Oana-Ramona Ilovan

ȚARA NĂSĂUDULUI.

STUDIU DE GEOGRAFIE REGIONALĂ

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

OANA-RAMONA ILOVAN

ȚARA NĂSĂUDULUI
STUDIU DE GEOGRAFIE REGIONALĂ

Referenţi ştiinţifici:

Prof. univ. dr. Pompei Cocean

Prof. univ. dr. Nicolae Ciangă

AceastŁ carte este varianta e-book a cŁr˝ii omonime publicate ´n 2009.
E-book-ul a fost realizat pentru o mai bunŁ diseminare.

ISBN 978-606-37-0399-7

Cartografie: Florin Bucilă

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Oana-Ramona Ilovan

Țara Năsăudului

Studiu de Geografie Regională

Presa Universitară Clujeană

2018

Profesorilor mei

CUPRINS

ASIMETRIA FERTILĂ
A UNEI „ŢĂRI” DE VERSANT

Ţara Năsăudului îşi înmănunchează trăsăturile de specificitate dintr-o serie de elemente inedite, naturale şi antropice, a căror asociere spaţială şi funcţionare organică o proiectează într-o construcţie de netăgăduită originalitate. Avem în vedere faptul că ea nu situează elementul morfologic favorabil, clasica depresiune intra sau perimontană, la temelia constituirii propriului habitat, ci alternanţa sinuoasă a picioarelor de plai desprinse din culmile Rodnei şi Tibleşului şi orientate, ca un evantai, spre un culoar major de vale: cel al Someşului Mare. În al doilea rând, ea nu s-a grefat, precum Ţara Moţilor, pe substratul dominant al două resurse principale, aurul şi lemnul, ci pe mozaicul de oportunităţi ale unui mediu natural ce n-a excelat prin abundenţă, dar s-a dovedit mai mult decât ospitalier în detaliile sale. Şi, nu în ultimul rând, Ţara Năsăudului îşi datorează personalitatea oamenilor săi, de la Tănase Tudoran, primul român tras pe roata istoriei la „Mocirla” din Salva, în 1763, la „cătanele negre”, menţionate cu admiraţie de Napoleon în ordinul de zi de la Arcole, şi până la academicienii săi, mai numeroşi parcă aici ca în orice altă parte a binecuvântatului pământ românesc.

O problemă asupra căreia autoarea a insistat, pe bună dreptate, în elaborare, a fost trasarea riguroasă a limitelor „ţării”. Dacă spre nord şi est, culmile muntoase au tranşat rapid şi eficient discuţia, iar, spre sud, culoarul Someşului Mare s-a dovedit un element de referinţă, limita vestică a rămas, pentru majoritatea celor care au abordat Ţara Năsăudului, incertă. Renunţând la un clişeu împământenit şi anume la sinonimia dintre Ţara Năsăudului şi teritoriul vechiului regiment de graniţă, autoarea extinde teritoriul acesteia, după detaliate şi inspirate introspecţii, până la cumpăna de ape dintre văile Ilişua şi Valea Mare, incluzând, astfel, în sistemul năsăudean, comunele din bazinul superior şi mijlociu al Văii Ilişua (Târlişua, Spermezeu şi Căianu Mic), cu satele aferente. Caracterul etnografic al limitei, dar şi autoindentificarea sunt argumente irefutabile peste care orice cercetare pertinentă nu are cum să treacă. Contribuţiile autoarei la definirea conceptului de „limită” sunt interesante şi trebuie reţinute.

Un alt element de originalitate derivă din asimetria sistemului regional ce îl transformă într-o veritabilă *ţară de versant*. Se observă că valea Someşului Mare reprezintă o limită tranşantă, versantul stâng, cu expoziţie nordică, mai abrupt, dovedindu-se mai inospitalier în comparaţie cu cel drept, orientat spre sud, „ţara” extinzându-se, prin localităţile sale, pe văile şi versanţii însoriţi, până la contactul cu muntele. De aici, gradul ridicat de disipare a celulelor de habitat şi varietatea lor structurală şi texturală (sate de vale şi versant; alungite, grupate, răsfirate sau compacte). Salba depresiunilor a generat o salbă a aşezărilor pe principalele văi

(Ilişua, Ţibleşul, Sălăuţa, Rebra, Someşul Mare). Tot de aici, ritmurile succesive ale populării şi antropizării spaţiului, cu roirile din avale spre amonte, prin translaţie şi saltaţie (fenomen generat şi de presiunea exercitată de localizarea în culoarului Someşului a unei populaţii maghiare colonizate – Uriu şi Ilişua, în bazinul inferior al Văii Ilişua; Nimigea de Jos, la confluenţa Văii Ţibleşului cu Someşul Mare etc.).

Organizarea sistemului teritorial al ţării înmănunchează, astfel, *atributele de adăpost* oferite de văile adânc înrădăcinate în acolada largă a spaţiului montan din nord şi nord-est, cu păduri cândva de nepătruns, şi cele ale unei *baze de susţinere variate* (soluri cu fertilitate mijlocie, pretabile unor diverse folosinţe agricole, lemnul abundent al pădurilor, piatra de construcţie, fauna cinegetică şi piscicolă) *şi ospitaliere*, în trăsăturile sale ambientale (un climat moderat, de influenţă vestică şi expoziţie sudică). Nu trebuie omise nici aspectele derivate din *relativa sa izolare* raportată la culoarul principal, al Someşului Mare, continuat, spre amonte, cu cel al Şieului şi Bistriţei, care a atras, în perioada colonizărilor medievale, majoritatea valurilor de imigranţi maghiari şi germani.

Viabilitatea sistemului a conferit-o însă componenta antropică, populaţia, devenită, în acelaşi timp, principiu dinamic şi resursă. Umanizarea teritoriului încă din preistorie, aşa cum o dovedesc relicvele paleolitice descoperite la Mintiu sau în vecinătatea limitei sale sud-vestice, la Uriu, au generat lanţul trofic finalizat plenar într-un fond demografic relativ omogen, cu o pondere covârşitoare a populaţiei româneşti (contaminarea etnică având loc doar periferic şi în proporţii nesemnificative), de religie ortodoxă (deşi, în timp istoric, sub imperativele legăturilor strânse cu Imperiul, religia greco-catolică a avut o expansiune largă). Dinamica naturală a populaţiei a fost afectată, în ultimele două decenii, de aceleaşi fenomene ca în întreaga ţară, rezervorul demografic de la obârşia Someşului Mare restrângându-şi amplitudinea. Interesantă este dinamica teritorială a populaţiei în perioada actuală, cu migrarea masivă (de până la 25-30 % din locuitorii multor localităţi) în ţări europene, precum Spania sau Italia, pentru muncă (fapt prezentat de autoare prin ilustrative studii de caz). În majoritatea absolută a situaţiilor, este vorba de o migrare temporară, persoanele în cauză investindu-şi resursele financiare acumulate astfel, în satele de provenienţă, dar şi în oraşele judeţului (Bistriţa, Năsăud, Sângeorz-Băi, Beclean) sau chiar mai departe (în Cluj-Napoca sau Târgu Mureş).

Dimensiunea istorică a entităţii spaţiale analizate îşi are obârşiile în modul său de organizare politico-administrativă, care relevă drept repere castrul roman de la Ilişua sau punctele întărite, din aceeaşi perioadă, de la Zagra şi Runcu Salvei, o dovadă a umanizării timpurii şi a circumscrierii teritoriului său sudic în aria etnogenezei poporului român. Mai pregnant iese în evidenţă acest aspect în perioada „graniţei", a constituirii de către habsburgi a Districtului II de graniţă, cu reşedinţa la Năsăud (1762-1851), când ţinutul primea o organizare internă proprie şi atribute economice şi sociale importante pentru emanciparea sa (Menţionăm însă că districtul includea în spaţiul său şi localităţi din afara Ţării Năsăudului, cum ar fi cele din bazinul Bârgăului sau chiar al Mureşului, omiţând însă cele din partea nord-vestică, din bazinul Ilişuei).

Dimensiunea culturală a Țării Năsăudului rămâne emblematică, detașându-se în raport cu alte structuri teritoriale asemănătoare. Originea sa trebuie căutată în oportunitățile oferite populației autohtone de statutul districtului grăniceresc, cu înființarea liceului în limba română (actualul Colegiu Național „George Coşbuc") şi dezvoltarea economico-socială de ansamblu. Cei 19 academicieni, între care creatorul romanului românesc modern, Liviu Rebreanu, şi cel mai ilustru reprezentant al semănătorismului, poetul George Coşbuc, dar şi alți numeroşi reprezentanți ai ştiinței şi culturii române, ce n-au beneficiat de acest statut onorific, conferă regiunii rolul unui pol de difuzie spirituală recunoscut ca atare în cartea de aur a ştiinței şi culturii naționale.

În cadrul acestei dimensiuni, vom regăsi componenta spirituală a civilizației rurale năsăudene, cu elemente originale ale ocupațiilor, tradițiilor, obiceiurilor, folclorului. Costumele bărbăteşti, îndeosebi ale tinerilor, afişează elemente unice prin clopul cu păuni şi pieptarul cu ciucuri, iar culorile vii reflectă setea de viață şi optimismul acestei populații. Analiza lor este profundă şi detaliată, o veritabilă radiografie etnografică a ceea ce a fost şi încă mai este, în esența sa, Țara Năsăudului.

Strâns legată de componenta culturală este problematica spațiului mental năsăudean pe care autoarea îl analizează cu iscusința cercetătorului pe deplin stăpân pe uneltele şi conceptele sale. Este de remarcat elaborarea unui incisiv chestionar, ale cărui întrebări, inspirat formulate, îi oferă ocazia obținerii de la repondenți a unor răspunsuri edificatoare pentru raporturile individului şi ale comunităților năsăudene cu teritoriul adiacent. Concluzia autoarei converge spre constatarea unor resorturi adânci, îndelung sedimentate şi distilate, ale condiției de „năsăudean", apelativ asumat cu mândrie (până chiar la o uşoară tentă de superioritate) de locuitorii „țării". De asemenea, printr-o punctuală introspecție, este decriptată structura intimă a spațiului mental năsăudean, cu evidențierea principalelor sale caracteristici: înrădăcinarea în real, deschiderea spirituală a năsăudeanului spre devenirea proprie, prelungirea realului în imaginar prin fabulos şi mitic, „amendarea" realului prin ludic, conştientizarea unicității spațiului propriu, producția materială şi spirituală deosebită. Autoarea indentifică, şi în acest caz, o serie de aspecte noi, derivate din percepția asupra identității năsăudenilor, ce vor putea fi uşor aplicate sau chiar generalizate, ca metodă de investigație, în situația altor entități teritoriale asemănătoare.

Chorema realizată are forma unui trident în care brațul de susținere principal îl reprezintă axa Năsăud-Bistrița, prin care, determinat şi de condiționări politico-administrative, întregul sistem se drenează spre centrul de comandă major, municipiul Bistrița, reşedința de județ. Brațul orizontal, suprapus culoarului Someşului Mare, cu descărcări bidirecționale spre est şi vest, se constituie într-o zonă de maximă relevanță sistemică, de veritabil regulator al fenomenelor şi proceselor economico-sociale din interiorul organismului spațial. În sfârşit, cele trei brațe secundare coincid cu totatâtea linii de încărcare-descărcare laterală spre „țările" învecinate (pe Valea Ilişua, peste Dealul Şpanului, spre Țara Lăpuşului; pe Sălăuța, spre Țara Maramureşului şi pe sectorul de obârşie al Someşului Mare, peste pasul Rotunda, spre Țara Dornelor).

Într-o regiune unde spiritul a fost şi este mereu la el acasă, cu o aură culturală nepereche, studiul despre Ţara Năsăudului, elaborat de o tânără cercetătoare provenind din partea locului, doamna Oana-Ramona Ilovan, nu avea, încă din clipa înfiripării sale, decât şansa de-a fi o reuşită. Abnegaţia, strădania, înverşunarea şi iscusinţa autoarei s-au izbăvit într-o realizare de excepţie, demnă, în domeniul geografic, de demersurile unor mari înaintaşi (şi avem în vedere, în primul rând, pe Tiberiu Morariu, alt „academician" al ţinutului, cu studiile sale despre Valea Sălăuţei sau Munţii Rodnei). Cunoaşterea aprofundată a realităţilor spaţiului năsăudean în proiecţia sa temporală, racordarea la cele mai recente paradigme ale ştiinţei regiunilor şi capacitatea omniprezentă de-a releva esenţialul sunt câteva dintre atuurile autoarei, larg răsfrânte asupra lucrării de faţă.

Prof. univ. dr. Pompei COCEAN

O „ȚARĂ” REMARCABILĂ PRIN OAMENII SĂI

Lucrarea elaborată de doamna Oana-Ramona Ilovan este rezultatul unei activităţi ştiinţifice complexe şi intense, desfăşurate pe parcursul a patru ani. Suportul ştiinţific al lucrării este fortificat de utilizarea a 300 de titluri bibliografice din categoria cărţilor şi a unui număr similar de studii şi articole, aparţinând unei largi palete de domenii: Geografie, Sociologie, Economie, Statistică, Etnografie, Istorie, Urbanism şi chiar Literatură memorialistică. Se pot remarca, de asemenea, la capitolul de „Bibliografie”, şi 27 de surse cu informaţie statistică, fie prelucrată şi publicată în volume de autor, fie surse oficiale (Recensăminte, Anuare Statistice etc.). Toate acestea dovedesc respectul pentru contribuţia ştiinţifică a antecesorilor, nu în ultimul rând a celor din spaţiul geografic cercetat sau cu contribuţii legate de Ţara Năsăudului, cu acribie citaţi, puşi în evidenţă şi utilizaţi cu inteligenţă şi în cunoştinţă de cauză, constituindu-se ca argumente solide şi convingătoare.

Criteriul mental este considerat de autoare ca definitoriu în individualizarea şi delimitarea Ţării Năsăudului. Partea a doua a lucrării, pe care o considerăm definitorie pentru autoare, şi care singularizează contribuţia D-sale comparativ cu anterioarele studii regionale asupra unor „ţări” este de *Stabilire a limitelor Ţării Năsăudului* şi argumentarea acordării priorităţii, în aceasta, criteriului mental. Dezvoltată pe aproape 100 de pagini, autoarea realizează un edificiu perfect argumentat ştiinţific, bazat pe utilizarea unei game vaste de surse bibliografice şi documentare, pe cunoaşterea directă a realităţii, la nivel de detaliu, rezultat al unei cercetări şi documentări la teren cu intenţia obstinantă de epuizare. Această contribuţie este o componentă organică în conturarea şi individualizarea unuia dintre studiile reprezentative de Geografie Regională, dedicate „ţărilor”. La toate acestea, se adaugă implicarea personal-emoţională a unei apartenenţe autentice şi ataşte valorilor cu caracter de singularitate, între care mândria de această apartenenţă a constituit, alături de competenţă ştiinţifică, motorul principal, în toate etapele elaborării acestei cărţi.

Analiza pune accentul pe condiţionarea istorică şi specificul cultural-etnografic, la care se adaugă şi contribuţia altor factori, precum cei naturali, economici, sociali şi administrativi, toţi aceştia conlucrând la crearea identităţii năsăudene. Trăsăturile acestei identităţi sunt rezultatul unui cumul al tuturor factorilor amintiţi, cu impact temporal şi caracteristici specifice pentru Ţara Năsudului înainte de militarizare, cea din timpul Districtului Grăniceresc, care, deşi cea mai scurtă, a fost cea mai plină de semnificaţii, şi cea actuală. Percepţia peste timp, a perioadei dintre 1762-1851, reflectă conştiinţa de sine a comunităţii în care mândria, hărnicia, ataşamentul faţă de valori precum biserica, şcoala, cultura, dar şi faţă de solidaritatea prohabsburgică, au rămas, până astăzi, jaloane în impunerea unui modus vivendi conservat în mare măsură.

Opera de construire a personalității sale a fost jalonată, pe rând, de: apartenența la limess-ul imperial roman nordic al Provinciei Dacia Felix, disputele pentru hegemonie asupra teritoriului între patriciatul bistrițean, pentru jumătatea estică, şi feudalitatea maghiară, pentru partea occidentală, de scurta dar semnificativa apartenență la Moldova Muşatinilor, la jumătatea secolului al XVI-lea, şi, mai ales, de naşterea Regimentului II şi instituirea unei autoadministrații de graniță, cu sistemul organizatoric specific (rigorile, disciplina şi conştiința apartenenței la entitatea singular construită şi fortificată în aproape un secol). Aceasta a rezistat ulterior mult mai bine vicisitudinilor impuse de administrația dualistă sub patronaj maghiar.

Joncțiunea multiplă cu celelalte „țări" limitrofe – Maramureşului, Lăpuşului şi Dornelor – a condus, în timp, la individualizarea trasăturilor geografice complexe carpatice-pericarpatice.

Întreg acest eşafodaj a fost influențat, adeseori cu impact determinist asupra populării, habitatului şi spectrului complex ocupațional şi al modalităților de practicare a activităților, de un cadru natural complex morfologic, hidroclimatic şi edafic, analizat în detaliu de autoare.

În acest sens, componenta geodemografică a fost analizată şi interpretată prin prisma vechimii populării, a repartiției diferențiate teritoriale, a menținerii şi conservării unui fond antropic consistent, fără a se transforma într-un rezervor geodemografic cu caracter centrifug, ca în cazul unor „țări" vecine, cu conservarea trăsăturilor specifice ale comunității româneşti predominante numeric, şi manifestată ca entitate polarizantă, a repartiției teritoriale, confesionale şi cu o tradiție a consevării sistemului educativ vechi, de mai multe secole. Autoarea dă o mare importanță acestui ultim aspect, realizând o remarcabilă cercetare asupra evoluției învățământului năsăudean, puternic marcat de activitatea instituției educative complex organizate în perioada grănicerească, cu impunerea şi conservarea respectului şi a dorinței pentru educație.

Rețeaua de aşezări a fost condiționată, alături de factorii social-istorici şi economici, de fragmentarea reliefului, determinată de Someşul Mare şi afluenții săi. Se remarcă, în acest sens, axa Someşului, dichotomizată, în amonte de la confluența cu Ilva, de la care, în timp şi predominant centrifug, s-au produs roiri. Cele două oraşe, Năsăud şi Sângeorz-Băi, din categoria aşezărilor urbane mici, nu modifică esențial caracterul cronic predominant rural al Țării Năsăudului, reprezentată prin numeroase aşezări mari şi chiar foarte mari, cu arhitectură şi activități tradiționale, şi cu o zestre etnoculturală unică, ce a stat la baza formării unor literați cu opere de excepție. Sunt analizate componentele de reprezentativitate legate de localizare, forma şi textura vetrei, de habitatul elementar-gospodăria, precum şi impactul activităților asupra specificului habitual rural. Cele două capitole legate de populație şi aşezări sunt fortificate cu argumentație statistică-tabelară şi o reprezentare grafică şi cartografică generoasă, oportun inserată şi elaborată, respectând normele consacrate G.I.S.

Activitățile economice se subscriu şi pliază pe compexitatea condițiilor şi a resurselor naturale, pe o tradiție îndelung probată, legată de agricultură, minerit şi, nu

în ultimul rând, de turismul vechi de aproape două secole, materializat prin amenajări şi o tipologie turistică legate de turismul balneoclimateric, cultural şi cel montan.

Sinteza choremică şi construcţia cartografică specifică se remarcă prin plasticitate şi reflectare a realităţii şi legăturilor tradiţionale şi diferenţiate ca importanţă în cadrul regiunii.

Se remarcă, de asemenea, din lecturarea lucrării, şi ascendenţa filologică a autoarei şi, mai ales, argumentaţia convingătoare pe tot parcursul lucrării. Toate acestea au condus la definitivarea acestei cărţi, remarcabile prin organizare, conţinut şi reflectare geografică.

Prof. univ. dr. Nicolae CIANGĂ

CUVÂNT DE MULȚUMIRE

Întrucât cititorul acestei cărți va fi informat despre scopul şi motivațiile ştiințifice ale autoarei, pe măsură ce parcurge cele scrise, doresc să adresez cuvinte de mulțumire celor care, sub diverse forme şi la momente potrivite, au contribuit la apariția acestei lucrări. Cu siguranță, în paginile acestei cărți, vor recunoaşte ajutorul pe care mi l-au dat: fie prin recursul la o sursă bibliografică ce mi-au recomandat-o, fie prin conturarea unor idei (rezultat al ascultării sfaturilor), de care, cu timpul, m-am ataşat.

Doresc să mulțumesc domnului prof. univ. dr. Pompei Cocean, cel care mi-a oferit şansa să studiez regiunea năsăudeană, ca temă a tezei mele de doctorat. Îndrumarea sa în teoria şi metodologia Geografiei Regionale şi în special în studierea regiunii năsăudene mi-a deschis căi de cunoaştere care mă ajută în formarea mea ca geograf şi pentru care îi sunt recunoscătoare.

Profesorii mei, de la Facultatea de Geografie a Univeristății „Babeş-Bolyai", sunt „responsabili" pentru alegerea pe care am facut-o, de a rămâne fidelă Geografiei. Ataşamentul meu față de această ramură a ştiinței a fost clădit cu fiecare curs, cu fiecare seminar şi oră de lucrări practice, cu fiecare deplasare pe teren, unde am învățat să văd lumea prin ochii geografului: o lume plină de posibilități şi promisiuni pentru cel avid de cunoaştere.

Profesorului univ. dr. Sorin Mitu, de la Facultatea de Istorie şi Filosofie a Univeristății „Babeş-Bolyai", îi mulțumesc pentru că m-a învățat să descopăr trăsăturile identității năsăudene, descifrând lucrări de istorie şi răspunsuri la chestionare, în timpul pregătirii lucrării mele de disertație, la masteratul de Socio-antropologie istorică.

Domnul Adrian Onofreiu, de la Arhivele Statului Bistrița, şi domnul Ion Buciură, de la Direcția de Statistică Bistrița, au reuşit, de fiecare dată când le-am solicitat ajutorul, să mă surprindă nu doar prin bogăția informațiilor oferite, ci şi prin bunăvoință şi efort. De aceea, descinderea în teren, pentru date, era o aşteptată sărbătoare a gândirii. Nu de puține ori însă, în relația de colaborare cu domnul Onofreiu, am fost încercată de o oarecare invidie față de cel care îi cunoaşte atât de bine pe năsăudeni. Unele părți ale acestei lucrări s-au născut şi din dorința de a reduce o parte a decalajului de cunoaştere dintre cercetătorul geograf, la început de drum, şi cunoscătorul deplin al năsăudenilor, al resorturilor lor identitare.

Le mulțumesc profesorilor mei care m-au învățat până la plecarea spre facultate, în vremea când m-am format printre năsăudeni (ai locului sau prin alegere). Şi dintre aceştia, îi mulțumesc mai ales mamei mele, care a avut încredere deplină în potențialul meu intelectual şi uman, de a răzbate în viață. Reuşita mea, în diverse situații, precum şi dragostea față de şcoală, i se datorează într-o foarte mare măsură.

Pe lângă perseverență, răbdarea a fost esențială pentru ca această carte să fie scrisă şi să apară. Pentru dovezi nenumărate de răbdare, hrănite de iubire şi înțelegere, îi mulțumesc soțului meu. A fost şi autorul repetatelor metamorfoze cartografice din această lucrare, pentru care îi mulțumesc.

Le mulțumesc năsăudenilor, pentru că există şi mi-au permis să descopăr o parte din ceea ce îi singularizează.

Autoarea

I. COORDONATE METODOLOGICE ŞI TEORETICE

1. Coordonate metodologice şi teoretice – introducere

1.1. Importanţa temei

Această introducere are menirea de a oferi cititorului datele necesare formării unei prime „impresii” semnificative asupra scopului acestui studiu şi asupra modului autorului (şi a lectorului) de a aborda subiectul. Pentru a da cititorului firul conducător al lucrării, prezentăm un scurt comentariu al planului acesteia şi al motivelor care au favorizat alegerea acestei teme şi a abordării anumitor aspecte.

Stabilirea subiectului lucrării a fost un moment decisiv pentru că trebuia să fie o temă mobilizantă pentru mine. Cred că este important a fi menţionate trăsăturile acesteia, care dau seama de o motivaţie puternică în ceea ce mă priveşte: „Ţara Năsăudului” face trimitere la un spaţiu etnografic prin definiţie, la un spaţiu mental căruia cercetătorul îi poate aparţine (ca structură mentală şi sufletească – prin trăiri şi „trăirea” spaţiului mental).

În primul rând, „postura intelectuală, a priori pozitivă”[1] îmi era definită de abordarea spaţiului năsăudean, ca apropiat sufleteşte şi ca informaţie, „îndeletnicire” specifică năsăudenilor care, prin educaţie şi prin manifestări, au avut şi au grijă să insufle tinerilor un sentiment de mândrie, de curiozitate intelectuală şi de apartenenţă la valori spirituale, intelectuale şi materiale care se reunesc în ceea ce înseamnă „a fi năsăudean”.

În al doilea rând, s-a impus familiaritatea cu subiectul (relaţia cu terenul, cunoaşterea unei părţi din bibliografie, în mare parte contribuţii ale oamenilor locului: intelectuali şi ţărani), eu însămi fiind din Năsăud.

Prin urmare, după stabilirea subiectului lucrării, nu a fost necesară o decantare a modului meu de relaţionare la acesta, ci integrarea atât de importantă pe plan psihologic, prin care „Ţara Năsăudului” devine tema *mea* de cercetare, a fost realizată, la modul inconştient, încă înaintea acestui moment.

Apoi, subiectul „place” „tocmai [prin] conştientizarea de [către mine] a unei prime complicităţi dătătoare de satisfacţii la nivel (1) *intelectual*”[2] (prin accesarea unui „tezaur” de informaţii adunat de înaintaşii năsăudeni şi de către cei care au iubit acest spaţiu), (2) *psihologic* (prin redescoperirea şi consolidarea apartenenţei

---

[1] Bidart, P., 2004, *Realizarea unei lucrări de cercetare în domeniul ştiinţelor sociale*, în Revista 22 (Suplimentul Plus 22), nr. 160, p. 4.
[2] *Ibidem, loc. cit.*

la un teritoriu cunoscut şi recunoscut ca făcând parte organică din fiinţa năsăudeanului), (3) *profesional* (prin curiozitatea şi dorinţa de a aplica „tipare ştiinţifice vechi” şi noi, noii informaţii, şi crearea de materiale cu caracter ştiinţific şi critic, care să se „lupte” pentru o viaţă proprie).

Titlul *Ţara Năsăudului. Studiu de Geografie Regională*, cu toată dorinţa de a exprimă punctual aspectele care vor fi tratate, nu s-a situat nicidecum departe de a suscita întrebări multe şi haotice, care vizau atât *aspectele teoretice, de delimitare conceptuală* („ce este aceea ‚ţară’”?; „care sunt criteriile de delimitare ale unei ‚ţări’”?, „dar ale Ţării Năsăudului?”; „ce înseamnă să fii năsăudean?”; „care sunt trăsăturile spaţiului mental năsăudean?”; „cum condiţionează mediul natural antropizarea ţinutului şi continuitatea populaţiei în acest spaţiu, fără a face uz de o abordare deterministă, ci de una posibilistă?” etc.), cât *şi pe cele practice şi metodologice,* vizând relaţia cu terenul, care va obliga la reajustări continue ale informaţiei şi ale abordării, prin reluarea analizei datelor şi a delimitărilor conceptuale şi a reflecţiilor teoretice, precum şi modalitatea de colectare şi de selectare a informaţiei (bibliografie scrisă, chestionare etc.).

Scrierea lucrării s-a realizat prin cumularea unei serii de observaţii şi analize proprii sau ale celor care au încercat să „desluşească” spaţiul năsăudean, precum şi citate reprezentative şi referinţe, de cele mai multe ori, aparţinând cercetătorilor „clasici” ai regiunii, menite să legitimeze pe noul cercetător, în a deplasa, cu puţin, graniţele necunoscutului.

În această introducere, vom prezenta principalele chei de decodare şi de interpretare ale lucrării. Cuvintele cheie sunt „identitate”, „Ţara Năsăudului”, „năsăudean”, „spaţiu mental”, „premise”, „individualizare”, „specificitate”.

În ceea ce priveşte geneza subiectului lucrării, se poate afirmă că acesta se încadrează într-o sfera mai largă a abordărilor de acest gen, studii sectoriale asupra „ţărilor” fiind realizate încă de la începutul secolului XX[3], însă scopul demersului de cercetare va avea o orientare practică, aplicativă şi nu doar de cunoaştere sau descriptivă. De aceea, această teză, va viza realizarea unui „proiect” conţinând propuneri şi direcţii de dezvoltare ale unui sistem teritorial funcţional sau care poate să tindă ori tinde spre acest statut (de dezvoltare socio-economică durabilă).

Subiectul este actual, înscriindu-se într-o tendinţă iniţiată de P. Cocean[4] de valorificare a semnificaţiilor „ţărilor” că spaţii mentale, din Geografia Regională în perioada ei de reconsiderare conceptuală şi a obiectului său de studiu[5]. De

---

[3] Posea, Gr., 1962, *Ţara Lăpuşului. Studiu de geomorfologie*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti; Velcea, I., 1964, *Ţara Oaşului. Studiu de geografie fizică şi economică*, Editura Academiei, Bucureşti.

[4] Cocean, P., 1997, *Ţara (The Land) – A Typical Geographical Region of Romania*, în Revue Roumain de Géographie, Editura Academiei Române, Bucureşti; Cocean, P., 2002, *Geografie Regională. Evoluţie, concepte, metodologie,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca. Cocean, P. (2005), *Geografie Regională. Evoluţie, concepte, metodologie*, Ediţia a II-a, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

[5] Dezsi, Şt., 2004, *Ţara Lăpuşului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca; Filimon, Luminiţa, 2007, *Ţara Beiuşului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca; Ilieş, Gabriela, 2004, *Ţara Maramureşului. Studiu de Geografie Regională*,

asemenea, se poate spune că asupra subiectului „Ţării Năsăudului”[6] se revine, însă cu noi perspective, conforme discursului contemporan al studiilor de analiză teritorială.

Nu în ultimul rând, lucrarea se revendică şi de la dorința de a-l informa pe cititor asupra subiectului.

Informația pe care am selectat-o a suferit un proces de ordonare, argumentare şi de ilustrare. De asemenea, acolo unde a fost necesar, am oferit propuneri de explicare (analiză şi interpretare) a datelor.

Trebuie menționat că bibliografia studiată cuprinde doar o parte din multitudinea de lucrări care au ca subiect spațiul Țării Năsăudului, scopul fiind cel de a-mi formă o viziune de ansamblu asupra întregului subiect şi pentru a „extrage” punctual informațiile vizând acest teritoriu, din perspectiva Geografiei Regionale.

Precizăm că am utilizat sintagma de unitate culturală a comunității atunci când ne-am referit la „producția” şi creația spirituală şi materială (credințe, obiceiuri, tradiții, port popular, arhitectura țărănească etc.), în timp ce comuniunea socială a locuitorilor a fost marcată de elemente ca: fenomenele sociale condiționate de evenimentele istorice (spre exemplu, saltația, translația demografică în popularea sau în întemeierea unor aşezări; bejenia etc.), modificările apărute în structura populației, numărul şi repartiția acesteia, funcțiile aşezării, învățământul, sănătatea etc.

Prin urmare, această temă mi-a suscitat interesul pentru că, prin însăşi originea mea năsăudeană şi a alegerii studiilor de Geografie Regională, am intuit că subiectul se constituie într-o provocare dătătoare de satisfacții personale şi profesionale.

1.2. Coordonate metodologice şi teoretice – detaliere

1.2.1. Metodologie

Percepția despre sine a locuitorilor Țării Năsăudului nu contează în contextul în care sunt întrebați dacă se consideră năsăudeni şi întrebarea este adresată celor din afara oraşului Năsăud. Mulți consideră că aparțin, în primul rând, localității în care s-au născut şi/sau în care trăiesc: rebrişorean, sălăuan, iluoan, zăgrean etc. Răspunsul depinde foarte mult şi de gradul de cultură al celui chestionat. Sunt şi cei veniți din afara regiunii, iar pentru aceştia răspunsul negativ este indiscutabil.

Este mai semnificativă abordarea unei „țări” prin studiul inițial al identității teritoriale regionale (incluzând oamenii şi locurile) şi subordonarea studiului tuturor celorlalte componente criteriului mental, identitar. În majoritatea studiilor anterioare, criteriul mental a fost doar o anexă a studiului regional clasic sau punctul de plecare în delimitarea „țării”, urmând un studiu tradițional al aşezărilor

---

Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca; Ilieş, M., 2004, *Țara Oaşului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca; Josan, Ioana, 2007, *Țara Silvaniei. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca.

[6] Vezi periplul turistic al lui Cosma, I., Pop, M., Sabău, N., 1971, *Prin Țara Năsăudului*, Editura Stadion, Bucureşti.

în funcție de limitele administrativ-teritoriale. În acest fel, criteriul mental se pierde în studiul premiselor favorabile *per se* şi nu este pus în legătură cu mecanismele de construcție a identității teritoriale.

Abordarea studiului unei „țări” prin prisma unor cercetări al căror rezultat este un hibrid între clasic şi adecvat nu răspunde finalității cercetării unei astfel de entități regionale. Astfel de studii hibride pun la periferie criteriul identității teritoriale sau se folosesc de el pentru a justifica un studiu geografic clasic, însă foarte dificil. Este dificil pentru că autorul preia o muncă sisifică de cercetare: un anumit teritoriu este studiat foarte detaliat din perspectiva tuturor ramurilor Geografiei fizice şi ale Geografiei Umane. Rezultă astfel, incluse în lucrarea finală, un studiu geomorfologic, unul climatic, unul hidrologic, unul al populației şi al aşezărilor, unul de geografie economică etc. Multe detalii nu au relevanță şi amprentă regională. Astfel de studii sectoriale, de cele mai multe ori, există pentru tot teritoriul României, iar datele lor necesită interpretare din perspectivă regională. Nicidecum nu ar trebui să se pună problema realizării unor studii detaliate pe diferite componente (cercetare de pedologie, de geografia transporturilor etc.) pentru a justifica funcționarea unei „țări”.

Pentru Țara Năsăudului, studiile asupra tuturor componentelor unui sistem regional abundă (majoritatea lor sunt studii specializate, surprinzând diferite aspecte ale sistemului regional sau ale unei părți a acestuia). Un studiu de Geografie Regională, plecând de la criteriul fundamental în individualizarea teritoriului – cel mental –, nu există. Lucrarea noastră, aşa cum îi arată titlul, doreşte să răspundă acestei absențe, să o înlocuiască, reunind, printr-o grilă de lectură nouă, doar mecanismele care au contribuit la crearea unei specificități. Această specificitate regională este dată de identitatea teritorială, de o conştiință colectivă a colectivității năsăudene.

De la chorotipul regional se inițiază studiul regional, pentru că studii pe diverse componente există. Este importantă distilarea informației, analiza chorotipului regional şi nu reluarea studiilor anterioare doar cu o actualizare maximă (pentru ultimii ani). Studiul regional trebuie să rezulte într-o sinteză şi nu într-o analiză detaliată şi o expediere a celei dintâi. Este importantă surprinderea detaliilor în context regional, cu semnificație pentru întreaga regiune şi nu detaliile ce se pot regăsi în studiul oricărui teritoriu şi fără amprentă regională.

În demersul de familiarizare cu realitățile locurilor, este indicată abordarea unor intermediari culturali şi sociali locali (spre exemplu, pentru a înțelege viața satului, regiunea studiată fiind una esențialmente rurală, atât în ceea ce priveşte „statutul” aşezărilor, a majorității acestora, cât şi mentalitatea oamenilor, aşa cum vom demonstra ulterior).

Cercetătorul va deveni un anchetator şi observator al faptelor, gesturilor, vorbelor, al discursului specific oamenilor de la sat, pentru a putea identifica „valorile, reprezentările, intențiile, acțiunile şi construcțiile”[7] ce se ascund în spatele lor şi care trimit la istoria comună a oamenilor, a locurilor şi, de asemenea, confirmă sau reorientează viziunea asupra acestora a celui care observă.

[7] Bidart, P., 2004, *Realizarea unei lucrări ...*, p. 5.

În acest demers, am conceput o schiță a unui viitor chestionar. Scopul anchetei va fi stabilirea apartenenței sau neapartenenței la spațiul mental năsăudean (mai mult decât o polarizare la nivel social sau/şi economic).

Chestionarul va fi aplicat spațiilor de la periferia regiunii năsăudene, cum ar fi: comunele de pe Valea Ilvei, în special Lunca Ilvei, şi ariile sudice incerte din punct de vedere al apartenenței: Cepari, Tăure, comuna Şintereag, Beclean, comunele de pe Valea Ilişua care, ca spațiu mental pot fi incluse Țării Năsăudului, dar funcțional sunt atrase, cel mai puternic, de Beclean.

1.2.2. Definirea conceptului de „țară"

„Țară" este „[…] un model de nesubstituit în ceea ce priveşte identitatea teritorială […]"[8]. Este, de asemenea, definită ca un „spațiu mental etnografic de o mare originalitate şi autenticitate"[9]. Deci, abordarea conceptului de „țară" necesită definirea „spațiului mental", criteriul fundamental în individualizarea unui teritoriu prin trăsături de originalitate, care să-l diferențieze de cele cu care se învecinează. Unității interne a regiunii i se opune diferențierea externă, individualizarea față de teritoriile învecinate.

Pentru decodificarea atributelor spațiului mental al năsăudeanului – cu o structură identică cu cea a spațiului mental românesc, într-o dispunere piramidală: pământul (proprietatea, moşia), casa (gospodăria, aşezarea), neamul (familia, etnia), cutuma (obiceiul, tradiția), mitul şi Divinitatea în partea superioară a edificiului[10] – este nevoie de o incursiune clasică, la nivel ştiințific, pentru obținerea unei percepții a bazei acestei piramide. Desigur că, în delimitarea spațiului mental năsăudean, am recurs la primele patru straturi ale structurii acestuia (pământul, casa, neamul şi cutuma), în timp ce mitul şi Divinitatea au caracteristici similare (cel puțin ca fond ideatic major) pentru întregul teritoriu al României.

Din însăşi definiția spațiului mental ca „fragment de teritoriu […] unde realul şi imaginarul se imbrică organic, devenind o entitate unică, inconfundabilă"[11], se evidențiază ca necesară descinderea în studiul realităților fizico-geografice, a mediului natural hrănitor de spirit şi imaginație: „[i]nfluențele geografice şi etnice"[12] sunt generatoare de întâlnire şi comuniune sufletească: „[r]âurile care străpung munții şi se împrăştie, însoțite de drumuri umblate […], pasurile destul de numeroase […], chiar munții care adună în fiecare an păstori de pe o colină şi de pe cealaltă, apoi mişcările de populație sub atâtea forme şi atât de numeroase: […] politice, de suprapopula[re], din nevoi pastorale, din nevoi economice, de foame, de molimă şi răzmeriță, […] târguri, hramuri religioase, iată atâtea prilejuri de continuă frământare, de continuă osmoză şi endosmoză, de unificare nu numai a

---

8 Cocean, P., Cocean, R., 2003, *Regiunea de Nord-Vest a României – entitate sistemică de program*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 21.

9 *Ibidem, loc. cit.*

10 Cocean, P., 2004, *Structura spațiului mental românesc*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, p. 3, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

11 *Ibidem, loc. cit.*

12 Vâlsan, G., 2004, *Conştiința națională şi Geografia*, în Gal, T.: Geoge Vâlsan. Despre educație, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, p. 135.

sângelui, a limbii şi a obiceiurilor, ci şi a conştiinţei. Cei de curând veniţi păstrau amintirea locului de plecare şi nu se simţeau înstrăinaţi în pământul nou, legau firul între satul de baştină şi satul de adopţiune, până s-a ajuns la ţesătura deasă şi variată a unei singure concepţii despre ţară şi neam”[13].

Prin înţelegerea mecanismelor interacţiunii între „componentele fizice ale teritoriului, pe care [omul] le-a exploatat într-o manieră din ce în ce mai complexă şi diversificată”[14], vom putea observă uşor trăsăturile spaţiului mental năsăudean, în care se reflectă atât mediul geografic, cât şi componenta sa socială – rezultate ale unui anumit mod de viaţă indus de interacţiunea om – „pământ”[15].

„Locul natal cu o identitate unică, irepetabilă”[16] va imprima asupra omului o pecete având aceleaşi atribute şi care-l vor individualiza ca fel de „a fi”, de „a gândi”, de „a imagina” şi de „a reconstrui”, în tipare proprii, însă asemănătoare celor de-un „neam” cu el, lumea pe care o percepe şi o trăieşte. Acesta va deveni „acasă”, un spaţiu recunoscut ca al său, de la gospodăria proprie şi până la aşezare[17] sau ţesătura de aşezări în care oamenii revendică acelaşi apelativ (de „năsăudean”). Astfel, numele de „năsăudean” se primeşte ca urmare a „menţiner[ii] şi vehicul[ării] aceloraşi valori transmise din generaţie în generaţie”[18], deci nu vor fi „botezaţi” cei aflaţi în comuniune materială, ci aceia care au trecut din acest plan în cel al unificării spirituale, un „neam”.

Valenţele etnografice ale regiunii năsăudene trebuie identificate, întrucât ele se afirmă ca un criteriu de nivel superior în individualizarea unui spaţiu mental, şi, în acelaşi timp, ele reflectă proiecţia naturii locurilor în mentalitatea năsăudenilor – „legea nescrisă ce îmbracă cel mai adesea formă obiceiurilor, tradiţiilor, folclorului” şi anume cutuma subsumată culturii populare[19].

Pornind de la aceste direcţii călăuzitoare în definirea spaţiului mental năsăudean şi în identificarea „raporturilor dintre verigile (nivelurile) acestuia”[20], este imperativ să facem primul pas în demersul nostru, prin explicarea „de ce un *pământ*, un teritoriu, este mai roditor, mai primitor, mai umanizat în raport cu altul”[21].

De aceea, scopul acestui studiu de Geografie Regională va consta – asemenea oricăruia care vizează entitatea regională de „ţară” – în „decelarea concretă a spaţiului mental [*năsăudean*] şi evidenţierea acelor cauzalităţi materiale derivate din intercondiţionarea factorilor geografici ce impun o transcendenţă specifică în spirit […]”[22].

Termenul de „ţară” face trimitere la unitatea de neam, de istorie comună a evenimentelor şi a simţirii oamenilor unor meleaguri.

---

[13] *Ibidem, loc. cit.*
[14] Cocean, P., 2004, *Structura spaţiului mental...,* p. 3.
[15] *Ibidem, loc. cit.*
[16] *Ibidem*, p. 4.
[17] *Ibidem, loc. cit.*
[18] *Ibidem.*
[19] *Ibidem*, p. 5.
[20] *Ibidem, loc. cit.*
[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem.*

Asemenea formării unui popor, etnogeneza „țărilor” din spațiul românesc a fost favorizată de existența şi menținerea unor condiții ce au creat unitate în interiorul „țării” şi au delimitat-o de spațiile învecinate aparținând altor „țări”. Se evidențiază două categorii de factori: (a) cei naturali – creatori ai premiselor individualizării şi (b) cei mentali – care mențin trăsăturile de specificitate şi identitate, favorizate de primii, în apariția unui spațiu mental. Astfel, din spațiul unei „țări”, se desprind două ipostaze: spațiul fizic şi spațiul mental (trăit şi perceput). Fără cea de-a doua valență, Țării Năsăudului nu i se poate susține specificitatea, ci şi-ar pierde atributul de „țară”. „[…] relația om-natură, transpusă în teritoriu prin forme geospațiale calitativ distincte”[23] şi unice este atributul esențial al „țării”.

De remarcat că dialectica spațiului unei „țări” parcurge un traseu interesant (figura 1):

Intervale temporale		
I	II	III
Spațiul fizic	Spațiul fizic	Spațiul fizic
	Spațiul mental	Spațiul mental

Fig. 1. Spațiul unei regiuni de tip „țară”

Spațiul mental tinde să câştige teren în fața celui dintâi, ca reacție la activitățile antropice (în special, cele economice), care uniformizează trăsăturile de specificitate fizică ale unui teritoriu. În momentul exercitării tendințelor de uniformizare impuse din exterior, cele de particularizare şi de identificare prin specific şi inedit (la nivel cultural, spiritual) sunt „propuse” mult mai activ din interior.

Spațiul mental, ca entitate geografică, se caracterizează prin apartenență la[24]: „comunități umane caracterizate de aceleaşi obiceiuri, tradiții, creații populare, comportament etc.”; prin posesia unor „elemente de specificitate care-l diferențiază de celelalte spații mentale”, iar „locuitorul îşi asumă un spațiu pe care nu-l înțelege sau percepe prin percepție la nivel fizic, deşi este încrezător în propria percepție mentală”.

George Vâlsan, vorbind despre formarea conştiinței naționale, evidențiază ca „element esențial geografic, pământul şi înfățişarea lui”[25], pe care îl include în această noțiune (a conştiinței unui neam). Considerăm că acelaşi cult pentru pământ a dat naştere conştiinței apartenenței la o anumită „țară”, la un spațiu mental care, inițial, se edifică pe interiorizarea de către om a trăsăturilor

[23] Mac, I., 1990, *Specificul spațiului geografic românesc*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 6.

[24] Cocean, P., Ciangă, N., 1999-2000, *The “Lands” of Romania as Mental Spaces*, în Revue Roumain de Géographie, Tomes 43-44, Editura Academiei Române, Bucureşti, p. 202.

[25] Vâlsan, G., 2004, *Conştiința națională şi Geografia*, în Gal, T.: Geoge Vâlsan. Despre educație, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, p. 140.

particularizante ale spațiului fizic, natural: „[…] ca un suport concret e obscurul, călcatul în picioare şi hrănitul pământ bun, în brațele căruia, ca în brațele unei mame, ne petrecem copilăria, vârstnicia şi bătrânețea, generație după generație, rânduri după rânduri”[26]. Se deduce că interiorizarea „pământului cunoscut şi recunoscut că al tău” se realizează doar pe parcursul mai multor generații, intervalul de timp necesar statornicirii unor cutume unificatoare la nivel material şi spiritual.

Comuniunea dintre om şi spațiul perceput şi trăit se realizează, la început, prin interiorizarea peisajului locului natal: „[a]mintirile priveliştii natale nevăzute de mult, a râului, a coastei de deal, sau a câmpiei, a profilului de munți din depărtare, a ogoarelor muncite, deşteaptă în sufletul fiecăruia un cântec tulburător şi plin de armonie duioasă. De unde vine aceasta? Fiecare om asociază, mai mult decât se bănuieşte, înfățişarea naturii stărilor sale sufleteşti, mai ales a celor fericite, a celor mai intime. […] aceste elemente, aşa numite neînsuflețite ale naturii. Către ele vorbeşte sufletul întâi deschis, în toată voia, de cele mai multe ori fără cuvinte. Ele primesc mărturisirea deplină a bucuriei şi a supărării noastre. E o comunicație directă care nu cere neapărat mijlocul cuvântului atât de imperfect şi adesea trădător”[27].

Bază naturală de susținere a influențat dezvoltarea activităților umane în strânsă corelație cu caracteristicile acesteia, de aceea, atributele potențialului de relief, ale resurselor de apă, ale potențialului climatic şi ale celui biogeografic şi ale resurselor subsolului au condiționat apariția unor cutume specifice care s-au imbricat organic în mentalitatea năsăudenilor. Prin urmare, spațiul mental năsăudean s-a format prin interacțiunea dintre geostructură şi om, întrucât omul „nu poate modifica radical acest suport, el trebuind să-l respecte, să i se adapteze şi să-l utilizeze în folosul său”[28].

Pentru a identifica atributele în funcție de care un spațiu mental poate fi caracterizat, este preferabil, ca un prim pas, ca „cercetătorul” să aparțină acelui spațiu. Astfel, întrebării „Ce înseamnă a fi năsăudean?” este mai facil de răspuns, în acest caz, şi însăşi întrebarea apare uşor. În primul rând, „a fi” năsăudean înseamnă „a te simți” năsăudean = sentimentul apartenenței la acest spațiu: la locuri şi la oameni. T. Tanco vorbeşte despre o anumită mândrie, iar un alt autor menționează „vanitatea unei vechi libertăți sociale cunoscute ca ‚falǎ năsăudeană’”[29].

În urmă unui brainstorming personal, pe care l-am considerat o ipoteză în demersul de creionarea a „profilului” mental al năsăudenilor, pe tema atributelor locurilor şi ale oamenilor, am identificat următoarele: *atribute ale spațiului fizic* (locurilor) → deluros, văi, împădurit, fânețe, peisajul în cele 4 anotimpuri (peisajul te face să te simți „acasă”, indiferent de anotimp), o alternanță protectoare de dealuri şi văi → țara pare „cuibărită”; *atribute ale oamenilor* → gospodari, muncitori (harnici), descurcăreți, optimişti, luminoşi, deschişi la suflet şi spre

[26] *Ibidem, loc. cit.*
[27] *Ibidem*, p. 141.
[28] Mac, I., 1990, *Specificul spațiului ...*, p. 4.
[29] Retegan, S., 2002, *Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea. Mărturii documentare*, Editura Accent, Cluj-Napoca, p. 9.

vorbă, preocupați de bunăstare, aspiră spre mai mult şi mai bine, ambițioşi, cu voință puternică. Aceste caracteristici vor fi validate sau infirmate de percepția năsăudenilor înşişi asupra regiunii, redate în capitolul II al lucrării.

Pentru decodificarea spațiului mental năsăudean, este necesară oprirea asupra unei perioade din istoria ținutului. Odată cu decizia Împărătesei Maria Tereza de a militariza Valea Rodnei, începând cu 1762[30], realitățile din spațiul grăniceresc – care nu includea aşezările de pe Valea Ilişua şi alte câteva ce sunt şi astăzi parte a spațiului mental năsăudean (spre exemplu, Liviu Rebreanu, Luşca, comuna Chiuza) –, organizarea socială şi economică, dictată de autoritățile imperiale, a impus oraşul Năsăud ca centru de convergență a intereselor. Districtul năsăudean a fost o entitate politică, administrativă şi militară[31].

M. Mureşianu consideră că Țara Năsăudului, incluzând doar comunele grănicereşti năsăudene (cele care au format nucleul inițial al unității administrative şi militare) îşi datorează dezvoltarea economică, printre cele mai semnificative din Transilvania, tocmai emancipării politice şi sociale din perioada Curții de la Viena: „În cuprinsul acestei ‚țări', situate în umbra Munților Rodnei, Bârgăului, Țibleşului […] sunt rânduite în şiraguri localitățile cu nume de veche rezonanță istorică: Şanț, Rodna, Maieru, Sângeorz, Ilva Mică, Nepos (Vărarea), Rebrişoara, Năsăud, Salva, Mititei, Mocod (pe axă hidrografică principală, a Someşului Mare); Zagra, Runc, Poieni, Găureni (Aluniş) (pe văile Zagrei şi Ideciului); Suplai (pe valea Țibleşului); Coşbuc (Hordou), Telciu, Romuli (Strâmba) şi Bichigiu (pe văile Sălăuței şi Bichigiului); Parva (Lunca Vinului) şi Rebra (pe valea Rebrii); Poiana Ilvei (Sâniosif); Măgura Ilvei, Ilva Mare (pe Valea Ilvei) şi Leşul Ilvei (pe Valea Leşului)"[32].

I. Mac vorbeşte despre „o anumită încărcătură participativă […] a structurii geografice"[33], rezultat al conexiunilor dintre componenta naturală şi cea umană, această fiind cu atât mai evidentă în cazul „țărilor", în care realitatea, natura locului, se reflectă în spațiul mental al locuitorilor, reconstruieşte lumea înconjurătoare, cultura populară fiind o dovadă a acestui mecanism caracterizat prin feed-back permanent şi reajustare.

Mai mult, „țara" este un bilanț pozitiv al geosistemului pe care îl întruchipează. Doar un teritoriu cu o structură viabilă a componentei de susținere poate genera un spațiu mental puternic, adaptabil prin asimilarea presiunilor exercitate de exterior, dar nefisurat pe o perioadă îndelungată, care s-a distilat, fortificat şi „înrădăcinat" realității locului – matcă. Deci, premisele naturale au condiționat apariția unui mod de viață reflectat în tradiții, obiceiuri şi datini.

George Vâlsan argumentează în favoarea a ceea ce el numeşte „sufletul social" al naturii, care se recunoaşte şi se regăseşte în toți cei care provin dintr-un anumit teritoriu[34]. De asemenea, apropierea între doi oameni din acelaşi spațiu

[30] Mureşianu, M., 2000b, *Genesis and Changes în the Human Geography of the Năsăud Border District*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2; Mureşianu, M., 2000a, *Geodemographical Characteristics of the Năsăud Border District*, în Studia Geographia UBB, 45, nr. 1, p. 159.

[31] Mureşianu, M., 2000a, *Geodemographical Characteristics*..., p. 160.

[32] Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte privind implicațiile geografico – economice ale înființării districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2, p. 105.

[33] Mac, I., 1990, *Specificul spațiului* ..., p. 5.

[34] Vâlsan, G., 2004, *Conştiința națională şi Geografia*, în Gal, T.: Geoge Vâlsan. Despre..., p. 142.

individualizat ca omogen, diferenţiat de cele înconjurătoare şi recunoscut ca atare, se motivează şi prin existenţa unei „anumite conştiinţe naţionale”[35], care se suprapune unei anumite regiuni. Astfel, geografiei unei regiuni (chorographia), i se suprapune o anumită „geografie” a mentalului locuitorilor acesteia şi o arhitectură sufletească, ce are la bază comuniunea de viaţă interioară, ea însăşi generată de o varietate de factori naturali, sociali, politici, economici, culturali etc.

Nu apare determinismul, ci natura a propus (similitudine a premiselor naturale pe întreg teritoriul Ţării Năsăudului) şi omul a dispus[36]. Întru argumentarea şi validarea celor afirmate mai sus, enumerăm trăsăturile entităţii de tip „ţară”, aşa cum au fost identificate de P. Cocean şi N. Ciangă:

„- identitate materială şi spirituală distinctă;

- comunitatea umană a proiectat o imagine specifică şi distinctă a lumii înconjurătoare, a dezvoltat alte legi, a îmbrăţişat alte aspiraţii;
- funcţia spirituală a relaţiei dintre om şi habitatul său care a dus la crearea unei matrici mentale indestructibile;
- resurse bogate şi diversificate;
- condiţii favorabile conservării datorită strategiilor de adăpost;
- relativă izolare naturală condiţionată morfologic;
- atracţia unor centre de polarizare cu autonomie teritorială îndelungată;
- schimbările suferite de centrii regionali de polarizare care tind să sfâşie spaţiile mentale tradiţionale;
- înlocuirea unor centri de gravitaţie vechi (spre exemplu, oraşul Năsăud cu Bistriţa) ceea ce induce apariţia unor schimbări în trăsăturile unor spaţii mentale vechi;
- disoluţia spaţiilor mentale tradiţionale datorită expansiunii interfeţelor de natură economică, culturală şi etnografică”[37].

Ţara Năsăudului este un spaţiu mental semi-deschis, caracterizat printr-o comunicare facilă cu exteriorul, datorită atenuării parţiale (prin existenţa unor coridoare largi, cum este cel al Someşului Mare şi a unor pasuri montane care au un acces uşor în regiunile învecinate) a restricţiilor naturale.

Aceiaşi autori enumeră urmările survenite după „deschiderea spre exterior, [când] spaţiul mental se fărâmiţează şi se extinde (de exemplu, prin comerţ sau alt tip de legături)”, exemplificând prin impactul industrializării ce a determinat o migraţie dinspre Ţara Năsăudului spre Bistriţa „rezultând o fragmentare lentă a spaţiului mental tradiţional, ceea ce a generat o conversie completă caracterizată de următoarele elemente:

- complementaritate în spaţiul mental al individului (prin îmbogăţirea universului interior al acestuia);
- pierderea unor trăsături arhaice care caracterizau spaţiul original (renunţarea la obiceiuri şi tradiţii, cum ar fi renunţarea, în primul rând, la costumul popular);
- procesul regional de urbanizare;
- mass-media (TV, în special)”[38].

[35] *Ibidem*, p. 143.
[36] Blache, Paul Vidal de la (1908), *Regions naturelles et noms de pays*, Delgrave, Paris.
[37]Cocean, P., Ciangă, N. (1999-2000), *op. cit.,* p. 199-200.
[38] *Ibidem*, p. 204-205.

Plecând de la ideea că „[…] teritoriul reprezintă nu numai suportul material al intervenţiei antropice, dar şi un factor participativ de prim ordin la orice acţiune antropică […]”[39], considerăm că *această colaborare activă între populaţie şi teritoriu*, înţeles ca totalitatea premiselor naturale existente într-un spaţiu delimitat şi cu potenţial de acţiune şi reacţiune (deci dinamice), este cheia înţelegerii notelor de specificitate ale unei „regiuni sistem-teritorial” sau a „unei regiuni organism”[40].

1.2.3. Regiunea ca sistem teritorial

Perioada de conceptualizare a regiunii sub forma unui *sistem* se suprapune etapei recente, de contestare a ştiinţei regionale[41]. Această perspectivă asupra regiunii geografice urmează, pe o scară temporală, celor care o conceptualizau ca *teritoriu* şi, ulterior, ca *entitate politico-administrativă*. P. Cocean explică necesitatea individualizării unui sistem teritorial regional, prin semnificaţiile deja perimate sau artificializate ale conceptualizărilor anterioare.

Teoria Generală a Sistemelor şi-a pus pecetea şi asupra demersului regional, fiind „construită” sau, mai degrabă, identificată „imaginea unui teritoriu funcţional, guvernat de relaţii de tip feed-back”[42]. Relaţiile de tip input-output, dintre regiune şi environment, redau acest sistem deschis, cu posibilitatea creării şi întreţinerii unei stări de echilibru dinamic. Acest environment cu care sistemul teritorial regional se corelează, este înţeles sub mai multe accepţiuni: natural, economic, politic, sociologic etc.[43], fiind unul operaţionalizat.

P. Cocean imaginează sistemul regional ca pe o hipermatrice, în care factorul timp are un impact covârşitor[44]. Dintre cei care au statuat înţelegerea regiunii ca sistem spaţial, acelaşi autor selectează patru cercetători[45]:

- Horia şi Cornelia Grumăzescu (anii 1970);
- A. Dauphiné (1979)[46], care oferă o definiţie şi identifică trei tipuri de proprietăţi funcţionale ale sistemului regional: externe (echilibru, stabilitate şi adaptare), interne (relaţionarea subsistemelor interne prin cuplaje în serie, paralele, retroactive şi interactive), temporale (identificarea invariantelor funcţionale şi spaţiale, cum ar fi autoreglarea);
- Adalberto Vallega (1995)[47], cu introducerea sintagmei de „sistem teritorial sustenabil”, pe care natura şi omul, în interacţiune, îl redau dual, în variatele sale ipostaze spaţiale.

În concepţia lui A. Vallega, *regiunea-organism* are atribute de ordin superior regiunii-teritoriu, căreia îi ataşează atribute sistemice, de integrare şi, astfel, de sustenabilitate. P. Cocean realizează o incursiune în demersurile de clasificare a

---

[39] Cocean, P., Cocean, R., 2003, *op. cit.*, nr. 2, p. 20.
[40] *Ibidem, loc. cit.*
[41] Cocean, P., 2002, *Geografie Regională...*, Cluj-Napoca.
[42] *Ibidem*, p. 43.
[43] *Ibidem, loc. cit.*
[44] *Ibidem*, p. 43-44.
[45] *Ibidem*, p. 44.
[46] Dauphiné, A. (1979), *Espace, region et systeme,* Economica, Paris.
[47] *La regione, sistema territoriale sostenibile. Compendio di geografia regionale sistemica*, Mursia.

regiunii aparținând acestui cercetător şi observă că regiunea-sistem se relevă, în gândirea geografică, după 1980, în perioada anterioară – 1950-1980 – dominând cea interpretată pe criteriul funcționalității („regiunea funcțională, conturată gravitațional”[48]). Autorul observă relativitatea acestei delimitări cronologice, cu atât mai mult cu cât, în prezent, sistemul regional este vizualizat ca fiind funcțional, apărând sintagma de „sistem funcțional, a cărui delimitare ecologică este pusă de acord cu vectorii de gravitație centripetă”[49].

I. Ianoş şi W. Heller propun următoarele abordări ale regiunii: „regiunea nu este altceva decât rezultatul interferenței unui sistem de discontinuități. Dacă nu ar exista discontinuitățile spațiale în mod sigur nu am mai vorbi de regiuni, ci de un spațiu continuu, având aceleaşi calități topologice.”[50] sau „Regiunea se naşte prin procese de discontinuitate, trăieşte printr-o dinamică regăsită în rupturile calitative, proiectate spațial, şi este ‚ucisă' tot de discontinuități.”[51]

Într-o lucrare comună, R. Cocean şi P. Cocean[52] arată că, în perioada actuală, regiunea geografică este purtătoare a două semnificații: „regiune de program” şi „regiune sistem funcțional”, ambele conceptualizate ca unități teritoriale de bază pentru intervenția socio-economică (regiunea de program, iar cea de-a doua pentru analize ştiințifice). Având în vedere dispersia semnificațiilor, dar unitatea practicii socio-economice, autorii propun un nou concept, care, prin fuzionare, să conțină atributele funcționale şi spațiale ale celor două anterioare: „regiune sistemică de program”.

Într-un studiu recent realizat de noi[53], am arătat că regiunea sistemică de program se pretează cel mai bine inserției dezvoltării durabile. Am analizat modul în care valențele dezvoltării durabile pot fi identificate şi integrate la nivel regional. Ideea principală a lucrării era că dezvoltarea durabilă (dezvoltare economică eficientă, dezvoltare socială echitabilă, dezvoltare environmentală durabilă – toate acestea într-un cadru instituțional şi politic democratic) ar trebui implementată în entități geografice regionale, pentru a avea eficiență maximă. Concluzia la care am ajuns era că *regiunea de dezvoltare durabilă* ar trebui percepută ca o entitate în care se pot regăsi toate atributele dezvoltării durabile (economice, sociale, enviromentale).

Regiunea sistemică de program uneşte armonios valențele politice cu atributele sistemice ale regiunii geografice. Acest tip de regiune este o entitate teritorială sistemică, orientată de factorii de decizie pe o anumită traiectorie de dezvoltare, care ar satisface nevoile respectivei comunități regionale. Astfel, regiunea pierde o parte dintre atributele sale, în timp ce câştigă altele, implementate de oameni şi pentru oameni.

---

48 Cocean, P., 2002, *Geografie Regională...*, p. 45.
49 *Ibidem, loc. cit.*
50 2006, *Spațiu, economie şi sisteme de aşezări*, Editura Tehnică, Bucureşti, p. 47.
51 Ianoş, I., Heller, W., *op. cit.*, p. 48.
52 Cocean, R., Cocean, P., 2003, *op. cit.*, p. 19.
53 Boțan, C., Ilovan, Oana-Ramona, Pop, Ana-Maria, 2005, *The Geographical Region and the Desiderata of Sustainable Development,* în Romanian Review of Regional Studies, nr. 1, p. 83-90, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Între aspectele negative luate în considerare de cei doi autori[54], aspecte care ar pleda pentru o regiune sistemică de program, amintim apariția anomaliilor funcționale în contextul regiunii de program, prin accentul pus pe uniformitatea caroiajului teritorial. Pasul următor este, inerent, revenirea asupra deciziilor inițiale şi necesitatea remodelării teritoriului.

În contrast cu regiunea de program, cea sistem funcțional, vehiculată în contextul organizării spațiului, are câteva atribute ce îi subvenționează sustenabilitatea, funcționarea pe termen lung: integrare şi coerență între componente, precum şi existență independentă de împărțirea administrativ-teritorială apriorică sau ulterioară conturării sale sistemice. P. Cocean şi R. Cocean remarcă o complexitate a criteriilor ce stau la baza delimitării unei astfel de regiuni: „peisajul, structura agregatului spațial astfel constituit, funcțiile şi trăsăturile lui mentale”[55].

R. Cocean şi P. Cocean reiau sintagma de „regiune-organism” propusă de A. Vallega[56], pentru a desemna regiunea sistem, tocmai datorită similitudinilor în funcționarea celor două (teritoriul regional, ca structură spațială, şi organismul, ca structură vie). Prin utilizarea acestei analogii, pot fi identificați factorii favorizanți, cei restrictivi, tendințele în evoluție şi riscurile la care este supus sistemul analizat.

În conformitate cu analiza regiunii de program (de proiect) şi a celei sistem teritorial (regiune-organism), realizată de R. Cocean şi P. Cocean, redăm în tabelul sintetic alăturat (tabelul 1) acele argumente care pledează pentru îmbinarea celor două şi proiectarea unei „regiuni de program cu însuşiri sistemice”[57], adică regiunea sistemică de program.

Tabel 1. Argumente pentru regiunea sistemică de program[58]

	Regiunea de program	Regiunea sistem teritorial
Autorii regionării	Factorii economici, politici, sociali	Geografii
Conceptualizarea regiunii	- „locul de aplicare a politicilor sectoriale”[59] - teritoriul ca element static	- teritoriul ca factor dinamic, care receptează direct sau indirect, deseori în manieră cumulativă, toate intervențiile omului - teritoriul ca factor participativ de prim ordin la orice acțiune antropică
Criterii	- echilibrare (cantitativă) la nivel de: - extensiune teritorială - număr de locuitori - PIB/locuitor	- caracteristicile intime ale teritoriului (spre exemplu, structura internă) - pragmatism - Geografia ca ştiință aplicată - gravitația (naturală şi antropică) spre poli, axe fâşii, areale etc., individualizate în interiorul sistemului - existența unei baze de susținere economică proprie, bogată şi diversificată

54 Cocean, R., Cocean, P., 2003, *op. cit.*
55 *Ibidem*, p. 19.
56 Vallega, A., *op. cit.*
57 Cocean, R., Cocean, P., 2003, *op. cit.*, p. 21.
58 după *Ibidem*, p. 19-23.
59 Hizy, V., 2001, citat de Cocean, R. şi Cocean, P., 2003, *Regiunea de Nord-Vest...*, p. 20.

	Regiunea de program	**Regiunea sistem teritorial**
		- fluența internă a vectorilor purtători de masă şi energie - capacitate ridicată de inovare - raporturi favorabile (derivate din poziția geografică) cu entitățile teritoriale, de acelaşi grad, învecinate - existența unei rețele urbane constituite, în general, din oraşe mici şi mijlocii, cu rol major în echilibrul teritoriului - spațiu mental cu trăsături definitorii, ştiută fiind necesitatea aderenței populației la teritoriul în care viețuieşte
Scop	- răspuns optim la comanda factorului decizional - să justifice intervenția factorului decizional - să pună în evidență auturilor noii stări - să elimine disfuncțiile - să optimizeze interrelațiile generatoare de progres economic şi afirmare socială - să genereze coeziune economică şi socială - să genereze dezvoltare durabilă - să genereze competitivitate - să amenajeze teritoriul la parametri optimi de dezvoltare socio-economică - să genereze maximă eficiență într-un timp cât mai scurt şi pe o arie cât mai vastă	- asigurarea cadrului ideal de desfăşurare a unor variate intervenții antropice, compatibile cu structura şi funcția sa - menținerea disfuncțiilor sub control - identificarea sau prefigurarea sistemelor teritoriale optimale - adecvarea la cerințele dezvoltării economico-sociale - crearea de sisteme teritoriale viabile
Deficiențe	- în delimitare, nu se iau în considerare: 1. vectorii de gravitație centripetă şi centrifugă, la diverse niveluri ale implicării 2. particularitățile bazei de susținere 3. raporturile dintre populație şi capacitatea de suport a teritoriului - în conlucrarea sistemică (a diverselor structuri spațiale, a elementelor componente etc.)	
Exemple	- comuna - asocierile de comune - județul - asocierile de județe".	

Conform lui R. Cocean şi P. Cocean[60], scopul ultim al oricărui tip de regionare este, întotdeauna, de a asigura condiţiile optime pentru dezvoltarea regională. Cei doi autori definesc teritoriul, gândit ca regiune sistem, „o însumare de elemente, naturale şi antropice (inclusiv de ordin spiritual, mental), ierarhic dispuse şi asociate în agregate structurale de tip sistemic"[61], sau, după cum definea regiunea funcţională P. Cocean, „spaţiu geografic de gravitaţie centripetă, un sistem deschis cu feed-back echilibrat"[62]. Regiunea sistemică de program este expresia suprapunerii „teritoriului instituţional peste cel funcţional"[63]. Aceasta se caracterizează prin proiectarea legăturilor dintre componente şi sistemele învecinate, iar trecerea de la o stare omogenă la una neomogenă se face prin structurarea materiei, deci evoluţie prin realizarea unui salt calitativ[64]. În acest context, „ţările" reprezintă mătci de identitate teritorială, creând un cadru favorabil identificării unor entităţi funcţionale, în acţiunea de amenajare teritorială şi dezvoltare regională.

Principiile elaborării unui plan de amenajare a teritoriului regional sunt considerate de P. Cocean cele care trasează coordonatele abordării regionale, „un fir roşu, pe care tinerii geografi regionalişti pot să şi-l asume la începutul descinderii lor în fenomenologia atât de complexă a sistemului teritorial care este orice regiune veritabilă"[65]. Aşa cum menţionează autorul, aceste principii au fost selectate în funcţie de un dublu deziderat: al celor care amenajează teritoriul şi al comunităţii umane.

În număr de şase[66], principiile elaborării planului de amenajare surprind esenţa interrelaţiilor dintre regiune, ca sistem teritorial, şi mediu, precum şi mecanismul intern de funcţionare a acesteia. Suprapunerea planului exterior peste cel interior creează imaginea ideală, a unui sistem teritorial funcţional, la nivel regional.

Trasarea unui profil dezirabil al unei regiuni sistem teritorial funcţional se realizează, având la bază[67]:

1. *principiul exploatării şi utilizării eficiente a resurselor locale, naturale şi umane* (a componentei de susţinere şi a celei de acţiune şi interacţiune). Prin respectarea acestui principiu, se asigură coeziunea economică şi socială a regiunii, care se erijează într-o postură de independenţă faţă de alte sisteme teritoriale. Aceasta se va caracteriza prin unicitatea dată de modul în care Omul dispune de posibilităţile oferite de Natură, cu rezultarea unui „genre de vie" specific şi a un spaţiu mental original;

2. *echilibrul teritorial* este caracteristica fundamentală a unui sistem regional, care se vrea durabil pe termen lung şi a cărui dezvoltare socio-economică trebuie să se caleze pe acest principiu. Prin această dimensiune, a asigurării echilibrului teritorial, se statuează relaţia de feed-back echilibrat a sistemului şi,

---

[60] Cocean, R., Cocean, P., 2003, *op. cit.*
[61] *Ibidem*, p. 21.
[62] 2002, *Geografie Regională...*, p. 34.
[63] Cocean, P., Cocean, R., 2003, *op. cit.*, p. 21.
[64] Glansdorf şi Prigogine, 1971, citaţi de Mac, I., 2000, *Geografie generală*, Editura Europontic, Cluj-Napoca, p. 205.
[65] 2002, *Geografie Regională...*, p. 122.
[66] *Ibidem*, p. 122-124.
[67] *Ibidem, loc. cit.*

astfel, controlul exploatării şi utilizării resurselor locale, naturale şi umane, între parametrii rezonabili, generatori de viabilitate pentru viitor;

3.*conturarea unui sistem regional funcțional*, prin asigurarea dinamicii organice a teritoriului, dinamică promovată prin instituirea sistemului „de relații şi interrelații interne şi externe”[68], în conformitate cu o structură internă adecvată, optimă procesului de dezvoltare regională. Acțiunea de conturare presupune *modelarea inițială*, vizată prin trasarea limitelor regiunii, pe baza unui studiu al componentelor sistemice şi al interrelațiilor dintre acestea, precum şi *remodelarea ulterioară* regionării, în vederea trasării unor intervale optime, de funcționare viabilă a sistemului teritorial.

4.*principiul conexiunii optime cu unitățile învecinate* se manifestă, conform lui P. Cocean, la modul necesar, în „funcționarea agregatelor sistemice”[69]. Noțiuni complementare acestui principiu al conectivității sunt cele de: non-izolare, mondializare, vecinătate, aplicativitate, schimb, complementaritate şi funcționalitate[70];

5.*principiul avantajului comparativ* se relevă prin specificitate şi eficiență[71]. Termenul de comparație se revendică atât de la nivelul intern (al stării anterioare, inferioare calitativ), cât şi de la cel extern (al dezvoltării regionale a sistemelor teritoriale învecinate). P. Cocean enumeră câteva atribute ale regiunii conceptualizate ca sistem teritorial şi care originează în aplicarea acestui principiu: „[o]ptimizarea funcțională, productivitatea superioară, raporturi de colaborare mai fezabile cu sistemele limitrofe, dar şi o structură internă cu un grad mai ridicat de sustenabilitate […]”[72];

6.*principiul ecologic,* a cărui respectare construieşte o relație armonioasă între Om şi Natură, prin anihilarea riscurilor asupra fiecăreia dintre cele două componente sistemice, se poate subsuma, credem noi, principiului echilibrului teritorial, întrucât obiectivul vizat este acelaşi: promovarea durabilității (a dezvoltării durabile) şi anihilarea disfuncțiilor.

Regiunea, ca structură teritorială edificată pe baza relațiilor dintre componenta de susținere şi cea antropică, este delimitată în funcție de criterii variate, cumulate, între care cel al funcționalității este considerat cel mai semnificativ. Acesta este secondat de altele, cum ar fi: specificitatea, unicitatea şi omogenitatea. Funcționalitatea unui sistem regional este dată de două atribute majore (prin care poate fi cuantificată): eficiență şi viabilitate, pe termen lung (durabilitate), şi depinde de organizarea şi amenajarea teritoriului regional. Se pune întrebarea dacă o unitate teritorială de tip „țară” se încadrează între aceste coordonate majore, definitorii ale regiunii. Considerăm că răspunsul este afirmativ, întrucât arhitectura dispunerii componentelor sale (cu individualizarea unui ansamblu de relații specifice) şi dovada viabilității ei regionale se află în însăşi existența îndelungată a „țărilor”.

---

[68] *Ibidem*, p. 123.
[69] *Ibidem, loc. cit.*
[70] *Ibidem.*
[71] *Ibidem.*
[72] *Ibidem.*

„Spațiului mental” îi sunt complementare noțiuni ca: atașare sufletească, sentiment al apartenenței[73], recunoașterea de sine în oglinda prezentată de ceilalți (integrați spațiului propriu)[74] sau decantarea sinelui prin diferențierea de cei ce „nu aparțin”.

Țara Năsăudului este un sistem teritorial regional, întrucât funcționează asemenea unui sistem şi are atribute structurale care derivă din acest mod de funcționare. I. Mac afirmă: „numim sistem teritorial orice entitate geografică integrativă, materializată spațial în teren, care funcționează prin schimb de masă, energie şi informație între părțile sale şi între ea, ca întreg, şi mediul înconjurător”[75]. De asemenea, I. Mac defineşte „sistemul ca entitate teritorială şi întreg (holos), reunindu-se geografia fizică cu geografia umană într-o geografie integrată” [76], iar „relațiile reprezintă baza existenței şi dezvoltării sistemelor”[77].

În *Dicționarul explicativ al limbii române*[78], „sistemul” este definit ca „1. ansamblu de elemente (principii, reguli, forțe etc.), dependente între ele şi formând un întreg organizat, care pune ordine într-un domeniu de gândire teoretică, reglementează clasificarea materialului într-un domeniu de ştiințe ale naturii sau face ca o activitate practică să funcționeze potrivit scopului urmărit. Totalitatea relațiilor pe baza cărora este constituit un sistem. […] 3. Metodă de lucru, mod de organizare a unui proces, a unei operații, fel de a lucra, normă, obicei. […] 4. Model, tip, tipar […] – Din fr. système, lat. systema.”.

Pentru că sistemelor teritoriale le este caracteristică esențializarea în modele[79] propunem, alăturat (figura 2), modelul structural şi funcțional al Țării Năsăudului, ca entitate sistemică polarizată, configurația dată de relațiile socio-economice din teritoriu, prin relevarea unor rețele de mişcare a materiei, energiei, informațiilor şi intereselor. Tiparul spațial şi cultural al spațiului năsăudean (cadrul fizic şi mental) se regăseşte pe toată suprafața „țării”, redând-o ca sistem regional.

I. Mac propune interpretarea fenomenelor geografice în concepție structuralist-sistemică, „după triada: structură, funcție, comportare”[80]. Regiunea-organism se regăseşte şi în teoretizările lui A. Vallega[81] şi P. Cocean[82]. Analizele regionale reprezintă doar „radiografii la zi”, pentru că metamorfoza sistemului nu constă doar în modificările spațiale, ci şi în cele cu valențe temporale, momentul fiind definitoriu pentru un studiu regional (în ceea ce priveşte critica acestuia, aplicabilitatea sa etc.). Adecvarea structurii sistemului este dată de măsura funcționării acestuia.

---

[73] Benedek, J., 2004, *Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

[74] Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Trăsăturile spațiului mental năsăudean,* în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca.

[75] 2000, *Geografie generală*, Editura Europontic, Cluj-Napoca, p. 495.

[76] *Ibidem*, p. 162.

[77] *Ibidem*, p. 163.

[78] 1975, Institutul de Lingvistică din Bucureşti, Academia Republicii Socialiste România, Bucureşti, p. 867.

[79] Mac, I., *op. cit.,* p. 496.

[80] *Ibidem*, p. 153.

[81] 1995, citat de Cocean, P., 2002, *Geografie Regională...*

[82] *Ibidem.*

Introducerea noii paradigme ştiinţifice a sistemului a influenţat dezvoltarea gândirii geografice pe traiectoria conceptualizării informaţiilor (obiecte şi procese) ca sisteme[83]. Abordarea entităţilor regionale ca sisteme „presupune trecerea de la analiza empirică la abstractizare[84]. Astfel, se pune întrebarea includerii Ţării Năsăudului într-un tip de sistem adaptativ, controlat, dinamic, cu autoreglare, disipativ etc., conform clasificării acestora menţionate şi de I. Mac[85], situate însă pe palierul sistemelor mari, în ceea ce priveşte holarhia universală[86].

Teoria Generală a Sistemelor va marca începutul etapei structuralist-sistemice în Geografie, în perioada 1940-1950. Enumerăm definiţiile sistemului aşa cum au fost ele menţionate de I. Mac: „'un set de elemente împreună cu relaţiile dintre elemente şi între stările lor' (Hall şi Fagen, 1956), ‚complex de elemente care se află într-o permanentă interacţiune între ele' (von Bertalanffy, 1960), un grup de părţi care acţionează ca un ansamblu' (Breier, 1960), prin sistem trebuie să înţelegem un ansamblu de relaţii care se menţin, se transformă independent de lucrurile care le leagă' (Foucault, 1957). Definiţia dată de Chorley şi Kenedy este ceva mai nuanţată: ‚un sistem este o mulţime structurată de obiecte şi/sau atributele lor'"[87]. În ceea ce priveşte conexiunea dintre abordarea sistemică şi abordarea regională, I. Mac face referire la D. Harvey (1969): „Relaţiile sunt legăturile intime care 'construiesc' sistemul, dar care îl şi menţin prin ajustare continuă. Înaintaşii demersului sistemic în geografie leagă subiectul de abordarea funcţională, de conceptul de regiune ca un întreg interrelaţional şi de abordarea ecologică din această disciplină (Harvey, D., 1969)"[88]. I. Mac discută teoretizarea universului ca organizat în sisteme[89] şi consideră că etapei structuralist-sistemice îi sunt încă definitorii discutarea şi perfectarea conceptelor, teoriilor şi legilor[90].

[83] Mac, I., *op. cit.*, p. 155.
[84] *Ibidem*, p. 156.
[85] *Ibidem, loc. cit.*
[86] *Ibidem*, p. 157.
[87] *Ibidem*, p. 158.
[88] *Ibidem*, p. 159.
[89] după von Bertalanffy, 1942 citat de Mac, I., 2000, *Geografie generală...*, p. 158.
[90] *Ibidem*, p. 159.

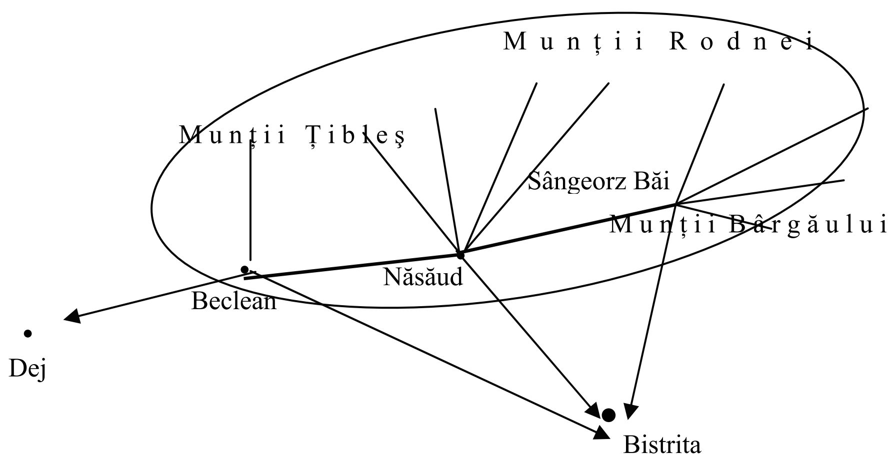

Fig. 2. Țara Năsăudului – entitate polarizată

Într-o etapă următoare, pe care I. Mac o numeşte ecogeografică, de abordare interdisciplinară, metodologia geografică se îmbogățeşte prin înglobarea celei structuralist-sistemice[91], ca apariția conceptelor de „integralism", „geosistem", specifice geografiei moderne. Ambele concepte se regăsesc într-o analiză geografică regională, constituindu-se în suport al explicării modului de funcționare a sistemului teritorial. Regiunea este un geosistem tocmai pentru că „toate obiectele, fenomenele şi unitățile teritoriale nu sunt altceva decât sisteme"[92], în timp ce P. Cocean consideră că geosistemul reprezintă structura internă a unei regiuni a cărei relevare este peisajul[93].

Țara Năsăudului, ca sistem regional, a fost rezultatul unui parcurs genetic unitar, o evoluție istorică comună, care se regăseşte pe palierul delimitării acesteia la nivelul conştiinței comune, al sentimentului apartenenței la locuri[94]. A luat naştere prin asocierea aşezărilor în structuri sociale, economice, politice, cu evoluție unitară, manifestându-se ca o structură de stocaj[95] a prea-plinului sufletesc, spiritual al oamenilor locului, sub forma tradițiilor. În acelaşi timp, s-a manifestat ca o structură dinamică, în care interacțiunile interne şi externe au dat naştere la coeziuni puternice pe toate planurile de manifestare a relației Om-Natură şi între membrii comunității.

I. Mac[96] menționează că formarea structurilor are loc prin intermediul unui proces de nucleație, cu o metaforă ce trimite, aşa cum observă şi autorul, la apariția embrionului sau a „celulei primare". Pentru Țara Năsăudului, se poate identifica un astfel de proces cu mai multe celule matcă: Năsăud, pentru întregul spațiu mental năsăudean, Salva – iradiind pe Valea Sălăuței şi pe Culoarului Someşului Mare din

[91] *Ibidem, loc. cit.*
[92] *Ibidem*, p. 161.
[93] *Ibidem*, p. 95.
[94] Bendek, J., 2004, *Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională*..., p. 32.
[95] Mac, I., *op. cit.*, p. 163-164.
[96] *Ibidem*, p. 164.

aval, inclusiv pe Valea Ţibleşului şi pe Valea Ilişua (a se vedea portul popular similar şi prezenţa clopului cu pană de păun), Rodna – pentru Valea Someşului Mare (Sângeorz-Băi inclusiv) şi Ilva Mică pentru „Ilve". Valea Rebrei, a Gersei şi Culoarul Someşului Mare, din aval de Sângeorz-Băi şi până la Năsăud, sunt profund „iradiate" mental de acest centru urban.

Prin urmare, se pot identifica mai multe *nuclee de polarizare mentală* a Ţării Năsăudului, revelate prin tradiţii, obiceiuri, orientare socio-economică, impusă în timp istoric. Însă Năsăudul cultural este cel care a „guvernat" întregul proces germinativ al trăirilor specifice năsăudenilor, sublimate în sentimentul apartenenţei la oameni şi la locuri. Funcţia culturală, etnografică, este cea care a orientat construcţia structurii sistemului regional al Ţării Năsăudului, redându-l coerent. I. Mac[97] consideră că „sistemele sunt în general conservative, iar funcţia de conservare este asigurată prin intermediul unor coordonări, a unor conexiuni care se stabilesc în sistem". Coordonata evoluţiei istorice, sociale, culturale a fost cea mai importantă pentru coeziunea mentală a năsăudenilor. În prezent, se pune întrebarea rezilienţei[98] sistemului regional al Ţării Năsăudului, ştiut fiind că aceasta este o măsură a stabilităţii sistemice: cu cât rezilienţa este mai mare, cu atât sistemul este mai stabil, capabil să revină foarte repede la starea anterioară apariţiei schimbării.

Între proprietăţile sistemelor teritoriale, cele mai des vehiculate, datorită relevanţei lor sunt[99]: *sinergia; unitatea sau integritatea* ce caracterizează dispunerea subsistemelor conform regulilor holarhiei, în formarea întregului, iar regiunea se manifestă ca o entitate distinctă; *caracterul istoric* este cel care dă dovadă cel mai bine de analogia regiune – organism, ambele fiind „sub timp". Analiza diacronică a sistemului regional este semnificativă pentru explicarea existenţei relaţiilor dintre componentele sistemului teritorial, însă cea sincronică relevă starea de funcţionalitate sau de non-funcţionalitate a acestuia (importantă în realizarea acţiunilor de amenajare a teritoriului), „căci în sistem coexista elemente relicte, cu cele funcţionale şi cu ‚germenii' celor viitoare"[100]. Prin urmare, cu atât mai mult este nevoie de „radiografii la zi" ale realităţii regionale, cu cât prognozele se fac pe baza acestei stări („Teoria sistemelor dinamice a fost introdusă în geografie de către A. Strahler în 1952 […]"[101]).

O altă caracteristică este *complexitatea*[102], atât ca structură, cât şi ca morfologie (peisaj). Complementaritatea structurii cu funcţia[103]: „structura deserveşte (este suport pentru) relaţie, dar o şi influenţează. Reciproc, relaţia modelează o structură adecvată nevoilor sale".

Sistemele geografice sunt de tip *disipativ*. Ţara Năsăudului a evoluat ca un sistem regional semideschis, dialectica dintre cooperarea cu sistemele învecinate şi

---

[97] *Ibidem*, p. 166.
[98] Cocean, P., 2005b, *The Resilience of the Geographical Region,* în Romanian Review of Regional Studies, nr. 1, p. 51-54, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; şi Mac, I., 2000, *Geografie generală...*
[99] Mac, I., 2000, *Geografie generală ....*, p. 263.
[100] *Ibidem*, *loc. cit.*
[101] *Ibidem*, p. 207.
[102] *Ibidem*, p. 264.
[103] *Ibidem*, p. 265.

conservarea propriei specificităţi fiind menţinută. De asemenea, se poate afirma că sistemul regional năsăudean a fost unul în expansiune, dovadă fiind includerea între limitele sale actuale a unei suprafeţe mai mari decât cea din secolul XIII[104]. Este cunoscut că, în funcţie de puterea sa de atracţie, un centru polarizator poate determina modificarea limitelor regiunii pe care o influenţează.

Concepţia funcţionalistă asupra teritoriului regional, având o anumită personalitate, îşi are originea în anul 1930, fiind promovată ulterior (începând cu anul 1950). Ideea care stă la baza regiunii funcţionale este aceea că funcţia, generată de structură, organizează teritoriul, îl structurează, existând o condiţionare reciprocă între cele două (funcţie şi structură)[105], ambele fiind condiţionate de nevoile umane, de modul în care răspund acestora pentru a le satisface[106].

Noua Geografie Regională se naşte odată cu apariţia modelelor spaţiului economic create de Johann Heindrich von Thünen (1826), Albert Schaffle (1873), Wilhelm Launhart (1882), Alfred Weber (1909), Walter Christaller (1933), August Lösch (1940), François Perroux (1950)[107], care imaginează un teritoriu, în care activităţile umane se organizează în funcţie de influenţa unor centri atractori ierarhizaţi – oraşele. Din acest moment, studiile regionale monografice, descriptiviste, sunt înlocuite de cele ale regiunii funcţionale, polarizate, structurată pe sisteme de fluxuri materiale, energetice, informaţionale şi de interese. Regiunea geografică nu mai este una uniformizată, omogenă, ci este constituită din componente plasate în relaţii dinamice, ierarhizatoare, într-un proces de continuă schimbare şi evoluţie.

Această viziune asupra regiunii a reorientat preocupările geografilor dinspre evidenţierea personalităţii regionale din perspectivă peisagistică – a cadrului fizic – spre studiul aşezărilor, ca părţi ale unui sistem relaţional, adică spre componenta socio-economică a realităţii teritoriale. Datorită acestei noi abordări, Geografia s-a transformat într-o ştiinţă aplicată, s-a inserat în acţiunile de organizare a spaţiului geografic, prin studiul acestuia şi din punct de vedere al disfuncţiilor, al dezechilibrelor şi al factorilor generatori ai acestora, prin propuneri de ameliorare sau anihilare a riscurilor, de aplicare a unor soluţii viabile, conforme cu fiecare structură regională în parte şi cu relaţiile intra- şi interregionale. Concepţia funcţională asupra realităţii geografice regionale s-a constituit într-un cadru propice inserţiei în Geografie a celei sistemice, din anii 1970, odată cu formularea Teoriei Generale a Sistemelor[108]. În acest context, apar sintagme ca: „sistem teritorial deschis”; „regiune nodală”; „regiune polarizată”; „regiune-organism”; „centru şi periferie”; „disimetrie” şi „disparităţi regionale”.

---

104 Marţian, I., 1933, *Ţara Năsăudului înainte de instituirea regimentului de grăniceri*, Editura Tipografiei „Cultura”, Năsăud; Marţian, I., 1929, *Ţara Năsăudului*, în *Arhiva Someşană*, 10, Năsăud.

105 Mac, I., *op. cit.*, p. 505.

106 Mihăilescu, V. citat de Mac, I., *Geografie generală* ..., p. 505.

107 Cocean, P., 2002, *Geografie Regională....*, p. 12-17, Mac, I., 2000, *Geografie generală...*, p. 506, şi Benedek, 2004, *Amenajarea teritoriului....*

108 Mac, I., *op. cit.*, p. 508.

1.2.4. Abordarea fenomenelor şi proceselor geografice din perspectiva dezvoltării durabile a sistemelor regionale

Termenul de „ecotehnie" lansat de J. Y. Cousteau la sfârşitul anilor 1980 şi definit ca „abordarea holistă[109] a dezvoltării socio-economice" a stat la baza unor programe europene de management durabil al capitalului natural şi al celui social (aşa cum aceste două concepte sunt definite în Ecologia Sistemică). La acest subpunct, dorim să prezentăm un model teoretic, cu valenţe de ghid, în abordarea fenomenelor şi proceselor geografice din perspectiva dezvoltării pe termen lung a sistemelor regionale pe care acestea le afectează. Pentru aceasta, vom sublinia similitudinile şi diferenţierile dintre ceea ce J. Y. Costeau numea „o parte integrantă a filozofiei viitorului omenirii"[110], adică *ecotehnia*, şi coordonatele dezvoltării aşa cum sunt acestea prezentate în studiile teoretice şi aplicate de *Geografie Regională*. Punctele majore de suprapunere între obiectivele ecotehniei şi cele ale studiului integrat din Geografia Regională sunt *dezvoltarea durabilă* şi necesitatea unor *abordări interdisciplinare* pentru gestionarea eficientă a resurselor naturale şi umane.

Termenul îmbină conceptul de „ecologie"[111] (ecologia este o disciplină biologică[112]) cu cel de „tehnică", trasând direcţia de cercetare şi practică promovată de noua abordare a dezvoltării sustenabile a „naturalului" şi a „socialului".

Regiunea geografică – sistem teritorial sustenabil

Între *definiţiile date regiunii*, caracteristicile care primează diferă. Astfel, regiunea este considerată:

- un sistem funcţional[113];

- un organism supus la riscuri, asemenea unui organism uman şi având, de asemenea, rolul de a-şi gestiona resursele şi geosistemele (organele) componente în vederea unei evoluţii optime[114];

---

109 Abordarea integrată (termen utilizat frecvent şi în Geografia Regională) sau holistă este reflectat în modul de selectare şi combinare a informaţiei în funcţie de viziunea asupra întregului şi a părţilor sale.

110 http://www.cousteau.org/.

111 „[...] ecologia este ştiinţa interacţiunilor vieţii cu mediul pe niveluri supraorganismice, sau biologia ecosistemelor" (Stugren, B., 1994, *Ecologie teoretică*, Casa de Editură Sarmis, Cluj-Napoca, p. 15). Ecosistemul, ca parte, se integrează întregului care este biosfera (Stugren, B., *op. cit.,* p. 17).

112 Stugren, B., *op. cit.*, p. 19.

113 „[...] regiunea reprezintă un spaţiu geografic de gravitaţie centripetă, un sistem deschis cu feed-back echilibrat. Este unitatea teritorială de bază în practica economică, socială şi politică actuală" (Cocean, 2005, *Geografie Regională...*, p. 35).

114 „Regiunea geografică rezultă dintr-o asociere de geosisteme interconectate funcţional într-o entitate de maximă complexitate şi generalitate teritorială. Dincolo de regiune, de structurile acesteia ingenios reliefate, teritoriul meţionat nu mai poate fi accesat, sistemul regional gestionând totalitatea fenomenelor şi proceselor din perimetrul său. Regiunea poate, deci, include peisaje extrem de variate precum şi un număr nedefinit de geosisteme (Ţara Maramureşului, o regiune geografică indiscutabilă sub aspectul conturării şi funcţionării ca sistem, posedă numeroase peisaje naturale şi antropice, dar şi variate geosisteme de vale, versant, culme deluroasă sau montană). Diversitatea peisagistică şi 'organele' multiple reprezentate prin geosisteme îi asigură diversitatea în unitate, dar şi flexibilitatea şi complexitatea funcţională. Reducerea regiunii la un singur pisaj sau geosistem , se transformă într-un caz limită, întâlnit în condiţiile cele mai restrictive ale evoluţiei naturale şi antropice (regiunea, geosistemul, peisajul Groenlandei centrale, Atacamei etc.) (Cocean, P., *op. cit.*, p. 111-112).

- o unitate organizațională, în care primează omogenitatea sau integrarea funcțională[115];

- un teritoriu care evidențiază diferențierile teritoriale[116];

- o diviziune geografică ce grupează caracteristici antropice similare[117];

- un teritoriu cu peisaje şi atribute umane distinctive[118];

- un suport (setting) geografic distinctiv[119];

- un rezultat distinctiv al proceselor geografice[120];

- o parte a proceselor geografice[121];

- un fenomen dinamic[122];

- o creație a oamenilor ce răspund la oportunitățile şi constrângerile propriului lor mediu de viață[123]; rezultatul unui proces dialectic dintre om şi mediu[124];

- o creație a oamenilor care se adaptează atât mediului, cât şi celorlalți oameni din jurul lor[125];

- reprezentantă a „amprentei cumulative aparținând unor perioade succesive marcate de schimbare"[126];

- produs al combinațiilor factorilor din mediu şi al celor antropici[127];

- model de interacțiune şi organizare spațială (regiunea funcțională sau nodală)[128];

---

[115] „Regiunea este orice teritoriu cucaracteristici fizice şi umane (culturale) distinctive şi unificatoare care o redau substanțial diferită față de arealele înonjurătoare. O regiune poate fi dfinită pe baza omogenității sale sau a integrării sale funcționale ca o singură unitate organizațională. Regiunile şi limitele lor sunt rezultatul unor generalizări teritoriale, concepte intelectuale (produse ale gândirii n.n.) mai degrabă decât entități vizibile de peisaj" (Fellmann, J., Getis, A., Getis, Judith, 1990, *Human Geography. Landscapes of Human Activities*, Ediția a II-a, Wm. C. Brown Publishers, Dubuque, U.S.A, p. 465).

[116] „Geografia regională este studiul regiunilor geografice, a diferențierilor teritoriale" (*Ibidem*, p. 465).

[117] „Regiunile lumii sunt diviziuni geografice la scară mare având la bază suporturi continentale şi fiziografice care găzduiesc grupări (clustere) majore ale umanității cu atribute culturale similare înr-o mare măsură" (Marston, A. Sallie, Knox, L. P., Liverman, M. Diana, 2005, *World Regions in Global Context: Peoples, Places, and Environments*, 2nd edition, p. 1).

[118] „Geografia Regională, care combină atât elemente ale geografiei umane, cât şi ale celei fizice, studiază modul în care combinațiile unice ale factorilor environmentali şi ai celor umani produc teritorii cu peisaje şi atribute umane distinctive. Geografii ataşează conceptul de regiune unor teritorii extinse (cum ar fi țările, provinciile şi statele, sau unorsecțiuni mari ale statelor, spre exemplu Midwest-ul – Vestul Mijloiu al Statelor Unite) care cuprind multe locuri, toate sau majoritatea împărtăşind un set de atribute care diferă de cele ale locurilor care intră în componența unei alte regiuni" (*Ibidem*, p. 2).

[119] „Contribuția Geografiei Regionale este de a releva felul în care fenomenele naturale, sociale, economice, politice şi culturale se unesc pentru a produce suporturi (decoruri, cadre – settings) geografice distinctive" (*Ibidem, loc. cit.*).

[120] *Ibidem*, p. 3.

[121] *Ibidem, loc. cit.*

[122] *Ibidem.*

[123] „[...] modificând şi ajustând mediul pentru a răspunde nevoilor lor şi pentru a le exprima propriile valori" (*Ibidem.*).

[124] „Astfel apare un proces în două sensuri, în care oamenii creează şi modifică locuri, iar în acelaşi timp sunt influențați de cadrul în care trăiesc şi muncesc" (*Ibidem.*).

[125] *Ibidem.*

[126] *Ibidem.*

[127] *Ibidem*, p. 4.

[128] *Ibidem, loc. cit.*

- sistem teritorial[129];

- regiunea este purtătoarea mesajului geografic integral[130].

- A. Vallega[131] defineşte sistemul regional ca regiune-organism, iar A. Dauphiné[132] afirmă că „regiunea este un sistem spaţial deschis, dialectic dezechilibrat – principiul unităţii dominând forţele diversităţii – având o mărime inferioară naţiunii, fiind formată din spaţii contigue".

Regiunea geografică se caracterizează prin ajustarea rapidă şi eficientă, autocontrolată, la schimbare datorită capacităţii proprii de a învăţa, de a inova, de a se reinventa[133]. Prin urmare, rezilienţa este capacitatea sistemelor socio-ecologice de a persista şi de a se adapta[134]. Factorii la care se adaptează regiunea sunt[135]: schimbările climatice, managementul resurselor, presiunea antropică, competiţia interregională, strategiile de dezvoltare şi globalizarea, însă doar primii trei dintre aceştia afectează sistemele naturale şi pe cele socio-economice, luate în considerare în cazul abordării ecotehnice.

De ce s-a realizat regionarea sau acţiunea de delimitare a regiunilor?

Acţiunea de regionare este necesară pentru a facilita:

- identificarea şi analiza pattern-urilor spaţiale şi a distribuţiilor ce cauzează diferenţierea şi schimbarea regională[136];
- găsirea răspunsurilor privind localizarea unor obiecte, procese şi fenomene geografice;
- identificarea interdependenţelor dintre regiuni şi nu doar din interiorul acestora[137];
- identificarea impactului unor regiuni asupra altora[138];
- regiunile facilitează îmbunătăţirea relaţiilor teritoriale.

Ecotehnie versus Geografie Regională. Delimitări

În studiul regiunilor geografice se apelează la metoda regională[139], în cadrul unei abordări regionale[140]. Între abordarea ecotehnică şi cea regională, există câteva

[129] Cocean, P., 2002 şi 2005, *Geografie Regională...*; Cocean, P. 2005, *The Resilience of the Geographical Region,* în Romanian Review of Regional Studies, nr.1, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 51-54.

[130] Mac, I., Sorocovschi, V., 2005, *Critical Environmental Regions*, în Romanian Review of Regional Studies, nr. 1, p. 55, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

[131] 1995, *La regione...*p. 16.

[132] 1979, *Espace, region ...*, p. 21.

[133] Cocean, P., 2005, *The Resilience of ...*, p.51.

[134] Folke, citat de Cocean, P., 2005, *The Resilience of ...*, p. 51.

[135] Cocean, P., 2005, *The Resilience of ...*, p. 52.

[136] Marston, A. Sallie, Knox, L. P., Liverman, M. Diana, 2005, *op. cit.*, p. 2.

[137] „Geografia regională se referă la înţelegerea varietăţii şi a caractereor distinctive ale locurilor şi ale regiunilor, fără a omite interdependenţa intre acestea" (*Ibidem, loc. cit.*).

[138] „Astăzi, regiunile majore ale lumii sunt din ce în ce mai dependente unele de celelalte şi este important a şti ceva despre Geografia Regională şi să înţelegi felul în care locurile şi regiunile se afectează reciproc" (*Ibidem*).

[139] „Ceea ce este distinctiv pentru studiul Geografiei Regionale nu sunt atât fenomenele care sunt studiate, ci mai ales modul în care sunt abordate" (*Ibidem*).

asemănări: se vizează abordarea holistă; se urmăreşte eliminarea abordării sectoriale şi identificarea de soluţii pe termen lung. Deosebirile sunt redate în tabelul alăturat (tabelul 2).

Tabel 2. Corelaţie între Ecologia Sistemică, Ecotehnie şi Geografia Regională – obiect de studiu, concepte şi metodologie

Ecologie Sistemică[141] şi Ecotehnie	**Geografie Regională**
Teoria şi practica Ecologiei Sistemice	Teoria şi practica Geografiei Regionale
Economie ecologică (reducerea surselor de poluare, agricultură ecologică)	
Nedepăşirea capacităţii de suport a mediului	Nedepăşirea potenţialului geografic al unei regiuni
Sistemele ecologice[142] („sisteme suport al vieţii") – capitalul natural	Componenta de susţinere
Sistemul Socio-economic (SSE) (antroposfera) (de exemplu, ecosisteme urbane, agrosisteme, bazine piscicole)	Componenta de acţiune şi interacţiune
Proiectare bună la scară locală, regională şi continentală	Planificare regională
Educaţia resurselor umane	Educaţia resurselor umane
Integrare multidisciplinară (pluridisciplinară) (ştiinţe naturale, sociale, economice şi tehnice)	Interdisciplinaritatea[145]
Scară spaţială corespunzătoare	Regiunea, zona, locul
Metodologie: analiza sistemică[143].	Metoda regională
În ecotehnie, metodologia şi conceptele sunt împrumutate de la ştiinţele biologice, de mediu şi comportamentale[144].	

[140] „această "abordare regională" este unul dintre cele mai bune moduri de a organiză cunoaşterea despre lume". (*Ibidem*, p. 4), de a ordona imensa diversitate ce caracterizează suprafaţa Terrei (Fellmann, J., Getis, A., Getis, Judith, *op. cit.*, p. 14).

[141] „Ecologia sistemică este fundamentată pe paradigma ecosistemului, în sensul că, toate fenomenele ecologice sunt inerpretate prin prisma conceptulu de ecosistem" (Stugren, B., *op. cit.*, p. 18). Se are în vedere înlocuirea abordării sectoriale cu o abordare holistă în conformitate cu teoria şi practica ecologiei sistemice. Acest deziderat este caracteristic şi Geografiei Regionale, cu menţiunea că teoria, metodologia şi practica regională reprezintă ghidul de urmat.

[142] Între definiţiile date ecosistemului le amintim pe cele date de G. Erdeli şi M. Ielenicz şi B. Stugren: ecosistemul este „unitatea dintre biocenoză (totalitatea organismelor vii, aflate în interacţiune şi legate de un anumit loc de viaţă, cu o componentă determinată, istoriceşte formată şi autoreglabilă) şi biotop (spaţiul în care se dezvoltă o biocenoză), care expriă relaţiile indisolubile dintre organismele vii şi factorii abiotici („fără viaţă" – relief, climă, sol)" (Erdeli, G., Ielenicz, M. (coord.), 1999, *Dicţionar de geografie umană*, Editura Corint, Bucureşti, p. 115); „Ecosistemul este unul dintre sitemele fizice din care este edificat Universul. Ecosistemele sunt unităţi funcţionale ale biosferei, construcţii eterogene cu limite în spaţiu şi în timp. În ecosistem, viaţa şi mediul sunt inseparabil reunite într-un spaţiu restrâns" (Stugren, B., *op. cit.*, p. 83).

[143] „Aplicarea teoriei generale a sistemelor la cercetarea şi explicarea proceselor bilogice este denumită analiză sistemică" (*Ibidem*, p. 14).

[144] Vădineanu, A., 1997, *Ecotechnie, an European Postgraduate Curriculum. The Information Package*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.

[145] P. Cocean ridică întrebarea cât anume preluăm dintr-o altă ştiinţă sau domeniu pentru a realiza o analiză corectă a sistemelor regionale (Cocean, 2005, *Geografie Regională...*, p. 133); „[...] suntem pentru o cunoaştere geografică totală, efectuată cu forţe proprii, de specialiştii noştri. Gradualitatea la care ne referim se derulează în interiorul domeniului de cercetare geografic şi nu în raporturile lui cu domeniile învecinate" (*Ibidem*, p.134).

V. Sorocovschi şi I. Mac[146], discutând regiunea environmentală, pe care o definesc ca „un teritoriu în care elementul înconjurat – ființa umană, societatea – se interrelaționează cu mediul înconjurător a cărui stare este sau nu favorabilă societății", clasifică regiunile environmentale în regiuni viabile (echilibrate) şi critice. Cel de-al doilea tip este subdivizat în regiuni geocritice şi în regiuni antropocritice (sociocritice), deci, în funcție de factorul afectat[147]. Plecând de la această tipologie, diferența majoră dintre obiectul abordării ecotehnice şi cel al abordării regionale este evidențiată: prima vizează regiunile geocritice sau cele în care, conform definiției date acestora de I. Mac şi V. Sorocovschi, schimbarea majoră aparține atributelor fizice ale regiunii, în vreme ce abordarea regională include studiul ambelor tipuri de regiuni critice (critice doar atunci când au acest atribut), al regiunii în ansamblul ei.

Abordarea ecotehnică restrânge dezvoltarea pe termen lung propusă în cadrul unei regiuni doar la nivelul capitalului natural, în timp ce sistemul socio-economic este tratat din perspectiva oportunităților şi riscurilor celui dintâi (figura 3).

Dezvoltarea durabilă în studiile ecotehnice şi în cele de Geografie Regională

Abordarea ecotehnică şi cea regională au ca obiectiv major *durabilitatea sistemelor naturale şi sociale*. Regiunea de dezvoltare durabilă[148] este un tip regional format din integrarea optimă a celor patru componente ale dezvoltării durabile (social-demografic, cultural, economic şi environmental) în regiunea sistemică de program[149] (figura 4).

Se observă că atât în abordarea ecotehnică, cât şi în cea regională, se pune accentul pe realizarea unor conexiuni interdisciplinare. În abordarea eotehnică, specializarea resurselor umane se realizează „în spiritul" programei şi programului de ecotehnie, indiferent de domeniul în care o persoană s-a specializat inițial (a se vedea domeniile de eligbilitate), pe când demersurile specifice abordării regionale vor fi realizate corect doar de către geografii regionalişti. Spre deosebire de primii, geografii regionalişti realizează singuri interpretarea informațiilor, analiza şi sinteza cunoştințelor, „[...] ducând analiza proprie până la un nivel de dezbatere suficient scopului său" (*Ibidem, loc. cit.*). Geograful regionalist se va concentra doar asupra detaliilor ce prezintă importanță pentru funcționalitatea sistemului regional până acolo unde „[...] fenomenele evidențiate nu mai au reverberație ca factori de impact [...]" (*Ibidem*, p. 134-135).

[146] p. 56.

[147] *Ibidem*, p. 57.

[148] Boțan, C. N., Ilovan, Oana-Ramona, Pop, Ana-Maria, 2005, *The Geographical Region and the Desiderata of Sustainable Development,* în Romanian Review of Regional Studies, nr. 1, p. 83-90, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

[149] Cocean, P., Cocean, R., 2003, *op. cit.*

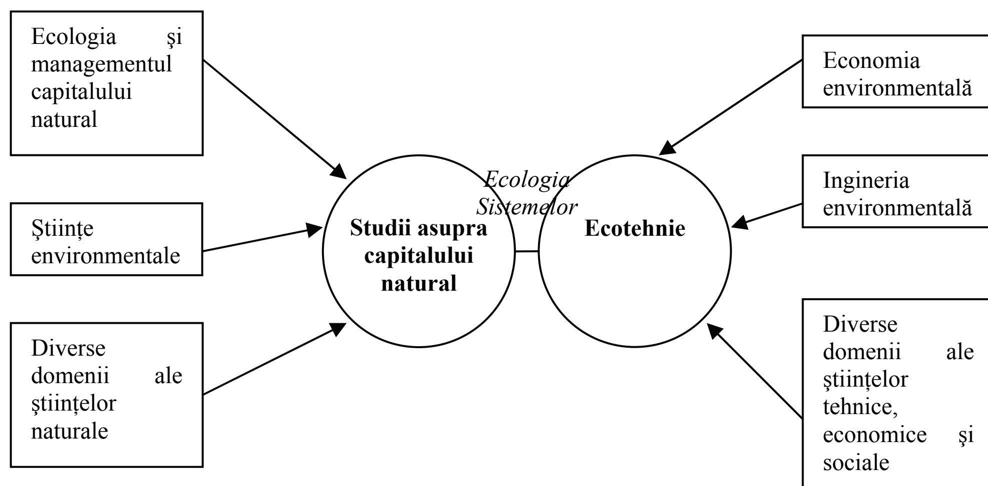

Fig. 3. Ştiinţele care susţin studierea capitalului natural şi abordarea ecotehnică (după Vădineanu, 1997[150])

Abordarea ecotehnică reprezintă doar o „felie" din abordarea regională. Menţinerea echilibrului pe termen lung se revendică din ambele abordări, însă, caracteristic ecotehniei este „ajustarea" societăţii din unghiul celui care protejează mediul, socialul şi economicul fiind subordonate acestuia. Viziunea propusă de Geografia Regională este mai cuprinzătoare, integrând toate cele trei componente evaluate în determinarea sustenabilităţii unui sistem: economică, socială (inclusiv culturală) şi environmentală. Prin urmare, sustenabilităţii îi sunt proprii şi alţi factori determinanţi pe lângă diminuarea presiunii antropice asupra componentei environmentale. De aici rezultă că durabilitatea este condiţionată nu doar de protejarea şi prezervarea resurselor naturale, ci şi a celor antropice: „Durabilitatea se referă la capacitatea unei societăţi, ecosistem sau orice asemenea sistem existent de a funcţiona continuu într-un viitor nedefinit, fără a ajunge la epuizarea resurselor cheie"[151].

Prin abordarea ecotehnică, se urmăreşte remedierea şi prevenirea problemelor de mediu într-un cadru de integrare a ştiinţei cu tehnologia[152]. Structurile economice trebuie să se integreze şi să se potrivească structurilor ecologice[153] (economie ecologică). De asemenea, protecţia mediului trebuie să fie eficientă din punct de vedere economic, de unde şi sintagma de „ecoregiuni sustenabile" caracterizate printr-un peisaj sau aspect exterior *care trăieşte*.

Obiectivul abordării ecotehnice este „adoptarea şi dezvoltarea sistemului de educaţie şi pregătire în scopul dezvoltării resurselor umane necesare cercetării şi managementului durabil al Capitalului Natural şi al Sistemului Socio-economic, cât

150 Vădineanu, A., *op. cit.*

151 Gilman, R. citat de Arghiuş, Corina, Arghiuş, V., 2004, *Dezvoltarea durabilă din perspectivă educativă*, în Didactica Geografiei, nr. 2, p. 83, Editura Academic, Cluj-Napoca.

152 Ecologie şi protecţia mediului – Ecotehnie –„Umweltsicherung", Vădineanu, A., *op. cit.*

153 „Gândirea ecologică constă în descoperirea şi accentuarea relaţiilor între viaţă şi mediu, în considerarea fiecărei unităţi vitale ca fiind membru într-un nivel superior de integrare" (Stugren, B, *op. cit.*, p. 17).

şi pregătirea publicului larg în implicarea şi promovarea soluţiilor pe termen lung"[154]. Menţionăm că SSE din Ecologia Sistemică include şi componentele derivate studiate de Geografia Regională[155].

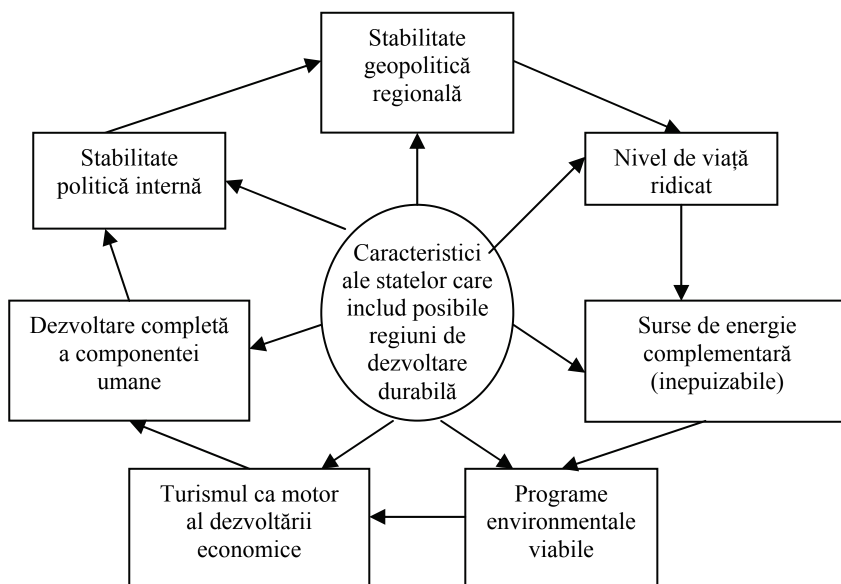

Fig. 4. Caracteristicile şi relaţionarea componentelor sistemice generatoare de regiuni de dezvoltare durabilă (după Boţan, Ilovan, Pop[156])

În România, în 1992, s-au pus bazele unei Catedre UNESCO – Cousteau de Ecotehnie la Universitatea din Bucureşti, în cadrul Departamentului de Ecologie Sistemică, cu scopul de a promova un nou mod de educaţie, ţinta fiind aceea de a pregăti un personal capabil pentru managementul sistemului socio-economic. Între obiectivele declarate ale programului de ecotehnie, se încadrează multe care sunt similare cu cele promovate de studiile de Geografie Regională: „abordarea holistă şi managementul integrat al capitalului social şi cultural; elaborarea strategiilor pe termen lung; activitatea de identificare şi interpretare a efectelor cumulative şi pe termen lung; activitatea de promovare a soluţiilor pe termen lung, în concordanţă cu productivitatea şi capacitatea de suport a Capitalului Natural; capacitatea ridicată de a utiliza cele mai eficace instrumente tehnologice şi economice, specifice dezvoltării socio-economice durabile"[157]. Ceea ce aduce în plus acest program şi filosofia sa este însăşi pregătirea politicienilor şi a factorilor de decizie în vederea luării unor decizii corecte. Acestuia se adaugă un alt element de

[154] Vădineanu, A., *op. cit.*
[155] A se vedea Cocean, P., 2005, *Geografie Regională...*
[156] Boţan, C. N., Ilovan, Oana-Ramona, Pop, Ana-Maria, 2005, *op. cit.*, p. 87, cu completări.
[157] Vădineanu, A., *op. cit.*

diferențiere care vizează utilizarea unor metode derivate din teoria Ecologiei Sistemice. Prin urmare, finalitatea educației ecotehnice constă în pregătirea unor persoane capabile de a concepe politici, strategii şi planuri de acțiune, precum şi de a dezvolta şi evalua proiecte şi soluții pentru sustenabilitatea unui teritoriu.

În viziunea ecotehnică, cei care iau decizii trebuie să aibă următoarele capacități şi abilități[158]: „abilitatea de a dezvolta sau utiliza sistemele informaționale specifice şi celelalte componente ale sistemului suport decizional; capacitatea de a lucra cu indicatori şi metode economice, în scopul internalizării externalităților şi realizării corecte a analizelor cost-beneficiu; capacitatea de a contribui semnificativ, ca membru al unor mari echipe manageriale, la dezvoltarea şi implementarea soluțiilor pe termen lung, cât şi a planurilor de acțiune şi politicilor durabile".

În acest fel, este posibilă identificarea particularităților unor spații sau ale regiunilor însele, prin studierea sustenabilității mediului ca parte componentă a unui sistem funcțional regional.

1.3. Istoricul cercetărilor asupra regiunii năsăudene

Cercetările asupra regiunii năsăudene s-au constituit în cărți şi studii. Cărțile au tratat regiunea năsăudeană fie ca parte a unor cercetări mai vaste, incluzând întregul teritoriu al județului Bistrița-Năsăud[159], fie dedicate regiunii însăşi[160]. Cele mai multe, indiferent de forma în care au fost publicate, se concentrează asupra unei perioade înfloritoare pentru aceste locuri şi pentru împrejurimile lor, aceea a Districtului II românesc de graniță. Cercetările de o mai mică extindere s-au intensificat începând cu perioada interbelică, între 1924 şi 1940 apărând revista de istorie şi cultură „Arhiva Someşană", publicație a Muzeului grăniceresc din Năsăud. În prima serie, au apărut 28 de numere (ultimul nu a apărut la timp, ci în 1994, la Târgu-Mureş), în cea de-a două au apărut patru numere (între 1972-1977), iar cea de-a treia şi-a început apariția în 2002.

---

[158] *Ibidem.*

[159] Buta, I., 1976, *Bistrița-Năsăud, ghid turistic al județului*, Editura Sport-Turism, Bucureşti; Chintăuan, I., 1998, *Bistrița-Năsăud, ape minerale şi stațiuni*, Bistrița; Chintăuan, I., 2000, *Bistrița-Năsăud, natura şi monumentele sale*, Editura Carpatica; Lupşan, S., Onofreiu, A., Avram, G., Mureşan, I., Pupeză, L., 2002, *Pădurile județului Bistrița-Năsăud, din cele mai vechi timpuri şi până astăzi*, Editura „Mesagerul", Bistrița; Morariu, T., Buta, I., Maier A., 1972, *Județul Bistrița-Năsăud*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti; Ştefănescu, P., Ursa, S., 1979, *Bistrița-Năsăud, vatră folclorică*, Editura Sport-Turism, Bucureşti; Zamfir, C., 1987, *Foclor muzical din Bistrița-Năsăud*, Editura Muzicală, Bucureşti; *** 1979, *Bistrița-Năsăud (monografie) – colecția Județele patriei*, Editura Sport-Turism, Bucureşti.

[160] Borgovanu, V. Gr., 1907, *Amintiri din copilărie (Şcoala primară, românească şi nemțească, preparandia şi gimnziul)*, 1853-1873, Tipografia A. Mureşianu, Bucuresci-Braşov; Buta, I., Buta, Ana Aurelia, 1979, *Munții Rodnei-ghid turistic* (în colecția *Munții noştri*), Editura Sport-Turism, Bucureşti; Iliescu, E., 1968, *Munții Rodnei (călăuza turistului),* Editura Consiliului Național pentru Educație Fizică şi Sport, Bucureşti; Moldovan, F., 1970, *Obsevații geomorfologice în Dealurile Năsăudului*, lucrare de diplomă, UBB, Cluj-Napoca, Facultatea de Biologie-Geografie, Secția Geografie; Sârcu, I., 1978, *Munții Rodnei (studiu monografic),* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti; Tanco, T., 1973-1993, *Virtus Romana Rediviva*, I-VII, Bistrița.

Apariția monografiilor a fost constantă, cu un interes crescut în ultimii ani[161].

Contribuțiile istorice dețin cea mai mare pondere din scrierile asupra ținutului năsăudean, remarcându-se:

- atât studii clasice de istorie: Bariț, G. (1874), *Istoria regimentului al II-lea românesc grănițiar din Transilvania*, Römer & Kramner, Brașov; Bolovan, I., Onofreiu, A. (2003), *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca; Göllner, C. (1973), *Regimentele grănicerești din Transilvania. 1764-1851*, Editura Militară, București; Mureșan, V. F. (2005), *Satul românesc din nord-estul Transilvaniei la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca; Onofreiu, A., Bolovan, I. (2006), *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, Editura Enciclopedică, București; Pop, I. (1999), *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș; Porcius, F. (2005), *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului*, editor Liviu Păiuș, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca; Retegan, S. (2002), *Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea. Mărturii documentare*, Editura Accent, Cluj-Napoca; Sigmirean, I., Onofreiu, A. (2001), *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente și texte (epocile modernă și contemporană)*, Editura Răsunetul, Bistrița; Șimon Nestor (2005), *Corespondență*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Editura SUPERGRAPH, Cluj-Napoca; *** (2000), *Poruncile primăriei Năsăud. Publicațiunile Primăriei din Năsăud din anii 1863-1867. Primar: Locot. Grigore Mihăilașu*, Studiu introductiv, note și text: Simion Lupșan și Adrian Onofreiu, Editura Fundației „George Coșbuc”, Năsăud.

- cât și abordări interdisciplinare valoroase: *** (1985), *Rodna la 750 ani de atestare documentară (1235-1985)*, Partea I și II, număr îngrijit de Clemente Plăianu și Ironim Marțian, Cercul Cultural-Istoric *Plaiuri năsăudene și bistrițene*, Cluj-Napoca; Chitul, Dorina (1994), *Studiul etnografic al zonei Năsăud. Lucrare științifico-metodică pentru obținerea gradului didactic I. Specialitatea Geografie,*

---

[161] Bachiș, Șt., 1977, *Monografia istorică a Comunei Rebra, județul Bistrița-Năsăud, până în secolul al XIX-lea, lucrare de diplomă*, Facultatea de Istorie-Filozofie, secția Istorie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca; Codrea, Măricuța, Puica, Augusta Vasilica, 2003, *Salva. Schiță monografică*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca; Drăgoi, M. D., 2001, *Spermezeu. Străvechi sat românesc de la poalele Țibleșului – monografie istorică*, Editura Limes. Cluj-Napoca; Filip, A., 1973, *Monografia satului Zagra*, Cluj; Filip, Ana, Morariu, I. (coord.), 2005, *Salva. Repere monografice*, Editura George Coșbuc, Bistrița; Muti, L., 2004, *Rebrișoara – mărturii pentru eternitate*, vol. I-II, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Pădurean, A., Retegan, A., 2006, *Căianu Mic, în obiectivul cercetării – antologie*, Editura Charmides, Bistrița; Păiuș, L., 2003, *Monografia comunei Rodna Veche*, vol. I-II, Editura George Coșbuc, Bistrița; Plăianu, C., 1998, *Chiuza – veche vatră românească și leagăn al rebrenilor – monografie*, Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca; Prahase, M., Rus, G., 1997, *Zagra. O monografie posibilă*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca; Tutula, V., 2004, *Comuna Telciu (1245-2004), un sat de pe Valea Sălăuței – Muza lui George Coșbuc. Județul Bistrița-Năsăud. Repere monografice*, Editura Mega, Cluj-Napoca; Ureche, N. I., 2001, *Monografiei comunei Ilva Mare și a familiei Ureche, ramura Andrei*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca; Vlădică, M., 2003, *Sângeorz-Băi – veche vatră de credință și cultură românească*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.

Universitatea „Babeş-Bolyai”, Facultatea de Biologie, Geografie şi Geologie, Secţia Geografie, Cluj-Napoca; Cosma, I., Pop, M., Sabău, N. (1971), *Prin Ţara Năsăudului*, Editura Stadion, Bucureşti; Drăganu, N. (1928), *Toponimie şi istorie*, Cluj; Grapini, L.-I. (2001), *Judeţul Bistriţa-Năsăud. Studiu de Geografie Culturală. Lucrare de diplomă.* Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca; Marţian, I. (an nespecificat), *Ţara Năsăudului înainte de instituirea regimentului de grăniceri*, Editura Tipografiei „Cultura”, Năsăud; Mureşianu, M. (2000), *Districtul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851). Studiu de geografie istorică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Monografii speciale au fost dedicate unor domenii variate ale vieţii sociale, economice şi spirituale a năsăudenilor sau a grănicerilor: Băeş, R. (2002), *Istoria învăţământului silvic năsăudean,* Editura *Dimitres*, CCD Bistriţa-Năsăud; Băeş, R., Petrehuş, V., Seni, I. (2005), *Istoria poştei năsăudene*, Editura Eikon, Cluj-Napoca; Bîrte, V. (1986), *Contribuţii la istoricul şcolii din Rebra, judeţul Bistriţa-Năsăud, lucrare pentru obţinerea gradului didactic I,* Facultatea de Istorie-Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca; Morariu, T. (1937), *Vieaţa pastorală în Munţii Rodnei*, Societatea Regală Română de Geografie, Bucureşti; Onofreiu, Mădălina, Barna, Adriana (2005), *Ştiinţele naturale la Liceul „George Coşbuc” din Năsăud, de la înfiinţare până în 1918*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca; Prahase, M. (2002), *Fragmentarium. Fişe de cultură populară*, Editura Supergraph, Bistriţa; Sohorca, I. (1988), *Datini şi folclor din Sângeorz-Băi*, Sângeorz-Băi; *** (2002) *Cartea de la Runc*, Editura Aletheia, Bistriţa; *** (2002), *Virtus Romana Rediviva. Societatea de lectură a elevilor liceului grăniceresc năsăudean – contribuţii documentare*, argument, note şi teste transcrise după original de Simion Lupşan şi Adrian Onofreiu, Editura Fundaţiei „George Coşbuc”, Năsăud; *** (2005), *Nestor Şimon. Corespondenţă*, ediţie îngrijită de Onofreiu A., Editura Supergraph, Cluj-Napoca.

Studiile şi articolele, publicate ca urmare a cercetărilor asupra regiunii polarizate de oraşul Năsăud, sunt numeroase. Prezentăm doar o bibliografie selectivă, din care temele de interes, cercetătorii cu preocupări ştiinţifice în acest spaţiu, se vor evidenţia. Temele tratate sunt foarte diverse, rivalizând ca număr cu multitudinea studiilor. Dintre acestea, predomină cele care studiază impactul Regimentului grănicersc năsăudean, în timpul fiinţării acestuia, precum şi urmele pe care perioada aceasta le-a lăsat peste decenii.

Aspectele abordate de cei care au cercetat această regiune se referă la:

- biserică: Andrei, Mirela (2002), *Clerul parohial şi personalul ecleziastic auxiliar greco-catolic din vicariatul Rodnei în deceniul neoabsolutismului*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 107-144, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Andrei, Mirela (2002), *Preoţimea greco-catolică din Vicariatul Rodnei în prima jumătate a secolului XIX, între public şi privat*, în Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, III, p. 114-121, Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Andrei, Mirela (2004), *Autonomia unei biserici. Memorandul vicariatului faroneu al Rodnei din 1882 adresat episcopului de Gherla, Ioan Szabó*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 239-254, Editura

Mega, Cluj-Napoca; Andrei, Mirela (2005), *Edificii bisericeşti în Vicariatul Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX şi începutul secolului XX*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 187-197, Editura Mega, Cluj-Napoca; Andrei, Mirela (2007), *Sinodul vicarial al Rodnei în a doua jumăatete a secolului al XIX-lea,* în Identitate şi alteritate, IV, Studii de istorie politică şi culturală, Bărbulescu Constantin, Dumănescu, Luminiţa, Mitu, Sorin, Popovici, Vlad (editori), p. 19-35, Editura Argonaut, Cluj-Napoca; Buzilă, Şt. (1933), *Documente bisericeşti*, în Arhiva Someşană, nr. 17, Năsăud; Grapini, P. (1939), *Viaţa religioasă, socială şi culturală în ţinutul nostru*, în *Arhiva Someşană,* 26, Năsăud; Marţian, I. (1927), *Documente bisericeşti*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 7, p. 37-75; Marţian, I. (1928), *Documente bisericeşti*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 8, p. 93-103; Păiuş, L. (2002), *Încercările rodnenilor de a-l aduce preot pe Vasile Lucaciu*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 183-196, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Pavel, Cristina Iulia (2002), *Vicariatul Rodnei (1849-1869)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 165-181, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca;

- etnografie: Anuţă, I. (1972), *Nunta în satul Nepos*, în Arhiva Someşană, nr. 1, Năsăud; Berceni, R. (2004), *Clăcile – modalităţi de întrajutorare între oameni*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 341-346, Editura Mega, Cluj-Napoca; Boca, P. (1972), *Portul popular din Ilva Mare şi Lunca Ilvei*, în Arhiva Someşană, nr. 1, Năsăud; Bot, N. (1971), *Şezătoarea în zona Năsăudului*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca; Butură, V. (1936), *Cununa în satul Şanţ*, în Rev. Soc. Rom., anul I, 2; Buzilă, Şt. (1890), *Nunta la ţăranul român din jurul Năsăudului*, în Tribuna, VII, nr. 198, Sibiu; Câmpan, T. (1975), *Ornamentica arhitecturală populară folosită în zona folclorică Sângeorz-Băi*, în Arhiva Someşană, 3, Năsăud; Cazan, C. I. (1937), *Vicleniile, nerecredinţa şi nestatornicia femeilor din Şanţ*, în Rev. Soc. Rom., II, 2-3, Bucureşti; Drăgoi, M. D. (2001), *Ceremonialul înmormântării din Spermezeu*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 405-426, Editura Mediamira, Cluj-Napoca; Drăgoi, M. D. (2002), *Tradiţionalitate şi repertoriu în jocurile de copii din Spermezeu, Zona Năsăud*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei: Satul tradiţional de ieri, de azi şi de mâine, p. 579-621, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca; Drăgoi, M. D. (2003), *Ciclul calendaristic în satul Alunişul*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 317-341, Editura Todesco, Cluj-Napoca; Drăgoi, M. D. (2004), *Credinţe şi rituri în ciclul sărbătorilor calendaristice la Spermezeu*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 375-410, Editura Todesco, Cluj-Napoca; Dunăre, N. (1971), *Judeţul Bistriţa-Năsăud: încadrare şi zonare etnografică*, în File de Istorie, vol. I, Bistriţa, p. 179-190; Florescu, Fl. (1936), *Meşteşugul fetelor din Leşu când nu vin feciorii în şezătoare*, în Rev. Soc. Rom., I, 10, Bucureşti; Giurgiuca, Al. (1974), *Câteva date în legătură cu confecţionarea steagului de nuntă în subzona Năsăud*, în Arhiva Someşană, 2, Năsăud; Ilovan, Oana-Ramona, Chitul, Dorina (2006), *Semnificaţia etnografiei pentru individualizarea Ţării Năsăudului*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 2, p. 199-208, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Larionescu, Sanda (1973), *Structura ceremonialului de cult funebru de pe valea Someşului Mare*, în Anuarul Muzeului

Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca; Morariu, T. (1934), *Material etnografic şi folklor ciobănesc în Munţii Rodnei*, Bistriţa; Pascu, Viorica (1971), *Organizarea interiorului popular năsăudean*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca; Petrescu-Burloiu, I. (1938), *Tipuri de casă din comuna Şanţ*, Rev. Soc. Rom., III, 1-3, Bucureşti; Prahase, D. (2002), *Legenda Beneşului. Pactul cu diavolul – între istorie, reprezentări folclorice şi literatură cultă*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 327-367, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Prahase, M. (2002), *Filmul documentar „Satul Şanţ" – sursă modernă de inspiraţie monografică*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 319-326, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Ştefănescu, Nicoleta (1972), *Contribuţii la cunoaştererea ţesăturilor folosite în organizarea interiorului în subzona Năsăud*, p. 205-212, în Arhiva Someşană (Studii şi comunicări), Năsăud; Ştefănescu, Nicoleta, Nistor, I. (1972), *Organizarea interiorului de casa ţărănească în Valea Rebrei*, p. 201-210, în Arhiva Someşană (Studii şi comunicări), Năsăud.

- monografii: Bartoş, P. (1937), *Un sat expansiv, Căianu Mic din Someş*, în Revista de Sociologie Românească, anul II, nr. 9-10, Bucureşti; Başota, B. (1939), *O monografie a Văii Rodna*, în Arhiva Someşană, 26, Năsăud; Bichigean, V. (1925), *Poëmation de secunda legione valahica sub Carolo barone Enzenbergio*, în Arhiva Someşană, Năsăud, 1925, nr. 2, p. 13-19; Binder, P. (1992), *Oraşul Rodna în secolul al XIII-lea*, în Anuarul Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, XXXI, Editura Academiei Române, p. 145-150; Ilovan, Oana-Ramona (2006)*, Năsăudului Land in 'after 1989' Romania – Between Effervescence and Decline*, în The Geographical Aspects of the Transformation Process in Central and East-Central Europe, Michalski, T. edition, Gdynis-Peplin, Poland; Marţian, I. (1929), *Ţara Năsăudului*, în Arhiva Someşană, 10, Năsăud; Mureşan, Gr. (2003), *Strategia de dezvoltare a comunei Feldru*, Primăria Comunei Feldru; Seni, I. (2005), *Despărţământul Năsăud în constelaţia filialelor ASTREI*, în *ASTRA ieri şi azi. Realizări şi perspective,* vol. III, p. 189-227, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare; Şotropa, V. (1924), *Districtul Năsăudului*, în *Arhiva Someşană*, 1; Şotropa, V. (1928), *Minele rodnene*, în Arhiva Someşană, 8, Năsăud; Şotropa, V. (1936), *Năsăudul de altădată*, în Arhiva Someşană, 19, Năsăud;

- năsăudeni: Bălai, E. (2002), *Triptic rodnean: autorii de azi în statornică legătură cu trecutul*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 485-493, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Bichigean, V. (1924), *Trei călători străini despre Valea Someşului*, în Arhiva Someşană, nr. 1, Năsăud; Moisil, I. (1936), *Vicarul Ioan Marian (1796-1846*), în Arhiva Someşană, 19, Năsăud; Moisil, I. (1938), *Căpitanul Silvestru Tomi, 1821-1885*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 23, p. 505-520; Moisil, I. (1938), *Leontin Luchi, 1809-1897*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 23, p. 493-504; Moisil, I. (1939), *Biografia căpitanului Anton Cosimelli şi opera sa Poemation de Secunda Legione Romanica*, în Arhiva Someşană, Năsăud; Moisil, I. (1940), *Căpitanul Vasile Popiţan 1833-1892*, în Arhiva Someşană, Năsăud, 1940, nr. 27, p. 221-225; Moisil, I. (2003), *Iuliu Moisil – Amintiri din Năsăudul anilor 1940-1944*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 233-248, Alba Iulia; Naghiu, I. (1937), *De Gerando despre Rodna şi grăniceri*, în

Arhiva Someşană, 21, Năsăud; Onofreiu, A. (2002), *Nestor Şimon, istoric al graniţei năsăudene*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 383-411, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Onofreiu, A. (2003), *Nestor Şimon – Omul şi opera*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 383-408, Alba Iulia; Onofreiu, A. (2004), *Corespondenţa dintre Vasile Naşcu, Ioachim Mureşan şi George Pop (1861-1866)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 439-467, Editura Mega, Cluj-Napoca; Onofreiu, A. (2004), *Nestor Şimon – manuscrise inedite*, p. 469-494, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, Editura Mega, Cluj-Napoca; Păiuş, L. (2004), *Soldat şi prizonier. Însemnări din primul război mondial*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 507-523, Editura Mega, Cluj-Napoca; Păiuş, L., Păiuş, Solomia (2003), *Iustin Sohorca – etnograf şi folclorist*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 259-286, Alba Iulia; Prahase, M. (2003), *Nicolae Drăganu – Etimolog*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 255-257, Alba Iulia; Şotropa, V. (1937), *Ofiţerii şi subofiţerii regimentului năsăudean în 1765, 1766 şi 1771*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 21, p. 498-508; Şotropa, V. (1938), *Maiorul Iulian Marţian*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 23, p. 445-452; Şotropa, V. (1994), *Comandanţii regimentului grăniceresc năsăudean*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 92-101, Editura Tipomur, Târgu Mureş; Suciu, P. (1927), *Călători străini pe Valea Someşului*, în Rev. Soc. de Mâine, 15-17, Cluj; Şuteu, Maria Ina (2003), *Amintiri despre Iuliu Moisil*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 249-255, Alba Iulia; Tomi, G. (2005), *Ion Ciocan – la 90 de ani de la trecerea sa în nefiinţă*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 285-291, Editura Mega, Cluj-Napoca; Tomuţa, I. (1929), *Jurnalul locotenetului Ioan Tomuţa. 1848-1849*, tradus de Iulian Marţian, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 10, p. 99-120; *** (1931), *Soarta maiorului Leon Pop*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 14, p. 457-486; *** *(1931), Ziarul caporalului Mihai Candale*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 14, p. 422-439; *** (1936), *Ziarul sergentului Simion Domide*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 19, p. 54-72;

- şcoala: Andrei, Mirela (2003), *Începuturile învăţământului năsăudean. Şcolile triviale*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 31-45, Alba Iulia; Dan, Aurelia (2005), *Starea şcolilor de pe teritoriul fostului regiment românesc II de graniţă în perioada absolutistă (1851-1860)*, în *Arhiva Someşană,* seria a III-a, IV, p. 117-138, Editura Mega, Cluj-Napoca; Dan, Aurelia (2005), *Starea şcolilor de pe teritoriul fostului regiment românesc II de graniţă în perioada absolutistă (1851-1860)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 117-138, Editura Mega, Cluj-Napoca; Muti, L. (2005), *Revista „Vatra" (1935-1940) – publicaţie învăţătorească din judeţul Năsăud*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 439-453, Editura Mega, Cluj-Napoca; Onofreiu, A. (2005), *Contribuţii documentare privind realizarea lucrării „Istoria şcoalelor năsăudene",* în Studii şi cercetări etnoculturale, X, p. 251-278, Bistriţa; Onofreiu, A., Vlaşin, F. (2003), *1938 – Jubileul Liceului Grăniceresc „George Coşbuc" din Năsăud*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 65-92, Alba Iulia; Pop, Aurelia (2003), *Aspecte ale educaţiei gimnaziale. Examenul de maturitate la gimnaziul din Năsăud 1871-1910*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 47-64, Alba Iulia; Şotropa, V. (1929), *Contribuţii la istoria şcoalelor năsăudene*, în Arhiva

Someşană, 11, Năsăud; Şotropa, V. (1994), *Românii la Gimnaziul Latino-Catolic din Bistriţa*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 47-63, Editura Tipomur, Târgu Mureş.

- contribuţii istorice: Bălăi, E. (2004), *Reflexe istorice, antroponimice şi ale principalelor ocupaţii în toponimia rodneană*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 399-404, Editura Mega, Cluj-Napoca; Boca, P. (1973), *Cu privire la conscripţia grănicerilor năsăudeni din 1763-1764*, în Arhiva Someşană, Năsăud; Bureaca, I. (1971), *Aspecte ale bejeniei în veacul al XVIII-lea din judeţul Bistriţa-Năsăud*, în *File de Istorie,* vol. I, p. 151-168, Bistriţa; Darabont, Elena, Onofreiu, A. (2002), *Fondurile Grănicereşti Năsăudene. Mărturii documentare*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 225-270, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Georgiţă, M. (2004), *Încă o istorie a regimentului de graniţă de la Năsăud*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 417-437, Editura Mega, Cluj-Napoca; Georgiţă, M. (2005), *Încă o istorie a regimentului de graniţă de la Năsăud (II)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 323-360, Editura Mega, Cluj-Napoca; Ilovan, V. (1975), *Unele aspecte ale maselor populare din judeţul Bistriţa-Năsăud, în timpul ocupaţiei fasciste (1940-1944)*, p. 15-34, în Arhiva Someşana (Studii şi comunicări), Năsăud; Marţian, I. (1924), *Contribuţii la istoricul Rodnei*, în Arhiva Someşană, 1, Năsăud; Marţian, I. (1930), *Raportul locotenentului Friedrich Storch de Arben din 1848-1849*, tradus de Iulian Marţian, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 12, p. 167-191; Marţian, I. (2005), *Momente din lupta năsăudenilor pentru emancipare în secolul XVIII*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 49-58, Editura Mega, Cluj-Napoca; Marţian, I., Marţian, Veturia (1989), *Date privind istoricul localităţii Mintiu*, în File de Istorie, vol. VI, Muzeul Judeţean Bistriţa-Năsăud, Bistriţa, p. 207-219; Marţian, I. (1927), *Bejenari din Ardeal*, din Anuarul Institutului de Istorie Naţională, Cartea Românească, Bucureşti; Mureşianu, M. (2002), *Toponimia geografică – dovadă a vechimii populaţiei autohtone în spaţiul Rodnei*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 413-422, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Onofreiu, A. (2005), *Contribuţii documentare privind istoricul Districtului Năsăud (1861-1876)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 361-396, Editura Mega, Cluj-Napoca; Onofreiu, A. (2005), *Aportul Districtului Năsăud la mişcarea naţională românească din Transilvania (1861-1876)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 59-88, Editura Mega, Cluj-Napoca; Poenaru, I. (2003), *Un episod din Revoluţia de la 1848 pe Someş*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 357-361, Alba Iulia; Pop, Florina (2004), *Dominaţia maghiară în judeţul/comitatul Bistriţa-Năsăud (1940-1944)*, în Arhiva Someşan*ă*, seria a III-a, III, p. 267-284, Editura Mega, Cluj-Napoca; Şotropa, V. (1925), *Pagini memorabile din 1848*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 3, p. 1-20; Şotropa, V. (1926), *Din zilele de sbucium ale anilor 1848-1849*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 6, p. 1-15; Şotropa, V. (1926), *Împăratul Iosif II în Districtul Năsăudului*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 4, p. 1-11; Şotropa, V. (1938), *Revolta Districtului Năsăudean*, în Arhiva Someşană, 22-23, Năsăud; Şotropa, V. (1938-1939), *Înfiinţarea graniţei militare năsăudene 1762*, în Arhiva Someşană, Năsăud, 1938, nr. 24, p. 1-129; 1939, nr. 25, p. 261-375; Şotropa, V. (1994), *Zavera din 1821 şi*

regimentul năsăudean, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 79-91, Editura Tipomur, Târgu Mureş; Şotropa, V. (1938), *Răboaje din trecut, documente din catastifele vechi ale arhivei bistriţene,* în Arhiva Someşană, nr. 1, p. 62-69; Şotropa, V., (1994), *Tătarii în Valea Rodnei*, în Arhiva Someşană (1924-1994) – nr. 28, p. 26-46, Editura Tipomur, Târgu Mureş;

- aşezări: Boca, P. (1971), *Vechimea documentară a localităţilor din judeţul Bistriţa-Năsăud. Secolele XII – XIV*, în File de Istorie, vol. I, Bistriţa, p. 87-108; Cocean, P., Boţan, C. N. (2005), *Regiunea anizotropă a Someşului Mare*, în Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Cluj-Napoca; Cocean, P., Chiotoroiu, Brânduşa (1990), *Aspecte privind evoluţia habitatelor umane din Dealurile Suplaiului*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1; Cocean, P., Cocean, R. (2002), *Zonarea funcţională a regiunii de Nord-Vest*, în Studia UBB, Geographia, 1, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Jivan, I. (1938), *Evoluţia proprietăţii în comuna Şanţ*, în Rev. Soc. Rom., III, 7-9, Bucureşti; Mureşianu, M. (1996), *Câteva aspecte privind implicarea particularităţilor reliefului în geneza şi evoluţia habitatului districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2; Onofreiu, A. (2003), *Toponimie şi relaţii geografice în Districtul Năsăud*, în Revista Bistriţei, XVII, p. 331-351, Bistriţa; Onofreiu, A. (2004), *Organizarea administrativă a districtului Năsăud (1861-1876)*, în Centru şi periferie, p. 249-264, Editura Accent, Cluj-Napoca; Rusu, I. (1971), *Câteva date privind vechea organizare administrativă şi judecătorească a unor teritorii din judeţul Bistriţa-Năsăud*, în File de Istorie, vol. I, Bistriţa, p. 123-147;

- ocupaţii: Călinescu, R. (1936), *Pescuitul la Şanţ*, în *Rev. Soc. Rom.*, I, 7-9, Bucureşti; Călinescu, R. (1936), *Vânătoarea la Şanţ*, în Rev. Soc. Rom., I, 7-9, Bucureşti; Morariu, I. (1933), *Piuăle şi piuăritul în Valea Zăgrii,* în Arhiva Someşană, 17, Năsăud; Reteganul, Gh. (1939), *Ocupaţiile anexe ale locuitorilor din Căianu Mic, Someş,* în Rev. Soc. Rom., IV, 1-3, Bucureşti; Telceanu, R. (1975), *Terminologie oierească în Maieru*, în Arhiva Someşană, II, Năsăud;

- populaţie: Boca, P. (1976), *Populaţia judeţului Bistriţa-Năsăud în conscripţiile şi recensămintele din perioada 1720-1870*, în File de Istorie, vol. IV, p. 306-311, Bistriţa; Boca, P. (1989), *Structura etnică a populaţiei judeţului Bistriţa-Năsăud la recensământul din 1850-1851*, în File de Istorie, vol. VI, Muzeul Judeţean Bistriţa-Năsăud, Bistriţa, p. 150-170; Boca, P., Moldovan, I. (1974), *Populaţia judeţului Bistriţa-Năsăud în recensămintele din perioada 1870-1970*, în File de Istorie, vol. III, p. 302-319, Bistriţa; Boia, A. (1938), *Integrarea ţiganilor din Şanţ în comunitatea românească a satului*, în Revista de Sociologie Română, anul III, 7-9, Bucureşti; Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Aspecte ale migraţiei din regiunea năsăudeană (judeţul Bistriţa-Năsăud, România), în perioada 1987-2003*, p. 184-1991, în Probleme demografice ale populaţiei în contextul integrării europene, Editura ASEM, Chişinău, Republica Moldova; Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Coordonatele geodemografice ale unui sistem rural progresiv, în perioada 1990-2002. Studiu de caz: comuna Rebra, judeţul Bistriţa-Năsăud*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, Cluj-Napoca; Ilovan, Oana-Ramona, Buciură, I. (2006), *Population Structure on Age Groups in the Land of Năsăud,*

between 1966-2002 Period, în Forum Geografic, an 5, nr. 5, Editura Universitaria Craiova; Mureşianu, M. (2000), *Geodemographical Characteristics of the Năsăud Border District*, în Studia Geographia UBB, 45, nr. 1; Pop, Aurelia (2004), *Evoluția comunității evreieşti din Bistrița-Năsăud în perioada 1880-1945*, în Arhiva Someşană, *seria a III-a*, III, p. 257-265, Editura Mega, Cluj-Napoca;

- mentalitate: Cocean, P. (2003), *Tiberiu Morariu şi spațiul mental năsăudean*, în Tiberiu Morariu. Magistrul Şcolii geografice clujene, îngrijire ediție P. Cocean, p. 60-63, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Trăsăturile spațiului mental năsăudean,* în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 3-14; Corbul, V. (1937), *„Versul lui Napoleon Bunăparte" şi încă ceva*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 21, p. 572-574; Ilovan, Oana-Ramona (2007), *Theorising the Lands of Romania as Sustainable Identity Regions*, în Regions in Focus?, Conference Abstract Volume, Sally Hardy, Lisa Bibby Larsen, Lizzie Ward (ed.), University of Lisbon, Portugal, p. 50-51; Lumperdean, I. (1994), *„La longue duree" în mentalitatea şi limbajul grănicerilor năsăsudeni. Repere economico-sociale şi politico-naționale*, în Revista Bistriței, VIII, Iaşi, Editura „Glasul Bucovinei", p. 137-145; Lupşan, S. (2002), *O vibrantă pagină de solidaritate umană. Aspecte cu privire la sprijinirea de către populația județului Năsăud a locuitorilor din județele Moldovei, loviți de efectele secetei din anii 1946-1947*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 437-456, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Meruțiu, V. (1926), *În anii din urmă*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 5, Omagiu lui George Coşbuc, p. 54-57; Moisil, I. (1938), *Conştiința națională şi eroismul grănicerilor năsăsudeni*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 24, p. 144-175; Onofreiu, A. (2006), *Granița năsăudeană sau perenitatea unei mentalități. Perspectivă istoriografică*, manuscris; Pop, Aurelia (2002), *Identitate şi alteritate în relațiile interconfesionale din Bistrița-Năsăud în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 197-214, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Prahase, D. (2005), *Cazuri de stabilire a hotarului în județul Bistrița-Năsăud. Influența nudității magice*, în *Arhiva Someşană,* seria a III-a, IV, p. 247-273, Editura Mega, Cluj-Napoca; Şotropa, V. (1994), *Icoane din trecutul Ținutului Năsăudean*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 13-23, Editura Tipomur, Târgu Mureş; *** (1938), *Comemorări grănițereşti în Năsăud*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 23, p. 486-488;

- caracteristici fizico-geografice şi impactul lor: Buta, I. (1999), *Resursele de apă din județul Bistrița-Năsăud şi posibilitățile lor de valorificare*, în Catastrofe naturale în Transilvania: în lumina însemnărilor scrise pe cărțile româneşti vechi, între anii 1500 şi 1900, p. 117-126, coord. de Dudaş, F.; Cocean, P., Cocean, Gabriela (2007), *Cauzele şi efectele viiturii catastrofale de la Târlişua, jud. Bistrița-Năsăud, din 20 iunie 2006*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, p. 47-54, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Cocean, P., Danciu, Rodica (1994), *Contribuții la studiul proceselor geomorfologice din bazinul Văii Ilişua*, în Studia UBB, 1, Cluj Napoca; Scuturici, Daniela (2001), *Valea Sălăuței. Poziția geografică şi influența sa în peisaj*, în Alpii Transilvaniei, nr. 4, p. 26-29, Editura Universității „Lucian Blaga", Sibiu;

- economie: Mureşianu, M. (1992), *Câteva aspecte privind implicaţiile geografico-economice ale înfiinţării districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2; Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Disfavoured Zones of Northern Romania*, în Conference Abstract Volume of Regional Growth Agendas (Regional Studies Association), p. 87-88, University of Aalborg, Aalborg, Denmark; Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Rodna and the Implications of the Disfavoured Zone Status*, în Forum Geografic. Studii şi cercetări de geografie şi de protecţia mediului, p. 152-161, anul 4, nr. 4, Editura Universitaria, Craiova; Ilovan, Oana-Ramona (2006), *Contemporary Social and Economic Coordinates in the Disadvantaged Areas of Baia Mare, Borşa-Vişeu, and Rodna*, în Romanian Review of Regional Studies, no. 1, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;

- diverse: Naghiu, I. (1936), *Literatură grănicerească necunoscută*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 19, p. 105-112; Nistor, R. I. (2002), *Donaţii făcute muzeului năsăudean*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 457-478, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca; Pop, P. Gr. (2003), *Cercetarea geografico-umană în activitatea profesorului Tiberiu Morariu*, în Tiberiu Morariu. Magistrul Şcolii geografice clujene, îngrijire ediţie P. Cocean, p. 69-77, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Şotropa, V. (2004), *Pagini de amintiri (Introducere Ina Maria Şuteu)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 495-505, Editura Mega, Cluj-Napoca; *** (1931), *O voce streină. (Batalionul năsăudean prin Vaţ)*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 14, p. 417-421; *** (1931), *Rapoartele sublocotenentului Malcomes*, în Arhiva Someşană, Năsăud, nr. 14, p. 449-456.

Lucrările de sinteză sunt mai puţin numeroase. Pentru exemplificare, oferim următoarele titluri: Morariu, T. (1929), *Valea Sălăuţa şi împrejurimea*, în Arhiva Someşană, nr. 11, p. 104-147, Năsăud; Mureşianu, M. (2000), *Genesis and Changes in the Human Geography of the Năsăud Border District*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2; Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Criterii de delimitare a Ţării Năsăudului*, în Comunicări de Geografie, vol. IX, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.

II. STABILIREA LIMITELOR ȚĂRII NĂSĂUDULUI. PRIORITATEA CRITERIULUI MENTAL

2. Stabilirea limitelor Țării Năsăudului

2.1. Ipoteza

Ipoteza de la care am plecat este considerarea criteriului mental ca definitoriu în delimitarea Țării Năsăudului şi a tuturor entităților regionale de tip „țară”.

2.2. Mecanisme de construcție şi deconstrucție a identității teritoriale în „țările” din România

2.2.1. Mecanisme de construcție – „țările” ca regiuni funcționale şi originale

Dorim să facem o precizare asupra sensului pe care termenii de „construcție” şi de „deconstrucție” îl au. Referindu-ne la mecanismele de construcție a identității teritoriale a unei „țări”, vorbim despre factorii care au contribuit la crearea şi fortificarea acestei identități. „Mecanismele de deconstrucție” nu se constituie în antonimul primei sintagme, ci se referă la felul în care citirea analitică („deconstrucția” – în sensul dat de Jacques Derrida) a produselor excelenței umane a unei „țări” a contribuit la crearea, fortificarea şi metamorfozarea identității oamenilor şi a locurilor. Deconstrucția presupune mai ales felul în care sensul este construit prin scriere. Aceste mecanisme de deconstrucție au fost puternic exploatate de-a lungul secolului XX de cei care au cercetat regiunea năsăudeană.

Prin „deconstrucție” se presupune că sensul este construit diferit de către fiecare om, pe când, prin „reconstrucție”, am presupune că toți putem ajunge la acelaşi sens. De aceea, considerăm necesară utilizarea primului termen, des folosit în ştiințele socio-umane şi care surprinde mecanismul în ceea ce îi este propriu. În acelaşi timp, şi foarte semnificativ, recunoaşte rolul receptorului în construirea sensului. Particularitățile receptorului sunt cele care influențează direct „relevarea”, „descoperirea” sensului, sensul dat aparține creatorului său. Termenul de „reconstrucție”, dimpotrivă, restrânge înțelesul pe care îl oferim acțiunii de rescriere a identității teritoriale şi umane specifice „țărilor” din România.

Funcționarea „țărilor” şi originalitatea lor au fost create şi susținute prin reliefarea unei conştiințe colective distincte, pentru fiecare entitate teritorială de acest tip, delimitată pe baza criteriului mental[162]. De aceea, în studiul unei „țări”, se pleacă de

[162] Cocean, P., 2004, *Structura spațiului mental...*; Cocean, P., 2005, *Geografie Regională...*; P. Cocean, N. Ciangă, 1999-2000, *The “Lands” of Romania ...*

la ipoteza că acest criteriu mental este definitoriu în delimitarea acesteia şi a tuturor entităţilor regionale de acest tip. A studia regiunea fără oamenii cu mentalul lor este ca şi cum ai studia o entitate teritorială populată de oameni „standardizaţi”, aceiaşi peste tot, astfel presupunând că felul lor de a vedea viaţa, de a gândi, de a se raporta la aceasta, nu este relevant pentru modul în care a evoluat acea parte a spaţiului geografic. De aceea, şi metodologia trebuie să fie una specifică şi nu una aplicabilă tuturor regiunilor, indiferent de tipul lor. În acest context metodologic, o primă etapă este identificarea mecanismelor de construcţie a spaţiului mental al unei „ţări”.

Construcţia spaţiului mental al unei „ţări” este realizată prin aportul câtorva factori: *factorii fizico-geografici*[163]*, factorii politici, sociali şi culturali* (discutaţi plecând de la „pragurile” în istoria „ţării” respective: spre exemplu impactul *graniţei* pentru Ţara Năsăudului)[164] şi *caracteristicile economiei de-a lungul timpului*[165]. Importanţa acestora, ordinea lor, poate varia în funcţie de „ţara” aleasă spre studiu. Cei sus-menţionaţi sunt dispuşi într-o ordine valabilă pentru Ţara Năsăudului. De asemenea, va fi analizat *răspunsul locuitorilor regiunii la acţiunea factorilor, punându-se accent pe viziunea lor despre viaţă (atitudini, trăiri, valori etc.), într-o descifrare a identităţii şi a alterităţii*. La final, *vor fi desprinse trăsăturile spaţiului mental specific în perioada construcţiei acestuia/după construcţia acestuia*[166].

2.2.2. Mecanisme de deconstrucţie a identităţii teritoriale pentru „ţările” din România

Deconstrucţia identităţii unei „ţări” s-a realizat prin *scrierea şi rescrierea istoriei, a evoluţiei acesteia*, de către laici şi preoţi, de reprezentanţii celor cu şcoală, deci, rezultând un discurs al elitei ţinutului, precum şi de către „oamenii

---

163 Ilovan, Oana-Ramona, 2005c, *Criterii de delimitare a Ţării Năsăudului*, în Comunicări de Geografie, vol. IX, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.

164 Ultimii analizaţi de Ilovan, Oana-Ramona, Chitul, Dorina, 2006, *Semnificaţia etnografiei pentru individualizarea Ţării Năsăudului*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 2, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 199-208.

165 Ilovan, Oana-Ramona, 2005a, *Aspecte ale migraţiei din regiunea năsăudeană (judeţul Bistriţa-Năsăud, România), în perioada 1987-2003*, p. 184-1991, în Probleme demografice ale populaţiei în contextul integrării europene, Editura ASEM, Chişinău, Republica Moldova; Ilovan, Oana-Ramona, 2005c, Criterii de delimitare a Ţării Năsăudului, în Comunicări de Geografie, vol. IX, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti; Ilovan, Oana-Ramona, 2005d, *Disfavoured Zones of Northern Romania*, în Conference Abstract Volume of Regional Growth Agendas (Regional Studies Association), p. 87-88, University of Aalborg, Aalborg, Denmark; Ilovan, Oana-Ramona, 2005e, *Rodna and the Implications of the Disfavoured Zone Status*, în Forum Geografic. Studii şi cercetări de geografie şi de protecţia mediului, p. 152-161, anul 4, nr. 4, Editura Universitaria, Craiova; Ilovan, Oana-Ramona, 2006a, *Contemporary Social and Economic Coordinates in the Disadvantaged Areas of Baia Mare, Borşa-Vişeu, and Rodna,* în Romanian Review of Regional Studies, no.1, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Ilovan, Oana-Ramona, 2006b, *Năsăudului Land in ‘after 1989’ Romania – Between Effervescence and Decline*, în The Geographical Aspects of the Transformation Process in Central and East-Central Europe, Michalski, T. edition, Gdynis-Peplin, Poland.

166 Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Trăsăturile spaţiului mental năsăudean,* în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 3-14.

satelor”[167], în numeroasele lor dări de seamă către autorităţi. În ultimele decenii, această deconstrucţie s-a realizat prin numeroase încercări de recuperare a trecutului şi de radiografiere a prezentului, prin scrieri pe teme ca istoria învăţământului din regiune, a justiţiei, a exploatării resurselor (spre exemplu, a pădurii) etc. şi prin monografii ale aşezărilor „ţării”[168]. Sentimentul mândriei de a aparţine unor comunităţi privilegiate, aşa cum au fost percepute şi reprezentate „ţările”, s-a născut prin rememorarea înaintaşilor, a figurilor marcante ale comunităţii.

Se remarcă o diluare a discursului despre identitate în cea de-a doua parte a secolului XX (în perioada comunistă) şi după 1989, comparativ cu începutul secolului, datorită pendulărilor pentru muncă în străinătate a multor locuitori ai ruralului regiunilor[169], pe lângă schimbările socio-economice şi, implicit, de mentalitate, la care a fost supusă întreaga societate românească.

Propuneri metodologice – prioritatea criteriului mental în regionare

Pentru deconstrucţia spaţiului mental al unei „ţări”, deci a propriei identităţi teritoriale, propunem *studierea relaţiei dintre subiectivism şi realitate* (realizabilă prin citirea analitică a răspunsurilor la un chestionar aplicat locuitorilor „ţării”, despre ei înşişi, şi celor din afara acelui teritoriu: despre „ţara” studiată şi locuitorii acesteia) şi *trăsăturile spaţiului mental specific de-a lungul timpului şi în prezent*.

Relevanţa criteriului mental pentru stabilirea limitelor regiunii este evidentă doar după o analiză a celorlalte tipuri de limite pentru entitatea regională aleasă. Spre exemplu, pentru Ţara Năsăudului, analiza limitelor fizico-geografice, a celor determinate de istorie şi a celor trasate de activităţile economice, aduc piese importante într-un puzzle al felului în care s-au constituit limitele acestei „ţări” după criteriul mental, argumentând pentru prioritatea acestuia în procesul de regionare[170].

Însăşi permanenţa şi evoluţia acestei „ţări”, a Năsăudului, precum şi a majorităţii celor din România[171], este o dovadă a rolului important pe care sentimentul apartenenţei la o comunitate l-a avut în dezvoltarea entităţilor regionale de acest fel. Metamorfoza lor şi influenţa diverşilor factori în procesul de coagulare a locuitorilor, ce au acelaşi set de valori şi respectă norme de conduită uşor recognoscibile, sunt martori ai durabilităţii acestor regiuni.

Propuneri metodologice – relevanţa grilei de citire aplicate limitelor unei „ţări”

Pentru a vorbi despre rolul criteriului mental în regionare şi, astfel, despre identitatea teritorială, este necesară discutarea conceptului de „*limită*”. De aceea, o parte a acestui punct este dedicată analizei acestuia şi a semnificaţiei sale pentru

---

[167] Onofreiu, A. (2006), *Graniţa năsăudeană sau perenitatea unei mentalităţi. Perspectivă istoriografică*, manuscris – pentru o trecere în revistă a celor mai importante lucrări.

[168] *Ibidem.*

[169] Ilovan, Oana-Ramona, 2005a, *Aspecte ale migraţiei....*

[170] Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Trăsăturile spaţiului mental ....*

[171] Cu excepţia Ţării Amlaşului şi a Ţării Vrancei, ambele dispărute – Cocean, P., 2005, *Geografie Regională...*; Stahl, P. H., 2002, *Cum s-a stins Ţara Vrancei. Neruja, sat din Vrancea*, Editura Paideia, Bucureşti.

studiul „ţărilor” din România. În acest context, demersul nostru şi-a propus să formuleze un răspuns la întrebarea *„Care este relevanţa conceptului de ‚limită’ în cercetarea ‚ţărilor’ din România?”*. Această interogaţie este inerentă nu numai în Geografie ca ştiinţă, ci mai ales în Geografia Regională, a cărei focalizare este pe „regiune”. Regiunea este înţeleasă ca un spaţiu privilegiat, de descoperire şi de identificare a unei specificităţi, ce este dată de funcţionarea optimă a conexiunilor dintre om şi teritoriu.

Plecând de la această premisă generoasă, geograful regionalist se regăseşte permanent într-o ipostază cu trimitere la acte de forţă, tranşante, aceea de a da „verdicte” privind trasarea unor limite. Limitele acestea au rolul de a facilita evidenţierea caracteristicilor regiunii, pe baza unor criterii multiple. În acest proces de delimitare, formaţia geografului ca specialist şi subiectivitatea, de care nu se poate dezice, îi dictează selectarea unui criteriu guvernator (spre exemplu, criteriul funcţionalităţii, cel mental, cel economic etc.).

De aceea, problema „trasării” limitelor unei regiuni şi, în special, a uneia de tip „ţară”, revine mereu în actualitate, cu fiecare nouă abordare a unei astfel de entităţi teritoriale, dar şi datorită *modelării* „ţărilor” cu trecerea timpului, fiecare demers ştiinţific surprinzând doar o ipostază „la zi” a spaţiului analizat. De ce *în special* a uneia de tip „ţară”? Fără a reveni asupra definiţiilor a ceea ce se înţelege prin noţiunea de „ţară”[172], este suficient să supunem atenţiei complexitatea înţelesurilor pe care conceptul de „limită” o are în studiul acestui tip de regiune.

Prin studiul semnificaţiilor şi al funcţiilor pe care le are *limita*, se construieşte *o grilă de citire* a oricărei „ţări” dintre cele şaptesprezece din România. Aceasta evidenţiază mecanismele de individualizare a comunităţilor umane ca purtătoare ale unei specificităţi, ale unor trăsături de originalitate, precum şi rolul relaţionărilor cu exteriorul în consolidarea unor sisteme, cu o funcţionalitate dovedită de existenţa îndelungată şi de păstrarea lor peste secole.

Limita nu conturează doar un „înăuntru” (intra muros) care se diferenţiază tranşant de un „în afară” (extra muros). Umplerea conturului dat de limită se realizează atât la nivel individual, cât şi la nivelul colectivităţii, al comunităţii aparţinătoare. Limita nu are doar *funcţia de a separa, de a izola, de a pune în lumină diferenţele*. Dimpotrivă, funcţia sa cea mai puternică este aceea *de liant, de punte, de fâşie ce este martoră trecerii spre „în afară”, spre Celălalt, de relaţionare între entităţi diverse* (teritoriale, colective, individuale etc.). Mai mult, tranziţia nu înfierează *diferitul* aflat de ambele părţi ale acelei fâşii, ale acelui *spaţiu incert* care este limita, ci ea indică sau trădează, spre exemplu, inventivitatea omului *de a se descoperi, de a se oglindi în Celălalt aşa cum este, însă adăugând cel puţin o trăsătură în plus acestuia*. De cele mai multe ori, la această trăsătură inedită, omul se relaţionează cu teamă, intoleranţă, întotdeauna cu multă curiozitate, alteori cu disponibilitate de înţelegere. Însă, sub această mască, se ascunde acceptarea compromisului binefăcător (spre exemplu, acceptarea stăpânului reprezentat de diferite puteri străine care l-au subjugat, dar l-au şi adus pe o treaptă superioară de dezvoltare).

[172] Cocean, P., 1997, *Ţara (The Land)...*; Cocean, P., 2005, *Geografie Regională...*

Prin înţelegerea *funcţiilor* pe care le are *limita* (de a separa, dar şi de a relaţiona), studiul „ţărilor" devine mai facil, accesul fiind asigurat şi prin preluarea unor abordări conceptuale ce traversează mai multe ştiinţe[173] (geografia, istoria, filosofia, sociologia, psihologia etc.) şi poate fi înţeles prin intermediul acestora.

În constituirea şi consolidarea „ţărilor", în ciuda conservatorismului ce le caracterizează, limitele au existat spre a fi încălcate. Doar depăşirea *limitei* (spaţiale, culturale) a avut un efect de bumerang, de reîntoarcere spre matcă şi de fortificare a identităţii proprii, în contrast cu ceea ce este în exterior (văzut, auzit). Depăşirea *limitei* nu s-a realizat doar într-un singur sens, dinspre izolarea din interior spre afară sau spre Celălalt, ci şi în sens invers. Mai mult, „intruziunile", în funcţie de amploarea şi modul lor de manifestare, au avut un efect coagulant al locuitorilor „ţării", pentru supravieţuire, dintr-un instinct de autoconservare, reacţie amplificată de stimulul extern.

Asemenea frontierelor, hotarelor, *limita* trebuie înţeleasă ca *fâşie de trecere spre, de relaţionare între.* A înţelege limita ca obstacol sau ca falie de netrecut înseamnă a face abstracţie de o situaţie binecunoscută, aceea că izolarea presupune stagnare, involuţie, trăsături ce nu au caracterizat „ţările", în efervescenţa dezvoltării lor (în special umane). Însăşi constituirea „ţărilor" a presupus existenţa unor premise favorabile, între care *fluxurile înspre şi dinspre*, de masă, energie, informaţie, persoane şi interese, au fost cele care au asigurat echilibrul şi funcţionarea sistemului regional pe termen lung.

Limita este interpretată şi *ca nivelul până la care potenţialul natural şi cel antropic pot fi exploatate durabil*. Având această semnificaţie, limita devine singulară în contextul diverselor forme pe care le ia funcţia de relaţionare. Pentru prima dată, limita nu asigură trecerea între două spaţii, comunităţi, indivizi care coexistă, ci, ea marchează trecerea între două stări, dinspre durabilitate, echilibru, spre depăşirea potenţialului natural sau uman şi dezintegrarea sistemului[174].

Limita se constituie şi într-un *spaţiu de selecţie*, care oferă posibilitatea alegerii (atât *a întoarcerii* sau *a înaintării*, cât şi a alegerii între mai multe variante). De aceea, de multe ori, alegerile din fâşia de tranziţie au lăsat amprente puternice asupra conştiinţei colective, au impus anumite reprezentări sociale, au marcat profilul mental al comunităţilor făcând posibilă „prognoza" reacţiilor în funcţie de tipare vechi, reluate, împământenite[175].

Culoarele de comunicare incluse fâşiei de tranziţie sunt cele care asigură viabilitatea „ţării", fluxurile ce le traversează având un dublu rol: de a consolida specificul „ţării" prin raportare la exterior (indiferent de forma pe care o îmbracă), dar şi de a iniţia un proces de naştere a spaţiului de tranziţie, de interferenţă. Astfel, *limita devine un intermediar ce păstrează caracteristici ale ambelor entităţi, de o parte şi de cealaltă* (veritabili ambasadori ai amândurora, într-un spaţiu de interferenţă). În acest spaţiu comun, al limitei, se regăsesc atributele ambelor părţi, indiferent cine sunt acestea sau ce reprezintă ele (noi – veneticii, eu – Celălalt, profan – Divinitate etc.).

---

173 Pascaru, M., 2005, *Introducere în sociologia regională*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.

174 Spre exemplu, Ţara Vrancei – Stahl, P. H., *op. cit.*

175 Mitu, S., 1997, *Geneza identităţii naţionale la românii ardeleni*, Editura Humanitas, Bucureşti; Mitu, S., 2006, *Transilvania mea. Istorii, mentalităţi, identităţi*, Editura Polirom, Iaşi.

Caracterizând această *fâşie de tranziţie* – limita – în toate semnificaţiile şi funcţiile sale, geograful regionalist şi, cu atât mai mult, cercetătorul unei „ţări", va realiza implicit un portret al spaţiului analizat (locuri şi oameni), deci va evidenţia specificitatea acestuia, mecanismele individualizării sale, ale consolidării şi ale permanentizării acesteia. În acest fel, universul aparte, reprezentat de entitatea regională de tip „ţară", se autodefineşte, într-un *demers de analiză a ceea ce nu este, a felului în care a „ştiut" să devină prin interacţinea de-a lungul limitei şi în interiorul acesteia*, a ceea ce este la un moment dat, de oprire a prezentului în loc, într-o ipostază din devenirea proprie.

În figura de mai jos, prezentăm o schemă a funcţiei de relaţionare a limitei cu semnificaţii multiple în „ţări" (figura 5), şi, alăturat, explicarea fiecărei semnificaţii:

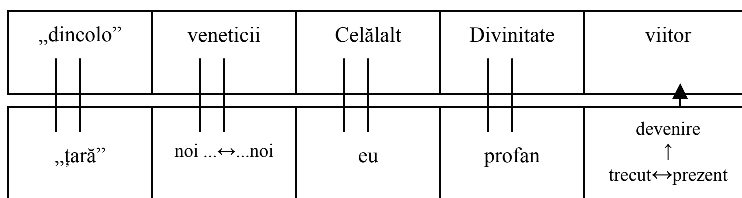

Fig. 5. Funcţia de relaţionare a limitei cu semnificaţii multiple în „ţările" din România

- *limita ca fâşie teritorială de tranziţie* între spaţiul „ţării", care poartă o amprentă specifică a naturii locurilor şi a oamenilor şi spaţiul de „dincolo" de această limită (cetatea şi cei din afară);
- *limita dintre omul locului* (comunitatea, grupul) *şi Celălalt* (intrusul), veneticul, cel „adus de apă" (aşa se spune în Ţara Năsăudului). Aceasta este o limită interioară, circumscrisă limitei fizice. Apare doar în plan mental pentru o durata definită, până la integrarea individului în comunitatea respectivă. Există o diferenţa clară între Celălalt, din afara „ţării" şi Celălalt din interior;
- *limite între oamenii locului*, colective, impuse de legi nescrise, dar respectate pentru că aşa a fost lăsat, aşa a fost dat din strămoşi, aşa au aflat de mici. *Limita dintre noi* poate fi una fisurată ca urmare a schimbărilor, a succedării vremurilor. Aceasta nu este o limită propriu-zisă, ci un spaţiu tampon, generat mai mult de temperament, caracter, comportament, decât de diferenţieri palpabile;
- *limita între trecut* (conservatorism, tradiţie – spre exemplu, locul bărbatului şi al femeii în gospodărie) *şi prezentul în schimbare* (încotro?);
- *limita între profan şi Divinitate* este, de cele mai multe ori, ştearsă. Omul vrea să se simtă apropiat de cel Atotputernic, de care ascultă zi de zi, cu care vorbeşte, la care se roagă, cu care se întâlneşte într-un spaţiu de dincolo de profan, de pământesc, într-un spaţiu modelat de imaginarul fabulos. În prezent, desacralizarea...;
- *limita între fond şi forma fără fond*, mai ales în prezent (spre exemplu, comercializarea brandului unei „ţări" prin kitsch sau recurgerea la valori care nu mai au susţinere faptică în prezent).

Se pune întrebarea dacă aceste tipuri de limite se subordonează unele celorlalte. Complementaritatea lor credem că este răspunsul. Analiza limitelor, a

corelațiilor *dintre*, se constituie într-o tehnică a deconstrucției unei „țări" în ceea ce o caracterizează doar pe ea, în ceea ce îi conferă singularitate.

Datorită creşterii rolului premiselor antropice în individualizarea şi devenirea „țărilor", studiul fâşiilor de tranziție, al entităților regionale delimitate după criteriul mental, identitar, face diferența între o cercetare regională aplicabilă unui sistem teritorial, statuată pe baza unui demers de cercetare a celor trei componente majore ale unui sistem teritorial: componenta de susținere, componenta de acțiune şi interacțiune, componentele derivate[176] şi cel de cercetare a unei „țări". Considerăm că studiul unei „țări" cere o modelare şi o adecvare a tiparului cercetării regionale, o metodologie specifică, pentru a pune în evidență *optimul interrelațional* (pe paliere aflate într-o formă tradițională de conexiune: fizico-geografic şi uman). Acesta se transpune în regiunea de tip „țară", redând-o funcțională, durabilă.

2.3. Semnificația criteriului mental în stabilirea limitelor Țării Năsăudului

Limitele Țării Năsăudului, date de specificitatea spațiului mental năsăudean, au fost trasate prin validarea ipotezei: criteriul mental este definitoriu în delimitarea Țării Năsăudului şi a tuturor entităților regionale de acest tip[177]. Definirea Țării Năsăudului după criteriul mental, definit de P. Cocean ca „teritoriul pe care o comunitate, dar şi un individ aparținând acesteia, îl integrează în scara proprie de valori existențiale. [...] Perceperea şi trăirea spațiului menționat (l'espace perçu, l'espace vecu), sunt extrem de intense şi reprezintă mijloacele delimitării sale în raport cu alte spații"[178], ne-a determinat să identificăm trăsăturile *imaginii autoasumate* a locuitorilor regiunii în primul rând şi să găsim caracteristicile dimensiunii subiective a identității, date de această imagine de sine. Identitatea năsăudeană are o latură evident subiectivă (este dificilă măsurarea sentimentului de apartenență la o comunitate şi a imaginii pe care fiecare o are despre sine în raport cu trăsăturile comunității, pe care tot el sau ea le identifică), iar existența unei laturi obiective a acestei identități este discutabilă.

Identitatea năsăudeană a fost creată prin conlucrarea mai multor factori (fizico-geografici, economici, sociali, administrativi etc.), însă măsurarea aportului exact al fiecăruia dintre aceştia este imposibilă. *Singurele indicii* (pe lângă analiza discursului din textele scrise de năsăudeni) *pot fi oferite printr-o analiză calitativă a percepției localnicilor* şi, atunci, *discutăm despre identitate autoasumată şi creată de aceştia, nu despre una măsurabilă şi evidentă prin aportul unor criterii obiective de analiză*[179].

---

[176] Cocean, P., 2005, *Geografie Regională...*.

[177] Cocean, P., 2005, *Geografie Regională...*, Ilovan, Oana-Ramona, 2007, *Theorising the Lands of Romania as Sustainable Identity Regions*, în Sally Hardy, Lisa Bibby Larsen, Lizzie Ward (ed.) Regions in Focus?, Conference Abstract Volume, p. 50-51, University of Lisbon, Portugal.

[178] Cocean, P., 2002, *Geografie Regională...*, p. 55.

[179] Hobsbawm, E. J., 1997, *Națiuni şi naționalism din 1780 până în prezent: program, mit, realitate*, Editura Arc, Chişinău.

Indiferent de subiectivitatea sau obiectivitatea trăsăturilor care formează identitatea năsăudeană, bibliografia scrisă şi răspunsurile la două chestionare confirmă şi argumentează existenţa acestei identităţi. Năsăudenii şi-au format o *comunitate imaginată*[180], motiv pentru care „năsăudenitatea" este o identitate construită şi nu una naturală, este una creată şi nu „dată". Anderson a lansat această sintagmă – „*comunitate imaginată*" – cu trimitere la identitatea naţională, nu la cea regională. O naţiune nu este acelaşi lucru cu o cu o solidaritate locală sau cu una regională, însă această extrapolare este posibilă şi pertinentă având în vedere mecanismele similare de formare a identităţii. Această idee se regăseşte şi în literatura geografică românească, cu o diferenţiere între spaţiul mental al unui stat sau al unei provincii istorice şi spaţiul mental de tip etnografic, ce caracterizează entităţile de tip „ţară": „Spaţiile mentale etnografice includ teritoriul umanizat de o populaţie cu aceleaşi tradiţii, obiceiuri, port popular etc. O populaţie creatoare de o veritabilă cultură rurală, cu tente de mare specificitate în comparaţie cu cea a grupurilor umane învecinate" [...] „Spaţiul etnografic este, în toate, un spaţiu trăit (l'espace vecu) în vreme ce spaţiul provincial este mai degrabă un spaţiu imaginat"[181].

Studii asupra spaţiilor mentale provinciale, precum asupra celor etnografice, există şi în România, atât cărţi, cât şi articole, multe aparţinând celor cu o formaţie istorică, dar şi geografilor[182], însă nu există un studiu dedicat în exclusivitate unui spaţiu mental etnografic, cu atât mai puţin unul în care identitatea regională să fie descifrată cu ajutorul celor care se revendică de la spaţiul respectiv.

Precizăm că discutăm de trei ipostaze diferite ale Ţării Năsăudului din punct de vedere spaţial, întrucât limitele fizico-geografice ale acesteia se modifică frapant, chiar dacă se păstrează acelaşi nucleu de aşezări: cele din vechea Vallis Rodnensis. Această existenţă a trei ipostaze „ţări", din perspectiva trasării limitelor, este confirmată direct de unul dintre repondenţii noştri pentru chestionarul 1.

Alte răspunsuri, însă, doar sugerează această interpretare. Ceea ce au în comun toate cele trei „ţări"/ipostaze este una dintre caracteristicile cele mai des invocate de năsăudeni şi de cei care îi cunosc: statutul de oameni liberi al locuitorilor. Cele trei ipostaze ale Ţării Năsăudului sunt următoarele Ţara Năsăudului înainte de militarizare (secolul XIII-1762 – figura 6), Districtul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851 – figura 7) şi Ţara Năsăudului actuală.

---

[180]Anderson, B., 2000, *Comunităţi imaginate: reflecţii asupra originii şi răspândirii naţionalismului*, Editura Integral, Bucureşti.

[181] Cocean, P., 2002, *Geografie Regională....*, p. 58-59.

[182] Mitu, S., 1997, *Geneza identităţii naţionale...*; Mitu, S., 2006, *Transilvania mea...*; Mungiu-Pippidi, Alina, 1999, *Transilvania subiectivă*, Editura Humanitas, Bucureşti; Cocean, P., 2002, *Geografie Regională...*; Cocean, P., 2004-2005, *Carpaţii ca spaţiu mental arhetipal al poporului român*, în Studii şi cercetări de geografie, p. 79-87, Editura Academiei Române, Bucureşti; Onofreiu, A., 2006, *Graniţa năsăudeană sau perenitatea unei mentalităţi. Perspectivă istoriografică*, manuscris; Cocean, P., Boţan, C. N., 2005, *Specificitatea individualizării spaţiale a Ţării Moţilor*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, p. 17-24, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Trăsăturile spaţiului mental....*; Ilieş, Gabriela, 2005, *Modele europene de regiuni de tip „ţară"*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Ilovan, Oana-Ramona, 2007, *Theorising the Lands of Romania as Sustainable Identity Regions*, în Regions in Focus?, Conference Abstract Volume, Sally Hardy, Lisa Bibby Larsen, Lizzie Ward (ed.), University of Lisbon, Portugal, p. 50-51.

Pentru a identifica şi pentru a înţelege nuanţele utilizate în imaginea de sine a năsăudenilor este semnificativ felul în care aceştia se autopercep şi sunt văzuţi de ceilalţi, nu „adevărul istoric”. De aceea, faptele nu sunt argumentele incontestabile în trasarea limitelor Ţării Năsăudului după criteriul mental. Semnificativă este interpretarea acestora.

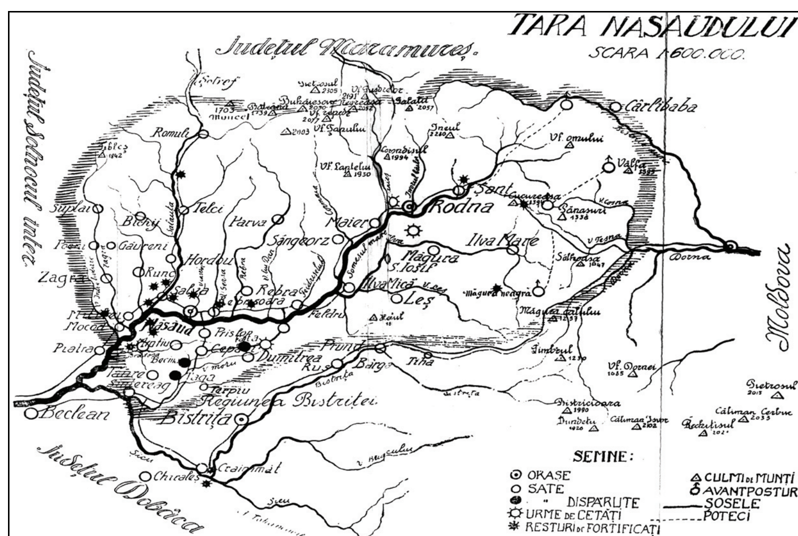

Fig. 6. „Ţara Năsăudului înainte de instituirea regimentului de grăniceri”[183]

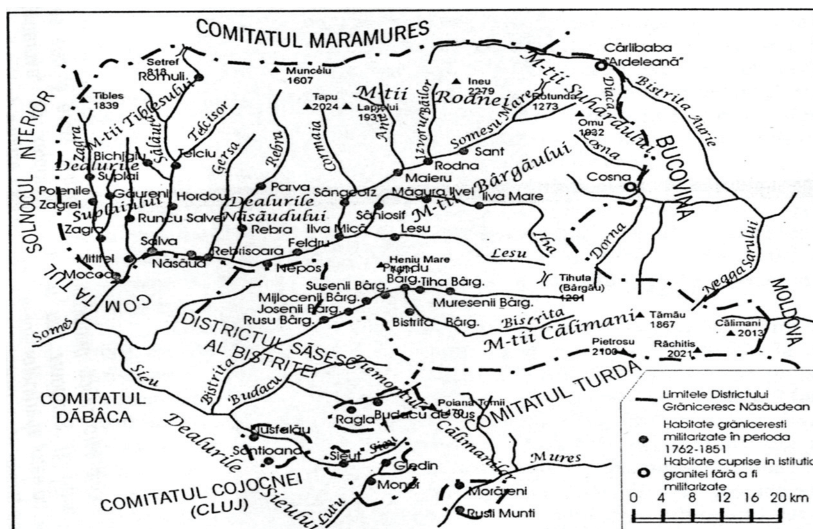

Fig. 7. Districtul Grăniceresc Năsăudean[184]

183 Marţian, I., 1933, *Ţara Năsăudului înainte de instituirea regimentului de grăniceri*, Editura Tipografiei „Cultura”, Năsăud, p. 49.
184 Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851). Studiu de geografie istorică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 35.

După criteriul istoric, aceste limite ar cuprinde tot teritoriul vechiului Regiment II de graniță sau doar comunele din Vallis Rodnensis. În acest studiu, discutăm trăsăturile identității teritoriale năsăudene referindu-ne doar la cea de-a treia ipostază a Țării Năsăudului, din perspectivă cronologică şi spațială. Studii de istorie, geografie, sociologie, psihologie facilitează o abordare interdisciplinară ce este justificată raportat la ceea ce se doreşte verificat şi demonstrat.

Întrucât stabilirea limitelor regiunii năsăudene s-a dovedit, încă de la început, mai dificilă, având în vedere diversele variante înscrise atât în lucrări de specialitate, cât şi în mentalul, în percepțiile locuitorilor asupra spațiului propriu şi al celor pe care îl considerau al vecinilor, am hotărât să întreprindem un demers mai puțin facil, însă, care a fost eficient şi relevant.

Lecturile anterioare, din timpul cercetării bibliografiei (vastă pentru regiunea năsăudeană şi la fel de încărcată în ceea ce priveşte tratarea teoretică, mai ales dacă se iau în considerare şi abordările interdisciplinare ale subiectului), ne-au îndrumat spre cercetarea unei Țări a Năsăudului actuale, în care percepția locuitorilor, autoidentificarea ca năsăudeni şi evidențierea altora ca „străini” de acest „statut” au fost foarte semnificative. Şi aceasta mai ales pentru că, începând de prin secolul XIII (primele atestări documentare ale localităților şi menționarea în acte a unor grupuri de localități), se pare că au existat trei ipostaze consecutive ale Țării Năsăudului. Această notă de lectură ne-a fost confirmată de cercetarea ulterioară, în special de discuțiile cu cei care au acceptat să răspundă întrebărilor dintr-un prim chestionar.

Cercetarea de birou a fost completată de aplicarea a două chestionare, primul conținând şi întrebări deschise (anexa 1). Pe baza răspunsurilor la primul chestionar, am elaborat un al doilea, pe care l-am aplicat unui număr aproape dublu de repondenți. Acesta din urmă a avut menirea de a surprinde unele linii directoare pe care le-am descoperit după aplicarea primului chestionar, precum şi de a găsi răspunsuri la unele nelămuriri şi de a verifica nişte ipoteze (în această lucrare analizăm pe larg doar răspunsurile la primul chestionar şi menționăm concluziile la cel de-al doilea). Recurgerea la metoda chestionarului, recunoscută ca fiind des utilizată în sociologie, a fost necesară încă de la început. Aceasta s-a îmbinat cu interviul, de multe ori. Avem credința că, departe de a ne plasa pe o traiectorie nespecifică şi nocivă cercetării geografice, având în vedere subiectul (sentimentul apartenenței la o comunitate), această metodă ne-a ajutat foarte mult în validarea ipotezelor cercetării noastre.

2.3.1. Identitatea locuitorilor regiunii. Imaginea asumată şi imaginea „conferită” de „străini”: mentalitate, comportament, aspirații, defecte şi diferențieri identitare intraregionale. Percepții asupra identității năsăudene în intervalul 2005-2007

Câteva dintre întrebările noastre de început au vizat stabilirea corectă a limitelor estice, sudice şi vestice ale Țării Năsăudului. Cea nordică, clar impusă de existența barierei orografice (deşi traversată frecvent, funcția de obstacol a fost mai evidentă), nu a pus nici o problemă. În plus, Țara Maramureşului este clar delimitată.

La întrebările *Chestionarului 1* (anexa 1), am primit 54 de răspunsuri, în perioada 2005-2007. Majoritatea repondenților au studii superioare. Acesta a fost

un criteriu important de selecție, având în vedere dificultatea crescută a întrebărilor care presupuneau un răspuns deschis. Am selectat persoane care trăiesc în regiunea năsăudeană sau sunt originari din această regiune (din ceea ce am „presupus”, la început, a fi regiunea năsăudeană – ipoteza de lucru), sau alții care au intrat deseori în contact cu năsăudenii (cu cei pe care aceştia îi considerau a fi năsăudeni). Am avut 32 de repondenți bărbați şi 22 de femei. Nu am încercat să asigurăm o reprezentativitate a eşantionului, mai importantă fiind analiza calitativă a răspunsurilor majorității, marcând şi excepțiile.

Toți cei care au răspuns la primul chestionar (54 de persoane) consideră că Valea Someşului Mare are aşezări incluse în Țara Năsăudului, 50 au marcat Valea Sălăuța, 49 Valea Rebrei, 47 Valea Gersei, 41 Valea Zagrei, 39 Valea Ilvei, 38 Valea Leşului, 13 Valea Ilişua, 7 Valea Bistriței şi 4 Valea Roşua. Majoritatea celor chestionați nu ştiau unde este situată această ultimă vale. Am exclus ultimele două văi din actuala Țară a Năsăudului, iar pe antepenultima (Valea Ilişua) am inclus-o întrucât, pe lângă alegerea repondenților, includerea ei în regiune este susținută şi de argumente etnografice[185].

La întrebarea *Care sunt principalele trei caracteristici ale năsăudeanului*?, 22 dintre repondenți cred că *mândria* este una dintre cele trei caracteristici majore ale locuitorului regiunii. În 11 cazuri, mândria a fost plasată pe primul loc, iar o singură dată a fost unica trăsătură menționată, fiind larg comentată. De şapte ori a fost menționată pe locul II, iar de patru ori pe locul III. *Hărnicia* a fost menționată şi ea de 22 de ori, la egalitate cu mândria (care apare cu diverse apelative). Hărnicia a fost menționată prima de 13 ori, de cinci ori a II-a şi de patru ori a III-a. Într-un răspuns, a fost menționată pe locul IV (l-am adăugat şi pe acesta la cele 21 de răspunsuri care menționau această trăsătură între cele trei principale ale năsăudenilor). Hărnicia, este identificată şi ca trăsătură a românilor şi a ardelenilor în răspunsurile la *Chestionarul 2*.

Alte trăsături ale năsăudenilor, menționate între primele trei, sunt următoarele: ataşamentul față de biserică şi şcoală; dragostea pentru cultură; bunul simț; ospitalitatea; cinstea şi corectitudinea; păstrarea tradițiilor; conservatorismul; dragostea de avere; „goana” după avere – pământ; cultul pământului, al proprietății, în general; invidia; inteligența; ambiția; patriotismul local – devotamentul pentru regiune; iscusința; buni familişti, cu pronunțat respect al celor dragi; fermitatea; zgârcenia; interesul le dictează, uneori, ospitalitatea; oameni de munte; spiritul de petrecăreți; încăpățânarea; fatalismul; dorința de a-şi depăşi condiția; dorința de „cunoaştere”; afabilitatea; adaptarea rapidă la diverse situații; modestia, omenia; timiditatea; ignoranța. În acelaşi timp, un repondent crede că năsăudenii nu sunt cu nimic speciali față de alți locuitori ai României sau ai lumii, în vreme ce un altul realizează o tipologie a năsăudeanului: cel din trecut şi cel al prezentului.

---

[185] Dunăre, N., 1971, *Județul Bistrița-Năsăud: încadrare şi zonare etnografică*, în File de Istorie, vol. I, Bistrița, p. 179-190; Drăgoi, M. D., 2001, *Spermezeu. Străvechi sat românesc de la poalele Țibleşului – monografie istorică*, Editura Limes, Cluj-Napoca; Drăgoi, M. D., 2002, *Tradiționalitate şi repertoriu în jocurile de copii din Spermezeu, Zona Năsăud*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei: Satul tradițional de ieri, de azi şi de mâine, p. 579-621, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca. Ilovan, Oana-Ramona, Chitul, Dorina, 2006, *Semnificația etnografiei pentru individualizarea Țării Năsăudului*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 2, p. 199-208.

Identitatea conferită centrului polarizator principal este semnificativă pentru autodefinire. La cerința de a enumera trei caracteristici ale orașului Năsăud, răspunsurile au fost variate, existând însă niște coordonate, în funcție de care s-a realizat caracterizarea: ținut de graniță; școli și cultură; tradiții-etnografie; urbanizare vs. ruralizare; administrație; economie; relația Năsăudului cu Bistrița și cu alte așezări; caracteristici ce țin de mediul fizico-geografic; alte caracteristici. În unele răspunsuri, se face distincția între năsăudean, ca locuitor al regiunii, și cel care trăiește în orașul Năsăud (numele regiunii venind de la numele orașului, confuziile sunt frecvente). De obicei, spre a arata vreo tară a celor din urmă, se ajunge și la a considera că „năsăudenismul” este un fel de boală.

Clopul cu păun este menționat în majoritatea răspunsurilor (36 de răspunsuri) la întrebarea *Care este elementul deosebit/specific din portul popular bărbătesc din zona în care trăiți?*. Alte elemente de port popular bărbătesc menționate frecvent sunt pieptarul cu ciucuri și cureaua cu mărgele, iar, o frecvență mai mică, o au celelalte elemente. Unul dintre repondenți precizează doar că nu se mai poartă costumul tradițional, pe când alții fac descrieri extinse ale portului bărbătesc și fac distincția între cel al tinerilor și cel al vârstnicilor. În ceea ce privește portul popular femeiesc (*Care este elementul deosebit/specific din portul popular femeiesc din zona în care trăiți?*), sunt menționate pieptarul, zadiile și pălăria (păunița), năframa de păr, precum și o anumită împletitură a părului, anumite culori pentru haine. Alte răspunsuri dau mai multe elemente sau realizează descrieri ale portului popular femeiesc. La fel ca și în cazul portului popular bărbătesc, unde clopul cu păun nu se poartă în toate așezările regiunii năsăudene, există diferențieri și pentru portul femeilor. Sunt și cazuri în care, atât pentru portul popular bărbătesc, cât și pentru cel femeiesc, nu se poate indica un element de specificitate.

Se pune întrebarea dacă *fala năsăudeană* este o caracteristică de specificitate a năsăudenilor sau este vorba doar despre mândria locală, caracteristică oricărui om (existând însă și excepții). Pentru întrebarea *Cum explicați așa numita „falǎ năsăudeană”?*, cauzele menționate și discutate în răspunsuri se pot sintetiza prin următoarele cuvinte cheie: „granița”, statutul de oameni liberi, învățământul (și cultura, într-un sens mai larg) și hărnicia locuitorilor („gospodari”).

Din analiza răspunsurilor, am ajuns la *următoarele concluzii, care conțin percepțiile repondenților*:

- fala năsăudeană apare ca urmare a contrastului dintre hărnicia locuitorilor Năsăudului și inferioritatea vecinilor lor (cei din alte localități) și a celor veniți în oraș („străinii”);

- fala năsăudeană este dată de posesia unor trăsături (care variază de la un informator la altul, sau nu se știe exact care sunt) moștenite sau chiar încifrate în codul genetic al locuitorilor regiunii, după unii repondenți. Cel mai puternic se manifestă în Năsăud, centrul spiritului grăniceresc. Prin urmare, tradiția este cea care dictează, pentru mulți, viața comunității, relațiile interumane, topite într-un „microcosmos propriu”, un spațiu al privilegiaților, al celor care păstrează comoara trecutului și îi cunosc semnificația încărcată de speranțe, sacrificii și reușite. Formele fără fond ale prezentului sunt un leit motiv pentru autopercepție sau pentru

percepția altora despre năsăudeni, pe măsură ce timpul trece şi ne îndepărtăm de faptele şi oamenii din trecut. Trecutul nu mai luminează decât pentru a arăta năsăudenilor povara de a nu se putea sustrage unui prezent fad[186], „nespecific" (după părerea unor năsăudeni) sau superficial, pentru că năsăudenii doresc doar ca faptele înaintaşilor să-i legitimeze, fără a depune eforturi sau fără a mai avea forța de a se confirma în urmele lăsate de cei încărcați de glorie;

- după alții, mândria năsăudenilor este o rezultantă a statutului de oameni liberi, stăpâni asupra pământului, deci siguri şi de posibilitatea de a-şi hotărî traiectoria în viață şi de aceea de a lupta pentru idealuri ca națiune şi cultură, nefiind preocupați de meschinăria existenței cotidiene, care pare să domine prezentul;

- libertatea, pământul (bogăția), sacrificiile pentru păstrarea lor, educația din timpul graniței militare şi deschiderea orizonturilor spre nou, precum şi adoptarea/imitarea lui, au dus la apariția unui „stil propriu năsăudean", reflectat atât în port („clopul cu păun"), cât şi în conduită. Mândria năsăudeană, a oamenilor din aşezările regiunii, a fost menținută prin competiția şi complementaritatea dintre acestea două (valențele istorice şi cele etnografice). O poezie publicată în revista *Arhiva Someşană*[187] vorbeşte despre felul în care se percepeau locuitorii din localitățile de pe întregul teritoriu al Regimentului II de graniță. Aceasta este o dovadă a relației puternice dintre aceste aşezări şi a solidarității create de granița militară[188];

- şcoala este o altă sursă de mândrie. Aceasta a susținut şi a amplificat mândria de a fi năsăudean. Chiar dacă centrul de învățământ al regiunii a fost oraşul Năsăud, şi locuitorii altor aşezări, care, de-a lungul timpului, au depins de actualul oraş, au simțit că şi ei au contribuit la dezvoltarea educației, iar aceasta a dus la ridicarea comunității lor;

- vechimea neamului („Comoara", numele cimitirului din oraşul Năsăud, fiind o dovadă a continuității familiei) este un testament prin care statutul de privilegiat este transmis;

- în funcție de interesele locuitorilor, mândria acestora provine din ceea ce au selectat din trecutul ținutului ca reprezentativ pentru devenirea proprie. De aceea, averea este, de cele mai multe ori, sursa mândriei agriculturilor, iar zestrea intelectuală îi sensibilizează pe cei care au investit şi investesc în educație;

- mândria năsăudeană este „integrată în mentalitatea şi structura năsăudeanului" pentru că aparține unei comunități care a dat oameni de valoare sau pentru că se regăseşte în tiparul imprimat de şcoală în conduită şi în stilul de viață;

- diverselor explicații frecvente oferite mândriei năsăudene, li se adaugă cea care apelează la un posibil complex de provincial şi la ignoranța unor comunități

---

[186] ... „fala năsăudeană" se explică prin „trecutul glorios" pe care prezentul (cam şters de altfel) şi-l asumă: şcolile grănicereşti, academicienii numeroşi pe care i-a dat Năsăudul, scriitorii născuți în această zonă (Coşbuc şi Rebreanu) şi care ulterior au devenit celebri. (A. P., femeie, 26 ani, Năsăud).

[187] Corbul, V., 1936, *Versul lui Napoleon Bunăparte şi încă ceva*, nr. 21, p. 573 – sunt redate opt versuri; poezia completă a fost preluată din Buzilă, Şt., 1937, *Glume grănicereşti*, nr. 22, p. 193-194.

[188] Aceste glume erau spuse de cei care păzeau limitele graniței militarii: cordoniştii, din tot Regimentul.

închise sau semi-închise, cum există în unele regiuni de munte sau în cele în care urbanizarea şi fluxul de informaţii nu i-au atins pe majoritatea locuitorilor;

- existenţa mândriei năsăudene este şi negată, precum este afirmată de majoritatea;

- o sinteză a explicaţiilor date de repondenţi se regăseşte în răspunsul unuia dintre aceştia: statutul de oameni liberi, cultura şi ignoranţa unora.

Am realizat *profilul năsăudeanului* (locuitorul Ţării Năsăudului) – portret şi autoportret – comentând răspunsurile primite la punctele 9 şi 10 din primul chestionar. Conform repondenţilor, *a fi năsăudean* presupune: originalitate, bun simţ şi o răspundere faţă de înaintaşi; a fi adeptul (sau a te complace) unui mod de viaţă dominat de linişte; a fi păstrat românismul „nealterat", pur, aşa cum reiese din manifestările folclorice; a dormi pe lauri şi a persevera în această atitudine greşită; a transmite vocile din trecut şi a le cultiva; statutul de năsăudean este condiţionat de originea locuitorului; a fi „ghidat", în egală măsură, de tradiţie şi de nou; a fi mândru de origini; a respecta legea nescrisă a unei comunităţi caracterizate de bun simţ, religiozitate şi normalitate; a fi urmaş (criteriul genetic); a fi mândru de realizările înaintaşilor; a fi român şi patriot; a avea voinţa de a te integra în comunitatea năsăudeană şi a fi integrat; să te „molipseşti" conştient de mentalitatea năsăudeană; timpul petrecut în oraş şi în regiune te învesteşte cu calitatea de a fi năsăudean şi de a fi recunoscut astfel de „năsăudeanul din tată în fiu"; aderenţa la valori comune; a fi ardelean, întrucât se încadrează în acest tipar al percepţiei: *Oameni simpli, liniştiţi, într-un cuvânt, ardeleni*. (B. M., bărbat, 38 ani, Năsăud); statutul de năsăudean este dat de origine, de proprietate, de locul în care ai fost educat. Unele „definiţii" date pentru ceea ce înseamnă a fi năsăudean sunt exclusive: cei care, în prezent, se revendică de la conştiinţa de năsăudean, dar nu au împărtăşit integral istoria ţinutului de graniţă sunt consideraţi străini, iar pretenţia lor este neavenită. Portretul năsăudeanului, care reiese din majoritatea răspunsurilor, se regăseşte şi în caracterizarea alăturată: *Un om liber în ultimii 300 de ani, împroprietărit ca locuitor al unei localităţi de graniţă; dornic de cultură (vezi exemplul înfiinţării actualului Colegiu „George Coşbuc"); foarte conservator, nedorind să-şi înstrăineze proprietăţile, luptă pentru pământ* (A. O., bărbat, 58 ani, Năsăud).

Mentalitatea năsăudenilor este percepută astfel: superioritatea năsăudenilor se manifestă prin intoleranţă şi excluziune; superficialitatea şi închistarea în modele vechi devenite neproductive, chiar „închizătoare de drumuri", de unde refuzul de a realiza cercetări valoroase şi novatoare asupra regiunii; mentalitate de oameni liberi şi de luptători; religiozitatea a rămas singura neviciată de comunism şi tranziţie; felul în care năsăudenii s-au făcut cunoscuţi a fost influenţat de funcţiile de târg şi de centru de învăţământ ale oraşului Năsăud; condiţiile fizico-geografice favorabile au contribuit la siguranţa de sine a locuitorilor regiunii, la statutul de privilegiaţi şi la mândria lor; există o mentalitate specifică doar *năsăudeanului gospodar* (această sintagmă este considerată pleonasm de unii); mentalitatea lor este fidelă obiceiurilor impuse de calendarul muncilor de peste an sau reminiscenţelor acestui mod de viaţă arhaic;

năsăudenii sunt incluşi în tiparul omului de munte[189] şi, în acelaşi timp, sunt percepuţi ca oameni deschişi noului; locuitorii oraşului Năsăud sunt plasaţi în două categorii: cei din zona cartierului de blocuri şi ceilalţi; rolul comunităţii şi al Bisericii este încă puternic resimţit cu sau fără plăcere de locuitorii regiunii; conservator, dar maleabil; oameni mândri; au caracteristici general-valabile, iar, în funcţie de circumstanţe, se evidenţiază o trăsătura sau alta; unele trăsături sunt mai valorizate, sunt selectate şi puse în lumină; *În curs de schimbare în ...?* (B. D., bărbat, 56 ani, Ilva Mare).

Comportamentul lor/fel de a fi are următoarele caracteristici*:* paşnic; mândru; corect; valorizează şcoala şi tradiţia; liber; greutăţile îi determină pe majoritatea să ignore nişte reguli minime de conduită civilizată; comportamentul omului de la munte; conflicte determinate de certe privind averea; specifică năsăudenilor este considerată calcularea tuturor activităţilor, tenacitatea, chiar dacă devin pătimaşi când este vorba despre pământ; respect pentru autorităţi; năsăudeanul, în funcţie de cât de bine îl cunoşti, se comportă diferit. Portretul năsăudeanului reiese din rândurile de mai jos: *Năsăudeanul are un comportament specific: tăcut în general; lăudăros când îşi domină adversarii, suspicios când simte pericolul; secretos; are mult umor: „e greu să începi ceva, că de lăsat se face uşor"; sau când obţine recolte modeste spune „n-au fost mari, dar au fost rari"; spirit ostăşesc, mândru; imaginaţie bogată, onoare, credinţă, spirit eroic, dârz; se îmbracă frumos, îşi împodobeşte casa şi curtea; îşi îngrijesc cimitirul; participă la porunci; îşi iubeşte familia şi copiii; săritor, sociabil, comunicativ, recunoscător, onest, de omenie, bun creştin: prin rugăciuni îşi exprimă încrederea şi optimismul în faţa oricărei boli, necaz etc.; cereau iertarea greşalelor; cereau curăţarea de păcate, trufie; promovau rugăciunea buzelor, vocală, a minţii, din inimă; ţineau postul, se închinau la icoane şi la sfânta cruce* (A. R., bărbat, 59 ani, Năsăud).

Aspiraţiile năsăudenilor: *Variate, în funcţie de influenţele externe acceptate* (A. C., bărbat, 30 ani, Năsăud); dragostea faţă de şcoală este frecventă; diferă în funcţie de statut (gospodari vs. intelectuali); un nivel de trai mai bun; o viaţă mai bună pentru copiii lor; aspiraţiile spre bunăstare sunt viabile doar dacă aceasta poate fi etalată şi apreciată de ceilalţi. Aspiraţiile năsăudenilor sunt percepute fie cu caracter de specificitate, fie ca aspiraţii general-umane.

Defectele năsăudenilor ar fi următoarele*:* mai puţin gospodari, în ciuda valorizării acestei caracteristici de către majoritatea năsăudenilor; marcaţi de prejudecăţi; mândria; spirit critic distructiv; lipsa spiritului civic; comoditate şi lipsa de receptivitate la nou; vicierea fondului autohton de impactul schimbărilor sociale şi economice din timpul comunismului: *Anii comunismului – şi după 89 – anii plini de lipsuri au accentuat unele defecte. Acei aproape 10000 de locuitori, cam 40% sunt veniţi de prin sate, cu tot cu defectele lor. S-au accentuat: minciuna, nesimţirea,*

---

[189] *I-aş caracteriza ca oameni de munte. Oameni aspri, dispuşi să muncească din greu, individualişti, cu un puternic instinct al proprietăţii, greu de împăcat când împart moştenirea. Deşi caracterizaţi conservatori, mulţi s-au dovedit extrem de receptivi la fenomenele globalizării. Cred că au un respect pentru autoritate peste media românilor. Sunt, în general, oameni religioşi, dar mai puţin mistici* (A. T., bărbat, 53 ani, Năsăud).

orgoliul prost înțeles, mândria prostească (mai ales a celor parveniți) (B. I., bărbat, 58 ani, Năsăud); defecte legate de sărăcie; defecte diverse. Un repondent a refuzat să indice defectele, motivând că preferă să vorbească despre calitățile năsăudenilor.

Din răspunsurile la punctul 11 al chestionarului, reiese că *trăsăturile fundamentale ale năsăudeanului*, ale locuitorului regiunii, sunt relaționate cu întâmplări diverse, care vorbesc despre: dorința de a nu se înstrăina pământul; patima pentru pământ; mândria de a avea pământ; înțelepciunea şi toleranța în relația cu autoritățile; prioritatea educației în fața oricărei averi; păstrarea obiceiurilor în ciuda modernizării şi eficientizării vieții şi deformarea (inconştientă) realității prin lauda de sine; malițiozitatea şi glumele făcute la adresa celor care „se țin gospodari" şi nu ştiu să-şi păzească gospodăria; rezultatele liceului pedagogic năsăudean; competiția dintre aşezările năsăudene; automatismul comunicării şi simțul umorului; educația primită în familie şi bunul simț; credința în Dumnezeu şi încrederea în viitor; utilizarea regionalismelor; implicarea în rezolvarea problemelor comunității; lipsa de empatie față de problemele conlocuitorilor şi lipsa de respect; prezența sau absența simțului estetic; perceperea regiunii între idilic şi realitate; mândria năsăudeanului şi felul în care îi influențează relațiile cu ceilalți; identitatea locală şi regională; năsăudeni şi români – suprapunerea caracteristicilor; părerile sunt împărțite.

Răspunsurile la cel de-al doilea chestionar (unde majoritatea întrebărilor se referă la integrarea sau nu în Țara Năsăudului a locuitorilor unor aşezări periferice ale acesteia) ne-au confirmat cele discutate mai sus. Despre limitele Țării Năsăudului şi grăniceri vs. negrănicerizați, la primul chestionar, am primit următorul răspuns: *Țara Năsăudului trebuie analizată în limitele ei fireşti, geografico-istorice, iar pentru comportamentele şi mentalitățile „năsăudene" din foste aşezări iobăgite aflate în imediata vecinătate (Luşca, Prislop etc.), dar dincolo de Someş (adică dincolo de limitele istorice ale Țării Năsăudului) explicația este clară: difuzia geodemografică dinspre Țara Năsăudului spre aşezările respective, după stingerea graniței militare (1851). Deplasările de populație, în sensul amintit, au generat fenomenul benefic de „contaminare geocomportamentală"* (A. D., bărbat, 50 ani, Rodna); totul este în continuă schimbare, nu există năsăudenism „pur". Repondenții la *Chestionarul 2* ne-au clarificat această situație. În primul rând, aderența la valori năsăudene şi imitarea sau preluarea portului cu recunoscutul „clop cu păun" de către cei de pe Valea Ilişua, alături de coordonatele identice pe care se grefează spiritul popular şi manifestările sale, motivează includerea comunelor Târlişua, Spermezeu şi Căianu Mic în Țara Năsăudului actuală. Aceste argumente sunt valide şi pentru aşezările comunei Chiuza.

În urma discuțiilor, precum şi a cercetărilor noastre anterioare, am ajuns la următoarele concluzii: aşezările de pe Valea Ilişua au în comun cu aşezările de pe văile năsăudene doar elemente ce țin de etnografie, deci confirmând includerea în acest spațiu mental etnografic, de tip „țară"; aşezările văii Ilişua nu sunt polarizate de Năsăud (au fost acum vreo 30-50 de ani, dar şi atunci foarte puțin): oamenii merg la Beclean, la Dej sau la Cluj-Napoca, şi mai puțin sau foarte rar (de exemplu, o dată la

10 sau la 5 ani) la Năsăud. Situația este similară şi pentru Bistrița. Unii au făcut şcoala la Năsăud, dar foarte mulți la Dej sau la Cluj-Napoca. Există şi excepții. Oamenii de pe această vale sunt descumpăniți când sunt întrebați dacă se consideră năsăudeni sau locuitori ai regiunii năsăudene. Preferă să spună că sunt vecini sau că se află într-o zona de tranziție. Există însă şi excepții[190]. Aceşti locuitori recunosc că, pe vremuri, se mergea la Năsăud şi că au în comun portul, credințe populare şi activități economice (ultimele determinate de resurse), dar cam atât; cei de pe această vale ştiu de renumele regiunii privind învățământul; nu prea ştiu despre granița năsăudeană decât din cărți şi spun că nu au nici o legătură cu ea. Năsăudenii, însă, cred că acesta este elementul fundamental care le conferă mândria regională. Unii locuitori ai graniței, chiar din regiunea de câmpie, spun că a fi năsăudean înseamnă a fi urmaş al grănicerilor, deci atributul de năsăudean are un înțeles mult mai larg (cu toate acestea şi cei din Prislop şi din Luşca se includ regiunii, având în vedere distanța foarte mică, de unde şi polarizarea, precum şi aderența lor, fără echivoc, la valorile năsăudene); cei de pe Valea Ilişua sunt ferm convinşi că pe Valea Sălăuței şi a Zagrei sunt năsăudeni („fără îndoială”), dar unii sunt sceptici că ar fi şi ei înşişi; unii dintre cei cu educație adera la a fi năsăudean pentru că este o mare onoare, după cum spun, ceilalți nu prea ştiu de unde le-a venit aşa idee....

Concluzionez că Valea Ilişua se include în actuala Țară a Năsăudului, însă cu mențiunile de mai sus. Altfel, atât cei din ținutul grăniceresc, cât şi pe cei de pe Valea Ilişua vor fi derutați. Singurul argument care pledează fără echivoc spre includerea Văii Ilişua în regiunea năsăudeană ar fi ca locuitorii să considere că aparțin regiunii. Însă, răspunsul lor are două fațete: unii spun că sunt năsăudeni, alții că sunt învecinați, dar au şi ceva influențe. În al doilea rând, cei de pe văile „care nu au probleme” în a fi incluse regiunii au spus că Valea Ilişua este altceva, că acolo nu sunt năsăudeni, însă, şi aici au existat excepții. *Este evidentă pentru Valea Ilişua, şi din punct de vedere al percepției locuitorilor, statutul de zonă de tranziție în regiunea năsăudeană.*

Argumentele aduse de unii repondenți pentru includerea Văii Ilişua în Țara Năsăudului sunt următoarele: uneori etnografia primează în fața istoriei locurilor (întrucât aici sunt dovezi ale formării unui spațiu mental etnografic şi ale polarizării sociale şi economice); etnografia, ca şi cumul de valori, se edifica în timp îndelungat (secole), în timp ce granița, spre exemplu, a ființat abia un secol şi ceva; ceea ce rezista mult în timp este o certitudine; etnografia se cristalizează prin liber consimțământ, în timp ce alte fenomene (regionările diverse în timp: granița, raioanele, județele, regiunile) au fost impuse; valorile supreme nu se pot substitui pentru ca este foarte greu a găsi mereu valori supreme (vezi conservatorismul, religia); deoarece etnografia este o distilare în timp îndelungat, în ciuda tuturor opreliştilor şi vicisitudinilor, a unor aderențe la valori, primatul său în fața conjuncturii de orice sorginte, nu se discută.

[190] O situație interesantă a fost aceea în care, într-o familie de pe Valea Ilişua, unul dintre soți susținea că el se consideră năsăudean, cu toate ca venise pe vale dintr-o altă regiune a României, şi susținea că şi oamenii de pe vale aparțin regiunii năsăudene, iar parterul de viață, născut pe această vale, spunea ca nici poveste şi nu vroia să se lase convins, în ciuda încercărilor celuilalt.

În plus, am observat că, în majoritatea cazurilor, *trăsăturile năsăudenilor sunt suprapuse peste cele ale ardelenilor* (unii repondenți chiar afirmă că sunt aceleaşi), pe când hărnicia este văzută ca o trăsătură a românilor, la fel şi ospitalitatea. Prin urmare, cel puțin din perspectiva acestor două trăsături, nu se poate vorbi de un specific regional. De asemenea, majoritatea repondenților, cu foarte puține excepții, sunt refractari în fața alianțelor cu cei de altă etnie (indiferent că sunt maghiari sau țigani) şi mai degrabă sunt deschişi la astfel de alianțe cu cei din afara României (cu alteritatea pe care nu o cunosc deloc). În ceea ce priveşte identitatea, cea de român şi de ortodox primează. Puțini pun identitatea năsăudeană pe primul loc, de multe ori aceasta fiind înlocuită cu cea de ardelean, sau chiar cu cea de european. Aceste opțiuni vin să vorbească despre nivelul conservatorismul locuitorilor regiunii şi despre opțiunile lor identitare actuale.

2.3.2. Concluzii

Prin îmbinarea metodei chestionarului cu studiul bibliografiei, am ajuns la câteva constatări. În primul rând, dezvoltarea, în această regiune, a unei conştiințe naționale mai devreme decât în alte teritorii româneşti (un argument ar putea fi intensitatea acestui sentiment şi a manifestărilor lui) şi, astfel, dezvoltarea şi mai puternică şi evidențierea unei conştiințe locale şi regionale a fost posibilă datorită unor circumstanțe favorabile. Concurența dintre etnii a exacerbat mândria năsăudenilor, aceştia considerându-se printre exponenții românismului. De aceea, năsăudeanului nu îi este specific nimic ce ar proveni dintr-o moştenire „genetică", ci, specificitatea moştenirii la care aderă este rezultatul unui cumul de condiții istorice ce i-au luminat calea spre devenirea proprie. În al doilea rând, mândria năsăudeană este legitimată prin recunoaşterea calităților locuitorilor regiunii de către figuri ilustre ale istoriei universale (de exemplu, de către Napoleon, conform folclorului local şi scrierilor interbelice). Prin urmare, imaginea autovalorizantă este confirmată şi, de aici, hrănirea continuă a acestei autopercepții şi a specificului regional.

În al treilea rând, în prezent, gloria apusă şi valențele etnografice sunt caracteristice regiunii. Mândria năsăudeană constă într-un transfer al faimei şi recunoaşterii oraşului asupra oamenilor din prezent, chiar dacă acest transfer nu este considerat corect. În al patrulea rând, specificitatea intrinsecă a năsăudenilor, dată de o percepție autovalorizantă, este integrată în cea a românilor şi, astfel, caracteristică oricăror comunități care au îndeplinit câteva condiții din perspectiva dezvoltării socio-economice. Atitudinea pozitivă față de muncă, deci hărnicia, este pusă la baza realizărilor din trecut şi, de aici, şi dorința de acum, „de a fi mereu în frunte", pentru a confirma trecutul prin prezent. Prin urmare, „fala năsăudeană" este un sentiment normal de prețuire a ținutului natal. Granița năsăudeană şi tradiția culturală vin să explice mândria locală.

ANEXA 1 **Chestionar 1: ȚARA NĂSĂUDULUI**

Date despre persoana care completează formularul

Vârstă:..........................
Sex:..........................
Ocupație:..........................
Nivelul studiilor....................
Localitatea în care trăiți...................De cât timp trăiți în această localitate............................
Localitatea în v-ați născut:..........................
Localitatea în care ați copilărit:..........................
Localitatea de origine a tatălui:..........................
Localitatea de origine a mamei:..........................

Formular

1. Ați auzit vorbindu-se despre Districtul Grăniceresc Năsăudean?
Da
Nu
2. Ați auzit vorbindu-se despre Țara Năsăudului?
Da
Nu
3. Care sunt principalele trei caracteristici ale *năsăudeanului*?
....
4. Marcați văile care considerați că au așezări incluse în *Țara Năsăudului*:
☐ Valea Someșului Mare
☐ Valea Bistriței
☐ Valea Leșului
☐ Valea Sălăuței
☐ Valea Ilvei
☐ Valea Ilișua
☐ Valea Gersei
☐ Valea Roșua
☐ Valea Rebrei
☐ Valea Zagrei (a Țibleșului)
☐ Alte văi: ....(Menționați!)
5. Scrieți trei caracteristici ale *orașului Năsăud*:
....
6. Care este elementul deosebit/specific din *portul popular bărbătesc* din zona în care trăiți?...
7. Care este elementul deosebit/specific din *portul popular femeiesc* din zona în care trăiți? ....
8. Cum explicați așa-numita „*fală năsăudeană*”?
9. Ce înseamnă să fi *năsăudean*/locuitor al Țării Năsăudului?
10. Scrieți despre următoarele aspecte:
(a) *mentalitatea* năsăudenilor
(b) *comportamentul* lor/fel de a fi
(c) *aspirațiile*
(d) *defectele* acestora etc.
11. Scrieți o *anecdotă/povestire/întâmplare* din care să reiasă o trăsătură a năsăudeanului. Comentați.
12. Alte comentarii, observații, sugestii: ....

N.B.! Pentru a răspunde la punctele 6, 7, 8, 9 și 10, vă rog să anexați atâtea foi câte considerați că este necesar. Aceasta este valabil și pentru punctele 3, 4 și 5, dacă spațiul prevăzut este insuficient pentru răspuns. Informațiile vor fi utilizate pentru alcătuirea unui chestionar, în vederea delimitării Țării Năsăudului, ca regiune.

2.4. Raportarea la trecut sau semnificaţia unei perioade istorice pentru identitatea teritorială năsăudeană *

„Fiecare ostaş al acestui Regiment îşi va aminti că în orice luptă pentru drepturile împăratului, pentru gloria întregii Austrii şi a armatelor imperiale, datoria sa este ori de a învinge, ori de a muri”[191].

„Nimeni nu ar putea, în fond, să tindă la realizarea unor înfăptuiri dăinuitoare care să-i supravieţuiască, dacă nu ar înţelege, nu ar interpreta şi nu ar aplica – şi în sens gadamerian – în vreun fel faptul că este trecător tocmai muritor fiind ... Aceasta nu înseamnă însă în nici un chip „învingerea” morţii sau dobândirea „eternităţii”, ci, dimpotrivă, tocmai faptul că moartea este chiar o condiţie a unor asemenea realizări”[192].

Tema eseului nostru este sensibilitatea grănicerilor năsăudeni în faţa morţii pe câmpul de luptă, adică „viaţa afectivă şi manifestările ei”[193] într-un moment limită, de criză pentru fiinţa umană. Motivul alegerii temei constă în dorinţa de a creiona trăsăturile spaţiului mental năsăudean din trecut, de a descifra universul mental[194] al trecutului pentru a-l înţelege pe cel al prezentului şi de a identifica mecanismele formării identităţii năsăudene, regionale, de tip „ţară”[195]. În acest context, am realizat că afirmaţia lui Michel Vovelle: „Moartea este o reflectare privilegiată a viziunii asupra lumii”[196] este o provocare pentru cercetarea noastră şi ne trasează o linie directoare în abordarea solidarităţii năsăudene, a unei sensibilităţi colective.

---

* Acest text a fost publicat în Ilovan, Oana-Ramona (2008), *Raportarea la trecut sau semnificaţia unei perioade istorice pentru identitatea teritorială năsăudeană*, în Perspective demografice, istorice şi sociologice. Studii de populaţie, Bolovan I., Mureşan, Cornelia, Hărăguş, Mihaela (coord.), pp. 363-406, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

191 Cuvântare a generalului-maior cezaro-crăiesc Kellner, în Klein, K., *Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 naţional român transilvănean,* în Onofreiu, A., Bolovan, I., 2006, Contribuţii documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean, Editura Enciclopedică, Bucureşti, p. 316, sublinierea aparţine lui Klein, K.

192 Király, I., 2002, *Moartea şi experienţa muririi*, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, p. 127.

193 Febvre, L., 1998, *Cum să reconstituim viaţa afectivă de altădată. Sensibilitatea şi istoria*, în Introducere în istoria mentalităţilor colective. Antologie. Studiu introductiv, selecţia şi traducerea textelor Nicoară, T., Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 49; Lemny, Şt., 1990, *Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc*, Editura Meridiane, Bucureşti, p. 5.

194 Lemny, Şt., *op. cit.*, p. 6.

195 Nicoară, T., 2001, *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală şi mentalităţi colective*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, p. 35, inclusiv nota 2, pentru definirea noţiunii de „ţară”.

196 Vovelle, M., 1998, *Asupra morţii*, în Introducere în istoria mentalităţilor colective. Antologie. Studiu introductiv, selecţia şi traducerea textelor Nicoară, T., Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 353.

Atitudinea față de moarte, caracteristică nu doar locuitorilor regimentului grăniceresc, ci şi întregii Transilvanii a timpului, a fost nuanțată printr-o atitudine în fața morții „întâlnite” pe câmpul de luptă. Considerăm că mentalitatea grănicerească are o componentă aparte dată de ceea ce numim *moartea eroică* sau *moartea pentru patrie*. În deceniile în care existența acestor comunități năsăudene s-a desfăşurat sub semnul graniței (1763[197]-1851) şi a îndatoririlor ce decurg din acest statut, *moartea pentru împărat* a devenit o constantă. De aici şi nevoia unor justificări noi ale *morții „noi”* şi apariția unei atitudini „inedite” până atunci în fața morții, precum şi a unui discurs romantic ce încerca să atenueze dificultățile existenței.

Deşi granița a fost inițial formată doar din locuitori ai Văii Someşului („sau ai aşa-numitului District militar român rodnean”[198]), incluşi în prezent în ceea ce numim regiunea năsăudeană sau Țara Năsăudului, în această parte vom discuta moartea eroică la grănicerii năsăudeni, deci a tuturor celor incluşi în Regimentul II românesc de graniță cu sediul la Năsăud, însă, acolo unde a fost posibil, sursele au fost selectate pentru comunitățile Țării Năsăudului. De menționat că ne vom referi la moartea eroică la românii năsăudeni[199] greco-catolici[200].

2.4.1. Sensibilitatea timpului

Participarea grănicerilor năsăudeni la războiul „modern”, definit de Teodor Nicoară ca războiul „purtat de marii protagonişti, singurii capabili să mobilizeze mase mari de oameni, mari armate, ca şi mijloace materiale şi tehnice enorme”[201], a crescut *sentimentul de insecuritate* al acestora şi al comunităților din care proveneau. Motivul principal este mortalitatea foarte ridicată în acest tip de război față de cea caracteristică războaielor medievale. Acest aspect îl dublează pe cel de ostilitate perpetuă a universului în care grănicerii trăiesc[202], în care „războiul într-un fel sau altul este mereu un fapt cotidian”[203], deci şi moartea[204]. Rechizițiile, incendierile, trecerea trupelor inamice sau a trupelor proprii (ca în anii 1848-1849), sunt un factor de instabilitate şi insecuritate[205]. „Spectacolul morții”[206] este o permanență care îi afectează pe cei ce luptă şi, prin aceştia, şi pe familiile lor. Aceasta este o evidență dacă luăm în considerare că, din fiecare familie grănicerească, un bărbat făcea parte din armată.

„Psihologia colectivă a comunităților” continuă să fie una asediată[207], în ciuda relativei stabilități induse de înființarea Regimentului II de graniță şi de

---

[197] Jurământul a fost depus în 21 iunie 1763 - Klein, K., *op.cit.*, p. 68.
[198] *Ibidem*, p. 63; Militarizarea Bârgăului este oficială de la 1 ianuarie 1784.
[199] „Imediat după militarizarea populației, germanii, secuii şi maghiarii au părăsit ținutul Regimentului deoarece nu au vrut să preia armele şi astfel în acel ținut au rămas numai românii” - *Ibidem*, p. 63).
[200] În proporție de 83% (*Ibidem*, p. 58).
[201] Nicoară, T., 2005, *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne (1600-1830)*, vol. II, Editura Accent, Cluj-Napoca, p. 129.
[202] *Ibidem*, p. 220.
[203] *Ibidem*, *loc. cit.*
[204] Lemny, Şt., *op. cit.*, p. 145.
[205] Observație făcută şi de Nicoară, T., în *Sentimentul de insecuritate* ..., p. 221.
[206] *Ibidem*, p. 406.
[207] *Ibidem*, p. 339.

încadrarea vieții cotidiene în nişte tipare mai stricte, mai securizante, pe care prezența militarilor şi a administrației militare le asigură. Insecuritatea este cealaltă față a acestei prezențe noi, iminența participării la diversele războaie ale Curții vieneze fiind o realitate ce a avut un *impact negativ asupra existenței şi evoluției demografice a comunităților grănicereşti*.

Sentimentul de insecuritate a fost o constantă pentru locuitorii regiunii năsăudene mai ales înainte de înființarea graniței, însă era generat de alte cauze: implicarea tătarilor în războaiele moldovene (1736-1739, 1758, 1762)[208] şi bolile (spre exemplu, ciuma). Timpul epidemiilor este considerat vechiul model demografic al morții[209]. Acest model s-a păstrat doar parțial în sensibilitatea grănicerilor năsăudeni, rezultatul fiind sentimentul de insecuritate specific, căruia i se ataşează şi cel al noului flagel, cu impact demografic negativ consistent: războiul.

Toader Nicoară pune existența traumatizantă a românilor din cele trei provincii, la începutul modernității, sub auspiciile unei sensibilități de tip baroc[210]. Tocmai neliniştea şi insecuritatea sunt sentimentele principale ce guvernează afectivitatea şi viața oamenilor în faza „de maturizare a valorilor modernității”[211]. Sensibilitatea de tip baroc din această perioadă este doar o prelungire anacronică a realităților şi mentalităților din trecut, caracteristice în secolele XVI-XVII, şi chiar în secolul XVIII pentru regiunile româneşti. Această mentalitate era caracteristică mai ales celor care au avut acces mai puțin la educație şi cultură în această perioadă. Barocul, „ca vârstă a culturii române moderne”[212], este semnificativ până la un punct pentru sensibilitatea angoasată a secolelor XVII-XVIII şi XIX, pe care le avem în studiu atunci când discutăm formarea identității regionale năsăudene, identitate regională de tip „țară”, precum şi rolul pe care l-a avut atitudinea în fața morții pe câmpul de luptă în formarea unei mentalități specifice. O mentalitate bântuită de spaime, datorate războaielor, ciumei, tătarilor etc., care să nască o sensibilitate barocă, este caracteristică vremurilor anterioare formării graniței năsăudene. Țăranii erau mai mult marcați încă de mentalitățile „medievale”, „baroce”. În secolul XIX, mentalitatea oamenilor se modernizează, mai ales sub auspiciile înființării şi menținerii graniței năsăudene.

Barocul, ca mod de viață şi stare de spirit[213], este relevant într-o anumită măsură pentru a înțelege atitudinea grănicerilor năsăudeni în fața vieții şi a morții. Prin intermediul trăsăturilor unei sensibilități baroce, dar mai ales al celei romantice, putem descifra modul în care grănicerul, țăranul-soldat, s-a comportat în momentele tensionate, de criză, cum sunt cele în care este chemat la război. Războiul a fost perceput ca un spațiu al violenței fizice şi psihice în egală măsură, iar încercarea de eroizare a morții şi a sacrificiului uman a fost o modalitate

[208] *Ibidem*, p. 341.
[209] Vovelle, M., 1998, *Asupra morții*, în Introducere în istoria mentălităților..., p. 352.
[210] Nicoară, T., *op. cit.*, p. 403-418.
[211] *Ibidem*, p. 403.
[212] *Ibidem*, p. 405.
[213] *Ibidem*, *loc. cit.*

romantică de apărare în situații dramatice, în care doar salvarea colectivă putea motiva disperarea jertfei individuale. Moartea şi macabrul devin obsesive în astfel de momente[214], iar aceste momente fiind frecvente, ele se înlănțuiesc într-un continuum ce frizează nesiguranța perpetuă a omului şi a comunității din care face parte.

Plecând de la ideea că există momente sau perioade „privilegiate”, când frica de moarte se transformă într-o criză individuală şi colectivă, perioada Regimentului II de graniță, datorită prezenței cotidiene a războiului sau a urmărilor acestuia este un astfel de prag. Noile structuri sociale, politice, economice, noile ideologii au dus la o evoluție a atitudinilor în fața morții[215].

2.4.2. Identificarea trăsăturilor spațiului mental grăniceresc – coordonate teoretice, metodologia cercetării

Am utilizat sintagma de *moarte eroică* cu sensul de moarte pe câmpul de luptă, deci cea care, conform discursului oficial, presupune implicit eroism. Prin urmare, referindu-ne la atitudinea grănicerului în fața morții eroice, ne referim la atitudinea sa în fața acestui tip de moarte, conştient fiind de discursul oficial, al onoarei de a muri pentru patrie, însă neînsemnând că acesta şi-o asumă întotdeauna în sensul acceptării ei, ci în sensul meditării, al reflecției asupra morții. După cum vom vedea, grănicerul[216] se simte nedreptățit, este mai degrabă revoltat, decât resemnat în fața morții eroice. Însă nu motivele ideologice, politice, sunt cele care duceau la împotrivirea oamenilor de a pleca la luptă.

Epoca în care ființează Regimentul II de graniță este dominată de o mentalitate romantică ce punea în evidență ideea sacrificiului nobil, tipar cultural în care se înscrie şi mentalitatea grănicerilor năsăudeni pentru că sunt mobilizați, prin discursuri justificative şi autojustificative, să se sacrifice pentru o cauză nobilă. În acest context, de aducere în prim plan a eului individului, se dezvoltă cultul modern al eroilor şi în regiunea năsăudeană.

În textele vremii, se regăseşte o retorică ce motivează sacrificiul uman, iar aceasta nu făcea apel la națiune, la dragostea pentru o Românie sau pentru pământul românesc, ci trimitea la un patriotism dinastic, prohabsburgic. Patria era atunci Imperiul, iar civismul, sentimentul angajamentului infuzat de Habsburgi, este ceea ce dă specificul regional: năsăudenii nu au fost doar soldați, ei au fost *soldații*. În acea perioadă, între împărat şi patrie, era pus un semn de egalitate din perspectiva sentimentelor care pot mobiliza masele, iar acest fapt este dovedit de propaganda imperială şi de efectele acesteia, mai ales în timpul războaielor napoleoniene (moartea se motivează aproape rațional)[217]. Datoria celor din timpul

---

[214] *Ibidem*, p. 406.

[215] Vovelle, M., 1998, *Atitudinile în fața morții: probleme de metodă, investigații şi lecturi diferite*, în Introducere în istoria mentalităților colective. Antologie. Studiu introductiv, selecția şi traducerea textelor Nicoară, T., Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 327, p. 331.

[216] Precizăm că am utilizat apelativul de „grănicer” şi după desființarea graniței năsăudene, la 1851, numind astfel pe urmaşii grănicerilor.

[217] Lumperdean, I., 1994, *„La longue duree” în mentalitatea şi limbajul grănicerilor năsăsudeni. Repere economico-sociale şi politico-naționale*, în Revista Bistriței, VIII, Editura „Glasul

graniței era pentru Imperiu şi nu pentru vreo Românie a cărei idee s-a conturat clar mai târziu.

Moartea pentru o cauză nobilă presupune ideile de devotament, salvare, datorie, sacrificiu necondiționat, jertfă, puritate, onoare supremă, grandoare morală, forță morală şi spirituală, pieirea sau supraviețuirea țelului pentru care te lupți, virtute eroică, viață exemplară, mesaj povățuitor, apărarea drepturilor, nemurire, „sânge din popor”, sacralitatea aducerii aminte, altruism, fanatism, cultul Soldatului Necunoscut, simbol, memorie şi pietate[218].

Moartea eroică se înscrie în tiparul morții trăite (la mort vecu)[219], a ritualului[220], dar şi în cel al morții aşteptate, asumate[221]. Moartea eroică, asemenea morții în general, este una nenaturală, pentru că atitudinea în fața ei este marcată de spaimă, frică, tocmai pentru că omul o conştientizează[222]. István Király consideră esențială diferența între „confruntarea” cu moartea şi „izbirea” de moarte sau „întâlnirea” sa. Confruntarea înseamnă asumarea morții şi filosofare în încercarea de împăcare a *conştiinței* cu *moartea*[223]. Spre deosebire de moartea „naturală”, a cărei certitudine o avem, însă nu putem şti când şi cum vom muri[224], în cazul morții eroice, totul devine mai sigur.

Michel Vovelle crede că discursul secolului XIX, al Luminilor, de eroizare a morții, se revendică de la încercarea de neantizare a acesteia, de a o situa în afara existenței cotidiene[225]. După Michel Vovelle, eroismul învinge moartea[226], întrucât eroul îşi continuă existența într-un alt plan, sub aura gloriei şi a nemuririi. Acesta se sacrifică, moare pentru a trăi.

István Király diferențiază între sinucidere şi oricare alt tip de moarte, considerând că aceasta este singura cu care omul se confruntă deplin, de care este conştient, în timp ce reflecția asupra morții eroice nu presupune neapărat murirea imediată, ci reflecția asupra actului de a muri, deci este conştientizată în mai mică măsură[227]. Concluzia sa pare a nu fi viciată de inadvertențe, comparând mai multe

---

Bucovinei”, Iaşi, p. 137-145; Mitu, S., 2006, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități,* Editura Polirom, Iaşi; Mureşan, V. F., 2005, *Satul românesc din nord-estul Transilvaniei la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca; Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851). Studiu de geografie istorică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Pop, I., 1999, *Istoria Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Editura Ardealul, Târgu Mureş; Porcius, F., 2005, *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului*, editor Liviu Păiuş, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.

218 Nicoară, Simona, 2006, *Eroii națiunii, sfinți secularizați*, în O istorie a secularizării. Avatarurile creştinismului şi triumfalismul mesianismelor noilor ere (sec. XIX-XX), vol. II, Editura Accent, Cluj-Napoca, p. 138-139; Nicoară, Simona, 2002, *Națiunea modernă. Mituri, simboluri, ideologii*, Editura Accent, Cluj-Napoca.

219 Vovelle, M., 1998, *Atitudinile în fața morții...*, p. 316.

220 Vovelle, M., 1998, *Asupra morții...*, p. 338.

221 Vovelle, M., 1998, *Atitudinile în fața morții...*, p. 322.

222 Vovelle, M., 1998, *Asupra morții…*, p. 338.

223 Király, I., *op. cit.*, p. 27, p. 30, p. 34, p. 38.

224 *Ibidem*, p. 81.

225 Vovelle, M., 1998, *Asupra morții…*, p. 344.

226 *Ibidem*, p. 353.

227 Király, I., *op. cit.*, p. 87, nota 1.

situații al căror element comun este acela că sunt situații limită. Dacă sinuciderea este unica raportare veridică a omului la propria moarte, acest lucru „nu este valabil nici la cei care se confruntă curajoşi şi conştienți cu un pericol de moarte; nici la cei ce depun sau depuneau jurăminte pe viață şi moarte ... deoarece, deşi toate acestea iau în calcul posibilitatea efectivă şi chiar actuală a morții, actele lor nu țintesc totuşi murirea lor"[228].

Prin asumarea benevolă a morții eroice (cine poate şti câți dintre cei plecați la război erau convinşi de necesitatea şi valoarea jertfei lor şi o acceptau?), omul conferă sens vieții, tocmai fiindcă are libertatea alegerii[229] şi pentru că reflectează asupra vieții şi a morții. Moartea eroică poate fi definită, recurgând la cuvintele lui István Király, ca „a face ceva ce a FOST să devină TRECUT"[230].

Pentru mulți dintre cei ce plecau la război, înrolarea se confunda cu o *pedeapsă cu moartea*. Nu credem că alăturarea între cele două tipuri de moarte este una forțată, comparația fiind susținută de multele trăsături pe care acestea le împărtăşesc, atât din punct de vedere a felului în care sunt percepute de cel „condamnat" la moarte, cât şi al justificărilor care li se aduc şi a fondului ideatic pe care se bazează. Moartea pentru patrie şi cea pentru păcate individuale au în comun ideea că sângele vărsat poate ispăşi şi salva, ambele presupun sacrificiu[231]. Un alt element pe care cele două tipuri de moarte, una frumoasă şi cealaltă urâtă, îl au, totuşi, în comun este acela de a fi „efectul unei alianțe între un mesaj religios şi suveranitatea unui stat"[232].

Pedeapsa cu moartea este considerată de mulți o pedeapsă religioasă întrucât presupune nemurirea sufletului, o viață de după moarte[233]. Similar, moartea pentru o cauză presupune nemurire, dublată de credința în păstrarea unei memorii veşnice a sacrificiului şi a celui care s-a sacrificat. Diferența constă în aceea că moartea eroică este una voluntară (însă nu este întotdeauna cazul), iar cel ce merge la moarte nu este vinovat. Ideal este ca şi cel condamnat la pedeapsa cu moartea să şi-o asume[234], doar astfel având efectul scontat, adică acela al asumării greşelii şi al salvării: „Pedeapsa cu moartea nu urmăreşte să *salveze* societatea, din punct de vedere material cel puțin. Țelul ei este de a *salva* (spiritual) societatea şi pe cel vinovat. Pentru ca sacrificiul să fie perfect, trebuie să existe asentiment [încă un argument kantian!] şi bucurie din partea victimei"[235]. În ambele cazuri, se susține utilitatea morții: a muri pentru patrie este util pentru salvarea acesteia, a muri ca

[228] *Ibidem*, p. 87.

[229] „Adică în modul în care viața individuală a individului poate avea în genere sens – fie acest sens chiar „sacrificiul pentru cauze publice": deoarece „sens" are şi poate avea doar o ființă liberă, căci doar libertatea este aceea din – şi prin care o ființare îşi poate obține sau câştiga în genere sens" în *Ibidem*, p. 100, p. 107.

[230] *Ibidem*, p. 134.

[231] Nicoară, Simona, *op. cit.*, p. 138-139; Derrida, J., Roudinesco, Élisabeth, 2003, *Pedepse cu moartea*, în Întrebări despre ziua de mâine. Psihanaliză şi deconstrucție. Convorbiri, traducere Ghiu, B., Editura Trei, Bucureşti, p. 188, nota 7, p. 188-189.

[232] Derrida, J., Roudinesco, Élisabeth, *op. cit.*, p. 193.

[233] *Ibidem*, *apud* A. Camus, 1957, *Réflexions sur la peine capitale* scrisă în colaboare cu A. Koestler, Paris, Calmann-Lévy.

[234] Derrida, J., Roudinesco, Élisabeth, *op. cit.*, p. 197.

[235] *Ibidem*, *loc. cit.*, apud Ch. Baudelaire, 2002, *Inima mea dezvăluită*, trad. rom. B. Ghiu, Bucureşti, EST/Samuel Testet.

urmare a unei crime este util pentru a salva societatea[236]. În ambele cazuri, deci, se pune accentul pe o *salvare spirituală, simbolică*.

Moartea eroică presupune „jertfa eroică"[237], ambele conferind identitate sau reactualizând-o, confirmând-o. A fost interpretată ca formă de mântuire individuală prin asumarea sacrificiului vieţii proprii pentru ceilalţi, este o „moarte altruistă"[238]. Atitudinea în faţa morţii eroice a creat solidaritate şi a contribuit la conştientizarea spiritului naţional propriu, însă, se pune întrebarea dacă o astfel de moarte mai are aceeaşi funcţie şi în prezent[239].

Se observă, în discursul despre faptele de arme, că, de cele mai multe ori, moartea năprasnică este însoţită de atributul eroic, chiar dacă omul este înfrânt. Moartea eroică nu presupune neapărat victorie şi glorie: „Copleşit de superioritatea numerică a cavaleriei inamice, plutonul lui Baudissin fu nimicit, iar eroicul locotenent fu capturat şi târât de către inamic în afară de sat, unde l-am găsit apoi în marginea şoselei, fără coif, veston, sabie, eşarpă şi cisme, sângerând din multe răni şi având capul crăpat până la gât"[240].

„Ideea că fiecare sentiment îl presupune şi pe contrariul lui"[241] ne-a deschis un orizont metodologic cu funcţie de ghid în studiul morţii eroice care, în această accepţiune, ascunde în spatele curajului spectrul fricii, în spatele credinţei în menirea proprie, umbra îndoielii etc. Astfel se poate explica trecerea celor de pe câmpul de luptă de la o stare de spirit la alta, însă, în momentul dominării uneia, neexistând suspiciunea că lucrurile se puteau întâmpla şi altfel, chiar opus.

De asemenea, ne-am raliat ideii lui Alphonse Dupront despre cunoaşterea istorică şi am încercat „a merge cât mai departe posibil în cercetarea conştientă a ceea ce au trăit efectiv oamenii din trecut"[242] cu privire la moartea eroică. Studiul atitudinilor colective în faţa morţii este integrat în istoria mentalităţilor[243], neputând fi disociate de cele în faţa vieţii[244], deci trimiţând la o viziune a unei colectivităţi, la un moment determinat (sau într-o anumită perioadă), asupra aspectelor fundamentale ale existenţei. Cercetarea atitudinii grănicerilor năsăudeni în faţa morţii eroice face lumină asupra conştiinţei lor de a fi[245] în secolele XVIII, XIX şi la începutul secolului al XX-lea. Acest studiu, coroborat cu altele asupra altor aspecte ale vieţii năsăudenilor, va ajuta la identificarea specificităţii spaţiului lor mental.

---

[236] Derrida, J., Roudinesco, Élisabeth, *op. cit.*, p. 201.
[237] Grancea, Mihaela, 2006, *Retorica despre moartea eroică în epitaful lui Decembrie '89*, în Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX, volum editat de Mihaela Grancea şi Ana Dumitran, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, p. 505.
[238] Grancea, Mihaela, *op. cit.*, p. 514.
[239] *Ibidem*, p. 523.
[240] Marţian, I., 1930, *Raportul locotenentului Friedrich Storch de Arben din 1848-1849*, tradus de I Marţian, în Arhiva Someşană, nr. 12, p. 185, Năsăud.
[241] Febvre, L., *op. cit.*, p. 56.
[242] Dupront, A., 1998, *Problemele şi metodele unei istorii a psihologiei colective*, în Introducere în istoria mentalităţilor colective. Antologie. Studiu introductiv, selecţia şi traducerea textelor Nicoară, T., Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 70.
[243] Vovelle, M., 1998, *Atitu inile în faţa morţii…*, p. 311.
[244] *Ibidem*, p. 312.
[245] Dupront, A., *op. cit.*, p. 72.

Am recurs la *metoda descrierii* specifică istoriei psihologiei colective[246] şi nu numai şi am abordat fenomenul studiat şi atitudinea în faţa acestuia[247], în primul rând, calitativ şi din punct de vedere al coerenţei[248] pe care o are într-un plan mai larg, acela al mentalităţii regionale năsăudene şi transilvănene[249].

Discursul laic asupra morţii aparţine filosofiei, ştiinţei şi autorităţilor civice[250], iar cel religios, Bisericii. Pentru a analiza atitudinea în faţa morţii pe câmpul de luptă, am studiat discursul elitei din perioada fiinţării Regimentului II grănicieresc român şi de după (pe baza studiilor şi documentelor publicate în *Arhiva Someşană* seria veche, deci incluzând şi perioada interbelică), precum şi vocea celor mulţi, a combatanţilor, aşa cum se aude ea în cântecele de cătănie şi în scrisorile în versuri create în regiune, având ca subiect, războiul. Am utilizat surse literare, memorii, documente bisericeşti, studii de istorie, filosofie, psihanaliză, pe care le-am corelat în încercarea de a descoperi „normalitatea medie"[251] a fenomenului studiat. Am recurs şi la *metoda antropologiei istorice*, de a reconstitui atitudinea grănicerilor năsăudeni în faţa morţii eroice, cu ajutorul creaţiilor folclorice[252], cu precizarea că, prin datarea creaţiilor utilizate, ne-am îndepărtat, pe cât ne-a fost posibil, de „insatisfacţia unei cunoaşteri 'aninstorice'"[253].

2.4.2.1. Discursul militar

Războaiele la care au participat grănicerii năsăudeni au fost cel împotriva Prusiei, cele împotriva turcilor (1788-1791), cele împotriva francezilor sau „tabăra cea lungă" (1793-1801)[254], precum şi altele împotriva francezilor în 1805, 1809, 1812, 1813-814 etc., luptele din 1848-1849 şi, după desfiinţarea regimentului, urmaşii lor au luptat în cele două războaie mondiale.

Analizarea discursului militar, al autorităţilor imperiale, despre moartea eroică, a fost dificilă, întrucât elementele acestuia se regăsesc şi în discursul Bisericii (şi invers), precum şi în discursul elitei vremii sau de după desfiinţarea regimentului.

Discursul tipic, caracteristic adreselor suveranilor către cei ce luptau, conţine următoarele elemente: lauda celor ce au luptat, enumerarea valorilor pentru care au luptat, recunoştinţa împăratului şi confirmarea de către trupe a încrederii învestite, rezultatul luptei lor materializat în pace şi bunăstare, asigurarea armatei de grija ce i se poartă şi de recunoaşterea faptelor ei de lumea întreagă[255]. Este puţin probabil ca o parte a elitei era conştientă de lupta pentru o cauză străină: „Ardealul mai avea să plătească cel din urmă tribut de sânge pentru o împărăţie străină"[256], acest discurs fiind caracteristic perioadei interbelice.

[246] *Ibidem*, p. 74.
[247] Vovelle, M., 1998, *Asupra morţii...*, p. 337-340.
[248] Dupront, A., *op. cit.*, p. 75-76.
[249] Nicoară, T., 2001, *Transilvania la începuturile timpurilor...*
[250] Vovelle, M., 1998, *Asupra morţii…*, p. 339.
[251] Vovelle, M., 1998, *Atitudinile în faţa morţii…*, p. 319.
[252] Vovelle, M., 1998, *supra morţii…*, p. 345.
[253] *Ibidem*, p. 346.
[254] Klein, K., *op. cit.*, p. 167.
[255] *Ibidem*, p. 177-178.
[256] Meruţiu, V., 1926, *În anii din urmă*, în Arhiva Someşană, nr. 5, Omagiu lui George Coşbuc, p. 54, Năsăud.

Strălucirea propusă şi promovată de sensibilitatea barocă, festivismul manifestărilor militare şi al decorării pentru fapte eroice vin să compenseze pentru tragismul şi neîmplinirile existenţei cotidiene[257], însă, în acelaşi timp, fac apel la mijloace romantice de a se raporta la cotidian. Paradele militare, ceremoniile cu diverse ocazii şi cu trimitere la păstrarea jurământului faţă de împărat şi patrie, au scop mobilizator şi de creare a unei solidarităţi prin care se exprimă „sufletul colectiv"[258]: „au ca scop evident suscitarea tuturora, prin aceleaşi atitudini şi aceleaşi gesturi, aceleaşi emoţii, să-i sudeze pe toţi într-o individualitate superioară, să-i pregătească pe toţi pentru aceeaşi acţiune"[259].

Contrar „obişnuinţei" discursului asupra morţii, în general, moartea eroică este, în discursul oficial, moartea ca împlinire a vieţii omului, înscriindu-se în încercarea fiinţei umane de gândire pozitivă a limitelor[260]. Deci, confruntarea cu moartea naşte impulsuri metafizice[261]. Moartea eroică este posibilă doar prin încadrarea omului într-o colectivitate[262], de aceea, se vorbeşte despre „eroismul de grup"[263], deci prin asumarea de către om a unor valori colective, alături de „fraţi", împotriva inamicului[264], şi el privit ca o colectivitate. Existenţa eroilor şi a cultului acestora este o confirmare tocmai a existenţei comunităţii respective, întrucât: „Nici o comunitate nu se poate dispensa de eroi, de salvatori, atât în viaţa curentă, cât şi în sensul rememorării tradiţiei istorice"[265].

Eroizarea presupune golirea de identitate individuală[266] pentru ca eroul să devină o întrupare a idealurilor comunitare regionale şi, astfel, în jurul lui, se construieşte o nouă identitate colectivă. Procesul de eroizare şi semnificaţia acestuia, impactul său, sunt sintetizate de Mihaela Grancea: „În procesul de eroizare, individului, în timp, i se anulează biografia reală, ea devine un ‚accident', individualitatea sa fiind remodelată după canonul arhetipal. Figura salvatorului, proiectată, se va modifica în conformitate cu capriciile memoriei, cu mecanismele sale selective, cu refulările şi exagerările sale. Astfel eroizat, individul devine altceva decât existenţă expirată, întrupând valorile consacrate prin construcţia identitară, o imagine, la rândul ei, arhetipală. În jurul acestei/acestor imagini, se cristalizează expresia colectivă a unui ansamblu (adesea confuz) de speranţe, de nostalgii şi de utopii, se conturează, deci, un nou orizont de aşteptări. Urmează, inevitabil apoi, manifestările cu funcţie legitimatoare. Actorii politici ai momentului se revendică de la evenimentele cu valoare eroizantă sau, mai mult, se instituie în eroi supravieţuitori, în continuatori ai visului istorico-politic pentru care s-a jertfit celălalt, adică cel intrat în ‚eternitatea istoriei'".

---

[257] Nicoară, T., 2005, *Sentimentul de insecuritate ...*, p. 406.
[258] Dupront, A., *op. cit.*, p. 69.
[259] Febvre, L., *op. cit.*, p. 67.
[260] Király, I., *op. cit.*, p. 27.
[261] *Ibidem*, p. 34.
[262] Grancea, Mihaela, *op. cit.*, p. 508.
[263] *Ibidem*, p. 506.
[264] *Ibidem*, p. 508.
[265] *Ibidem*, p. 509, apud Boia, L., 2002, *Istorie şi mit în conştiinţa românească*, Editura Humanitas, Bucureşti, p. 282.
[266] *Ibidem*, p. 510.

Recunoaşterea faptelor eroice de către Casa imperială şi de către comunitate a fost folosită pentru menţinerea unei încrederi ridicate în forţele proprii, necesară unor campanii lungi şi dese. Un leit motiv, în discursul despre grănicerii români în relaţia cu suveranii austrieci, este loialitatea necondiţionată a acestora şi laudele pe care stăpânirea li le aduce. Participarea în lupte pentru împărat a fost percepută de ambele părţi ca o dovadă de răsplată şi recunoştinţă: „au confirmat pe deplin încrederea pusă de către împărat”[267].

Aceleaşi au fost relaţiile şi între Habsburgi şi voluntarii români în armata imperială[268]. În 1833-1834, la Năsăud, a fost organizată o şcoală de război, în care tinerii de peste 16 ani, ce urmau deja o şcoală militară, erau instruiţi[269]. De remarcat că, în urma unui studiu realizat de Virgil Şotropa[270], acesta constată că majoritatea celor ce aveau funcţii mai importante în armată, în anii 1765, 1766 şi 1771, erau de altă etnie decât română, doar un sublocotenent, doi armaşi şi un furier (primii din Ilva Mare, ultimul, probabil, din Năsăud) fiind români, situaţie care se modifică în timp.

În timpul luptelor, moralul combatanţilor este susţinut prin laudele ce le sunt aduse, colectiv sau nominal, în ordinul de zi al generalului, pentru virtuţi militare ca îndrăzneală, vitejie, rezistenţă, bravură[271]. Ordinele au o dublă încărcătură. În primul rând, ele îi anunţă pe soldaţi unde, când şi cu cine trebuie să lupte. În al doilea rând, acestea îi motivează, îi încurajează să pornească la luptă prin enumerarea valorilor pe care le apără (patrie, libertate, onoare naţională), li se reaminteşte răspunderea pe care o au şi responsabilitatea asumată de a fi salvatorii ţării[272].

Recunoaşterea meritelor grănicerilor năsăudeni şi a altora de pe teritoriul Transilvaniei, care au format batalioanele române în lupte, s-a realizat şi prin oferirea acestora de obiecte învestite simbolic. Astfel, în 30 mai 1814, Francisc I le oferă o cruce celor care au participat la campania anilor 1813-1814, prin care li se mulţumeşte că au salvat Europa. Confecţionarea acesteia din metalul tunurilor capturate, aplicarea pe ea a unei cununi de lauri şi mulţumirea scrisă de împărat, trimiteau la eroismul şi gloria ostaşilor văzuţi ca salvatori ai Europei[273].

Eroismul combatanţilor este atestat uneori zilnic, prin ordine menite a susţine moralul acestora şi a le recunoaşte faptele: „În urma acestei fapte eroice, Regimentul grănicerесc român a fost lăudat de către comandatul armatei în ordinul de zi al generalului”[274]. Victoriile sunt menţionate în termeni elogioşi în ordinele de zi ale generalilor, iar recunoaşterea supremă este informarea împăratului asupra faptelor eroice: „acestea au fost aduse şi la preaînalta cunoştinţă a Majestăţii sale,

---

[267] Klein, K., *op. cit.*, p. 103.
[268] *Ibidem*, *loc. cit.*
[269] Klein, K., *op. cit.*, p. 188.
[270] Şotropa, V., 1937, *Ofiţerii şi subofiţerii regimentului năsăudean în 1765, 1766 şi 1771*, în Arhiva Someşană, nr. 21, p. 498-508, Năsăud.
[271] Klein, K., *op. cit.*, p. 98, p. 101.
[272] Klein, K., *op. cit.*, p. 160-161, nota 52.
[273] *Ibidem*, p. 172.
[274] *Ibidem*, p. 110.

împăratul”[275]. (În ordinele de zi erau menționate şi pierderile. Pentru cei ce studiază moartea în dimensiunea sa cantitativă, statistică, aceste surse sunt indispensabile. În acelaşi timp, pierderile de vieți omeneşti sunt şi un indicator al dezechilibrului demografic ce a afectat comunitățile grănicereşti năsăudene. Deşi aportul celor trimişi în luptă a fost împărțit echilibrat pe comunele grănicereşti[276], pierderile au fost resimțite puternic. Un astfel de calcul a realizat Karl Klein, care menționează că din Regimentul II au murit, „pentru împărat şi patrie”, 1218 oameni în campania contra turcilor[277]. În campaniile austro-franceze (1793-1801), Regimentul II a avut 1534 de morți[278], iar în ultimele războaie franceze, au fost de 386 de oameni[279].).

Asemenea laudelor şi încurajărilor care ridică moralul celor ce intră în luptă şi, astfel le dă forță, şi conştientizarea pericolului are acelaşi efect[280]. Eroism înseamnă asumarea unor riscuri, unele mortale[281]. Mitul jertfei[282] este exploatat în perioada graniței şi după aceasta în discursul elitei (spre exemplu, jertfa pentru dreptate este elogiată în poezia lui Iacob Mureşanu)[283]. Jertfa nu era percepută ca fiind ceva gratuit, ci totul era calculat, în funcție de un anumit scop, iar acesta era stabilit de comandant în timpul luptelor[284].

Gloria este apanajul celor vii şi morți după o luptă, urmare a faptelor eroice: „acoperiți de glorie”[285]. Gloria costă vieți, eroismul este clădit pe moarte, moartea eroică cere sânge. Eroismul nu presupune neapărat moartea luptătorului, supraviețuitorii unei lupte fiind lăudați pentru faptele lor eroice, însă cei căzuți în luptă, morții, sunt întotdeauna eroi, de multe ori necunoscuți. Spuneam că gloria costă vieți, ea presupune sacrificiu uman, deci mai mult decât abnegație: „Această zi glorioasă a costat batalionul 3 morți şi 11 oameni răniți”[286].

Ca urmare a transferului de sacralitate dinspre instanța divină spre cea terestră, caracteristic secularizării secolului al XIX-lea, eroii națiunii devin sfinți secularizați[287]. Descrierea eroului anonim, realizată de Karl Klein, vine să argumenteze existența acestuia şi, astfel, a morții eroice la grănicerii năsăudeni: „Grănicerul român s-a evidențiat în toate războaiele prin curaj, îndrăzneală, rezistență, sânge rece şi vitejie, calități frumoase care au fost recunoscute de către marii conducători de oşti ai secolului al XIX-lea: împăratul Napoleon I şi arhiducele Carol”[288]. Însăşi condiția de soldat combatant, a acceptării de a porni la luptă,

---

[275] *Ibidem*, p. 116.
[276] *Ibidem*, p. 78.
[277] *Ibidem*, p. 112.
[278] *Ibidem*, p. 150.
[279] *Ibidem*, p. 178.
[280] Tomuța, I., 1929, *Jurnalul locotenetului Ioan Tomuța. 1848-1849*, tradus de I. Marțian, în Arhiva Someşană, nr. 10, p. 116, Năsăud.
[281] Grancea, Mihaela, *op. cit.*, p. 511.
[282] *Ibidem*, p. 514, apud M. Rusu, *Mitul jertfei*, în Tribuna, 21 aprilie 1990, nr. 100, p. 3, Sibiu.
[283] Naghiu, I., 1936, *Literatură grănicerească necunoscută*, în Arhiva Someşană, nr. 19, p. 107-108, Năsăud.
[284] Tomuța, I., *op. cit.*, p. 113.
[285] Klein, K., *op. cit.*, p. 141.
[286] *Ibidem*, p. 129.
[287] Nicoară, Simona, *op. cit.*, p. 138-139.
[288] Klein, K., *op. cit.*, p. 57.

presupune eroism, întrucât există riscul de a nu se mai întoarce, de a se jertfi pentru nişte valori. Pe lângă această asumare tacită a morţii, viaţa soldatului în timpul războiului presupune o serie de privaţiuni pe care doar voinţa şi spiritul de sacrificiu caracteristice eroului o fac suportabilă[289]. La fel ca în lupta efectivă, este important a nu da „nici un pas înapoi”[290].

Grănicerii năsăudeni şi-au asumat, încă dintru început, rolul de posibili eroi căzuţi pentru apărarea imperiului, iniţial în schimbul obţinerii vechilor libertăţi şi privilegii. Acest rol este menţionat succint de Karl Klein în lucrarea sa: „Menirea grănicerului nu era numai serviciul de cordon şi menţinerea siguranţei naţionale interioare, ci, în timp de război, el trebuia să pornească la luptă la fel ca şi armata de linie, pentru a apăra preaînaltul tron şi întregul Imperiu Austriac, aşa cum s-a întâmplat în campaniile prusacă, turcească şi franceză”[291]. Ignorarea pericolului, a morţii, asumarea celor mai mari riscuri sunt condiţiile faptelor de vitejie: „îndrăzneaţa bravură demonstrată şi neînduplecarea în cel mai puternic foc al duşmanului”[292], „printr-o corespunzătoare întrebuinţare a tunurilor sale şi printr-un îndârjit foc de bătaie, aproape că a distrus, cu un curaj şi cu o vitejie ieşită din comun şi cu un adevărat dispreţ faţă de moarte, un batalion inamic înaintat”[293].

Încrâncenarea luptei pe viaţă şi pe moarte este redată prin câteva sintagme specifice, în construcţii ca: „s-a luptat îndârjit pentru fiecare palmă de pământ”[294]. Foamea de pământ, de teritoriu, este specifică războiului, în care victoria şi înfrângerea sunt redate prin dihotomia înaintare-retragere. A lupta vitejeşte, a te „arunca” în luptă înseamnă sa manifeşti „mare dispreţ faţă de moarte”[295], să sfidezi moartea, să o consideri „mică” în comparaţie cu cauza pentru care lupţi. În astfel de momente, soldatul devine unul dintr-o mulţime combatantă, uitând sau considerând nesemnificativ că trăirea şi murirea sunt experienţe profund individuale.

Lupta este descrisă în termeni foarte plastici: „deosebit de violentă, înverşunată şi sângeroasă”[296]; cu „foc vioiu de tirailori”[297], cu „bubuit de tunuri”[298], cu trăgători de elită şi grenadieri, „foc ucigător”, „au împrăştiat moarte şi distrugere [...] cu cele 10 tunuri”, „necontenitul foc de bătaie”, „focul lor susţinut”, „au luptat vitejeşte şi au omorât câţiva turci”, „plutonierul a fost lovit de o ghiulea de tun şi a rămas mort pe câmpul onoarei”, „au deschis o intensă canonadă”, „cu o vitejie ieşită din comun”, „o încleştare înverşunată”, „asalt la baionetă”, „schimb înverşunat de focuri”, „luptă corp la corp”, „resping la baionetă”, „neluând în seamă focul de artilerie al inamicului”, „Şoseaua era plină de cadavre şi de răniţi”[299].

289 *Ibidem*, p. 114, p. 117.
290 *Ibidem*, p. 99.
291 *Ibidem*, p. 60.
292 *Ibidem*, p. 116.
293 *Ibidem*, p. 118.
294 *Ibidem*, p. 123.
295 *Ibidem*, p. 130.
296 *Ibidem*, p. 115.
297 Marţian, I., *op. cit.*, p. 168-169.
298 *Ibidem*, p. 169.
299 Klein, K., *op. cit.*, p. 109-170.

Duşmanul este descris în diverse ipostaze: fugind pe câmpul de luptă, luptând, sau ca subiect al grijii adversarilor lui, pentru a-i înmormânta pe cei căzuţi: „În ziua următoare, întreg efectivul s-a întors în tabăra brigăzii, după ce au fost îngropaţi turcii ce au rămas pe câmpul de luptă”[300]. Se observă atitudinea de compasiune profund umană faţă de semen, chiar dacă acesta se încadrează în figura duşmanului. Dovadă că militarii fac parte dintr-o elită, prin atitudine şi comportament, şi pentru că sunt conştienţi ei înşişi de greul unei lupte, aceştia sunt capabili să recunoască meritele adversarului: „duşmanul, după o rezistenţă exemplară”[301].

Moartea eroică este o „moarte frumoasă, jertfelnică şi astfel sacralizată”[302] şi, de aceea, „eroii naţiunii, sfinţi secularizaţi”[303]. Martirii au fost preluaţi din recuzita religioasă. Şi aceştia au stat la baza creării identităţii naţiunii[304] şi în acelaşi fel a funcţionat mecanismul de construcţie a identităţii năsăudene, pe baza unui trecut glorios, presărat cu figuri eroice. Asemenea modelului naţiunii, şi propaganda de la Viena a creat şi a susţinut *un discurs destinat grănicerilor năsăudeni*, un discurs care „îi instruieşte pe indivizi asupra identităţii lor, le inoculează datoria de a i se conforma şi îi transformă într-un soi de ‘evanghelişti’ care răspândesc, în timp şi spaţiu, referinţa colectivă”[305]. Eroii regiunii au fost învestiţi cu funcţia de simbol[306] şi, astfel, cu posibilitatea de a coagula sentimentul identităţii unei comunităţi regionale. Doliul pentru eroi este o sinteză între regret şi bucurie, moartea lor fiind considerată una bună, izbăvitoare pentru ei şi pentru neam, se înscrie în „cultul arhaic al sângelui vărsat”[307].

Discursul despre trecut a fost exploatat atât în timpul graniţei, cât şi după desfiinţarea acesteia. Dacă înainte raportarea se făcea la descendenţa romană[308], ulterior, urmaşii grănicerilor se raportau (şi aceasta este valabil şi astăzi) la faptele de glorie din trecutul grăniceresc. Pildele pentru urmaşi, faptele frumoase ce trebuie luate exemplu, răspund nevoii de modele pe care Mihaela Grancea o numeşte o anumită „‚foame’ de eroitate”[309]. Cel care scrie despre căpitanul Vasile Popiţan mărturiseşte că studiul său are ca scop oferirea unor „pilde foarte frumoase pentru tineret”[310], astfel că vor fi evidenţiate „eroismele repurtate în acea bătălie”[311]: „Popiţanu a fost cinstit cu decoraţia de război a crucei pentru merite militare pe care însuşi împăratul i-o pus-o pe piept”[312]. Nu puţini au scris că „nici un popor nu se poate lăuda cu un trecut mai glorios în fapte belice decât micuţul nostru popor grăniceresc”[313].

---

300 *Ibidem*, p. 102.
301 *Ibidem*, p. 142.
302 Grancea, Mihaela, *op. cit.*, p. 505.
303 Nicoară, Simona, *op. cit.*, p. 138.
304 Grancea, Mihaela, *op. cit.*, p. 503.
305 *Ibidem*, p. 504.
306 *Ibidem*, p. 504.
307 *Ibidem*, p. 523.
308 Klein, K., *op. cit.*, p. 56-57.
309 Grancea, Mihaela, *op. cit.*, p. 509.
310 Moisil, I., 1940, *Căpitanul Vasile Popiţan 1833-1892*, în Arhiva Someşană, nr. 27, p. 221. Năsăud.
311 *Ibidem*, p. 223.
312 *Ibidem*, *loc. cit.*
313 Şimon, N., 2005, *Corespondenţă*, volum îngrijit de A. Onofreiu, Editura Supergraph, Cluj-Napoca, p. 45, în scrisoarea către Gabriel Andrieşu, Năsăud, 6 noiembrie, 1892; întreaga *Arhiva Someşană*, seria veche, este scrisă în acest spirit.

Antonio Cosimelli, sub pseudonimul de Silvius Tannoli, scrie o odă, în numele soldaților grăniceri, pentru comandantul armatelor din Transilvania – Andrei Hadik – în care apelul la un trecut înnobilat de aura Romei imperiale are ca scop legitimarea actualilor luptători: „Celor ce vom fi soldați în tabăra ta, Tu ne vei fi al doilea Romulus”[314]. Acestei ode îi răspunde Zaharie de Nenel, lăudându-i autorul în termeni în care imaginarul anticilor se imbrică cu cel al prezentului, creionat de puterea imperială. Trimiterea la Marte[315], zeul războiului, are menirea de a-i încadra pe fiii prezentului într-un context al faptelor glorioase, de la care nu se vor putea dezice în viitor. Această referire se face odată cu mulțumirile aduse Împărătesei Maria Tereza.

Un alt element care a fost exploatat pentru mobilizarea maselor în luptă, şi a grănicerilor, a fost *cultul pentru suveran*. Iosif al II-lea a devenit coregent şi responsabil pentru activitatea de război a Casei austriece, începând cu 23 septembrie 1765[316], deci la doi ani după militarizarea regiunii, astfel cultul pentru împărat construindu-se de la începutul noii stări de grăniceri.

Prima vizită a lui Iosif al II-lea, în regiment, a avut loc între 18 şi 23 iunie 1773, timp în care a vizitat şi verificat toate companiile Districtului militar rodnean[317]. În 29 noiembrie 1778, moare Maria Tereza[318]. A doua vizită a lui Iosif al II-lea este în 12 iunie 1783, când ajunge în comuna Şanț, fiind în drum spre Bucovina, împreună cu generalul baron Enzenberg[319].

Suveranului Habsburg i s-a creat un cult[320] ce a fost susținut, pe lângă discursul oficial, şi de aceste incursiuni ale sale, moment în care a luat contact direct cu locuitorii. Karl Klein remarcă şi el impactul pe care aceste vizite le-au avut asupra mentalității grănicereşti năsăudene. Referindu-se la prima vizită a coregentului, Karl Klein scrie: „după trecerea a mai mult de un secol, această vizitare a Regimentului întreprinsă de Majestatea Sa, precum şi dispozițiile hotărâte pentru bunăstarea grănicerilor, au rămas în amintirea populației grănicereşti române”[321].

Cultul pentru împăratul luminat a fost motivat de toleranța religioasă, chiar dacă aceasta a avut la bază motive politice şi nu religioase[322], şi de toleranța față de națiunile incluse în imperiu. Suveranul le-a considerat egale şi le-a permis manifestarea în armată[323]: aprecierea fiecărui soldat, om, „la valoarea lui”[324]. Alte

[314] Bichigean, V., 1925, *Poëmation de secunda legione valahica sub Carolo barone Enzenbergio*, în Arhiva Someşană, nr. 2, p. 18, Năsăud.
[315] *Ibidem*, p. 19.
[316] Klein, K., *op. cit.*, p. 69.
[317] *Ibidem*, p. 74.
[318] *Ibidem*, p. 89.
[319] *Ibidem*, p. 91.
[320] Radosav, D., 2002, *Arătarea împăratului. Intrările imperiale în Transilvania şi Banat (sec. XVIII-XIX): discurs şi reprezentare*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană; Radosav, D., 2003, *Les entrées royales în Transilvania şi Banat (sec. XVIII-XIX). Discurs oficial – discurs imaginar,* în Tentația Istoriei, Bocşan, N., Ghitta, O., Radosav, D. (coord.), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 119-160.
[321] Klein, K., *op. cit.*, p. 75.
[322] *Ibidem*, p. 90, nota 29.
[323] *Ibidem*, p. 83.
[324] *Ibidem*, p. 107.

motivații au fost grija pentru invalizi[325] şi pentru rudele celor dispăruți. Recunoştința față de împărat vine şi din grija acestea pentru educarea supuşilor, deci decurge din înființarea de şcoli, precum şi din administrarea eficientă (a întregului ținut) „ce dorea numai bunăstarea poporului în timpul perioadei sale de guvernare”[326].

Relația dintre supuşi şi împărat devine mai intimă prin apelarea acestuia ca „tată”, ale cărui dorințe şi afectivitate sunt îndreptate mai ales spre soldații grăniceri şi succesele acestora pe câmpul de luptă: „Campania trecută a încoronat toate dorințele pe care Majestatea Sa le-a nutrit în inima sa de tată pentru onoarea armatei, şi aceeaşi armată a dobândit în toată Europa întreaga stimă pe care o merită”[327].

Manifestarea sentimentelor paterne ale suveranului este căutată şi identificată în cele mai mici gesturi şi chiar într-o normalitate comportamentală, ce este, însă, învestită cu intenții foarte binevoitoare, coborându-l pe acesta în familiar: „Prin dotarea trupei cu mantale Majestatea Sa imperială a dovedit cu grijă părintească...”[328].

În 16 august 1817, Francisc I şi împărăteasa Carolina Augusta sosesc în Năsăud[329]. „Procesul de formare a unei solidarități prohabsburgice şi al unui patriotism dinastic”[330], bazat, în mare măsură, şi pe clericalizare[331], a fost menținut şi de vizita triumfală a celor doi suverani care mulțumesc, şi de această dată, grănicerilor, pentru sacrificiul lor: „Ce asemenea, pentru spiritul militar deosebit al grănicerilor, apoi pentru loialitatea, vitejia şi disciplina de fier dovedită în campaniile franceză şi italiană, Majestatea Sa a binevoit să exprime reprezentanților comunelor grănicereşti prezenți la Năsăud, preaînalta sa mulțumire şi i-a asigurat că le va rămâne în continuare bunul lor părinte”[332]. Recunoştința suveranilor, menită a le susține cultul, se evidențiază şi prin oferirea de daruri. Darurile suveranilor constau şi în echipament pentru luptă: spre exemplu, împăratul oferă, în 1834, două tunuri noi, de trei funzi, Regimentului II din Năsăud. Acelaşi împărat vizitează, în luna septembrie, regimentul şi asistă la exercițiile sale de arme[333].

Puterea exemplului a fost utilizată frecvent de Curtea vieneză cu scopul câştigării încrederii şi stimei supuşilor ei, mai ales atunci când aceştia luptau: „A fi soldat a fost dintotdeauna înalta dorință a împăratului, precum şi conducător şi părinte a întregii armate”[334]. Bineînțeles, perceperea soldaților de către autoritățile militare este aceea de piese ce pot fi înlocuite, fapt conştientizat şi de aceştia: „Cei

---

[325] *Ibidem*, p. 90.
[326] *Ibidem*, p. 103.
[327] Adresă a Consiliului aulic de război, Viena 14 februarie 1790, Andrei conte Hadik, preşedinte al Consiliului aulic de război, adresat Regimentului II în *Ibidem*, p. 106-107.
[328] *Ibidem*, p. 146, p. 105.
[329] *Ibidem*, p. 179.
[330] *Ibidem*, p. 180, nota 59.
[331] Maior, L., 2004, *Românii în armata habsburgică. Soldați şi ofițeri uitați*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, p. 212.
[332] Klein, K., *op. cit.*, p. 180.
[333] *Ibidem*, p. 189.
[334] *Ibidem*, p. 106.

capabili însă fură recrutați pe durata campaniei şi distribuiți diferitelor unități pentru umplerea golurilor"[335].

„Ridicarea încrederii în sine a soldaților"[336] a fost un alt mecanism pe care suveranul l-a exploatat permanent în timpul războaielor. Această conştientizare a valorii proprii şi a virtuților militare, pe lângă permanenta conectare la realitățile europene, mai ales prin intermediul formației şi activității militare, au dus la dezvoltarea unei conştiinţe politice incipiente, „în măsură să aprecieze pozitiv sau negativ inițiativele Curții vieneze"[337].

Elita vremii era formată din preoțime, personal didactic şi ofițeri. Din discursul acestora, se desprind modalitățile prin care s-a făcut *educația* prohabsburgică, proimperială a grănicerilor, iar rememorarea faptelor se realizează în acelaşi registru prodinastic[338].

O *educație militară* organizată în instituții de învățământ a început cu 1771, când a fost construită, pentru ofițeri, „o şcoală de exerciții"[339]. În 1782, la cererea locuitorilor din Valea Rodnei[340], este construit Institutul militar național la Năsăud şi începe să funcționeze în 1784[341]. Anul 1787 a fost marcat de absolvirea primei generații de militari instruiți în Institutul Districtului militar național de la Năsăud[342]. Pe lângă acesta, Karl Klein menționează rolul semnificativ pe care şcolile graniței l-au avut pentru „capacitatea militară, ordinea şi disciplina de fier"[343]. Institutul militar a funcționat între 1784 şi 1851[344].

2.4.2.2. Discursul Bisericii şi rolul acesteia

În acest timp, discursul ecleziastic este marcat de o mentalitate barocă, iar aceasta caracteriza mai mult universul mental al țăranului obişnuit. În contrast cu acesta, grănicerii, țăranii-soldați, investesc cu sens sacrificiul lor, întrucât îşi asumă moartea dintr-un simț al datoriei fie pentru împărat, fie pentru onoarea militară (de obicei, acestea se suprapun). Această mobilizare în luptă şi asumare conştientă a sacrificiului de sine sunt caracteristici ale unei mentalități în schimbare, marcate de modernitate, şi o consecință a educației militare impuse de Habsburgi.

Şi în lupte, reuşita se datorează în primul rând lui Dumnezeu şi apoi oamenilor[345]. Atitudinea în fața morții, ca moment ce încheie viața omului şi atitudinea față de moartea eroică, sacrificiul în slujba țării, reies din câteva documente bisericeşti pe care Iulian Marțian le-a publicat în *Arhiva Someşană*.

---

335 Marțian, I., *op. cit.*, p. 177.
336 Klein, K., *op. cit.*, p. 104.
337 *Ibidem*, p. 104, nota 38.
338 Maior, L., *op. cit.,* p. 28; Klein, K., *op. cit.*, p. 182, nota 60.
339 Klein, K., *op. cit.*, p. 72.
340 *Ibidem*, p. 91 şi vezi şi p. 91, nota 31.
341 *Ibidem*, p. 91-92.
342 *Ibidem*, p. 89.
343 *Ibidem*, p. 81.
344 Moisil, I., 1940, *Căpitanul Vasile Popițan 1833-1892*, în Arhiva Someşană, nr. 27, p. 221, Năsăud.
345 Moisil, I., *op. cit.*, p. 223.

Este semnificativ, pentru început, felul în care educarea tinerilor şi a comunităţilor grănicereşti a fost realizată prin intermediul preoţilor. Într-un document din 29 ianuarie 1797[346], vicarul Ioan Holmagi trasează, în termeni foarte clari, îndatoririle unei feţe bisericeşti, iar noi putem înţelege mecanismul de care puterea imperială s-a folosit pentru a-şi educa nişte soldaţi şi supuşi loiali. Vicarul invocă două motive care sunt esenţiale pentru atitudinea şi comportamentul clericilor faţă de popor şi putere: însăşi calitatea lor de cetăţeni, pe lângă cea de slujitori ai Bisericii: „Preotul nu este numai faţă bisericească din lăuntru, ci este dimpreună şi ţăran, adecă cetăţan; pentru aceea şi el să cade ca să ajute la binele de obşte al politicei, ca să înveţe cel mai puţin cu cuvântul lui D-zeu pe norod a se deprinde întru porunca craiului, ca să le facă cu dreptate şi cu dragoste fără de cârteală şi fără de a da dosul dinaintea slujbei celei împărăteşti"[347]. Al doilea motiv este cel de a mulţumi stăpânirii pentru grija ce le-o poartă lor şi Bisericii: „Aceasta plăteşte şi folosurile cele dela noi pentru binele ţăranilor cu cheltuiala cea crăiască povăţuite, de care sânt judeţele pentru îndreptarea şi dreptatea celor asupriţi, şi alte asemenea cu care toţi folosim după cea mai înaltă grijă părinţască a craiului"[348].

Pierderea sufletului stă ca o sabie a lui Damocles deasupra capetelor celor ce vor refuza a se supune împăratului şi ordinelor sale, aceasta fiind o datorie atât de bun cetăţean, cât şi de bun creştin: „Aceasta pofteşte şi jurământul ce joară fieştecine craiului şi ţărei, care de-l va călca îşi va pierde sufletul"[349].

Cu toată această subordonare a Bisericii puterii politice, nu se cuvine uitat că există o limită clară între cele două, iar Biserica şi cetatea vin amândouă de la Hristos: „Hotarul se cade a-l ţine să nu se amestece nice unii nice alţii la treburile cele deosebit unora şi altora încredinţate dela Hs. Întemeietorul bisericii şi a cetăţii, pentru ca să nu să zăticnească prea bună a fieştecăreia obştii rânduială şi chivernisală şi cumva să se deznoade cea de sârg legătură a bisericii şi a cetăţii"[350].

Preoţii sunt cei ce trebuie să instituie un model de credinţă şi faţă de împărat: „pentru buna pildă asupra altora, ca să cinstească pre împăratul şi pe craiul norodului"[351]. Mai mult, pe lângă funcţia de educare în spititul credinţei faţă de Casa imperială, preoţii sunt şi cei care vor veghea asupra conduitei enoriaşilor şi au datoria de a dezvălui orice abatere de la canon: „Iar cele ce vor cunoaşte a fi cu scădere craiului şi cu stricăciune ţării prin vicleşugul cuiva pornite, să le descopere apucând vreme înainte supt cumpăt pentru a zăticni fieşce stricăciune şi pagubă croită. Unde păcat vor avea de vor ascunde vicleşugul şi răutatea deasupra craiului şi ţării, iar mai vârtos pedeapsa încărcată vor lua unde să vor dovedi că au povăţuit însă-şi preoţii stricăciuni deacestea"[352].

---

[346] *Pentru cele de îndreptare cinstitului cliros din vestit vidicul milităresc al Rodnii şi din tot cuprinsul vicărăşiei Năsăudului*, în Marţian, I., 1927, *Documente bisericeşti*, în Arhiva Someşană, nr. 7, p. 38-47, Năsăud.
[347] Marţian, I., *op. cit.*, p. 38.
[348] *Ibidem*, *loc. cit.*
[349] *Ibidem*, *loc. cit.*
[350] *Ibidem*, p. 39.
[351] *Ibidem*, *loc. cit.*
[352] *Ibidem*, p. 40.

Vicariatul, întotdeauna, face cunoscute preoților şi, prin ei, enoriaşilor, cererile şi răsplata împăratului. O astfel de înştiințare este cea din 22 noiembrie 1803, prin care se anunță oferirea unei cruci de aur unui protopop dintr-un alt regiment. Faptele acestuia sunt prezentate spre a fi luate drept model de preoțimea grănicerească: „şi pentru că au eşit regimentu la bătaia Frâncului, fugind unii în graba aceia, acesta cu dojana sa cea duhovnicească au întors îndărăpt 91 de fugitori la datoria sa ce au jurat la steag, şi pentrucă în 33 de ani fiind preot totdeauna s'au strădit a învăța poporenii lui să fie creştini buni şi credincioşi”[353].

Credința în Dumnezeu şi în împărat sunt două coordonate complementare, inseparabile. Nu poate fi bun creştin cel ce nu este loial împăratului, aşa cum nu este om de încredere al puterii cel ce nu se dovedeşte practicant zelos al credinței în Dumnezeu: „Această dăruire înălțatului împărat s'au trimis să se vestească şi aici la preoții noştri, ca luând pildă din acestea doi, noi preoții în tot chipul stările dimprejur să ne străduim a face după putință bine, şi a îndemna pre alții la bine. Să ne străduim a învăța pe poporenii noştri să fie creştini buni şi credincioşi înălțatului împărat şi cătane bune, că apoi pe unii cari vor face aşa, va veni cinste dăruirea cea împărătească şi aici la regimentul nostru”[354].

De aici se poate înțelege că grănicerii năsăudeni, pe câmpurile de luptă, nu puteau avea o altă atitudine, decât cea de sacrificiu pentru credință şi împărat, în spiritul apărării libertății, dar şi al recunoştinței față de cele două puteri care le coordonează întreaga existență.

Poruncile împăratului sunt făcute publice prin preoți, aşa cum reiese dintr-o adresă din 19 iulie 1808, a lui Ioan Nemeş „a vicărăşiei administrator”[355]: „Ex. sa dl. vlădică după porunca înălțatului împărat din 8 Aprilie şi a gubernumului din 9 zile Mai strâns porunceşte...”[356]. În acelaşi document, este menționată grija pe care Biserica o are pentru a-i educa pe grăniceri în spiritul legăturii de neînlocuit dintre aceştia şi Casa imperială: „Se porunceşte ca adeseori să faceți învățătură despre jurământ şi că ce păcat mare este încălcarea lui”[357]. Că o astfel de învățătură nu era una izolată ne-o confirmă un document bisericesc din acelaşi an, datat cu două luni mai târziu ca primul (24 septembrie 1808), prin care acelaşi Ioan Nemeş reaminteşte: „Cele carele propovăduiesc eu la norod pe sate şi ce vă învăț pe frățiile voastre săboară, procitițile la norod, mai vârtos despre ținerea jurământului”[358]. Se înțelege de ce grănicerii năsăudeni refuză să depună jurământ pe constituția Ungariei şi încălcarea astfel a legământului vechi cu împăratul, în spiritul căruia au fost crescuți nu numai în şcoală (cei care au urmat-o), ci şi prin desele povețe ale preoțimii.

Preoților le este reaminintit permanent că sunt dependenți pentru privilegiile lor de grația crăiască, deci, de aceea, trebuie să îi dea ascultare întru totul: „Că dacă faceți aşa fraților, măcarcă s'or scula să vă strice privilegiile care sunt date la preoții uniți, veți găsi la cei mai mari scăpare şi la împărăție milă, că noi pentru

[353] *Ibidem*, p. 56.
[354] *Ibidem*, *loc. cit.*
[355] *Ibidem*, p. 65.
[356] *Ibidem*, *loc. cit.*
[357] *Ibidem*, *loc. cit.*
[358] *Ibidem*, p. 68.

unele daruri ca aceste nu ne putem arăta altmintrelea mulţămitori. Dară vom plini noi şi vom face cu pildă şi cu învăţătură să se plinească poruncile şi aceastai chemarea noastră, aceastai cea mai dintâi datorie a statuşului nostru”[359].

Învăţătura despre supunere faţă de Dumnezeu şi faţă de Împărat este completată de o pedagogie generală a supunerii şi ascultării, ca modus vivendi. Şi acest mod de viaţă este pildă de urmat pentru a fi pe plac celor două autorităţi invocate permanent – divinitatea şi împăratul: „cu îndoită râvnă să vă străduiţi norodul încredinţat cu bună pildă şi cu neîncetată învăţătură şi duhovnicească dojană în biserici şi pe afară a-l învăţa legea şi năravurile cele bune, să fie strădalnic, lucrătoriu, ascultătoriu, stâmpărat, credincios. Căci dacă vor fi aşa, vor avea blagoslovenie de la D-zeu şi milă de la împărăţie”[360].

Cultul pentru împărat este susţinut prin slujbe speciale dedicate unor momente ce marchează viaţa privată a acestuia, dar care sunt transformate în fapte publice: „Ziua naşterii înălţatului împărat a fost în 21 Ianuar dară n-am ştiut, pentru aceea în Domenica a doua în post să faceţi cu toţii rugăciune pentru îndelungă viaţa, fericirea şi sănătatea înălţatului împărat, căci numai aşa vom fi şi noi fericiţi şi fără mâhnire şi întru liniştea lui vom avea şi noi viaţă lină şi fără gâlceavă”[361].

Diabolizarea duşmanului a fost o altă modalitate de a ţine trează conştiinţa apartenenţei la un imperiu, precum şi a datoriei de a-l ajuta în luptă, cel puţin prin rugăciuni pentru armatele împărăteşti: „Înălţatul împărat s’au milostivit prin decretumul său din 4 zile Mai a porunci ca în toate satele să se facă rugăciuni de obşte pentru norocirea armelor I. Împărat”[362]. Preoţii sunt chemaţi să creeze, în tuşe groase, imaginea unui duşman primejdios peste măsură şi însetat de sânge nevinovat: „Ce primejdie poate să fie mai mare decât aceasta de acum că zburdatul pizmaş fără dreptate se scoală asupra ţărilor, mănâncă, bea şi se îmbracă cu sudoarea bieţilor oameni, varsă atâta sânge nevinovat”[363].

Nesupunerea la decretele împărăteşti va fi pedepsită atât de Divinitate, cât şi de împărăţie: „Supt mare păcat şi grea urgie împărătească să nu îndrăsnească cineva a lăsa această poruncită rugăciune pentru sporiul ostaşilor şi întărire în războiu”[364].

Se constată cât de zbuciumată este viaţa acestor oameni, permanent chemaţi la ascultare, supunere, luptă, şi pururi pasibili de a călca strâmb, fie faţă de Divinitate, fie faţă de împărat. Acest tip de constrângeri a creat o mentalitate specifică şi un comportament caracteristic pentru grănicerii năsăudeni. Pe lângă religios, politicul i-a „modelat” în egală măsură.

Rugăciunile pentru ajutor în luptă şi cele de mulţumire, după luptă, sunt comune şi intră într-o normalitate cotidiană, întrucât Dumnezeu le ajută armatelor împărăteşti. Deşi superior numeric şi înfricoşător, duşmanul teribil este înfrânt datorită intervenţiei divinităţii în luptă. Astfel, mormanele de morţi ale duşmanului

---

[359] *Ibidem*, *loc. cit.*
[360] *Ibidem*, *loc. cit.*
[361] Ioan Nemeş, vicarăş, 3 Februar, 1809 în Marţian, I., *op. cit.*, p. 70-71.
[362] Ioan Nemeş, vicareş, Năsăud, în 25 Mai 1809, *Ibidem,* p. 71.
[363] *Ibidem, loc. cit.*
[364] *Ibidem*, p. 72.

sunt o dovadă a urmărilor pe care o are bunăvoință arătată împăratului de către Dumnezeu. Doar în acest fel vor avea comunitățile promisiunea unei vieți liniștite, iar trăirea barocă actuală poate fi motivată: „Cu toată puterea sa s'au apucat de noi Frâncu trecând Dunărea cu şăici de mii şi cu garda împărătească, ba şi cu alte cătane, şi toată armadia lui a fost în mai bun loc decât a noastre şi o sumă de tunuri au lucrat şi de zece ori s'au apucat de ai noştri şi de 10 ori l'au bătut iarăşi îndărăpt. Două zile au ținut bătaia, dară cătanele noastre cu atâta voinicie s'au bătut, cât măcarcă ca turbați punciş s'au băgat pe dânşii, i-au răzbătut, i-au dărăburit, împrăştiet şi alungat îndărăpt. Pământul au rămas acoperit de cei morți. Atriea zi în grămăzile celor morți s'au mai găsit şase mii plezăriți Frânci, cari încă nu murise. D-zeu au dat această putere ostaşilor şi biruință Î-lui Împărat. Drept aceea prea bun e din inimă să-îi mulțămim şi să cerem ca şi de aici înainte să dea tărie oastei noastre şi sporiu în bătae, că aşa vom dobândi o pace statornică şi linişte biruind Î. împărat"[365].

Invocarea ajutorului divin şi mulțumirile aduse lui Dumnezeu sunt o constantă a acestor comunități împuținate de impactul ciumei, al războiului şi al foametei. Prin urmare, războiul, deşi descris cu o aură de glorie la nivelul discursului elitei vremii (preoți, ofițeri etc.) este, totuşi, perceput şi de aceştia ca un flagel. Urmările sale sunt comparabile cu cele ale bolilor şi foametei, singura diferență este aceea de a muri pentru o cauză dreaptă, în glorie, pentru credință şi împărat, că oricum: „Cine este omul carele să fie viu şi să nu gusteze moartea[366].

Într-un document din 3 mai 1812 a vicarului Ioan Nemeş[367], este expusă atitudinea în fața vieții şi a morții, caracteristică discursului ecleziastic al acestor timpuri. Vicarul cere ajutorul grănicerilor pentru „falnicii pârliții Rodnii, prin care strajnic şi groaznic foc ce în 29 Aprilie Luni după ameazăzi ieşind în puținele ceasuri 92 de căsi cu şuri cu grajduri şi cu tot ce au avut în ele şi ce nu şi-le au întors, au ars au păgubit [...] Sânt alte femei cu prunci singure, alți bătrâni fiind, la unii părinții, la alții frații, la alții feciorii, la alții bărbații duşi afară n'au nici un ajutor, nici o sprijoană"[368]. Vicarul motivează cererea sa prin ştiința pe care o are că grănicerii i-au ajutat şi pe cei din alte țări în momente de cumpănă, precum şi, în primul rând, prin aceea că toți sunt creştini. În viziunea a ceea ce viața creştinească semnifică pentru ei, acestora li se aminteşte zădărnicia lucrurilor lumeşti în absența facerii de bine şi din cauza transformării în țărână a celor ce sunt făcuți din țărână: „Aduceți-Vă aminte iubiților fiindcă goli am venit în lume, goli ne vom şi duce. Din toate câte avem n'om duce nemica cu noi. Că toată stăpânirea noastră va fi strânsă într'un copârşău de 3-4 coți de pânză şi neşte hăinişoare. Dară nici aceste n'or rămâne; jghiabul, copericiul de lemn se putrezeşte, de fer îl mănâncă rugina; hainele şi pânză în scurtă vreme se fac nemica, şi trupul, în măcar cât de frumos îmbrăcat se face putoare, mâncare viermilor şi cenuşă. Toate ale noastre rămân aici, nemic nu merge cu noi, numai fapta cea bună făcută şi mila dată la săraci şi după învățătura dătătoriului de lege Hs.

---

365 Ioan Nemeş, vicareş, Năsăud în 25 Mai 1809 în Marțian, I.., *op. cit.*, p. 72-73.
366 Ioan Nemeş, *Protocolon dela biserica al doilea pentru bani* în Marțian, I., *op. cit.*, p. 74.
367 Marțian, I., *op. cit.*, p. 100-103.
368 *Ibidem*, p. 101.

în evanghelie ieste, no omoară carii nici furii o fură, nici rugina o strică, nici moliile o rod. Ce dăm aici aceea găsim acolo înmulțit, ba netrecut şi vecinic"[369].

Tema barocă *fortuna labilis*[370] se regăseşte în sensibilitatea năsăudeană, rolul componentei religioase fiind semnificativ pentru înțelegerea lumii şi pentru raportarea năsăudenilor la aceasta. Discursul religios este construit respectând această viziune asupra lumii, cu origini biblice, în Ecleziast[371].

2.4.2.3. Discursul grănicerilor năsăudeni în jurnale, studii, corespondență, literatură cultă şi în folclor

Studiile asupra faptelor glorioase ale strămoşilor grăniceri sunt publicate în *Arhiva Someşană*, în scopul conştientizării generațiilor actuale asupra datoriei pe care o au în a cinsti faptele celor vechi, „fiind de mare importanță pentru descendenții vechilor grăniceri, care au datoria să cunoască trecutul glorios al înaintaşilor lui"[372].

Realitatea din război este una demoralizantă față de idealizarea acesteia în timp de pace sau în discursul elitei, deci una cu atât mai puțin eroică: „având în vedere moralul scăzut al trupelor sale în urma marşurilor forțate şi a aprovizionării defectuoase"[373]; „Aprovizionarea oamenilor coloanei se făcea cu mari dificultăți prin rechizițiонare de la casele din munți, dar lipsea cu desăvârşire sarea, pâinea şi alte accesorii, apoi băutura şi tutunul. A treia zi erupse între oamenii noştri, cu deosebire între grăniceri, în urmarea acestui mod de trai, disenteria şi era de temut că această periculoasă boală va decima şirele noastre, dacă vom fi necesitați să mai rămânem acolo timp mai îndelungat"[374]; „Intervenind apoi anotimpul mai favorabil şi fiind aranjată situația alimentării, dispărură şi boalele infecțioase cu desăvârşire"[375].

Traiul în timpul războiului, întrucât nu întotdeauna se duc lupte eroice, este dezamăgitor, dificil pentru soldați şi pentru populația comunităților unde aceştia poposesc, apărând sub forma unei lupte pentru supraviețuire, de ambele părți (fie combatanți, fie rămaşi la vatră): „Dacă de astădată trupele noastre nu au avut de a înregistra nici o pierdere prin vre-o contra-acțiune a inamicului, totuşi, expediția cutezătoare îşi ceru jertfele sale, căci 40 de oameni de ai noştri şi-au contras degerături de extremități, în urma căror au trebuit operate opt amputări de membre"[376]; „În lipsa totală de magazii, aprovizionarea trupelor se impuse populației, ceea ce avu ca urmare că în scurt timp se resimți o mare lipsă de pâine la toate trupele"[377]; „Acesta ajuns în suburbia de jos a Bistriței, atacă o secție de cavaşerie care excorta un transport cu făină de a inamicului, o respinse, trimise carele la Iad, iar cu patrula se luă în urmărire inamicul până la satul Crainimăt"[378].

---

[369] *Ibidem*, p. 100.
[370] Nicoară, T., 2005, *Sentimentul de insecuritate ...*, p. 409.
[371] *Ibidem*, p. 413.
[372] Bichigean, V., 1925, *Poëmation de secunda legione valahica sub Carolo barone Enzenbergio*, în Arhiva Someşană, nr. 2, p. 13, Năsăud.
[373] Marțian, I., *op. cit.*, p. 176.
[374] *Ibidem*, p. 190.
[375] *Ibidem*, p. 191.
[376] *Ibidem*, p. 182.
[377] *Ibidem*, p. 183.
[378] *Ibidem*, p. 183.

Locotenentul Ioan Tomuța are un discurs în care aspectele pozitive şi cele negative alternează. Acesta aminteşte atât camaraderia soldaților care au grijă să nu-şi lase frații de arme pe mâinile inamicului, întorcându-se spre a-i salva pe cei răniți de la capturare, cât şi de ipocrizia unui superior care raportează că soldații au refuzat să intre în luptă, deşi el se eschivase şi greşise[379]. Îndeplinirea ordinelor în timp de război presupune, de obicei, sacrificiul uman. De aceea, excepțiile de la regulă sunt întotdeauna menționate: „împlinirã ordinul în scurt timp şi fără jertfe"[380].

Jurnalul de luptă al locotenentului Ioan Tomuța aduce, spre deosebire de majoritatea celor publicate în *Arhiva Someşană*, seria veche, o notă de noutate, prin critica pe care o face modului în care au fost organizate luptele: „Dar ordinul ce-l primi a fost: îndărăt la Gherla! Aici petrecurăm apoi noaptea după ce am parcurs o cale zadarnică de cinci ore. Doar nu astfel se cruță nici se însuflețeşte trupa!"[381]. Ordinele proaste şi raritatea respectării regulamentului militar este discutată: „La 21 batalionul se ralie la ordin şi aşteptă două ore să vină comandantul, care sosind în fine ne conduse prin noroiu până la satul Someşeni, fără nici un rost!"[382]; „Sunt de părere că ordinul şefului prin care trimisă cavaleria la atac nu prea era motivat"[383].

Ca într-o vânătoare, în care soldații sunt deopotrivă vânători şi vânat, iminența morții este percepută în aceşti termeni: „ Şi având în vedere, de o parte, oboseala care se înstăpânise de trupa noastră, iar de altă parte superioritatea numerică a inamicului, perirea noastră părea inevitabilă"[384]; „Cavaleria surprinsă de focul primit din apropiere ajunse în dezordine, se desagregă şi se salvă în fuga mare"[385]; „[...] se salvară în fuga mare a cailor"[386]; „La eşirea din sat deodată este primit fără de veste cu focuri de tunuri şi arme! Regulamentul, care este bazat pe experiență ne spune că: Nimic nu descurajează pe soldat în măsură mai mare decât surprinderea!"[387]; „Soldații o apucă la fugă, comandantul batalionului cade în şanț şi cere ajutorul soldaților săi. Rezultatul: că trupa se retrage şi soldații încep să tragă chiar şi unul în celălalt. Dar duşmanul cu atacul lui de surprindere succes nu a fost mai cuminte decât ai noştri, căci el nu-şi dete seama că se găseşte pe înălțime, iar trupele noastre din vale, ce avu ca urmare că toate proiectilele lui au trecut cu mult peste capetele noastre, căci la dimpotrivă ar fi căzut jumătate batalionul"[388].

În luptă, inamicul este recunoscut doar prin uniformă şi este cinic cum, uneori, se întâmplă să împuşti în ai tăi doar pentru că i-ai confundat, sau inamicul să nu te recunoască astfel doar pentru că uniforma este similară cu a lui: „Atunci ofițerul se înapoie în pas, pentru de a nu fi recunoscut de inamic, ceiace îi succese fiindcă uniformele cavaleriei noastre nu se deosebeau mult de celea ale inamicului"[389].

---

379 Tomuța, I., *op. cit.*, p. 108.
380 Marțian, I., *op. cit.*, p. 181.
381 Tomuța, I., *op. cit.*, p. 104.
382 *Ibidem*, p. 109.
383 *Ibidem*, p. 110.
384 Marțian, I., *op. cit.*, p. 172.
385 *Ibidem*, p. 174.
386 *Ibidem*, p. 173.
387 Tomuța, I., *op. cit.*, p. 107.
388 *Ibidem*, p. 107.
389 Marțian, I., *op. cit.*, p. 173.

Este relevantă pentru starea de nervozitate, nelinişte şi nesiguranţă în care trăiau cei implicaţi în lupte, o întâmplare povestită de locotenentul Tomuţa, în care, până şi natura este percepută, involuntar, ostilă, similară inamicului: strălucirea lunii este întâi confundată cu foc sau lumină semnalând apropierea duşmanului[390].

Contribuţiile de război sunt cerute sub ameninţarea unor urmări nefaste în cazul ignorării acestor datorii: „Căpitanul Schrott, un om cum se cade, a primit preoţii cu politeţa bărbatului cult, le-a comunicat ordinul cu a cărui executare a fost însărcinat şi prin care satul era obligat să plătească o contribuţie de răsboiu de 6000 florinţi în monedă convenţională, iar dacă nu ar plăti această sumă satul să fie incendiat şi dat pradă focului”[391]. De remarcat că întotdeauna contribuţiile cerute de inamic (în acest caz, trupele maghiare) sunt considerate nepotrivite, prea mari şi incendierile făcute de acesta sunt descrise cu oroare[392].

Tot locotenentul Tomuţa menţionează un caz de insubordonare, constând în refuzul soldaţilor de a se angaja în luptă la sfatul subalternului său, pe care aceştia îl cunoşteau de mai mult timp[393]. Se pare, însă, că acesta a fost un caz fericit, întrucât cei ce trebuiau atacaţi s-au dovedit a fi „Chiar glotaşii noştri”[394].

Când este posibil, soldaţii încearcă să reintre într-o normalitate ce era caracteristică timpurilor de pace, prin participarea la liturghie[395].

În „O odă către martiri”, scrisă de Iacob Mureşanu în 1860 şi publicată în *Arhiva Someşană*[396] (iniţial a apărut în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură, trascrisă apoi în volumul comemorativ „Iacob Mureşian 1812-1887”), se remarcă: cei căzuţi în luptă au mers la mărire şi sunt numiţi „fericite umbre”, sunt adoraţi de naţiune, sunt autorii unor fapte mari şi au suferit mult, de aceea sunt martiri acoperiţi de glorie, sunt purtători ai unor nume mari, destinate strălucirii precum stelele şi, astfel, eterne, lor li se închină altare şi cuvântări, mormintele lor vor străluci şi ele asemenea unor stele[397]. Totul se subsumează ideii martiriului: „Căci martiri în lupte, la moarte cumplită/Inocenţi ca mielul v’aţi supus cu toţii”[398]. Valorile apărate în luptă sunt patria şi dreptatea.

O altă poezie, care aduce cinstire eroilor, a fost scrisă la patru ani de la înfiinţarea liceului din Năsăud, de către I. Papiu, profesor, şi publicată cu titlul „La începerea anului şcolastic”, în 1867, în „Magazinu pedagogicu” (p. 38-39): „Clio mama istoriei/A născut şi României/Mulţi eroi cu braţul tare/Ce-au păstrat faptele tale”[399].

Conştienţi fiind de imposibilitatea de reconstituire a vieţii afective a color ce se „expuneau” morţii eroice doar prin studiul unor creaţii folclorice, deci prin studiul

[390] Tomuţa, I., *op. cit.*, p. 114.
[391] *Ibidem*, p. 104.
[392] Klein, K., *op. cit.*, p. 252.
[393] Tomuţa, I., *op. cit.*, p. 105.
[394] *Ibidem*, p. 105.
[395] *Ibidem*, p. 115.
[396] Naghiu, I., 1936, *Literatură grănicerească necunoscută*, în Arhiva Someşană, nr. 19, p. 107-108, Năsăud.
[397] Naghiu, I., *op. cit.*, p. 108-109.
[398] Tomuţa, I., *op. cit.*, p. 108.
[399] Naghiu, I., *op. cit.*, p. 108.

vocabularului[400], ca purtător de semnificaţie, am considerat totuşi acest demers ca piesă într-un puzzle, deci care ne ajută în cercetarea noastră. Din aceste creaţii literare, reies nevoile, atitudinile, comportamentul, orizontul de aşteptare, mecanismele mentale[401], de aceea le-am considerat valoroase şi indispensabile demersului nostru.

Pe o parte a *cântecelor de cătănie* le putem considera *surse datate*, întrucât evenimentele descrise, alături de menţionarea anului în care au fost culese, indică timpul în care au fost create.

Într-un cântec din 1866, cules de la Năsăud, sunt descrise toate momentele unei lupte – cea de la Custozza („Din Mantua la Custozza/Într-un lagăr că ne-am pus"[402]) – cu punerea în evidenţă a stărilor sufleteşti ale soldaţilor. Înainte de luptă, gândurile celor chemaţi să elibereze Europa, conform discursului oficial[403], sunt condiţionate de nesatisfacerea unor nevoi primare, din cauza lipsei hranei şi a apei: „Cu puştile piramidă,/Cu traistele fără pită./Şi apă deloc n-am avut,/Nici oleacă, de băut"[404]. În acelaşi timp, viaţa din timpul războiului este condiţionată de iminenţa atacului, de unde şi neliniştea, angoasa acestei existenţe: „Cu curelele pă noi,/Stam tot gata de război"[405].

Inamicul, apelat prin toponim („Piemontul"), este descris în atac, omorând, devastând, urmări fireşti ale utilizării puştilor şi tunurilor: „Dar Piemontul ce lucra?/Cu puştile ne-mpuşca,/Şi cu tunurile da,/De tot locu-l surupa"[406]. În aceste condiţii, gândurile soldatului se întorc întâi spre sine şi, învăţat cu gloanţe fiind, nu se mai gândeşte la moarte. Totuşi, menţionarea acesteia este dovada conştientizării sale permanente, chiar dacă, în acele momente, spectrul ei este înlăturat pentru ca soldatul să se poată mobiliza pentru luptă: „Dar trupa noastră mergea/Şi la moarte nu gândea,/Căci cu toţii eram dedaţi/Şi cu gloanţe învăţaţi!"[407]. Apoi, soldatul trăieşte momente de compasiune pentru fraţii săi de arme care au fost mai puţin norocoşi şi „au cazut" în luptă: „Pre faţă sudori pica,/Ochii-n lacrimi se-neca,/Căci vedeam feciori căzând,/Şi cu glas duios strigând"[408]. Glasul celor căzuţi nu este al alterităţii, este chiar cel al soldaţilor înşişi, poate fi al oricăruia dintre ei, indiferent că au fost răniţi sau nu, întrucât toţi sunt solidari în aceeaşi grijă: de a nu fi părăsiţi în momente de suferinţă, de a nu fi lăsaţi în urmă, la duşman: „De aveţi milă de noi/Nu ne lăsaţi în nevoi,/Nu ne lăsaţi înapoi,/Ori luaţi-ne cu voi,/Cu mâna sărut-v-oi,/Mâna şi picioarele,/Că m-omoară ranele;/Ori puşcaţi cu gloanţe-n noi,/De nu ne luaţi cu voi!"[409].

---

400 Febvre, L., *op. cit.*, p. 60.
401 Dupront, A., *op. cit.*, p. 73.
402 2002, *Cântecul de cătănie*, vol. II, prefaţă de I. Cioară, postfaţă de I. Cuceu şi I. Şeulean, Editura Dacia, Cluj-Napoca, p. 30.
403 Klein, K., *op. cit.*, p. 172.
404 *Cântecul de cătănie*, vol. II…, p. 31.
405 *Ibidem*, *loc. cit.*
406 *Ibidem.*
407 *Ibidem.*
408 *Ibidem.*
409 *Ibidem.*

Imaginarul morții pe câmpul de luptă este construit într-o *viziune naturalistă*: câmpul este domeniul morții; se calcă pe morți şi răniți, pe schilodiți; se trece peste pâraie de sânge. Descrierea amănunțită a momentului de după luptă se realizează şi prin folosirea comparației cu elemente ale unui mediu familiar țaranului-soldat, cum ar fi brazii, snopii de grâu, pârâul: „Multă moarte că era,/În față cu Custozza,/Că călcam morți şi răniți,/Şi feciori schilodiți;/Şi călcam peste-a noştri frați,/Mândri ca şi neşte brazi./Cât cu ochii te uitai,/Tot de trupuri moarte dai./Şi cât cuprindeai cu ochii,/Erau răsturnați ca snopii;/Ca şi snopii cei de grâu,/Şi curgea sânge pârâu”[410].

Primul impuls al soldaților în fața morții semenilor şi a pericolului de a muri ei înşişi este de a se retrage, cât sunt încă vii: „Las ca să retelnim,/Că de nu, noi toți pierim.”[411]. Trecerea peste acest moment de îndoială privind utilitatea lor în luptă se face prin îndemnul principelui Albrecht de a relua lupta, întrucât gloria îi aşteaptă, deci li se redă încrederea în victorie: „- Dați, feciori, cu voie bună,/Că astăzi primim cunună!”[412]. Impactul acestui îndemn este semnificativ, oamenii reiau lupta, ignoră pericolul şi sunt victorioşi: „Când aşa a cuvântat,/Noi, toți ‚hura' am strigat/Şi un asalt am făcut,/Pre piemont l-am bătut,/Şi-o cunună-am căpătat”[413]. Emoțiile sunt contagioase[414] este o explicație a felului în care soldații se pot mobiliza în fața atacului inamic, făcând abstracție de moartea iminentă şi violentă căreia i se expun, doar pentru că o vorbă de încurajare a fost spusă la momentul potrivit. Lucien Febvre consideră emoțiile „singurele capabile la început să realizeze unitatea de atitudine şi de conştiință a indivizilor din care s-a putut naşte comunitatea intelectuală şi primul său utilaj”[415]. Prin folosirea exemplului[416], pe lângă valoarea pedagogică, astfel de manifestări ale superiorilor entuziasmează, însuflețesc soldații şi îi conduc spre victorie: „trupele entuziasmate la maxim de acest gest l-au obligat curând pe Jourdan să se retragă cu pierderi însemnate”[417].

Neprevăzutul este normalitatea vieții de soldat, întrucât odată o luptă încheiată, oricând poate veni ordinul pentru a pleca la o alta: „Dar şi-o veste ne-o picat/Să lăsăm Italia-n pace/Că la Viena prusul zace/Şi trupele-şi înmulțeşte,/Ca şi Posomul s-atace”[418]. Disponibilitatea de a lupta oricând şi oriunde porunceşte puterea este un fapt, întrucât şi victoriile anterioare vin să susțină ideea că gloria îi urmează în egală măsura ca pericolul şi iminența morții: „Ş-apoi noi cu bărbăție/Către Viena am plecat,/Pre Pruşi i-am înspăimântat,/Că armistițiu am legat,/Viena o au lăsat,/Şi s-au dus, s-au depărtat”[419].

Spre deosebire de alte cântece de cătănie, acest cântec năsăudean pare că îmbină echilibrat viziunea țărănească asupra morții în luptă (respingerea acesteia ca

---

410 *Ibidem*, p. 31-32.
411 *Ibidem*, p. 32.
412 *Ibidem, loc. cit.*
413 *Ibidem.*
414 Febvre, L., *op. cit.*, p. 51.
415 *Ibidem*, p. 53.
416 „În momentul decisiv, generalisimul arhiduce Carol s-a pus cu mare dispreț față de moarte în fruntea grenadierilor”, Klein, K., *op. cit.*, p. 130.
417 *Ibidem, loc. cit.*
418 *Cântecul de cătănie*, vol. II…, p. 32.
419 *Ibidem*, p. 32-33.

nepotrivită vieții cu care oamenii au fost învățați), discursul autorităților (promovarea virtuților militare, în vederea faptelor eroice) şi obținerea aurei glorioase de salvatori.

Gândurile celor plecați la luptă, pe lângă existența sub semnul morții, mai prezentă ca oricând în astfel de situații limită, în momentele de răgaz, se îndreaptă spre cei rămaşi acasă. Lumea ştiută şi lăsată în urmă este descrisă de cucul ce aduce veste de acasă, din Ardeal, ca o *lume răsturnată*[420]: „- La Ardeal e veste bună/C-am lăsat codru-nfrunzit,/Moşnegii la plug umblând,/Maicile pe văi jelind,/Nevestele-n crâşmă bând,/De bărbați nici nu gândind"[421]. Ironia amară din „- La Ardeal e veste bună" vine să marcheze sentimentul de sfârşit de lume, de distrugere totală a comunității tradiționale şi a legilor nescrise ce au guvernat-o.

Divinitatea este luată martor la cruzimea vieții şi, în acelaşi timp, este chemată, în subsidiar, în ajutor. Moartea în luptă nu este percepută nici ca datorie, nici ca pedeapsă de la Dumnezeu, ci este rezultatul batjocurii străinului: „Cobori, Doamne, pre pământ,/De vezi neamțul ce-o făcut,/C-o umplut râtul cu noi/Ca c-un boteiaş de oi"[422].

Viața grea din timpul războiului reiese din versurile: „Căpitane, Solomoane,/ Slobozi-mă din cătane/ Să mai prind plugul de coarne;/ Că de când de-acas am plecat/ Pită caldă n-am mâncat,/ Numai prefont nesărat/ În picioare frământat"[423].

Atitudinea față de plecarea la luptă este fie negativă, asemănată cu plecarea la moarte („-Floricică, floare-n fân/Mă duc, mândro, nu mai vin"[424]; „Eu mă duc, acum te las/ Cu dor şi cu mult necaz,/ Eu mă duc în altă țară/ Unde nu e primăvară,/ Ci tot frig şi iarnă grea"[425]), fie pozitivă, însă în ideea de a-i îmbărbăta pe cei rămaşi acasă („Şi trei ani când or trece/ Iar la tine m-oi întoarce"[426]).

Momentul luării de bun rămas în vederea plecării la luptă este similar celui în care cel mort îşi cere iertare şi îi salută pe cei rămaşi, prin vocea preotului, la slujba de înmormântare. Într-un cântec de cătănie din Rodna, cel ce trebuie să plece la luptă îşi ia rămas bun de la mama sa şi îşi cere iertare de la părinți şi frați, îşi ia rămas bun de la veri şi vecini, de la prieteni. Apoi, țăranul-soldat îşi cere iertare de la natura familiară, apropiată lui, reprezentată prin flori, şi încheie prin a spune că şi-a trăit viața: „Frunză verde şi-o nuia,/Pace bună, maica mea,/O, iubiți părinți şi frați,/Dați mâna şi mă iertați;/Ziua bună, veri, vecini/Şi prietenii mei cei buni,/Vin din viță n-oi mai bea,/Prieteni buni n-oi mai avea;/Măgheran şi viorele/Iertați-mi zilele mele,/.../ Eu mă duc, rămâi de mine,/ Te mai poarte fiecine,/ Te mai poarte cine vrea,/ Eu mi-am purtat partea mea"[427].

În căntecele de cătănie din regiunea năsăudeană, apar *două leit motive*. Primul este înstrăinarea soldatului („Eu umblu cu curea/Departe de țara mea"[428]) şi, al doilea,

---

420 Nicoară, T., 2005, *Sentimentul de insecuritate* ..., p. 406.
421 *Cântecul de cătănie*, vol. II…, p. 55, Rodna.
422 *Ibidem*, p. 56, Măgura Ilvei.
423 *Ibidem*, p. 57, Rodna.
424 *Ibidem*, p. 62, Năsăud.
425 *Ibidem*, p. 64, „De pe Someş".
426 *Ibidem*, p. 65, „De pe Someş".
427 *Ibidem*, p. 71-72.
428 *Cântecul de cătănie*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 36, cules din Târlişua, localitate de pe valea învecinată Regimentului II.

conştiinţa că merge la moarte („Maică, când vei secera/Strânge, maică spicul bine/Şi dă prescuri după mine/Să mai vin iar la tine”[429]). Complementar primului, apare, în antiteză, dorul de sat, de casă, de cei dragi („Dac-ai văzut că-s ficior,/Să-mi fi rupt, maică-un picior/Să nu mă mai dai la dor”[430]) şi sentimentele adverse faţă de cel care este perceput ca străin (cel ce distruge tinereţea şi viaţa ţăranului-soldat): „Fata umblă cu zadie/Eu port puşcă şi sabie;/Fata umblă cu năframă,/Eu port puşcă şi-s cătană./O, săraca, cătana,/Cum desculţă opinca,/Şi încalţă papucu,/Şi ia drumul de-a lungu,/Oraşele de-a rându!/Blestemat să fii, tu, neamţ,/De tânăr m-ai pus în lanţ;/De tânăr fără mustaţă,/Tu mi-ai dat puşcuţa-n braţe,/La inimă sloi de gheaţă;/Tu mi-ai pus puşcuţa-n mână,/Sloi de gheaţă la inimă./Când era să am drăguţă,/M-ai făcut o cătănuţă.”[431]. Inegalitatea dintre sexe[432] în faţa morţii eroice este acut resimţită de către ţăranul-soldat, din perspectiva obligaţiei sale de a participa la război.

Cântecele de cătănie ale celor din Valea Ilişua sunt similare sau identice cu cele ale comunelor grănicereşti: „Eu mă duc, mândră-n cătane,/Tu rămâi şi spală haine!/Croieşte cămaşa mea,/O croieşte bărbăteşte,/Şi o coasă cătăneşte”[433]. Acelaţi motiv apare într-o poezie publicată în Familia, VI, 391, intitulată „Din jurul Săsărmului” şi într-o poezie din Căianu Mic, de pe Valea Ilişua, în care noi sunt versurile: „Şi o spală-n lăcrămele,/Şi o uscă-n dor şi jele!”[434].

Plecarea la luptă a tinerilor este precum ultima călătorie, ultimul drum: spre groapă. Viena este, la modul simbolic, mormântul sau locul unde moartea îi aşteaptă, iar feciorii ce se îndreaptă spre ea, cei ce iau drumul Vienei, sunt conduşi de fiinţele dragi ca pe ultimul drum, imaginea de marş funebru, de procesiune, din cântecul de cătănie de mai jos, fiind evidentă şi şocantă: „Pe cât e Beciul de mare/Numai o cărare are/Şi-i bătută de nisip/Merg feciorii pe ea rând/Cu papucii tropotind/Maice după ei plângând,/Maicile după fiuţi/Mândrele după drăguţi,/Surorile după fraţi/Neveste după bărbaţi”[435].

Viaţa de cătană este atât de grea şi pericolul morţii atât de aproape încât, în unele cântece, apare menţionat blestemul asupra părinţilor. Aceştia poartă vina de a fi adus băieţi într-o lume ostilă lor, ce-i condamnă la moarte. Blestemarea părinţilor este însoţită de durerea de a nu-i mai vedea, de a muri departe de ei şi de a le provoca suferinţă: „Blestemându-şi părinţii,/De ce i-au făcut pe ei,/Aşa nalţi şi subţirei,/Să treacă plumbii prin ei,/Plumbii şi granatele/Să nu-şi vadă maicile”[436]. Acelaşi motiv apare şi într-o altă poezie, publicată în *Familia*, cu titlul „Din jurul Năsăudului”, XXIII, 259.

---

[429] *Ibidem*, p. 57, fragment dintr-un cântec de cătănie publicat sub numele „Din jurul Năsăudului”, în Familia, XXIII, 224.
[430] *Ibidem*, p. 36, Târlişua.
[431] *Ibidem*, p. 63, Târlişua.
[432] Vovelle, M., 1998, *Asupra morţii…*, p. 337.
[433] *Cântecul de cătănie*, vol. I …, p. 77, Rodna.
[434] *Ibidem*, p. 72.
[435] *Ibidem*, p. 148-149, publicată iniţial în Tribuna Poporului, cu titlul „Din jurul Năsăudului”, 1901, 24 martie/6 aprilie.
[436] *Ibidem*, p. 150, Rodna.

Blestemul străinului şi a credinţei acestuia este însoţit de o cugetare amară asupra propriei soarte: cătana trebuie să rabde multe pentru că nu se zbate pentru a pleca, pentru că se complace. Viziunea asupra luptei nu este una eroică, sunt preferate tratativele pentru pace, numai pentru a evita războiul şi sacrificarea atâtor tineri care pleacă „la foc": „De n-am şi cătană noi,/N-ar mai şi săbdii la voi;/Noi cu cătunia noastră,/Purtăm şi sabdia voastră;/Noi cu-a noastră cătunie,/Purtăm ş-a voastră sabdie./Of, săraca cătana,/Multe rabdă săraca!/Las să rabde dacă şede,/Largă-i lumea şi n-o vede./ - Căpitane Pavele,/Unde duci cătanele?/ - Vai, la foc săracile!/ - Căpitane Pavele,/Prinde pace, nu te bate!"[437].

Perspectiva războiului iminent este cu atât mai urâtă cu cât plecarea din sat se face în momentele importante pentru viaţa tradiţională a ţăranului, „-n vremea lucrului". Interdicţia de a-şi trăi viaţa după posibilităţi şi după plac este o altă caracteristică a existenţei neliniştite a grănicerului năsăudean sau a ţăranului de pe valea învecinată, la Spermezeu: „Hătu-i morţii neamţului,/Că m-o scos din ţara lui,/Tomna-n vremea lucrului;/Când era lucrul mai bun,/Mă lua neamţu pe drum;/Când era lucru mai mare,/Mă lua neamţu pe cale;/Nu mă lasă în ţara mea,/Să trăiesc cum oi putea;/Nu mă lasă în satul meu,/Să trăiesc cum oi vrea eu".

Lupta, relaţia cu „neamţul" care-l duce în război, stă sub semnul şi este percepută conform imaginarului sângelui, deci a morţii: „Măi, neamţule, nu ţi-e jele/Când vezi sânge pe curele?/Măi, neamţule, nu ţi-e greu/Când vezi sânge pe ciacău/Şi izvor din capul meu?"[438]. O variantă asemănătoare, în care diferă doar un vers: „Izvor din spatele mele?", a fost publicată în *Familia*, VI, 391, cu titlul „Din jurul Săsarmului".

Aşa cum scrie prefaţatorul volumului II din *Cântece de cătănie*, soldatul-ţăran îşi vizualizează moartea printre străini şi, de aceeea, are o atitudine fermă împotriva războiului[439]. Moartea în luptă este moartea departe de cei dragi. Pe cât de dificilă este asumarea acesteia de către soldat, pe atât de sfâşietoare este pentru familia sa. De cele mai multe ori, în cântecele de cătănie, mamele sunt personificări ale durerii şi ale împietririi în faţa pierderii copilului. Aceasta este o trăire specific umană, comună în faţa morţii (George Coşbuc îi explică prietenului Vasile Meruţiu cauza pentru care plânge soţia sa: „Plânge, că plouă mormântul lui Alexandru. Ce să faci, e mamă"[440] – p. 55), însă cu atât mai acută pare a fi durerea, cu cât depărtarea este mai mare.

Am selectat fragmente din câteva scrisori în versuri din primul război mondial, „scrise de ostaşii plecaţi pe front şi de fetele din sat"[441]. Din acestea, reiese atitudinea ţăranului grănicer faţă de înstrăinarea sa în ţări îndepărtate, datorită vremurilor grele ce le trăieşte, atitudinea sa faţă de stăpânire, faţă de viaţă şi faţă de existenţa pe care o lasă în urmă, faţă de riscurile plecării şi iminenţa morţii în contextul dat.

---

[437] *Ibidem*, p. 166, Feldru.
[438] *Ibidem*, p. 172, publicată în Familia, cu titlul „Din jurul Năsăudului", XXIII, 211.
[439] *Cântecul de cătănie*, vol. II…, p. 6-7.
[440] Meruţiu, V., *op. cit.*, p. 55.
[441] Ilieşiu, I., 1967, *Folclor din Transilvania,* vol. III, *Poezii şi basme populare din Munţii Rodnei*, Bucureşti, Editura pentru literatură, p. 193.

Plecarea la moarte este vazută în antiteză cu condiția lui anterioară, de țăran, de om ce munceşte pământul. Vinovați pentru noua şi disperata postură în care se află sunt străinii, „unguru şi neamțu”, asupra cărora se abate blestemul grănicerului: „Că cine-a fost plug să poarte/De trei ani sunt duşi la moarte,/Că cine-a fost plug să mâie/I-a dus neamțu-n bătălie,/Unguru şi cu neamțu – /Nu i-ar răbda pământu!”[442].

Într-o altă scrisoare versificată, din nou, antiteza este utilizată pentru a pune în opoziție străinătatea cu sentimentul „de a fi acasă”. Pornirea în focul luptei, din cauza ordinelor unor străini, se opune dorului de sat, acesta fiind descris în aşa fel încât rezultatul este un tablou bucolic, de o extraordinară linişte, pace, fericire şi bunăstare: „Străinu-s, Doamne, străin,/Ca o pasăre pe-un spin,/Păsărica ciripeşte/Pe noi în foc ne porneşte/.../Străinu-s şi depărtat/Şi mi-e tare dor de sat,/.../Foaie verde de podbal,/La căsuța mea din deal,/Să văd măgurile mele,/Someşul şoptind cu jele,/Să văd turmele la stâni/Şi părinții mei bătrâni,/S-aud doine de ciobani/Lângă oi, lângă cârlani./..../Să trăim în fericire/Cu credință şi iubire.”[443].

Revine elementul tradițional al regiunii năsăudene, din punct de vedere al portului popular: „pana de păun”, care semnifică, aşa cum reiese din versurile scrisorii, mândrie, siguranță, libertate: „Când bătu ceasul la unu/Eram gata ca păunu/.../Decât la neamțu cătană/Mai bine-n codru cu pană,/Decât la neamțu răguți/Mai bine-n codru cu struț”[444].

Viața între străini, mai ales ca prizonier, este una amară: „Foaia verde de pe plop/Scrisă de Alexandru Pop,/Foaie verde de negară,/Prizonier în altă țară,/Care duce viață-amară./Nouă sute cincisprezece/De când prin străini petrece.”[445]. Moartea între străini este considerată o moarte rea, necreştinească: „Şi-n străini m-au îngropat/Fără de cruce la cap.”[446].

Cei plecați la luptă sunt conştienți că îşi fac datoria întrucât ei şi-au asumat riscurile vieții de grănicer. De asemenea, percepția asupra vieții este dominată de ideea că totul trece precum roua şi floarea câmpului: „Foaie verde ca scumpia,/Noi ne facem datoria/.../Frunză verde şi una,/Noi suntem aici aşa/Cum e şi roua vara,/Cum e floarea câmpului/Astăzi este, mâne nu-i.”[447].

Tot pentru primul război mondial, au fost create cântece de cătănie care developează atitudinea celor ce pleacă la luptă. Am selectat câteva fragmente din cântecele de cătănie create de grănicerii regiunii năsăudene. Războiul este văzut ca o maşină ce-i neantizează, îi îngurgitează pe cei care se avântă în luptă. Rânduri-rânduri de soldați pleacă pentru a nu reveni, fiind imediat înlocuiți de alții ce vor avea aceeaşi soartă. Războiul fie este locul unde omul îşi găseşte moartea (eroismul nu transpare niciunde în aceste versuri), fie locul în care devine neom, întrucât se va întoarce marcat fizic şi psihic: „La țara-au prins la ogor,/Prin Carpați bărbații mor;/Jos la țară-au prins la plug,/La Carpați mereu se duc/Batalioane deplin,/Care

[442] *Ibidem*, *loc. cit.*, Scrisoarea este culeasă de la Dănilă Bob din comuna Maieru, raionul Năsăud, în 1917.
[443] *Ibidem*, p. 195-196, Scrisoarea este culeasă de Alexandru Avram din comuna Maieru, raionul Năsăud, în 1916.
[444] *Ibidem*, p. 196, Scrisoarea este culeasă de Gavriluț Dumitru din comuna Maieru, raionul Năsăud, în 1915.
[445] *Ibidem*, p. 199, Scrisoarea este culeasă de la Alexandru Pop, din comuna Maieru, raionul Năsăud, în 917.
[446] *Ibidem*, p. 200, Scrisoarea este culeasă în anul 1917.
[447] *Ibidem*, p. 202-203, Scrisoarea este culeasă în anul 1917.

se duc nu mai vin./Merge-un rând, şi-aceia mor/Şi duc alţii-n locu lor./De-acolo, dragă Mărie,/Sunt puţini care să vie,/Căci acolo câţi se duc,/Nu mai pun mâna pe plug;/Şi de-acolo care vin/Nu mai sunt oameni deplin"[448].

Lupta pe pământ străin este asociată cu pericolul, cu moartea, iar noile arme de luptă (utilizarea artileriei) sunt cu atât mai eficiente în a răspândi durere şi necaz: „Da-u-ar, cuce, Dumnezeu/Să cânţi unde gânesc eu:/În fundu Tirolului/Înaintea tunului;/Pe munţii Italii/Înaintea maşinii"[449].

Un cântec de cătănie din al doilea război mondial, cules din Rebrişoara, de lângă Năsăud, descrie în termeni similari cruzimea folosirii artileriei şi a celor care iniţiează războiul (omul rănit este îngrijit pentru a fi trimis, din nou, la luptă): „Foicică de la Hust/În ziua de opt august/Cân' să dăm atac cu rusu/M-au lovit din tun obuzu./Am fost lovit în grumaz,/Şi mi-o dat drumu-n corhaz./După ce m-am vindecat,/Înapoi drumu mi-o dat,/Nu spre casă să mă duc,/Înapoi drumu spre front"[450]. Faptele eroice pentru care sunt trimişi în luptă rămân doar într-un registru discursiv, întrucât, uneori, în realitate, ostaşilor nu li se oferă posibilitatea de a se acoperi de glorie: „Iară am ajuns acol'/Lângă râu[l] numit Don./Dar degeaba am vinit,/Că nu le-am făcut nimic./Patrulam pe Don în sus,/Păzeam să nu treacă ruşi..."[451].

Celor căzuţi în lupte în cele două războaie mondiale, li s-a ridicat, în oraşul Năsăud, un dublu monument: un tun pe care au fost prinse două plăcuţe comemorative. Pe o parte a acestuia, pe o plăcuţă, scrie „În cinstea eroilor căzuţi în războiul din 1914-1918. Ridicat de către Crucea Roşie, filiala Năsăud", iar pe cealaltă: „Glorie eroilor căzuţi în războiul din campania 1941-1945. Ridicat de către primăria şi veteranii din oraşul Năsăud". Nu există însă un monument prin care să fie adus omagiu celor care au luptat în războaiele din timpul Regimentului II de graniţă.

Se poate constata că ţăranul-soldat se raportează la moartea eroică precum la moartea „naturală", adică „ea înseamnă şi moartea posibilităţilor"[452]. De multe ori, atitudinea sa este de negare a morţii eroice în ceea ce îl priveşte, aceasta fiind considerată tot moarte, însă una violentă, sângeroasă. Chemarea la război este percepută ca o *cruzime psihică*[453] de către cei ce pleacă şi de către cei ce rămân acasă.

2.4.3. Concluzii – identitatea grănicerească năsăudeană

Aderarea la statutul de grăniceri nu s-a realizat lin, dar a fost motivată de recuperarea condiţiei de oameni liberi, pierdută în faţa autorităţilor săseşti bistriţene. De aici a pornit o recunoştinţă faţa de Casa imperială care le-a redat demnitatea pentru care s-au luptat secole. Alături de Orlat, Năsăud a devenit un centru al „rezistenţei naţionale a românilor"[454], fiind întâi „localitate de stat major"[455], şi

---

[448] *Cântecul de cătănie*, vol. II…, p. 108, Cules de la Vărarea, actualul Nepos, în judeţul Bistriţa-Năsăud.
[449] *Ibidem*, p. 113, Cules de la Vărarea, actualul Nepos, în judeţul Bistriţa-Năsăud.
[450] *Ibidem*, p. 176.
[451] *Ibidem*, *loc. cit.*
[452] Király, I., *op. cit.*, p. 69.
[453] Derrida, J., Roudinesco, Élisabeth, *op. cit.*, p. 190.
[454] Klein, K., *op. cit.*, p. 23.
[455] Klein, K., *op. cit.*, p. 77.

câştigând statutul de „vechea capitală a graniţei năsăudene”[456]. Atitudinea combativă a grănicerilor năsăudeni, prin raportarea la alteritate, a fost un factor coagulant al comunităţii regionale şi unul cu putere de modelare a propriei identităţi[457].

Raportarea la perioada fiinţării Regimentului II grăniceresc se face, în prezent, dar şi în perioada interbelică, de editare a „Arhivei Someşane”, ca la o Vârstă de Aur. Explicaţia constă în emanciparea economică, administrativă şi, mai ales, culturală a regiunii năsăudene. Deci, în ciuda dramelor personale şi colective, percepţia dominantă asupra perioadei respective nu este cea de „timp tulburat”[458], ci de timp luminat. Cele două aspecte (timpul tulburat şi timpul luminat) se contopesc, rezultând o maturizare a valorilor la care se raportează populaţia grănicerească şi formarea unui spaţiu mental specific, năsăudean[459].

Nestor Şimon (1862-1915), dezamăgit de oamenii prezentului şi văzând perioada graniţei ca un trecut glorios, ce trebuie urmat ca datorie faţă de memoria străbunilor, îi admonestează pe fiii grănicerilor: „numai nu uitaţi cum că umbrele strămoşilor au să vă pedepsească”[460]. Spre deosebire de strămoşi, urmaşii suferă de păcatul fricii: „Oamenii noştri sunt adică atât de fricoşi, încât se tem şi de umbră, un păcat care până acum a tot îngropat pe năsăudeni”[461]. Enumerând marile tare ale urmaşilor, Nestor Şimon menţionează neîncrederea, lipsa speranţei „cum că dreptatea învinge”, precizând că „în timpul cât a sustat graniţa militară, era altfel”[462].

În corespondenţa sa, Nestor Şimon îşi motivează încercarea de a colecta orice document ce ar putea ajuta la reconstituirea istoriei Regimentului II grăniceresc, pentru că acesta ar contribui „la cunoaşterea spiritului timpului de graniţă”[463]. Deci, se afirmă clar că acel timp se caracteriza printr-o mentalitate şi printr-un comportament aparte. Istoricul năsăudean militează pentru scrierea unei istorii care, în afara cercetării instituţiilor şi ideilor, să developeze şi „simţămintele, obicieiurile lui [ale regimentului] în deosebite veacuri”[464].

În studiul introductiv realizat de Ioan Bolovan şi Adrian Onofreiu la cartea „Contribuţii documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean”, cei doi istorici menţionează importanţa pe care a avut-o regimul militar la formarea unei mentalităţi specifice, pe care cei doi o numesc „mentalitatea grănicerească”[465], având trimiteri până în modernitate[466].

---

[456] Moisil, I., *op. cit.*, p. 223.
[457] Nicoară, T., 2005, *Sentimentul de insecuritate…*, p. 404.
[458] *Ibidem*, p. 407.
[459] Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Trăsăturile spaţiului mental ...*
[460] Şimon, N., *op. cit.*, p. 52, în scrisoarea către Avram Lazăr, Năsăud, 4 octombrie 1893.
[461] *Ibidem*, p. 134, în scrisoarea către Ioan Macovei, Năsăud, 3 martie, 1892.
[462] *Ibidem*, p. 193, în scrisoarea către Pop Ioan, neexpediată, scrisă în 27 decembrie, 1892.
[463] *Ibidem*, p. 215, în scrisoarea către Iacob Rânziş, Năsăud, 16 noiembrie, 1892.
[464] *Ibidem*, p. 263, în *Părţi alese* din Istoria teritoriului Daciei nordice mai târziu a regimentului al II-lea român de graniţă din Ardeal nr. 17 astăzi Comitatul Bistriţa-Năsăud, cu deosebită privire la istoria poporului românesc locuitor în acest ţinut, din timpurile cele mai vechi până astăzi, scrisă pe bază de documente autentice de Nestor Şimon, doctorand în ştiinţele juridice, secretar şi controlor al fondurilor centrale scolastice şi de stipendii din Districtul Năsăudului.
[465] Klein, K., *op. cit.*, p. 16.
[466] Onofreiu, A., 2006, *Graniţa năsăudeană sau perenitatea unei mentalităţi. Perspectivă istoriografică*, în Anuarul Asociaţiei Profesorilor de Istorie din România, Filiala Bistriţa-Năsăud, I, p. 219-225.

Simbolul *Virtus Romana Rediviva* al Regimentului II grăniceresc de infanterie[467], oferit de Maria Tereza, a avut rolul de a fortifica atât puterea imperială, cât şi pe cea a grănicerilor năsăudeni. Puterea acestora a apărut ca urmare a fortificării unei *identităţi proprii, legitimate de moştenirea culturală şi virtuţile militare romane*. În acelaşi timp, intenţia a fost şi aceea de a realiza un liant viabil între Casa imperială şi supuşii săi, printr-o descendenţă comună şi, astfel, legitimantă pentru conducători.

Devizele celor două batalioane de infanterie trimit la spiritul în care au fost instruiţi grănicerii năsăudeni: deviza primului fiind *Pro Imperatore, honor et gloria* şi *Perpetua Fides* pentru cel de-al doilea[468]. Puse pe eşarfa drapelului[469], aceste devize sintetizează „motivaţii" ale morţii eroice.

Numele comunelor Salva, Romuli, Parva, Nepos îşi revendică acelaşi mecanism identitar: „Salva, Romuli, Parva, Nepos, care conţin zicala şi în acelaşi timp semnificaţia, că prin înfiinţarea Regimentului grăniceresc naţional român transilvănean, apoi înarmarea şi disciplinarea românilor ca şi grăniceri permanenţi, strănepoţii coloniştilor romani nu mai pot să dispară, deoarece ei sunt salvaţi prin aceasta"[470].

Deviza Institutului militar apare pe stema sa – *Literae et virtus vostra felicitas*[471] – şi developează *două dintre cele mai preţuite valori în funcţie de care s-a construit identitatea şi mentalitatea năsăudeană: învăţătură şi curaj*.

Un moment eroic, frecvent rememorat în discursul grănicerilor despre ei înşişi sau al altora despre aceştia[472] este lupta de la Arcole[473]. Precum Sinan Paşa, Bonaparte cade în mlaştina de lângă pod în furia retragerii franceze[474]. Imaginarul referitor la această luptă este terifiant: „Au trebuit să se urce peste grămezi de francezi morţi şi muribunzi"[475] şi cu atât mai glorioase sunt faptele grănicerilor care au luptat, au murit sau au supravieţuit luptei. Pare că există o relaţie direct proporţională între încrâncenarea luptei, numărul mare de victime (în rândurile grănicerilor sau ale inamicului), indiferent că sunt învinşi sau învingători. Recunoaşterea virtuţilor militare de duşman însuşi, aşa cum s-a manifestat chiar Bonaparte[476], este o dovadă în plus a faptelor de vitejie şi a transferului acestora în legendar.

Iuliu Moisil menţionează cauzele care au dus la formarea unei conştiinţe naţionale foarte puternice, „vii", la năsăudeni. Prima cauză ar fi recunoaşterea de către Iosif al II-lea a descendenţei romane a acestora. Astfel se explică şi mândria

---

467 Klein, K., *op. cit.*, p. 81.
468 *Ibidem*, *loc. cit.*
469 *Ibidem*.
470 *Ibidem*, p. 82; Moisil, I., 1938, *Conştiinţa naţională şi eroismul grănicerilor năsăsudeni*, în Arhiva Someşană, nr. 24, p. 144-145, Năsăud.
471 Klein, K., *op. cit.*, p. 92.
472 *Ibidem*, p. 134-141, vezi şi p. 136, nota 44.
473 Moisil, I., 1938, *Conştiinţa naţională şi eroismul grănicerilor năsăudeni*, în Arhiva Someşană, nr. 24, p. 149-152, Năsăud.
474 Klein, K., *op. cit.*, p. 137; Moisil, I., *op.cit.*, p. 149-152.
475 Klein, K., *op. cit.*, p. 137.
476 *Ibidem*, p. 141.

ambilor actori (împărat şi supuşi)[477], precum şi vizitele făcute de împărat şi de descendenţii săi[478]. Utilizarea frecventă a sintagmei *Virtus Romana Rediviva*, în discursul militar şi în cel al elitei, ar fi a doua cauză a coagulării identitare, iar rolul colonelului Carol Enzenberg, care a contribuit la emanciparea morală, culturală şi economică a grănicerilor[479] a fost semnificativ în crearea unei solidarităţi năsăudene.

În timpul revoluţiei de la 1848, refuzul grănicerilor năsăudeni de a trăda pe împărat şi protestul împotriva ministerului maghiar este asumat de către aceştia *în primul rând*: „Regimentul nostru ridicase adecă protest solemn la 14 Septemvrie împotriva ministerului unguresc, pe câtă vreme, primul regiment românesc de grăniceri nu protestasă de cât la invitaţia noastră, ulterior”[480]; „Românii refuzară să-şi dea contingentul. Ei ziceau: ‚Totul pentru împăratul, nimic pentru Ungaria!’”[481].

În concluziile studiului său despre conştiinţa naţională şi eroismul grănicerilor năsăudeni, Iuliu Moisil scrie că există câteva principii care i-au ghidat pe oamenii ţinutului: apărarea libertăţii, a credinţei, a limbii române, a „fiinţei lor naţionale”, grija pentru cultură şi pentru bunăstare, aceasta fiind o sinteză a faptelor exemplare prin care trecutul vorbeşte prezentului: „Din toate acestea par’că sufletele înaintaşilor ne vorbesc şi ne îndeamnă ca nişte forţe mistice la cultivarea unui înalt idealism naţional şi creştin”[482].

Prin „întâlnirea” cu moartea eroică şi datorită necesităţii de a o înţelege, de a se raporta la ea, grănicerul năsăudean a trăit un moment de criză, în care atitudinea sa în faţa morţii, în general, a suferit modificări, a fost nuanţată. Prin analiza discursului despre moartea eroică, a reprezentărilor în legătură cu aceasta, deci prin prisma raportării şi la valorile vieţii, am identificat trăsăturile mentalităţii grănicerilor năsăudeni, în care bravura în luptă a fost susţinută de justificări diverse, laice şi religioase. Mai mulţi factori, printre care şi condiţiile istorice cu specificul lor, au dus la naşterea unei mentalităţi specifice. Perioada regimentului de graniţă de la Năsăud este cea în care locuitorii devin conştienţi şi îşi construiesc o identitate specifică, ce îi singularizează şi în prezent, la fel ca în trecut.

2.5. Evoluţia spaţiului mental năsăudean

2.5.1. Trăsăturile spaţiului mental năsăudean în prezent[483]. Evoluţie

Tiparul spaţial şi cultural al spaţiului năsăudean (cadrul fizic şi mental) se regăseşte pe toată suprafaţa „ţării”, redând-o ca sistem regional.

Ţara Năsăudului, ca sistem regional, a fost rezultatul unui parcurs genetic unitar, o evoluţie istorică comună care se regăseşte pe palierul delimitării acesteia la nivelul conştiinţei comune, al sentimentului apartenenţei la locuri[484]. A luat naştere

---

[477] Moisil, I., *op. cit.*, p. 144-145.
[478] Radosav, D, 2002, *Arătarea împăratului...*; Şotropa, V., 1926, *Împăratul Iosif II în Districtul Năsăudului*, în Arhiva Someşană, nr. 4, p. 1-11, Năsăud.
[479] Moisil, I., *op. cit.*, p. 146.
[480] Tomuţa, I., *op. cit.*, p. 101.
[481] *Ibidem*, p. 100-101.
[482] Moisil, I., *op. cit.* p. 175.
[483] Cocean, P, Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Trăsăturile spaţiului mintal...*.
[484] Bendek, J, 2004, *Amenajarea teritoriului ...*, p. 32.

prin asocierea aşezărilor în structuri sociale, economice, politice, de evoluție unitară, manifestându-se ca o structură de stocaj[485] a prea-plinului sufletesc, spiritual al oamenilor locului, sub forma tradițiilor.

Ca parte integrantă a spațiului mental românesc, spațiul mental năsăudean se impune printr-o serie de particularități structurale şi funcționale ce-i conferă specificitate şi individualitate certe. Aceste trăsături sunt:

2.5.1.1. Înrădăcinarea în real

Această particularitate derivă (a) de la ataşamentul năsăudeanului față de elementele fizice şi spirituale ale „pământului” şi (b) de la încifrarea acestuia, definitivă, în memoria colectivă.

Țara Năsăudului are un puternic caracter carpatic, dat de influența peisajului montan asupra vieții materiale şi, implicit, cu repercusiuni asupra celei spirituale a locuitorilor.

Atributele spațiului fizic (montan şi deluros, împădurit, cu un peisaj ce te face să te simți „acasă” pe oricare dintre văile năsăudene, o alternanță protectoare de dealuri şi văi ce redă „țara” ca fiind “cuibărită”), locul în care s-a născut şi s-a format, toate acestea au imprimat asupra omului o pecete având caracteristici care-l vor individualiza ca fel de ‚a fi’, de ‚a gândi’, de ‚a imagina’ şi de ‚a reconstrui’, în tipare proprii, însă asemănătoare celor de-un „neam” cu el, lumea pe care o percepe şi o trăieşte. Aceasta va deveni un spațiu recunoscut ca al său, de la *gospodăria proprie şi până la aşezare*[486] sau țesătura de aşezări în care oamenii revendică acelaşi apelativ, de „năsăudean”. Numele de „năsăudean” se primeşte ca urmare a „menținerii şi vehiculării aceloraşi valori transmise din generație în generație”[487], deci nu vor fi ataşați lui cei aflați în comuniune materială, ci numai cei care au trecut din acest plan în cel al unificării spirituale, de „*neam*”.

Edificatoare este percepția lui George Vâlsan asupra comuniunii, întru spirit, a celor ce aparțin unui neam: „Viața poporului nostru, a celui de jos, a celui real pentru Etnografie, lipit de pământul lui, se desfăşura după anumite norme aproape fixe. De la ursitorile care îți ursesc soarta când abia te-ai născut până la bradul împodobit care-ți arată calea la mormânt, toate faptele mari şi mici ale vieții sunt însoțite de ceremonialuri duioase şi tainice, de multe ori parcă fără rost, care îngrădesc viața într-un *ritual tot atât de sacru ca şi cel religios* moştenit aproape neschimbat de bătrânii bătrânilor. Tatăl face într-un anume fel casa, mama țese, croieşte şi coase într-un anume fel cămaşa, cu anume râuri, copiii se joacă într-un anume fel, făcând mişcări şi spunând uneori cuvinte pe care nu le mai înțelege nimeni, fetele cântă într-un anume fel, bătrânele lecuiesc cu anume descântece ciudate, până şi ciobanul îşi cheamă oile, îşi sapă fluerul sau bățul într-un anume fel. Pretutindeni *tradiție* urmată necondiționat de popor în marea lui masă, tradiție moştenită din timpuri depărtate şi trecută din om în om până în zilele noastre.”[488]

---

485 Mac, I., 2000, *Geografie generală...*, p. 163-164.

486 Cocean, P., 2004, *Structura spațiului menta ...*, p. 4.

487 *Ibidem, loc. cit.*

488 G. Vâlsan, citat de Morariu, T., an nespecificat, *Civilizația noastră populară şi muzeele etnografice*, Bucureşti, p. 5.

George Vâlsan argumentează în favoarea a ceea ce el numeşte „sufletul social” al naturii care se recunoaşte şi se regăseşte în toţi cei care provin dintr-un anumit teritoriu: „Natura capătă un suflet şi acel suflet e al nostru. […] Oameni necunoscuţi, care se întâlnesc undeva întâia oară şi intră în vorbă: ‘Dar dumneata de unde eşti?’ – ‘Din satul cutare!’ Şi se simt apropiaţi, de o intimitate care nu exista cu câteva clipe mai înainte. Sufletul pământului s-a recunoscut în străinul întâlnit întâia oară”[489]. Astfel, geografiei unei regiuni (chorographia), i se suprapune o anumită „geografie” a mentalului locuitorilor acesteia şi o arhitectură sufletească, ce are la bază comuniunea de viaţă interioară, ea înseşi generată de o varietate de factori naturali, sociali, politici, economici, culturali etc.

La temelia spaţiului mental năsăudean, se află *pământul* înţeles ca *„avere”, „zestre”*, „*proprietate*” element însuşit definitiv, ca o condiţie sine qua non a existenţei, permanenţei, continuităţii. Îngenuncherea lui Ion[490], eroul rebrenian, întru sărutul ţărânii, este cel mai grăitor argument, cu atât mai mult cu cât, aşa cum o mărturiseşte în „amintirile” sale Liviu Rebreanu, scena i-a fost sugerată de o întâmplare reală, văzută de el însuşi pe plaiul Prislopului. Pe suportul temeinic al acestuia, năsăudeanul îşi clădeşte apoi, cu răbdare şi migală, întregul edificiu existenţial.

Pământul este fetişizat şi asimilat cu patimă de ţăranul năsăudean în reprezentările sale. Asemenea lui Ion, acesta îşi explică „foamea de pământ”, nevoia de a avea multe „pământuri”, prin aceea că doar astfel poate ajunge „în rând cu lumea”. Pământul, văzut ca „avere”, „zestre”, oferă siguranţă vieţii, a zilei de mâine, prestigiu social, încredere în sine, respect de sine şi al altora faţă de cel ce are pământ, mulţumire, împlinire, linişte interioară. Absenţa pământului generează reversul tuturor acestora, o viaţă zbuciumată, „blestemată”.

„Foamea de pământ” a eroilor lui Coşbuc („Dar toate le-am trăi uşor,/De-ar fi pământ”[491]) vine să întărească înrădăcinarea ţăranului, năsăudean în primul rând, în suportul vieţii.

Năsăudenii îşi afirmă dreptul asupra pământului mai ales în momentele grele ale istoriei, acestea având menirea de a conştientiza omul asupra rădăcinilor sale, în antiteză cu cei ce poartă pecetea de „venetici” („Ciocoi pribeag adus de vânt/De ai cu iadul legământ”[492]). Pământul este cel care atestă prezenţa „neamului năsăudenilor”, prin urmele trecerii în nefiinţă a strămoşilor („Voi ce-aveţi îngropat aici?/Voi grâu? Dar noi strămoşi şi taţi/Noi mame şi surori şi fraţi/În lături venetici/Pământul nostru-i scump şi sfânt/Că el ni-e leagăn şi mormânt”[493]).

Asemenea păstrării credinţei, menţinerea drepturilor strămoşeşti asupra pământului este un alt indiciu în identificarea unui neam. Mai mult, năsăudeanul ia drept martor care să pledeze pentru dreptul său asupra pământului cu care se „înrudeşte” (prin strămoşii ce se odihnesc în el), atributul său, de a fi creştin („Căci nici pentru mormânt n-avem/Pământ – şi noi creştini suntem!/Şi vrem pământ”[494]).

---

489 Vâlsan, G. citat de Gal T., *Conştiinţa naţională şi Geografia*, în Gal, T.: *Geoge Vâlsan....*, p. 142.
490 Rebreanu, L., 1986, *Ion*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, p. 354-355.
491 Coşbuc, G., 1995, *Noi vrem pământ*, în Poezii, Editura Romhelion, Bucureşti.
492 *Ibidem.*
493 *Ibidem.*
494 *Ibidem.*

Pentru năsăudean, a avea pământ este o stare ce se opune celei de cerşire a drepturilor, iar a nu avea pământ înseamnă intrarea într-o expectativă dureroasă, pentru el, şi amenințătoare pentru asupritor („când foamea ne va răscula”[495]).

Ataşamentul față de pământ a avut continuitate, acesta nefiind înstrăinat nici în timpul dominației austro-ungare, nici în perioada mai recentă, a cooperativizării (când, printr-o rezistență tacită, majoritatea satelor au rămas necooperativizate[496]). Astfel, în ciuda schimbărilor politice şi administrative succesive, năsăudeanul nu a fost obligat să abdice de la ceea ce îi conferea o identitate. Alăturându-se limbii române şi religiei[497], pământul a fost cel de-al treilea pilon al susținerii identității, al românității pe aceste meleaguri. Chiar dacă primele două (limba şi credința) au fost supuse presiunilor de maghiarizare, pământul a continuat să fie un suport al manifestării obiceiurilor, credințelor legate de existența şi folosința sa, ştiut fiind că în folclor, în tradiție este închisă viața unui neam (fapte, gânduri, simțire).

În acest context, menționăm că ocupațiile din Țara Năsăudului au fost clasificate în *principale*: păstoritul, cultura plantelor, pădurăritul, mineritul; şi *secundare*: culesul din natură, albinăritul, vânătoarea, pescuitul, voştinăritul, strânsul de lână şi brânză. Legate de acestea şi de modul de folosință a pământului, au apărut meşteşuguri şi instalații tehnice populare: industria casnică (torsul, țesutul, vopsitul), pivărit şi vâltorit, pietrărit şi vărărit, aurărit, cărbunărit, fierărit, prelucrarea pieilor, opincărit, împletit, păunărit, morărit, brutărit, măcelărit, săpunărit, berărit, precum şi datini şi obiceiuri legate de meşteşugurile populare[498], toate menite să fortifice şi să ateste permanența populației româneşti din regiune.

Ataşamentul față de pământ este aşezat în paralel cu sentimentul apartenenței năsăudeanului la cei de un neam cu el. De aceea, aşa cum reiese din poezia coşbuciană, năsăudeanul nu luptă doar pentru „pământ”, ci şi pentru neam („Tu ai pe-ai tăi!”[499]).

2.5.1.2. Deschiderea spirituală a năsăudeanului spre devenirea proprie

Năsăudeanul a ştiut să îmbine conservarea arhetipurilor cu remodelarea lor, un exemplu concludent fiind conținut în impactul regimentului de graniță asupra oamenilor şi locurilor. Pentru decodificarea spațiului mental năsăudean, este necesară oprirea asupra acestui aspect din istoria ținutului.

Odată cu decizia împărătesei Maria Tereza de a militariza Valea Rodnei, începând cu 1762, realitățile din spațiul grăniceresc – care nu includea aşezările de pe Valea Ilişua şi alte câteva, ce sunt şi astăzi parte a spațiului mental năsăudean (spre exemplu, Liviu Rebreanu, Luşca, Piatra, Chiuza, Săsarm etc.) –, organizarea socială şi economică dictată de autoritățile imperiale a impus oraşul Năsăud ca centru de convergență a intereselor. Districtul năsăudean a fost o entitate politică, administrativă şi militară[500].

---

[495] *Ibidem.*

[496] Excepție au făcut cele din actualele comune Chiuza şi Căianu Mic.

[497] Fie ortodoxă, fie greco-catolică, însă considerată a fi legea lor, românească.

[498] Chitul, Dorina, 1994, *Studiul etnografic al zonei Năsăud. Lucrare ştiințifico-metodică pentru obținerea gradului didactic I. Specialitatea Geografie,* Universitatea „Babeş-Bolyai”, Facultatea de Biologie, Geografie şi Geologie, Secția Geografie, Cluj-Napoca.

[499] Coşbuc, G., 1995, *Lupta vieții (Gazel)*, în Poezii, Editura Romhelion, Bucureşti.

[500] *Ibidem*, p. 160.

M. Mureşianu scrie despre apariţia a ceea ce el numeşte o „geografie culturală” nouă şi „nouă geografie a mentalităţii”[501], remodelată în timpul graniţei năsăudene. Cu toate acestea, istoria comună a locurilor şi oamenilor, de dinaintea creării regimentului grăniceresc, nu a putut fi modificată într-atât, încât, în timpul celor 90 de ani (1762-1851), să apară transformări fundamentale în mentalitatea şi în modul de viaţă al oamenilor din Ţara Năsăudului (spre exemplu, cei de pe Valea Ilişua, neînregimentaţi şi aparţinând comitatului Solnocul Interior).

Această acceptare benevolă aparentă a administraţiei austriece este doar parţială întrucât, în timpul regimentului de graniţă, s-a remarcat un intens fenomen de bejenie spre Bucovina, situaţie semnalată şi pentru Valea Ilişua şi arealul din proximitatea Becleanului, acestea fiind incluse în Comitatul Solnocului Interior[502]. George Vâlsan îl citează pe istoricul Ernest Renan care consideră că „suferinţa în comun uneşte mai mult decât bucuria”[503]. Mai mult, M. Mureşianu citează afirmaţia lui G. Bariţiu la apariţia „Statutului Regimentului de Graniţă”, pe 12 noiembrie 1766: acesta a constituit „unul dintre cele mai bune fundamente ale unirii culturale şi a civilizaţiei locuitorilor regimentului”[504].

Schimbările care au avut loc în educaţie, cultură şi religie au fost cel de-al doilea aspect, pe lângă cel administrativ, material, de organizare teritorială, promotor al emancipării locuitorilor şi al polarizării teritoriilor învecinate. George Vâlsan susţine puterea de modelare a conştiinţei naţionale de către actul de cultură[505]. Astfel se explică de ce înfiinţarea de şcoli, de către ocupaţia austriacă, s-a întors, ca o armă împotriva „stăpânului”, deoarece oamenii şi-au conştientizat şi mai mult rădăcinile comune, un prim pas spre actele de eliberare naţională.

Definind geografia comportamentului năsăudean şi a atitudinilor locuitorilor, privind aspectele de progres şi de civilizaţie introduse de autorităţile austriece, M. Mureşianu consideră că năsăudeanul, asemenea ţăranului român transilvănean, în cele din urmă, s-a împăcat (mioritic) cu soarta, s-a resemnat a fi sub stăpânire străină, deşi nu a acceptat-o, de aceea a încetat, în ansamblu, să se revolte împotriva acesteia[506]. În susţinerea afirmaţiilor sale, autorul enumera schimbările atitudinale ale grănicerilor năsăudeni, de la o iniţială rezervă şi resentiment în faţa administraţiei Curţii de la Viena, la acceptarea acesteia (pe care M. Mureşianu o consideră doar formală, o expresie a resemnării[507]).

Considerăm că înseşi aceste modificări atitudinale şi comportamentale sunt argumente forte în evidenţierea (dacă mai este cazul) atributului de luptător al năsăudeanului, adaptabil progresului, revoluţionar prin asimilarea noului, toate grefându-se pe un pragmatism ce îl coordonează în afirmarea sa pe plan social (profesional) şi economic.

---

501 Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851). Studiu de geografie istorică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 11.

502 Bureaca, I., 1971, *Aspecte ale bejeniei în veacul al XVIII – lea din judeţul Bistriţa-Năsăud*, în File de Istorie, vol. I, p.151-168, Bistriţa.

503 Vâlsan, G. citat de Gal T., *Conştiinţa naţională şi Geografia*, în Gal, T.: *Geoge Vâlsan. ...*, p. 129.

504 2000a, *Genesis and Changes în the Human Geography of the Năsăud Border District*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 161.

505 Vâlsan, G. citat de Gal T., *Conştiinţa naţională şi Geografia*, în Gal, T.: Geoge Vâlsan. ..., p. 133.

506 Mureşianu, M., 2000a, *Genesis and Changes...*, p. 165.

507 *Ibidem, loc. cit.*

Între modificările benefice survenite în înțelegerea de către năsăudeni a ceea ce era necesar ridicării nivelului lor de trai, sunt cele din domeniul sanitar, asupra sistemului de administrare a teritoriului, asupra şcolii (a nevoii de educație), asupra religiei (rigoarea impusă de preceptele catolice prin adoptarea greco-catolicismului), asupra timpului (perceput ca util, raționat, funcțional).

Credem că toate aspectele, enumerate de M. Mureşianu, sunt mult mai utile şi realist integrate în spiritul năsăudean dacă le considerăm ca piloni de susținere a unei mentalități ce debordează „de mândrie şi speranță" cum, de altfel, autorul chiar concluzionează[508], tocmai din motivele sus menționate (impuse, negociate intrinsec, acceptate, interiorizate ca benefice şi 'potrivite' mentalului năsăudean).

Se poate concluziona că năsăudeanul nu este refractar la nou, chiar dacă aceasta a însemnat coabitarea cu nou-veniții. Cooperarea şi adeziunea s-au datorat suprapunerii perfecte a unor interese opuse: a năsăudenilor, de a rămâne ei înşişi, a administrației austriece, de-a fi eficientă. Când acestea nu s-au suprapus, riposta a fost fermă (răscoala lui Tănase Tudoran, primul român tras pe roată).

Mai mult, situația de inserare a unor elemente alohtone încă de la începutul Evului Mediu, în scopul exploatării resurselor şi nicidecum ca factori de opresiune, se constituie într-un fragment semnificativ dintr-un puzzle, element ce aduce lumină în problema: „Cum este posibil ca o entitate teritorială de tip „țară", caracterizată în însăşi esența sa ca un spațiu tradițional închis, de etnogeneză, refractar intruziunilor străine, deci neavenite, a fost capabilă să coopereze suficient de bine cu autoritățile austriece, în timpul regimentului de graniță, încât a impus un sistem funcțional?". Spre exemplificare, amintim că pentru pădurărit, s-au adus lucrători străini, precum şi din alte regiuni româneşti: italieni, austrieci, germani, bucovineni, borşeni, secui, oşeni etc. De asemenea, în minele de la Rodna, Valea Vinului, Valea Blaznei, Muntele Cobăşel, aparținând habsburgilor sau familiilor de nobili, au fost aduşi mineri germani şi maghiari, cu care localnicii au coabitat fructuos[509].

2.5.1.3. Prelungirea realului în imaginar prin fabulos şi mitic

Aceasta se realizează prin imbricarea permanentă a realului cu imaginarul.

Superstițiile şi credințele oamenilor, cu profund caracter local, sunt sublimate în tradiții şi obiceiuri, povestite ori cântate în legende, balade sau doine ancestrale.

Din bogatul material folcloric pe tema păstoritului, din care T. Morariu oferă exemple, reies câteva trăsături pe care le are mentalul năsăudean. Țăranul năsăudean are credința că poate schimba natura potrivnică, iar divinitatea îi binecuvântează munca. Astfel,

- ceremonialul specific fiecărui „moment de prag", din timpul unui an pastoral şi nu numai, este însoțit de o rugăciune adresată Divinității:

• „[…] că orice lucru început îl începi cu sfânta cruce; de aceea să pune şi înaintea strungii crucea […]"[510].

---

[508] *Ibidem*.
[509] Chitul, Dorina, *op. cit.*, p. 47.
[510] Baciu Ilie Ani – 45 de ani, Salva, 1932, în Morariu, T., 1934, *Material etnografic şi folklor ciobănesc în Munții Rodnei*, Bistrița, p. 6.

- Divinitatea este apropiată de sufletul omului, ce-l imaginează pe Dumnezeu ca păstor, în variate legende:

• „Oile le-a făcut Dumnezeu şi îmbla cu iele la păscut, cu fluieru”[511].

- nimic nu se poate realiza fără ajutorul lui Dumnezeu:

• „[…] pintru că Dumnezău să le ajuce ca să scape turma de greutacea aceea mare […]”[512].

• „Apoi aşa să ţân pă la noi oiţăle, cu trudă şi greutate, dară dacă dă Dumnezău bine, apoi avem şi folos după iele, că fără de iele noi n-am pute trăi”[513].

Încrederea în ajutorul divinităţii se nuanţează prin *superstiţii şi credinţe*, ce se unesc, formând un ritual specific fiecărui moment al vieţii. Descântecele însele încep cu rugăciuni[514]:

• „Să pun nouă cărbuni în o ulce şi să zâce: ‚Nu uita, Maică Sfântă Preacurată, cu ruga lu Dumnezău, de-i descântece de femeie […]. Apoi cu apă descântată să stropeşte cu bosâioc, să face cruce peste iele şi apoi iară îi bine”[515].

Avem în toate aceste exemple o atestare certă a sublimării realului în mitic şi a tutelării spaţiului mental de către Divinitate[516].

Datinile năsăudenilor se revendică de la ritualuri magice, păgâne (de îngropare la temelia casei a unei fiinţe vii, o pisică sau un pui, pentru durabilitatea acesteia; măsurarea umbrei unui om, care se îngropa la temelia casei, în scopuri malefice; copiii bolnavi erau vânduţi de mame pe fereastră unei prietene sau rude, apoi copilul fiind trecut pragul casei cu numele schimbat renăştea ca o fiinţă sănătoasă[517]; înaintea ieşirii la plug, se aduceau rugi divinităţii; se arunca în semănătura un lacăt vechi închis, pentru a o feri de păsări)[518].

De ce am ales ca reprezentativ pentru *modul de manifestare al năsăudenilor* un rezumat interpretativ al obiceiurilor, tradiţiilor şi folclorului, mai ales a celui pastoral, este întrebarea la care am găsit întâi răspunsul la T. Morariu: *„Povestea oilor, ca animale alduite de Dumnezeu, precum şi tradiţia în legătura cu bolile lor, sunt foarte înrădăcinate în sufletul populaţiei de pe Valea Someşului […]”*[519]:

• „Atunci s-o rugat lu Dumnezău să-l facă scai şi să-l lege de oi, că atât i-o fost de dragi”[520]. Întâmplarea este relevantă pentru modul în care năsăudeanul şi-a creat poveşti pentru a explica şi originea celor mai mici plante, a căror prezenţă a observat-o în vremea păstoritului.

Prin urmare, credinţele năsăudenilor sunt rezultatul unei imixtiuni a fabulosului, a supranaturalului în sacru şi acesta din urmă este perceput de oameni ca o continuă

---

[511] Din *„Povestea caprelor şi a oilor”* spusă de doi ţărani din Suplai şi Runcu Salvei, 1934, în *Ibidem*, p. 15.
[512] baciu Ilie Ani – 45 de ani, Salva, 1932, în *Ibidem*, p. 7.
[513] Iov Flore, 75 de ani, Sângeorz, 1932, în *Ibidem*, p. 13.
[514] *Ibidem*, p. 15.
[515] Parva, Floare Rus, 40 de ani, 1931, în *Ibidem*, p. 22.
[516] Cocean, P. (2004), *Structura spaţiului mental …*
[517] Şi în Spermezeu – vezi Drăgoi, M. D., 2001, *Spermezeu. Străvechi sat românesc de la poalele Ţibleşului – monografie istorică*, Editura Limes, Cluj-Napoca.
[518] Chitul, Dorina, *op. cit.*, p. 88-107.
[519] Morariu, T., *op. cit.*, p. 15.
[520] Din povestea *„Oaia năzdrăvană”* spusă de Ion Pupeză, 48 de ani, din Romuli, în *Ibidem*, p. 17.

hierofanie, ce le marchează fiecare clipă a vieții. Pentru exemplificarea celor afirmate mai sus, am selectat câteva fragmente din mărturisirile pe această temă, făcute de năsăudeni lui T. Morariu, între anii 1930-1934. Credințele se manifestă într-un lung şir de interdicții, cărora omul li se supune pentru a nu i se întâmpla vreun rău:

• „În zâlele de tri Cilipci, care-s pe la Sf. Niculae, atunci nu-i bine să umble femeile cu foarfeci, cu cuțât, cu ac [...] că num-aşa să leagă gura lupcilor şi a urşâlor [...]”[521].

• „Vinerea nu lucră fomeile, care au oi [...]; [...] nu torc fomeile Marța şi Vinerea”[522].

Năsăudenii țes legături, numai de ei ştiute, între elementele şi ‚semnele' vieții patriarhale, pe care o duc, şi fenomenele naturii:

• „Să zâce că la gătatu de muls, la strungă, dacă rămâne oaie alba, îi vreme bună, iară de rămâne neagră, are să cie vreme ră”[523].

• „Cân yisezi oi multe însamnă că are să ningă”[524].

Pentru năsăudeni, natura înseamnă fertilitate, bogăție, perenitate, viață, deci este percepută ca binevoitoare, izvoditoare de bine şi de frumos:

• „[...] pun în plasa oilor o ciuhă verde, de mesteacăn, ori de fag, care-i înfrunzâtă bine, că atunci le mere bine la oi”[525].

• nucul din fiecare gospodărie semnifică vigoare şi longevitate; teiul, salcâmul şi paltinul sunt arbori sfinți; socul îi poate aduce pe feciori în şezători[526].

Fabulosul arhaic (mioara zdrăvioară, şarpele) se regăseşte şi într-o variantă a „Mioriței” din ținuturile năsăudene, prima publicată dintre cele din România de azi, culeasă în 1794, de la un soldat grănicer din Năsăud, dovadă că folclorul a fost viu în această perioadă. Această variantă („O mioară zdrăvioară”) a avut fie funcția de colindă (cântec sacru, ritualic), fie cea de baladă, „într-un cadru ceremonial în mare parte desacralizat, cum ar fi şezătoarea, petrecerea sau chiar nunta, în orice moment al anului”[527].

Năsăudenii au insuflat viață naturii înconjurătoare, au personificat animalele pentru a da lecții despre ceea ce înseamnă dreptate, lăcomie, ajutor reciproc, cuvântul dat, înțelegere. De asemenea, trăsăturile naturii au fost transferate omului: ceremonia cununii din agricultură a intrat şi în ceremonia căsătoriei (omul va rodi asemenea grâului)[528].

Creația populară lirică, ce personifică elementele naturii este, poate, cel mai revelator mijloc de surprindere a comuniunii *natură umană – natura spațiului natal*, care, de multe ori, se confundă (un spațiu deschis induce o percepție de infinitate a acestuia, de visare, de căutare şi curiozitate a atingerii marginilor sale, de dezmărginire, pe când un spațiu închis între dealuri şi munți creează imaginea locului protector, de statornicire şi continuitate, de perpetuă reîntoarcere la matricea originară).

---

[521] Salva, Măriuța Vasăle, 62 de ani, 1934, în *Ibidem*, p. 25.
[522] Găureni, Vasile Gavrilaş, 31 de ani, 1934, în *Ibidem*, p. 26.
[523] Romuli, Saveta Pupeză, 42 de ani, 1934, în *Ibidem*, p. 27.
[524] Coşbuc, Virginia Dedea, 34 de ani, 1932, în *Ibidem*, *loc. cit.*
[525] Năsăud, Ion Câtiu, 65 de ani, 1932, în *Ibidem*, p. 28.
[526] Chitul, Dorina, *op. cit.*, p. 48-50.
[527] Filipciuc, I., 2001, *„Miorița” străbate lumea*, 1-2, Câmpulung, Bucovina, p. V-VIII.
[528] Chitul, Dorina, *op.cit.*, p. 88-107.

Natura este țesută variat şi colorat în versurile baladelor şi ale doinelor[529]. Codrul, norul, vârful de munte, paltinul, oile, poienița, ploaia, vântul, rădăcinile şi „pământul gol”, creanga de cetină, muşuroiul, apa lină, munceii, vacile şi viţeii, piciorul de munte, văile, vremea grea, vâlceaua, soarele, raza de soare, lunca, lupii, frunza de trifoi, puiul de urs, umbra, florile, fața de munte, cucu, sunt doar o parte dintre vestitorii ei, ai naturii, ce se caută şi se întâlnesc, întotdeauna frăţeşte cu Petrea şi cu sora lui, dar şi cu leul şi smeul (ca iviri ale fabulosului arhaic), îngerul (o prezenţa hierofanică) pus de pază la oi; cu nevestele şi pruncii, cu păcurăraşii, cu Dumnezeu („Îmbla Dumnezău la oi,/Cu fluier şi cu cimpoi”[530]), cu tata şi cu copilul trimis de pază la oi etc.

2.5.1.4. „Amendarea” realului prin ludic (umor)

Caracteristică năsăudenilor este percepţia optimistă a vieţii. Ideea că „mâine” va fi „mai bine”, va fi altfel decât azi, este omniprezentă. Năsăudeanul priveşte rareori înapoi, privirile sale sunt aţintite înainte, într-o perspectivă temporală ce depăşeşte orizontul imediatului, ocazionalului. Aceasta reiese şi din poeziile populare auzite de la bătrâni. Umorul debordant, dar inserat insidios, este presărat, la modul neaşteptat, în discursuri ce par să se revendice de la o tonalitate serioasă, matură. Citind şi recitind aceste creaţii populare, orizontul de aşteptare al lectorului este mereu amăgit, amânat, remodelat într-un joc al surprizei, al neprevăzutului. În poezii, mai ales, se îmbină câteva dintre temele mari ale folclorului năsăudean: natura, iubirea şi latura socială a vieţii (spre exemplu, părăsirea satului natal pentru a pleca în oastea împăratului austriac – „Împărate, împărate,/Nice asta nu-i dreptate/Cei frumoşi să cătunească,/Ce-i hâzi să se veselească!”[531]; păstoritul; momente din viaţa satului). Natura este văzută în ipostaze variate, dar, întotdeauna, evocată cu patimă şi emoţie.

Jocul reprezintă un element existenţial fundamental. Horele, dansurile populare se numesc aici, pur şi simplu, „jocuri”. Ele se învaţă încă din pruncie, când copiii îşi organizau, în sărbătorile de iarnă, propriile lor manifestări de acest tip, menite a-i iniţia şi familiariza cu rigorile mişcărilor ordonate, ritmice, cu încadrarea lor în partituri muzicale adecvate. Apogeul jocului îl constituie tinereţea când el are o menire duală, de cadru al cunoaşterii, al apropierii dintre tineri, de manifestare a unor sentimente afective, dar şi de modalitate de recreere, de „ardere” a energiilor latente şi bună dispoziţie a practicanţilor.

O altă formă a jocului, unde el se îmbină fertil cu umorul, transpare din obiceiul de iarnă al „moşilor” şi „babelor”, când, feciorilor şi fetelor cărora le-a cam trecut vremea însuratului şi măritatului, li se pun în ogradă (într-un arbore sau loc inaccesibil) păpuşi caraghioase ce poartă mesaje comice.

De altfel, umorul, adică apetenţa pentru descifrarea laturii comice a vieţii, este o componentă a modului de-a fi al năsăudenilor. Năsăudeanul face haz de necaz, pentru a ieşi din vertijul nevoilor apăsătoare, el caută să surprindă partea amuzantă a realităţii înconjurătoare, din care se desfată. Umorul îşi face loc în toate manifestările omului datorită acceptării fără rezerve a existenţei contrariilor („că

[529] Morariu, T., *op. cit.*

[530] Salva, Mihai Butaci, 27 de ani, 1932, în *Ibidem*, p. 48.

[531] În *Poezii populare auzite de la bătrâni,* culese de V. Mititean*,* în Cartea de la Runc, 2002, Editura Aletheia, Bistriţa, p. 83-84.

nu-i nuntă fără plâns şi nici prohod fără râs”). De regulă, umorul este profund, disimulat în formule criptice, aluzive. Comicul de situaţie şi de limbaj este frecvent („Mă-ntâlnesc c-on pui de urs./-Bună ziua, puiule,/Nu mi-ai văzut oile?/-Le-am văzut pe la Vărarea,/Numai coada şi spinarea.”[532]).

Cultivat cu largheţe, umorul creează imunitate. Ca urmare, în general, năsăudenii sunt receptivi la umorul altora, îl savurează chiar dacă sunt ţintele lui. De aici, jovialitatea şi polivalenţa comunicării cu semenii, spiritul deschis etc.

Jocul şi umorul amplifică viziunea optimistă a năsăudeanului asupra vieţii, viziune ce este secondată de psihologia sa de învingător, cele două elemente constituindu-se, pe rând, în cauză şi efect ale acţiunilor locuitorilor („O luptă-i viaţa, deci te luptă/Cu dragoste de ea, cu dor”[533]).

2.5.1.5. Conştientizarea unicităţii spaţiului propriu

În susţinerea acestei particularităţi, se erijează două argumente: (a) mândria de a fi năsăudean şi (b) unicitatea relevată prin reflectarea în oglindă, argumentată de percepţia celor din afara spaţiului năsăudean.

În primul rând, ‚a fi’ năsăudean înseamnă ‚a te simţi’ năsăudean: sentimentul apartenenţei la acest spaţiu, la locuri şi la oameni. Ataşamentul pentru pământ a fost exacerbat de libertatea socială şi de viaţa într-o relativă izolare, de cunoaşterea profundă a naturii. Teodor Tanco[534] vorbeşte despre o anumită mândrie, iar un alt autor menţionează „vanitatea unei vechi libertăţi sociale cunoscute ca ‚fală năsăudeană’”[535].

În al doilea rând, în susţinerea tezei noastre privind unicitatea acestui spaţiu, redăm mai jos, integral, percepţia unui nenăsăudean asupra spaţiului mental al Ţării Năsăudului. Materialul a fost redactat, la cererea noastră, de către o persoană (Eugenia Prundari) care s-a format în spaţiul mental al Văii Bârgăului şi care, în ultimii treizeci de ani, ca urmare a stabilirii în oraşul Năsăud, a avut ocazia să se „confrunte”, zi de zi, cu mentalitatea oamenilor acestor locuri. Precizăm că singurele indicaţii date autoarei acestui text au fost să scrie care este percepţia sa asupra a ceea ce este mentalitatea năsăudeană, care sunt trăsăturile năsăudeanului, privite dinafara spaţiului său originar:

„Conştientizând şi, de cele mai multe ori, neconştientizând, oamenii Ţării Năsăudului debordează de mândria de a-şi fi armonizat existenţa cu a altor neamuri. Asupra acestora s-a manifestat ascendentul cultural şi moral, pe care îl invoca în repere esenţiale ale moştenirii. Între aceste repere, ‚toposul’ ţinutului grăniceresc exprimă, într-o formă implicită, calităţile năsăudeanului vieţuitor într-un spaţiu multicultural, într-o perioadă istorică, în care vorba cronicarului că ‚oamenii sunt sub vremuri’ nu reprezenta o metafora, ci o realitate opresivă.

Academicienii Ţării Năsăudului impun acest spaţiu şi pe oamenii lui, dominaţi de concepţia că şcoala îţi dă dreptul de-a te manifesta liber şi de a-i ajuta şi pe ceilalţi să înţeleagă mersul vremurilor.

---

532 Sângeorz, Maxim Flore, 31 de ani, 1934, în Morariu, T., 1934, *Material etnografic ...*, p. 49.
533 *Ibidem, loc. cit.*
534 1974, *Virtus Romana Rediviva*, vol. II (Urme peste veacuri), Bistriţa.
535 Retegan, S., 2002, *Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea. Mărturii documentare*, Editura Accent, Cluj-Napoca, p. 9.

Pare ca năsăudenii trăiesc nostalgic şi că paseismul îi caracterizează, doar la o observaţie superficială, a celor din afară ţinutului. După ce te integrezi în comunitate, deşi ai pornit cu ideea preconcepută ca vei submina orgoliul şi ‚aroganţa', cu atitudinea ta modestă, constaţi că ajungi să faci apel la grăniceri, la academicieni, la şcolile Năsăudului şi la faima lor, la Rebreanu, Coşbuc şi Andrei Mureşanu, mult mai frecvent decât năsăudeanul din tată-n fiu.

Istoria, geografia şi cultura, într-o proporţie echilibrată, favorizantă altfel spus, au participat la crearea unei psihologii de învingător a locuitorului acestui spaţiu distinct. De aceea, e recunoscut, fiindcă e răzbătător, nu renunţă uşor la părerile proprii, luptă pentru a ieşi mereu în faţă şi, într-adevăr, atunci are ceva de spus.

Toţi cei care se revendică de la aceastǎ moştenire privilegiată poartă cu ei povara obligaţiei de a o confirmă şi reconfirma permanent. La orice abdicare de la acest demers şi de la ţinta demonstraţiei acestei origini, năsăudeanul este sancţionat pe nedrept de nenăsăudeni, cu marginalizarea academismului, a mândriei grănicereşti, ceea ce echivalează cu un sacrilegiu. Se ignoră contextele istorice şi sociale care au determinat naşterea acelor valori spirituale excepţionale de care Ţara Năsăudului s-a ancorat şi nu s-a prăbuşit, devenind emblematică pentru conceptul de multiculturalitate 'avant la lettre'.

Raportarea la o ascendenţă culturală cu reverberaţii în secole poate fi pentru urmaşi nu numai un stimul, dar şi o povară. Elogiul unui spaţiu în care s-au născut, au studiat şi s-au format oameni ale căror opere au „iluminat" spiritualitatea românească nu suplineşte prezentul sau viitorul.

Pentru „un străin", integrarea în mediul cultural năsăudean nu se realizează decât cu un mare consum de energie. Cel venit din exterior, elementul alogen, trece prin probe aproape iniţiatice pentru a dovedi că pregătirea sa este compatibilă, complementară şi necesară într-o competiţie în care autohtonii încă mai condiţionează participarea la ea de apartenenţa, prin naştere, la acest spaţiu.

Marca de urmaş al academicienilor are, într-o confruntare polemică dintre năsăudeanul de baştină şi străinul venit în ţinut, de multe ori, o conotaţie peiorativă. Ea traduce, într-o exprimare eufemistică, epigonismul unora care doresc recunoaşterea cu orice preţ a valorilor îndoielnice numai prin „resuscitarea" demagogică a trecutului.

Descifrarea resorturilor mentalului la nivelul omului simplu, înţeles ca individ inteligent nativ dar neinstruit, oferă o imagine a rezistenţei în a-i accepta pe venetici, dar mai ales în a permite schimbări datorate cvasi-permanentului conflict între generaţii.

Ţăranul, meseriaşul şi chiar micul funcţionar năsăudean, trecut bine de şaizeci de ani, oferă pentru cineva venit de pe altă vale a judeţului şi nu de foarte departe (Valea Bârgăului) un spectacol al excluderii generaţiilor tinere şi emancipate de la exprimarea opiniilor. Cei vechi îşi apără dreptul de veto în faţa părerilor diferite de ale lor, de multe ori, fără menajamente, într-un mod frust. Ei invocă supunerea fără crâcnire faţă de părinţi, faţă de comunităţile rurale ce sunt critice, aproape inchizitorial, cu imaturitatea tinerilor.

Pentru năsăudeanul naturalizat, apartenenţa la acest mental nu exclude capacitatea de a surprinde, comparativ, coordonatele pozitive şi negative ale mentalului pe care şi-l asumă, faţă de cel al locului său de naştere.

Un studiu empiric de treizeci şi cinci de ani s-ar putea concretiza şi în percepţia unei laturi negative a mentalului năsăudean. Comunicarea interumană verbală sau non-verbală este viciată de un deficit de afectivitate, în locul căreia tronează distructiv orgoliul „de a le şti pe toate" faţă de ceilalţi care „nu ştiu nimic" şi, mai grav, „habar n-au pe ce lume trăiesc". Tronează inaderenţa la părerile exprimate de alţii, iar negarea lor apare în sintagme pueril-comice ca: „cine-i el?", „cine se crede?". Acest ego exacerbat, uşor de descoperit la generaţiile în vârstă, tinde să se estompeze, pierde câmpul de manifestare.

Dinamica vieţii cotidiene în sat şi în oraş, nu va mai da răgaz construcţiei unor scheme mentale care, deşi au girul tradiţionalului, tot anacronice vor părea."

2.5.1.6. Producţia materială şi spirituală a spaţiului năsăudean

Spaţiul mental, prin componenta lui dinamică, omul, devine un generator de bunuri materiale, dar mai ales spirituale.

Semnificaţiile etnografice ale regiunii, ca visterie de depozitare şi devenire a spiritului locului, sunt un alt criteriu de nivel superior în individualizarea spaţiului mental năsăudean, şi, în acelaşi timp, ele reflectă proiecţia naturii locurilor în mentalitatea năsăudenilor – „legea nescrisă ce îmbracă cel mai adesea formă obiceiurilor, tradiţiilor, folclorului" şi anume *cutuma* subsumată culturii populare[536].

Muncile agricole erau organizate frecvent în comun („clăci"). Cele legate de prelucrarea lânii sau cânepii, ţesut, cusut, prilejuiau „serătorile". Ele erau momente de transmitere a valorilor spirituale şi a folclorului. Acestea aveau o funcţie economică şi „una socială, moral-etică, prin dezbaterea întâmplărilor şi comportamentelor individuale din sat. Tot aici tinerii erau iniţiaţi în percepţia corectă a ceea ce e bine şi e rău, constituind totodată locul organizat al întâlnirilor dintre aceştia, unde se cunoşteau şi legau prietenii; spuneau poveşti, snoave, ghicitori, […] se cântau cântecele locului care au condus la uniformizarea repertoriului folcloric muzical"[537]. Participarea la şezătoare, pentru tinerele fete, însemna şi intrarea în comunitate.

Valorile morale sunt decantate din modul de viaţă arhaic, tradiţional, pastoral al năsăudenilor: „Adevărata vitejâie la păcurari îi atunci, la care sunt oile mai bine îngrijite, mai bune"[538].

Mai mult, caracteristicile arhitecturii, cu preponderenţa edificiilor din lemn, a uneltelor şi instalaţiilor tradiţionale, a armelor primitive, definesc specificităţile locului şi creativitatea locuitorilor săi.

Toate acestea sunt mărturii vii ale fiinţării năsăudeanului în vatra „ţării" sale, unde natura paşnică, însorită, luminoasă, deşi nu întotdeauna astfel, dar în final percepută ca atare, l-a ocrotit şi l-a crescut întru statornicie şi continuitate.

Considerăm că premisele naturale au favorizat crearea unei anumite *identităţi* culturale, construită din tradiţii, obiceiuri şi mod de „a gândi", de „a fi" şi de „a face" al năsăudenilor.

---

536 Cocean, P., 2004, *Structura spaţiului mental* ..., p. 5.
537 Chitul, Dorina, *op. cit.*, p. 67-69.
538 Runc, Ion Pavelea, 60 de ani, 1934, în Morariu, T., *op. cit.*, p. 36.

Satele Țării Năsăudului se remarcă printr-o arhitectură impunătoare a gospodăriilor, printr-o anumită ostentație care să dea seama de standardul material al proprietarului. Aceste trăsături, care se regăsesc în producția materială, se revendică de la impulsul năsăudeanului de a se face remarcat de ceilalți, de a oferi dovezi vizibile ale hărniciei, voinței şi ale spiritului său întreprinzător.

Acest impuls se regăseşte şi în plan intelectual, spiritual. O dovadă, adeseori invocată de năsăudeni înşişi dar, mai ales, de către cei care nu aparțin acestui spațiu, sunt numeroşii oameni de ştiință şi cultură recunoscuți prin titlul de „academician”: *Florian Porcius* (1816-1906), erudit botanist, primul membru activ al Societății Academice Române (în 1882); *Iacob Mureşanu* (1812-1887); *Constantin Moisil* (1876-1958), istoric, numismat; *Iuliu Marțian* (1866-1937), istoric, arheolog; dr. *Nicolae Drăganu* (1884-1939), filolog, lingvist şi istoric literar; *Liviu Rebreanu* (1885-1944), scriitor; *Virgil Şotropa* (1867-1954), cu „o prodigioasă activitate publicistică”; profesorul *Iuliu Moisil* (1859-1947), întemeietorul *Arhivei Someşene*; *Simion Florea Marian* (1847-1907), folclorist; *Grigore Silaşi* (1836-1897), primul profesor de limba română la Universitatea din Cluj; *George Coşbuc* (1866-1918), scriitor; *Iuliu Prodan* (1875-1959), autorul principal al lucrării „Flora R.S.R.”; dr. *Leon Daniello* (1898-1970), ftiziolog; *Tiberiu Morariu* (1905-1982), geograf; *Grigore Moisil* (1906-1973*)*, matematician; *Traian Ionaşcu* (1897-1981), jurist[539]; *Nicolae Bălan* (1882-1955), mitropolit al Ardealului; *Ilie-Miron Cristea* (1868-1939), episcop; *Iuliu Hossu* (1885-1970), episcop.

Acestea sunt dovezi că şcoala, ca instituție socială, a avut un rol important în afirmarea oraşului Năsăud, ca centru de învățământ intraregional, cu un grad ridicat de atractivitate pentru spațiul grăniceresc, dar şi pentru cel din vecinătatea lui. *Polarizarea culturală a devansat-o cu mult pe cea de ordin economic*, ceea ce demonstrează încă o dată, dacă mai era nevoie, importanța mentalului în afirmarea şi devenirea unor regiuni de tip „țară”.

2.5.2. Remodelarea spațiului mental năsăudean

„Țările” sunt mătci de identitate teritorială, creând un cadru favorabil identificării unor entități funcționale, în acțiunea de amenajare teritorială şi dezvoltare regională. Acestea prezintă o structură duală, din perspectivă temporală: sunt statice, prin păstrarea unor atribute de maximă rezonanță în individualizarea lor prin specificitate, şi sunt dinamice, prin metamorfoza continuă la nivelul extensiunii spațiale, uneori în expansiune pe baza principiului difuziei spațiale a elementelor de unicitate[540] şi al factorului uman, care adaugă valențe noi, dovezi ale excelenței sale, şi le decantează pe cele vechi, adaptându-le permanent întru oferirea de răspuns nevoilor sale economice, sociale şi spirituale.

Diversificarea valorilor presupune întotdeauna apariția unui proces de restructurare, însă respectând norme şi cutume vechi, înrădăcinate în sufletul şi mintea omului, noua structură internă, a spațiului regional, va fi una adaptată tradiției, integrată acesteia, nealienabilă pentru om. Flexibilitatea se manifestă din

[539] Cosma, I., Pop, M., Sabău, N., 1971, *Prin Țara Năsăudului*..., p. 39-40.
[540] Dauphiné, A., 1979 citat de Pendea, F., 2003, *Îndrumător de lucrări practice la Geografie Regională*, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai,” Cluj-Napoca, p. 20-21.

ce în ce mai pregnant la nivelul „ţărilor”, care trec printr-un proces de adaptare la noile realităţi socio-economice, putându-se observa, după 1990, nu doar o tranziţie socio-economică, ci şi una spirituală declanşată, în mare parte, de cea dintâi.

2.6. Criterii de delimitare a Ţării Năsăudului – Abordare sintetică. Factorii implicaţi în constituirea şi consolidarea spaţiului mental năsăudean

Factorii care pot favoriza direct sau indirect caroiajul teritorial al regiunii sunt uniformitatea peisagistică, evoluţia istorică şi specializarea economică[541], toate aceste trei condiţii fiind îndeplinite de spaţiul năsăudean pentru a fi considerat o regiune.

Este necesară precizarea că, în trasarea unor limite (după aprofundarea studiului relaţiilor dintre localităţi la toate nivelele: social, cultural, economic şi după cunoaşterea detaliată a realităţii locurilor), vor apărea modificări şi ajustări. Însă, călăuzitor în abordarea complexităţii regiunii năsăudene, criteriul principal, în delimitare, a fost cel al recunoaşterii, uneori facile, alteori trunchiate sau parţiale, a caracteristicilor spaţiului mental năsăudean, ca rezultat al coabitării îndelungate a acestor comunităţi şi a formării unei identităţi istorice, sociale, culturale şi etnografice comune.

Itinerariul ce va fi urmat în cercetarea regiunii năsăudene s-a fundamentat, cel puţin într-o primă etapă, într-un demers cu valenţe dialectice: delimitarea Ţării Năsăudului, ca *spaţiu mental* de o mare specificitate şi originalitate şi ca *spaţiu funcţional* viabil din perspectiva coordonatelor socio-culturale şi economice conoscute până la acel punct în demersul întreprins şi identificarea elementelor cu caracter de sustenabilitate şi a celor de restrictivitate, având ca bază de plecare tocmai nişte limite mentale şi funcţionale ce se vor, în final, afirmate pregnant, prin statuarea lor ca reale şi argumentate, într-o „radiografie la zi” a realităţii locurilor.

Limita nordică a Ţării Năsăudului este clară, fiind dată de culmile montane ale Ţibleşului şi Rodnei, iar cea estică şi sud-estică este constituită de râul Bistriţa Bârgăului şi parţial Munţii Bârgăului (Podişul Zâmbroaiei). Aceste limite naturale se suprapun peste cele administrative ale judeţului Bistriţa-Năsăud cu judeţul Maramureş, în nord-vest şi nord, şi cu judeţul Suceava, în est.

Probleme de delimitare a „ţării” ridică limitele sud-vestică şi estică. Astfel, dacă limita sudică a Ţării Năsăudului urmăreşte, de la est la vest, graniţele administrative sudice ale comunelor: Lunca Ilvei, Leşu, Feldru şi a oraşului Năsăud, din acest punct se pune problema delimitării unei posibile zone de tranziţie reprezentate de satul Cepari aparţinând comunei Dumitra din Depresiunea Dumitrei, apoi limita este problematică la satele de la marginea administrativă a comunei Nimigea de Jos (Mintiu, Tăure).

Limita vestică este dată de graniţele administrative vestice ale comunelor Căianu Mic, Spermezeu şi Târlişua. Totuşi, apar influenţe biunivoce între Ţara Lăpuşului şi Ţara Năsăudului[542]: Târlişua este conectată la Depresiunea Lăpuş printr-un drum ce se îndreaptă spre Suciu de Sus[543].

---

541 Cocean, P., Cocean, R., 2003, *Regiunea de Nord-Vest* ..., p. 22.
542 Cocean, P., Ciangă, N., 1999-2000, *The "Lands" of Romania*..., p. 205.
543 Pop, Gr. P., 2001, *Depresiunea Transilvaniei,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 164.

Semnele de întrebare ce survin în apartenenţă comunei Cepari la Ţara Năsăudului derivă din mentalitatea diferită a oamenilor care, spre deosebire de cei din valea Someşului Mare, au fost incluşi în procesul de colectivizare, cu repercusiuni asupra mentalului colectiv. Apoi, şi foarte important, Ceparul este foarte aproape de Dumitra (4 km), fiind inclus în aria de influenţă a centrului de comună, rezultând o dependenţă clară la nivel economic şi admistrativ de o aşezare recunoscută în trecut ca săsească, deci cu alte tradiţii şi mod de viaţă.

De asemenea, limita vestică a Ţării Năsăudului este situată de către autorii *Geografiei României* astfel încât include în interiorul ei aşezările de pe Valea Ilişua şi afluenţii ei de dreapta: „păşunile şi fâneţele naturale extinse pe o suprafaţă ce reprezintă aproape 1/3 din întinderea Munţilor Ţibleşului, formează domeniul principal al păşunatului tradiţional practicat de populaţia satelor maramureşene, năsăudene şi lăpuşene"[544]. Între „renumitele sate de păcurari"[545] din Ţara Năsăudului sunt incluse: Agrieş, Târlişua, Suplai, Zagra, Telciu, Romuli.

Veturia şi Ieronim Marţian definesc Ţara Năsăudului, fixându-i limitele, fără a menţiona vreo sursă bibliografică studiată, astfel: „din secolul XIII şi până în a doua jumătate a secolului XV, aria geografică delimitată la nord de culmile Munţilor Rodnei, la est de râurile Bistriţa Aurie, Coşna, Teşna şi Dorna, la sud de aliniamentul Şintereag, Tărpiu, Dumitra, Prundu Bârgăului şi Vf. Măgura Calului (1237 m), iar la vest de Valea ‚Între Hotare' (între Mocod şi Piatră) şi vf. Ţibleş (1839 m), purta denumirea de ‚Ţara Năsăudului' şi, mai departe, de ‚Valea Rodnei'"[546]. Se poate constată extinderea mult spre est (până aproape de Ţara Dornelor) şi spre Valea Bârgăului, precum şi limita vestică trasată pe valea Zagrei incluzând aşezările de pe aceasta.

2.6.1. Ţara Năsăudului – geospaţiu heterogen morfologic. Proiecţia naturii locurilor în mentalitatea năsăudenilor

Ţara Năsăudului este situată într-un spaţiu protector, în partea nordică fiind delimitată de culmile montane înalte ale Munţilor Ţibleş şi ale Munţilor Rodnei, iar, în est şi sud-est, de Munţii Bârgăului, mai scunzi. Trăsătura de protecţie a fost exploatată strategic de către locuitori, pentru a evita contactul, de cele mai multe ori cu urmări dezastruoase, cu popoarele migratoare (la început, cele care veneau dinspre est).

Comunicaţiile au fost facilitate de pasurile de peste Munţii Rodnei (Pasul Şetref şi Pasul Rodnei cunoscut şi sub denumirea de Pasul Rotunda) şi de cele din Munţii Bârgăului (Pasul Ilvei şi Pasul Tihuţa), precum şi de comunicarea cu Depresiunea Lăpuş. Astfel, înconjurată fiind, pe trei laturi (nord-vestică, nordică şi estică), de entităţi geografice de tip „ţară": Ţara Lăpuşului în nord-vest, Ţara Maramureşului, în nord, şi Ţara Dornelor în est, precum şi caracterul de ‚limită'

---

[544] *Geografia României, III, Carpaţii Româneşti şi Depresiunea Transilvaniei* (sub redacţia D. Oancea, Valeria Velcea, N. Caloianu, Ş. Dragomirescu, Gh. Dragu, Elena Mihai, Gh. Niculescu, V. Sencu, I. Velcea), Editura Academiei, Bucureşti, p. 66. În continuare va apărea citată ca *Geografia României, III.*

[545] *Ibidem*, p. 66.

[546] Marţian, I., Marţian, Veturia, 1989, *Date privind istoricul localităţii Mintiu*, în File de Istorie, vol. VI, Muzeul Judeţean Bistriţa-Năsăud, Bistriţa, p. 209.

(prin polarizarea tuturor fluxurilor de pe văile afluenților săi) a Culoarului Someşului Mare (de la Sângeorz-Băi şi până la Beclean, exclusiv, în regiunea năsăudeană), s-au constituit în factori favorabili individualizării unui spațiu geografic unitar şi diferit de cel învecinat, acesta din urmă având el însuşi o identitate puternică şi bine conturată (delimitată), asemenea tuturor „țărilor".

Rețeaua hidrografică aferentă zonei muntoase bârgăoane are o orientare generală est-vest, favorabilă comunicării cu Valea Someşului Mare, din nord şi, de aici, cu Depresiunea Dornelor peste Pasul Rotunda. De menționat că autorii precizează că, la nord de aşezările din Munții Bârgăului, se află Țara Năsăudului – adică aşezările de pe Valea Someşului Mare: „la nord, pe Valea Someşului Mare, se face legătura cu Țara Năsăudului"[547]. Însă acest spațiu este inclus regiunii năsăudene actuale, prin polarizare funcțională şi ca spațiu mental. Astfel, în accepțiunea actuală, Țara Năsăudului nu se mai suprapune peste cea din secolele XII-XIV, identificabilă doar cu Vallis Rodnensis.

Vecinătatea cu Țara Lăpuşului a determinat apariția, în nord-vestul Țării Năsăudului, a unui spațiu de interferență etnografică în arealul localităților Agrieş, Agrieşel, Molişet şi Şendroaia.

Specific comunităților ce populează „țările" este un anumit mod de folosire a teritoriului, care le individualizează față de alte regiuni purtând acelaşi apelativ (de „țară") şi care generează ocupații, obiceiuri şi credințe (cele trei aflate într-o strânsă legătură cauzală), sublimate în caracterul de originalitate al tradiției locurilor[548].

Particularitatea spațiului geografic năsăudean derivă din calarea „țării" nu într-o arie depresionară (specifică în geneza unui univers cultural omogen, „asociat cu un fond vechi rural"[549]), ci pe o alternanță de micro-bazinete depresionare despărțite de interfluvii, toate convergând spre o importantă axă de circulație: Culoarul Someşului Mare. Însă, ceea ce are comun Țara Năsăudului cu celelalte şaptesprezece „țări"[550] româneşti (figura 8) este omogenitatea spațiului fizico-geografic, trăsătură considerată de Angelica Puşcaş şi L. Nicoară ca definitorie pentru acest tip de regiune şi menită să individualizeze şi să faciliteze trasarea limitelor unei „țări", pentru a o departaja de teritoriile unde elementele ce dau omogenitate se disipează, se efilează până la dispariție.

Această matrice naturală specifică „țărilor" româneşti[551], şi Țării Năsăudului implicit, este relevantă atunci când caracterizăm însuşi imaginarul năsăudean şi imaginea universului material pe care omul şi-l asumă şi pe care îl recunoaşte intrinsec ființei sale, simțindu-se „acasă" indiferent de valea năsăudeană pe care se află în acel moment (Ilişua, Zagra sau Țibleş, Sălăuța, Gersa, Rebra, Cormaia, Ilva sau pe cea a Someşului Mare). Prin urmare, morfologia unitară (chiar şi cronologic, a vârstelor geologice), a spațiului năsăudean, peisagistică, este un prim indiciu de fixare a limitelor regiunii.

---

547 *Geografia României,* III, p. 104.

548 Puşcaş, Angelica, Nicoară, L., 2000, *Similitudini şi deosebiri între conceptul românesc de „țară" şi cele de „land" şi „pays*", în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 132.

549 *Ibidem*, p. 132, cum este Țara Maramureşului, Țara Lăpuşului, Țara Beiuşului, Țara Loviştei etc.

550 Cocean, P., Ciangă, N., 1999-2000, *The "Lands" of Romania* ..., p. 199-200.

551 Puşcaş, Angelica, Nicoară, L., *op. cit.*, p. 133.

Omogenitatea este indusă de interacţiunea unei serii de factori: relief puţin fragmentat (alternanţă vale – interfluviu), circulaţia facilă, prezenţa a două oraşe (Sângeorz-Băi şi Năsăud) localizate într-o arie de convergenţă, de circulaţie, deci cu rol de polarizare, economie agro-pastorală, reţea hidrografică cu caracter convergent, climat omogen, prin influenţele sale asupra modului de utilizare a terenurilor, şi relativ nuanţat termic şi pluviometric, în funcţie de apropierea sau îndepărtarea de spaţiul montan din nord, est şi sud-est.

Dacă în cazul Ţării Năsăudului, conceptul de „ţară" se bazează şi pe existenţa unui spaţiu fizico-geografic echilibrat, acestuia i se alătură, într-o măsură şi mai mare în edificarea unităţii regiunii, spaţiul perceput şi spaţiul trăit, „o puternică unitate socială şi culturală, având la bază o economie autarhică, aflată însă pe trepte diferite de dezvoltare"[552]. De aceea, se poate afirma că, pentru năsăudeni, spaţiul perceput (văzut) şi cel trăit (asumat, imaginat, recreat la nivel mental) se suprapun.

Angelica Puşcaş şi L. Nicoară consideră că în Alpii de Nord, pays-urile franceze „se asociază în principal văilor şi versanţilor"[553], aceasta fiind, o similitudine cu spaţiul năsăudean, un argument în plus pentru exemplificarea existenţei unor atare regiuni omogene, pe criteriul mental, la care se adaugă, pentru Ţara Năsăudului, şi prezenţa micro-bazinetelor depresionare ce exacerbează caracterul de favorabilitate al acestui tip de relief în antropizarea regiunii.

Concluzionăm că dintre cele trei accepţiuni de bază ale conceptului românesc de „ţară" ((1) „Ţara se opune regiunii montane din perspectiva ocupării antropice şi a exploatării economice a terenului; (2) „ţară" ca formaţiune prestatală în Evul Mediu; (3) spaţiu al „contiguităţii şi a unităţii în diversitate a culturii populare"[554]), Ţării Năsăudului şi celorlalte şaptesprezece existente în România, îi revine ultima, „în viziune evolutivă, spaţio-temporală"[555].

Ţara Năsăudului are un puternic caracter carpatic, dat de influenţa spaţiului montan (inclus regiunii) asupra vieţii materiale şi, implicit, cu repercusiuni asupra celei spirituale a locuitorilor. Referindu-se la România, I. Mac trasează caracteristicile de specificitate ale acesteia. Considerăm ca ele se suprapun peste trăsăturile Ţării Năsăudului: „[a]cest spaţiu geografic cu structură sa naturală şi apoi socială a apărat şi conservat viaţa patriarhală autohtonă în faţă înstrăinării, a suportat şi ‚distilat' influenţe ale marilor civilizaţii, păstrând nealterat fondul valoric autohton, unitar şi original"[556].

---

[552] *Ibidem*, p. 135.
[553] *Ibidem, loc. cit.*
[554] *Ibidem*, p. 137.
[555] *Ibidem, loc. cit.*
[556] Mac, I., 1990, *Specificul spaţiului geografic românesc,* în Studia UBB, Geographia, nr. 1, p. 7.

Fig. 8. „Țările” din România (Cocean, P., Ciangă, N., 1999-2000, p. 199-200)

Natura este văzută în mai multe ipostaze, dar, întotdeauna, evocată cu drag şi emoție[557]: „S-o dus cucu cel bătrân/Ş-o lăsat puii cu chin./I-o lăsat pe prizmă – afară,/El o zis c-a-nturna iar./Num-o biată rândunè/S-o legat ca i-a țânè,/Ş-a zbura din deal în vale/Ş-i le-a căta de mâncare,/Grăunțe de pe ogoară/Şi apă din reci izvoară./S-o-ntors cucu dup-o vreme/Şi-o găsit puii cu pene./Ş-amu de părere bună/Cântă-n codru, de răsună.”; „Mândră floare-i norocù/Nu se face-n tăt locù./Ca se face pî-ngă rât/Ş-a mè parte n-o ieşit./Şi se face pî-ngă vale/Ş-a mè parte nu răsare./N-are ce gândi omù/C-a trăi cât pamântù/Ş-a face ce i-i gândù,/Ca viața omului/Îi ca floarea câmpului./Astăzi este, mâne nu-i./Astăzi creşte şi-floreşte,/Până mâni se veştejeşte./Cine n-are num-un dor/Trăieşte mai pe uşor./Dă’ eu am vreo două-trii,/ Ş-acelea m-or omorî./De-ar fi doru ca pădurea,/Cum l-aş tăia cu săcurea!/De-ar fi doru ca iarbà,/Cum l-aş tăia cu coasà!/Cântă cucu-n par de vie,/Las să cânte-n sărăcie/Că ştiu că nu-mi cântă mie./Le cântă la păcurari, /Să-şi întoarne oile,/Să nu pască florile./Florile-s de trebuială/La-mpăratu, de cerneală,/Să cernească puştile/Că se duc răgutele./S-o cernească şi p-a mè/Că şi eu mă duc la iè.”

T. Morariu argumentează caracterul original al păstoritului din Munții Rodnei printr-o enumerare sintetică a celor mai reprezentative obiceiuri, credințe, creații lirice păstoreşti. El consideră că pentru crearea şi introducerea în tradiție a

[557] *Poezii populare auzite de la bătrâni,* culese de V. Mititean, în *Cartea de la Runc,* 2002, Editura Aletheia, Bistrița, p. 83-84.

elementelor ce, în final, vor constitui părți ale unui mod de viață pastoral, s-au îndeplinit două condiții fără de care păstoritul nu ar fi existat în această regiune: „[…] caractere orografice şi condiții climatice favorabile, cu înzepeziri nu prea lungi care durează 4-5 luni, cu temperatură potrivită, precipitațiuni destul de abundente, negură rară şi vânturi bine repartizate […]”[558]. Aceste premise naturale explică existența păşunilor foarte bogate ale regiunii, completate de dezvoltarea fânețelor din hotarul comunelor unde se asigură iernarea animalelor[559].

Vechimea păstoritului, a creşterii animalelor în general, este rezultatul acestor elemente de favorabilitate. Mai mult, T. Morariu, observă caracteristicile arhitecturii pastorale, a armelor primitive, păstrarea unor denumiri latine ce fac trimitere la variate aspecte ale acestei activități, precum şi superstițiile şi credințele oamenilor, cu profund caracter local, multe sublimate în tradiții şi obiceiuri şi povestite ori cântate în legende, balade sau doine ancestrale.

Din bogatul material folcloric pe această temă, din care T. Morariu oferă exemple, reies câteva trăsături pe care le are mentalul năsăudean:

- ceremonialul specific fiecărui „moment de prag”, din perioada unui an pastoral şi nu numai, este însoțit de o rugăciune adresată divinității:

• „[…] unu dintre noi poronceşte să scoale de pe scaun şi după ce s-o sculat tăți, apoi ne înturnăm cu fața cătă răsărit şi ne rugam lu Dumnezău; zicem un ‚Tatăl nost'”[560].

• „Înainte de a să începe mulsu zâc oamenii rugăciuni, fac mătănii şi să afumă apoi strunga de cătă on copil mic, cu tămâie […]”[561].

• „Păcurarii fac cruci, cu bota, cân ies în munce […]”[562].

• „[…] fac peste ea [sare sfărâmată] cruce, cu săcurea […]”[563].

- divinitatea este apropiată de sufletul omului, ce-l imaginează pe Dumnezeu ca păstor, în variate legende:

• „Oile le-a facut Dumnzeu şi îmbla cu iele la păscut, cu fluieru[564].

• „[…] a două zi ne scoală Dumnezeu în pace […]”[565].

- nimic nu se poate realiza fără ajutorul lui Dumnezeu:

• „Cu agiutoru lui Dumnezău, iei o plecat cu oile în munce […]”[566].

• „[…] pintru că Dumnezău să le ajuce că să scape turma de greutacea aceea mare […]”[567].

• „Dacă Dumnezău o strâns la olaltă oile i s-o dus în munce, şi dacă dă Dumnezău rând bun […]”[568].

• „[…] că mai multă brânză nu poate capătă decât i-o dat-o Dumnezău”[569].

558 Morariu, T., *op. cit.*, p. 1.
559 *Ibidem, loc. cit.*
560 Baciu Ilie Ani – 45, Salva, 1932, în *Ibidem*, p. 6.
561 Iov Flore, 75, Sângeorz, 1932, în *Ibidem*, p. 10.
562 Suplai, Maria Feti, 32, 1934, în *Ibidem*, p. 26.
563 Găureni, Vasile Gavrilaş, 31, 1934, în *Ibidem*, p. 26.
564 Din „Povestea caprelor şi a oilor” spusă de doi țărani din Suplai şi Runcu Salvei, 1934, în *Ibidem*, p. 15.
565 Baciu Ilie Ani – 45, Salva, 1932, în *Ibidem*, p. 6.
566 „Povestea celor trei frați” spusă de Toader Petre, 51, 1934, Runcu Salvei, în *Ibidem*, p. 32.
567 Baciu Ilie Ani – 45, Salva, 1932, în *Ibidem*, p. 7.
568 Baciu Ilie Ani – 45, Salva, 1932, în *Ibidem*, p. 9.
569 Baciu Ilie Ani – 45, Salva, 1932, în *Ibidem*, p. 6.

• „Apoi aşa să ţân pa la noi oiţăle, cu trudă şi greutate, dară dacă dă Dumnezău bine, apoi avem şi folos după iele, că fără de iele noi n-am pute trăi”[570].

Credința în Dumnezeu se nuanțează prin *superstiții şi credințe*[571]:

• „Cân îi gata strunga, să pune săcurea în ea, la mulsoarea întâi, că să nu se lege nimnic de oile acelea, cum nu să leagă nemnica de săcure; să mai pune şi alt oțel tare de care nu se leagă rugina […]”[572].

• „Recunoaşterea oilor bolnave şi tămăduirea lor”[573]: „oile se pot deoce, de cine are oci răi […]”; „A lua mana vacilor ori a oilor ÎI mare păcat”[574]; „La stâna mai strâgă lapcile şi duhul necurat […]”[575].

• „[…] cu puterea lui Hristos. Că nouă a altora nu ne trabă, numai cât îi de la Dumnezău dat, de la Maica Domnului lăsat, a altora nu ne trabă, nici cât on grăunte de mac, în patru despicat”[576].

• „Să pun nouă cărbuni în o ulce şi să zâce: ‚Nu uita, Maică Sfântă Preacurată, cu ruga lu Dumnezău, de-i descântece de femeie […]. Apoi cu apă descântată să stropeşte cu bosâioc, să face cruce peste iele şi apoi iara îi bine”[577].

Prin materialul folcloric adunat de T. Morariu, se întrevăd credințele populare năsăudene, legate de una dintre activitățile principale din timpul anului: păstoritul. De aceea, tot ce este în legătură cu această ocupație este încărcat cu semnificații profunde, ce dau lecții de conduită şi de raportare la lume:

• „Oaia îi sfântă şi curată” […] „că de la oaie omul cere multe: lână, carne, mniel, caş, iară de la porc numai carne, aşa că numai oaia îi ceea mai blagoslovită de Dumnezău”[578].

• „La oi nu-i iertat să cie nemnic spurcat, tăt trabă să să facă curat şi cu gânduri bune”[579].

• „[…] că oile sânt năzdrăvine, că iele sâmţăsc şi ştiu orice înainte”[580].

Credințele se manifestă şi prin interdicții, iar omul, respectându-le, are certitudinea unei protecții supranaturale. Încălcarea regulilor atrage, însă, pedepse grele:

• „Sânt oameni şi galiţe, care îs făcute în luna lupcilor şi aceia îs ursacele lor. Dacă nu te fereşti, ajungi în gura lupcilor, de aceea femeile nu lucră în casă […]” în post sau în zile de sărbătoare[581].

• „’Vezi babă, câte rele o fost pe lume, tăte m-o mâncat pe mine. Fără dacă am fost cu credință în Dumnezău, am scăpat că am ţânut Cilipcii’”[582].

• „Dacă faci asta nu mai ai trabă cu lupcii”[583].

---

570 Iov Flore, 75, Sângeorz, 1932, în *Ibidem*, p. 13.
571 *Ibidem*, p. 15.
572 Baciu Ilie Ani – 45, Salva, 1932, în *Ibidem*, p. 8.
573 *Ibidem*, p. 19.
574 Runc, Ion Pavelea, 60, 1934, în *Ibidem*, p. 21.
575 Parva, Floare Finigar, 48, 1932, în *Ibidem*, *loc. cit*.
576 Salva, Gavrilă Tatiana, 38, 1933, în *Ibidem*.
577 Parva, Floare Rus, 40, 1931, în *Ibidem*, p. 22.
578 Vasile Maftei, 42, 1934, Salva, în *Ibidem*, p. 17-18.
579 Rodna, Melania Bucului, 60, 1934, în *Ibidem*, p. 26.
580 Ilva, Alexandru Andron, 58, 1932, în *Ibidem*, p. 27.
581 Runc, Ioan Pavelea, 60 şi Anton Moşdroagă, 1934, în *Ibidem*, p. 24.
582 Zagra, Maria Morariu, 65, 1933, în *Ibidem*, p. 25.

• „[…] că apoi nu să pot fermeca”[584].

• „[…] dacă le [oile] tunzi, Marța şi Sâmbăta, atunci capcie”[585].

• „Miercurea nu-i bine să dai din casă, că să tâmplă rău între oi”[586].

• „În zî de popa, adecă de post, nu-i bine a da ori a vinde nimnica de la oi”[587].

Fenomenele naturii sunt „explicate” prin semne în care credința în Dumnezeu lasă loc credințelor păgâne, arhaice:

• „Să zâce că la gătatu de muls, la strungă, dacă rămâne oaie alba, îi vreme bună, iară de rămâne neagră, are să cie vreme ră”[588].

Natura are puterea de a ajuta omul, iar acesta ştie ritualuri prin care bogăția naturii poate fi transferată asupra vieții proprii şi pentru rezolvarea nevoilor sale:

• „[…] pun în plasa oilor o ciuhă verde, de mesteacăn, ori de fag, care-i înfrunzâtă bine, că atunci le mere bine la oi”[589].

• „După ce să gată de tuns oile şi rămâne numai ursucu, să dă cu lut şi cu iarbă verde, şi să zâce: ‚O lână şi o yită tânără şi să să îngraşă ca iarba’. Asta o fac că să trăiască şi să să-nmulțască”[590].

T. Morariu motivează scăderea intensității îndeletnicirilor pastorale prin reorientarea oamenilor spre exploatarea forestieră sau spre activitățile din agricultură, păstoritul singur fiind, în timpurile recente, doar pentru subzistență[591]. Cu toate acestea, „vieața patriarhală”[592] încă luminează din „numeroasele tradiții, poveşti, balade etc., în care, adeseori, este zugravită întreaga lor vieață”[593].

Din povestea de mai jos, reiese modul în care năsăudenii au insuflat viață naturii înconjurătoare, au personificat animalele pentru a da lecții despre ceea ce înseamnă dreptate, lăcomie, ajutor reciproc, cuvântul dat, înțelegere. Deşi tristă prin finalul său, povestea dă seama de simțul umorului, dar şi al dreptății, de care este caracterizat năsăudeanul:

„O mărs on lup, odată, că pe Fățată, şi cum umbla, să afle ceva de mâncat, s’o întâlnit cu o hulpe, pe care o vrut s’o mânce. Hulpea s’o rugat să n’o mânce, atunci lupu i-o spus că nu mai poace de flămând şi trăbă s’o mânce pă ie. Hulpea o zîs că-i face rând să mânce oi, dară să-i deie şi iei. Lupu s’o învoit şi o zîs că or împărțî prada între ei. S’o dus hulpea şi s-o băgat între nişte oi şi lupu o mărs pă la deal şi oile s’o spăriet şi o fugit spre lup. Atunci lupu o prins o oaie, o omorât-o şi hulpea s’o dus la împărțît. Atunci lupu o zîs: ‘Asta mi se vine, asta mi se cade, şi asta mi-e cu dreptate!’ Şi tăt aşă o zîs, până o gătat tătă oaia de mâncat. Dup’aceea o zîs hulpea: ‘Bine, nu-ț câştig nimnic mai mult şi îmblă de amu înainte tu sângur!’

---

583 Parva, Floare Rus, 76, 1931, în *Ibidem, loc. cit.*
584 Romuli, Saveta Pupăză, 42, 1934, în *Ibidem, loc. cit.*
585 Maieru, Ştefan Lazăr, 34, 1933, în *Ibidem*, p. 26.
586 Salva, Firoana Horgoş, 38, 1934, în *Ibidem*, *loc. cit.*
587 Runc, Ion Pavelea, 60, 1934, în *Ibidem*, p. 28.
588 Romuli, Saveta Pupeză, 42, 1934, în *Ibidem*, p. 27.
589 Năsăud, Ion Câtiu, 65, 1932, în *Ibidem*, p. 28.
590 Runc, Caliment Cicu, 60, 1930, în *Ibidem, loc. cit.*
591 *Ibidem*, p. 29.
592 *Ibidem.*
593 *Ibidem.*

După ce o îmblat după hulpe, o aflat-o într'o zî şi o zîs, că bine, amu am să te las pe tine să împarț. Hulpea o zîs că nu face târgu acela, numai aşă, dacă mere cu ea să joare, pă cruce. Lupu s'o învoit şi o mărs, până lângă nişte oi şî o zîs cătă lup: 'Puneț pcicioru aici şi joară!' După ce ş-o pus pcicioru, s'o prins şi o vinit păcurarii să-l omoare. Cân îl băteu, hulpea zîcea: 'Asta ți să vine, asta ți să cade şi asta ți cu dreptate!' Şi aşă l-o tăt bătut până l-o omorît."[594]

2.6.2. Semnificația etnografiei pentru individualizarea Țării Năsăudului şi dispersia identității regionale prin elemente de etnografie[595]

Etnografia „studiază *ființa* poporului în înfățişarea fizică a însuşirilor sale sufleteşti"[596]. Valențele etnografice ale regiunii năsăudene se afirmă ca un criteriu de nivel superior în individualizarea unui spațiu mental, şi, în acelaşi timp, ele reflectă proiecția naturii locurilor în mentalitatea năsăudenilor – „legea nescrisă ce îmbracă cel mai adesea formă obiceiurilor, tradițiilor, folclorului" şi anume cutuma subsumată culturii populare[597].

La acest punct, evidențiem Țara Năsăudului ca entitate etnografică, spațiul mental caracteristic hrănindu-se din valențele etnografice validate timp îndelungat. Pledăm pentru existența Țării Năsăudului ca zonă etnografică cristalizată la interferența altora, la fel de vechi: Țara Maramureşului la nord, Bucovina la est (Țara Dornelor), Țara Lăpuşului la vest şi zona Bistriței la sud (cuprinzând, la rândul său, subzona Bârgău şi Şieu). În analiza elementelor de cultură populară, am inclus aşezările, casa, curtea, portul popular, tradițiile şi ocupațiile[598].

Situată în Transilvania de nord-est, Țara Năsăudului se individualizează ca zonă etnografică integrată spațiului carpato-danubiano-pontic, dar marcată de particularități generate de factori naturali, social-istorici, religioşi, culturali etc. Pentru determinarea coordonatelor etnografice ale Țării Năsăudului, am analizat câteva aspecte definitorii ale regiunii şi indispensabile realizării studiului nostru: zonarea etnografică, arhitectura tradițională, activitățile economice tradiționale, zestrea etnoculturală.

2.6.2.1. Zonarea etnografică

Țara Năsăudului îşi revendică apartenență la două mari zone etnografice, în totalitatea lor: (1) zona Rodna şi (2) cea a Năsăudului, precum şi parțial, (jumătate din extinderea teritorială) din (3) zona Ciceu-Beclean cuprinzând Valea Ilişua[599] (figura 9).

---

594 Vasile Scridon, 42 ani, 1934, Rebra, în *Ibidem*, p. 41.

595 La acest punct, pe lângă trimiterile bibliografice incluse la notele de subsol, am utilizat o lucrare la care am fost co-autoare, acolo unde nu apar referințe bibliografice, afirmațiile fiind rezultatele cercetării pe teren a autoarelor.

596 Vâlsan, G., citat de Gal, T., 2004, ..., în Gal, T.: *Geoge Vâlsan...*, p. 153.

597 Cocean, P., 2004, *Structura spațiului mintal...*, p. 5.

598 P. Cocean aminteşte trăsăturile specifice ale satului romanesc din acest ținut: „Țara Năsăudului aduce în Panteonul civilizației rurale româneşti portul cu ‚păuni' şi ‚pieptare cu ciucuri', casele cu tindă şi târnaț, ‚măsurişul oilor', ‚şezătorile', ‚podurile înfundate', ‚pețitul' fetelor şi ‚înmormântarea nuntă'" în Cocean, P., 1997, *Geografia turismului românesc*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca, p. 94.

599 Dunăre, N., 1971, *Județul Bistrița-Năsăud: încadrare şi zonare etnografică*, în File de Istorie, vol. I, p. 189, Bistrița.

La bază procesului de „încadrare şi zonare etnografică”, N. Dunăre a ales următoarele criterii, relevante în stabilirea limitelor: „una din ocupaţiile tradiţionale de masă, portul popular, arhitectura populară, diferitele meşteşuguri ţărăneşti, folclorul etc.”[600]. Se poate constata că acestea sunt şi elementele luate în considerare în identificarea aspectelor de specificitate ale unei „ţări”, care converg spre crearea unui spaţiu mental original, uşor recognoscibil. Din metodologia aplicată în cercetarea etnografică, specialistul alege dintru început „o anumită zonă sau subzonă, adică o unitate sau o subunitate teritorială stabilită pe baza unui fond comun specific, a persistenţei unor fenomene sau fapte de cultură sau artă populară, ca şi a circulaţiei altora în cuprinsul sau în afara zonei sau subzonei respective”[601], ştiut fiind că un fenomen se delimitează şi în funcţie de apariţia unor factori necaracteristici sau contradictorii esenţei sale, ce se fac cunoscuţi la limitele spaţiului, în care el însuşi (fenomenul) se manifestă intens.

Specific *subzonei Ciceu-Beclean* este structura etnică a populaţiei, „în mare majoritate românească, alături de care conlocuiesc unguri”[602]. E interesant de menţionat că N. Dunăre consideră că întreaga subzonă Ciceu-Beclean se află la vest de Ţara Năsăudului „prin conservarea unui caracter tradiţional al culturii şi artei sale populare”[603], însă precizăm că, dintre cele şapte subzone etnografice ale judeţului Bistriţa-Năsăud (Ciceu-Beclean, Năsăud, Rodna, Bârgău, Bistriţa, Şieu, Câmpie), doar aceasta (Ciceu-Beclean) îşi revendică numele de la unirea a două toponime („Ciceu” şi „Beclean”). Considerăm că acesta este un argument convingător în a afirma că însăşi această subzonă este scindată în două areale distincte, ca mentalitate şi polarizare funcţională: aşezările de pe Valea Mare se orientează spre Reteag şi Dej, iar cele din sud, şi anume Braniştea, Cireşoaia, Măluţ, sunt situate în Câmpia Transilvaniei, cu activităţi specifice. Aşezările de pe Valea Ilişua, însă, se orientează ca spaţiu mental şi, parţial, funcţional, spre Beclean şi subzona Năsăud din vecinătate – pol de românitate şi stabilitate etnică.

Subzona Năsăud este delimitată de N. Dunăre ca având o extindere „de la Someşul Mare până pe coama Munţilor Rodnei de către Maramureş, [şi] [...] cuprinde patru văi – Zagra, Sălăuţa, Gersa, Rebra – care se varsă în Someşul Mare. Pe lunca Someşului se află comunele Nimigea, Salva, Rebrişoara, precum şi oraşul Năsăud, întregite cu sate aflate pe văile laterale. [...] Exceptând Nimigea de Jos, unde maghiarii deţin 2/3 din populaţie, şi oraşul Năsăud, unde, în cadrul diferitelor ocupaţii meşteşugăreşti şi administrative, se aflau un număr de familii ungureşti, populaţia acestei subzone este românească”[604]. Ca şi criteriu de departajare între subzonele Ciceu-Beclean şi Năsăud, N. Dunăre îl alege pe cel istorico-social: „tot timpul [cei din subzona Năsăud] au fost oameni liberi [...]”[605], însă, aşa cum preciza Ioan Bureaca, în

---

[600] *Ibidem*, p. 180.
[601] *Ibidem, loc. cit*.
[602] *Ibidem,* p. 182.
[603] *Ibidem,* p. 183.
[604] Dunăre, N., *op. cit.*, p. 183.
[605] *Ibidem, loc. cit.*

lucrarea sa asupra fenomenului bejeniei[606], anterior şi simultan intervalului de fiinţare a regimentului grăniceresc, nu toţi locuitorii se bucurau de drepturi sociale (spre exemplu, jelerii), fiind supuşi unor condiţii de trai iobagiale, ceea ce i-a determinat în a se uni cu cei, asemenea lor, din Comitatul Solnocului Interior, şi să organizeze expediţii de emigrare peste Carpaţi (pe Valea Rebrei de exemplu), spre Maramureş, Bucovina şi Moldova. Reluând caracteristicile economiei agrare de pe Valea Ilişua (creşterea vitelor, păstorit pendulator, pădurărit, vânătoare, pescuit), constatăm că acestea se suprapun peste cele ale economiei din subzona Năsăud. Această coincidenţă a îndeletnicirilor este dublată şi de trăsăturile specifice ale portului popular, cu elemente asemănătoare în cele două subzone (Ciceu-Beclean şi Năsăud).

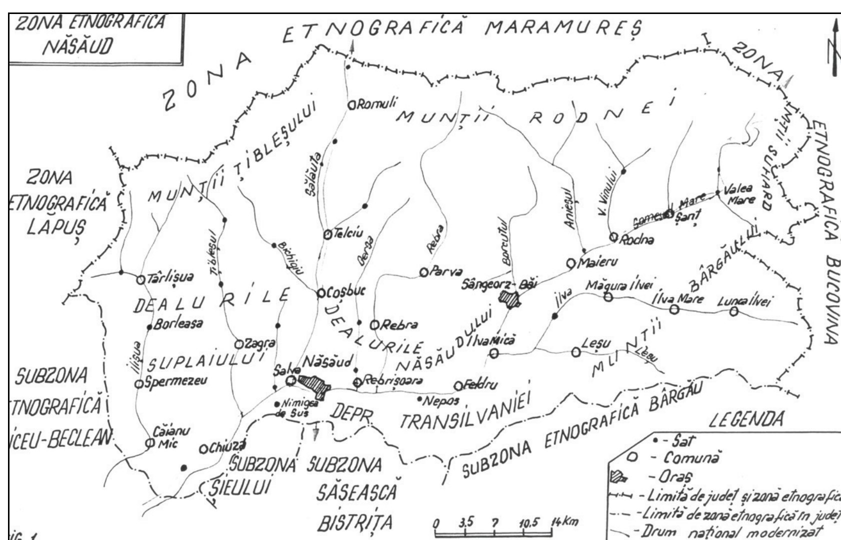

Fig. 9. Zona etnografică Năsăud (după Chitul, Dorina, 1994[607])

Cea de-a treia subzonă etnografică, şi a doua ale cărei aşezări sunt incluse în totalitate Ţării Năsăudului, este *Rodna*. Aceasta cuprinde comunele Feldru, Maieru, Rodna, Şanţ, Ilva Mică, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Lunca Ilvei şi oraşul Sângeorz-Băi. În această subzonă, mai mult decât în oricare dintre cele două menţionate anterior (Ciceu-Beclean şi Năsăud), factorul economic a dictat, prin resursele subsolului şi cele forestiere, structura etnică (mai nuanţată, dar majoritar românească) şi ocupaţiile specifice ale locuitorilor (familii de lucrători unguri, ruteni, ţipţeri). Legăturile celui mai vechi oraş medieval din judeţul Bistriţa-Năsăud, civitas Rodna, cu Moldova, sub a cărei stăpânire s-a aflat în secolele XV şi XVI (între anumite intervale temporale), subzona Rodnei, împreună cu cea a

[606] 1971, *Aspecte ale bejeniei în veacul al XVIII- lea din judeţul Bistriţa-Năsăud*, în File de Istorie, vol. I, p. 151-168, Bistriţa.
[607] Chitul, Dorina, *op. cit.*, p. 3; Ilovan, Oana-Ramona, Chitul, Dorina, 2006, *Semnificaţia etnografiei pentru individualizarea Ţării Năsăudului*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 2, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Năsăudului, explică existenţa unor interferenţe etnografice vizibile în portul popular[608]. Activităţile locuitorilor (păstorit, pădurărit, plutărit şi minerit) dau seama, încă o dată, de similitudinile cu subzona Năsăud şi cu aşezările de pe Valea Ilişua.

Aceste subzone etnografice ale Ţării Năsăudului (Ciceu-Beclean parţial, Năsăud şi Rodna) sunt delimitate, la sud, de cea a Bârgăului, a Bistriţei şi a Şieului, ultimele două fiind caracterizate de puternice conexiuni etnografice interne între autohtonii români şi populaţia săsească (în subzona Bistriţa) şi cea maghiară (în subzona Şieu). De asemenea, subzonelor Bistriţa şi Şieu, le este specifică viticultura şi pomicultura, efect al unor condiţii naturale diferite de cele din Ţara Năsăudului, un alt element de discontinuitate, pe lângă cel al polarizării de către Bistriţa, şi menit să faciliteze delimitarea entităţii teritoriale năsăudene în partea sa sudică.

De asemenea, zonarea etnografică, reflectată prin includerea sau excluderea unor aşezări dintr-un anumit areal, nu este una rigidă în timp şi, implicit, nici în spaţiu. Cauza flexibilităţii limitelor zonale este apariţia modificărilor socio-economice şi politice care au determinat reorientarea, prin ajustare, a fluxurilor materiale şi spirituale (însă nu în direcţii opuse), într-un anumit teritoriu, ducând la noi comuniuni culturale sau la stabilirea şi fortificarea relaţiilor din interiorul celor vechi. De aceea, realitatea actuală a locurilor poate să fi pierdut o parte din elementele dătătoare de specificitate, produs al epocii feudale[609] şi să fi câştigat altele, prin interacţiunile mai intense cu zonele etnografice apropiate.

În acest context, al distilărilor etnografice generatoare de unitate, de comuniune creatoare de tradiţie, N. Dunăre constată că: „[r]aza teritorială a zonelor etnografice tradiţionale s-a conturat în condiţiile economiei şi relaţiilor sociale din epoca feudală. Economia şi cultura modernă, iar, în mai mare măsură, condiţiile din perioada contemporană, au determinat necontenit schimbări, unificări culturale, materiale şi spirituale pe o arie mai largă, reducerea notelor particulare zonale. Nu arareori, ceea ce a fost zonă, cu timpul, a devenit subzonă”[610]. De aceea, N. Dunăre menţionează că se evidenţiază „asemănări şi legături de ordin etnografic şi folcloric deosebit de semnificative şi cu zonele etnografice Ţara Lăpuşului şi Câmpia Transilvaniei”[611]. Spre exemplu, vecinătatea cu Ţara Lăpuşului a determinat apariţia, în nord-vestul Ţării Năsăudului, a unui spaţiu de interferenţă etnografică în arealul localităţilor Agrieş, Agrieşel, Molişet şi Şendroaia. Aceasta stă mărturie a caracterului semi-deschis al Ţării Năsăudului, cu o bună comunicare, facilitată în timp, cu spaţiile limitrofe.

Deşi zonă etnografică aparte, Ţara Năsăudului suferă influenţe ale zonelor etnografice din jur, pe care, de altfel, le va influenţa şi aceasta, la rândul său, sub

---

608 Singura notă de particularitate, în comparaţie cu subzonele menţionate anterior, în ceea ce priveşte portul popular – ca mărturie a specificităţii şi unităţii creaţiei artistice populare din Ţara Năsăudului – este recunoscută în portul popular bărbătesc: „sumanul relativ scurt, croit pe corp şi cu guler îngust, cu unele evidente asemănări cu portul transcarpatic, bucovinean şi moldovenesc” (Dunăre, N., *op. cit.*, p. 184).

609 Dunăre, N., *op. cit.*, p. 180.

610 *Ibidem, loc. cit.*

611 *Ibidem*.

raportul tipurilor arhitecturale de gospodării, a activităţilor economice principale şi secundare, a meşteşugurilor populare, a tipurilor tradiţionale de transport, port popular, datini şi obiceiuri.

2.6.2.2. Arhitectura tradiţională

Satele Ţării Năsăudului au o *structură adaptată reliefului* fragmentat, fiind sate răsfirate şi risipite de vale, aşezate pe terasele de luncă, pe conurile de împrăştiere, în zonele de confluenţă hidrografică, în timp ce, bazinetele depresionare au înscrise sate cu structură radial-convergentă: în aval de Mocod, lunca lărgită a Someşului Mare, asociată cu apartenenţa teritoriului la Comitatul Solnoc-Dăbâca, au determinat apariţia satelor adunate liniare. Un exemplu clar al *influenţei factorului istoric asupra structurii satului* se poate identifica la Nepos, sat răsfirat pe versanţii dealurilor de pe dreapta Someşului Mare şi care a fost strămutat pe malul stâng, în luncă, la indicaţia împăratului Iosif al II-lea, dată cu prilejul vizitei din anul 1783. Satul a căpătat astfel o structură liniară.

Casele foarte vechi din vetrele satelor şi, mai ales, casele din câmp păstrează, azi, tipurile arhitecturale arhaice, cu arie largă de răspândire în toată România, la contactul dealului cu muntele, acolo unde lemnul şi piatra constituie principalele materiale de construcţie. Creşterea numărului membrilor familiei, dar şi a puterii economice a acesteia, au determinat apariţia caselor tradiţionale evoluate, la care anexele s-au separat de construcţia casei. Un tip arhitectural arhaic, impus de relieful în pantă mare, este casa cu etaj, prezentă şi azi pe versanţii însoriţi, la care, în denivelările de sub casă, se sapă şi se construieşte fie grajdul, fie pivniţa şi coteţele (la acestea din urmă, grajdul se află situat sub acelaşi acoperiş, în continuarea casei). Indiferent de tipul arhitectural, casele au temelii de piatră de 0,5-1 m, iar pereţii se construiau, la tipurile arhaice, din lemn rotund, îmbinat într-un sistem vechi „în cetori", iar, ulterior, la cele evoluate, bârnele s-au fasonat „în patru feţe", îmbinarea acestora realizându-se „în cetori nemţăşti" sau „în căţăi". Ulterior, ca de altfel şi în zonele etnografice din jur, pereţii caselor s-au „purişit" cu leţuri peste care s-au aplicat tencuieli şi zugrăveli exterioare şi interioare, de cele mai multe ori în tente de albastru.

Acoperişul sau „hăizaşul" se construia în stil românesc, în patru ape (recent, din motive economice, doar în două ape), şi de două-trei ori mai înalt decât construcţia casei, pentru a facilita alunecarea zăpezii. *Curtea casei* cuprinde două tipuri distincte: (a) curtea dublă în satele de deal şi de munte, cea mai veche formă românească, curţii casei adăugându-i-se ocolul sau curtea vitelor şi (b) curtea franconă (curtea îngustă), tip pătruns din zona Bistriţei, adus de saşi. *Anexele gospodăreşti* capătă structura identică cu cea a satelor montane din România, în care suprafaţa plană este restrânsă şi deserveşte activităţile pastoral-agrare. Anexele sunt reprezentate de şură, grajd, coteţe, fârtai, iar, în lunca lărgită a Someşului Mare, apare coşteiul sau „hoşteiul" pentru depozitarea cerealelor.

Poarta şi împrejmuirile construite iniţial din lăstăriş de fag şi alun, în formă de „cetina bradului", „cu cunună" şi „în spic", au fost înlocuite de porţi şi garduri simple de scânduri şi leţuri, fără a apărea tendinţa de înfrumuseţare, precum cea a porţilor maramureşene sau cea specifică influenţelor bucovinene, materializate prin

ornamente ale porții, gardurilor sau a acoperişurilor, executate în tehnica traforajului. În câmp, mai ales, după militarizarea ținutului, proprietățile s-au împrejmuit prin garduri din „răzlogi" sau „lodbe".

Un element unic în arhitectura subzonelor etnografice a Năsăudului şi Rodnei este *podul de lemn, acoperit,* prezent în majoritatea satelor grănicereşti, cu caracter de individualizare a acestui spațiu față de cele ale altor subzone componente ale regiunii. Însă această trăsătură peisagistică individualizantă a dispărut, ultimele două exemplare fiind la Salva şi Nepos, conform lui M. Mureşianu[612]. Alte două poduri sunt în Ilva Mare[613] şi la Coşbuc[614]. „Podurile înfundate", numeroase altă dată, au fost construite din dispoziția baronului Karl Entzenberg[615], primul comandant al regimentului, după modelul podurilor elvețiene. Acestea polarizau viața satelor, pe vreme rea.

2.6.2.3. Activitățile economice tradiționale

Determinate de factorii mediului natural, nu foarte favorabili, *activitățile economice principale* sunt reprezentate de păstorit[616], agricultură, pădurărit[617] şi minerit[618], activități prezente, de altfel, şi în zonele etnografice limitrofe. Dacă modul de practicare şi uneltele folosite sunt identice cu cele din regiunile din jur, diferiți sunt doar termenii utilizați de populație – regionalismele: furşituri, lodbe, răzlogi, boteie, măsurici, mertuci, mutare, împreunatul oilor, brândză, armingen, jarnăn,

---

[612] 1992, *Câteva aspecte privind implicațiile geografico – economice ale înființării districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2, p. 107.

[613] Pod „înfundat", peste Valea Ilvei, la Ilva Mare - Chitul, Dorina, *op. cit.*

[614] Confirmăm prin cercetarea noastră pe teren.

[615] Sumbrul tablou de început a fost luminat de figura celui de-al doilea comandant al regimentului, baronul Karl Entzenberg (1764-77), care se transpune într-un cunoscător şi protector al românilor grăniceri (Şotropa, V., 1994, *Comandanții regimentului grăniceresc năsăudean*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 92, Editura Tipomur, Târgu Mureş.

[616] Ocupațiile tradiționale vizează tipuri şi forme de exploatare agricolă, tipuri şi forme de valorificare industrială. În trecut, ocupația de bază era *agricultura, în cadrul căreia predomina creşterea ovinelor (păstoritul)*. Vechimea păstoritului ca ocupație străveche a populației de pe Valea Someşului, reiese şi din diferitele mențiuni fragmentare păstrate ca simple notițe în arhivele Bistriței (Şotropa, V.). Astfel, din 19 ianuarie 1615, cu ocazia unor inundații ale Văii Someşului, se amintea de pagubele făcute de ape, unor turme de oi şi pastori. Importanța suprafețelor de eroziune pentru păstoritul din zonă a fost prezentată detaliat, penru Munții Rodnei, de T. Morariu (1937, *Vieața pastorală în Munții Rodnei*, Societatea Regală Română de Geografie, Bucureşti) (pentru păşunatul oilor şi pentru aşezarea stânelor). Numărul animalelor pe Valea Someşului a fost în creştere până la izbucnirea războiului mondial şi după 1925 (Morariu, T., 1937).

[617] Menținerea stăpânirii munților, pe Valea Someşului, în decursul veacurilor, se datorează modului de administrare colectiv. Dacă munții ar fi fost împărțiți între membrii diferitelor familii, atunci ar fi fost uşor înstrăinați, aşa cum s-a întâmplat cu munții Maramureşului (dați evreilor).T. Morariu (1937) meționează că populația, de pe versantul sudic a Munților Rodnei, are ca ocupație principală creşterea vitelor şi agricultura, exploatarea lemnului fiind practicată de foarte puțini locuitori.

[618] Mineritul a reprezentat un factor stimulativ în dezvoltarea socio-economică a Rodnei, precum şi a aşezărilor din apropierea acesteia (exploatarea minereului de plumb), şi al imigrării în regiune a unor familii slovace, poloneze şi şvabe, ocupate în acest sector de activitate (Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte privind implicațiile geografico – economice ale înființării districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2, p. 107).

cologilă, giug, crivală, cicovăi, ciuble, pogonici, mejdă, cotărgi, părădaiță, găvoajde, țugărit, flistău, măgeran, pâțâiene etc. (mulți termeni de origine dacă sau slavă). Momentele de răgaz dintre activitățile principale au fost utilizate pentru desfăşurarea *activităților secundare*, reprezentate prin culesul din natură, albinărit sau bărcuit, vânătoare, pescuit, voştinărit şi strânsul de lână şi de brânză. Dacă primele dintre acestea sunt prezente în toată Transilvania, Maramureş, Bucovina şi Lăpuş, menite a asigura resurse suplimentare de hrană, „leacuri", tananți, coloranți, miere, ceară, plante folosite în ritualuri magice etc., ultimele două sunt activități semnalate doar la Căianu Mare şi la Căianu Mic[619], impuse de sărăcia locuitorilor jeleri, în trecut, care astfel, între principalele activități agricole, găseau calea de a-şi completa veniturile.

În aceeaşi perioadă, a păstoritului, se menționează ca o ocupație secundară, *meşteşugăritul (meşteşuguri casnice).* Creația populară a fost condiționată de o serie de factori de natură demografică, etnică, religioasă, socială etc. Industria casnică, a cărei dezvoltare tradițională a rămas tot în stadiul incipient, în satele regiunii, în timpul graniței, „a luat un avânt extraordinar [...] care a excelat mai ales în două ramuri: textilă şi a prelucrării lemnului. S-au înmulțit morile, pivele, fierăstraiele (joagărele), varnițele [...]"[620]. Meşteşugurile populare s-au dezvoltat în gospodăriile năsăudenilor, însă cele vizând exploatarea şi prelucrarea lemnului au luat amploare, dând naştere unei adevărate industrii țărăneşti[621].

Impuse de nevoi practice, precum asigurarea articolelor de îmbrăcăminte, încălțăminte, a bunurilor casnice diverse, a uneltelor agricole, a materialelor de construcție, valorificarea materiilor prime vegetale, animaliere, a masei lemnoase, meşteşuguri populare identificate în Țara Năsăudului sunt: piuăritul, vâltoritul pănurii[622], pietrăritul, vărăritul, zlătăritul (exploatarea pepitelor aurifere din albia râurilor)[623], cărbunăritul[624], fierăritul, prelucrarea pieilor, opincăritul, împletitul, păunăritul[625], torsul, vopsitul firelor şi țesutul), morăritul, brutăritul, măcelăritul, săpunăritul, berăritul. Unele meşteşuguri s-au practicat fie în fiecare gospodărie țărănească, pentru a acoperi nevoile familiale, altele, dimpotrivă, au determinat

---

619 Reteganul, Gh., 1939, *Ocupațiile anexe ale locuitorilor din Căianu Mic, Someş*, în Rev. Soc. Rom., IV, 1-3, Bucureşti; Pădurean, A., Retegan, A., 2006, *Căianu Mic, în obiectivul cercetării – antologie*, Editura Charmides, Bistrița.

620 Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte privind implicațiile geografico – economice ale înființării districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2, p. 107.

621 Grapini, L.-I., 2001, *Județul Bistrița-Năsăud. Studiu de Geografie Culturală. Lucrare de diplomă.* Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, p. 39; Lupşan, S., Onofreiu, A., Avram, G., Mureşan, I., Pupeză, L, 2002, *Pădurile județului Bistrița-Năsăud, din cele mai vechi timpuri şi până astăzi*, Editura „Mesagerul", Bistrița.

622 Drăgoi, M. D., 2001, *Spermezeu. Străvechi sat românesc de la poalele Țibleşului – monografie istorică*, Editura Limes, Cluj-Napoca.

623 Pădurean, A., Retegan, A., *op. cit.*

624 Pietrăritul (exploatarea, prelucrarea şi întrebuințarea pietrei în construcție) s-a dezvoltat la Dumbrăvița, Leleşti şi Hăşmaşu-Ciceului. Vărăritul are o pondere mai mare (față de celelalte localități) în comuna Rodna, având că sursă de alimentarea rocile calcaroase ale Munților Rodnei. În trecut, existau cariere de var şi la Şanț. Cărbunăritul este reprezentat de producerea mangalului, localizat în Târlişua, Rebra şi Leşu. Cojocăritul (cojoace, căciuli, pieptare) a fost bine reprezentat la Năsăud, Măgura Ilvei (Dumitra, în apropiere) (Chitul, Dorina, *op. cit.*).

625 Filip, Ana, Morariu, I. (coord.), 2005, *Salva. Repere monografice,* Editura George Coşbuc, Bistrița.

specializarea unor locuitori. Tipic pentru Țara Năsăudului este păunăritul, celelalte meşteşuguri fiind prezente şi în zonele etnografice limitrofe, cu excepția Văii Şieului.

Meşteşugurile din perioada contemporană sunt[626] cojocăritul: Telciu (2)[627], Rebra (1), Suplai (1), Rodna (2), Spermezeu (2); fierăritul: Rebra (1), Suplai (1), Telciu (1); pielăritul şi curelăritul: Telciu (1), Maieru (1); tâmplăria (sculptura în lemn): Rebra (2), Suplai (1), Telciu (1), Ilva Mare (1), Feldru (1), Rodna (1), Şanț (1); împletitul nuielelor: Telciu – atelier, Rebra (1), Rebrişoara – atelier, Rodna (1); rotăritul şi dogăritul: Telciu (1), Rebra (1); cizmăritul: Spermezeu (1); confecționatul „penelor" de păun: Salva (3); țesutul: Telciu (19), Rebra (2), Salva (2), Feldru (8), Spermezeu (2); cusutul (cu mărgele pe fir): Salva (1), Telciu (1), Parva (1); lumânăritul: Căianu Mic (1).

Ca *sisteme tradiționale de transport*, pe lângă cele care vizau folosirea forței umane şi animale, un rol deosebit l-au avut, în trecut, plutăritul sălbatic[628], iar după militarizarea zonei, plutăritul organizat[629], urmele hăitaşelor de odinioară fiind şi azi vizibile, pe cursurile superioare ale Someşului Mare, Ilvei, Leşului etc. Şi azi, ca şi în trecut, se pot vedea, în albiile râurilor, punți peste care femei purtând pe umăr „săhăidacul" în care duc copilul mic, la lucrul în câmp, sau bărbați care, în plină vară coboară „furciturile" de fân, pe versanții foarte abrupți cu sania.

2.6.2.4. Zestrea etnoculturală

Zestrea etnoculturală năsăudeană, născută din sinergia factorilor economic, politic, social, demografic, cultural, etnic, religios etc., dă seama de modul de viață, bazat pe tradiție şi individualitate. *Folclorul* este definit ca „totalitatea creațiilor artistice, a obiceiurilor şi a tradițiilor populare"[630]. Tradițiile sunt obiceiuri consacrate. *Obiceiurile se împart în categorii. Astfel, apar obiceiuri din ciclul vieții:* naşterea, botezul, nunta, înmormântarea; *obiceiuri din cursul anului:* obiceiuri de iarnă (Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza sau Botezul Domnului), obiceiuri de primăvară (Floriile, Paştile sau Învierea Domnului, Sângeorzul, Măsurişul), obiceiuri de vară („Sânzâienele", „Cununa de grâu"), obiceiuri de toamnă (claca[631], şezătoarea[632]). De toate aceste obiceiuri, precum şi de ocupații[633], se leagă descântece şi leacuri băbeşti.

Diverse sunt şi *obiceiurile şi datinile impuse de practicile agrare*: aruncarea peste ogorul proaspăt semănat a unui lacăt (la Rebrişoara), cu semnificația închiderii ciocului păsărilor; înnodarea cu o mână a două-trei frunze de pe o tulpină de porumb, pentru ca lanul să lege roade (la Nimigea); plata pământului (se aşază

---

[626] Grapini, L.-I., *op. cit.*, p. 39-41.
[627] Numărul meşteşugarilor.
[628] Lupşan, S., Onofreiu, A., Avram, G., Mureşan, I., Pupeză, L., *op. cit.*
[629] *Ibidem*.
[630] Breban, V., Canarache, Ana, 1974, *Mic dicționar al limbii române*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, p. 273.
[631] Berceni, R., 2004, *Clăcile – modalități de întrajutorare între oameni*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 341-346, Editura Mega, Cluj-Napoca.
[632] O şezătoare aparte era acea de şapte babe „iertate de rele" care după înserat, până la miezul nopții, fără a-şi vorbi, confecționau „cămaşa ciumii".
[633] Între obiceiurile *legate de păstorit* menționate de T. Morariu (1937, *Vieața pastorală* ...): „băgatul oilor pe brânză şi plecarea la munte", târg pe nedei, recunoaştrea oilor bolnave şi tămăduirea lor, jocuri ale păcurarilor.

sub car, înainte de a porni la arat, o farfurie cu grâu şi un ou, la Romuli, sau în alte sate, a unei bucăţi de pâine şi sare); înălţarea armingenului sau a „ciatâjului" la băgatul oilor pe brândză; cununa grâului; „focul viu" aprins şi păzit toată vara de un fecior curat, pentru a proteja stâna şi păcurarii etc.

Obiceiurile legate de meşteşuguri sunt comune cu cele practicate în zonele etnografice din jur, mai reprezentative fiind şezătorile, manifestări cu valenţe nu doar social-economice, dar şi culturale multiple, în care tineretul îşi însuşea valori social-etice, cânta, juca, lua parte la jocuri precum „fântâna", „puricele", „mănuşa", „jocul perinii" sau la diferite ritualuri magice.

Ceea ce imprimă specificitate şi originalitate unui areal şi argumentează, pentru delimitarea sa ca zonă etnografică, este *portul popular*, cu impact în diferenţierea chiar a subzonelor şi a unor teritorii restrânse în cadrul acestora (spre exemplu, a văilor şi a localităţilor), cu trăsături definitorii particulare[634]. Portul popular se erijează, astfel, într-un criteriu ce evidenţiază trăsăturile de detaliu, mai puţin observabile în cazul analizei „uneltelor tradiţionale, [...] industriilor şi meşteşugurilor ţărăneşti, care au parte de uniformitate mult mai întinsă [decât] creaţiile de artă plastică populară"[635]. Însă, trebuie să observăm că specificitatea „de ordin geografic, economic şi al ocupaţiilor tradiţionale populare" nu se constituie deloc în criterii generatoare de individualitate pentru zonele etnografice Rodna, Năsăud şi Ciceu-Beclean pe care le-am inclus (ultima doar parţial, din cauza aspectelor funcţionale, mai ales, şi a celor demografice) în Ţara Năsăudului.

Portul popular, în trecut cu particularităţi de la sat la sat[636], s-a omogenizat ca număr de piese, croi, modele şi cromatică, identificându-se azi doar portul bătrânilor şi cel al tinerilor. Portul popular femeiesc (cămaşa, poalele, zadiile) şi cel bărbătesc (cămaşa, izmenele, pieptarul şi sumanul, opincile, clopul cu pană de păun) are câteva elemente de specificitate date de influenţele zonelor etnografice limitrofe. Spre exemplu, pe Valea Ilişua, a Zagrei şi a Sălăuţei, aceste influenţe se materializează prin aplicarea fodorilor pe mâneci şi platca „ceptului" femeiesc, şurţuri roşii vârstate cu negru, cioarecii şi izmenele mai largi la bărbaţi şi clopul de paie, influenţe pătrunse dinspre Maramureş şi Lăpuş. Pe Valea Ilvei şi pe cursul superior a Someşului Mare, pătrund, din Bucovina, „pieptarul bârsănesc" şi cojocul, vopsite ambele în alb şi împodobite cu cusături policrome. Tot aici, din zona Bârgăului, „verdele bârgăonesc", o culoare brună-gălbuie, în timp ce pe culoarul larg al Someşului, în aval de Năsăud, apar culorile pale (crem, bej, roz, galben), alături de clopul de paie femeiesc împodobit cu „petele", pătrunse de pe Valea Şieului. Piesele de port popular sunt pânzăturile (şurţ şi zadie), pieptarul „înfundat" ca piese femeieşti, „cu pană lată", „chitul" sau „gubul" înlocuite de

---

[634] Dunăre, N., *op. cit.*, p. 182.

[635] *Ibidem*, p. 181-182.

[636] În trecut, în Rebra, femeile purtau pe cap năframi albe ţesute în casă, ca, ulterior, acestea să fie înlocuite cu baticurile din păr şi din mătase. La sărbători mari, la petreceri şi la nunţi, fetele umblau cu capul descoperit şi cu părul împletit în două cozi, care se înfăşoară roată, în jurul capului. Portul bărbătesc a înregistrat schimbări, datorită influenţei îmbrăcămintii din timpul graniţei militare. De asemenea, costumele diferă în funcţie de vară sau iarnă (cu adaptări, în funcţie de temperatură) (Bachiş, Şt., *op. cit.*).

„căput” sau „zeche”, brâul cu mărgele, brâul de picior, pieptarul cu „ciucuri”, zdrăngănelele de la opinci sau cizmele de box şi, mai presus de toate, mândria portului bărbătesc năsăudean, purtat cu mare fală la sărbători.

Deşi Năsăudul are statut de „oraş al academicienilor”, Ţara Năsăudului încă funcţionează ca un spaţiu rural tradiţional, în care datinile şi obiceiurile tradiţionale laice şi religioase şi cele din ciclul vieţii se păstrează riguros. Conservatorismul acestei importante zone etnografice poate fi explicat prin vechime şi continuitate, dar şi prin formarea şi dezvoltarea aşezărilor în arii depresionare, cu caracter mai mult sau mai puţin închis, integrând o realitate istorică în terminologia edificatoare de „ţară”. Această regiune poate fi considerată conservatoare din punct de vedere al portului, al obiceiurilor şi al tipului de aşezare, dar după 1989, supusă unei metamorfoze caracteristice întregii Românii.

Mândrii de statutul lor de urmaşi ai grănicerilor, fiind în cea mai mare parte oameni liberi, stăpâni asupra pădurilor, pajiştilor şi ţarinilor, conştienţi de ascendenţa daco-romană, năsăudenii au dobândit o mentalitate aparte, de superioritate. Pătruns în acest spaţiu din afară, rămâi mereu surprins de cutumele locului sau te simţi un etern neadaptat, cu toate eforturile pe care le faci pentru a te integra, fiind tratat de sus şi catalogat drept „venetic” sau „adus de apă”. Concluzionăm că, prin elementele de zonare etnografică a judeţului şi, implicit, a „ţării”, mărturii ale comuniunii seculare a locuitorilor, se aduc argumente puternice pentru unitatea materială şi spirituală a năsăudenilor.

2.6.3. Ţara Năsăudului – entitate condiţionată istoric. Coordonatele fiinţării Ţării Năsăudului – Rolul factorilor politici şi administrativi, în definirea regiunii năsăudene

Relieful înalt al Munţilor Ţibleşului, Rodnei, Suhardului, Bârgăului, al Dealurilor Năsăudului şi Suplaiului, al Văii Someşului Mare şi al afluenţilor de dreapta ai acestuia, de la ieşirea din zona montană, deşi n-au constituit cadrul cel mai prielnic de locuire, a asigurat acest spaţiu pentru vremuri de restrişte. Mărturii arheologice de necontestat, întregite din secolul al XIII-lea de cele scrise, atestă locuirea teritoriului încă din epoca pietrei[637].

Ţara Năsăudului este o entitate condiţionată istoric. Graniţa nordică a Imperiului Roman era pe linia aşezărilor Ilişua, Zagra, Livezile, Orheiu Bistriţei şi Domneşti[638,639]. Popoare migratoare, cu incursiuni distrugătoare în Ţara Năsăudului, au fost pecenegii (902-911) şi cumanii (1067-1071) (sudul Ţării Năsăudului a fost afectat de năvălirile cumane[640]).

---

[637] Plăianu, C., 1998, *Chiuza – veche vatră românească şi leagăn al rebrenilor – monografie*, Casa de Editură Viaţa Creştină, Cluj-Napoca; Drăgoi, M. D., 2001, *Spermezeu. Străvechi sat* ...

[638] Marţian, I., Marţian, Veturia, 1989, *Date privind istoricul localităţii Mintiu*, în File de Istorie, vol. VI, Muzeul Judeţean Bistriţa-Năsăud, Bistriţa, p. 208.

[639] Dincolo de limes-ul nordic al Daciei romane, pe o fâşie de până la 20 km, existau castre de graniţă, de aici şi concluzia că romanii stăpâneau, până în secolul III, tot arealul de la sudul Munţilor Ţibleş şi Valea Someşului Mare, până la Munţii Bârgău (Grapini, L.-I., *op. cit.*, p. 8).

[640] Marţian, I., Marţian, Veturia, *op. cit.*, p. 210.

Unii autori menționează practicile locuitorilor din câteva sate româneşti care au dispărut din partea sudică a Țării Năsăudului, care, la amenințarea unor invazii, închideau „stăvilarele digurilor de pe Valea Morii (Rosua de azi), între Dumitra şi Şintereag, cu scopul de a inunda, în caz de pericol, căile de acces […]”[641].

Saşii sunt colonizați în secolele XII şi XIII[642].

Primele mențiuni documentare, ale vreunei aşezări din Țara Năsăudului, sunt din *secolul XIII* şi vizează Rodna: în 1241, după invazia tătaro-mongolă, sunt menționați doi cavaleri teutoni care stăpâneau Rodna[643]; iar „în secolul al XV-lea, în anii 1458 şi 1472 este amintită sub denumirea de *Valea Rodnei*, ca în 1467 să apară sub numele de *districtul Rodnei*”[644]. Aceste date istorice îl determină pe I. Rusu să afirme că regiunea năsăudeană a fost cunoscută sub denumirea de „Vallis Rodnensis” sau „Districtus Rodnensis”[645]. Sunt menționate, în *documentele secolelor XIII* şi *XIV*, două districte: Districtus Saxonicus şi Districtus Valahorum – districtul românesc din „Valea Rodnei”, acesta purtând şi numele de „Țara Năsăudului”[646].

Deşi satele au început să fie atestate documentar din secolele XIII-XIV[647], acestea sunt mult mai vechi, fapt ilustrat de toponimia slavă, care pledează pentru conviețuirea populației daco-romane cu slavii, după retragerea stăpânirii romane: Ilva (ill = lut), Zagra (za gora = peste deal), Mocod (maku = mac), Rodna (rudna = metal), Rebra (rebăr = coastă, munte)[648] etc.

În perioada prefeudală, precum *şi* în cea următoare, *a feudalismului timpuriu*[649], valea superioară a Someşului Mare, era organizată în obşti săteşti.

---

641 *Ibidem*, p. 209.

642 Schuster, E., 2004, *Considerații geografico-istorice asupra colonizării saşilor din Transilvania*, în Studia UBB, Geographia, anul XLIX, p. 133-136, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Poledna, R., 2001, *Sint ut sunt, aut non sunt? Transformări sociale la saşii ardeleni, după 1945. O analiză sociologică din perspectivă sistemică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

643 Marțian, I., Marțian, Veturia, *op. cit.*, p. 211.

644 Rusu, I., 1971, *Câteva date privind vechea organizare administrativă şi judecătorească a unor teritorii din județul Bistrița-Năsăud*, în File de Istorie, vol. I, Bistrița, p. 123.

645 *Ibidem, loc. cit.* Prima menționare documentară a ‚Țării Năsăudului', nu apare în actul de la 1264, prin care Ştefan, ducele Transilvaniei, a dăruit „Țara Năsăudului" („Terra Nazowd") comitelui Haros, greşit identificat, aşa cum demonstreză I. D. Oancea, 1979, *Despre țară şi țări*, în St. Cerc. Geol., Geofiz., Geogr., Geografie, T. XXVI, p. 3-12, Bucureşti.

646 Buta, I., 1976, *Bistrița-Năsăud, ghid turistic al județului*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, p. 28.

647 Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grăniceresc Năsăudean ...*; Drăganu, N., 1928, *Toponimie şi istorie*, Cluj.

648 Drăganu, N., *op. cit.*; Ureche, N. I., 2001, *Monografia comunei Ilva Mare şi a familiei Ureche*, ramura Andrei, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca; *** 1985, *Rodna la 750 ani de atestare documentară (1235-1985)*, Partea I şi II, număr îngrijit de C. Plăianu şi I. Marțian, Cercul Cultural-Istoric Plaiuri năsăudene și bistrițene, Cluj-Napoca; Păiuş, L., 2003, *Monografia comunei Rodna Veche*, Vol. I, Editura George Coşbuc, Bistrița, p. 49-52.

649 Statul feudal maghiar îşi exercita influența asupra Transilvaniei, începând cu a doua jumătate a secolului XI, când demarează perioada cuceririlor treptate ale acestei regiuni. Din dorința regilor maghiari de a-şi apăra granițele, de atacurile popoarelor migratoare, de la est, precum şi cu scopul exploatării resurselor solului şi subsolului, aceştia au colonizat etnici maghiari, secui şi saşi. Maghiarii s-au stabilit pe cursul inferior al Someşului Mare. Saşii, aduşi doar la sfârşitul secolului XII, vor ocupa întâi domeniile regale maghiare, în special pe cele din proximitatea Bistriței (Grapini, L.-I., *op. cit.*, p. 8).

Acestea se aflau sub conducerea şi administrarea cnezilor[650]. Formele autonome de administrare, păstrate în satele româneşti, sunt atestate prin prezenţa acestor cnezi, între care Mareş din Rebra (1520) şi voievozi precum Paşcu din Rebra (1503). De asemenea, *în feudalism*, sunt menționați încă alți trei voievozi: Toma din Sângeorz şi Codrea din Maieru, ce administrau localitățile respective, locuite de oameni liberi[651].

Încă din secolul XIV, oraşul Bistrița, prin dezvoltarea meşteşugurilor şi a comerțului, „tinde să acapareze ținutul Rodnei"[652], iar, în timpul lui Matei Corvin, oraşele îşi consolidează hegemonia asupra teritoriilor învecinate „prin uzurparea drepturilor ținuturilor ocupate, trecând la exploatarea populației ca şi nobilimea feudală"[653].

Matei Corvin, în secolul XV, concesionează magistratului Bistriței nişte teritorii, ceea ce îl determină pe acesta să ia, sub administrația sa, aşezările de pe Valea Rodnei, pe care le desprinde din Comitatul Dăbâca, asigurându-i pe locuitorii acestora de „paritatea în drepturi şi libertăți între locuitorii români şi cei ai oraşului, act juridic încălcat în mod abuziv de magistrat până la constituirea Regimentului II de graniță (1762)"[654]. Trecutul neclar al ținutului Rodnei este comentat de I. Rusu: „nu putem preciza cărui comitat a aparținut ținutul Rodnei până la 1472, fapt este că în acest an Matei Corvinul ordona preceptorilor de impozite din comitatul Dăbâca să nu-i mai înscrie pe românii din Valea Rodnei în registrele de contribuții, fiindcă dânşii au fost dăruiți oraşului Bistrița încă de regii de mai înainte ai Ungariei, şi au să rămână în viitor anexați la oraşul Bistrița, bucurându-se de toate libertățile, pe care le-au avut şi înainte"[655].

Astfel, urmare a înglobării Văii Rodnei la oraşul Bistrița, administrarea acesteia a fost marcată de un regim feudal de abuzuri, locuitorii fiind tratați ca iobagii[656]. În această perioadă, ca şi în cea anterioară, conducerea Văii Rodnei era asigurată de „numeroşi cnezi şi voievozi români"[657], ale căror atribuții fiscale, administrative şi juridice se extindeau asupra unuia sau mai multor sate. Astfel de conducători români aveau, între 1503-1522, satele: Sângeorz, Mocod, Zagra, Salva, Feldru, Telciu şi Maieru[658].

În *feudalismul dezvoltat*, în secolul XVI, se instituie *dominația moldovenească asupra zonei*, reprezentată de Petru Rareş (fiul lui Ştefan cel Mare), ce deține, în Transilvania (principat, în această perioadă), întinse domenii, care, pe lângă Domeniul Ciceului şi al Cetății de Baltă, include şi Valea Rodnei. Dominația

---

[650] *Sub influența slavilor*, juzii devin cnezi, acoperind drepturi politice şi continuând o *aristocrație militară locală* (în veacul al XV-lea, este menționat, într-un document din 1486, cneazul Ioan din Rebrişoara).

[651] Bachiş, Şt., *Monografia istorică a Comunei Rebra....*

[652] Rusu, I., *op. cit.*, p. 124.

[653] *Ibidem, op. cit.*

[654] Marțian, I., Marțian, Veturia, 1989, *Date privind ...*, p. 216.

[655] Rusu, I., *op. cit.*, p. 124

[656] *Ibidem,* p. 125.

[657] *Ibidem,* p. 126.

[658] *Ibidem, loc. cit.*

moldovenească, a lui Petru Rareş, este continuată prin fiul său, Iliaş, care stăpâneşte comunele din Valea Rodnei (1546-1551)[659]. Deci, după 1530, Bistriţa şi întregul district săsesc, Valea Rodnei, Cetatea de Baltă, Unguraş şi Ciceu sunt în posesia lui Petru Rareş, domnitor al Moldovei[660]. Astfel, se poate observa că aşezările de pe Valea Rodnei au oscilat administrativ între Bistriţa şi Moldova.

Din 1773, la Rodna funcţionează un oficiu vamal pentru comerţul cu Ţara Românească şi cu Moldova, dar exista şi comerţul supus „legii pământului" sau „vama cucului"[661].

În Evul Mediu, locuitorii Văii Someşului Mare au avut statutul de *ţărani liberi*, organizaţi în obşti săteşti, deşi vor trebui să plătească dări saşilor bistriţeni, în timp ce *locuitorii de pe Valea Ilişua şi de pe Someşul Mare, din aval de Mocod, au avut statutul de iobagi sau jeleri pe moşiile nobilimii maghiare din Comitatul Solnoc-Dăbâca*[662]. Un statut deosebit l-au avut exploatările miniere de la Rodna şi din jurul acesteia, care au aparţinut fie domeniilor coroanei, fie unor familii nobiliare.

Înainte de militarizarea ţinutului năsăudean, acesta se afla sub jurisdicţia magistratului Bistriţei, care impunea locuitorilor dări asemănătoare celor ale iobagilor. În secolul XVIII, au loc frământări sociale (1755-1762). În această perioadă, de revoltă a locuitorilor din districtul năsăudean împotriva patriciatului săsesc bistriţean, sunt menţionate „două acţiuni de solidaritate ale locuitorilor din Mintiu cu Valea Rodnei: […] unul dintre locuitorii Mintiului, împuternicit de sat, şi alţi locuitori, reprezentanţi ai celor două Nimigi, sunt pregătiţi să ofere chezăşia amintitelor sate în schimbul eliberării arestatului Ştefan Cute Nimigeanul din Feldru"[663].

Starea materială[664] a acestora i-a determinat, conform unui raport întocmit de magistrat, să plece în bejenie spre Maramureş, Bucovina şi Moldova: „în anul 1740 au plecat 184 de bejenari din 14 localităţi de pe Valea Someşului Mare: Rodna – 32, Maieru – 9, Leşu – 14, Telciu – 18, Zagra – 16, Runc – 16, Mocod – 14 etc."[665]. I. Bureaca menţionează modalităţile de organizare ale bejenarilor, locurile de întâlnire şi traseele pe care aceştia le urmau, uneori sub conducerea unor bărbaţi neînfricaţi ai meleagurilor lor.

---

[659] Spre exemplu, între 1546-1552, Rodna, Maieru, Ilva şi Feldru nu aparţineau Bistriţei, ci Moldovei, ca urmare a extinderii dreptului de moştenire de la Petru Rareş, la fiul său Iliaş - Rusu, I., *op. cit.*, p. 128.

[660] *Ibidem, loc. cit.*

[661] Matei, A., 1971, *Mărturii noi privitoare la legăturile dintre populaţia românească din Transilvania şi Moldova la mijlocul secolului al XVIII – lea*, în File de Istorie, vol. I, Bistriţa, p. 111, 113.

[662] Plăianu, C., 1998, *Chiuza – veche vatră românească şi leagăn al rebrenilor – monografie*, Casa de Editură Viaţa Creştină, Cluj-Napoca; Pădurean, A., Retegan, A., 2006, *Căianu Mic, în obiectivul cercetării ...*; Drăgoi, M. D., 2001, *Spermezeu. Străvechi sat românesc ....*

[663] Marţian, I., Marţian, Veturia, *op. cit.*, p. 218.

[664] Abuzurile patriciatului săsesc bistriţean asupra locuitorilor din Valea Someşului Mare le includ şi pe cele de ordin religios.

[665] Bureaca, I., 1971, *Aspecte ale bejeniei în veacul al XVIII – lea din judeţul Bistriţa-Năsăud*, în File de Istorie, vol. I, p. 151-168, Bistriţa.

Fenomenul bejeniei este reprezentativ nu doar ca rezultat al condițiilor istorice neprielnice, prin exploatarea autohtonilor de forurile administrative habsburgice sau de către feudali, ci şi ca *mărturie a unității românilor sau a altor etnii defavorizate din Comitatul Solnocului Interior cu cei din ținutul Rodnei şi a perpetuării acestei uniri*: „Țăranii bejenari din cele două districte, ca şi din comitatele învecinate (Solnoc, Dăbâca) se adunau într-un loc anume de unde plecau: la Tăuri (azi, Tăure, între comunele Şintereag şi Nimicea) în Comitatul Solnocului Interior, la 9 iunie 1746; pe hotarul Cepanului (azi, Cepari) tot în Solnocul Interior, la 8 iunie 1760, sau la Feldru în 22 iunie 1761, de unde apoi, împreună cu cai şi vite treceau pe drumuri şi plaiuri în Moldova. Erau organizați şi înarmați cu puşti, sulițe, furci şi coase, iar în fruntea lor se găseau totdeauna conducători – căpitani, vătafi ca primarul George din Tăuri, Ursul Roşchii din Rebrişoara, Ionaş al Corbului sau vestitul haiduc Nica Păun. Din mărturia locuitorului Maftei Ordace din Parva, depusă în fața magistratului Bistriței, aflăm că la data de 14 iunie 1746, aproximativ 300 de bărbați şi femei, din care 102 înarmați cu puşti, au trecut Someşul îndreptându-se pe Valea Rebrii, având în frunte pe primarul George din Tăuri de unde au urcat munții spre Maramureş şi Moldova. Conducătorul lor afirma ca ‚toți să treacă în Moldova, căci nu mai pot suporta birurile şi robotele grele iobăgeşti'"[666]. Abuzurile patriciatului săsesc bistrițean asupra locuitorilor din Valea Someşului Mare le includ şi pe cele de ordin religios[667, 668].

„Localnicii cunosc ‚poteci ascunse' – aşa cum se arată în ordonanțele Guberniului –, pe care circulă nestingheriți peste graniță"[669]. Martoră a bejeniilor din secolul XVIII este pădurea de stejar care făcea demarcația între Mintiu şi Cepari: „Vechea pădure de stejari, de lățime de 4 km şi o lungime de 30 km, care se întindea de la Nimigea până la Munții Bârgăului, loc de refugiu şi de rezistență a locuitorilor din împrejurimi, era şi este traversată de un drum, plecând de la Năsăud, peste Someşul Mare, prin Luşca, pădurea ‚Muncelului', Mintiu şi Tăure, şi ajungând în Valea Şieului, la Şintereag, cunoscută sub numele de ‚Calea carelor'.

---

[666] *Ibidem*, p. 153.

[667] *Obligațiile românilor din Districtul Bistrița şi din Districtul Rodnei către magistratul Bistriței* (Sigmirean, I., Onofreiu, A., 2001, *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente şi texte (epocile modernă şi contemporană*, Editura Răsunetul, Bistrița, p. 118): „Hotărârea magistratului Bistriței din 29 martie 1754 cu privire la obligațiile românilor din satele săseşti: 'Se pedepsesc cu câte şase bețe românii care locuind în satele săseşti, nu țin sărbătorile acestora. În zadar spun românii că ei nu pot ținea două rânduri de sărbători; li se răspundea că *saşii sunt domni, iar ei sunt jeleri şi sluji*'".

[668] *Refuzul magistratului Bistriței de-a accepta biserică românească în oraşul Bistrița în anul 1760* (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 120): „La pretenția temerară a valahilor mahalagii de-a poseda biserică între zidurile oraşului de legile țării 'Aprobatele Constitutiones' are în partea I titlul 8, art. 1 exclude pe valahi de la orice drept civic. Ei şi în afară de ziduri sunt numai vagabonzi tolerați care niciodată n-au avut drepturi, vreo proprietate fie ea de orice natură. [...] în detrimentul purității seculare a națiunei săseşti [...]." Totuşi, se aprobă un loc de biserică la 17 septembrie 1783, şi se construieşte o mică biserică de lemn, în zona fostului târg de vite, lângă drumul Dumitrei.

[669] Matei, A., 1971, *Mărturii noi privitoare...*, p. 113.

[…] ‚Calea carelor trecea printr-o prisacă la sud de Luşca şi printr-o alta la sud de Mintiu […]. Toponimul ‚prisacă' se păstrează şi astăzi la Mintiu, reprezentând urmele unei fortificații constituite dintr-un val de pământ, prevăzut cu garduri de țăruşi, stavilă în fața popoarelor migratoare, aşa cum este estul actualei localități [Mintiu] valul de pământ, numit ‚Dealul saşilor', ridicat de foştii colonişti, asigură protecția noii aşezări"[670].

Deci, bejenia apare ca o urmare firească a situației politice precare a Transilvaniei, datorită dominației habsburgice. Habsburgii au făcut încercări de a reduce pe țărani la starea de dependență, şi, de aceea, țăranii transilvăneni „emigrează" peste Carpați. Acest fenomen de depopulare[671] a satelor transilvănene a avut o intensitate mai mare până în 1775[672], când şi Bucovina este ocupată de Habsburgi.

De asemenea, fluxul bejenarilor nu este doar dinspre districte (al Năsăudului şi Bistriței) şi comitate (spre exemplu, cel al Solnocului Interior) spre Maramureş şi Moldova, ci apare şi unul de locuitori de pe Valea Someşului Mare spre Comitatul Solnocului Interior, şi anume spre Valea Ilişua, astfel explicându-se numele de ‚Zăgrean', prezent pe această vale[673].

I. Bureaca aminteşte aşezări din Țara Năsăudului din care provin familii de bejenari stabilite în Bucovina[674]: Rodna, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Maieru, Sângeorz-Băi, Ilva Mică, Leşu, Poiana Ilvei, Feldru, Rebra, Rebrişoara, Năsăud, Salva, Telciu, Romuli, Zagra, Mintiu, Prislop, Luşca, Nimigea, Borleasa, Sita, Spermezeu.

Acelaşi autor menționează ca unul dintre efectele semnificative ale bejeniei, pe lângă întărirea colonizării peste Carpați, a fost acela de „a contribui la menținerea limbii române, la răspândirea datinilor şi obiceiurilor strămoşeşti pe tot

---

670 Marțian, I., Marțian, Veturia, *op. cit.*, p. 215, 218.

671 *Două situații diferite: acceptarea şi neacceptarea miliției de graniță: (a)* (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 124) Doi saşi din Tărpiu raportează magistratului din Bistrița la 8 iunie 1760 despre formarea unui grup de bejenari în hotarul Cepanulu.

„[...] despre oamenii întruniți acolo din diferite comune, fiind aceştia în număr mare, [...] fugari, [...] prevăzuți cu puşti, sulițe, furci de fier şi coase, având cu sine cam 200 de cai şi multe vite. Înşişi spuneau că sunt 600 la număr, [...] şi că la acest gând i-a adus pe fugari, între altele, faptul că moşierii lasă să prindă la miliție numai pe jeleri şi nu-şi oferă pe propriii lor iobagi."

(b) Un telcian raportează, la 14 iulie 1760, despre pribegii din Cepan: „[...] am auzit împuşcături în pădurea Cepanului". Acesta vorbeşte despre un fugar din Mintiu care, fiind întrebat de ce vrea să plece în Moldova, îi răspunde „de frică să nu fie prins la miliție". Fugarii erau în pădurea Cepanului şi afirmau că pleacă şi din cauza „slujbelor prea grele ce au de prestat proprietarilor". Se îndreptau spre Rodna cu scopul de a trece în Moldova: „Căpitanul le spuse că primul transport a fost sălăşuit dincolo de Prut, unde Vodă le-a dat celor sărmani bani şi alimente şi le-a promis că îi va alimenta gratuit până la toamnă. Timp de zece ani bejenarii vor fi scutiți de orice contribuții şi poveri, iar după trecerea acestui timp vor avea să plătească bir de cap 14 dinari şi de fiecare vită 14 bani."

672 (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 125) Alte emigrări româneşti, în a doua jumătate a secolului XVIII: „Din unele sate transilvănene au venit cu emigranții şi învățătorii şi preoții lor". Spre exemplu, cei din Ilva Mare, care au plecat în Bucovina. Alți preoți refugiați au fost din Prislop (1773), din Maieru (1762), din Cociu (1776), din Zagra (1777), din Mintiu (1744).

673 Bureaca, I., *op. cit.*, p. 155.

674 *Ibidem,* p. 164.

spațiul geografic locuit de români”[675]. Cu atât mai mult, *istoria comună locală a oamenilor din Țara Năsăudului, atunci aparținând din punct de vedere administrativ la două entități diferite, pledează pentru menținerea unui fond tradițional de trăiri comune, generatoare a unei identități particulare şi originale*.

În concluzie, toate aspectele caracteristice bejeniei, de pe actualul teritoriu al regiunii studiate, se constituie în mărturii ale istoriei comune, dătătoare de unitate şi permanență trăsăturilor specifice, în evoluția aşezărilor din Țara Năsăudului.

În secolul XVIII, asemenea ținutului de pe Valea Rodnei (Vallis Rodnensis), şi Comitatul Solnocului Interior (locuit de iobagi) aparținea de districtul Bistriței. Multe dintre aşezările Țării Năsăudului, unele chiar în componența actualului oraş Năsăud, erau incluse Solnocului Interior: Prislop, Luşca, Mintiu, Nimigea de Jos şi Nimigea de Sus, Tăure, Floreşti etc.[676].

În perioada premergătoare militarizării Ținutului Năsăudului, aşezările erau administrate financiar sub formă de plăşi sau „cercuri”. Cercul superior („Circulus superior”), era format din comunele începând „de la Năsăud în sus”, suprapunându-se peste vechea „vale a Rodnei” (Vallis Rodnensis). La rândul lor, aceste comune au format două grupe, una subordonată Bistriței şi una în subordinea Moldovei. Astfel, în secolul al XVIII-lea, Districtului Valah era administrat de magistratul cetății Bistrița.

Vitregiile istoriei se evidențiază prin acțiunile alohtonilor[677] colonizatori, şi, încă, a popoarelor migratoare[678].

---

675 *Ibidem.*, p. 160.

676 *Ibidem*, p. 163.

677 Din raportul magistratului Bistriței către guvernul Transilvaniei referitor la situația social-economică a ținuturilor Bistriței şi Năsăudului, în timpul răscoalei Gh. Rákóczy II (1703-1711) – noiembrie, 1726. (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 117): ”Ajungem să expunem că în anul 1705 o mare parte din armata austriacă a tăbărât în vecinătatea noastră şi fără nici o considerație s-a alimentat şi aprovizionat cu toate cele necesare pentru subzistență, numai şi numai din vidicul nostru. După liniştirea țării n-au urmat pentru noi nici o despăgubire (...), ci dimpotrivă peste iarnă s-au dislocat în vidicul nostru patru regimente, care ne-au consumat banii, grâul, vitele şi ne-au luat caii, cauzându-ne pagube imense (...). Despuiați de toate alimentele, mulți dintre sărmanii noştri contribuabili (români) au fost nevoiți să treacă în Moldova, unde se află şi azi, iar vidicul în mare parte a rămas gol”.

678 *Distrugerile şi omorurile provocate de tătari în timpul ultimei lor invazii, din anul 1717* (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 117): „În această atmosferă supraîncărcată sosi la începutul lunii august 1717 la Iaşi porunca împăratului turcesc ca domnul moldovean Racoviță, însoțit de hanul tătărsc Agiamet-Gherei, de generalul-comandant Colceag-Aga, un renegat maghiar, precum şi de generalul rakoczian graful Eszterházi, să dea năvală în Ardeal. (...) Trupa aliată consta din 9 000 tătari ai hanului, 700 ai lui Colceag şi 3 700 moldoveni. (...) Trecând în 17 august 1717 oştile în partea statornicită peste Mestecăniş şi peste apa Bistriței, urcară muntele Suhardului unde ținură primul popas. A doua zi, 18 august, trecură apa Teşna care desparte hotarul Moldovei de cel al Ardealului, şi aici străjile ardelene aflătoare pe muchia dealului fugiră dinaintea celor 300 moldoveni şi tătari ai lui Colceag trimişi să-i prindă (avangarda n.n.). În Rodna se aflau 100 de plăieşi cu căpitanul lor, care deasemenea a apucat să fugă dinaintea duşmanilor, iar aceştia intrară în satul care era aproape gol şi prinseră pe cei vreo 20 oameni rămaşi acolo (...). Principele Racoviță împreună cu hanul şi cu Colceag nu au putut coborî în aceeaşi zi la Rodna (...), şi numai în ziua următoare, în 19 august, spre amiazi au putut sosi în Rodna, unde mai întâi îşi rânduiră conacele, apoi porniră să dea foc satului şi pădurilor dimprejur (...).

În *1762*, ca urmare a luptei duse de ţăranii iobagi din împrejurimile Năsăudului împotriva patricienilor saşi din Bistriţa, care îi exploatau, *se naşte Regimentul II Românesc de graniţă*. Acesta a fost înfiinţat de către Maria Tereza, odată cu transformarea ţinutului Năsăudului în „Districtul militar al Năsăudului", ce va fi consolidat de către Franz Josef. Această militarizare a ţinutului va avea o influenţă importantă asupra dezvoltării socio-economice a zonei.

În intervalul 1760-1852, cu excepţia aşezărilor din sud-vestul zonei, satele din bazinul Someşului Mare, reunite în 19 comune, vor fi integrate destul de greu în Regimentul II de graniţă, format din opt escadroane de dragoni şi 12 companii de infanterie[679].

După ce Bistriţa cedează Valea Rodnei (donată ei în 16 mai 1488, de regele Matei Corvin) Împărătesei Maria Tereza, în 1764, renunţând „pentru totdeauna şi irevocabil"[680], în scopul înfiinţării „miliţiei de graniţă"[681], preşedintelui guvernului transilvan, generalul şi baronul Buccow, îi revine sarcina de aplicare a planului de militarizare[682]. Militarizarea ţinutului a urmărit, susţin unii autori, deznaţionalizarea şi asimilarea populaţiei româneşti, românii din teritoriul graniţei fiind trecuţi samavolnic de la religia ortodoxă la cea greco-catolică, iar mişcărilor de nesupunere li s-a răspuns prin distrugerea cu tunul a bisericilor şi mănăstirilor româneşti, de către trupele străine sub conducerea generalului Buccow[683]. Planul de militarizare ce trebuia aplicat a eşuat din cauza brutalităţii, Buccow fiind înlocuit de autorităţile vieneze.

Regimentul de graniţă era format doar din oameni liberi[684], avea sediul la Năsăud şi, iniţial, era compus doar din 23 de sate[685]. Ţăranii liberi se divizau în două

În 20 august au plecat cu toţii din Rodna apucând drumul prin Valea Someşului peste Rebrişoara şi Năsăud, spre cetatea Bistriţii. Tătarii şi lipcanii lui Colceag deteră foc tuturor satelor aflătoare în dreapta şi în stânga drumului: sate mari cu clădiri considerabile. Pe sătenii care nu apucau să se refugieze îi prindeau, iar pe moşnegi, pe femeile bătrâne şi pe copii, pe care puteau pune mâna, îi omorau. [...]

În 24 august plecară deci moldovenii cu domnul lor şi tătarii rămaşi cu Colceag de la Bistriţa prin Valea Carelor spre Vărarea, şi peste Strâmba, la Ilva. (Hanul şi tătarii lui au plecat spre Maramureş n.n.) Domnul poruncii ostaşilor săi că numai pe soldaţii nemţi să-i omoare şi robească, iar pe moldoveni, adică pe locuitorii români din Valea Someşului, să-i lase în pace şi să-i ascundă dinaintea oamenilor lui Colceag.

Cu toate acestea hoardele tătăreşti ale renegatului maghiar iarăşi deteră foc satelor în dreapta şi în stânga şi duseră cu sine în robie pe mulţi români someşeni (...).

În cursul acestei expediţii comune a moldovenilor cu tătarii, precum şi după despărţirea lui Agiamet-Gherei de tovarăşii săi, singuratice detaşamente tătăreşti s-au răsfirat până către Mureş şi spre sud de la Beclean până la Sic, pustiind şi robind o mulţime de creştini. De aci apoi hanul şi tătarii săi trecură prin Valea Someşului şi către Maramureş, arzând, omorând şi robind pretutindeni".

679 Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grăniceresc Năsăudean...*.

680 Citat din documentul de cedare definitivă a ţinutului, în Rusu, I., 1971, *Câteva date privind ...*, p. 130.

681 *Ibidem*, p. 130.

682 *Ibidem,* p. 131.

683 Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 125.

684 *Situaţia din ţinutul regimentului II de graniţă* (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 120): „(...) Cancelaria îndată la început a desfătuit de a primi pe români la starea de grăniţeri şi adică mai cu samă din motivul dat: că acest popor e de la natură fluctuant, nestatornic şi supus (la) lucruri extreme. Fiind însă cunoscut din experienţă, că multe regimente nu au între sine puţin număr de atari oameni, care, dacă odată s-au dedat cu serviciul, lucră foarte bine [...]. Valahii în timpul

categorii, şi anume: grăniceri, adică ţărani liberi militarizaţi (prestau serviciul militar) şi care predominau ca număr, şi jeleri[686], adică ţărani nemilitarizaţi care, spre deosebire de prima categorie, erau supuşi la plata unei dări şi a anumitor taxe. Ostaşii[687] regimentului de graniţă erau numiţi „cătane negre”, datorită aspectului îmbrăcămintei lor (purtau sumane de culoare închisă, confecţionate în gospodărie)[688].

Regimentul era format din 12 companii. Militarizarea a avut loc în trei etape (prima dintre acestea, în intervalul 1762-1764), fiind militarizate şi localităţile de pe Valea Bârgăului şi a Şieului, astfel că va fi constituit (până în anul desfiinţării sale) din 44 de sate, dintre care 27 erau pe Valea Someşului Mare[689]. Stindardul acestora era inscripţionat cu „Virtus Romana Rediviva” şi cu emblema lupoaicei cu cei doi copii. Datorită rolului de centru militar, *Năsăudul* polarizează toate localităţile de pe Valea Someşului Mare, ceea ce determină numirea sa ca *târg, în anul 1765*.

Totuşi, starea precară a ţăranilor, acum liberi, nu a cunoscut nici o îmbunătăţire în urma actului de militarizare a ţinutului, impus de Curtea de la Viena, ci, dimpotrivă, militarizarea a născut ostilitate în rândurile ţăranilor. Un exemplu, în acest sens, este dat de revolta condusă de ţăranul Tănase Todoran (din Bichigiu, în vârstă de 100 de ani.). Aceasta răscoală a ţăranilor iobagi izbucneşte în 1763 (la un an după militarizare), când Tănase Todoran refuză să depună jurământul de înrolare în cadrul regimentului de graniţă şi instigă la revoltă[690]. Răscoala, însă este înăbuşită de autorităţi, Tănase Todoran[691] este executat la Salva „Pe Mocirla”, şi mii de ţărani pornesc în bejenie[692] spre Moldova[693].

---

prezenţei mele n-au primit ca sarcină starea de grănicer, ei mai mult au ţinut cont de favorurile ce provin din aceea. Multe, foarte multe familii au trecut la uniune, numai că să fie primite (...). Trebue numai să privim lista celor uniţi înainte de înfiinţarea graniţelor şi lista celor care au trecut la uniune după înfiinţare şi va fi evidentă deosebirea.”

685 Mureşianu, M., *op. cit.*

686 „[...] jelerii, aceştia prestau numai jumătate din slujbele iobagilor.” (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 121); „O obligaţie importantă a ţăranilor aserviţi era darea pământului şi taxele”.

687 Într-o scrisoare din 7 mai 1789, comandantul regimentului năsăudean vorbeşte astfel despre comportamentul soldaţilor români, pe câmpul de luptă: „[...] ei cu feţele vesele mă asigurau că pot fi încredinţat de curajul şi statornicia lor. Cuvintele lor au fost: Nu te teme domnule pentru noi, că eşti tata nostru, nu ţi-om face ruşine, om sta până la un pic de sânge. Sunt mândru de-a fi şeful acestor bravi oameni.” (*Ibidem*, p. 125).

688 Morariu, T., Buta, I., Maier A., 1972, *Judeţul Bistriţa-Năsăud,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti.

689 Mureşianu, M., *op. cit.*

690 *Cronicarul maghiar Gh. Retg despre revolta lui Tănase Todoran din mai 1763*: „Se zice că acesta [...] era de 114 ani şi nu-i acuzat de altceva, decât că în vara trecută (mai 1763), când generalul Buccow cu episcopul unit Petru Aron, din Bistriţa au venit între ei, s-a produs o mare tulburare, şi atât generalul cât şi vlădica au fost siliţi să plece de acolo fugind, se zice că acest bătrân s-a dus la vlădică şi i-a spus: Fiul meu de unde eşti? Acesta i-a răspuns că de la Blaj. Dacă eşti de la Blaj şi împărăteasa ţi-a dat domeniu, du-te acolo, stai liniştit, nu ne tulbura pe noi în credinţa noastră. După aceasta l-a luat de mână pe vlădică şi l-a condus o bucată de loc, mulţimea tulburată să nu năvălească asupra lui. [...] a fost zdrobit pe roată pentru credinţa sa nezdruncinată [...].” (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 125).

691 *Despre Tănase Todoran în preajma vârstei de 100 de ani. 2 ianuarie 1750* (*Ibidem*)*:* „Dezertorul din regimentul ‘Principele Carol’ cu numele Todoran din Bichigiu să fie demis din puşcărie în considerarea ‘adâncei sale bătrâneţe’. Chezeşuiesc pentru el: primarul Todor al lui Macaveiu,

Este greu de crezut că năsăudenii s-au resemnat umil în fața conducerii imperiale atâta timp cât, doar cu câțiva ani înainte de militarizarea unei părți a regiunii, răzvrătiții împotriva patriciatului săsesc bistrițean amenințau stabilitatea administrației în ținut: „[î]n octombrie 1758, conducătorii răzvrătirii, Macavei a Florii din Mocod şi Ştefan Cute Nimigeanul din Feldru, dau porunca ca de acum înainte nimeni să nu mai meargă la judecata în oraş şi să nu se mai supună altor judecăți instituite de oraş în district, urmând ca judecățile să se facă de către bătrânii satului"[694]. Prin urmare, *identitatea năsăudeană era bine delimitată şi menținută prin implicarea locuitorilor pe plan social*.

Totuşi, militarizarea nu a fost percepută de populația autohtonă ca o împilare a drepturilor sale şi o impietate asupra vieții socio-economice a regiunii. Dimpotrivă, ea a fost acceptată ca o alternativă la asuprirea locuitorilor practicată de patriciatul săsesc al Bistriței[695]. Această *acceptare a militarizării ținutului a fost consacrată şi prin facilitățile pe care Împăratul Iosif le-a oferit locuitorilor*. I. Rusu aminteşte *euforia țăranilor iobagi din ținuturile învecinate noului regiment grăniceresc, odată ce, în 31 ianuarie 1784, acesta emite un decret ce viza posibilitatea înscrierii voluntare a satelor contigue cu actualul district militar*: „În frunte cu juzii şi preoții satelor, țăranii se îndreptau spre oraşele din apropiere pentru a se înscrie voluntari în nădejdea scăpării de iobăgie. Țăranii înscrişi se socotesc oameni liberi, refuză îndeplinirea mai departe a obligațiilor iobăgeşti, îşi amenință stăpânii, slujbaşii sunt alungați"[696]. I. Rusu ilustrează sugestiv *facilitățile oferite de viața de grănicer, atât de râvnite de cei din comitatul învecinat*: „[p]este săptămână, grănicerii care nu erau în serviciu, erau liberi să se ocupe de gospodăria lor proprie; se ocupau cu creşterea vitelor, cultivarea pământului, comerțul cu lemne şi fabricarea pănurei. Pentru mărirea câştigului ținutului militarizat, s-a organizat, pe apele Sălăuța şi Someş, plutăritul şi transportul de sare"[697].

Ionaşc Dolha, Ion Hopan Ursul lui Filip, Toader Zăgrean şi Precub Zăgrean din Bichigiu, Ioan Coşbuc din Hordou şi primarul Ion Nechiti din Telciu."

692 „[...] în urma greutăților iobăgeşti şi a persecuțiilor religioase zeci de mii de români au trecut în cele două țări române, unde viața era incomparabil mai bună (...). Aşa trec în Bucovina aceşti nouă preoți ardeleni (din Maieru, Prislop, Zagra etc. n.n.) care se aşează în satele boiereşti sau mănăstireşti de aici îndeplinindu-şi şi mai departe slujba lor de altar. (...)" în anii 1762, 1773, 1777 (*Ibidem*, p. 122). *Dascăli şi preoți din județul Bistrița-Năsăud emigranți peste Carpați la finele secolului XVII-prima jumătate a secolului XVIII*: „Dealtfel era o tradiție de veacuri ca dascălii, călugării, preoții şi vlădicii din Transilvania – care nu mai puteau suferi multele persecuții pentru legea pământească – să se refugieze în Principatele Române unde totdeauna erau bine primiți şi recompensați pentru tăria credinței şi a luprtei duse pentru apărarea bisericii şi a neamului. [...] Deacul Toader din Feldrul Năsăudului, [...] doi călugări din părțile Năsăudului" (*Ibidem*, p. 123).

693 Bachiş, Şt., *op. cit.*

694 Rusu, I., *Câteva date privind...*, p. 127.

695 *Ibidem*, p. 129.

696 C. Daicoviciu citat în *Ibidem*, p. 129.

697 *Ibidem*, p. 135.

Atributul de „rodnean”, „al Rodnei”, se păstrează şi în denumirea regimentului de infanterie din regiune: „Rodnaer Militär District”[698]. Influenţa benefică a dominaţiei austriece şi a acceptării acesteia, mai ales datorită proliferării instituţiilor de învăţământ, se remarcă şi prin păstrarea, până astăzi, a motto-ului „Virtus Romana Rediviva” de pe sigiliul regimentului[699], în regiunea năsăudeană (spre exemplu, spaţiul verde din faţa Colegiului „George Coşbuc” din Năsăud).

Nevoia asigurării de ofiţeri va determina înfiinţarea, în 1784, a Institutului Militar la Năsăud, iar, după desfiinţarea regimentului, fondul de mondire (destinat procurării de uniforme pentru grăniceri), va fi utilizat la înfiinţarea, în 1858, la Năsăud, a Preparandiei (a patra şcoală normală în limba română din Transilvania), iar, în 1863, a gimnaziului, Colegiul Naţional „George Coşbuc” de azi. În 1870, va lua naştere, la Năsăud, Societatea Culturală „Virtus Romana Rediviva”, ce va milita pentru apărarea zestrei culturale şi va argumenta originea daco-romană a locuitorilor grăniceri. Şcolile româneşti de la Năsăud vor polariza dorinţa de studiu a urmaşilor grănicerilor de odinioară, astfel încât acest centru devine „oraşul academicienilor”. Iată de ce, cu toată vitregia vremurilor, locuitorii dârji, mândri, harnici, curajoşi, răbdători, dornici de ştiinţă de carte, cu o filosofie aparte, au creat o adevărată „ţară” a Năsăudului, conştienţi fiind de apartenenţa la cultura materială şi spirituală a poporului român.

Unitatea năsăudenilor s-a manifestat, totuşi, împotriva stăpânirii, în cele două importante momente revoluţionare: 1821[700] şi 1848.

În timpul revoluţiei de la 1848, Regimentul II de graniţă a luptat împotriva maghiarilor, motivaţi fiind de dorinţa îndepărtării opresiunii feudale în diverse spaţii ale societăţii transilvănene şi de cea a obţinerii independenţei politice. Astfel, la Adunarea de la Blaj din 3/15-5/17 mai 1848, au participat şi reprezentanţi ai grănicerilor. Programul adunărilor de la Blaj, ce chema la luptă pentru obţinerea unor revendicări, a avut un impact deosebit asupra grănicerilor năsăudeni şi a celor din împrejurimi, astfel că la 10 iulie şi la 13-14 septembrie, la Năsăud, au loc două adunări.

La prima adunare, s-a elaborat un program ce includea revendicări sociale, politice şi naţionale, asemănătoare celor de la Blaj: încetarea robotelor, abolirea monopolului feudal, menţinerea naţionalităţii, folosirea limbii române ca „limbă de serviciu”, dreptul de a trimite deputaţi în Dietă, proporţional cu numărul populaţiei româneşti în ţinutul grăniceresc (40000 de locuitori). În adunarea din 13-14 septembrie, grănicerii năsăudeni protestează contra unirii Transilvaniei cu Ungaria, deoarece aceasta s-a făcut „fără ascultarea românilor care sunt aici în majo-

[698] *Ibidem*, p. 133.
[699] *Ibidem*, p. 132.
[700] Ordinul Curţii Imperiale de la Viena către Regimentul Grăniceresc Năsăudean în scopul preîntâmpinării unor evenimente revoluţionare în Transilvania în primăvara anului 1821 menţiona că „trebuie ţinută strictă pază la toate punctele graniţei” (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 131).

ritate”[701]. În urma acestei adunări, o petiţie a fost trimisă la Viena, în care se cerea constituirea unui guvern provizoriu, în care romanii să fie şi ei acceptaţi, alături de reprezentanţii maghiarilor, saşilor şi secuilor. Aceasta luptă a grănicerilor, a avut două urmări. Prima este una nefastă, a distrugerii Institutului militar, a cazărmilor şi a locuinţelor ofiţerilor, de către reacţiunea maghiară, precum şi desfiinţarea regimentului în 1851. A doua urmare constă în satisfacerea unor revendicări, dar care au fost anulate de împărat, în 1851, odată cu desfiinţarea graniţelor militare[702].

Menţionăm ca această incursiune în evoluţia administrativ-teritorială a aşezărilor din regiunea cercetată este menită să ofere informaţii succinte asupra condiţionărilor istorice în care s-a distilat identitatea năsăudeană, prin aducerea de argumente pentru unitatea culturală a celor care, prin favorabilităţile induse de premisele naturale, au creat şi fortificat spaţiul năsăudean.

Frecventele remanieri administrative ale aşezărilor din Ţara Năsăudului explică facilitatea cu care s-au menţinut elementele comune specifice ale vieţii materiale şi spirituale. Astfel, comunele grănicereşti au fost puse sub administraţie civilă la data de 1 aprilie 1851. După *demilitarizarea ţinutului, partea năsăudeană a acestuia (deci excluzând Valea Bârgăului şi pe cea a Şieului) a fost incorporată districtului Reteagului, sub denumirea de Cercul Năsăud*. În 1852 însă, supusă la o altă împărţire administrativă, aria fostului district grăniceresc al Năsăudului este incorporată districtului Bistriţa, cercurile Năsăud şi Rodna ale acestuia fiind încadrate în prezent Ţării Năsăudului[703].

Înfiinţarea regimentului de graniţă, cu sediul la Năsăud, *a avut un rol benefic în evoluţia vieţii materiale şi spirituale a locuitorilor*, făcându-i mult mai încrezători în forţele proprii, în aşa fel încât, la desfiinţarea acestuia, locuitorii obţin, în 12 martie 1861, prin Patentă Imperială, de la monarhia austro-ungară, statutul de Districtul Autonom Român al Năsăudului[704].

În 1860, locuitorii celor două cercuri cer împăratului „înfiinţarea unui district românesc în jurisdicţie proprie în care limba de administraţie să fie cea românească”[705], rezultând astfel un district autonom românesc, la 3 aprilie 1861[706] (Vasile Naşcu se mobilizează în această direcţie, insistând la Curtea de la Viena), având ca motive esenţiale interesele economice (averile grănicereşti) şi politice (etnice, fiind locuit de români) şi, de aceea, nevrând să fie anexat unuia dintre comitatele vecine[707]. „Districtul românesc al Năsăudului” (pe teritoriul fostului

---

[701] Bachiş, Şt., *op. cit.*

[702] Participarea intensă a grănicerilor la viaţa politică este dovedită şi de opoziţia pe care au manifestat-o fata de unirea forţată a Transilvaniei cu Ungaria. De aceea, în 1851 prin Ordinul din 22 ianuarie, regimentul de graniţă a fost desfiinţat.

[703] Rusu, I., *op. cit.*, p. 138.

[704] Districtul Autonom Românesc al Năsăudului, cu patru din cele şase cercuri incluse în actuala Ţară a Năsăudului: Cercul Năsăud, Cercul Zagra, Cercul Sângeorz, Cercul Rodna (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*).

[705] Rusu, I., *op. cit.*, p. 139.

[706] *Ibidem*, p. 140.

[707] *Ibidem,* p. 139.

regiment grăniceresc) este un district autonom, cu sediul la Năsăud, dar care, în 1876, fuzionează cu cel săsesc de la Bistriţa şi formează Comitatului Bistriţa-Năsăud.

Districtul autonom, includea şi aşezări din afară actualei Ţări a Năsăudului (spre exemplu, cele din cercurile Bârgău şi Monor). Relativă independenţă administrativă şi economică a districtului a fost determinantă în avântul cultural al aşezărilor năsăudene[708]. Impactul autorităţilor austriece a fost semnificativ: „în această situaţie masele de ţărani, dornici de lumina ştiinţei şi a culturii, sub îndrumarea unor intelectuali apropiaţi de popor, hotărăsc înfiinţarea unui liceu la Năsăud"[709].

Districtul autonom al Năsăudului a fost desfiinţat în 1876, la nouă ani după destrămarea dualismului austro-ungar, şi a fost incorporat unei noi unităţi administrative: comitatul Bistriţa-Năsăud[710] (o singură unitate administrativă), cu sediul la Bistriţa. Acest comitat se suprapune, în mare parte, peste teritoriul actual al judeţului Bistriţa-Năsăud.

Succedarea împărţirilor administrative şi a puterilor care au condus Ţara Năsăudului este redată în tabelul alăturat (tabelul 3). Această incursiune în evoluţia administrativ-teritorială a aşezărilor din regiunea cercetată este menită să ofere informaţii succinte asupra *condiţionărilor istorice, în care s-a distilat identitatea năsăudeană*, prin aducerea de argumente pentru unitatea culturală a celor care, prin favorabilităţile induse de premisele naturale, au creat şi fortificat spaţiul acestei „ţări".

Concluzionăm că istoria comună a aşezărilor din actuala Ţară a Năsăudului, în funcţie de apartenenţa administrativă a acestora în diferite perioade, a generat şi a fortificat idealuri sociale, politice şi economice identice. Frecventele remanieri administrative, ale aşezărilor din Ţara Năsăudului, explică facilitatea cu care s-au menţinut elementele comune specifice, ale vieţii materiale şi spirituale.

---

[708] *Ibidem*, p. 145.
[709] *Ibidem, loc. cit.*
[710] *Ibidem*, p. 146.

Tabel 3. Evoluția administrativ-teritorială a aşezărilor din Țara Năsăudului

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
1691 (valabilă până în 1733)	Diploma Leopoldină[711]	Districtul, Scaunul sau Comitatul Bistriței – în secolul XV: ▪ din „Districtus saxones” al Bistriței, nici o localitate nu face parte din actuala Țară a Năsăudului ▪ din „Districtus Valachorum Rodnensis” (aflat sub stăpânirea Bistriței, conform Diplomei lui Matei Corvin – 1475)[712]: Bichigiu, Feldru, Găureni, Hordou (Coşbuc), Ilva Mică, Leşu, Maieru, Mititei, Mocod, Năsăud, Poienile Zagrei, Rebra Mare, Rebrişoara, Rodna, Runcul (Salvei), Salva, Sângeorz (Băi), Suplai, Telciu, Vărarea (Nepos), Zagra. ▪ din Comitatul Dobâca, nici o localitate nu face parte din actuala Țară a Năsăudului. ▪ din Comitatul Solnocului Dinăuntru[713]: Agrieş (Egreshely), Borleasa (Lonca), Căianu Mare (Nághkayan), Căianu Mic (Kiskayan), Chiuza (Myitteldorf), Dobric (Dobrok), Dobricel, Dumbrăvița (Deugmezeu, Diug), Floreşti (Villa Gosberk, Vireag), Liviu Rebreanu (Prislop-Prozlop), Luşca (Luchka), Mintiu (Mintiul de Sus, Mintiu-Fulnenpty), Mireş (Nyeres), Mogoşeni (Magasmarth), Nimigea de Jos (Also Nemige), Nimigea de Sus (Felso Nemige, Nimige Superior), Păltineasa (Poltinacz), Perişor (Kerthvellyes), Piatra (Kufark), Săsarm (Weizhornn), Sita (Zytafalva), Spermezeu (Ispanmezew), Tăure (Tóhat), Târlişua (Ilosva). ▪ din Comitatul Cluj, nici o localitate nu face parte din actuala Țară a Năsăudului.	**Reşedința** *Bistrița* (Bistricia, Bistriz, Besytercze)

[711] Aceasta reprezenta legea fundamentală de organizare a Principatului Transilvaniei ce a fost promulgată odată cu noua stăpânire a Habsburgilor. Conform acesteia, se menținea legislația, privilegiile şi autonomiile din perioada anterioară. (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 88).

[712] *Ibidem, loc. cit.*

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
9 ianuarie 1766[714] (1762-1851 – ființarea Regimentului II de graniță).	Documentul de cedare a Văii Rodnei de către orașul Bistrița către autoritățile austriace, cu scopul înființării graniței militare năsăudene[715, 716].	Regimentul de graniță năsăudean	**Reşedinţa** *Năsăud* A funcționat Regimentul al II-lea transilvan grăniceresc de infanterie nr. 17, care era o unitate militară, administrativă şi juridică distinctă. Populația sa însuma 34328 de locuitori, în prima jumătate a secolului XIX[717]. Impact benefic asupra dezvoltării învăţământului.
În anii 1783-1784			Prin reorganizarea satelor vechi, au fost înființate aşezări noi, în Valea Someşului Mare: Șanț (Rodna Nouă), Ilva-Mare, Măgura-Ilvei, Poiana Ilvei (Sâniosif), Parva şi Romuli.
16 martie 1764	Patenta imperială semnată de Împărăteasa Maria Tereza		Patenta se constituia într-o directivă şi stipula: „Cu gândul la Ardeal şi la asigurarea graniței acelei provincii iubite împotriva ciumii, contrabandelor şi altor rele care amenință liniştea provinciei şi a întregii monarhii, am hotărât să încadrăm în

[713] Date după Conscripția din 1733, în *Ibidem*, p. 89.
[714] Până în 1777, județul se extindea mult spre nord-est, incluzând loclitățile Coșna și Cârlibaba.
[715] „Oraşul liber regesc Bistrița": „…am cedat cu supunere omagială deja în 24 mai 1762 Majestății Sale principesei şi stăpânei noastre Maria Terezia, din îndurarea lui Dumnezeu, împărăteasa Romanilor, Regina Germaniei etc., precum şi erezilor şi moştenitorilor ei auguşti, opidul Rodna împreună cu valea aparținătoare acestui opid, cu satele: Maieru, Sângeorz, Leşu, Ilva, Feldru, Vărarea, Rebra, Rebrişoara, Năsăud, Salva, Hordou, Telciu, Bichigiu, Suplai, Poiana Zăgrii, Găureni, Runc, Zagra, Mocod, Mititei şi poporul valah ce trăieşte în aceste sate. Toate aceste dăruite nouă prin actul de donație al Majestății Sale regelui Matei Corvinul redactat în sâmbăta doua după joia verde din anul 1475 şi întocmit în formă de privilegiu după introducerea noastră fără contrazicere în posesiunea lor în ziua de 16 mai 1488 şi ținute în posesiune pacifică de obștea oraşului Bistrița până în ziua de azi, le-am cedat împreună cu toți locuitorii valahi, cu toate beneficiile şi foloasele de ori ce natură şi cu toate bunurile oricum s-ar numi ele, aparținătoare de drept şi din vechime la acel opid şi la posesiunile amintite precum şi cu adevăratele lor mejde şi cu vechile lor hotare, cu aceleaşi drepturi, cu care le-am primit şi noi şi locuitorii oraşului Bistrița de la menționatul rege al Ungariei de pie memorie. […] renunțăm la ele şi le cedăm pentru totdeauna şi irevocabil, fără a ne mai rezerva vreun drept sau pretențiune de posesiune asupra lor atât pentru noi cât şi urmaşii noştri, cât şi pentru obștea oraşului amintit de atâtea ori" (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*).
[716] *Ibidem*, p. 92.
[717] *Ibidem*, p. 93.

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
			statul militar grăniceresc și Valahi nobili și liberi, făcându-i părtași la toate imunitățile și prerogativele acelui stat.
26 noiembrie 1783 (1784-1790, Organizarea administrativă iosefină)	Ordin emis de împăratul Iosif II	Comitatul Turda (alcătuit din partea inferioară a fostului comitat Turda, partea inferioară a fostelor comitate Cluj și Dobâca și fostul District Bistrița). **Reședința** *Reghin* Comitatul Solnoc (alcătuit din fostul comitat Solnocul Dinăuntru, cu partea superioară a fostului comitat Dobâca). **Reședința** *Dej*	Guberniul Transilvaniei a conceput proiectul de împărțire a acestei provincii, conform celor ordonate de împărat (proiect sancționat în iunie 1784). Se dorea facilitarea administrației publice și juridice → 11 comitate (fiecare împărțit în cercuri).
1786		Cele 11 comitate au fost înglobate în trei districte mari.	Districtele erau conduse de comisari imperiali.
1790			Se revine la vechea organizare administra-tivă, ca urmare a decesului împăratului.
4 martie 1849	Constituția Imperiului Habsburgic	Șase districte civilo-militare împărțite în cercuri. Districtul Reteagului includea cercurile: Magyar-Lapoș, Retteg, Csech, Gurghiu și Năsăud.	Împărțirea provizorie din 1850.
18 februarie 1851 (intră în vigoare la 1 aprilie 1851)	„Majestatea Sa Îm-păratul, la propu-nerea Consiliului Ministerialu, cu preaînalta rezoluți-une din 22 ianuariu 1851”. Înștiințare privind desfiin-țarea regimentelor românești de graniță.		„[…]desființarea așezământului militariu de graniță în această țară de coroană, și în loculu celoru cinci regimente de graniță de până acum, a hotărâtu a se înființa totu atâtea regimente de linia, și anume patru regimente infantericești de linia unu regimentu husărescu de linia. […] credincioasele slujbe ce le-a făcutu ca trupe de graniță, atât înăuntrulu țării, cât și înaintea dușmanului. […] să se poată folosi de munții recâștigați și de azi înainte […]. […] populațiunea acestoru cercuri […] va avea a trece subt administrațiunea civilă. Realizarea acestui schimbu de guvernu […] va păși în viață cu 1 aprilie a. c.”; „[…] veți depune arma și vă veți consființi cu totulu spre ocupațiunele păcei […] că veți face și în viitoriu pururea

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
			vrednici de numele vostru celu bunu, ce vi l-ați cîștigatu pe dreptate, și de prea-nalta favoare şi grația, şi veți fi cu atât mai vârtosu cetățeni loiali, cu cât voi, în îndoita însuşire ce ați avutu până acum, ați fostu totodată ostaşi şi cetățeni bravi şi loiali”.
1852		Districtul Bistrița, care includea cercurile: Bistrița, Reteag şi Reghin.	A doua împărțire provizorie.
3 noiembrie 1854		Prefectura Dejului includea opt preturi, între care şi pretura Reteagului. Prefectura Bistriţei includea zece preturi de plasă, printre care: - Pretura Beclean, **Reşedința** Beclean - Pretura Năsăud, **Reşedința** Năsăud (1422 locuitori) - Pretura Rodna Veche, **Reşedința** Rodna Veche	Noua organizare administrativă a Marelui Principat al Transilvaniei. Districtele sunt numite acum prefecturi. 25 de localități, 14035 locuitori 26 de comune, 16666 locuitori 13 localități, 12933 locuitori
12 martie 1861	Patenta Imperială	Districtul Autonom Românesc al Năsăudului, cu patru dintre cele şase cercuri incluse în actuala Țară a Năsăudului: Cercul Năsăud **Reşedința** Opidul Năsăud, cu comunele: Salva, Coşbuc, Bichigiu, Romuli, Rebrişoara, Rebra, Telciu, Parva. Cercul Zagra **Reşedința** Mocod, cu comunele: Mitittei, Runcul Salvei, Zagra, Poienile Zăgrii, Suplai şi Aluniş. Cercul Sângeorz **Reşedința** Sângeorz, cu comunele: Poiana Ilvei, Leşu, Ilva Mică, Feldru, Nepos. Cercul Rodna **Reşedința** Opidul Rodna, cu comunele: Șanț, Maieru, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Coşna şi Cârlibaba.	S-a dispus organizarea comunelor grănicereşti din fostul regiment românesc năsăudean într-un district autonom, începând cu data de 15 aprilie 1861. Includea toate localitățile grănicereşti (inclusiv Cercul Prundu Bârgăului şi Cercul Monor, pe care nu le includem Țării Năsăudului). La Năsăud şi Rodna, existau două judecătorii singulare. Emblema districtului a fost cenceputá de profesorul Vasile Petri şi avea reprezentat un peisaj natural (o stâncă în vârf cu vulturul cu crucea în cioc. În peştera de la baza, se află lupoaica cu doi copii. La izvorul ce iese din stâncă este reprezentat zeul Marte, pe scutul căruia se vede prescurtarea V.R.R. – „Virtus Romana Rediviva”). Districtul a fiinţat până în 1876, la această dată formându-se Comitatul Bistrița-Năsăud.
1868		„Nobilul District al Năsăudului”	Condus de un căpitan suprem.

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
1 august 1870	Legea XIII		Iau naştere municipiile.
1876	Legea XXXIII	Comitatul Bistrița-Năsăud, **Reşedința** *Bistrița*, care include: Fostul District al Bistriței Fostul District Autonom Românesc al Năsăudului (fără comunele Ruşii Munți şi Morăreni). Partea estică a fostului Comitat Solnocul Interior: Tradam (Jidovița), Liviu Rebreanu, Cepari, Luşca, Nimigea de Jos, Nimigea de Sus, Mintiu şi Tăure. Comitatul Bistrița-Năsăud a fost împărțit în şase cercuri, dintre care următoarele două se suprapun peste Țara Năsăudului: Cercul Năsăud cu reşedința în opidul *Năsăud*. Cercul Rodna cu reşedința în opidul *Rodna*.	Denumirea prescurtată intră în vigoare în 1883.
11 septembrie 1877		Comitatul Bistrița-Năsăud a fost împărțit în cinci cercuri, dintre care următoarele două se suprapun peste Țara Năsăudului: Cercul Năsăud, cu reşedința în *Năsăud*. Cercul Rodna, cu reşedința în *Rodna*.	20 de localități, 20106 locuitori. 19 localități, 17640 locuitori.
1886	Legea XXI		Finalizarea organizării municipale.
1888		Comitatul Bistrița-Năsăud a fost împărțit în patru cercuri administrative, dintre care două se suprapun peste Țara Năsăudului: Cercul Năsăud cu reşedința în *Năsăud*. Cercul Rodna cu reşedința în *Rodna*.	23 de sate, 22958 locuitori. 13 sate, 22017 locuitori
14 ianuarie 1919	Decretul numărul II[718] şi Decretul numărul IV[719] al Consiliului Dirigent al Transilvaniei, de la Sibiu.	Județul Bistrița-Năsăud include patru plase, dintre care două se suprapun peste Țara Năsăudului: **Reşedința** *Bistrița* Plasa Năsăud (sediul la *Năsăud*): Năsăud, Rebrişoara, Romuli, Telciu, Mocod, Mititei, Runc, Nimigea-Ungurească, Nimigea Românească, Tăure, Rebra, Parva, Salva, Bichigiu, Hordou, Tradam, Luşca, Mintiu Românesc, Prislop, Zagra, Găureni, Poieni, Suplai. Plasa Rodna (sediul la *Rodna*): Rodna-Veche, Feldru, Ilva-Mare, Ilva-Mică, Leşu, Maieru, Nepos, Rodna-Nouă, Sângeorzul Românesc, Măgura, Poienile-Zăgrii.	Se menține organizarea administrativă anterioară, schimbând următoarele denumiri: - comitatul devine județ - cercul devine plasă - comitele suprem devine prefect - notarul devine secretar.

[718] Vizează funcționarea provizorie a serviciilor publice.
[719] Vizează modificarea denumirilor unor localități.

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
14 iunie 1925	Legea pentru unificarea administrativă a României (aplicată din 1926)	Județul Năsăud, care include șase plase, dintre care trei se suprapun peste Țara Năsăudului: **Reședința** *Bistrița* Plasa Năsăud (reședința la *Năsăud*): Năsăud, Bichigiu, Coşbuc, Jidovița, Luşca, Parva, Prislop, Rebra, Rebrişoara, Romuli, Salva, Telciu. Plasa Sângeorz-Băi (reședința la *Rodna*): Rodna, Feldru, Ilva-Mare, Ilva Mică, Leşu, Maieru, Măgura-Ilvei, Nepos, Poiana-Ilvei, Sângeorz-Băi, Șanț. Plasa Mocod (reședința la *Mocod*): Mocod, Blăjenii de Jos, Blăjenii de Sus, Caila, Găureni, Mintiu, Mititei, Nimigea de Jos, Nimigea de Sus, Poienile-Zăgrii, Runcul-Salvei, Suplai, Tăure, Zagra.	Bistrița şi Năsăud sunt declarate comune urbane. Județul Năsăud a rezultat din fostul județ Bistrița-Năsăud, din care localitățile Cârlibaba şi Coşna au fost cedate județului Câmpulung-Moldovenesc. Întregirea s-a făcut cu 14 comune de la fostul județ Solnoc-Dobâca şi o localitate de la județul Cluj. Localitățile din jurul Becleanului alcătuiau o plasă aprținând județului Cluj.
25 septembrie 1925	Decretul Regal nr. 2465	Hordou → Coşbuc; Măgura → Măgura-Ilvei; Nimigea Românească → Nimigea de Sus; Nimigea Ungurească → Nimigea de Jos; Plai → Suplai; Poiana → Poiana-Ilvei; Poieni → Poienile-Zagrei Rebra-Mare → Rebra; Rodna-Veche → Rodna; Rodna-Nouă → Șanț; Runc → Runcul Salvei; Sângeorzul Românesc → Sângeorz-Băi; Tradam → Jidovița.	Completează legea pentru unificarea administrativă. Sunt modificate denumirilor unor localități din județul Năsăud.
1929	Legea pentru Organizarea Administrațiunii Locale	Județul Năsăud, cu două comune urbane: Bistrița şi Năsăud. S-au organizat patru plăşi, dintre care două se suprapun peste Țara Năsăudului. Plasa Năsăud (reședința la *Năsăud*) cu comunele (25): Năsăud, Bichigiu, Cepari, Coşbuc, Dumitra, Găureni, Jidovița, Luşca, Mititei, Mintiu, Mocod, Nepos, Nimigea de Jos, Nimigea de Sus, Parva, Poienile Zăgrei, Prislop, Rebra, Rebrişoara, Romuli, Runcu-Salvei, Salva, Suplai, Tăure, Telciu, Zagra. Plasa Rodna (reședința la *Rodna*) cu comunele (zece): Rodna, Șanț, Maieru, Sângeorz-Băi, Ilva-Mică, Leşu, Feldru, Măgura-Ilvei, Poiana-Ilvei, Ilva-Mare.	Tărpiu este inclus în plasa Bârgău, cu reședința la Bistrița. Zona Becleanului alcătuieşte, în continuare, o plasă din județul Cluj.

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
3 martie 1934	Decizia Ministerului de Interne Nr. 2264[720]	Județul Năsăud cuprinde încă două plase, dar componența plasei Năsăud şi a plasei Rodna este identică cu cea anterioară.	
14 august 1938	Decret Regal Nr. 2919, Legea Administrativă[721]	Ținutul Someş include Județul Năsăud, alături de Cluj, Bihor, Someş, Sălaj, Satu-Mare, Maramureş. **Reşedința** *Cluj*	Se vizează descentralizarea administrativă, România fiind împărțită în zece ținuturi conduse de rezidenți regali. Structura județului Năsăud nu s-a modificat. Prefectul este secondat de rezidentul regal (acesta din urmă preia o parte din atribuții).
1940-1944[722]	Ocupația Maghiară	Transilvania de Nord	Funcționează Administrația Militară în cele 11 județe cedate Ungariei prin Dictatul de la Viena (30 august 1940). Județul Năsăud este sub administrație militară maghiară.
25 noiembrie 1940		Comitatul sau Județul Bistrița-Năsăud[723], cu patru plase, dintre care două se suprapun peste Țara Năsăudului. **Reşedința** *Bistrița* Plasa Năsăud (reşedința la *Năsăud*), cu comunele (22): Năsăud, Rebrişoara, Romuli, Telciu, Bichigiu, Nimigea Ungurească, Nimigea Românească, Tăure, Rebra, Parva, Mintiu, Prislop, Luşca, Hordou, Salva, Mititei, Runcul-Salvei, Mocod, Găureni, Poinile-Zăgrei, Zagra, Jidovița. Plasa Rodna (reşedința la *Rodna*) cu comuele (11): Rodna, Feldru, Ilva-Mică, Leşu-Ilvei, Maieru, Ilva-Mare, Sângeorz-Băi, Şanț, Vărarea, Măgura-Ilvei, Poiana-Ilvei.	Administrație civilă maghiară. Se revine la situația de dinainte de 1 decembrie 1918. Tărpiu, Cepari şi Dumitra sunt comune incluse în plasa Bistrița de Jos.
26 aprilie 1941		Județul Beszterce-Naszód[724]	Contituirea şi instalarea Consiliului Județean („ […] realipirea Ardealului la Ungaria”).

720 Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 106.
721 *Ibidem*, p. 107.
722 *Ibidem, loc. cit.*
723 Între județele răpite de *Ungaria horthystă* este şi județul Bistrița-Năsăud (Viena, 30 august, 1940) (Ilovan, V., 1975, *Unele aspecte ale maselor populare din județul Bistrița-Năsăud, în timpul ocupației fasciste (1940-1944)*, p. 15-34, în Arhiva Someşana (Studii şi comunicări), Năsăud).

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
12 decembrie 1944		Județul Năsăud **Reşedința** *Bistrița*	Organizarea Administrației Româneşti (refacerea județului Năsăud, conform îndrumărilor Comandamentului militar rus): „[…] la instalarea solemnă a primului Consiliu Județean ales după dezrobirea acestui teritoriu”[725].
13 decembrie 1944		**Reşedința** *Bistrița*	Instalarea noului prefect. În localitate, exista un comandant militar sovietic. „[…] Armata Roşie n-a intrat în acest teritoriu ca să facă nedreptăți, ci ca să facă dreptate. Astăzi duşmanul a fost alungat şi se găseşte departe în Ungaria […]. Rusia, America şi Anglia s-au unit pentru a nimici duşmanul […]”. Se afirmă că după război România va primi înapoi, în totalitate sau parțial, Transilvania de Nord, aflată sub stăpânire rusească şi având comandant suprem la Cluj[726].
		Județul Năsăud cuprinde patru plăşi şi notariate. Dintre cele patru, plasa Năsăud şi plasa Rodna se suprapun peste Țara Năsăudului. **Reşedința** *Bistrița* – reşedință de județ (notariat) Comuna urbană Năsăud (notariat) Plasa Năsăud cu notariatele: Mocod cu Mititei, Runcul-Salvei; Nimigea de Jos cu Nimige de Sus, Mintiu, Tăure; Luşca cu Prislop; Nepos; Rebrişoara; Rebra cu Parva; Romuli; Salva cu Coşbuc; Telciu cu Bichigiu. Plasa Rodna cu notariatele: Feldru; Ilva-Mare; Ilva-Mică; Leşu; Măgura-Ilvei cu Poiana-Ilvei; Maieru; Rodna; Sângeorz-Băi.	Localitățile din zona Becleanului făceau parte din județul Someş.

[724] Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 108.
[725] *Ibidem*, *loc. cit.*
[726] „Județul nostru a fost 'eliberat' de către Armata Roşie în zilele de 10-15 octombrie 1944; oraşul Bistrița a fost 'eliberat' în dimineața zilei de 13 octombrie 1944; după ce la 25 octombrie 1944 armatele sovietică şi română au eliberat Tranilvania de NV, aceasta a intrat sub administrația sovietică până la 13 martie 1945 când a fost retrocedată României […]”, *Ibidem*, p. 109.

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
1 aprilie 1948 [727]		Județul Năsăud cu șase plase, dintre care două se suprapun peste Țara Năsăudului. **Reședința** *Bistrița* Plasa Năsăud (reședința la *Năsăud*), cu 15 comune și 26 de sate: Coșbuc cu Bichigiu, Mintiu cu Tăure, Mocod cu Mititei, Nepos, Nimigea de Jos cu Nimigea de Sus, Parva, Prislop cu Cepari, Lușca cu Jidovița, Poienile Zăgrei cu Suplai, Rebra cu Rebrișoara, Romuli, Salva cu Runcu-Salvei, Telciu cu Fiad, Zagra cu Găureni. Plasa Rodna (reședința la *Rodna*) cu 11 comune și 14 sate: Feldru, Ilva-Mare, Ilva-mică, Leșu cu Lunca-Ilvei, Maieru cu Anieș, Măgura-Ilvei, Poiana-Ilvei, Rodna cu Valea-Vinului, Sângeorz-Băi, Șanț cu Valea-Mare.	Următoarele cătune din Țara Năsăudului au devenit sate: Fiad, Anieș, Valea-Vinului, Valea-Mare și Lunca-Ilvei[728].
17 ianuarie 1949		*Organizarea administrativă de tip sovietic.	S-au reorganizat serviciile publice județene.
septembrie 1950[729]	Legea Nr. 5	Regiunea Rodna cuprindea fostul Județ Năsăud și părți din fostele județe Someș, Maramureș și Mureș. Cuprindea două orașe (Bistrița și Năsăud), 77 de comune și 201 sate, grupate în raioane. Țării Năsăudului i se suprapuneau: **Reședința** *Bistrița* Raionul Năsăud (reședința la *Năsăud*): Prislop, Coșbuc, Bichigiu, Feldru, Nepos, Ilva-Mare, Lunca-Ilvei, Ilva-Mică, Leșu, Maieru, Anieș, Măgura-Ilvei, Poiana-Ilvei, Nimigea de Jos, Florești, Mintiu, Mocod, Nimigea de Sus, Parva, Rebra, Rebrișoara, Rodna, Valea-Vinului, Romuli, Salva, Runcul-Salvei, Fiad, Zagra, Găureni, Perișori, Poienile Zăgrei, Suplai, Jidovița, Lușca, Tăure. Raionul Beclean: Căianul-Mic, Dumbrăvița, Chiuza, Mireș, Piatra, Săsarm, Dobric, Dobricel, Ciceu-Poieni, Sângeorzul-Nou, Spermezeu, Hălmăsău, Lunca-Borlesei, Păltineasa, Sita, Spermezeu-Șesuri-Vale, Mogoșeni, Târlișua, Agrieș, Agrieșel,	S-au creat regiunile și raioanele după model sovietic, comunele rămânând cele constituite în 1948 (cu unele excepții). Republica Populară Română a fost împărțită în 28 de regiuni.

727 *Ibidem*, p. 112.
728 *Ibidem*, p. 113.
729 *Ibidem, loc. cit*.

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
		Borleasa, Groapa-Agrieş, Ivăneasa, Izvorul-Pietrii, Lunca-Sătească, Molişet, Oarzina, Răcăteşu etc. (cuprinde multe cătune).	
1952[730]	Prima rectificare a organizării administrative de tip sovietic.	Regiunea Cluj, cu 13 raioane, dintre care Bistrița, Năsăud şi Beclean erau alcătuite din localități aparținând Țării Năsăudului. Cele trei raioane au aceeaşi componență ca în anul 1950.	S-a desființat regiunea Rodna, ca urmare a reducerii numărului regiunilor, de la 28 la18.
1956[731]	Rectificarea organizării administrative de tip sovietic.		Numărul regiunilor s-a redus la 16. Următoarele cătune au fost declarate sate: - în raionul Năsăud: Ivăneasa, Recele, Luna-Leşului, Valea-Măgurii, Arşița, Tunel, Gersa I, Gersa II, Gersa III, Gersa IV, Dealu-Ștefăniței, Cormaia, Valea-Borcutului, Telcişor. - în raionul Beclean: Hălmăsău, Lunca-Borlesei, Șesuri-Spermezeu-Vale, Agrieşel, Groapa-Agrieş, Ivăneasa, Izvorul-Pietrii, Lunca-Sătescă, Oarzina, Răcăteşul, Șendroaia, Strâmbulici (aparținând Țării Năsăudului).
1960[732]	Legea Nr. 3. Rectificarea organizării administrative de tip sovietic a României.	Regiunea Cluj era alcătuită din trei raioane aparținând actualului județ Bistrița-Năsăud. În componența acestora intrau următoarele localități năsăudene: Raionul Bistrița (**reşedința** la *Bistrița*): nu are nici o localitate năsăudeană. Raionul Năsăud (reşedința la *Năsăud*) cu localitățile: Luşca, Liviu-Rebreanu, Sângeorz-Băi, Cormaia, Valea-Borcutului, Chiuza, Mireş, Piatra, Săsarm, Coşbuc, Bichigiu, Feldru, Ilva-Mare, Ivăneasa, Recele, Ilva-Mică, Leşu, Lunca-Leşului,	Raionul Beclean s-a desființat, iar localitățile sale componente au fost împărțite între raionul Bistrița şi raionul Dej (deci, aparținând regiunii Cluj).

[730] *Ibidem,* p. 114.
[731] *Ibidem, loc. cit.*
[732] *Ibidem*, p. 115.

Data	Tipul actului	Denumirea unității administrative (de rang superior)	Observații
		Valea-Măgurii, Lunca-Ilvei, Maieru, Anieş, Măgura-Ilvei, Arşița, Poiana-Ilvei, Tunel, Mintiu, Tăure, Nepos, Nimigea de Jos, Floreşti, Mititei, Mocod, Mogoşeni, Nimigea de Sus, Parva, Poienile-Zăgrei, Aluniş, Suplai, Rebra, Rebrişoara, Gersa I, Gersa II, Gersa III, Gersa IV, Poderei, Valea-Vinului, Romuli, Dealu-Ştefăniței, Salva, Runcu-Salvei, Şanț, Valea-Mare, Telciu, Fiad, Telcişor. Raionul Dej (reşedința la *Dej*): Căianu-Mic, Căianu-Mare, Dumbrăvița, Leleşti, Dobric, Dobricel, Spermezeu, Hălmăsău, Lunca-Borlesei, Păltineasa, Sita, Şesuri-Spermezeu-Vale, Târlişua, Agrieş, Agrieşel, Borleasa, Cireaşi, Groapa-Agrieş, Costease, Ivăneasa, Izvoru-Pietrii, Lunca-Sătească, Molişet, Răcăteşu, Răpăneşu, Şendroaie, Strâmbulici.	
1968[733]	Legea Nr. 2	Județul Bistrița-Năsăud[734] **Reşedința** *Bistrița* Năsăud – oraş cu trei cartiere (Luşca, Jidovița, Liviu-Rebreanu) Sângeorz-Băi - oraş	S-au organizat 39 de județe cuprinzând municipii, oraşe şi comune. În prezent, sunt valabile aceste limite ale județului.

[733] *Ibidem*, p. 116.

[734] În 1968, are loc reorganizarea administrativ-teritorială a României. Astfel, teritoriul județului cuprinde 4 oraşe, 53 de comune şi 253 de sate, cu reşedința la Bistrița.

2.6.4. Țara Năsăudului – entitate etnică şi lingvistică

La recensământul din 1850-1851, teritoriul actual al județului Bistrița-Năsăud aparținea la două districte (cel saxon al Bistriței şi cel românesc al Năsăudului) şi la trei comitate sau județe: al Solnocului Interior, al Dăbâcăi şi al Cojocnei[735].

În această perioadă singurul oraş era Bistrița, iar în Țara Năsăudului existau două târguri, cu numele de opide, din cele patru de pe teritoriul actualului județ Bistrița-Năsăud: Rodna şi Năsăud[736]. Târgurile Rodna şi Năsăud erau aşezări cu caracter urban, deşi nu declarat oficial.

P. Boca menționează că, în districte, deci şi în cel al Năsăudului, populația „avea unele drepturi şi libertăți”, aici fiind cuprinse şi 45,0% din totalul de 137078 de locuitori ai județului, pe când, în comitate, deci şi în cel al Solnocului Interior, locuitorii se aflau în iobăgie, aproape în totalitate. Astfel se explică de ce, în timpul anilor revoluționari 1848[737]-1849[738], populația din comitate şi-a manifestat mult mai puternic voința de înlăturare a feudalilor, pe când grănicerii năsăudeni doreau să evolueze doar în cantitatea şi calitatea drepturilor socio-politice deja oferite lor[739]. Pornind de la această premisă, a statutului socio-politic şi cultural mai evoluat în spațiul grăniceresc, se explică puternica polarizare exercitată la nivel social şi cultural asupra celor de la vest, şi anume, din Comitatul Solnocului Interior.

---

[735] Boca, P., 1989, *Structura etnică a populației județului Bistrița-Năsăud la recensământul din 1850 – 1851*, în File de Istorie, vol. VI, p. 153, Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, Bistrița.

[736] *Ibidem, loc. cit.*

[737] În petiția celor 44 de comune grănicerești, de la 10 iulie 1848, cu ocazia Adunării de la Năsăud, se menționau următoarele: „ [...] din istorie se ştie că locuitorii din valea Rodnei înainte de militarizare au fost tocmai aşa liberi că şi saşii din districtul Bistriței, reclamă drepturile avute în privința pământului şi pădurilor [...]; să se şteargă numele de iobagi din conscripție; capitolul de 17 mii florini argint adunați de ofițeri pentru lemnele de la dânşii date să rămână alocat în casa statului şi din interes să se ajute tinerii care vor învăța la şcolile înalte şi meserii; oficialii să ştie limba poporului; fiindcă Majestatea Să în Manifestul dat grănicerilor s-a îndurat a asigura limba, naționalitatea şi religia rugarea a fost numai în privința limbei slijbei care să fie a întregii armate, iar de cumva aceasta ar fi la alte regimente ceamaternă şi noi pretindem; înainte de a pune jurământ pe constituție să ni se facă cunoscută în limba română.” La Adunarea de la Năsăud au fost trimişi câte doi reprezentanți din fiecare comună: preotul şi o persoană din partea regimentului. (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 133). A mai existat o petiție elaborată de a doua adunare populară de la Năsăud (13-14 septembrie 1848, în care nu se recunoaşte alipirea forțată a Transilvaniei la Ungaria (Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*, p. 134).
Proclamația lui Constantin Roman Vivu din 14 decembrie 1848, dată în comuna Recea, către populația maghiară: „Noi românii nu dorim să fim stăpâni peste nici o nație, nu vrem să ştirbim limba, naționalitatea şi credința nimănui, ci vrem să trăim în frăție şi drepturi egale peste toate bunurile patriei noastre şi să ne purtăm egal îndatoririle.” (*Ibidem*, p. 135).

[738] Publicația comandantului militar al guvenului maghiar, din 14 ianuarie 1849, către locuitorii Districtului Bistrița-Năsăud cuprindea şi urmatoarea atenționare: „Năsăudul, cuibul crimelor şi tuturor ticăloşiilor că şi toate celelalte localități unde nu s-a arătat nici o rezistență, au fost cruțate; celor vinovați, în speranța că ei regretă fapta lor, şi celor întorşi pe calea legii, le este garantată siguranța persoanei.” (*Ibidem*, *loc. cit.*).
Generalul Bem a dat o proclamație către grănicerii năsăudeni, pe data de 2 aprilie 1849, din care cităm următoarele: „Iar de veți sta contra noastră, să ştiți că eu comand armata cea mai bună, care au bătut şi alungat din țară atât armata austriacă, cât şi pe cea rusă-împărătească.” (*Ibidem*, p. 136).

[739] Boca, P., *op. cit., loc. cit.*

Cu toate acestea, mentalul comun al populației din comitat şi district nu s-a scindat, unitatea lor fiind motivată şi de urmările sociale ale „metode[lor] iobagiale față de numeroase familii considerate ‚jelere sau inquiline'" din satele grănicereşti[740].

La recensământul din 1850, o majoritate românească absolută era înregistrată în trei sate din Districtul Năsăud: Aluniş, Bichigiu şi Suplai, situație similară şi în Solnocul Interior la Mogoşeni (din actuala comună Chiuza) şi Păltineasa (din actuala comună Spermezeu)[741].

Limita vestică a districtului românesc al Năsăudului era formată din aşezările rurale de pe Valea Zagrei sau a Țibleşului, până la Mocod inclusiv, astfel încât aproape o treime din Țara Năsăudului actuală (ca suprafață) aparținea altui comitat. P. Boca consideră că la „întocmirea recensământului din 1850-1851, împărțirea administrativ-teritorială era cea medievală, ce, cu puține excepții, dura de veacuri, influențând direct structura etnică a populației din mai multe zone şi localități"[742]. Cu toate acestea, comunicarea între Comitatul Solnocului Interior cu „intense domenii feudale"[743] şi districtul Năsăudului s-a menținut.

Puterea de atracție a Năsăudului, la nivelul spațiului mental, este imprimată decisiv prin caracterul de românitate, în 1850-1851, 95,2% din populația districtului românesc fiind de etnie română[744]. Se menționează eforturile depuse de administrația imperială în a interzice „aşezarea definitivă şi dobândirea de bunuri imobile de către alte neamuri inclusiv saşi, germani sau maghiari"[745]. Explicația pentru cele 4,8% de neromâni este menționată în acelaşi studiu: erau cadrele militare (în Năsăud, unde se afla sediul regimentului) şi meşterii şi specialiştii (pentru centrul minier Rodna)[746].

Actualele dificultăți în trasarea limitelor sud-vestice ale Țării Năsăudului (aşa cum au fost detaliate anterior) se revendică tocmai de la componenta etnică, motivată prin evoluția aşezărilor în conformitate cu condiționările istorice. În susținerea acestei afirmații, preluăm concluziile lui P. Boca, după realizarea unei analize detaliate a recensământului din 1850-1851: „În părțile ce țineau de Comitatul Solnocului Interior, românii dețineau o pondere de 70,3%, fiind mai ridicată, până la 90,0% în satele cercului care au aparținut de vechiul domeniu al Săsarmului ce se întindea pe Valea Ilişua. Locuitorii maghiari erau în proporție de 16,4%, având un nivel mai ridicat în aşezările domeniilor feudale Beclean, [...] Uriu, Coldău, [...] Nimigea de Jos, unde se aflau în majoritate. Saşii se aflau numai în satul Cepari, menținându-se majoritari, ca urmare a unor regrupări de familii din aşezările învecinate, fără a fi scutiți de sarcini iobagiale"[747].

Din cele afirmate mai sus, se relevă două dintre realitățile locului: (1) aşezările de pe Valea Ilişua şi-au menținut caracterul de românitate şi specificitate etnografică, a tradițiilor, prin „energiile" spirituale acumulate în perioada când aparțineau domeniului Săsarmului, el însuşi fiind inclus Comitatului Solnocului Interior; (2) în

---

740 *Ibidem.*
741 *Ibidem*, p.154.
742 *Ibidem*, p. 157.
743 *Ibidem, loc. cit.*
744 *Ibidem.*
745 *Ibidem,* p. 157-158.
746 *Ibidem*, p. 158.
747 *Ibidem, loc. cit.*

aşezările în care populaţia maghiară era de peste 20%, în contextul existenţei domeniilor feudale, au apărut uşoare fisuri ale spaţiului mental tradiţional, năsăudean, nevoit să se adapteze, prin acceptarea valorilor populaţiei alohtone.

Populaţia de etnie neromână, din Comitatul Solnocului Interior, era reprezentată, majoritar, de maghiari şi de evrei. Merită reţinut că acestora din urmă le era interzis accesul pe teritoriul Regimentului II de graniţă, deci până în 1851, ceea ce explică situarea aşezării Jidoviţa sau Tradam pe locul doi, după Beclean, ca număr al populaţiei evreieşti din comitat. În prezent, fosta Jidoviţa se află în perimetrul urban al oraşului Năsăud. Între celelalte localităţi cu pondere ridicată a evreilor din comitat, actualmente incluse în Ţara Năsăudului, este Nimigea de Jos (a patra în această ierarhie)[748].

Tabel 4. Gruparea aşezărilor năsăudene pe cercuri, în 1850-1851

Gruparea teritorială	**Nr. total al localităţilor**	**Cercul**	**Nr. total al localităţilor**	**Nr. localităţilor incluse în Ţara Năsăudului (în studiul nostru)**	**Denumirea localităţilor aparţinătoare**
Districtul Năsăud	42	Năsăud	16	16	Aluniş, Bichigiu, Coşbuc, Mititei, Mocod, Năsăud, Parva, Poienile Zagrei, Rebra, Rebrişoara, Romuli, Runcu Salvei, Salva, Suplai, Telciu, Zagra
		Rodna	11	11	Feldru, Ilva Mare, Ilva Mică, Leşu, Maieru, Măgura Ilvei, Nepos, Poiana Ilvei, Rodna, Sângeorz-Băi, Şanţ
Comitatul Solnocului Interior	61	Săsarm	17	17	Agrieş, Borleasa, Căianu Mare, Căianu Mic, Chiuza, Ciceu-Poieni, Dumbrăviţa, Dobric, Dobricel, Mireş, Păltineasa, Perişor, Piatra, Săsarm, Sita, Spermezeu, Târlişua
		Şintereag	16	8	Floreşti, Jidoviţa, Liviu Rebreanu, Luşca, Mintiu, Nimigea de Jos, Nimigea de Sus, Tăure

Conform datelor vizând „apartenenţa localităţilor din actualul judeţ Bistriţa-Năsăud la fostele districte şi comitate existente la recensământul din anii 1850-1851", oferite de P. Boca în studiul său[749], am ajuns la concluzia că Ţării Năsăudului, aşa cum am delimitat-o noi, îi corespund câteva unităţi administrative în care gruparea aşezărilor este realizată astfel încât confirmă identitatea materială şi spirituală comună a locuitorilor.

[748] *Ibidem*, p. 159.
[749] *Ibidem*, p. 150-170.

Astfel, din districtul Năsăud, incluse în Țara Năsăudului sunt: Cercul Năsăud şi Cercul Rodna, celelalte două – Cercul Bârgău şi Cercul „După Târg" – fiind polarizate de oraşul Bistrița, în primul rând, datorită amplasării lor pe văi, ce converg în mod tradițional spre acest centru urban. Din Comitatul Solnocului Interior, Țării Năsăudului îi aparțin aşezările incluse Cercului Săsarm, în totalitate, şi majoritatea celor incluse Cercului Şintereag.

În tabelul de mai jos (tabelul 4), reproducem gruparea aşezărilor pe cercuri, aşa cum apărea în 1850-1851, selectând doar pe cele de interes pentru Țara Năsăudului, cu precizarea că, în gruparea realizată de autorități „s-a avut în vedere apartenența lor la domeniile feudale mai importante" (în spațiile unde acestea au existat)[750].

Actualul oraş Beclean, în perioada realizării recensământului, nu avea nici măcar statutul de târg, fiind doar o aşezare rurală cu o poziție geografică favorabilă, în Culoarul Someşului Mare, şi cu o putere de atracție relativ scăzută față de unele aşezări din proximitate, iar celelalte localități, alături de care figura în unitatea administrativ-teritorială de „cerc", se situau la sud de Someşul Mare, în Câmpia Transilvaniei (în subunitatea Câmpia Someşană), neinclusă în Țara Năsăudului şi nefiindu-i caracteristică alternanța de văi şi dealuri, specific năsăudeană, şi mentalitatea năsăudeană.

2.6.5. Țara Năsăudului – entitate polarizată

Centrii de polarizare au atuuri economice, culturale şi administrative, ce au fost determinate de amplasarea lor spațială, de funcțiile pe care şi le-au însuşit şi, în final, de capacitatea lor de polarizare, care tinde spre modelarea spațiului geografic[751].

În „edificarea" unității spațiale a Țării Năsăudului, s-au îmbinat aspectele istoric, administrativ şi funcțional, cel din urmă fiind cel mai important, întrucât, deşi din punct de vedere administrativ regiunea năsăudeană a fost scindată, în perioade diferite, în unități distincte (spre exemplu, Comitatul Solnocului Interior şi Districtul românesc Năsăud), totuşi, polarizarea văilor de Culoarul Someşan şi de valea acestuia în amonte de Sângeorz-Băi a fost puternică şi permanentă la nivel mental şi, parțial, şi economic (spre exemplu, unirea comunităților în timpul bejeniei sau a revoluției din 1848-1849), datorită unui anumit tip de determinism geografic creat de relief, prin orientarea fluxurilor de masă şi interese spre Culoarul Someşului Mare (Năsăud, Beclean, aşezări cu funcție de centri polarizatori, în două unități administrative distincte pe parcursul secolelor XVIII şi XIX: Comitatul Solnocului Interior şi Districtul românesc Năsăud, ulterior Regimentul II de graniță).

Nota de coeziune a Țării Năsăudului este dată de relațiile care s-au instituit, în timp, între aşezări. Astfel, ca puncte forte în polarizarea populației, pe lângă avantajul existenței văilor care converg spre Culoarul Someşului Mare, se remarcă şi cele legate de structurile social-economice şi culturale existente între centrele urbane ale acestei regiuni.

Conform acestui criteriu ce însumează învățământul, sănătatea, comerțul, administrația şi circulația, considerate de J. Benedek, într-un studiu asupra „aşezărilor rurale din arealul de influență al oraşului Bistrița", ca „cele cinci domenii ale

---

[750] *Ibidem*, p. 161-163.
[751] Cocean, P., Cocean, R., 2003, *Regiunea de Nord-Vest ...*, p. 23.

instituțiilor centrale”[752], se poate afirma că Țara Năsăudului este polarizată de două centre urbane: Năsăudul poate fi considerat un centru polarizator de gradul I şi Sângeorz-Băi – pol de gradul II (Valea Ilişua este polarizată economic de Beclean, mai ales după devenirea urbană a acestuia, înlocuind Năsăudul atât în ceea ce priveşte funcțiile economice, cât şi, parțial, cele de învățământ şi culturale. Dacă ar fi fost inclus regiunii, Beclean ar fi fost pol de gradul II, iar Sângeorz-Băi de gradul III. Funcția polarizatoare actuală pe care o exercită asupra comunelor Târlişua, Spermezeu şi Căianu Mic este disputată cu Dej, şi mai puțin cu Năsăud sau cu Bistrița).

Tocmai polarizarea plurală a regiunii de către cele trei centre urbane, însă de grade diferite ca intensitate, asigură viabilitatea socio-economică a sistemului şi îl redau funcțional. În această clasificare a entităților urbane, s-a făcut abstracție de Bistrița, situată în afara spațiului analizat, dar care exercită o influență puternică, conform aceluiaşi criteriu socio-economic, asupra întregului teritoriu polarizat de Năsăud şi Sângeorz-Băi, în timp ce oraşul Beclean se orientează atât spre Bistrița, cât şi spre Dej. Aceste fluxuri de masă şi interese ale Becleanului, spre doi poli de atracție, vor putea fi cuantificate prin îmbinarea unor metode de investigație specifice Sociologiei (ancheta, chestionarul) cu cele aparținând Geografiei.

Cei doi poli năsăudeni sunt situați în Culoarul Someşului Mare, în arii de convergență a văilor ce coboară dinspre Munții Bârgăului, Munții Rodnei şi Munții Țibleşului. Astfel, Sângeorz-Băi primeşte fluxurile socio-economice de pe Valea Someşului Mare, în amonte de confluența cu Ilva (Valea Mare, Şanț, Rodna, Maieru, Cormaia) şi cele de pe Valea Ilvei care converg spre Ilva Mică (Lunca Ilvei, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Leşu).

Acest areal, polarizat de Sângeorz-Băi, se orientează puternic spre oraşul Năsăud, cu o tradiție fundamentată semnificativ în perioada Regimentului II de graniță, care şi-a avut sediul comandamentului militar şi administrativ în această localitate (Năsăud). Această premisă socio-politică favorabilă punerii unor baze solide învățământului, care, după desființarea districtului grăniceresc în 1851, va cunoaşte o evoluție calitativă prin fondarea, în 1863, a actualului Colegiu Național „George Coşbuc”, explică orientarea populației de pe Valea Someşului Mare (în amonte de Năsăud: Valea Rebrei, Valea Gersei, precum şi a celei din aval: Valea Sălăuței şi Valea Zagrei sau a Țibleşului) atât la nivel socio-cultural, cât şi economic.

Localităților de pe văile mai sus menționate, cu orientare pe direcția nord-sud, li se alătură cele din proximitatea Năsăudului: Luşca şi Prislop (actualul Liviu Rebreanu) devenite cartiere ale oraşului, Nimigea şi Chiuza. Cepari, cu evidente fluxuri divergente: spre Năsăud şi Dumitra, respectiv spre Bistrița, nu a fost inclus regiunii, considerând mai dificilă includerea sa etnografică şi istorică datorită persistenței îndelungate a unei importante comunități săseşti, precum şi datorită evoluției administrative, fiind inclus comunei Dumitra, cu aceleaşi trăsături evolutive şi puternic polarizate de Bistrița. Dumitra se plasează clar în afara Țării Năsăudului, atât din considerente de localizare, într-o altă unitate de relief (Depresiunea Dumitrei, subunitate a Dealurilor Bistriței) cu caractere generale diferite de Dealurile Năsăudului şi Dealurile Suplaiului şi prin „poziția sa

[752] Benedek, J., 2000, *Tendințe actuale în ierarhia aşezărilor rurale din arealul de influență al oraşului Bistrița*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 151, Cluj-Napoca.

geografică (la 8 km de Bistriţa) aşezarea [este] orientată [în mod tradiţional] în domeniile învăţământ, sănătate şi comerţ spre Bistriţa"[753]. Mocod aspiră la statutul de comună (o restructurare a ruralului)[754]. Oraşul Beclean polarizează funcţional Valea Ilişua, de la aşezările de sub munte (Molişet, Şendroaia) până la Uriu.

Se constată că din cele trei centre urbane, cu excepţia oraşului Sângeorz-Băi, Năsăudul şi Becleanul se află în locaţii periferice ale spaţiului năsăudean, însă această particularitate este nesemnificativă ca argument al periferiei spaţiale şi, implicit, al celei socio-economice. Dimpotrivă, ele sunt situate în puncte de convergenţă hidrografică şi de circulaţie şi, de aceea, în spaţii centrale mental şi funcţional, un aspect în plus întru susţinerea relaţiei de non-identitate între centru – periferie, la nivel spaţial, şi centru – periferie funcţională, în cadrul unui sistem organic articulat.

Reţeaua de aşezări rurale a evoluat, mai ales în ultimele două secole (datorită creşterii facilităţilor în circulaţie) într-o conexiune profundă, pe toate planurile, cu oraşul Năsăud, care a deţinut un rol administrativ important, ca centru de învăţământ şi economic.

Culoarul Someşului Mare este o „fâşi[e] dinamică […] care realizează un schimb activ de masă şi energie"[755], între acesta şi văile care converg spre el, cât şi a văilor între ele, culoarul fiind şi un loc de „întâlnire" a năsăudenilor din întreaga regiune. Regiunea năsăudeană este polarizată sub formă unui evantai, în care nervurile sunt văile principale ce „coboară" dinspre munte, iar punctul de convergenţă este polul de gradul I, oraşul Năsăud. Astfel, comerţul a avut rolul de liant între aşezările districtului grăniceresc, târgurile periodice de la Năsăud şi Rodna fiind foarte cunoscute pentru schimbul de produse[756].

Un indicator al interacţiunilor intense din regiunea Ţării Năsăudului sunt relaţiile economice şi cele de navetism[757], în interiorul limitelor stabilite. Acest tip de indicator este un argument relevant pentru ideea de coeziune internă a reţelei de habitate, dar, prin lărgirea perspectivei, şi anume interacţiunile puternice cu Bistriţa (pentru arealul polarizat de Sângeorz-Băi şi, mai ales, de Năsăud) şi cu oraşul Dej (pentru teritoriul polarizat de Beclean), *se pot aduce argumente viabile pentru susţinerea tendinţelor actuale de disociere şi disoluţie a tradiţionalelor spaţii mentale şi funcţionale*, chiar dacă „nu s-au produs modificări semnificative în ceea ce priveşte funcţiile centrale ale aşezărilor, ceea ce confirmă teza lui Christaller, conform căreia, în sistemul locurilor centrale nu pot apărea schimbări bruşte, dramatice"[758].

Şcoala, ca instituţie socială, a avut un rol important în afirmarea oraşului Năsăud, ca centru de învăţământ intraregional, cu un grad ridicat de atractivitate pentru spaţiul grăniceresc, dar şi pentru cel din vecinătatea acestuia. De precizat că, influenţă mai intensă a avut asupra teritoriului pe care noi l-am inclus, în acest studiu, în interiorul limitelor regiunii năsăudene, ceea ce este susţinut prin provenienţa unor mari oameni de ştiinţă sau de cultură, care şi-au realizat studiile liceale în oraş.

[753] *Ibidem,* p. 156.
[754] *Ibidem,* p. 158.
[755] Mac, I., 1990, *Specificul spaţiului ...*, p. 4.
[756] Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte privind implicaţiile geografico-economice...*, p. 107.
[757] Benedek, J., *op. cit.*, p. 153.
[758] *Ibidem*, p. 152.

Centralitatea oraşului Năsăud este justificată de îndeplinirea a două condiţii: (1) o dotare mai bună a infrastructurii tehnice a teritoriului în comparaţie cu toate celelalte aşezări năsăudene şi (2) o localizare spaţială mai favorabilă (pe axa de convergenţă hidrografică şi de circulaţie din Culoarul Someşului Mare, în lunca mai largă şi pe terasele acestuia). J. Benedek[759] afirmă ca aceste două elemente sunt suficiente şi determinante în a motiva navetismul sau afluxul periodic de populaţie spre o aşezare situată pe un nivel superior de dezvoltare.

Comportamentul migraţional al năsăudenilor s-a manifestat în funcţie de condiţiile socio-istorice. Atracţia spre oraşul Bistriţa a fost intensă în intervalul 1966-1989[760].

Colectivizarea din perioada martie 1948-aprilie 1962[761] a determinat orientarea populaţiei spre mediul urban, odată cu renunţarea la agricultura tradiţională. Spaţiul Dealurilor Dumitrei, deci implicit şi al comunei omonime, incluzând satul Cepari, a prezentat interes pentru acest proces faţă de cel al Dealurilor Someşului Mare, unde suprafaţa arabilă era nesemnificativă. De aceea, păstrarea valorilor tradiţionale în Dealurile Someşului Mare a fost facilă, atâta timp cât locuitorii nu au fost dezrădăcinaţi, ca urmare a politicii duse de statul comunist.

J. Benedek, într-un studiu asupra migraţiei din rural în urban în zonă municipiului Bistriţa[762], include în aria de influenţă a acestuia şi comunele: Dumitra, Şintereag şi Nimigea pe care noi le-am situat la periferia Ţării Năsăudului (ultima inclusă regiunii). Cercetătorul observă că apare o corelaţie, de altfel logică, între distanţa relativă, adică cea „funcţională" („caracterizată prin costuri de transport, costuri legate de timp şi bani"), cea absolută (distanţa în km) fiind nesemnificativă, şi rata migraţiei populaţiei din comunele mai sus menţionate şi zona urbană[763].

Datele, pe care J. Benedek le oferă, vizează doar migraţia rural-urban direcţionată spre Bistriţa. În tabelul de mai jos (tabelul 5) menţionăm rezultatele acestui studiu[764], relaţia *distanţă funcţională – rata migraţiei* pentru cele trei comune amintite anterior.

Dintre vectorii, care au participat la înregistrarea unei rate negative a migraţiei în arealul rural, sunt şi cei orientaţi spre alte centre urbane decât spre cel al Bistriţei. Un caz edificator este cel al comunei Nimigea a cărei orientare, spre regiunea urbană năsăudeană, este remarcată şi explicată de J. Benedek: „[…] Nimigea situată la mijlocul ierarhiei după valoarea factorului distanţă, dar cu date relativ scăzute ale migraţiei. Situaţia se explică prin situarea comunei mult mai aproape de două centre urbane, Beclean şi Năsăud (practic la jumătatea distanţei ce separă cele două centre urbane amintite). Acest lucru a făcut posibil ca, probabil, o parte însemnată a migranţilor din Nimigea să se orienteze spre aceste centre, mai ales după anul 1974,

759 *Ibidem*, p. 157.
760 Benedek, J., 2003, *Adaptabilitatea unor teorii ale migraţiei rural-urban la societatea din România. Studiu de caz în zona Bistriţa*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 115, Cluj-Napoca.
761 *Ibidem,* p. 117.
762 *Ibidem, loc. cit.*
763 *Ibidem*, p. 119.
764 *Ibidem, loc. cit.*

când s-au alocat fonduri de investiții însemnate pentru dezvoltarea orașelor mici și mijlocii”[765].

Tabel 5. Relația distanță funcțională – rata migrației (sursa: Benedek, J., 2003, p. 119)

Comună	**Valorile factorului distanță**	**Rata migrației 1966-79**	**Rata migrației 1980-89**	**Rata migrației 1966-89**	**Rata migrației 1990-97**
Dumitra	5,00	-11,4	-15,6	-13	8,6
Șintereag	5,86	-11,8	-13,9	-12,5	0,6
Nimigea	6,50	-8,7	-13,4	-10,3	3,5

Valorile ratei migrației sunt mai mari pentru așezările din proximitatea Bistriței și scad spre periferia hinterlandului acesteia[766]. Scăderea valorilor ratei migrației rural-urban, după 1990, se explică prin facilitatea ridicată a comunicațiilor, acestea motivând navetismul[767]. În plus, valorile pozitive ale ratei migrației, în aceeași perioadă, indică începerea procesului de ruralizare, de întoarcere la agricultura de subzistență (vezi Dumitra), ca urmare a vectorilor, de deplasare a populației, orientați dinspre urban spre rural[768].

Se poate concluziona că orașul Năsăud, ca locație de întâlnire și comuniune profundă a locuitorilor de pe văile convergente spre axa Someșului Mare, dinspre spațiul montan și din cel din proximitatea centrului urban, a „dictat” și a „dirijat” evoluția acestora astfel încât, melanjul hrănitor, al sufletului omului și al locului, a condus la individualizarea a ceea ce P. Cocean și N. Ciangă caracterizau ca un spațiu cu o „identitate materială și spirituală distinctă”[769].

---

[765] *Ibidem*, p. 120.
[766] *Ibidem, loc. cit.*
[767] *Ibidem.*
[768] *Ibidem*, p. 121.
[769] 1999-2000, *The “Lands” of Romania ...*, p. 199.

III. PREMISELE FAVORABILE CONSTITUIRII IDENTITĂȚII TERITORI ALE NĂSĂUDENE

3. Premisele naturale ale individualizării Țării Năsăudului

La întrebarea de ce trebuie să studiem elementele cadrului natural ale unei „țări”, ne răspunde George Vâlsan: „[…] viața poporului […] se leagă atât de multiplu cu ambianța fizică, fiziologică şi culturală şi care îşi găseşte explicarea de multe ori în ceea ce oferă natura, în întâmplări zilnice, obstacole şi înlesniri fizice, în bogăția economică, în curente de circulație şi în curente de tradiție […]”[770]. Prin urmare, pentru a putea explica individualizarea acesteia ca o regiune originală, prin natura interrelațiilor şi interacțiunilor, deci unică.

În al doilea rând, în atributul de „țară” sunt exprimate, implicit, premisele favorabile ale apariției acesteia[771], care au condus spre caracterul de funcționalitate al unității teritoriale. Gravitația hidrografică favorizată de Someş[772] a fost completată de fondul forestier bogat, de resursele de apă, resursele subsolului şi de materialele de construcție. Resurselor forestiere, hidrografice şi ale subsolului, având în vedere rolul lor indiscutabil în dezvoltarea regională din trecut, am dedicat studii separate care se găsesc atât în acest capitol, cât şi în cel dedicat economiei regiunii, sub forma unor studii de caz.

Analiza factorilor de favorabilitate şi restrictivitate, impuşi de elementele cadrului natural, este realizată din perspectiva impactului pe care aceştia l-au avut asupra fenomenului de antropizare a spațiului Țării Năsăudului, asupra preferințelor sau constrângerilor în alegerea locurilor de întemeiere a gospodăriilor, asupra intervalului temporal (timpuriu sau întârziat) de constituire a nucleelor de vatră sau a vetrei.

Analiza modelului funcțional al regiunii de Nord-Vest, realizată în 2003, într-un studiu de P. Cocean şi R. Cocean[773], poate fi extrapolată asupra premiselor naturale favorabile comunicării în teritoriul Țării Năsăudului şi a acestui sistem cu spațiul din proximitate: „Matricea formelor de relief şi a cursurilor de apă, exploatată intens în timp de intervenția antropică, conturează o rețea a vectorilor de acces, de comunicație, relativ armonioasă, care acoperă întreaga regiune, astfel încât nu există teritorii izolate, dificil de integrat sistemului regional”[774].

„Resurse” este termenul cel mai sugestiv în ceea ce priveşte scopul analizei incluse în prima etapă de elaborare a studiului regional vizând o „țară”. Şi anume,

---

[770] Gal, T.: *Geoge Vâlsan...*, p. 155.
[771] Cocean, P., Cocean, R., 2003, *Regiunea de Nord-Vest...*, p. 21.
[772] *Ibidem*, p. 22.
[773] *Regiunea de Nord-Vest ....*
[774] *Ibidem,* p. 22.

întregul edificiu al factorilor fizico-geografici sau naturali se erijează în baza de susținere, în resursele necesare, vitale activităților antropice într-un anumit teritoriu, activități ce parcurg, inerent, un traseu marcat de schimbări şi de adaptări, pentru ca, în final, să se statueze cu trăsături caracteristice, specifice spațiului respectiv.

Eşafodajul morfologic, resursele de apă, condiționările climatice, vegetația şi fauna, ca surse de energii strategice (pădurea, ca adăpost, şi fauna, pentru procurarea hranei) sau de materii prime, resursele solului şi ale subsolului, toate acestea se îmbină şi se intercondiționează, creând un environment favorabil antropizării şi permanentizării habitatelor.

Capacitatea de suport a teritoriului, potențialul acestuia, este „parametrul” – țintă ce trebuie determinat în raport cu populația. Din această perspectivă, sunt semnificative trăsăturile de specificitate impuse în modul de utilizare a terenurilor, prin extinderea fânețelor şi a păşunilor în detrimentul suprafețelor ocupate de fondul forestier, amplasarea vetrei habitatului şi necesitatea populării teritoriilor învecinate, cu extindere spre aria montană, datorită restrictivității spațiale impuse de morfologia micro-depresiunilor.

Caracteristică habitatelor năsăudene este atingerea unei stări de echilibru, din punct de vedere funcțional şi al exploatării resurselor, echilibru ce survine din însăşi intuiția adaptării la siturile geomorfologice din spațiul Țării Năsăudului.

Elementele cadrului natural au fost analizate în funcție de ceea ce acestea au impus factorului uman, implicat în modificarea şi modelarea peisajului, pentru a răspunde nevoilor sale, într-o dialectică a luptei şi a cooperării, creatoare a unui mod de viață specific.

3.1. Geologia şi potențialul reliefului

3.1.1. Caracteristici generale şi premise favorabile locuirii

Relieful nu a constituit o barieră în dezvoltare şi comunicare, dar au existat dificultăți în extinderea spațială a aşezărilor, a concentrării în vetrele aşezărilor şi pe terase, uneori şi pe versanți[775]. De asemenea, apare „o alternanță a unităților ridicate (anticlinale, dealuri, măguri etc.), cu unitățile coborâte (sinclinale, depresiuni, văi etc.)”[776], într-o succesiune longitudinală. Acestea sunt două dintre condiționările impuse de relief în aria geografică a Dealurilor Silvano-Someşene, identificate de C. C. Pop, şi valabile şi pentru morfologia Țării Năsăudului.

Relieful s-a individualizat ca factor determinant principal în formarea grupurilor habituale primare şi, ulterior, a celor care s-au constituit prin procese de roire, translație sau saltație demografică[777], fenomene impuse de existența unor spații restrânse în luncile şi terasele râurilor (acestea apărând doar fragmentar).

---

[775] Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grăniceresc Năsăudean...*.

[776] Pop, C. C., 2000, *Resursele naturale şi aspectele contradictorii ale dezvoltării teritoriale în aria geografică a Dealurilor Silvano-Someşene*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 143-144.

[777] Cocean, P., Chiotoroiu, Brânduşa (1990), *Aspecte privind evoluția habitatelor umane din Dealurile Suplaiului*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1.

Astfel se explică de ce, ca urmare a presiunii demografice asupra spațiului, mulți locuitori au preferat strămutarea (spre exemplu, strămutarea familiei Mititel, din Salva, şi formarea satului Mititei) în locuri ce ofereau condiții naturale similare habitatului originar, decât extinderea pe versanții însoriți ai văilor acestuia.

Spațiul năsăudean are o notă de specificitate prin alternanță reiterativă de vale – interfluviu (micro-bazinet depresionar – deal) cu o convergență spre macro-axa hidrografică a Someşului Mare, ca punct de comuniune spirituală şi materială a celor ce se vor revendica de la spațiul mental năsăudean.

Munții Țibleşului fac parte din categoria celor vulcanici, fiind formați atât din structuri intrusive, cât şi din sedimentar (ultimul în sud-estul acestora). Altitudinea medie redusă, de aproximativ 1000 m, a fost suplinită, peisagistic, de masivitatea lor, prin absența văilor transversale, şi, ca facilitate în circulație, de prezența câtorva pasuri de mare altitudine. Totuşi, rețeaua hidrografică, din partea sudică (spre exemplu, Valea Sălăuța cu afluenții săi, formând limita estică), a impus o relativă fragmentare a spațiului montan. Erupțiile vulcanice ale Munților Țibleş aparțin miocenului inferior, când „lava s-a consolidat subcrustal sub formă de coloane sau cupole"[778].

Munții Țibleş sunt o subdiviziune a Munților Oaş-Țibleş[779] şi prezintă următoarele particularități morfologice şi genetice: au aspect de con, înconjurat de altele secundare, nişte neckuri puse în evidență prin eroziune, fiind separați de Munții Lăpuşului, din vest, de şaua Botiza, la o altitudine de 1000 m[780]. Sunt compartimentul sud-estic al munților vulcanici aparținând grupei nordice a Carpaților Orientali, fiind delimitați, la vest, de un afluent de stânga al Lăpuşului (Valea Mingetului) şi, în est, de Pasul Şetref. Au altitudinea maximă în vârful Țibleş (1839 m)[781]. Suprafețele de eroziune sunt reprezentate prin cea de la aproximativ 1000 m altitudine, extinsă şi formată din fliş, divizat în obcine („culmi netede, paralele sau radiare"[782]).

Carpaților Maramureşului şi Bucovinei, pe lângă munții vulcanici Oaş-Țibleş, cu importanță în studiul componentei naturale a Țării Năsăudului (prin prezența Munților Țibleş) i se includ şi *Munții Rodnei*, făcând parte din grupa „masivelor centrale, alături de Maramureş şi Suhard[783].

Masivul cristalino-mezozoic al Munților Rodnei are altitudinea cea mai mare din Carpații Orientali, fiind delimitat de Valea Sălăuța, în vest (aceasta formează limita între Munții Țibleş, cu o suprafață de 400 km^2, şi cei ai Rodnei, de peste 1000 km^2), Valea Someşului Mare, în est, şi Depresiunea Maramureşului, în nord. Menționăm 11 dintre vârfurile care depăşesc 2000 m: Pietrosu (2303 m), Rebra (2221 m), Buhăiescu (2066 m), Repedea (2074 m), Negoiasa Mare (2041 m), Puzdrele (2188 m), Vârful

[778] *Geografia României,* III, p. 56.
[779] *Ibidem.,* p. 59.
[780] *Ibidem,* p. 59-60.
[781] *Ibidem,* p. 65.
[782] *Ibidem, loc. cit.*
[783] *Ibidem,* p. 66.

Laptelui (2172 m), Galațiu (2048 m), Gărgălău (2158 m), Vârful Omului (2134 m), Ineu (2279 m) etc., acestea fiind susținute de şisturile cristaline[784].

Formațiunile cristaline ale Munților Rodnei sunt înconjurate de depozite sedimentare cretacice şi paleogene: gresii, conglomerate, calcare, marne[785]. De asemenea, pe flancul sudic al munților, sunt prezente rocile vulcanice neogene: riolite, dacite, andezite. Aceste roci vulcanice sunt importante economic, fiind exploatate.

În sud, masivul Rodnei este delimitat de falia Someşului Mare, râu până în a cărui vale se prelungeşte[786] şi unde se află localitățile Şanț, Rodna, Maieru, Sângeorz-Băi. Valea Someşului Mare desparte, la est, Munții Rodnei de masivul Suhard.

Relieful carstic s-a dezvoltat în partea sud-vestică a masivului Rodnei, favorizat de existența calcarelor eocene. Carstul este reprezentat, pe lângă micro-formele de relief, de două peşteri importante: Tăuşoare şi Jgheabu lui Zalion.

Munții Bârgăului fac parte dintr-un culoar de „discontinuitate geografică" (Bârgău – Dorna – Moldova) ce realizează trecerea spre Carpații Moldavo-Transilvani. Sunt nişte munți mai scunzi, cu „două şei uşor accesibile": Tihuța (1200 m) şi Mestecăniş (1096 m)[787], care au facilitat legătura dintre Transilvania şi Moldova.

Limitele Munților Bârgăului sunt date de Valea Someşului Mare, la nord, care confluează, în est, cu Valea Maria Mare şi, în vest, cu Ilva, de Valea Bistriței sau a Bârgăului, la sud, culmea Frăsiniş, peste valea Strâmba din vest, şi Culoarul depresionar Coşna-Valea Măriei Mari, în est[788].

Altitudinile scăzute, sub 1500 m, fac ca acest spațiu montan să fie mai coborât cu 500-600 m față de Munții Rodnei[789].

Alcătuirea litologică a acestor munți este evidentă în altitudinea scăzută: fliş reprezentat de „gresii compacte cu ciment calcaros în alternanță cu marne", de vârsta oligocen superior-miocen inferior, precum şi de intruziuni vulcanice, care au impus un relief de măguri. Depozitele eocene, mai vechi, sunt reprezentate, pe o suprafață restrânsă, la Sângeorz-Băi[790].

Rocile sedimentare, în schimb, au condiționat formarea unor poduri largi sau depresiuni, în care energia de relief este sub 250-300 m, caracteristică altitudinilor scăzute. În *Geografia României,* III[791], depresiunile formate pe rocile sedimentare ale Munților Bârgăului sunt cele de la: Rodna, Maieru, Sângeorz-Băi (pe Valea Someşului Mare, menționând ca Gr. P. Pop, în lucrarea sa, „Depresiunea Transilvaniei", include Sângeorz-Băi ca limita estică a Culoarului Someşului Mare); Lunca Ilvei-Ilva Mare (pe Valea Ilvei), Leşu (pe Valea Leşului) şi altele care, însă, nu sunt incluse de noi între limitele Țării Năsăudului.

---

784 *Ibidem, loc. cit.*
785 *Ibidem.*
786 *Ibidem.*
787 *Ibidem,* p. 100.
788 *Ibidem,* p. 101.
789 *Ibidem, loc. cit.*
790 *Ibidem.*
791 *Ibidem.*

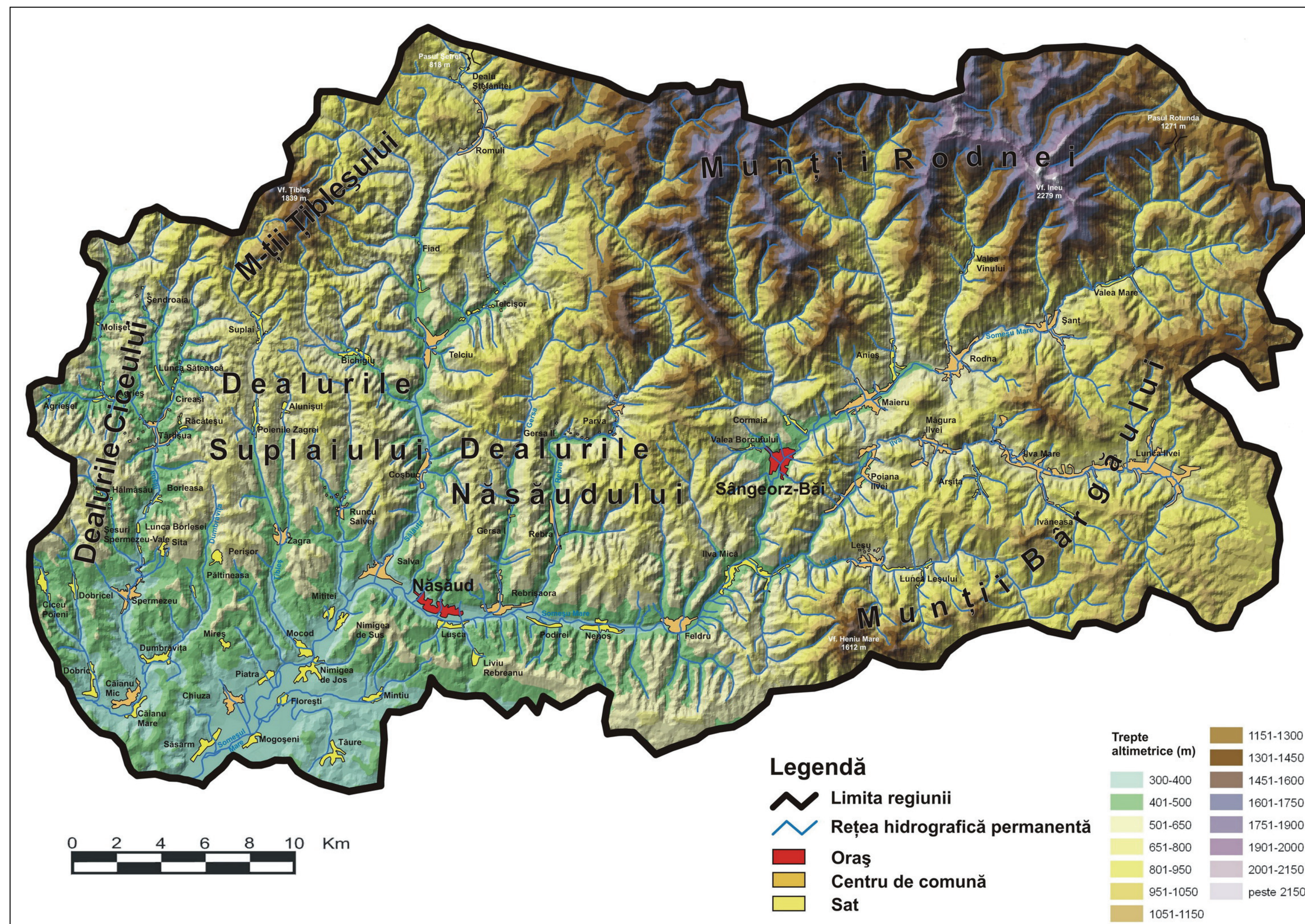

Fig. 10. Unitățile de relief și rețeaua de așezări

De asemenea, rocile sedimentare au favorizat alternanța de sectoare largi şi de defilee pentru cea mai mare parte a râurilor, ceea ce i-a determinat pe unii cercetători[792] să argumenteze ipoteza epigenezei văilor.

Munții Bârgăului au fost subdivizați în patru grupe muntoase (Munții Ilvei, Munții Leşului, Muntele Heniu şi Munții Tihei) şi un podiş (Podişul Zâmbroaiei), dintre care, doar primele patru entități sunt cuprinse în regiunea năsăudeană[793]. Astfel, Munților Ilvei, delimitați de Ilva, la sud, şi Someşul Mare, la nord, aparțin depresiunile de pe valea râului, ce dă limita nordică. La est, limita este formată din văile Bolovan şi Cucureasa. Relieful, caracteristic acestei subunități montane, este cel de măguri (iviri de roci vulcanice[794]).

În sudul acestora, între Valea Ilvei, la nord, şi a Leşului, la sud, se extind Munții Leşului, a căror limită estică este Valea Dornişoarei. Nota dominantă imprimată reliefului este cea a morfologiei sedimentarului, cu o singură măgura andezitică şi alte culmi cu altitudini mai mici, nedepăşind 1100-1000 m[795].

Altitudinea maximă din Munții Bârgăului este atinsă în vf. Heniu Mare (1611 m) din Muntele Heniu, suprapusă unei iviri de diorite[796]. Muntele Heniu este extins între Valea Leşului, la nord, şi Valea Tihei, la sud.

Cea de-a patra subunitate a Munților Bârgăului este reprezentată de Munții Tihei, delimitați de Muntele Heniu, în vest, Valea Leşului, la nord, şi Valea Bistrița Bârgăului, la sud, iar, la est, sunt delimitați de Valea Dornişoara, cu un relief de măguri şi altitudini de aproximativ 1600 m[797].

Pasul Ilvei (893 m) şi Pasul Tihuța (1205 m), primul prin existența căii ferate pe Valea Ilvei şi al doilea prin vechiul drum, au realizat şi mențin legătura cu Moldova, în special cu Depresiunea Dornelor[798], Țara Dornelor. În Munții Rodnei, Pasul Rotunda face legătura cu Depresiunea Dornelor.

Rama montană de la periferia nordică, estică şi sud-estică a Țării Năsăudului, mărgineşte *Dealurile Ciceului, Dealurile Suplaiului şi Dealurile Năsăudului,* în care sunt localizate majoritatea aşezărilor regiunii. Cele trei entități sunt subunități ale Podişului Someşan. Gr. P. Pop include Dealurile Ciceului, Dealurile Suplaiului şi Dealurile Năsăudului sub denumirea de Dealurile Someşului Mare[799].

Între *elementele de specificitate* pentru care acest spațiu „formează o unitate aparte"[800], semnificative pentru regionarea Țării Năsăudului, Gr. P. Pop le menționează pe următoarele: afluenții de dreapta ai Someşului Mare drenează întreaga suprafață deluroasă (Ilişua, Țibleş, Salva, Gersa, Rebra, Cormaia); sudarea de spațiul montan nordic (Munții Țibleş şi Munții Rodnei) prin bazinete

---

[792] *Ibidem*.
[793] *Ibidem,* p. 102-104.
[794] *Ibidem,* p. 103.
[795] *Ibidem, loc. cit.*
[796] *Ibidem*.
[797] *Ibidem,* p. 104.
[798] *Ibidem, loc. cit.*
[799] Pop, Gr. P., 2001, *Depresiunea Transilvaniei,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 164.
[800] *Ibidem*, p. 160.

depresionare mici şi pasuri la altitudine mare sau prin curmături[801]. Culmile dealurilor sunt prelungi şi paralele, dispuse pe direcţia nord-sud[802], iar microbazinetele depresionare s-au format prin procese de eroziune diferenţială, în zone de contact geologic şi morfologic, între structurile diferite aparţinând cristalinului Rodnei şi sedimentar-vulcanicul Bârgăului şi al Ţibleşului[803].

În compartimentul vestic al Ţării Năsăudului, *Dealurile Ciceului* sunt mărginite de interfluviul dintre Valea Ilişua şi Valea Mare, iar, în est, de Valea Sălăuţei. La sud, limita este dată de Culoarul Someşului Mare, iar, spre nord, localităţile Agrieşel, Molişet-Suplai-Bichigiu şi Telciu formează limita nordică, spre Munţii Ţibleşului. Ultimele patru aşezări, ce constituie această departajare la nord, formează un uluc depresionar[804].

Valea Ilişua separă „două compartimente cu trăsături relativ similare: Dealurile Ciceului, în vest, şi Dealurile Suplaiului, în est"[805].

Subasmentul Dealurilor Ciceului şi *Dealurilor Suplaiului* este alcătuit numai din formaţiuni miocene (în nord: argile marnoase şi nisipuri, şi, rar, conglomerate, iar, în sud: argile, nisipuri, tufuri şi doi sâmburi diapiri în perimetrul localităţilor Căianu Mic şi Chiuza[806]). Specifică Dealurilor Ciceului este fragmentarea intensă a reliefului.

În sectorul Ţării Năsăudului, Valea Ilişua şi Valea Zagra (cu obârşiile în Munţii Ţibleşului), au intersectat nişte structuri sinclinale, ceea ce a favorizat apariţia unor lărgiri pe traseul lor (la confluenţa cu râurile laterale) şi formarea unor bazinete depresionare.

Primul aliniament de depresiuni, în concordanţă cu existenţa primului sinclinal, este format din Târlişua, Poienile Zagrei şi Aluniş. Acesta este urmat, la sud, de un anticlinal reliefat prin dealuri, a căror altitudine descreşte spre Culoarul Someşului Mare, separate de sectoare de văi înguste. Dacă în geneza primului şir de depresiuni, structura (alternanţă sinclinal-anticlinal) a avut un rol cert, al doilea şir este alcătuit din depresiuni izolate, unele de altele: Spermezeu pe valea Ilişua, Zagra pe Valea Zagra sau Valea Ţibleşului, Runcu Salvei pe Valea Ideciului.

Din cel de-al doilea uluc depresionar, condiţionat de cea de-a două structură sinclinal, din regiunea năsăudeană, fac parte Dobric şi Chiuza, fiind delimitate la sud de proeminenţele structurii anticlinale (evidente şi prin toponimele de „coastă", „măgură" şi „deal", cu altitudini ce nu depăşesc 500 m[807]). Aceste înălţimi delimitează ulucul depresionar prin cueste, în partea nordică (susţinute prin prezenţa tufului de Dej), şi, spre Valea Someşului Mare, se prelungesc prin suprafeţe structurale terminate prin fragmente de terasă, în sectorul localităţilor Uriu şi Chiuza din Ţara Năsăudului.

---

801 *Ibidem.*, p. 160-161.
802 *Ibidem*, p. 161.
803 Mureşianu, M., 1996, *Câteva aspecte privind implicarea particularităţilor reliefului în geneza şi evoluţia habitatului districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2, p. 140.
804 *Geografia României,* III, p. 523.
805 *Ibidem, loc. cit.*
806 Pădurean, A., Retegan, A., 2006, *Căianu Mic, în obiectivul cercetării–antologie,* Editura Charmides, Bistriţa; Plăianu, C., 1998, *Chiuza – veche vatră românească şi leagăn al rebrenilor – monografie*, Casa de Editură Viaţa Creştină, Cluj-Napoca.
807 *Geografia României,* III, p. 523-524

Văile, supuse unui proces de eroziune accelerată (datorită înclinării generale a stratelor pe direcția nord-sud), şi cele două suprafețe de nivelare (700-750 m şi 500-550 m), cu altitudine mai mare în est (ca urmare a înălțării masivului Rodnei), au favorizat amplasarea aşezărilor exclusiv în perimetrul văilor. Acesta este şi motivul pentru care habitatele s-au răsfirat, în depresiuni, şi s-au alungit, pe văi. *Această caracteristică de răsfirare şi alungire a vetrelor aşezărilor, din Dealurile Ciceului şi din cele ale Suplaiului, este nota distinctă a compartimentului prezentat* față de Podişul Purcăreț-Boiu Mare, din vest.

Legăturile de circulație, în plan longitudinal, au fost facilitate de-a lungul Văii Ilişua, a Zagrei şi a celor ale afluenților lor, însă, cele în plan transversal sunt mai dificile, ceea ce i-a determinat pe autorii *Geografiei României* să afirme că: „fiecare bazin hidrografic devine o individualitate sub aspectul grupărilor de aşezări omeneşti"[808]. Cu toate acestea, circulația pe văile ce converg spre Culoarul Someşului Mare, necesară menținerii legăturilor sociale şi economice cu celelalte aşezări năsăudene, a fost semnificativă.

Culoarul Someşului Mare, între Salva (de unde încep Dealurile Suplaiului) şi până la Uriu (la nord, cu porțiunea din Dealurile Ciceului, pe care noi am inclus-o acestui studiu de Geografie Regională), este terasat şi îngust, între Salva şi Nimigea (1-2 km), şi mai extins în aria de confluență cu Şieul, înainte de Beclean (5-6 km).

<u>*Dealurile Năsăudului*</u> sunt compartimentul estic al Podişului Someşan, extinzându-se de la Dealurile Suplaiului, de care sunt delimitate, în vest, prin Valea Sălăuța, până la Valea Cormaia, în est. Între cele două limite, vestică şi estică, Valea Someşului Mare are o lungime de 35 km, fiind asimetrică, urmare a caracterului său subsecvent, şi reprezentând limita sudică a compartimentului de dealuri, departajându-l de Dealurile Bistriței, ce au o altitudine mai scăzută cu 200-400 m.

Masivul Rodnei, care se constituie în limita nordică a Dealurilor Năsăudului, se evidențiază printr-o trecere graduală spre compartimentul deluros, ceea ce induce dificultăți în trasarea unei limite clare. Însă, acest aspect este mai puțin important pentru studiul nostru, întrucât nu are un impact semnificativ asupra populării teritoriului (clarificarea delimitării din punct de vedere teoretic).

S-a convenit[809] ca şirul depresiunilor de eroziune – Telciu (pe Valea Sălăuței), Gersa (pe Valea Gersei sau Valea Luşca), Parva (pe Valea Rebrei) şi Sângeorz-Băi (pe Valea Someşului Mare) – să fie considerat arealul de departajare a spațiului deluros de cel montan, din nord. Aceste depresiuni sunt înlănțuite prin curmături la o altitudine ridicată, însă cu 200-400 m mai mică decât prelungirile spre sud ale Munților Rodnei[810].

Contactul cu spațiul montan, din nord, se realizează prin altitudini de 1100-1200 m şi ocuparea suprafețelor în exclusivitate cu păduri, pentru ca, în sudul culoarului depresionar mai sus menționat, să alterneze fondul forestier cu pajiştile

[808] *Ibidem,* p. 524.
[809] *Ibidem*, p. 525.
[810] *Ibidem, loc. cit.*

secundare, acoperind înălţimi ce nu depăşesc 850-1000 m[811]. Orientarea generală a rocilor (stratelor) în Munţii Rodnei este NV-SE, prin urmare, panta masivului, nord-sud, este cea care a dictat direcţia văilor şi nu modul de dispunere a stratelor, structura geologică[812] (figura 10).

Dealurile Năsăudului se prezintă sub forma a două trepte principale de relief, morfologie rezultată ca urmare a modelării policiclice: nivelul de la altitudinea cea mai mare – 750-900 m – de vârsta meoţian-ponţiană, şi unul, la altitudinea de 550-600 m, de vârsta pliocen superior.

Nivelul de 750-900 m apare pe interfluviile principale, scăzând în altitudine spre sud, observabil în compartimentul nordic al Dealurilor Năsăudului. Interfluviile acestuia au fost fragmentate de afluenţii, cu caracter subsecvent, ai văilor principale, constituindu-se într-un factor de restrictivitate în amplasarea aşezărilor permanente, de aceea, generalizându-se pădurea, iar pe versanţii orientaţi spre sud, pajiştile secundare sunt utilizate pentru păşunat şi ca fâneţe.

Nivelul de 550-600 m apare sub formă unor umeri în văile Sălăuţei, Gersei, Rebrei şi Cormaiei, văi consecvente. Acest al doilea nivel nu este la fel de fragmentat ca cel anterior, din nord, de aceea se distinge printr-o umanizare mai intens reliefată prin risipirea gospodăriilor, aparţinând aşezărilor din depresiuni, şi în perimetrul cărora fâneţele depăşesc 50% din suprafaţa fondului funciar, care include şi terenuri arabile, restrânse, pentru cultură secarei, a orzului şi a cartofului[813].

La fel ca şi în compartimentul nordic al Dealurilor Ciceului şi al Suplaiului, *morfologia este condiţionată de litologie şi structură.* Astfel, nordul Dealurilor Năsăudului, în care predomină formaţiunile monoclinale ale oligocenului, are o înclinare între 15-20º, dinspre nord spre sud. De asemenea, existenţa suprafeţelor structurale tipice, cu altitudini cuprinse între 850-950 m, caracteristice spaţiului montan nordic, dar şi arealului de la sudul acestuia, cu înălţimi de 1100-1200 m, a fost favorizată de orizontul grezos. La nord, suprafeţele structurale prezintă cueste.

Văile consecvente ale Sălăuţei, Gersei, Rebrei şi Cormaiei, care s-au adâncit în formaţiuni oligocene, mai puţin dure, au, de-a lungul lor, câteva sectoare de lărgire (cum este cel de pe Valea Sălăuţei, în aval de Telciu), ce alternează cu cele de defileu, formate în gresii.

Însă, sudului Dealurilor Năsăudului, unde predomină miocenul inferior, îi este caracteristic relieful de cueste, în conglomerate şi gresii, de-a lungul a trei afluenţi de stânga ai Sălăuţei (Baba, Arşiţa şi Fântâna), precum şi pe Valea Vinului şi Valea Paltinului, din bazinetul Parvei.

---

811 *Ibidem*.

812 Morariu, T., 1937, *Vieaţa pastorală în Munţii Rodnei*, Societatea Regală Română de Geografie, Bucureşti, p. 9.

813 *Geografia Românei*, III, p. 525-526.

O altă adaptare a reliefului, la structura litologică, este pusă în evidenţă de cursul deviat, spre vest, al văii Rebrei, în perimetrul nordic al comunei omonime. O altă linie de cuestă apare pe afluentul de stânga al râului Rebra – Valea Satului –, la confluenţa cărora este amplasat arealul central al vetrei satului Rebra. Însă marnele, din talvegul acestei văi, au acţionat procesele de versant.

Între satele Feldru şi Salva, suprafeţele structurale de pe dreapta Someşului Mare, în gresii şi cu înclinări de 15-20º, au favorizat utilizarea agricolă a „faţetelor" cu expoziţie sudică (fâneţe şi culturi), în timp ce „cuestele" sau „dosurile" sunt încă împădurite. În acest sector, ca urmare a generalizării formaţiunilor flişului, s-au dezvoltat alunecări de teren şi eroziunea torenţială, în timp ce valea s-a îngustat la sub 200 m, ca urmare a adâncirii Someşului Mare, în gresii dure.

Eruptivul, care apare „accidental" în Dealurile Năsăudului, a condiţionat deschiderea exploatărilor de riodacite, precum şi a caolinului, în perimetrul comunei Parva.

Apariţia a două dintre depresiuni, Telciu şi Sângeorz-Băi, a fost condiţionată de existenţa sinclinalului de pe Valea Sălăuţei, în primul caz, şi anticlinalul dintre Parva şi Valea Someşului Mare a impus o „parţială inversiune de relief"[814], în care este situată a doua aşezare.

Depresiunile Coşbuc, Gersa, Rebra, asemenea celor de pe Valea Someşului Mare (Ilva Mică, Feldru) sunt de facies petrografic[815].

Pe locul al doilea, în ierarhia favorabilităţii induse în locuire de către formele de relief, după depresiuni, se situează terasele fluviatile, al căror număr variază în funcţie de observaţiile celor care le-au studiat. Cel mai bine reprezentate sunt cele ale Someşului Mare, din depresiunile Sângeorz-Băi, Ilva Mică şi Năsăud. Între acestea, terasa de luncă şi terasa a doua (2-3 m şi, respectiv, 8-10 m) sunt cele mai favorabile amplasării gospodăriilor şi culturilor. Terasa a treia a Someşului Mare este bine conservată în sectorul dintre Sângeorz-Băi şi Salva (20-22 m).

3.1.2. Geneza unei „ţări de versant": Ţara Năsăudului. Particularităţile geomorfologice ale Ţării Năsăudului în contextul „ţărilor" din România[816]

Deşi simplu în aparenţă, fenomenul de constituire şi de afirmare a regiunilor geografice de tip „ţară" este un proces îndelungat, în structura căruia se regăseşte un complex de factori şi de condiţionări cu acţiune simultană sau succesivă, strâns interrelaţionată. La originea lor, cele două categorii fundamentale, spaţiul şi timpul, au conlucrat vizibil, sub imboldul şi la presiunea artizanului de facto şi de drept – fiinţa umană – al unei inedite şi originale construcţii spaţiale.

Cercetătorul autentic al devenirii spaţiului geografic ştie, cu certitudine, că momentul de start al oricărui fenomen are o importanţă covârşitoare în derularea lui ulterioară, în direcţionarea şi în orientarea pe care o ia. Inerţia câştigată şi imprimată proceselor evolutive devine vectorul hotărâtor, rareori infirmat, în dezvoltarea şi în individualizarea sistemului teritorial respectiv.

---

[814] *Ibidem,* p. 526.

[815]*Ibidem, loc. cit*.

[816] Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, 2009, *Geneza unei „ţări de versant": Ţara Năsăudului*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, sub tipar.

Introspecțiile de ultimă oră asupra regiunilor-sistem funcțional, între care se înscriu în primul rând „țările", confirmă rolul major al *componentei de susținere*, atât în creionarea arhitecturii edificiului spațial, cât şi în ceea ce priveşte funcțiile sale. Ea apare prin toate trăsăturile sale morfologice, climatice, hidrografice, biogeografice sau ale resurselor, ca o condiție *sine qua non* a raportului cu *componenta de acțiune şi interacțiune*, constituită din om şi deziderate sale. În consecință, apreciem că principala cheie a descifrării mecanismului intim de geneză a fiecărei „țări", deci şi a Țării Năsăudului, se află în ilustrarea condiționărilor şi interrelațiilor primare dintre cele două componente[817].

O privire cu menire sintetică asupra celor 18 entități teritoriale de tip „țară"[818], identificate la nivel național şi conturate în structura lor intimă ca veritabile spații mentale, pune în evidență o serie întreagă de particularități genetice care le diferențiază pe unele în raport cu celelalte. Aceste trăsături participă însă şi la constituirea ansamblului de factori care asigură organismelor teritoriale respective cel mai de preț atribuit „regional": *specificitatea.*

La acest subpunct, ne vom mărgini la a analiza modul în care substratul morfologic al Țării Năsăudului participă nu numai la individualizarea ei pregnantă, ci şi la imprimarea unor valențe structurale şi funcționale cu vădite tente de originalitate absolută. Astfel, în cazul majorității covârşitoare a „țărilor" din România, matricea morfologică este asemănătoare: *o depresiune, mai mult sau mai puțin extinsă* (cu etalon inferior, cuveta morfologică a Săliştei, unde s-a cuibărit o vreme Țara Amlaşului, şi cel superior, al Depresiunii Braşovului, ce găzduieşte Țara Bârsei), *mai mult sau mai puțin plană* (a se compara vatra orizontală a Depresiunii Hațegului cu cea atât de fragmentată a Țării Maramureşului). Depresiunea în cauză este înconjurată, de regulă, pe cel puțin trei dintre cele patru fațade, de culmi montane unitare, adesea greu accesibile. Racordul dintre vatra depresiunilor şi edificiile muntoase se realizează prin structuri piemontane sau glacisuri extinse (cel al Buduresei, din Țara Beiuşului, fiind un exemplu ilustrativ în acest sens), cu rol de armonizare şi de echilibrare a contrastelor morfologice şi fizionomice.

---

817 Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Trăsăturile spațiului mental năsăudean,* în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 3-14, Cluj-Napoca; Ilovan, Oana-Ramona, 2005a, *Aspecte ale migrației din regiunea năsăudeană (județul Bistrița-Năsăud, România), în perioada 1987-2003*, p. 184-1991, în Probleme demografice ale populației în contextul integrării europene, Editura ASEM, Chişinău, Republica Moldova; Ilovan, Oana-Ramona, 2006b*, Năsăudului Land in 'after 1989' Romania – Between Effervescence and Decline*, în Michalski, T. edition The Geographical Aspects of the Transformation Process in Central and East-Central Europe, p. 161-170, Gdynis-Peplin, Poland; Ilovan, Oana-Ramona, Buciură, I., 2006, *Population Structure on Age Groups in the Land of Năsăud, between 1966-2002 Period*, în Forum Geografic, an 5, nr. 5, p. 120-127, Editura Universitaria, Craiova; Ilovan, Oana-Ramona, 2007, *Theorising the Lands of Romania as Sustainable Identity Regions*, în Sally Hardy, Lisa Bibby Larsen, Lizzie Ward (ed.) Regions in Focus?, Conference Abstract Volume, p. 50-51, University of Lisbon, Portugal.

818 Cocean, P., 2002, *Geografie Regională. Evoluție, concepte, metodologie,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Cocean, P., 2005, *Geografie Regională. Evoluție, concepte, metodologie*, Ediția a II-a, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Cocean, P., Ciangă, N., 1999-2000, *The "Lands" of Romania as Mental Spaces*, în Revue Roumain de Géographie, Tomes 43-44, p. 199-205, Editura Academiei Române, Bucureşti.

Două dintre unităţile teritoriale incluse grupei „ţărilor" fac excepţie, se abat de la tiparul morfologic descris anterior, şi anume, cea a Năsăudului şi cea a Moţilor, fiecare însă în alt context genetic şi evolutiv, fiecare în altă manieră.

Ţara Năsăudului, ocupând teritoriul dintre Valea Someşului Mare, la sud, şi crestele impunătoare ale masivelor Rodnei şi Ţibleşului, la nord, include în perimetrul său trei forme de relief: valea râului sus-menţionat (cu o afirmare modestă în bilanţul geostructurilor majore); partea estică şi centrală a Dealurilor Someşului Mare, cu o pondere importantă a desfăşurării, şi clinele sudice ale Ţibleşului, cele sudice şi vestice ale Munţilor Rodnei şi cele nordice ale Munţilor Bârgăului, de asemenea cu o pondere semnificativă a extensiunii. Locul depresiunilor ca *vatră* a „ţării", ca arie nodală, polarizatoare, este luat, în acest caz, *de axul relativ îngust al Văii Someşului Mare*[819] *din care pornesc* spre nord, în interrelaţionarea inextricabilă cu spaţiul montan, cele patru ramificaţii principale asociate totatâtor văi afluente: Rebrei, Sălăuţei, Ţibleşului şi Ilişuei. Prin această desfăşurare, Ţara Năsăudului primeşte tente originale de ***„ţară de versant***" suprapunându-se practic, până aproape de Beclean, întregului bazin-versant de miazănoapte al Someşului Mare.

Fenomenul cel mai interesant, după opinia noastră, este tocmai grefarea „ţării" menţionate *numai* pe versantul nordic amintit, în vreme ce versantul sudic se constituie într-o limită tranşantă, pe care elementele de ordin morfologic (energia de relief, declivitatea, fragmentarea) nu o pot nici pe departe motiva, valorile acestor parametrii geomorfologici regăsindu-se frecvent şi pe versantul drept al râului. În cazul dat, apare un cumul de factori care, fără a avea o expresivitate deosebită, au orientat totuşi decisiv procesele de antropizare şi de constituire a habitatelor primare.

Între condiţionările strict morfologice ce şi-au adus aportul la construcţia inedită a Ţării Năsăudului, inclusiv la asimetria sa evidentă, trebuie amintite funcţia de adăpost a reliefului şi accesibilitatea indusă de anumite forme.

Este evident faptul că rama muntoasă din est, nord şi nord-vest, Ţibleş-Rodna-Suhard-Bârgău, fierăstruită parţial doar în zona Pasului Şetref, a devenit, în Evul Mediu (perioadă istorică definită de marile migraţii şi mutaţii demografice la nivelul întregului continent european, deci şi în regiunea ţării noastre), un teritoriu de maximă siguranţă, un refugiu ideal pentru populaţia din culoarul Someşului Mare. În totală opoziţie cu ceea ce putea oferi, din acelaşi punct de vedere, versantul sudic al acestuia, în zona Dealurilor Bistriţei sau a nord-estului Câmpiei Transilvaniei. Pe fondul unei împăduriri accentuate, funcţia de adăpost a fost aşadar asigurată[820].

---

[819] Cocean, P., Boţan, C. N., 2005, *Regiunea anizotropă a Someşului Mare*, în Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Boţan, C. N., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Valea Sălăuţa – spaţiu funcţional anizotrop*, în Lucrările Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir", nr. 26, p. 217-225, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi pentru valenţele anisotropice a două dintre văile năsăudene.

[820] Ilovan, Oana-Ramona, Bartha, Adriana, 2005, *Resurse forestiere şi industria de prelucrare a lemnului în Ţara Năsăudului,* în Surdeanu, V. (editor coord.), Moldovan, F., Ipatiov, F. (ed.) Geografia în contextul dezvoltării contemporane, p. 265-274, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

În al doilea rând, asimetria „ţării" poate fi explicată şi prin accesibilitatea diferită oferită penetrării în interiorul unui spaţiu de culoarele văilor (Ilişua, Ţibleşului, Sălăuţa, Gersa, Rebra), în raport cu frontul unei cueste care, deşi fără o amplitudine altimetrică mare, necesita, pentru un acces permanent, infrastructuri şi eforturi superioare. Se ştie că în etapa înfiripării relaţiei omului cu viitorul său spaţiu existenţial, văile au jucat rolul de linii directoare, mijlocind accesul în interiorul ţinutului respectiv şi, implicit, cunoaşterea şi adjudecarea lui. De aici, primordialitatea orientării fluxurilor dinspre Culoarul Someşului Mare spre nord, în detrimentul versantului sudic, cu reţele hidrografice mai puţine şi mai slab organizate.

Dar, în situaţia Ţării Năsăudului, avem de a face, cu certitudine, şi cu influenţa unui alt factor cu impact imediat, care, pe de o parte, pe mari suprafeţe, a mijlocit interfaţa omului cu substratul, iar, pe de altă parte, în cazul altor teritorii, a indus acel sentiment de inospitalitate resimţit acut de comunitatea umană tradiţională, în momentul înfiripării primelor celule de habitat. Credem că acel factor decisiv în orientarea fluxurilor de antropizare a fost ***expoziţia***. Astfel, în vreme ce întregul versant drept al Someşului Mare, cu o lungime de 10 până la 30 kilometri, începând din piscurile Rodnei şi ale Ţibleşului şi până la lunca propriu-zisă, are o orientare sudică, fiind însorit, cu rol de „faţă", cel stâng, deşi mult mai scurt şi, prin acest atribut, mai uşor de surmontat, s-a instituit într-o arie de tip „dos", cu topoclimat mai puţin favorabil, ocolită de aşezări. A rezultat, astfel, o arhitectură evident asimetrică, o *„ţară"* barată, în extensiunea sa, spre miazăzi şi răsfirată, în evantai, spre miazănoapte.

Dacă, în ceea ce priveşte rolul ariilor joase, de tip bazin închis, depresionar, în cazul majorităţii „ţărilor", întâlnim o formă detaşată dimensional şi funcţional, în Ţara Năsăudului, locul ei este luat, pe lângă un culoar de vale director, de o serie bine ilustrată de bazinete depresionare sculptate, pe de o parte, la contactul munţilor cu regiunea deluroasă (Molişet, Şendroaia, Strâmbulici, Bichigiu, Fiad), iar, pe de altă parte, la confluenţele afluenţilor de ordinul I sau II ai Someşului Mare (Târlişua, Dobric, Telciu, Sângeorz-Băi).

În concluzie, factorul morfologic, departe de-a avea trăsături uniformizatoare, a generat un mozaic de forme şi structuri ce-a asigurat Ţării Năsăudului diversitate şi polivalenţă funcţională.

3.1.3. Factorii de favorabilitate şi de restrictivitate reflectaţi în geneza aşezărilor năsăudene – determinări geologice, geomorfologice, administrative etc.

Roirea asimetrică a fost determinată de resurse polivalente, funcţia de adăpost şi de accesibilitate (văile vs. versanţi), precum şi de politica administrativă a diverselor perioade.

Unii dintre factorii implicaţi în geneza aşezărilor năsăudene pot fi descoperiţi prin *analiză toponimică*. O astfel de analiză a realizat N. Drăganu[821], de la care am plecat pentru a identifica dovezi ale modului de formare şi de evoluţie a unora dintre aşezările regiunii. Denumirile localităţilor au apărut fie după nume de persoane (de exemplu, *Borleasa*, derivat după un nume propriu românesc), fie indică alegerea iniţială a locuitorilor privind locul în care să se aşeze, precum şi deciziile administrative

[821] 1928, *Toponimie şi istorie*, Cluj.

ulterioare, privind strămutări ale vetrelor localităților şi schimbarea unor nume (nume de localități „curat româneşti" sunt *Piatra, Păltineasa, Larga, Negrileşti*). Acesta este şi cazul satului *Vărarea*, care a fost strămutat între 1779-1789 de pe malul drept al Someşului, ocazie cu care i s-a dat numele de Nepos. La fel s-a întâmplat şi cu satul *Poiana*: „Oamenii din Maier, care aveau mai mult pământ aici la poiană, pentru înlesnirea economiei, s'au aşezat pe el, făcându-şi case şi superedificate economice. Atari aşezări au fost mai multe, dar până la înființarea graniței nu a fost sat sau comună regulată şi cu administrație independentă, ci toți se considerau de Măiereni adecă locuitori ai comunei Maier şi erau supuşi autorităților acelei comune. Locuințele lor, deşi erau multe, şi deşi aveau aici chiar şi biserică şi 2 preoți, totuşi erau considerate numai ca locuințe de câmp a respectivilor proprietari din comuna Maier..."[822].

Dacă numele localității *Rodna* este o mărturie a mineritului slavo-român, *Anieşul* trimite, prin formarea numelui său, la mineritul maghiar, în româneşte, valea pe care este situată această aşezare fiind numită Valea Aurarilor.

Numele satului *Şanț* face trimitere la funcția pe care acel loc o avea, de apărare a pasului Rodnei şi de control al trecătorilor, motiv pentru care a fost realizat un şanț cu parapet. Astfel, când cei din Rodna mergeau pentru a lucra pământul de pe podereiul respectiv spuneau că merg la şanț. Prin urmare, localitatea Şanț actuală era de fapt o parte din hotarul aşezării Rodna, unde s-au aşezat şi s-au permanentizat o parte dintre rodneni, în fostele gospodării estivale.

Aceeaşi funcție de apărare o avea şi hotarul localității *Ilva* (actuala Ilva Mică) care, ulterior, s-a transformat în localitatea *Leşu* (leş provenind din maghiară şi însemnând „loc de pândă"), Valea Leşului primind numele după aceeaşi aşezare.

Documente din anii 1450 şi 1706 ne arată, prin interpretarea toponimiei, că *Năsăudul* era perceput ca centru regional, întrucât sensul cuvântului *Zagra*, derivat din slavul za-gora, este de „peste" sau „dincolo de munte", ceea ce înseamnă că încă din 1450 Năsăudul avea funcția de centru: „Orientarea se făcea de la Năsăud, centrul administrativ, iar dealul era „Dealul Beleii"[823].

În secolul XVIII, *Maieru* a dat naştere, prin organizarea administrativă din timpul graniței, localităților *Ilva Mare, Măgura Ilvei* şi *Poiana* (cea mai recentă).

Despre rolul pe care l-a avut administrația din timpul Regimentului II de graniță (1762-1851), ne relatează Ştefan Buzilă, vorbind despre localitățile din bazinul superior al Someşului Mare[824]: „Comună independentă, cu administrație proprie, a ajuns Poiana numai după militarizarea ținutului. Îndată ce s'a decretat înființarea graniței s'a început în comunele din Valea Rodnei a se face strămutări conform noilor cerințe. [...] tot atunci s'a dispus ca satul nostru să nu mai poarte numele Poiana, ci Sân-Iosif (Sân-Iosef) în onoarea împăratului Iosif al II-lea..."[825].

Din Zagra, s-au format aşezările *Poienile Zagrei* şi *Suplai*, probabil pe la sfârşitul secolului XV şi începutul secolului XVI[826].

---

822 *Ibidem*, p. 96.
823 *Ibidem*, p. 85.
824 Aşa cum le grupează şi Mureşianu, M., 1997, *Potențialul turistic din bazinul superior al Someşului Mare*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
825 Drăganu, N., *op. cit.*, p. 97.
826 *Ibidem*, p. 98, p. 135.

Gospodăriile năsăudenilor se aflau fie într-o vatră compactă, mai ales după organizarea administrativă instituită de Regimentul II de graniță, fie risipite în zone ce ofereau protecție atât față de riscuri naturale, cât şi față de năvălitori[827]. Acesta este cazul în toată regiunea, fiind una muntoasă. Strâmtoarea „pâlcurilor de gospodării" laterale spre actuala vatră[828] au determinat şi organizarea caselor în vatra Rodnei. *Maieru* a fost locul de păşunat („măierіştea") pentru animalele rodnenilor, cu timpul având loc permanentizarea în inițialele gospodării sezoniere[829].

Localitatea *Ilva, actuala Ilva Mică*, s-a format din gospodăriile celor care au exploatat condițiile favorabile caracteristice confluențelor, în acest caz, ale Ilvei cu Someşul, precum şi ale unei zone forestiere bogate şi ale intersecției unor rute de transport rutier (se asigură legătura între Valea Someşului Mare, Valea Ilvei, Valea Leşului şi Valea Bârgăului, prin Pasul Strâmba) şi feroviar (conexiuni cu Bucovina şi Rodna).

Apariția satului *Lunca Ilvei*, atestat doar în 1909, a avut loc în secolul XIX, ca urmare a roirii dinspre satele învecinate. Resursele forestiere şi apele minerale au mărit atractivitatea terenurilor.

Ilva Mare este atestată documentar în 1763 şi „descălecatul" unui „june din Maieru pare să fi avut loc în 1730, când în apropierea hotarului pe care s-a aşezat exista cătunul Recelea, aparținând de Rodna (urmare a roirii) şi ataşat Ilvei Mari după militarizare[830]. Prin migrare, din Maieru, s-au format Măgura Ilvei şi Arşița. *Poiana Ilvei* s-a format fie din migrarea unor gospodării din Maieru (majoritatea), cât şi din aşezările de pe valea Ilvei (situate în amonte şi în aval de Poiana Ilvei).

Rodna a fost atestată în 1235, fiind recunoscută prin prezența „cuiburilor auro-argintifere". Zona Rodnei a fost caracterizată de o „populare centrifugă", această fiind caracteristică întregii regiuni năsăudene. Astfel, Rodna a fost aşezare matcă pentru Maieru şi, parțial, pentru Anieş, Salva pentru Coşbuc, Zagra pentru Poienile Zagrei, Suplai, Aluniş. Mititei s-a format prin migrare dinspre Salva şi Telciu. Migrarea s-a realizat trecând interfluviile. Din localitatea Şanț, s-a format şi Valea Mare. Valea Vinului a apărut ca urmare a colonizării de mineri străini pentru exploatările de aur şi de argint.

Exemplu al modului în care s-a desfăşurat roirea în bazinul superior al Someşului Mare (figura 11) relevă un citat dintr-o lucrare a lui Mircea Mureşianu, care discută umanizarea acestui teritoriu: „Militarizarea, conform programului, îi obligă şi pe leşeni să-şi strămute o mare parte din gospodării pe stânga văii, cu tendința de a pătrunde pe Leştior, conturându-se astfel un nucleu de vatră care de atunci şi până astăzi poarte numele de Leşu-Sat. În acelaşi timp, prin roirea unor gospodării spre amonte, în zona de culoar a Văii Leşului, se pune baza celui de al doilea nucleu de vatră, care se dezvoltă spațial până în zilele noastre, purtând numele de Leşu Luncă. Tendința unei vetre liniare impresionante prin lungimea ei şi prin altitudinile diferire la care se desfăşoară aceasta (de la 500 m la peste 700 m)"[831].

[827] Mureşianu, M., 1997, *Potențialul turistic din bazinul superior*, p. 49.
[828] *Ibidem*, p. 50.
[829] *Ibidem, loc. cit.*
[830] *Ibidem*, 51-52.
[831] *Ibidem*, p. 53.

Direcția populării a fost dinspre aval spre amonte, în majoritatea cazurilor. Aşezări tipice de versant şi platou sunt Sita şi Păltineasa[1].

Unele excepții au apărut doar în ceea ce priveşte pendularea populație ca urmare a unor condiții istorice restrictive: „Curentul dinspre aval înspre amonte a fost generat de conflictele cu saşii, iar cel dinspre amonte înspre aval, de teama năvălirilor barbare şi de cataclismele naturii”[1]. Tipologia aşezărilor năsăudene, din punct de vedere al structurii vetrelor, este determinată de geomorfologia regiunii, care a fost respectată de organizarea administrativă şi sistematizarea imperială, dând naştere următoarelor tipuri: Rebra, Sălăuța, Zagra, Ilva, Leşu.

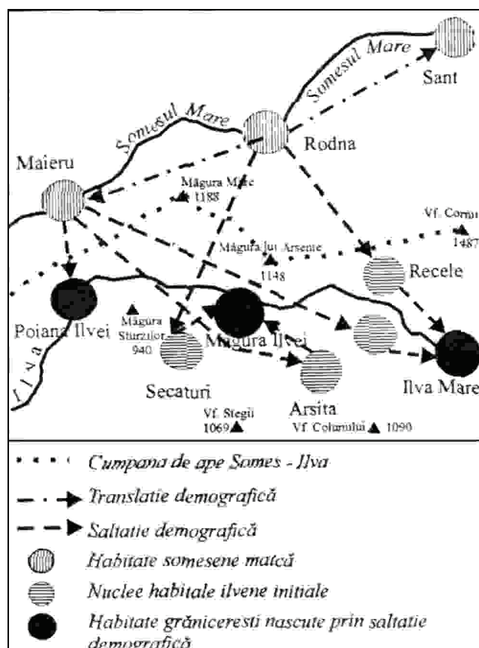

Fig. 11. Roire asimetrică în zona Rodnei (Mureşianu, 2000, p. 110)

Mircea Mureşianu menționează popularea regiunii *prin saltație şi prin translație*[1]. Translația a presupus extinderea locuirii în continuarea vetrei, în vreme ce saltația a presupus ocuparea permanentă a caselor întâi locuite temporar[1]. (figura 12).

Atestarea aşezărilor permite *evidențierea a patru etape* (celor trei etape menționate de P. Cocean şi Brânduşa Chiotoroiu, 1990, p. 77-78, am adăugat una intermediară, cea a secolului XVIII, specifică Ilvelor, de aici şi absența ei în clasificarea aşezărilor

- etapa secolelor XIII-XV: Săsarm (1292), Chiuza (1292), Mocod (1245), Zagra (1245), Salva (1245), Telciu (1245), Năsăud (1245), Rebra (1245), Feldru (1245), Sângeorz-Băi (1245), Rodna (1235), Ciceu-Poieni (1461), Mogoşeni (1392), Floreşti (1325), Mintiu (1332), Nimigea de Jos (1367), Nimigea de Sus (1392), Luşca (1392), Liviu Rebreanu (1392), Dobric (1456), Căianu Mic (1456), Căianu Mare (1456), Dumbrăvița (1456), Spermezeu (1456), Piatra (1418), Mireş (1440), Rebrişoara (1375), Maieru (1440);
- etapa secolelor XVI-XVII: Dobricel (1593), Sita (1576), Borleasa (1597), Agrieş (1562), Perişor (1576), Poienile Zagrei (1547), Mititei (1547), Runcu Slavei (1547), Coşbuc (1523), Suplai (1695), Alunişul (1695), Tăure (1693), Nepos (1440), Leşu (1696);
- etapa secolului XVIII: Romuli (1750), Parva (1839), Poienile Ilvei (1760-1762), Măgura Ilvei (1808), Ilva Mare (1552), Şanț (1839).

Nu există aşezări atestate în secolul XIX.

- etapa secolului XX: Şesuri-Spermezeu Vale (1956), Hălmăsău (1956), Lunca Borlesei (1956), Agrieşel (1909), Răcăteşu (1956), Molişet (1956), Lunca Sătească (1956), Şendroaia (?), Cireaşi (1956), Oarzina (1956), Fiad (1954), Dealu Ştefăniței

(1956), Telcişor (1956), Gersa I (1954), Gersa II (1956), Poderei (1956), Valea Borcutului (1956), Cormaia (1956), Anieş (1954), Valea Vinului (1909), Valea Mare (1909), Lunca Leşului (1956), Arşiţa (1909), Ivăneasa (1956), Lunca Ilvei (1954).

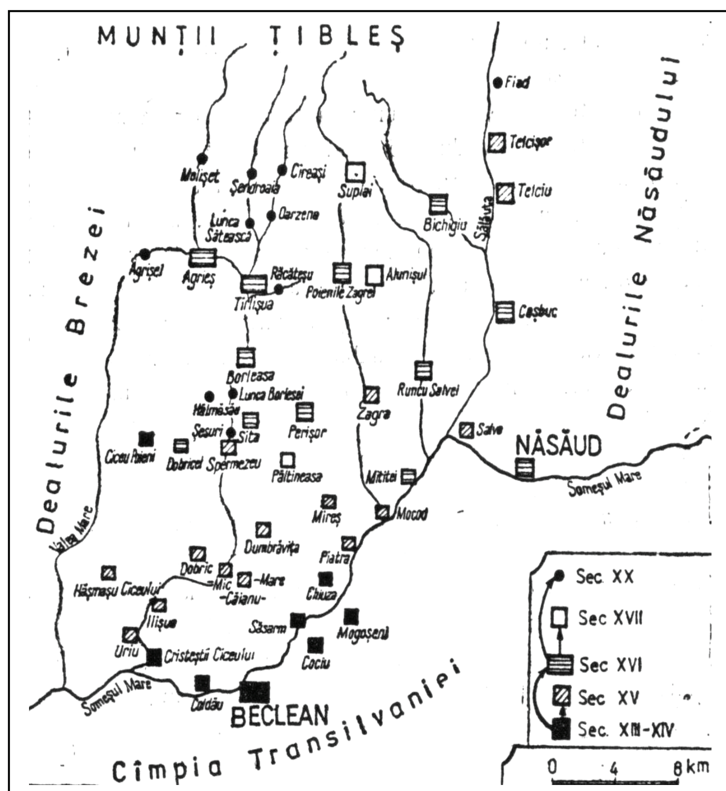

Fig. 12. Roire asimetrică în Dealurile Suplaiului (Cocean, Chiotoroiu, 1990, p. 77)

Nu există aşezări atestate în secolul XIX.

- etapa secolului XX: Şesuri-Spermezeu Vale (1956), Hălmăsău (1956), Lunca Borlesei (1956), Agrieşel (1909), Răcăteşu (1956), Molişet (1956), Lunca Sătească (1956), Şendroaia (?), Cireaşi (1956), Oarzina (1956), Fiad (1954), Dealu Ştefăniţei (1956), Telcişor (1956), Gersa I (1954), Gersa II (1956), Poderei (1956), Valea Borcutului (1956), Cormaia (1956), Anieş (1954), Valea Vinului (1909), Valea Mare (1909), Lunca Leşului (1956), Arşiţa (1909), Ivăneasa (1956), Lunca Ilvei (1954).

Atestarea aşezărilor şi fenomenele de translaţie şi saltaţie care caracterizează roirea asimetrică a populaţiei, în formarea aşezărilor năsăudene, ne-au facilitat crearea unui model genetic al Ţării Năsăudului, redat în figura alăturată (figura 13). Sistematizarea şi remodelarea vetrei aşezărilor a făcut mai facilă consolidarea edilitară şi dezvoltarea economică a localităţilor[832]. Dezvoltarea Năsăudului, pe un cu totul alt nivel, apare după militarizare, când localitatea creşte atât spaţial, cât şi demografic. Centre polarizatoare ale regiunii, din punct de vedere economic şi demografic, sunt Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Zagra, Ilva Mare[833]. Rodna încă este un centru polarizator al regiunii, Ţara Năsăudului fiind o regiune plurinodală, în care oraşul Năsăud este un centru polarizator de rangul I.

[832] Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grănicerescul Năsăudean...*, p. 217.
[833] *Ibidem, loc. cit.*

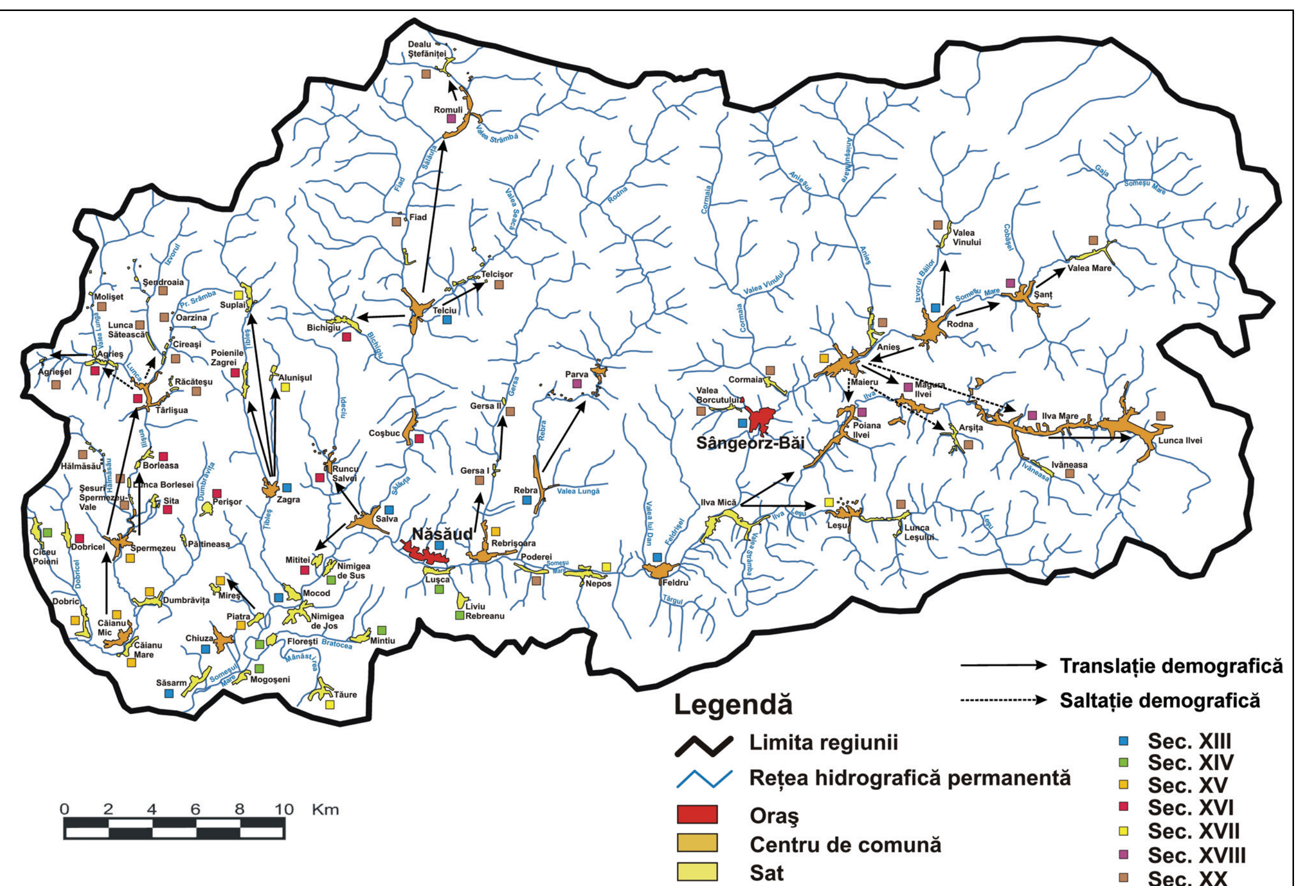

Fig. 13. Roirea asimetrică a populației. Modelul genetic al Țării Năsăudului

3. 2. Potențialul climatic. Impactul asupra dezvoltării aşezărilor și asupra activităților antropice

Clima nu a impus adaptări particularizante fizionomiei sau comportamentului locuitorilor (conform percepției deterministe a influenței acesteia asupra omului), dar *a condiționat modul de viață al năsăudeanului, prin impunerea unui ritm sezonier*, reflectat fidel în pendularea munte – vatra satului (vară – iarnă), în contextul în care majoritatea habitatelor revendicau influențe pregnante asupra păstoritului.

Se poate afirma că rolul climei a fost determinant în crearea şi înrădăcinarea unui *mod de viață* specific regiunilor agro-pastorale, în care, *complementaritatea cultivării plantelor cu creşterea animalelor* îşi lasă pecetea asupra organizării calendarului muncii omului, asupra organizării gospodăriei țărăneşti, din perspectiva funcționalității acesteia şi a „împodobirii”, caracteristice zonelor etnografice ale Țării Năsăudului.

Condițiile climatice, din timpul perioadelor glaciare şi a celor interglaciare, au favorizat modelarea nivelelor de eroziune ce, ulterior, după popularea regiunii deluroase din apropierea muntelui, s-au constituit în spații de geneză a unei activități specifice omului de la munte – *păstoritul* – generatoare a unui *mod de viață*: „viața pastorală” cu credințe, superstiții, tradiții, datini, a căror cutume strămoşeşti pot fi identificate şi în prezent, în mentalitatea locuitorilor. De asemenea, drumurile transhumanței şi pendularea munte-vale certifică, prin toponime (oronime şi hidronime, în special), cu semnificații sau cu trimiteri directe la oierit, continuitatea elementului autohton românesc în ținut[834].

Intensitatea activității pastorale, favorizate de condițiile locuirii date de morfologie şi climă, i-a motivat pe oamenii satelor din spațiul deluros să urmeze o curbă ascendentă a întemeierii habitatelor permanente, tot mai aproape de obârşia văilor, spre munte, cu implicații vizibile asupra schimbării modului de utilizare a terenurilor, prin defrişări şi extinderea arabilului.

Însă, cu toate aceste elemente de favorabilitate climatică, în vederea dezvoltării păstoritului, se impune a fi menționate şi cele câteva particularități ale regimului climatic, cu impact negativ asupra acestei activități antropice, pe versantul vestic al munților: „averse de ploi reci, frecvente viituri violente, cețuri persistente, grindine sau zăpezi timpurii – în august – care surprind deseori turmele […]”[835].

Predominanța maselor de aer vestice şi nord-vestice a determinat temperaturi medii anuale mai ridicate, astfel că se înregistrează 7-9 ºC în partea inferioară a muntelui, iar, pe culmea Țibleşului, temperatura medie anuală este de 2 ºC. Precipitațiile medii anuale oscilează între 800-1000 mm, la baza muntelui, şi ating 1400 mm, pe culmea Țibleşului[836].

Climatul aspru, restrictiv, al Munților Rodnei este evidențiat de cele 80 zile/an fără îngheț, situație explicabilă prin interferența influențelor baltice cu cele

[834] *Geografia Romîniei,* III, p. 16.
[835] *Ibidem,* p. 68.
[836] *Ibidem,* p. 56.

oceanice (ultimele fiind prezente pe flancul sudic, de interes pentru regiunea studiată) şi de altitudinile ridicate ale acestor munţi. Temperatura medie anuală este de 4…-2 ºC, iar precipitaţiile medii anuale sunt de 1000 mm, la baza muntelui, şi de peste 1400 mm, pe culmi[837]. Versantul sudic al Munţilor Rodnei, inclus regiunii năsăudene este expus precipitaţiilor bogate (peste 1000 mm/an)[838].

Regiunii munţilor scunzi ai Bârgăului, i se atribuie un caracter depresionar, din punct de vedere al climatului, care a favorizat predominanţa fagului în cadrul fondului forestier, precum şi apariţia pajiştilor secundare pe suprafeţe extinse[839].

Dealurilor Năsăudului le este specifică o temperatură medie anuală ce variază între 6,5-8 ºC şi o cantitate de precipitaţii medii anuale de 700-900 mm, caracteristice climatului submontan. Influenţele climatice vestice, ce determină, pe întreaga suprafaţă a Dealurilor Someşului Mare, situarea mediei anuale a temperaturii între 7-8,5 ºC şi cea a precipitaţiilor între 650-peste 800 mm, au impus dezvoltarea vegetaţiei forestiere dominate de fag şi gorun[840].

Deci, climatul Ţării Năsăudului este *dominat de caracteristicile celui montan şi submontan, de deal, cu uşoare inversiuni de temperatură în perimetrul micro-depresiunilor, favorabil locuirii şi dezvoltării unei economii agro-pastorale*.

Înfiinţarea şi dezvoltarea aşezărilor a fost favorizată de condiţiile climatice. Astfel, temperatura medie anuală este de 8,3 °C, cu ierni blânde şi nu prea călduroase; precipitaţiile medii anuale sunt în jur de 780 mm.

Prin urmare, climatul judeţului Bistriţa-Năsăud este de tip temperat-continental, având un caracter moderat. Prezintă anumite particularităţi locale date de orografie (expoziţia versanţilor, masivitatea reliefului), de gradul de acoperire cu vegetaţie, de influenţele maselor de aer dinspre Oceanul Atlantic, dar şi de pătrunderile temporare de aer polar maritim, în special în intervalul rece al lunilor octombrie-aprilie. Tot în anotimpul rece, dar cu o frecvenţă destul de redusă, pătrund mase de aer aparţinând Anticiclonului Siberian sau Euroasiatic, care produce scăderi bruşte de temperatură, de până la -30, -34 °C. Depresiunea Transilvaniei se încadrează zonei climatice de dealuri şi podişuri (joase <300..500 m; înalte: 500…800 m) cu o vegetaţie de pădure, în care un topoclimat complex este prezent în Podişul Someşan.

Pentru o mai bună analiză a valorilor precipitaţiilor şi a temperaturii înregistrate pentru Ţara Năsăudului, este necesar să cunoaştem valorile medii multianuale ale temperaturii şi precipitaţiilor înregistrate la staţia meteorologică de la Bistriţa, aceste valori putând fi extrapolate şi asupra teritoriului regiunii (tabelul 6 şi figura 14). În municipiul Bistriţa (coordonatele acestuia fiind de 47,8° latitudine nordică şi 24°25´ longitudine estică, fiind situat la o altitudine de 331 m), se află cea mai apropiată staţie meteo. Coordonatele geografice ale staţiei meteo sunt de 47°9´ latitudine N şi 24°31´ longitudine E, fiind situată la o altitudine de 336 m în subunitatea fizico-geografică a Câmpiei Transilvaniei.

[837] *Ibidem,* p. 66.
[838] *Ibidem* p. 69.
[839] *Ibidem,* p. 101-102.
[840] Pop, Gr. P., 2001, *Depresiunea Transilvaniei...*, p. 161.

Temperatura aerului

Tabel 6. La Bistrița s-au înregistrat următoarele valori medii multianuale ale temperaturii

Luna	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XII	XII
°C	-5,0	-2,1	3,2	9,1	14,3	17,0	18,3	17,6	13,5	8,0	3,2	-1,8

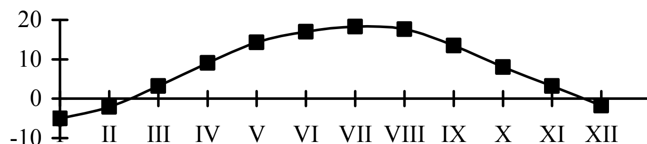

Fig. 14. Graficul valorilor medii multianuale ale temperaturii la stația meteorologică – Bistrița

Particularitățile climatice sunt puse în evidență şi de temperaturile extreme: 37,2 °C la Năsăud, la 16 august 1952. În județ, s-au înregistrat următoarele extreme absolute ale temperaturii aerului: o temperatură minimă absolută de -33,8 °C în 1963, la 18 ianuarie, şi -33 °C în 1954, la Teaca, şi o temperatură maximă de 37,6 °C în 1952, la 16 august, la Bistrița. Dealurile Năsăudului beneficiază de un climat submontan, temperatura medie anuală fiind cuprinsă între 6,5-8 °C.

Pe teritoriul județului, temperatura medie anuală este cuprinsă în ecartul 4-6 °C (4,8 °C). Temperatura medie anuală este 7 °C. Temperatura medie a lunii iulie este de 11 °C, iar cea a lunii ianuarie, de -6 °C. Temperatura medie a iernii este de -3 °C, iar temperatura medie a verii este de 17,6°C. Zilele cu temperaturi negative sunt de peste 110 în cursul unui an. Numărul zilelor de vară cu temperaturi maxime (< sau = 25 °C) este de 52 de zile. Numărul zilelor de iarnă (temp. max e > sau = 0°C) este de 33 de zile.

Maxima de temperatură se înregistrează în luna iulie, fiind de 19,3 °C, iar minima de temperatură se înregistrează în luna ianuarie, cu o valoare de -8°C. De aici rezultă că mersul anual al temperaturii aerului este tipic continental. În zona montană, temperatura medie anuală se situează în jurul valorilor de 6,5-7 °C.

O regionare a Țării Năsăudului în funcție de temperatura medie anuală permite identificarea următoarelor microregiuni (figura 15 şi tabelul 7):

- tma sub 0 ˚C în Munții Rodnei, la altitudinile cele mai mari
- tma între 0-2 ˚C
- tma între 2-4 ˚C, ambele caracteristice Munților Rodnei (până la limita cu Munții Țibleş şi în Munții Bârgăului, până în zona localității Şanț)
- tma între 4-6 ˚C, în Munții Țibleşului, în partea nordică a Dealurilor Năsăudului şi în Munții Bârgăului
- tma între 6-8 ˚C, în partea nordică a Dealurilor Ciceului şi a Dealurilor Năsăudului
- tma peste 8 ˚C în sudul Dealurilor Ciceului.

În ceea ce priveşte regimul radiației solare, valoarea maximă se înregistrează în luna iunie (15 kcal/cmp/an) şi minima în luna decembrie (2 kcal/cmp/an), valoarea medie situându-se între 8,5-9,0 kcal/cmp/an, valori specifice climatului montan. Din cauza curenților de aer foarte reci, iarna, în zona montană, apar inversiuni de temperatură. O medie multianuală a umezelii aerului (media pe 30 de ani) este de 80%.

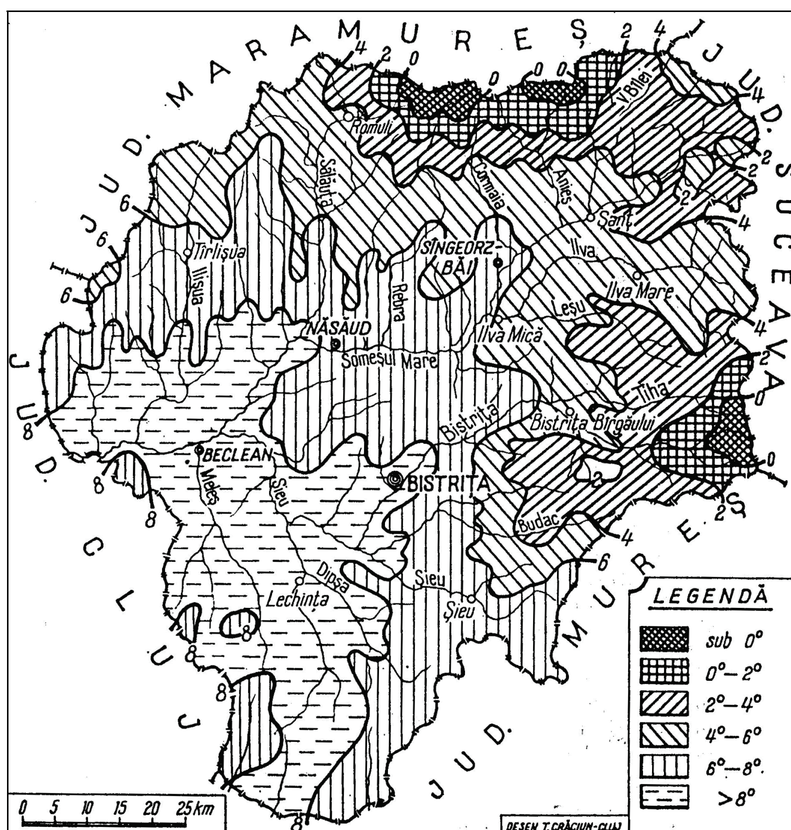

Fig. 15. Harta temperaturilor medii ale aerului (Morariu, T., Buta, I., Maier, A., 1972, p. 33)

Tabel 7. Valori medii multianuale ale temperaturii aerului (1899-1955)[841]

Localitatea	**Altitudinea (m)**	**Temperatura (°C)**
Ilva Mare	780	5,7
Poiana Ilvei	490	4,8
Rodna	539	5,8
Telciu	391	6,1

Precipitațiile

Media anuală a precipitațiilor (în funcție de anotimp şi de altitudine) depăşeşte media anuală la nivelul țării, fiind cuprinsă între 800-900 mm, uneori depăşind valoarea de 1000 mm. Această valoare se poate compara cu cea de 668 l/m^2, valoare multianuală la 366 m altitudine (Bistrița) (tabelul 8 şi figura 16).

[841] Morariu, T., Buta, I., Maier, A., *Județul Bistrița-Năsăud...*, p. 32.

Tabel 8. Valori medii multianuale ale precipitațiilor la Bistrița

Luna	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Mm	46	31	34	57	76	97	87	68	43	41	47	50

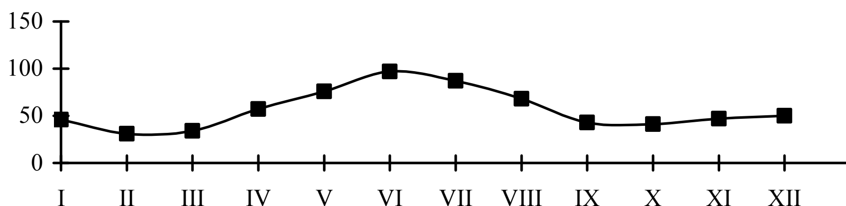

Fig. 16. Graficul valorilor medii multianuale ale precipitațiilor (mm), la Bistrița

Precipitațiile atmosferice înregistrează valori ridicate în zona montană, unde şi umiditatea e destul de ridicată, iar precipitațiile pot ajunge până la 1400 mm/an, scăzând în sud până la 650 mm/an (în zona de dealuri) (tabelul 9).

Tabel 9. Valori medii ale precipitațiilor[842]

Post pluviometric	Altitudine	Precipitații (mm)
Anieş	450	859
Ilva Mare	780	728
Năsăud	331	772
Poiana Ilvei	490	672
Rebrişoara	340	785
Rodna	539	918
Romuli	531	875
Sângeorz-Băi	370	802
Telciu	391	849
Valea Vinului	600	987

Ceața urcată spre vârfurile munților se transformă în ploi însoțite, adeseori, de descărcări electrice sau chiar de grindină, pe când la poala muntelui, timpul este frumos. În general, se poate observa că Munții Rodnei se află, în mare parte, în cadrul curbei pluviometrice de 1000-1200 mm.

Cea mai redusă cantitate de precipitații se înregistrează în luna ianuarie pentru zonele montane (80-100 mm) şi în luna februarie, pentru zona de dealuri, valoarea lor medie nedepăşind 20 mm. Acest aspect prezintă importanță în ceea ce priveşte debitul râurilor care izvorăsc din zona montană. Luna cu cea mai mare cantitate de precipitații este iunie. Precipitațiile cele mai abundente cad în perioada mai-iulie, însumând 36% din cantitatea anuală, iar cele mai reduse în intervalul ianuarie-martie, însumând 15,7% din cantitatea anuală. În 1970, la nivelul județului, s-a înregistrat un maxim de precipitații (față de media multianuală) de 975 mm. Precipitațiile atmosferice au înregistrat o valoare extremă de 216,7 mm/an în mai 1970. Ploi

[842], *Ibidem*, p. 36.

torențiale cad în special vara, uneori provocând pagube. Perioadele de secetă sunt foarte rare.

Precipitațiile medii anuale pun în evidență existența unor zone în care valorile acestora variază între 700 şi 1000 mm în arealul de dealuri şi până la limita Munților Rodnei (chiar peste 1400 mm) şi ai Țibleşului. Munții Bârgăului sunt incluşi între izohietele de 900-1000 mm (figura 17).

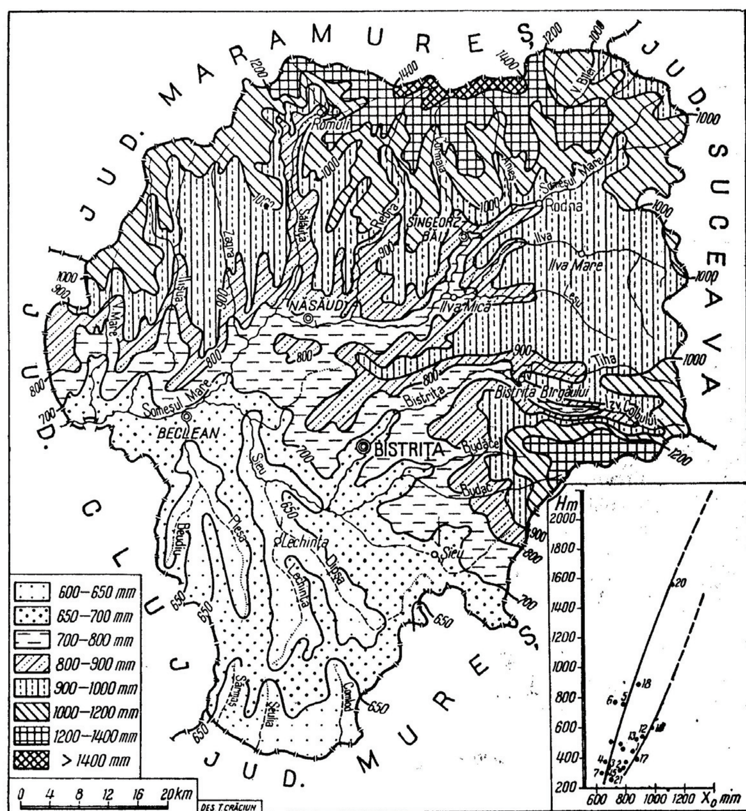

Fig. 17. Harta precipitațiilor medii multianuale
(Morariu, T., Buta, I., Maier, A., 1972, p. 37)

Circulația eoliană

Vânturile dominante sunt cele din vest, nord-vest şi mai rar din nord-est, în general fiind de intensități slabe. Județul este afectat de vânturile din sectorul vestic, cu intensificări locale, în funcție de relief, viteza medie a acestora este de 3,1 m/s, cu intensități mai mari în aprilie-iunie. Acestea au o viteză de 1,6 m/s în timpul verii, iar în timpul iernii bat dinspre nord-est, având o viteză de 1,2 m/s. Aceste vânturi, care bat dinspre vest, aduc ploi abundente. Trebuie specificat că vântul prezintă schimbări evidente ale direcției de la vară la iarnă din cauza invaziilor caracteristice ale aerului rece din partea posterioară a ciclonilor.

Astfel, intensificări ale vitezei vântului se înregistrează în intervalul aprilie-iunie, iar în intervalul noiembrie-decembrie, viteza vântului se reduce. De asemenea, vânturile prezintă intensificări locale, în funcție de relief. Viteza maximă a vântului înregistrată pe teritoriul județului a fost de 30 m/s, respectiv de 108 km/h.

S-a constatat că frecvența vânturilor este determinată de principalii centri de activitate atmosferică pe continentul european. Spre exemplu, vara predomină vânturile de vest care au ca origine masele de aer (mai umede şi răcoroase) dinspre Atlantic. Iarna, masele de aer sunt uscate şi reci şi îşi au originea în dezvoltarea puternică a Anticiclonului Siberian. Mai apar brizele locale (munte-vale, pe vesanții munților), datorită reliefului variat, a altitudinii versanților şi a orientării acestora. Acestea sunt frecvente în anotimpul cald, fiind vânturi ce se includ în categoria vânturilor locale. Acestea bat dimineața spre înălțimi, iar seara spre regiunile joase.

Fenomenele de îngheț-dezgheț. Există o strânsă relație între această întinsă arie depresionară şi zona carpatică înconjurătoare, depresiunea preluând de la spațiul montan masele de aer reci ce coboară. Pe cuprinsul județului, conform datelor de la stația meteorologică Bistrița, data medie de apariție a primului îngheț este 4 octombrie. Data medie de apariție a ultimului îngheț este 29 aprilie. Cel mai timpuriu îngheț a fost în anul 1958, pe data de 4 septembrie. Cel mai târziu îngheț a apărut în anul 1965, pe data de 16 octombrie. Cel mai timpuriu îngheț de primăvară: 8 aprilie 1956, iar cel mai târziu îngheț de primăvara: 2 iunie 1977. Durata medie a intervalului fără îngheț este de 158 de zile. Numărul de zile cu îngheț este de aproximativ 130 de zile, în care temperaturile minime ale aerului sunt egale sau mai mici de 0 °C.

Zăpada. Numărul de zile cu zăpadă variază între 100-120 de zile şi zăpada ține din noiembrie până în martie, în zona deluroasă, şi până în aprilie, în zona montană.

Fenomene meteorologice de risc climatic

În cadrul fenomenelor meteorologice de risc climatic sunt incluse următoarele: precipitațiile abundente, ninsorile abundente (stratul de zăpadă depăşeşte 50 cm), vijeliile, căderile de grindină, fenomenele de chiciură şi de polei.

Totuşi, clima are un caracter moderat, activitatea frontală vestică şi nord-vestică generând suficiente precipitații pentru dezvoltarea pădurilor, păşunilor şi fânețelor.

3.3. Rețeaua hidrografică. Managementul riscurilor hidrice în perspectiva dezvoltării durabile

3.3.1. Rețeaua hidrografică

3.3.1.1. Caracteristici morfometrice

Ca în orice regiune geografică, forța de atracție a surselor de apă şi-a manifestat influența şi în acest areal, însă localizarea gospodăriilor, inițial, şi a vetrelor, ulterior, s-a realizat în locurile adăpostite (spre exemplu, în „rariştile pădurilor”) şi pe versanții văilor, datorită pericolului permanent al invaziilor popoarelor migratoare (spre exemplu, mai ales cele ale tătarilor care, în 1242, au distrus Rodna). În al doilea rând, râurile regiunii năsăudene, cu izvoarele în spațiul montan a Țibleşului, Rodnei şi Bârgăului, erau renumite prin inundațiile devasta-

toare asupra habitatelor (spre exemplu Valea Sălăuţei, şi Valea Caselor din actualul oraş Năsăud): „apele (primăvara, la topirea zăpezilor, şi vara, în timpul unor ploi torenţiale) inundă luncile, acoperindu-le cu piatră, stricând pădurea, rupând drumurile, sfărâmând sau mânând punţile din hotar şi din sat”[843]. Această situaţie se datorează înregistrării maximelor scurgerii primăvara (explicaţie pentru inundaţiile devastatoare din trecut, dar, uneori, şi pentru cele din prezent) şi vara[844].

Toate râurile aparţin bazinului hidrografic al Someşului Mare (Someşul Mare izvorăşte din Munţii Rodnei). Reţeaua hidrografică are o structură centripetă, urmând direcţia de înclinare a formelor de relief, ale căror alcătuire litologică şi-a pus amprenta asupra morfologiei regiunii.

Lungimea totală a reţelei hidrografice a judeţului este de 3030 km[845]. În Ţara Năsăudului, sunt situate şase dintre principalele cursuri de apă ale judeţului: Someşul Mare[846], Ilva, Ilişua, Rebra, Sălăuţa şi Ţibleş (celelalte cursuri fiind: Şieu, Bistriţa, Budac, Dipşa, Meleş, Valea Mare) (tabelul 10).

Tabel 10. Caracteristicile morfometrice ale principalelor cursuri de apă[847]

Nr. crt.	Denumirea cursului de apă	Lungimea cursului de apă (km) Pe teritoriul judeţului	Totală	Suprafaţa bazinului km^2
1.	Someşul Mare	111	407	4916
2.	Ilva	44	44	415
3.	Ilişua	42	42	359
4.	Rebra	41	41	199
5.	Sălăuţa	37	37	408
6.	Ţibleş	31	31	98

Dintre cele există şapte lacuri naturale ale judeţului Bistriţa-Năsăud, patru sunt în regiunea năsăudeană. Acestea sunt lacurile glaciare Lala Mare şi Lala Mic din Munţii Rodnei; lacul Cetăţele din satul Căianu Mare şi lacul lui Gondoş din Năsăud. Pe lângă acestea, Lacul Fiad are potenţial piscicol ridicat şi beneficiază de amenajări piscicole.

3.3.1.2. Calitatea apelor

Calitatea apelor este urmărită pe *secţiuni de ordinul I*: Someşul Mare (Valea Mare[848]), Sălăuţa (amonte de Romuli), Sălăuţa (Salva), Someşul Mare (S.H. Beclean). Frecvenţa de recoltare a probelor pentru aceste secţiuni este lunară; *secţiuni de ordinul II:* Pârâul Băilor (Rodna[849]), Annieş (amonte de confluenţa cu Someşul Mare), Cormaia (amonte de confluenţa cu Someşul Mare), Ilva (amonte de

[843] Retegan, S., 2002, *Satele năsăudene la mijlocul secolului...*, p. 13.
[844] *Geografia României,* III, p. 66.
[845] Studiu de inundabilitate pentru cursurile de apă din judeţul Bistriţa-Năsăud.
[846] Someşul Mare are cel ma mare bazin hidrografic dintre râurile judeţului Bistriţa-Năsăud, 5033km², 119 km lungime, iar, împreună cu afluenţii săi drenează 45% din suprafaţa judeţului.
[847] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, 2006, *Anuarul statistic al judeţului Bistriţa-Năsăud*, Direcţia Judeţeană de Statistică Bistriţa-Năsăud, p. 13.
[848] Secţiunea de supraveghere.
[849] Secţiunea de supraveghere.

confluența cu Someşul Mare), Rebra (Rebrişoara), Ilişua (amonte de confluența cu Someşul Mare). Frecvența de recoltare a probelor pentru aceste secțiuni este trimestrială.

Calitatea globală a apei în secțiune se apreciază în funcție de categoria de calitate atât pe grupe principale de indicatori chimici: regim de oxigen, grad de mineralizare, toxici şi specifici, cât si pe ansamblul tuturor indicatorilor. Conform Directivelor 75/440/EEC şi 79/869/EEC, începând cu anul 2003, se monitorizează apele de suprafață utilizate în scopul potabilizării, monitorizarea realizându-se atât din punct de vedere fizico-chimic, cât şi microbiologic. Secțiunile monitorizate sunt: Priza Anieş pentru râul Anieş, Priza Năsăud pe râul Rebra şi Priza Săsarm pe râul Someşul Mare. Pentru toate acestea, se iau patru probe în decursul unui an.

Caracterizarea calității apelor freatice se efectuează atât pe baza unor indicatori generali, care se referă la regimul natural, cât şi a unor indicatori specifici, stabiliți în funcție de eventualele tipuri de poluare existente în zona respectivă.

Pentru urmărirea calității apei freatice, în Țara Năsăudului, sunt monitorizate două foraje: în Sângeorz-Băi şi în Salva. Se recoltează o probă pe semestru.

În regiunea năsăudeană există stații de epurare Năsăud, Sângeorz-Băi şi Rodna. Echipamentul acestora nu este modernizat, existând riscul poluării. Valea Băilor este degradată, pe anumite porțiuni, cu zinc, mangan şi fier, din cauza evacuărilor de ape de mină insuficient epurate. Infestarea pânzei de apă freatică este probabilă în localitățile care nu au canalizare, apele uzate fiind stocate în bazine vidanjabile.

Principalele folosințe de apă, în anul 2002, au fost alimentarea cu apă a localităților, un rol important avându-l S.C. G.C.L. S.A. Năsăud, în industrie (S.C. COMINCO S.A. S.E. Valea Vinului, S.M. RODNA Iaz Valea Glodului), în piscicultură (Direcția Silvică Bistrița, cu Păstrăvăria Fiad şi Păstrăvăria Telcişor), în asigurarea cu energie (de exemplu, S.C. ELEREX S.R.L Maieru, M.H.C. Anieş). În ceea ce priveşte apa de suprafață, nu s-a înregistrat deficit la sursă la nici o folosință. Alimentarea cu apă din sursă subterană este realizată de primăria Sângeorz-Băi şi, nici în acest caz nu s-a înregistrat deficit.

Evoluția nivelurilor piezometrice ale apelor subterane au avut modificări în ultimii zece ani. Au existat 19 foraje hidrogeologice de mică adâncime în luncile mai extinse ale Someşului Mare, în localitățile Sângeorz-Băi şi Salva etc. din Țara Năsăudului. S-a constatat că nivelul piezometric, în perioada studiată, a coborât cu 50-80 cm în lunca Someşului Mare, iar cauzele acestei scăderi sunt lucrările de desecare anterioare anului 1989, valorile mai mici ale precipitațiilor şi coborârea talvegului albiilor. Ecartul mediu a avut valori cuprinse între 180-235 cm. Analizele fizico-chimice efectuate la 1/3 din aceste foraje nu au evidențiat nici o degradare a calității pânzei freatice.

3.3.1.3. Favorabilitatea pentru locuire şi pentru activități antropice

Ca factor favorabil locuirii, se impun nu doar râurile, ci şi *ivirile de apă minerală (borcuturile)* şi cele captate în fântâni, în perioadele în care luncile erau evitate şi erau preferați versanții însoriți şi dealurile împădurite.

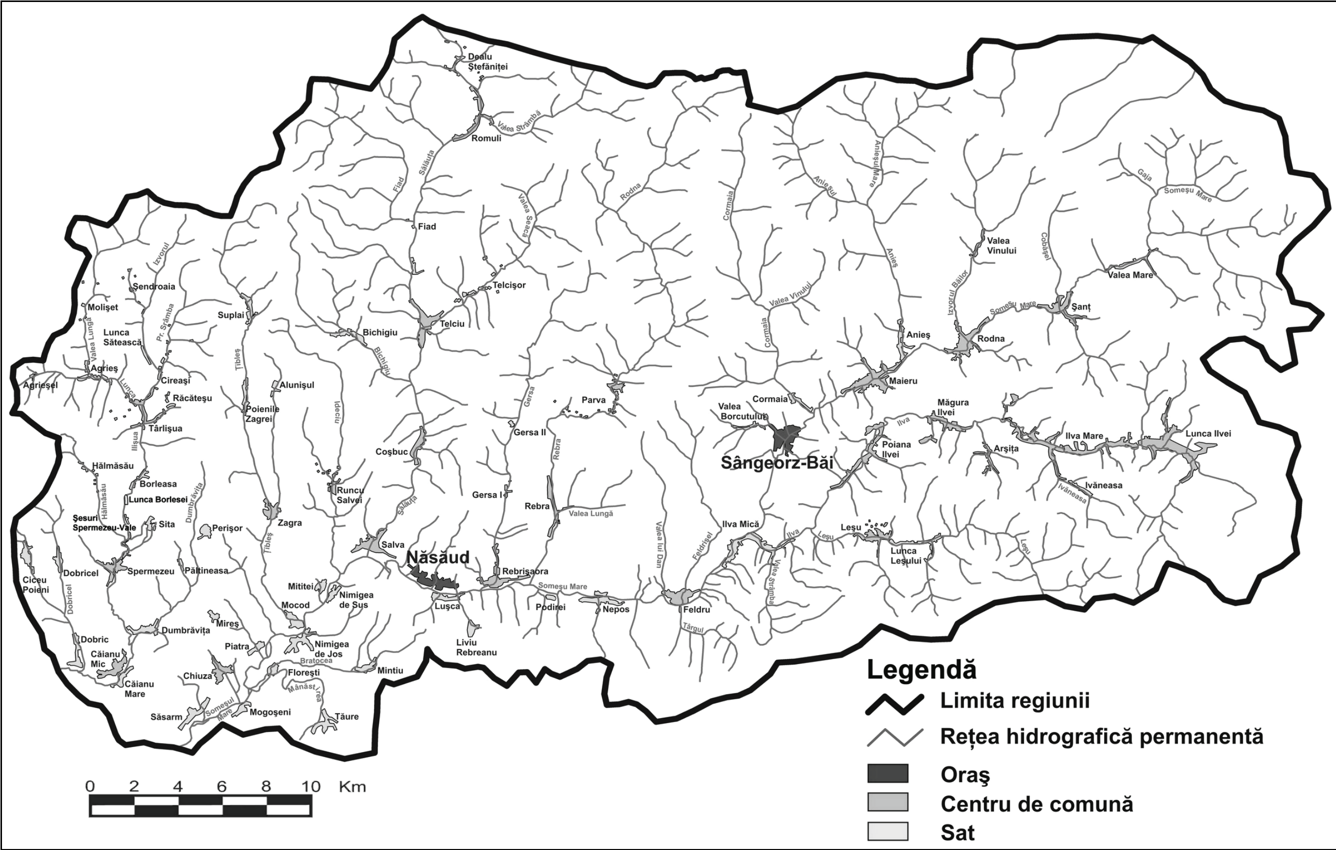

Fig. 18. Țara Năsăudului. Rețeaua hidrografică și rețeaua de așezări

O altă trăsătură favorabilă a reţelei hidrografice este debitul constant al râurilor şi neafectarea acestora prin secare în perioadele mai aride. Debitul ridicat şi constant al râurilor Anieş, Cormaia, Rebra, Sălăuţa, la care se adaugă panta accentuată şi alcătuirea litologică cu diferite utilizări economice în trecut (spre exemplu, ca sursă de apă, pentru morărit şi plutărit), în prezent, se recomandă spre a fi valorificate energetic[850].

Alte activităţi specific năsăudene, legate de prezenţa apei sunt plutăritul, piuăritul şi morăritul. Plutăritul este amintit ca ocupaţie complementară creşterii animalelor şi, mai puţin, a culturii plantelor, în zonele montane. Sunt menţionaţi părvenii (locuitorii satului Parva), care trimiteau pe râul Rebra şi apoi pe Someşul Mare, trunchiuri de copac până la Năsăud, ce, apoi, erau transportate în Ungaria. Piuăritul, ca activitate complementară, şi morăritul, au imprimat o trăsătură specifică aşezărilor năsăudene şi modalităţilor de exploatare a resurselor.

Deci, „confluenţa antropică”[851] din Ţara Năsăudului a fost favorizată de complementaritatea dintre spaţiul deluros şi cel montan şi de existenţa unei reţele hidrografice bine reprezentate, care, pe lângă importantele resurse de apă, a avut şi o valoare economică (spre exemplu, practicarea plutăritului în vederea comercializării materialului lemnos) şi strategică, ca axe de circulaţie, polarizate de Someşul Mare.

Potenţialul piscicol al râurilor Someşul Mare şi Sălăuţa este cel mai ridicat dintre cele ale râurilor judeţului, doar Şieul mai remarcându-se în judeţ. Râurile, *ca sursă de hrană* au o importanţă redusă (spre exemplu, pescuitul nu era vital în asigurarea hranei), însă, locuitorii cunoşteau peştii din apele repezi de munte. Apoi şesurile aluvionare, cu o fertilitate ridicată sunt utilizate ca terenuri arabile în luncile râurilor (spre exemplu, pe Valea Sălăuţei), acestea determinând caracterul predominant agricol al unor aşezări (spre exemplu, Salva).

Concluzionăm că resursele de apă sunt suficiente şi de calitate superioară, râurile fiind incluse şi în prezent în categoria celor nepoluate, şi, cu atât mai mult, în trecut. Astfel, resursele de apă îndeplinesc cele două condiţii – cantitate suficientă şi calitate – pentru a susţine viaţa şi dezvoltarea habitatelor din regiunea năsăudeană.

3.3.2. Managementul riscurilor hidrice în perspectiva dezvoltării durabile

3.3.2.1. Monitorizarea cantitativă a apelor

Monitorizarea cantitativă a apelor din regiunea năsăudeană se realizează printr-un sistem de alarmare-avertizare, compus din sirene: Beclean - 8 sirene, din care 7 au sistem centralizat, 1 are sistem necentralizat; Năsăud -7 sirene, din care 4 au sistem centralizat, 1 are sistem necentralizat; Sângeorz-Băi - 5 sirene, din care 2 au sistem centralizat, 3 au sistem necentralizat. În rural, există sirene la sediile primăriilor şi a unor agenţi economici.

Propunerile de lucrări pentru apărare împotriva inundaţiilor (acumulări temporare, îndiguiri, regularizări) sunt următoarele: pe Someşul Mare, amenajarea Someşului Mare şi a afluenţilor prin regularizare albie, 83,2 km, apărare mal - 61,2 km, îndiguiri 34,17 km şi pe afluenţii Cormaia, Borcut, Anieş, Rebra, Sălăuţa, Ţibleş, Ilişua); lucrări de regularizare şi apărări de mal pe râul Someşului Mare:

[850] *Geografia României,* III, p. 69.
[851] *Ibidem,* p. 37.

regularizări şi completarea liniilor de apărare de care vor beneficia următoarele comune din regiunea năsăudeană: Şanţ, Rodna, Maieru, Sângeorz-Băi, Ilva Mică, Feldru, Rebrişoara, Năsăud, Nimigea, Chiuza, Maieru, Parva, Rebra, Romuli, Telciu, Coşbuc, Salva, Zagra, Târlişua, Spermezeu, Caianu Mic; Anieş - acumulare- capacitate 10-15 mil mc, baraj de anrocamente pentru atenuarea undei de viitură, producerea de energie electrică şi alimentarea cu apă a localităţii. Se poate utiliza şi pentru agrement. Lucrări similare sunt propuse pentru Cormaia şi Sângeorz-Băi; pe Rebra, de care să beneficieze Parva; pe Sălăuţa, pentru Romuli, şi pe Ţibleş, de care să beneficieze Zagra şi Suplai; pe Ilişua, pentru Târlişua şi Molişet; pe Ilva, pentru Lunca Ilvei; pe Leşu, pentru Leşu.

Propuneri de lucrări pentru folosirea potenţialului apelor (producerea de energie electrica prin MHC-uri; atenuarea undelor de viitura în bazinele superioare; alimentarea cu apa a localităţilor din aval; piscicultura şi agrement) sunt în zona de munte (Ţibleş-Rodna-Bârgău-Călimani), pe cursurile superioare, unde să fie prevăzute acumulări de cca 10-15 mil. mc, cu baraje din materiale locale (anrocamente, rocă eruptivă), cu următoarele amplasamente: în localitatea Cormaia (aparţinând de Sângeorz-Băi) în amonte, pe Valea Cormaia; în Anieş, în amonte, pe râul omonim; în Parva, în amonte, pe râul Rebra; în localitatea Dealul Ştefăniţei, pe râul Sălăuţa; în Suplai, pe Ţibleş; în Molişet, pe Valea Ilişua; în Lunca Ilvei, în amonte, pe Ilva; în Leşu Ilvei, în amonte, pe râul Leşu.

Se prevăd ca zone pentru reconstrucţia/restaurarea ecologică şi renaturarea râurilor din judeţul Bistriţa-Năsăud, tronsoane de curs de apă aflate la contact cu perimetrele aferente rampelor de deşeuri ale oraşelor Sângeorz-Băi şi Năsăud.

Exista sectoare de râu neamenajate, unde cursurile de apă îşi manifestă mobilitatea (în regim de viitură): pe Someşul Mare, în aval de localitatea Nimigea de Jos, şi pe cursul râului Ilişua, în aval de localitatea Spermezeu, la confluenţa cu Someşul Mare.

Regimul hidrologic este caracterizat de: perioade lungi cu debite ce oscilează în jurul valorilor multianuale; perioade cu regim de ape mici (iarna, coroborate cu o alimentare subterană slabă); perioade când se produc viituri puternice pe principalele cursuri de apă sau ca urmare a torenţilor.

La staţia hidrometrică de la Nepos, Someşul Mare a avut un debit mediu multianual de 17,4 mc/s şi un debit maxim istoric de 850 mc/s, iar la staţia hidrometrică de la Rodna, debitul mediu multianual este de 5,47 mc/s şi un debit maxim istoric de 145 mc/s (17 februarie 1980).

Cele mai mari debite au fost înregistrată de Someşul Mare, la următoarele viituri: mai 1970, mai 1978, martie 1981, decembrie 1995 (cu un debit de 1360 mc/s în dreptul localităţii Beclean). Fenomenul viiturilor se repetă cu periodicitate anuală (luna martie). Principalele construcţii hidrotehnice, cu rol de apărare împotriva inundaţiilor, sunt: dig pentru mal, pe stânga râului Someşul Mare, la Nepos, cu o lungime de 1448 m; dig pentru malul drept al râului Someşul Mare, la Năsăud, cu o lungime de 1665 m; dig pentru mal, pe stânga râului Someşul Mare, la Nimigea de Sus, cu o lungime de 1706 m; dig pentru mal, pe stânga râului Someşul Mare, la Nimigea de Jos, având o lungime de 879 m.

Albiile cursurilor de apă pot prelua şi transporta cantităţile de apă rezultate ca urmare a ploilor abundente, care ating valoarea de 25 l/mp. Inundaţiile sunt favorizate de colmatări ale albiilor, existenţa gunoaielor şi a vegetaţiei.

Principalele lucrări de apărare împotriva inundaţiilor sunt: regularizarea râului Someşul Mare la Sângeorz-Băi; îndiguirea malului drept pe râul Someşul Mare, la Feldru; regularizarea râului Someşul Mare, la Nepos (regularizare şi dig); regularizarea râului Someşul Mare, la Năsăud, în amonte de podul rutier de pe DN 17C (regularizare şi dig); regularizarea râului Someşul Mare, la Nimigea de Sus (regularizare şi dig); regularizarea râului Someşul Mare, la Nimigea de Jos (regularizare şi dig).

Pagubele (care au afectat gospodării, agenţi economici, poduri, punţi, podeţe, teren agricol, diguri, străzi, terasamente de cale ferată, linii electrice etc.), uneori şi pierderi umane, au fost provocate de inundări prin revărsare, inundare din cauza blocajelor de gheţuri, inundare cu blocaj de gheaţă în aval, torenţi.

3.3.2.2. Zonele cu risc de inundabilitate

Următoarele zone întră în categoria celor supuse riscului de inundabilitate: *Someşul Mare şi Valea Mare* – Şanţ, Rodna, Maieru; *Anieş* – Anieş; *Someşul Mare* – Sângeorz-Băi, Cormaia, Valea Borcutului; *Ilva* – Ilva Mică; *Someşul Mare* – Feldru, Nepos; *Someşul Mare* – Rebrişoara; *Gersa* – Rebrişoara; *Someşul Mare* – Năsăud; *Someşul Mare* – Salva; *Someşul Mare* – Nimigea; *Ţibleş* – Nimigea; *Someşul Mare* – Chiuza; *Rebra* – Parva; *Sălăuţa* – Romuli; *Sălăuţa* – Telciu; *Valea Fiadului* – Fiad; *Valea Telcişor* – Telciu; *Valea Bichigiului* – Telciu; *Sălăuţa* - Coşbuc; *Ţibleş* – Zagra, Poienile Zagrei, Suplai; *Ilişua* – Târlişua (recenta inundaţie din 20 iunie 2006); *Ilişua* – Spermezeu; *Ilişua* – Căian; *Ilva* – Lunca Ilvei; *Ilva* – Ilva Mare; *Ilva* – Măgura Ilvei; *Ilva* – Lunca Ilvei.

În domeniul silvic, principalele lucrări de CES sunt de amenajare şi corecţii torenţi. Investiţii în curs sunt corecţii de torenţi la Fiad şi Anieş. Investiţiile propuse vizează corecţii de torenţi pe V. Aluneasa, Prislop, V. Măgurii, Izvorul Lung, V. Blagii, Pr. Hanganilor, Ariniş, Telcişor.

Prezentarea zonelor afectate de inundaţii între 1991 şi 2004 şi localizarea pagubelor:

- 9 iunie1991: *Ideci* – **Salva**[852]: Runcu Salvei; 19-20 mai 1991: *Ilişua* – Târlişua, Spermezeu, Căianu Mic; *Ţibleş* – **Nimigea:** Mocod; 31 octombrie 1992: *Cormaia* – **Sângeorz-Băi:** Cormaia; 19-22 martie 1993: *Someşul Mare* – Năsăud, Salva, **Nimigea:** Nimigea de Sus, Floreşti, Mogoşeni; *Sălăuţa* – Coşbuc; 16 decembrie 1993: *Ilva* – **Măgura Ilvei:** Poiana Ilvei; 21-22 decembrie 1993: *Ilva* – **Măgura Ilvei:** Poiana Ilvei; *Rebra* – Rebra; *Ţibleş* – **Zagra:** Poienile Zagrei; *Ideci* – **Salva:** Runcul Salvei; *Leşu* – **Leşu:** Lunca Leşului; *Cormaia, Someşul Mare, Valea Borcutului* – Sângeorz-Băi; *Ilişua* – **Târlişua:** Molişet, Spermezeu, Căianu Mic; *Someşul Mare* – Ilva Mică, **Feldru:** Nepos, Năsăud, **Nimigea**: Nimigea de Sus; 14-22 ianuarie 1995: *Someşul Mare* – **Feldru:** Nepos, **Nimigea:** Mogoşeni; *Ilva* –

[852] Cu bold, am marcat comuna.

Măgura Ilvei; *Sălăuţa* – **Telciu:** Fiad; *Ţibleş* – **Zagra:** Poienile Zagrei; *Ilişua* – Căianu Mic; 28-29 martie 1995: *Someşul Mare* – Şanţ; *Valea Cârţibuşului* – Şanţ; *Valea Cârţibav* – Şanţ; *Valea Băilor* – Rodna; *Ilva* – Ilva Mică; *Valea Borcutului şi Someşul Mare* – Sângeorz Băi; *Someşul Mare* – **Feldru:** Nepos, Năsăud, **Nimigea:** Nimigea de Sus; 18-19 noiembrie 1995: *Sălăuţa* – Coşbuc; *Ţibleş* – **Zagra:** Poienile Zagrei; 24-28 decembrie 1995: *Someşul Mare* – **Şanţ:** Valea Mare, Rodna, **Maieru:** Anieş; *Anieş* – **Maieru:** Anieş; 28-29 decembrie 1995: *Someşul Mare* – Ilva Mică, Sângeorz-Băi; *Valea Borcutului* – Sângeorz-Băi; *Valea Butucelii* – Sângeorz-Băi; *Cormaia* – Sângeorz-Băi; *Someşul Mare* – **Feldru:** Nepos, Rebrişoara; *Gersa* – Rebrişoara; *Someşul Mare* – Năsăud; 24-28 decembrie 1995: *Someşul Mare* – **Nimigea:** Nimigea de Sus, Nimigea de Jos, Floreşti; *Ţibleş* – Mocod; *Valea Bratoşei* – Mocod; *Someşul Mare* – **Chiuza:** Săsarm, Piatra; *Ilva* – **Măgura Ilvei:** Poiana Ilvei; *torenţi* – **Măgura Ilvei:** Poiana Ilvei; *Rebra* – Parva, Rebra; *torenţi* – Rebra; *Leşu* – Leşu; *Ţibleş* – **Zagra:** Suplai; *Sălăuţa* – Telciu, Coşbuc; *Ilişua* – **Târlişua:** Molişet, Agrieş – Spermezeu, **Căianu Mic:** Căian Mic, Căian Mare; *Sălăuţa* – Salva, Runcu Salvei; *Someşul Mare* – Salva, Runcu Salvei; *Ideci* – Salva, Runcu Salvei; 27 iunie 1996: *Sălăuţa* – Coşbuc; 14-27 februarie 1997: *Sălăuţa* – Telciu; *Telcişor* – Telciu; 04-05 mai 1998: *Leşu şi torenţi* – Leşu; *Ivăneasa* – Ilva Mare; 15-20 iulie 1998: *Ilişua* – Căianu Mic; *Someşul Mare* – Şanţ; *Valea Vinului* – Rodna; *Anieş* – Maieru; *Cormaia, Someşul Mare, Valea Borcutului* – Sângeorz-Băi; *Ilva* – Ilva Mică, Lunca Ilvei; *Sălăuţa* – Telciu, Romuli; *Someşul Mare* – Salva, Nimigea; *Ilişua* – Târlişua, Spermezeu; *Leşu* – Leşu; 13-17 ianuarie 1999: *Sălăuţa* – Coşbuc, Salva; *Ilişua* – Căianu Mic; 19-21 aprilie 1999: *Someşul Mare* – Năsăud, Rebrişoara; 9-10 iulie 1999: *Ilva* – Lunca Ilvei; *Ţibleş* – Zagra; *Ilişua* – Spermezeu, Căianu Mic; *Someşul Mare, Valea Borcutului* – Sângeorz-Băi; *Someşul Mare* – Chiuza, Feldru;

- 5-8 aprilie 2000: *Cârţibav, Cobăşel* – Şanţ; *Someşul Mare, Valea Băilor* – Rodna; *Someşul Mare* – Maieru; *Someşul Mare, Valea Borcutului* – Sângeorz-Băi; *Someşul Mare* – Năsăud, Nimigea; *Rebra* – Parva; *Ilva* – Lunca Ilvei; *Rebra* – Rebra; *Sălăuţa* – Romuli, Telciu, Salva, Coşbuc; *Ţibleş* – Zagra; *Ilişua* – Căianu Mic; *Ilva* – Ilva Mică;

- 3-6 martie 2001: *Someşul Mare, Cârţibav* – Şanţ; *Someşul Mare, Valea Băilor* – Rodna; *Someşul Mare, Anieş* – Maieru; *Someşul Mare, Cormaia, Valea Borcutului* – Sângeorz-Băi; *Someşul Mare, Ilva* - Ilva Mică; *Someşul Mare* – Feldru; *Someşul Mare, Gersa, Rebra* – Rebrişoara; *Someşul Mare, Valea Spinului, Valea Podului* – Năsăud; *Someşul Mare* – Nimigea, Chiuza; *Ilva* – Lunca Ilvei, Ilva Mare, Măgura Ilvei; *Leşu* – Leşu Ilvei; *Rebra* – Parva, Rebra; *Sălăuţa* – Romuli; *Sălăuţa, Telcişor* – Telciu; *Sălăuţa* – Coşbuc; *Sălăuţa, Someş Mare* – Salva; *Ţibleş* – **Zagra:** Poienile Zagrei; *Ilişua* – Târlişua, Spermezeu, Căianu Mic;

- 22-24 aprilie 2001: *Someşul Mare* – Maieru, Sângeorz-Băi;

- 29 ianuarie-1 februarie 2002: *Someşul Mare* – Rebrişoara; *Ilişua* – Căianu Mic;

- 28 februarie 2002: *Sălăuţa* – Telciu, Coşbuc; *Ilişua* – Spermezeu, Căianu Mic;

- 31 decembrie 2002: *Ţibleş* – Zagra; *Ilişua* – Târlişua, Căianu Mic; *Rebra* – Parva; *Telcişor* – Telciu; *Someş Mare* – Nimigea.

Albia şi malurile au suferit degradări în urma numeroaselor inundații (figura 19 şi figura 20).

Se impun urgente măsuri de amenajare a cursurilor de apă prin lucrări ce vizează consolidări de maluri, curățirea cursurilor de apă şi a vecinătății podurilor şi decolmatări.

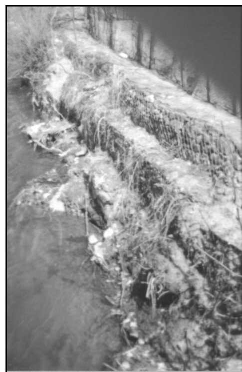

Fig. 19. Malul stâng al râului Rebra

Fig. 20. Malul stâng al râului Rebra (la pod)

3.3.2.3. Prevederea şi combaterea riscurilor hidrice

Considerând riscurile hidrice un punct slab al sistemului socio-economic reprezentat de aceste aşezări, am realizat o sinteză a acțiunilor în care aceste comunități s-au implicat pentru a manageria situațiile de risc hidric. Factorii de decizie implicați au fost Sistemul de Gospodărire a Apelor (SGA) Bistrița-Năsăud şi Protecția Civilă, autoritățile locale etc.

Dintre măsurile luate în vederea prevederii şi combaterii riscurilor hidrice, identificate de-a lungul Sălăuței, le menționăm pe următoarele trei:

- *îndiguirile,* care scot de sub influența inundațiilor suprafețe apreciabile de teren agricol şi localități, se construiesc în lungul cursurilor de apă acolo unde există pericol de revărsare. Digurile pot fi construite din diferite materiale ca: diguri de pământ; ziduri de piatră şi diguri din beton armat;

- *lucrările de consolidare a malurilor*. Acestea sunt realizate cu ajutorul blocurilor de piatră (pietruirea cursurilor de apă), sau prin menținerea vegetației arbustive din vecinătatea cursurilor de apă, cu rol de susținere şi protecție foarte important;

- *lucrările care se efectuează direct în albie*. Acestea se realizează cu scopul de a le mări capacitatea de transport (dragare), regularizarea malurilor (tăierea unor meandre, canale, care să preia o parte din excesul de apă), sau zone joase de tip polder, care să preia o parte din apele viiturilor, cu scopul de a le atenua.

În conformitate cu „Strategia de dezvoltare economico-socială a microregiunii Tăşnad", pe care am abordat-o ca model de studiu al riscurilor hidrice (aspectul care ne interesa direct)[853], pentru prevenirea efectelor inundațiilor, am

---

[853] Cocean, P., coord., 2004, *Strategia de dezvoltare a microregiunii Tăşnad*, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, p. 62-63.

considerat următoarele două tipuri de **măsuri ce se impun pentru combaterea actualizării riscurilor hidrice şi a urmărilor nefaste ale inundaţiilor**:

a. măsuri structurale care asigură controlul inundaţiilor:

- realizarea de diguri şi întreţinerea celor vechi;
- regularizarea cursurilor de apă;
- întreţinerea lucrărilor executate.

b. măsuri nonstructurale:

- aplicarea unui management corespunzător teritoriilor expuse inundaţiilor, prin zonarea spaţiilor posibil a fi afectate;
- existenţa, la nivelul centrelor de comună, a unor planuri de acţiune operativă şi eficientă în caz de inundaţii (în judeţul Bistriţa-Năsăud, există un sistem de alarmare – avertizare, la nivel de Inspectorat Judeţean de Protecţie Civilă: în mediul rural, există 61 de sirene aflate la sediile primăriilor şi a unor agenţi economici);
- existenţa previziunilor asupra inundaţiilor (previziunile sunt influenţate de existenţa, cantitatea, frecvenţa şi calitatea datelor hidrometrice, care, în cele mai multe cazuri, nu întrunesc condiţiile efectuării unui astfel de studiu);
- avertizarea populaţiei la timp[854];
- acordarea de ajutoare în zonele afectate[855],[856].

---

[854] MMGA avertizează în 26 aprilie 2004 că precipitaţiile din Vest vor aduce depăşiri ale cotelor de apărare ale râurilor, iar între 25-28 aprilie 2004 creşteri semnificative de debite şi niveluri pe râurile din jumătatea de vest a ţării, din bazinele superioare şi mijlocii ale râurilor (râul Someş, cu afluentul Sălăuţa). Se impune urmărirea cu atenţie a evoluţiei situaţiei hidrometeorologice - http://financiar.rol.ro/stiri/2004/04/129724.htm.

[855] 19-23 martie 2001 – Mesagerul de Bistriţa: „Un tir încărcat cu 75 de tone de ciment, primit de la Organizaţia de Apărare a Drepturilor Omului (OADOR), a sosit ieri dimineaţă în comuna Coşbuc. Cimentul va fi repartizat comunelor afectate de inundaţii, după cum urmează: 25 de tone vor fi descărcate la Coşbuc, 12,5 tone la Maieru, 12,5 tone la Leşu Ilvei, 12,5 tone la Telciu şi 12,5 tone la Romuli. În prima fază, cimentul a fost oferit primarilor, urmând ca aceştia să-l distribuie, în cursul zilei de azi, persoanelor afectate. Primarul comunei, Anghel Niculae, a declarat că oamenii l-au rugat să mai aştepte înainte de a se distribui sacii de ciment pentru că satul doreşte să construiască diguri cu care să se apere de furia râului Sălăuţa. „Subprefectul promite transparenţă totală în distribuirea miliardelor pentru inundaţii" şi în executarea lucrărilor finanţate din bugete publice şi bani PHARE", în special pentru regularizări de râuri şi îndiguiri. 'Cu toate ca am raportat Guvernului situaţia de la Coşbuc, am avut surpriza să constatăm că au fost fonduri pe baza unor date mai vechi, în care nu a fost cuprins şi râul Sălăuţa. Situaţia s-a remediat prin intervenţia la Guvern a Prefecturii şi a parlamentarilor, în aşa fel încât se vor acorda bani comunei Coşbuc dintr-un fond special al statului. Asigurăm comunele afectate de recentele inundaţii că cele 96 de miliarde primite pentru infrastructura vor fi repartizate echitabil şi că vom pune la dispoziţia publicului modul de împărţire a sumelor, precum şi firmele care vor executa lucrările respective' a mai spus Gheorghe Pop" - http://domino.kappa.ro/guvern/diverse.nsf/Toate/rev-pres-local/$File/03.19-23.2001.doc.

[856] 20 aprilie-4 mai 2001 – Mesagerul de Bistriţa: În aprilie 2001, „s-a constatat că au fost afectate câteva anexe gospodăreşti, drumul DN 17C şi un dig apărut în urma decolmatării râului Sălăuţa, chiar la intrare în localitatea Coşbuc. Într-o discuţie cu primarul Anghel Niculae, prefectul Grigore Rus l-a informat că pînă la ora actuală nu s-au primit banii alocaţi de Executiv pentru înlăturarea efectelor calamitaţilor din luna martie, aflându-se deocamdată în imposibilitatea de a-i ajuta pe coşbuceni".
http://domino.kappa.ro/guvern/diverse.nsf/Toate/rev-pres-local/$File/20.04_04.05.doc.

Conducerea SGA recomandă comisiilor locale de apărare împotriva dezastrelor supravegherea cursurilor de apă, a evoluției nivelurilor şi a formațiunilor de gheață, pentru a se putea interveni în situațiile deosebite care pot apărea.

Măsurile de prevedere a undelor de viitură şi a inundațiilor reprezintă un alt mijloc de apărare împotriva acestora, mai ales acolo unde nu s-a reuşit construirea de diguri. Aceste măsuri merg de la măsurarea şi transmiterea nivelurilor până la supravegherea situațiilor critice prin satelit. Măsurarea şi transmiterea nivelurilor, care se înregistrează la minele hidrometrice instalate în lungul râului, este o măsură de prevedere care se impune. La fiecare mină hidrometrică, s-au stabilit dinainte două repere importante: cota de atenție şi cea de inundație (depăşită de apele râului, se produc inundații şi pagube materiale).

Menționăm următoarele propuneri de lucrări pentru folosirea potențialului apelor (hidroenergie, piscicultură, agrement), făcute de SGA Bistrița-Năsăud: pe cursurile superioare - baraje din materiale locale (anrocamente, rocă eruptivă). S-au utilizat deja materiale locale (spre exemplu, anrocamente) pentru consolidarea malurilor; atenuarea undelor de viitura în bazinele superioare; alimentarea cu apă a localităților din aval; piscicultură şi agrement.

În vederea reducerii riscurilor de distrugere în caz de calamități naturale, pentru fiecare zonă, s-a realizat **o strategie proprie**, pe baza căreia s-au finalizat documentațiile pentru obținerea fondurilor necesare pentru lucrări. Se vor realiza următoarele tipuri de lucrări: decolmatarea albiilor, regularizarea albiei râului Sălăuța, realizarea de ziduri din gambioane[857], executarea şanțurilor de descărcare şi apărări de maluri[858].

Concluzia la care am ajuns este că riscul hidric nu se constituie într-o amenințare pentru majoritatea locuitorilor. Memoria evenimentelor trecute este marcată de doi ani: 1970 şi 2001, când furia apelor şi pagubele au fost semnificative. De asemenea, autoritățile locale s-au implicat, cu responsabilitate, în lucrările de amenajare a cursurilor de apă.

Abordarea noastră a fost realizată în contextul existenței arealelor reabilitate pentru micşorarea gradului de vulnerabilitate la inundații şi cu scopul de a demonstra rolul factorilor de decizie, în contextul dezvoltării durabile a Țării Năsăudului.

3.4. Potențialul biogeografic

Vegetația, *pădurea* în principal, a fost importantă din cel puțin două motive majore: (1) cu rol de adăpost şi (2) în exploatarea şi prelucrarea lemnului (la început, pădurea era importantă „pentru lemn de lucru, pentru lemn de foc, pentru pari şi nuiele, pentru tufişuri care se păşunează”[859]). Pădurea, ca loc strategic, de evitare a invaziilor migratorilor, s-a afirmat până în 1717 (ultima invazie tătară), în

---

[857] gabi//ón ~oáne *n.* Coş de nuiele sau de sârmă, umplut cu pietriş sau cu alt material rezistent la apă şi folosit pentru a întări malurile apelor sau diferite construcții hidraulice. /<fr. *gabion.: http://dexonline.ro/search.php?cuv=gambion&source=*

[858] http://www.cfr.ro/JF/romana/2001_6/text6.html (accesat în 10 iunie 2005).

[859] Retegan, S., *op. cit., loc. cit.*

paralel cu exploatarea lemnului pentru construcția gospodăriilor şi pentru foc, dar şi ca sursă de venit, prin practicarea plutăritului. Această activitate a exploatării, şi, mai puțin, a prelucrării lemnului în vederea comercializării sale, se menține, cu o intensitate ridicată, şi în prezent. Exploatarea lemnului şi existența unor importante resurse, este reflectată, în primul rând, în arhitectura populară care se păstrează, sporadic însă, şi în prezent (case şi acareturi din lemn), precum şi alte obiecte necesare şi specifice gospodăriei țărăneşti. Renumite, şi în ultimul timp pentru exploatările mari de masă lemnoasă, sunt bazinul Anieşului, al Rebrei şi al Cormaiei[860].

Defrişările intense din spațiul năsăudean sunt mărturisite permanent în variantele toponimice din hotarul aşezărilor, toponime ce amintesc de practicile ancestrale ale strămoşilor, ce au încercat adaptarea naturii locurilor la necesitățile modului lor de viață (spre exemplu, arsuri, lăzuiri etc.[861]). Astfel, un mobil semnificativ al „scoaterii de locuri" de sub pădure era nevoia crescândă de extindere a suprafeței terenurilor destinate fânețelor, păşunilor şi arabilului.

În *Geografia României,*III, autorii afirmă că, întotdeauna, locuitorii aşezărilor din spațiul montan şi deluros au intuit „rolul multifuncțional al pădurii"[862], prin valorificarea „produselor accesorii [ale acesteia] (fructe, ciuperci comestibile, răşină etc.), a fondului cinegetic (carne, blănuri) şi a celui ihtiologic" (pe Fiad, există o păstrăvărie)[863]. *Fondul furajer natural*, subsumat potențialului biogeografic al munților din Țara Năsăudului, a fost determinant în permanentizarea habitatelor din proximitatea spațiului montan.

3.4.1. Condiționări impuse de vegetație

3.4.1.1. Potențialul vegetației

Solurile zonale şi azonale au fost determinate de zonalitatea litologiei şi a umidității. Pentru o imagine sintetică a potențialului vegetației regiunii studiate, prezentăm, succint, caracteristicile acesteia pentru fiecare unitate de relief.

Etajul alpin, la peste 2100 m, este prezent doar în Munții Rodnei. Pajişti şi păşuni subalpine, situate între 1500 şi 2100 m, apar în Munții Rodnei şi în cei ai Țibleşului: afin, merişor, ienupăr.

Etajul montan (500-1500 m) sau zona forestieră, include trei etaje:

- montan inferior (400-650 m): carpen, fag, gorun, păşuni şi fânețe (pajişti secundare) şi culturi agricole;
- montan mijlociu (650-1100 m). fag, brad, molid, păşuni, fânețe, culturi agricole;
- montan superior (1100-1500 m): molid, afin, merişor, fânețe, păşuni.

Zona deluroasă este acoperită de fag, carpen şi gorun, alături de fânețe, de păşuni şi de culturi agricole.

Zonele depresionare sunt dominate de culturile agricole şi de fânețe şi păşuni.

---

860 *Geografia României,* III, p. 69.
861 Drăganu, N., *op. cit.*; Retegan, S., *op. cit.*
862 p. 59.
863 *Ibidem, loc. cit.*

Munții Țibleş sunt încadrați etajului pădurilor de fag, cu apariția locală a coniferelor, mai ales a molidului[864]. Variatele elemente europene, care predomină în covorul vegetal, au fost determinate de condițiile pedo-climatice (spre exemplu, precipitațiile bogate), menționate mai sus, de a avea o dezvoltare semnificativă[865]. Se individualizează pădurile, păşunile şi fânețele naturale (spre exemplu, pajiştea naturală din Dealul Țiglei, la 1400 m)[866].

Munții Rodnei sunt alcătuiți din roci metamorfice, cu un relief foarte fragmentat. Pajiştile alpine sunt dominate de tufişuri de jnepeni, ienuperi, rododendroni, apărând şi floarea de colț. La altitudini inferioare, există zâmbru, tisă, molid, brad şi fag. Păşunile naturale din *Munții Rodnei*, importante pentru creşterea animalelor (oierit sau păcurărit), formează un lanț continuu pe culmea principală a masivului şi pe cele de pe flancul sudic (Munții Țapului, Paltinului, Laptelui, Cormaiei, Corongişului) şi estic (Tomnatec, Putredu, Picioru Pleşcutei, Prelucile Găgii)[867]. Fondul forestier al Munților Rodnei este dominat de răşinoase şi, în proporție mai mică, de fag[868], situație generată de relief (altitudine) şi condițiile pedo-climatice. Fructele de pădure au o productivitate fluctuantă: zmeura, afinele negre şi roşii şi murele.

În *Munții Rodnei*, pădurile ocupă aproape 3/5 din suprafața totală (60500 ha) fiind alcătuite din răşinoase, aproape 75% şi fag 19%, specii cu o productivitate ridicată. De exemplu, pe versantul sudic cu soluri brune, acide feriiluviale şi cu precipitații bogate (peste 1000 mm), creşterile variază între 7,5 şi 8,2 m^3/ha/an, la molid, şi 4,8-5 m^3/ha/an, la fag. Aceasta permite exploatarea unei cantități apreciabile de masă lemnoasă (de peste 250000 m^3/an), în special din pădurile din bazinele Anieş, Rebra şi Cormaia. Drumurile pe care se înregistrează un trafic mai mare de masă lemnoasă sunt cele amenajate pe văile: Telcişor, Rebra, Anieş, Cormaia etc. Lemnul a fost şi mai este utilizat pentru construirea caselor.

Munții Bârgăului sunt alcătuiți din roci sedimentare în care apar corpuri magmatice. Astfel se explică relieful cu altitudini mai mici, observându-se, în special, corpurile eruptive mai dure. Munților Bârgăului le sunt specifice pădurile de carpen (*Carpinus betulur*), fag (*Fagus sylvestris*), brad (*Abies alba*) şi molid (*Picea abies*). Acestora li se alătură fânațele şi păşunile extinse. Versanții sunt dominați de culturi agricole de cartofi, ovăz şi de grâu. Pădurile din *Munții Bârgăului* sunt, predominant, din molid, dar apar şi formațiunile forestiere de amestec: molid şi fag. Alcătuirea litologică este evidentă în modul de răspândire a fondului forestier: eruptivul este împădurit, iar flişului îi sunt caracteristice păşunile şi fânețele naturale, medii propice amplasării gospodăriilor, rezultând o structură habituală de tip răsfirat[869].

---

[864] *Geografia României,* III, p. 57, 59.
[865] *Ibidem,* p. 68.
[866] *Ibidem,* p. 58, 59.
[867] *Ibidem,* p. 68.
[868] *Ibidem, loc. cit.*
[869] *Ibidem,* p. 104.

Economia forestieră este caracteristică spațiului Munților Bârgăului, dovadă semnificativă fiind producția de mangal, în împrejurimile aşezării Leşu, şi menținerea, încă, a unui fond forestier important: [î]n marea majoritate a comunelor situate în această regiune, pădurea ocupă peste 50% din teritoriu"[870]. Terenurile arabile din Munții Bârgăului sunt reduse ca suprafață, sub 20%, utilizarea terenurilor fiind condiționată de predominarea pajiştilor şi a pădurilor[871].

Condițiile naturale dificile din *Dealurile Someşului Mare*: relief accidentat, climat răcoros şi umed (temperatura medie anuală variază între 7-8 ºC, iar precipitațiile medii anuale între 700-800 mm), predominarea solurilor brune luvice podzolite şi a luvisolurilor albice (podzolice argiloiluviale)[872] au fost suplinite de bogăția fondului forestier care depăşeşte încă 40% din suprafața comunelor Târlişua şi Coşbuc, spre exemplu, în urmă amplelor defrişări, care au avut loc pentru extinderea sectoarelor de păşunat şi a fânețelor naturale, necesare practicării păstoritului pendulator (în comunele Târlişua, Spermezeu şi Zagra) şi a creşterii vitelor (vaci pentru lapte în apropierea Someşului Mare)[873].

Trăsăturile climei sunt cele care au influențat determinant dezvoltarea pădurilor de amestec (fag şi gorun), ocupând suprafețe de peste 30%: Rebra, Rebrişoara, Năsăud (30-40%), Sângeorz-Băi (40-50%), Parva şi Telciu (peste 50%). Această ierarhie a suprafețelor împădurite este în concordanță cu trăsăturile reliefului, mai accidentat pe măsură apropierii de munte, şi ale climei, mai reci şi mai umede, condiții ce nu au determinat defrişarea intensă pentru obținerea de teren arabil (cu suprafață mică), asemenea celor din proximitatea ariei de culoar a Someşului Mare: Feldru, cu o suprafață împădurită între 20-30%, şi Salva, sub 20%, datorită extensiunii crescânde a păşunilor, fânețelor şi livezilor[874]. Invers proporțional cu altitudinea, deci, cresc suprafețele de pajişti secundare, arabilul deținând, în general, procentaje sub 20% şi chiar sub 10% din total. Se explică, astfel, preponderența economiei pastorale şi forestiere a compartimentului Dealurilor Năsăudului, important furnizor de lemn industrial şi de foc, precum şi de carne, lâna şi produse lactate, dar deficitar în privința cerealelor, plantelor tehnice, legumelor, cu excepția cartofului, şi zarzavaturilor, precum şi a fructelor.

Platformele, formele structurale şi, mai ales, nivelele de eroziune, rezultate în urma mişcărilor de cutare şi de repaus de la începutul cuaternarului, au avut un rol important în *dezvoltarea păstoritului* pendulator. Cele trei suprafețe de eroziune din Munții Rodnei sunt: „platforma Nedeilor" („nedeie" – denumirea dată de păcurari suprafețelor netede de la vârf"[875]), la altitudinea de 1800-2000 m; Bătrâna, la 1600-1750 m, şi Periferică, la 1400-1600 m. În sudul Munților Rodnei, apar alte două suprafețe de eroziune 750-900 m şi la 650-700 m, fiind foarte importante pentru păstorit şi pentru aşezarea stânelor[876].

---

870 *Ibidem, loc. cit.*
871 *Ibidem,* p. 102.
872 *Ibidem,* p. 524.
873 *Ibidem,* p. 524.
874 *Ibidem,* p. 526.
875 Morariu, T., 1937, *Vieața pastorală în Munții Rodnei*, Societatea Regală Română de Geografie, Bucureşti, p. 7.
876 *Ibidem*, p. 7-8.

T. Morariu face o enumerare a suprafeţelor de eroziune şi a importanţei pe care fiecare dintre ele o are pentru păstorit, menţionând *vegetaţia caracteristică la diferite altitudini*, animalele ce pot păşuna pe anumite suprafeţe şi întrebuinţarea lor, răspândire stânelor sau a colibelor, în funcţie de expoziţia la vânt, locurile de întâlnire pentru schimbul de mărfuri şi comerţul de animale între Ţara Năsăudului şi locuitorii din regiunile învecinate[877].

Păşunile foarte bogate, mai ales pe versantul sudic al Munţilor Rodnei, „faţa muntelui"[878], sunt susţinute prin existenţa circurilor glaciare, cu căldări largi, şi de argilele şi mâlurile ce intră în constituţia depozitelor şi stochează apa provenită din ploi şi din topirea zăpezilor[879]. Această este explicaţia pe care T. Morariu o oferă pentru dezvoltarea mai intensă a păstoritului pe versantul sudic al Rodnei, vizibilă printr-o „grupare mai numeroasă a stânelor […] chiar până aproape de izvoarele văilor […]"[880].

Platforma Bătrâna (în gresii) este bine păstrată, are o formă orizontală, dar vegetaţia este mai sărăcăcioasă. La acestea (structură geologică, vegetaţie), se adaugă expoziţia sudică a versanţilor şi climatul (în comparaţie cu cel de pe versantul nordic), ca factori determinanţi ai populării mai intense a acestui versant, în comparaţie cu cel nordic[881]. Complementaritatea resurselor biogeografice, păşune-pădure, este evidentă la contactul dintre aceste două formaţiuni vegetale, pe platforma Bătrâna, expusă soarelui, ceea ce a determinat dispunerea stânelor: „ca o ghirlandă, aproape pretutindeni, la limita inferioară a acestei suprafeţe"[882]. T. Morariu o remarcă ca fiind cea mai importantă pentru păstoritul oilor pentru lapte şi a caprelor, datorită prezenţei păşunilor bune, a apei şi a lemnului[883].

Al treilea nivel de eroziune, Platforma Periferică, prezintă, uneori, o mai mare importanţă pentru păstorit, datorită existenţei unor „poieni mai bogate în ierburi"[884], faţă de cea de la altitudinea de 1600-1750 m, cu o extensiune mai mare pe versantul sudic.

I. Mac şi P. Tudoran menţionează existenţa etajului supraforestier definit ca „arealul pajiştilor situate în afara actualei limite superioare a pădurilor"[885], în care interferenţa omului sau „moştenirile în peisaj de la alte stări geografice" şi „afinităţile ‚alpine'", determinate de condiţiile fizico-geografice, au impus coborârea limitei superioare a pădurilor, la 1400-1600 m, şi „a favorizat instalarea pajiştilor şi tufărişurilor"[886]. Acestea sunt cele trei variante ce explică peisajul subalpin (spre exemplu, „golurile montane" din Ţibleş), precum şi climatul „de nuanţă scandinavo-baltică specific grupei nordice a Carpaţilor Orientali"[887], mai rece şi mai umed, deşi altitudinea reliefului nu motivează existenţa etajului subalpin.

---

877 *Ibidem,* 10-11.
878 *Ibidem*, p. 9.
879 *Ibidem,* p. 8-9.
880 *Ibidem*, p. 9.
881 *Ibidem,* p. 13.
882 *Ibidem* p. 12.
883 *Ibidem, loc. cit.*
884 Morariu, T., 1937, *Vieaţa pastorală ...*, p. 13.
885 1990, *Etajul supraforestier din munţii vulcanici Oaş-Gutâi-Ţibleş*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 31, Cluj-Napoca.
886 *Ibidem, loc. cit.*
887 *Ibidem*, p. 32.

Acest etaj supraforestier a fost extins prin activitatea locuitorilor, intensă în trecut, în ultimul secol, limita superioară a pădurii coborând cu 150-200 m, făcând posibilă apariția rariștilor ca fâșii de tranzit[888].

Vegetația zonală în Țara Năsăudului este reprezentată în figura alăturată (figura 21) și cuprinde:

- păduri de stejar alb *(Quercus sessiliflora) (Quercia sessiliflorae),* cu sau fără fag *(Fagus silvatica),* cer *(Quercus cerris),* gârniță *(Quercus frainetto)* și asociații de iarba deasă *(Poa nemoralis),* drăgaică *(Galium vernum),* sânziene de pădure *(Galium schultesii),* horațiu *(Luzula luzuloides),* drobiță *(Genista tinctoria),* rogozul de munte *(Carex montana),* colțișor bulbifer *(Dentaria bulbifera),* mărgica *(Melica uniflora),* clopoței *(Campanula persicifolia)* etc.;

- pajiști și culturi în locul pădurilor de stejar alb *(Quercus sessiliflora)*, în care domină asociațiile de iarba câmpului *(Agrostis tenuis),* păiuș *(Festuca valesiaca)* și, local, apare păiușul roșu *(Festuca rubra),* țăpoșică sau negară *(Nardus stricta),* grozamă *(Genista sagittalis),* feriga de câmp *(Pteridium aquilinum)* etc.;

- păduri de fag *(Fagus silvatica) (Fagia silvatice),* cu sau fără stejar alb *(Quercus sessiliflora),* molid *(Picea excelsa),* brad *(Abies alba)* și asociații de vinarița *(Asperula odorata),* piperul lupului *(Asarum europaeum),* scradă *(Festuca drymeia),* salvie cleioasă *(Salvia glutinosa),* brustur negru *(Symphytum cordatum)* cu: sănișoara *(Sanicula europaea),* vulturică *(Hieracium silvaticum),* lăcrămița *(Majanthemum bifolium),* merinana *(Moehringia trinervia),* râjnică *(Cardamine impatiens),* perișor *(Pirola secunda),* dalac *(Paris quadrifolia)*, specii de mușchi și de ferigi;

- păduri de amestec din fag *(Fagus silvatica),* molid *(Picea excelsa),* brad *(Abies alba)*, cu clopoței *(Campanula abietina),* gălbenelele de munte *(Ranunculus carpaticus),* degetarutul sau măcrișul-caprei *(Soldanella montana),* brustur negru *(Symphytum cordatum),* dalac *(Paris quadrifolia)* etc.;

- păduri de molid *(Picea excelsa),* cu sau fără brad *(Abies alba)*, fag *(Fagus silvatica)* și asociații de mușchiul de pământ *(Polytrichum),* ferigă *(Dryopteris filix mas),* spinarea lupului sau feriga femeiască *(Athyrium filix femina),* măcriș iepuresc *(Oxalis acetosella),* degetărel *(Soldanella montana),* breabăn *(Dentaria glandulosa),* mălaiul cucului *(Luzula silvatica),* cu: *(Lycopodium annotinum),* brădișor *(Lycopodium selago),* coada cocoșului *(Polygonatum verticillatum),* salata iepurelui *(Prenanthes purpurea),* pintenul cucoșului *(Listera cordata)* etc.;

- pajiști în locul pădurilor de fag *(Fagus silvatica)*, de molid *(Picea excelsa)* și a pădurilor de amestec, în care domină asociațiile de păiuș roșu *(Festuca rubra ssp. Fallax),* părușcă *(Festuca supina),* iarba câmpului *(Agrostis tenuis),* târsa *(Deschampsia flexuosa),* afinul *(Vaccinium myrtillus)* și speciile: ciubotica cucului *(Primula elatior),* poroinic *(Orchis maculata),* palma-pământului *(Gymnadenia conopea),* steregoaia *(Veratrum album),* călțunul doamnei *(Geum rivale),* lumânărica pământului *(Gentiana asclepiadea)* etc.;

[888] *Ibidem*, p. 33.

- pajişti cu asociații de păruşcă *(Festuca supina),* de țăpoşică sau negară *(Nardus stricta),* de păiuş roşu *(Festuca rubra ssp. Fallax),* de iarba stâncilor *(Agrostis rupestris),* mărțişor *(Geum montanum),* merişor *(Vaccinium vitis idaea),* afin *(Vaccinium myrtillus),* ienupăr pitic *(Juniperus sibirica),* pin *(Pinus montana)* etc. din etajul alpin inferior şi pajişti cu asociații de rogozul alpin *(Carex curvula),* părul porcului *(Juncus trifidus),* piciorul cocoşului *(Ranunculus crenatus)*, de salcie pitică *(Salix herbacea),* ochiul găinii *(Primula minima),* azaleea de munte *(Loiseleuria procumbens),* afinul de mlaştină *(Vaccinium uliginosum),* smârdar *(Rhododendron kotschii),* rugina alpină *(Elyna myosoroides),* iarba roşioară *(Silene acaulis), Festuca amethystina, Minuartia setaca* etc. din etajul alpin superior.

3.4.1.2. Regionarea geobotanică a Țării Năsăudului

Din punct de vedere geobotanic, Țara Năsăudului poate fi divizată în două microregiuni:

- *o microregiune cu pajişti şi culturi, în locul pădurilor de Quercus sessiliflora, şi zone restrânse de păduri de Quercus sessiliflora şi de Fagus silvatica*. Această microregiune ocupă partea sud-vestică a Țării Năsăudului, incluzând sudul Dealurilor Ciceului şi sud-vestul Dealurilor Năsăudului;
- *o microregiune cu pajişti în locul pădurilor de Fagus silvatica, de Picea excelsa şi a pădurilor de amestec*. Această zonă formată din pajişti este ocupată, pe suprafețe restrânse, cu păduri compacte de fag. Această microregiune se suprapune peste Munții Țibleşului, parțial peste Munții Bârgăului şi peste cea mai mare parte a Dealurilor Suplaiului şi Năsăudului.

Prin urmare, din punct de vedere al vegetației, se identifică două microregiuni, dintre care a doua este cea mai extinsă, pajiştile dominând, fiind şi o dovadă a umanizării teritoriului şi un indiciu al condițiilor favorabile unde s-au plasat majoritatea aşezărilor.

Concluzionăm că relieful şi clima au condiționat apariția unui potențial biogeografic favorabil afirmării unui mod de viață agro-pastoral, şi a unei economii dominate de exploatarea şi prelucrarea lemnului, factori benefici în vederea locuirii şi a permanentizării aşezărilor năsăudene.

3.4.1.3. Specii de plante ocrotite

Flora județului Bistrița-Năsăud cuprinde o serie de specii de plante ocrotite:

a. *specii de plante ocrotite:* floarea de colț *(Leontopodium alpinum)*; bulbuci de munte *(Trollius europaeus)*; ghințura galbenă *(Gentiana lutea)*; ghințura punctată *(Gentiana punctata)*; vulturica *(Hieracium transsilvanicum)*; rusulița *(Hieracium auranticum)*; laleaua pestriță *(Fritillaria meleagris)*; smârdarul *(Rhododendron myrtifolium)*; *Armeria elongata; Linnaea borealis*; papucul doamnei *(Cypripedium calceolus)*; tisa *(Taxus baccata)*; zimbrul *(Pinus cembra)*; laricea *(Larix decidua)*; pinul silvestru *(Pinus silvestris)*; mesteacănul pitic *(Betula nana)*; jneapănul *(Pinus mugo)*;

Legendă

Limita regiunii

Rețeaua hidrografică

Păduri de Quercus sessiliflora

Pajiști și culturi în locul pădurilor de Quercus sessiliflora

Păduri de Fagus silvatica

Păduri de amestec din Fagus silvatica, Picea excelsa și Abies alba

Păduri de Picea excelsa

Pajiști în locul pădurilor de Fagus silvatica, de Picea excelsași a pădurilor de amestec

Pajiști cu asociații de Festuca supina, de Nardus stricta, de Festuca rubra ssp. fallax din etajul alpin inferior și pajiști cu asociații de Carex curvula, de Juncus trifidus, de Ranunculu crenatus, din etajul alpin superior

0 2 4 6 8 10 Km

Fig. 21. Țara Năsăudului. Harta geobotanică

b. *relicte glaciare:* vuietoare *(Empetrum nigrum ssp. hermaphroditicum)*; curechi de munte *(Liguraria sibirica)*; *Lysimachihia thyrsiflora*; coada iepurelui *(Sesleria coerulea)*; *Swertia perennis var. alpestris*; muşchi de turbă *(Sphagnum wulfianum)*;

c. *specii de plante parţial ocrotite:* roua cerului *(Drossera rotudifolia)*; ruscuţa de primăvară *(Adonis vernalis)*; omagul galben *(Aconitum moldavicum)*; stânjenel *(Iris pumila)*; sor cu frate *(Melamphyrum saxosum)*; crucea pământului *(Heracleum carpaticum)*; opaiţa multicoloră *(Polyschemone nivalis)*; saussurea lui Moş Porcius *(Saussurea porcii)*; plămânariţa lui Filarsky *(Pulmonaria filarskyana)*; cadelniţa carpatică *(Campanula carpatica)*; opaiţul lui Zawadzkii *(Melandrium zavadzkii)*; clopoţei de munte *(Campanula alpina var. ciblesii)*; spin *(Carduus karneri var. rodnensis)*;

d. *arbori izolaţi ocrotiţi:* părul secular *(Pirus sativa)* de la Năsăud (conform Inspectoratului Teritorial de Regim Silvic şi Cinegetic).

3.4.2. Fauna

3.4.2.1. Condiţionările impuse de faună

Fauna, ca factor favorizant, este mai puţin reprezentativă pentru că rolul său nu a fost determinant în localizarea habitatelor şi nici nu a impus comportamente specifice locuitorilor sau un mod de viaţă corelat cu existenţa acesteia. Cu toate acestea, locuitorii cunoşteau bine avantajele practicării vânătorii, ce viza procurarea hranei sau folosirea sau comercializarea blănurilor: erau cunoscute „animale[le] ce atacă vitele şi strică bucatele, sau se vânează fie pentru blană, fie pentru carne”[889].

Varietăţii condiţiilor naturale îi corespunde o faună bogată şi variată. Fauna este reprezentată, în zona montană învecinată, de: ursul brun *(Ursus arctos)*, cerbul carpatin *(Cervus elephus)*, capra neagră *(Rupicapra rupicapra)*, mistreţul *(Sus scrofa)*, râsul *(Lynx lynx)*, lupul *(Canis lupus)*, vulpea *(Vulpes vulpes)*, cocoşul de munte *(Tetrao urogalus)*, cocoşul de mesteacăn *(Lyrusus tetrix)*, zăganul *(Cipaetus barbatus)*, pajura *(Aquila heliaca)*, ierunca, căpriorul, iepurele etc.

În secolul XVIII, exista şi zâmbrul (din pădurile moldovene), acest fapt fiind atestat de toponomie: „Tăul Zâmbrului” sau „Zâmbriţa”. Fauna ichtiologică include mreana, cleanul (pe cursul inferior), la munte: lipanul, păstrăvul, boişteanul etc.

Fondul cinegetic din Munţii Ţibleşului cuprinde cervidee, urşi carpatini, mistreţi, râşi, jderi şi cocoşi de munte[890]. În Munţii Rodnei, este prezentă o faună bogată[891], identică cu cea a Munţilor Ţibleş, ca specii, dar mai bogată în exemplare. Fauna caracteristică din Munţii Bârgăului este mai săracă în unele elemente carpatice (spre exemplu, cerbul carpatin), faţă de cea a munţilor mai înalţi ai Rodnei şi ai Ţibleşului, însă apar şi aici râsul, ursul, mistreţul şi căpriorul[892].

3.4.2.2. Specii de animale ocrotite

Pe teritoriul judeţului următoarele specii de animale sunt ocrotite: furnica roşie *(Formica rufa)*; broasca ţestoasă de apă *(Emys orbicuralis)*; cocoşul de munte *(Tetrao*

---

889 Retegan, S., *op. cit.*, p. 13.
890 *Ibidem,* p. 65-66.
891 *Ibidem,* p. 69.
892 *Ibidem, loc. cit.*

urogallus); cocoşul de mesteacăn *(Lyrurus tetrix)*; corbul *(Corvus corax)*; barza neagră *(Ciconia nigra)*; mierla de apă *(Cinclus cinclus)*; toate păsările răpitoare de zi (acvila, şoimi, ulii, ereţi) şi de noapte (bufniţe, huhurezi, cucuvele) precum şi toate păsările cântătoare utile economiei agrosilvice; râsul *(Linx linx)*; lupul *(Canis lupus)*; marmota *(Marmota marmota)*; capra neagră *(Rupicapra rupicapra carpatica)*.

3.5. Potenţialul pedologic

3.5.1. Condiţionări pedologice

Orientarea năsăudeanului spre creşterea animalelor, în „detrimentul" culturii plantelor, a fost condiţionată nu doar de climatul mai rece şi umed al micro-depresiunilor şi al Văii Someşului Mare, ci şi de fertilitatea redusă a solului. Relieful şi-a lăsat amprenta, pe lângă specificul scurgerii râurilor, şi în structura şi repartiţia vegetaţiei şi a solurilor.

În fiecare dintre aşezările năsăudene, ponderea arabilului nu depăşeşte o treime din suprafaţa fondului funciar, celelalte terenuri ocupate cu păduri, păşuni, fâneţe, râpe, ravene etc., având soluri puţin fertile sau nefertile (solurile acide au o răspândire mare).

Grupele de soluri din Ţara Năsăudului sunt următoarele:

- proluvosoluri şi luvosoluri: luvosoluri tipice; luvosoluri albice; luvosoluri tipice (local luvosoluri albice), preluvosoluri şi districambisoluri; luvosoluri tipice, districambisoluri; luvosoluri tipice, regosoluri;

- cambisoluri: eutricambisoluri; districambisoluri; districambisoluri şi podzoluri; districambisoluri andice şi andosoluri;

- **prepodzoluri şi podzoluri:** prepodzoluri; prepodzoluri tipice şi prepodzoluri umbrice; podzoluri tipice şi umbrice;

- hidrisoluri şi salsodisoluri: stagnosoluri luvice şi albice, luvosoluri stagnice;

- **aluviosoluri:** aluviosoluri tipice şi gleice; litosoluri; regosoluri şi erodosoluri. Alte tipuri de soluri sunt rendzinele şi eutricambisolurile, precum şi andosolurile şi prepodzolurile (figura 22).

Andosolurile şi luvosolurile tipice domină în *Munţii Ţibleş*, pentru ca, în partea sudică a acestora, să predomine districambisolurile, iar, local, să-şi facă apariţia şi proluvolsoluri şi luvosoluri. În poienile din interiorul pădurii, sunt districambisolurile. În *Munţii Rodnei*, predomină cambisolurile care se asociază cu prepodzolurile şi podzolurile. În jurul vârfurilor Rodnei, solurile s-au format pe roci cristaline, a căror compoziţie este dominată de cuarţ[893]. Pe interfluviile înalte dintre Anieş, Cormaia şi Rebra, şi pe culmea Rodnei, solurile sunt puţin permeabile. Solurile de pădure, până la 1000 m altitudine, fiind bogate în material argilos, sunt foarte puţin permeabile. Unde rezultatele alterării şi dezagregării rocilor au fost spălate, apar podzolurile, mai ales în bazinele superioare ale Ilvei, Anieşului, Rebrei şi Gersei, până la altitudini de 1100 m[894]. Solurile dintre Ilva Mică şi Salva s-au format pe argile, gresii, marne şi tufuri vulcanice[895].

---

893 Chintăuan, I., 1997, *Bistriţa-Năsăud, natura şi monumentele sale*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, p. 20.
894 *Ibidem,* p. 21.
895 *Ibidem, loc. cit.*

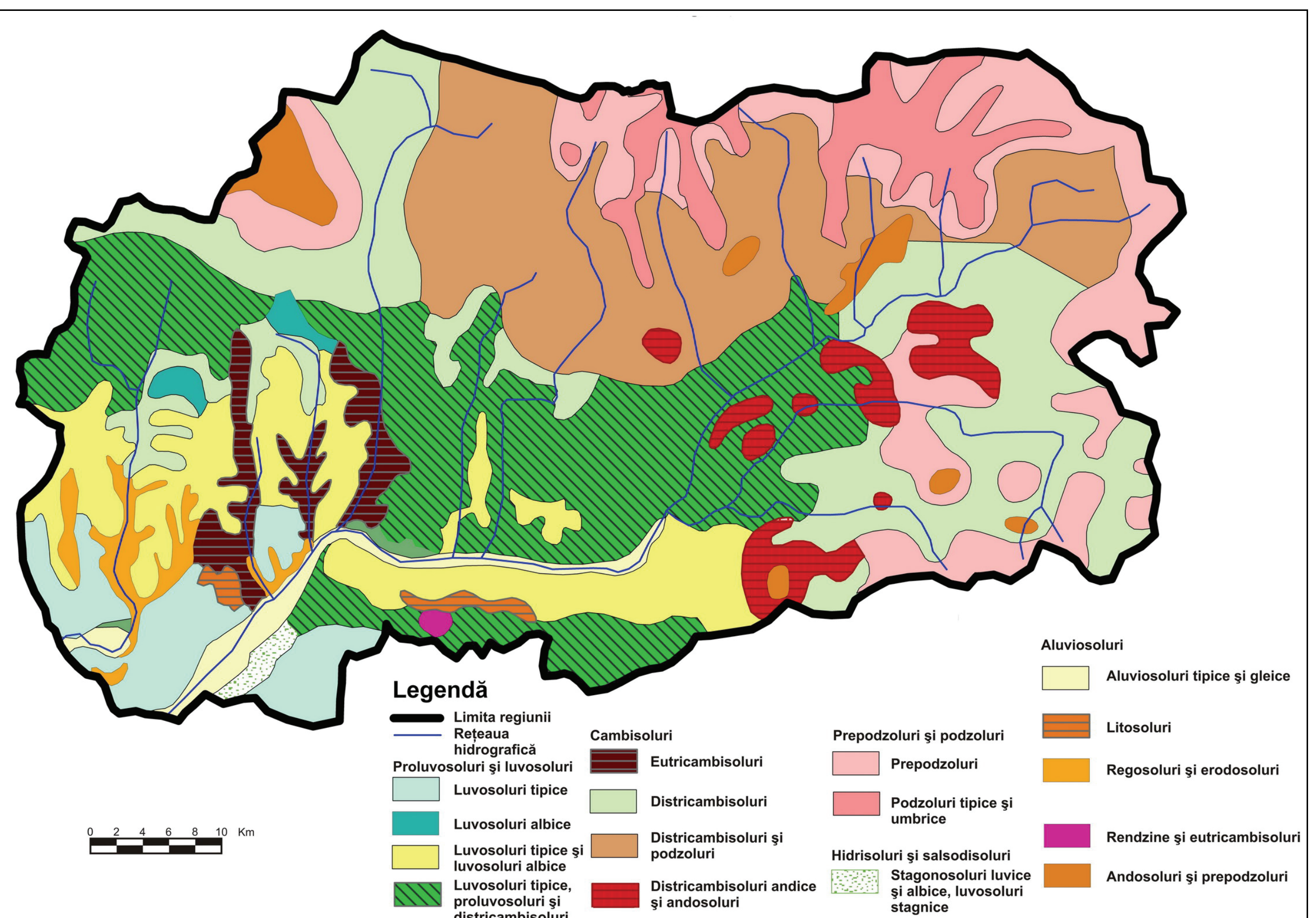

Fig. 22. Țara Năsăudului. Harta solurilor

Solurile din *Munții Bârgăului* sunt reprezentate de proluvolsoluri şi luvosoluri, care sunt caracteristice întregului spațiu bârgăoan.

În *Dealurile Someşului Mare*, domină proluvosolurile şi luvosolurile[896]. Solurile de pe Valea Someşului Mare au o permeabilitate redusă şi au favorizat dezvoltarea zonelor forestiere. În lunca Someşului Mare, în aval de confluența cu Sălăuța, apar solurile aluviale. Sărături apar în zona Mogoşeni, Săsarm, Mintiu[897].

Concluzionăm ca regiunii *îi sunt specifice solurile de pădure, chiar şi arabilul, în aşezările din proximitatea arealului montan, fiind rezultatul defrişărilor intense.*

3.5.2. Regionarea pedologică a Țării Năsăudului

Regionarea Țării Năsăudului în funcție de învelişul pedologic evidențiază un pattern asemănător celei în funcție de criteriul geobotanic.

Prodomină luvosolurile tipice, proluvosolurile şi districambisolurile în partea centrală şi sudică a regiunii, în zona Dealurilor Ciceului (partea nordică a acestora) şi în zona Dealurilor Năsăudului (cu intruziuni de luvosoluri tipice şi albice de-a lungul Someşului Mare şi în partea centrală a Dealurilor Ciceului).

Eutricambisolurile apar doar de-a lungul Sălăuței, Ideciului şi a Văii Țibleşului.

Valea Ilişua, pe cursul inferior şi în proximitatea acesteia, este caracterizată de prezența regosolurilor şi a erodosolurilor.

Pe porțiuni restrânse, mai apar andosoluri şi prepodzoluri (în Munții Țibleşului şi pe suprafețe foarte mici în Munții Rodnei şi ai Bârgăului). La fel de restrânse sunt şi suprafețele ocupate de districambisoluri andice şi andosoluri.

Munții Rodnei sunt dominați de districambisoluri şi podzoluri, nordul şi nord-vestul acestora fiind caracterizat de prepodzoluri şi podzoluri tipice şi umbrice. Prepodzolurile apar şi în Munții Bârgăului, însă pe un fond de districambisoluri.

Partea cea mai fragmentată pedologic a Țării Năsăudului este cea sud-vestică, pe lângă luvosoluri tipice şi albice, regosoluri şi erodosoluri, eutricambisoluri şi aluviosoluri tipice şi gleice, aici fiind prezente mai ales luvosolurile tipice.

Având în vedere clasele de soluri cel mai bine reprezentate (proluvosoluri şi luvosoluri, cambisoluri, prepodzoluri şi podzoluri), se poate constata că fertilitatea solurilor din regiunea năsăudeană este mică, explicându-se astfel rolul secundar pe care îl are cultura plantelor pentru agricultura năsădeană, în majoritatea aşezărilor dominând creşterea animalelor.

3.6. Resursele subsolului

3. 6. 1. Resursele subsolului şi antropizarea „țării”. Dezvoltarea mineritului

Bogățiile subsolului (minereuri, ape minerale) şi, mai puțin cele ale solului, s-au constituit într-o premisă a dezvoltării primului centru polarizator din ținut: Rodna, după care Năsăudul s-a erijat în pol prin poziția sa strategică, de convergență facilă a fluxurilor din ținutul grăniceresc, favorabilitate întreținută de autoritățile austriece.

---

[896] Pop, Gr. P., *op. cit.*, p. 161.
[897] Chintăuan, I., *op. cit.*, p. 121.

Mineritul a reprezentat un factor stimulativ în dezvoltarea socio-economică a Rodnei, precum şi a aşezărilor din apropierea acesteia (exploatarea minereului de plumb), şi al imigrării în regiune a unor familii slovace, poloneze şi şvabe, ocupate în acest sector de activitate[898]. Această activitate va fi tratată detaliat în capitolul dedicat economiei Ţării Năsăudului.

Neferoase, cu un ridicat conţinut în plumb şi zinc, apar în şisturile cristaline ale *Munţilor Rodnei*[899]. Resursele subsolului, cu impact în antropizarea şi dezvoltarea *spaţiului adiacent Munţilor Rodnei*[900], sunt:

- minereuri neferoase complexe: Rodna (aur, argint), Valea Blaznei, Cobăşel, Şanţ, Valea Mare, Făget;
- roci utile:
    - caolin: perimetrul Parva-Cormaia;
    - grafit: perimetrul Anieş-Maieru;
    - marmură: Anieş, Parva, Maieru, Sângeorz-Băi (figurile 23, 24, 25, 26);

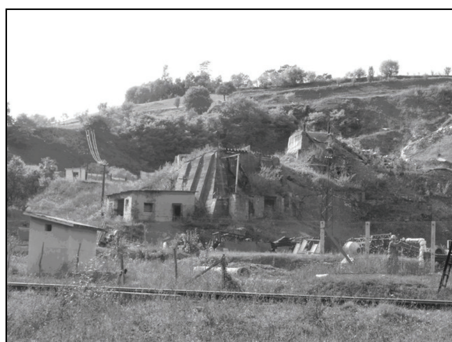

Fig. 23. Cariera de marmură Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

Fig. 24. Cariera de marmură Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

Fig. 26. Cariera de marmură Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

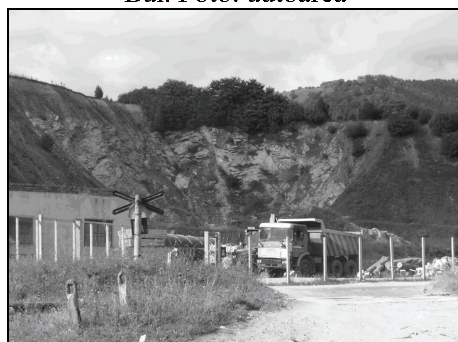

Fig. 26. Cariera de marmură Sângeorz-Băi[901]. Foto: autoarea

---

[898] Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte privind implicaţiile geografico-economice* ..., p. 107.

[899] Buta, I., 1976, *Bistriţa-Năsăud, ghid turistic al judeţului*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, p. 21.

[900] *Geografia României,* III, p. 527.

[901] Exploatarea se realizează de către SC Explo Terasit SRL (mozaic, praf de marmură, plăci, piatră de marmură).

- dacite: Anieş, Sângeorz-Băi;
- andezite: Anieş, Sângeorz-Băi;
- andezite şi dacite, exploatabile la Poiana Ilvei, Măgura Ilvei.

T. Morariu semnalează prezenţa rocilor vulcanice exploatabile şi exploatate, (unele) în „măgurile” de pe ambele maluri ale Someşului Mare, în Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Leşu şi Poiana Ilvei[902].

Resursele subsolului au impus lansarea unor activităţi industriale cu caracter local (spre exemplu, Rodna) şi de tip tradiţional, în anumite spaţii, având menirea de a reţine o parte a forţei de muncă în regiune.

Resursele minerale principale din *Munţii Ţibleşului* sunt:

- în partea centrală: sulfuri polimetalice; un filon de sulfură de fier;
- la sud-vest de vf. Ţibleş (pe Valea Zâmbrului): stibiu-berthierit (mineral rar în România)[903].

Zonele de exploatare a minereurilor şi tipurile de minereuri exploatate sunt: zona Rodna-Valea Blaznei (mineruri polimetalice); zona Rodna-Valea Vinului (minereu de fier); zona Rodna (pirită); Sângeorz-Băi şi Poiana Ilvei (dacit); Parva (roci caolinizate); zona Măgura Ilvei, la Arşiţa, şi Turnuri (andezit industrial şi de construcţii); zona Poiana Ilvei, la Lunca Seacă, Măgura Sturzii şi Tunel (dacit industrial şi de construcţii); Chiuza, Mogoşeni şi Salva, Valea Someşului (nisipuri şi pietrişuri); Anieş şi Parva (marmură şi calcar ornamental).

3.6.2. Resursele de apă minerală

Tectonica regiunii şi litologia s-au pus în evidenţă, în întreaga regiune a Ţării Năsăudului, inclusiv în *Munţii Bârgăului*, prin apariţia numeroaselor izvoare minerale. Apele mineralizate (acidulate în Munţii Ţibleş) sunt numite „borcuturi” sau „borvizuri”[904].

Astfel, una dintre componentele principale ale resurselor minerale sunt şi izvoarele de ape minerale. Insuficient exploatate, acestea se află răspândite pe întreg cuprinsul judeţului. O parte dintre izvoarele de ape minerale sunt cunoscute pentru efectele lor curative (Sângeorz-Băi, Rodna, Maieru) încă de pe vremea Imperiului Roman.

Luând în considerare cele de mai sus, trebuie subliniat faptul că în judeţ există mari posibilităţi pentru transformarea şi dezvoltarea unor localităţi cu astfel de resurse naturale, în mici staţiuni climaterice şi balneoclimaterice. Pot fi citate în acest sens: Valea Vinului, Valea Mare, Lunca Ilvei, Parva, Colibiţa ş.a. Toate acestea sunt situate în zone deosebit de pitoreşti, cu un climat plăcut şi cu un potenţial turistic foarte ridicat.

Captarea şi îmbutelierea apelor minerale este posibilă în locurile unde debitul lor poate asigura această activitate (Valea Vinului, Rodna, Anieş, Parva, Lunca Ilvei).

În Ţara Năsăudului, există 74 de iviri de ape minerale, dintre care două sunt sulfuroase (în Munţii Rodnei), şi 42 de iviri carbogazoase, în aceiaşi munţi. În Munţii Bârgăului, există 29 de iviri de ape minerale carbogazoase.

---

902 Morariu, T., 1937, *Vieaţa pastorală...*, p. 6.
903 *Geografia României*, III, p. 65.
904 *Geografia României*, III, p. 59.

Ape minerale carbogazoase

Munții Țibleş:

- Târlişua: La Borcut (2.680[905], 5.498,99[906]), Izvorul din pădure (1.840, 625);
- Fiad: Izvorul Mesteacăn (25.290, 4.860,52).

Munții Rodnei

- Romuli: Izvorul Din Zăvoaie (3.000, 5.454,20), Izvorul Din pădure (3.000, 4.856,50);
- Parva: Izvorul Carpatia (7.000, 7.502,40);
- Sângeorz-Băi: Izvorul Nr. 1 (692, 11.000), Izvorul Nr. 2 (6.048, 11.700), Izvorul Nr. 3 (4.320, 14.000), Izvorul Nr. 4 (360, 3.800), Izvorul Nr. 5 (432, 4.600), Izvorul Nr. 6 (16.984, 11.000), Izvorul Nr. 7 (27.648, 8.900), Izvorul Nr. 8 (10.363, 12.000), Izvorul Nr. 9 (43.200, 12.200);
- Cormaia: Izvorul Cormaia (1.800, 6.400);
- Maieru: Izvorul Vinului;
- Anieş: Izvorul Valea Cabii (3.600, 5.511), Izvorul Din şosea (7.200, 8.803,84), Izvorul Hojda (4.320, 4.288,75), Izvorul Putinei (1.440, 3.860,46), Izvorul Lui Doani (4.300, 2.035,95), Brigada silvică (5.760, 3.500), Izvorul Tarsa (10.000, 4.511), Izvorul Din Valea Secii (1.100, 4.200);
- Rodna[907]: Fântâna lui Someşan Petru (1.800), Fântâna de la Pop Octavian (2.300), Fântâna de la Brazi (3.211), Fântâna de la Filipoi (2.820,96), Fântâna de la Szilagyi (2.100,2), Fântâna de la Cirdan (1.970.4), Fântâna de la Bodrihan (2.200), Fântâna de la Manu (1.860,76), Fântâna de pe str. Horea (1.400,2), Izvorul Pipiri (2.880, 3.640,84), Izvorul Găunoasa (3.600, 4.320,4);
- ValeaVinului: Izvorul Culturii (10.800, 4.345,97);
- Şanț: Izvorul Vinişor (2.740, 3.450,2), Izvorul Valea Ursului (2.680, 3.680,45), Izvorul Valea Cornii (2.500, 3.545,35), Izvorul Câțibav (2.240, 3.630,3), Izvorul Dâmbul Bor (2.680, 4.416,1).

Munții Bârgăului

- Poiana Ilvei: Izvorul La Borcut (3.280, 4.033,36), Izvorul De la Rogina (2.650, 3.626,5);
- Măgura Ilvei: Izvorul Secături (1.460, 1.460); Izvorul Nr. 1 Arşita (1.440, 1.860,4);
- Ilva Mare: Izvorul de la Cariera de piatră (1.800, 2.971,5), Izvorul La Sârbi (2.200, 1.460,4), Izvorul Recele (Bodale, Măricuț) (2.592, 1.840,6), Izvorul Sârbi (2.460, 2.840,6), Izvorul Din Valea lui Leonte (2.600, 2.540,6), Izvorul Din Dealul Hugului (2.120, 1.978,4), Izvorul din Dealul Niculai (2.586, 3.159,3), Izvorul Melian (2.140, 1.717,5), Izvorul De la Suceni (2.050, 2.642,6), Izvorul „Sub Plese" (la Berengeni) (2.250, 3.860,4);
- Lunca Ilvei: Izvorul Nr. 1 Dealul Sârbgilor („La Borcut") (1.840, 1.890,3), Izvorul Nr. 2 Dealul Sârbilor („Sub Cicere") (2.200, 3.898,7), Izvorul Ciriloi (La Someşeni) (2.100, 3.348,8), Izvorul Măricuț (2.600, 4.357,9), Izvorul Matei (2.550,

[905] Debit/l.

[906] Mineralizarea mg/kg.

[907] La unele, apare doar mineralizarea.

4.320,6), Izvorul Tomuța (2.800, 3.789,4), Izvorul De pe Recele (2.600, 3.679,6), Izvorul Cucureasa (1.440, 4.680), Izvorul Sub Pleşe (1.628, 7.452,4), Izvorul de la Bolovanu (2.200, 15.057,5), Izvorul Din Valea Borcutului (2.400, 9.917), Izvorul Vinului (2.400, 3.240,3), Izvorul Poiana Darmoz (2.600, 3.780,2), Izvorul Valea Roşie (2.200, 2.671), Izvorul Doboşeni (1.680, 2.480,5), Izvorul Valea Leşului (1.980, 2.496,3).

Ape sulfuroase

Munții Rodnei

- Feldru: Izvorul din Valea lui Dan (538, 2.146,9);
- Rebra: Izvorul din Valea Pietrei (532, 790).

Ape sarate (clorurate sodice; clorosodice): Chiuza, Floreşti, Mintiu, Mogoşeni, Podirei, Săsarm, Tăure.

Dintre izvoarele de apă minerală, următoarele sunt:

• bicarbonatate:
  - calcice: Sângeorz-Băi, Anieş, Şanț, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Lunca Ilvei;
  - sodice: Valea Vinului, Ilva Mare;
  - clorurate: Parva, Sângeorz-Băi, Anieş, Lunca Ilvei;

• feruginoase: Maieru, Anieş, Poiana Ilvei, Ilva Mare, Romuli;

• carbogazoase: Sângeorz-Băi, Rodna, Ilva Mare;

• clorurate: Căianu Mic, Chiuza;
  - mofete: Romuli, Parva, Sângeorz-Băi, Ilva Mare[908];
  - izvoare sărate: Săsarm[909].
  - ape minerale feruginoase şi carbogazoase: Lunca Ilvei, Ilva Mare, Poiana Ilvei, Măgura Ilvei[910].

[908] Buta, I., *op. cit.*, p. 21-22.
[909] *Geografia României*, III, p. 525.
[910] *Ibidem*, p. 104.

4. Coordonatele geodemografice ale Țării Năsăudului

4.1. Vechimea populării – coordonate istorice şi geodemografice

Pentru a argumenta vechimea populării acestei „țări”, am luat în considerare urmele arheologice şi documente istorice care atestă antropizarea teritoriului, adică trecutul, colonizări, mişcări de populație. Se atestă locuirea teritoriului *cu 5000 de ani în urmă*, conform descoperirilor făcute la Rebrişoara şi Nepos. Astfel, *ceramica neolitică* descoperită în apropierea Năsăudului, la locul numit „Pe Lac”, este o dovadă că această zonă a fost populată din cele mai vechi timpuri. Şi în perioada dezvoltării statului dac, în timpul lui Burebista şi al lui Decebal, în aceasta zonă, granița Imperiului Roman era fixată pe linia Căşeiu (jud. Cluj) – Ilişua – Spermezeu – Zagra – Năsăud – Livezile – Orheiu Bistriței – Monor (jud. Bistrița-Năsăud) – Brâncovineşti (jud. Mureş), de unde rezultă că o parte din Țara Năsăudului a rămas în afara acestei granițe, continuând să aparțină dacilor liberi, populație care apoi s-a romanizat şi şi-a continuat existența în aceste locuri, după retragerea romană din 271 p. Chr. Mai târziu, în „Cronica lui Anonymus”, este atestat voievodatul lui Gelu, cuprinzând o mare parte din teritoriul actual al județului Bistrița-Năsăud[911].

Mărturii ale umanizării timpurii a regiunii năsăudene sunt *descoperirile arheologice*[912] (tabelul 11):

- *paleoliticul superior*: unelte din piatră şi silex: Mintiu şi Cepari;

- *epoca bronzului* (cca 1700-1150 a. Chr.): depozite de bronzuri: Căianu Mic, Rebrişoara[913];

- *prima epocă a fierului (Halstatt)* (cca 1150-450 a. Chr.), ale cărei elemente de cultură materială şi spirituală sunt atribuite tracilor[914];

- *a doua epocă a fierului (Latène)* (450 a. Chr.- sec. II p. Chr.) marchează apariția triburilor celtice pe teritoriul județului: necropola de la Cepari[915]; descoperiri dacice (ceramică, monede, obiecte de podoabă, unelte de muncă): Nimigea de Sus; „vestigii ale simbiozei culturii materiale şi spirituale, dacice şi celtice”[916]: Cepari;

- *perioada romană*: Ilişua (castru); turnuri de apărare, pază şi observație în „barbaricum”: Perişor, Zagra, Runcu Salvei, Salva, Năsăud-Dumbrava; la Chiuza, romanii au exploatat, în arendă, importante zăcăminte de sare[917]; turnuri militare: Căianu Mic;

---

911 Bachiş, Şt., *op. cit.*
912 Tabelul 1 – Grapini, L.-I., *op. cit.*, p. 32-33, cu modificări.
913 *Ibidem*, p. 24-25.
914 *Ibidem*, p. 25.
915 *Ibidem*, p. 26.
916 *Ibidem*, p. 31.
917 Buta, I., *op. cit.*, p. 26-27.

- *sfârşitul mileniului I p. Hr.*: la Şintereag s-au făcut descoperiri arheologice ce atestă existenţa populaţiei, confirmând perioada de formare a poporului român şi în această regiune, precum şi prezenţa autohtonilor în perioada migraţiilor[918];

- *perioada prefeudală* (părăsirea oficială a Daciei de a administraţia romană – sec. X): Anieş; urme ale ostrogoţilor şi gepizilor: Cepari[919];

- *sec. IX-XI* – număr mare de aşezări: Rebrişoara;

- *feudalism timpuriu* (sec. X – prima jumătate a sec. XIV): elemente noi aparţinând saşilor, maghiarilor şi secuilor[920].

Tabel 11. Vechimea populării Ţării Năsăudului

Oraş Comună	Perioada							
	Paleolitic	Neolitic	Epoca Bronzului	Halstatt	Latène	Daco-romană	Prefeudală	Feudală
Năsăud						Năsăud		
Căianu Mic			Căianu Mic, Dumbrăviţa			Căianu Mic	Căianu Mic (2)[921], Ciceu-Poieni (2), Dobric, Dobricel	
Maieru								Anieş
Nimigea	Mintiu		Nimigea de Jos, Tăure	Tăure		Nimigea de Jos	Tăure	
Salva						Salva		
Sperme-zeu						Sita (3)		
Zagra						Perişor, Zagra (3)		

Pentru a înţelege modalitatea de atestare documentară a aşezărilor din Ţara Năsăudului, exemplificăm prin aceea a satului Rebra, în care se menţionează şi situaţia altor aşezări năsăudene.

Atestarea documentară a satului Rebra (a denumirii oficiale) s-a realizat la mijlocul secolului al XV-lea (în anul 1440). Menţiuni încă neverificate s-au mai făcut la 1245 (când unele surse istorice menţionează apariţia primelor documente ce atestă existenţa unor puternice aşezări permanente) şi la 1380 (an în care este menţionat râul Rebra – „Rivulus Rebre" – şi nu localitatea).

Deci, Rebra este un sat vechi, care, în anul 1440, apare sub numele de „Felsec Rebra" (Rebra de Sus), alături de „Als Rebra" (Rebra de Jos sau Rebrişoara). Această primă atestare a aşezării se păstrează într-un act de danie prin care satele de pe Valea Rodnei, împreună cu cetatea ‚Castris Rodnensis' (între care şi Rebra de Sus), erau donate comitelui Mihail Jackch de Kusal. În acest sens,

[918] *Ibidem*, p. 27.
[919] Grapini, L.-I., *op. cit.*, p. 31.
[920] *Ibidem, loc. cit.*
[921] În paranteză, este trecut numărul vestigiilor - *Ibidem*, p. 33.

Victor Montogna menţionează că „[f]iica lui Sigismund (1387-1437), soţia lui Albert I (1439-1440), ajungând în lupta pentru tron cu Vladislav I şi dorind să-şi câştige aderenţi, în 1440 dăruieşte Rodna şi dependinţa ei lui Ştefan Iaks de Kusaly, fost comite al secuilor". În actul de danie, se spune despre castrul Rodnei că „e dărăpănat cu desăvârşire, iar satele aparţinătoare: Năsăud, Maieru, Răbra de Sus, Răbra de Jos, Telciu, Salva, Zagra, Mocod, când în mare parte sunt goale şi despuiate"[922].

De asemenea, Nicolae Drăganu scrie că la conventul de la Cluj-Mănăştur, din 1450, se menţionează că ţinutul Rodnei, aparţine lui Iakk de Kusaly şi fratelui mort al acestuia. Vasile Meruţiu menţionează că ţinutul Rodnei *(„Districtus Rodnensis", aşa cum a fost numit în Decretul regelui Sigismund, emis la Pojon în 1435)* sau Vallis Rodnensis cuprinde următoarele comune: Rodna; Năsăud, Maieru, Sângeorz, Feldru, Rebra, Rebrişoara, Telciu, Salva, Zagra şi Mocod[923].

Treisprezece ani după atestarea Rebrei, în 1453, satele româneşti de pe Valea Rodnei, au fost atribuite, împreună cu districtul săsesc al Bistriţei, lui Iancu de Hunedoara, care devine comite perpetuu al ţinutului. După 1475, regele maghiar, Matei Corvin, incorporează Valea Someşului oraşului Bistriţa, ţinutul purtând numele de „Vallis Valachis" (în documentele din 1547[924]). Ulterior, în documentele vremii, comunele apar sub diverse denumiri, în funcţie de limba în care erau scrise (latină, maghiară, germană).[925].

Şt. Bachiş consideră că năvălirile tătare în Valea Rodnei au avut un rol fundamental în întemeierea unor sate. Autorul afirmă că datorită năvălirilor tătare din secolul al XI-lea, locuitori aparţinând ţinutului Rodnei s-au refugiat în păduri, unde şi-au creat adăposturi mai sigure în locuri mai ferite. Acelaşi autor, menţionează că aceste adăposturi au primit un caracter permanent la începutul veacului al XII-lea. De asemenea, repartizarea în teren a gospodăriilor s-a realizat astfel: „pe lângă locurile neinundabile şi ferite de viituri; lângă pâraie s-au izvoare cu apă permanentă; pe pământuri zvântate, podereie sau terase joase, apărate de vânturi; prin poieni şi rarişti uşor accesibile şi nu prea îndepărtate unele de altele ca să poată auzi strigătul de om", fiind grupate pe neamuri[926].

4.2. Dinamica populaţiei reflectată în evoluţia numerică, mişcarea naturală şi mobilitatea teritorială

4.2.1. Menţinerea unui nivel demografic cantitativ ridicat

În anul 2005, Năsăud şi Sângeorz-Băi aveau peste 10000 de locuitori (Năsăud fiind cel mai populat, cu 10953 locuitori). Cele mai mari comune (între 6001 şi 8000 de locuitori) sunt situate în nord-vestul regiunii (Maieru şi Rodna). O altă grupare de comune mari (4001-6000 locuitori) sunt în partea sud-vestică a regiunii: Spermezeu, Căianu Mic şi Nimigea. Cele mai multe comune năsăudene

---

922 Bachiş, Şt., *op. cit.*.
923 *Ibidem.*
924 *Ibidem.*
925 *Ibidem.*
926 *Ibidem.*

(12) au un număr de locuitori cuprins între 2001-4000, majoritatea fiind în estul şi sud-estul Ţării Năsăudului. Cele mai mici comune năsăudene sunt Coşbuc, Romuli, Runcu Salvei şi Poiana Ilvei (sub 2000 de locuitori).

Exemplele oferite de graficele[927] de mai jos sunt o dovadă a trendului ascendent al evoluţiei geodemografice în Ţara Năsăudului. În elaborarea lor, am grupat aşezările pe văi, astfel:

- *Aşezările din Culoarul Someşului Mare*: comuna *Chiuza* (sate: Chiuza, Săsarm, Piatra, Mireş), comuna *Nimigea* (sate: Nimigea de Jos, Mititei, Nimigea de Sus, Mintiu, Tăure, Floreşti, Mogoşeni), *oraşul Năsăud* (cu două cartiere aparţinătoare, foste aşezări rurale: Luşca şi Liviu Rebreanu), *Rebrişoara* (sate: Rebrişoara, Podirei, Gersa I, Gersa II), *Feldru* (sate: Feldru, Nepos), *oraşul Sângeorz-Băi* (sate care intră în aria de influenţă a oraşului: Valea Borcutului, Cormaia);
- *Comunele de pe Valea Someşului Mare, în amonte de Sângeorz-Băi*: *Maieru* (sate: Maieru, Anieş), *Rodna* (sate: Rodna, Valea Vinului), *Şanţ* (sate: Şanţ, Valea Mare);
- *Comunele de pe Valea Ilişua*: *Căianu Mic* (sate: Căianu Mic, Căianu Mare, Dumbrăviţa, Dobric, Dobricel, Ciceu Poieni), *Spermezeu* (sate: Spermezeu, Spermezeu Vale, Hălmăsău, Şesuri, Sita, Păltineasa, Lunca Borlesei), *Târlişua* (sate: Târlişua, Agrieş, Agrieşel, Borleasa, Răcăteşu, Lunca Sătească, Cireaşi, Oarzina, Şendroaia, Molişet);
- *Comuna de pe Valea Zagrei sau a Ţibleşului*: *Zagra* (sate: Zagra, Poienile Zagrei, Suplai, Perişor, Alunişul);
- *Comunele de pe Valea Sălăuţa: Salva* (sate: Salva, Runcu Salvei[928]), *Coşbuc* (sat: Coşbuc), *Telciu* (sate: Telciu, Bichigiu, Telcişor, Fiad), *Romuli* (sate: Romuli, Dealul Ştefăniţei);
- *Comunele de pe Valea Rebrei:* Rebra, Parva;
- *Comunele de pe Valea Ilvei: Ilva Mică* (sate: Ilva Mică), *Măgura Ilvei* (sate: Măgura Ilvei, Poiana Ilvei[929], Arşiţa), *Ilva Mare* (sate: Ilva Mare, Ivăneasa), *Lunca Ilvei* (sate: Lunca Ilvei, Tătaru);
- *Comuna de pe Valea Leşu: Leşu* (sate: Leşu, Lunca Leşului).

Evoluţia numerică a populaţiei din localităţile din actuala Ţară a Năsăudului, în perioada 1720-1870 (figurile 27-38) şi 1870-1970 (figurile 39-50).

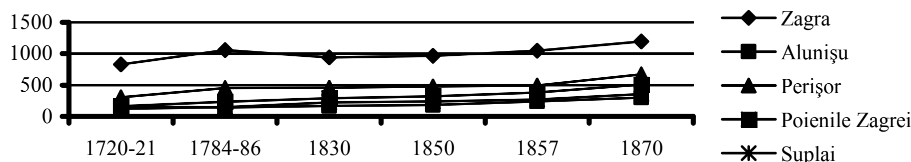

Fig. 27. Evoluţia numerică a populaţiei din localităţile de pe Valea Zagrei

[927] Date de la Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op. cit.*
[928] Devenită comună în 2005.
[929] Devenită comună în 2005.

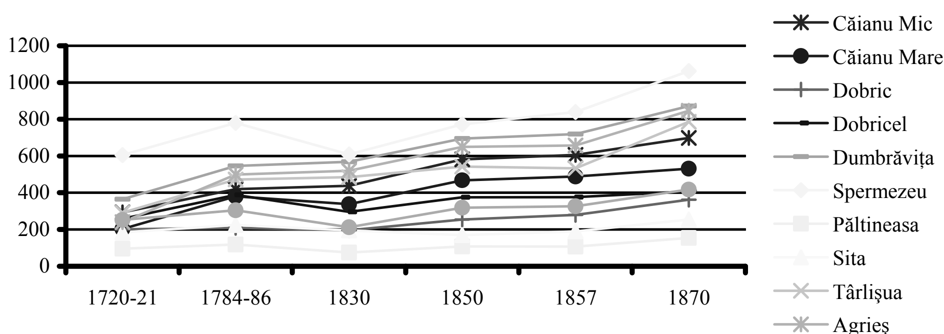

Fig. 28. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Ilişua

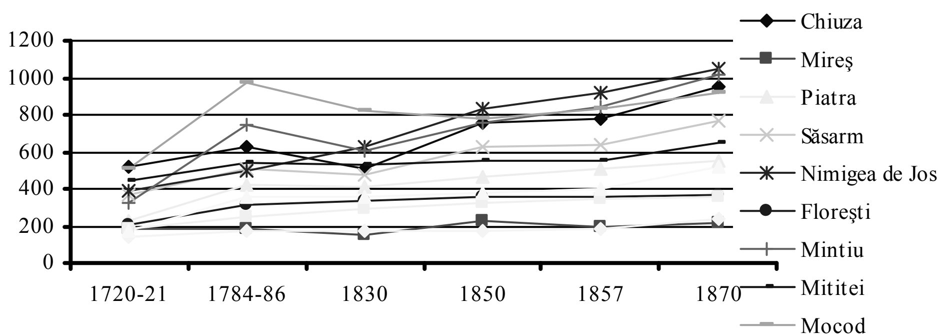

Fig. 29. Evoluția numerică a populației din localitățile din apropiere de Beclean

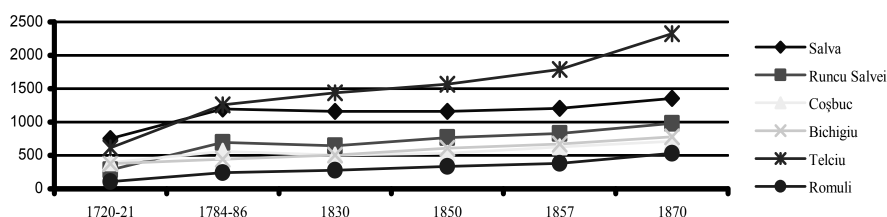

Fig. 30. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Sălăuței

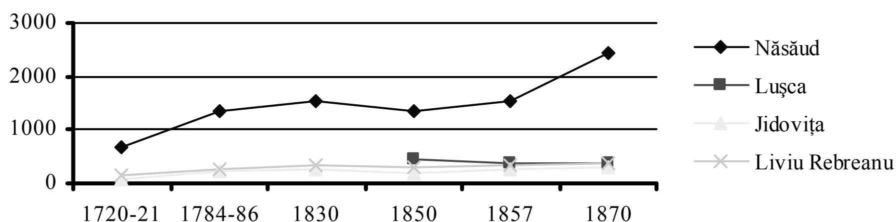

Fig. 31. Evoluția numerică a populației din localitățile polarizate direct de Năsăud și a Năsăudului

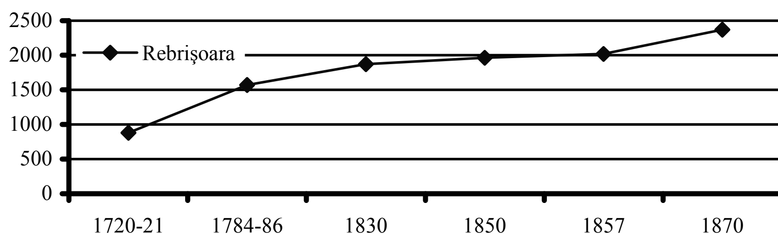

Fig. 32. Evoluția numerică a populației din satul Rebrişoara

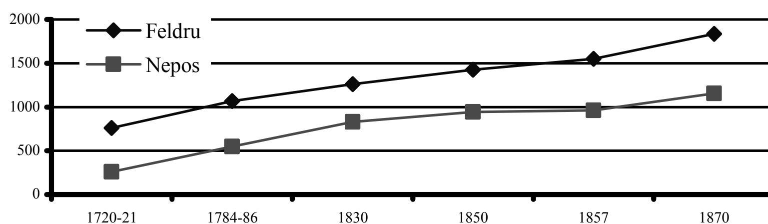

Fig. 33. Evoluția numerică a populației din comuna Feldru

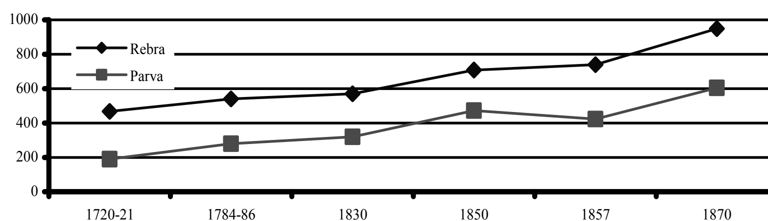

Fig. 34. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Rebrei

A doua etapă de militarizare vizează desprinderea de Rebra, în anul 1773, a unei noi comune – Parva – şi declararea acesteia entitate politico-militară şi administrativă de sine stătătoare. În această situație, se observă rolul comunei Rebra: „comună - matcă”[930].

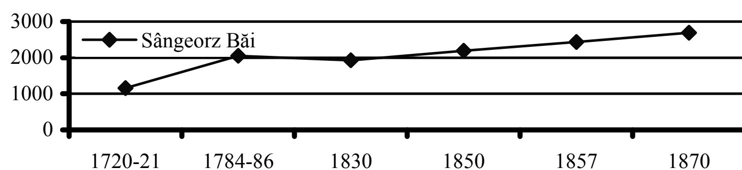

Fig. 35. Evoluția numerică a populației din Sângeorz-Băi

[930] Bachiş, Şt., *op. cit.*

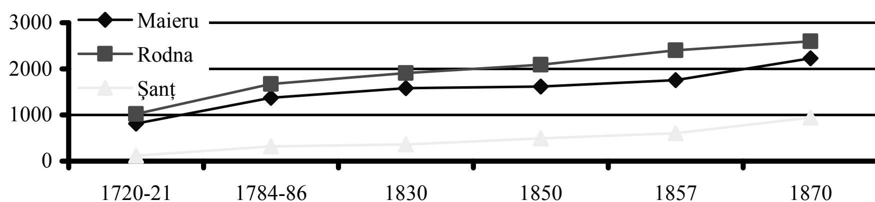

Fig. 36. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe valea superioară a Someşului Mare

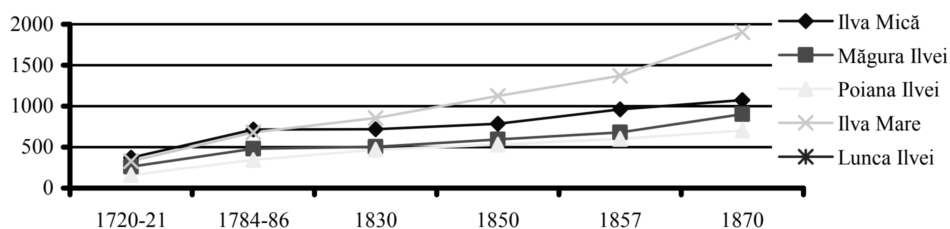

Fig. 37. Evoluția numerică a populației „Ilvelor”

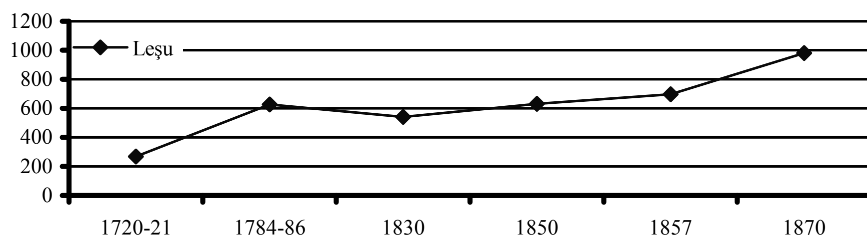

Fig. 38. Evoluția numerică a populației din localitatea Leşu

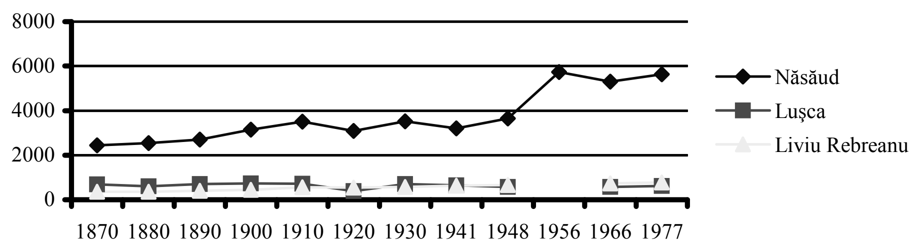

Fig. 39. Evoluția numerică a populației din localitățile polarizate direct de Năsăud şi a Năsăudului [931]

[931] La recensământul din 1956, populația satelor Luşca şi Liviu Rebreanu a fost recenzată la oraşul Năsăud.

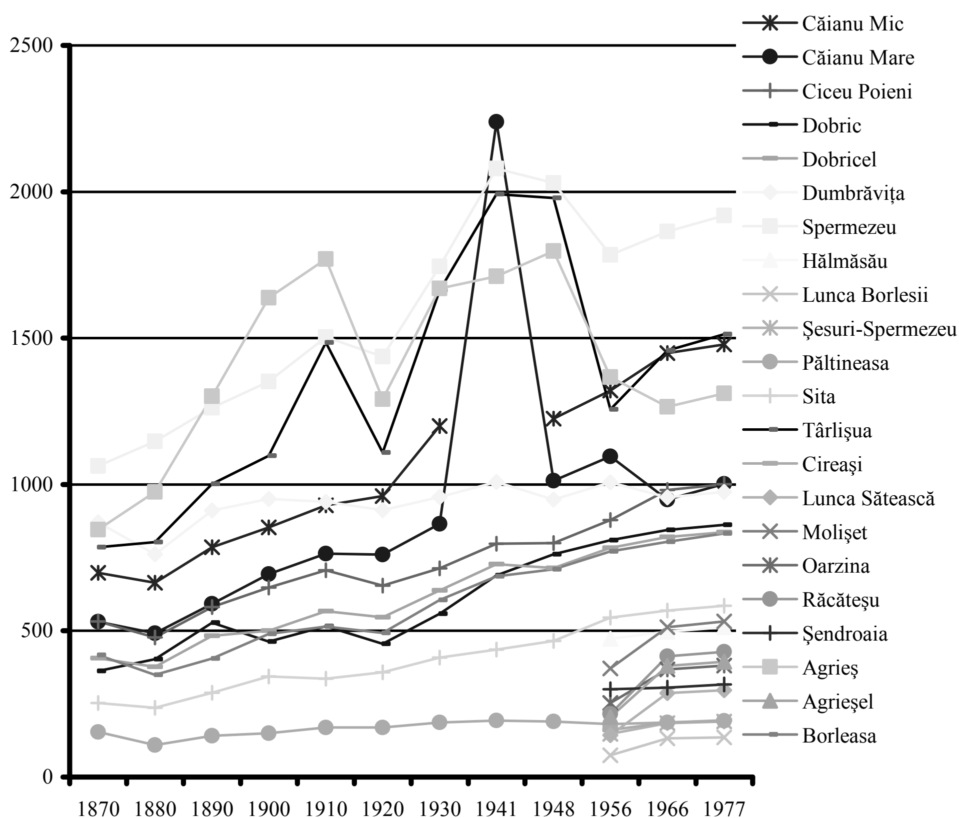

Fig. 40. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Ilişua[932]

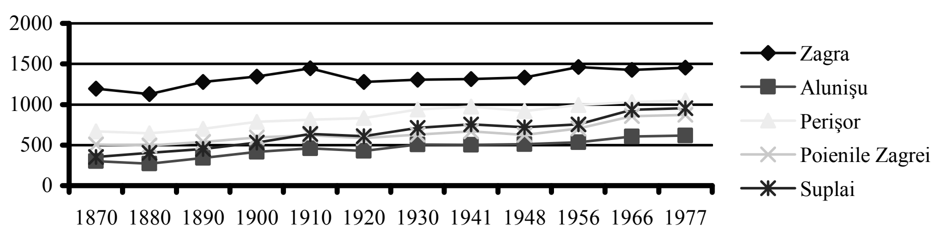

Fig. 41. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Zagrei

[932] La recensământul din 1941, populația satului Căianu Mic a fost recenzată la satul Căianu Mare.

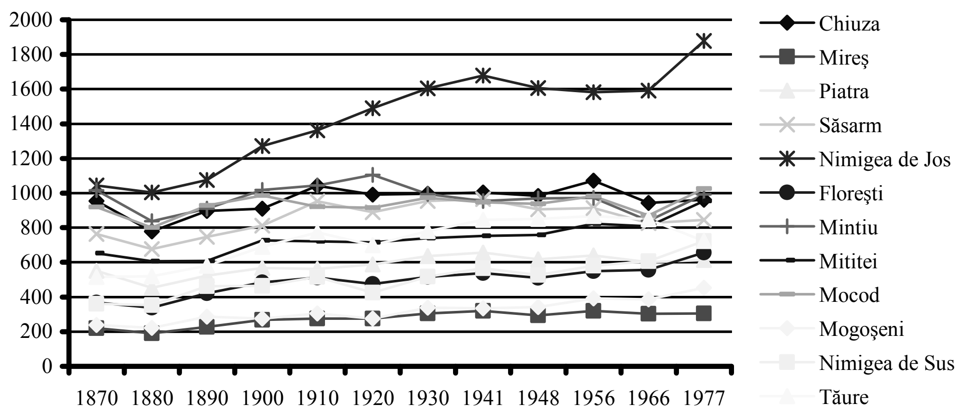

Fig. 42. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Someşului Mare în apropiere de Beclean

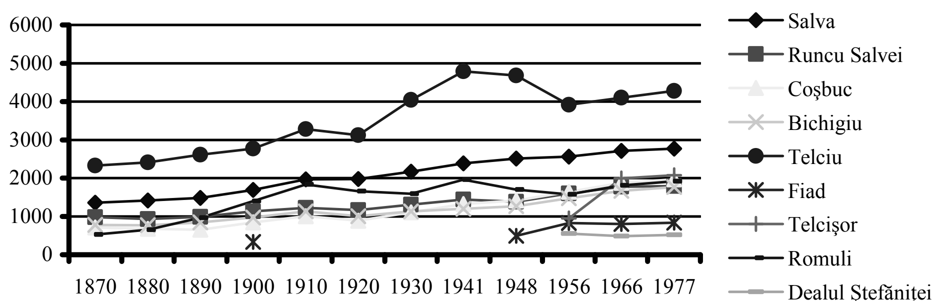

Fig. 43. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Sălăuței

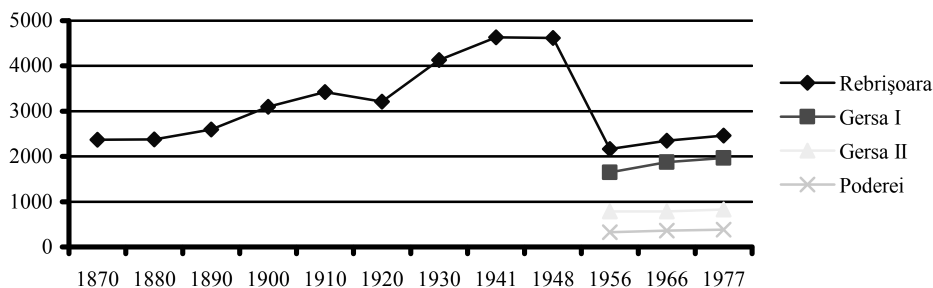

Fig. 44. Evoluția numerică a populației din localitățile din comuna Rebrişoara

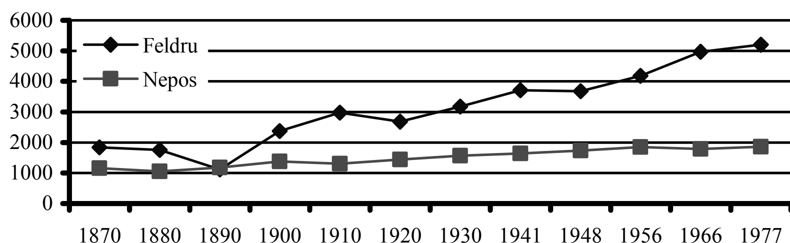

Fig. 45. Evoluția numerică a populației din comuna Feldru

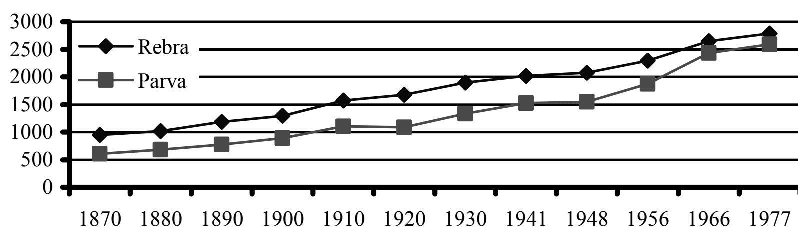

Fig. 46. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe Valea Rebrei

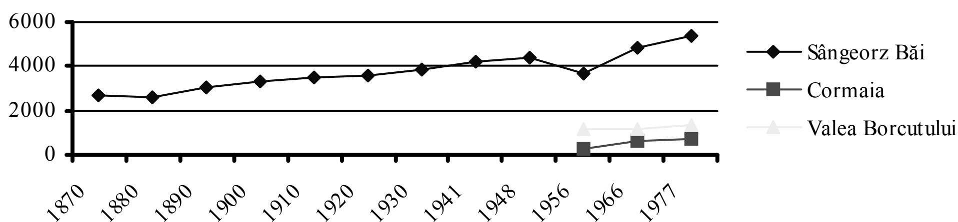

Fig. 47. Evoluția numerică a populației din Sângeorz-Băi [933]

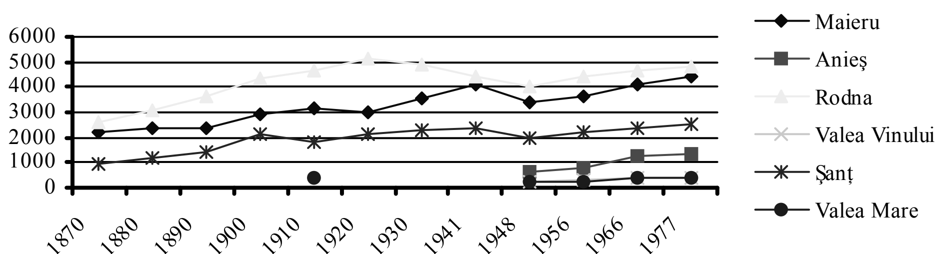

Fig. 48. Evoluția numerică a populației din localitățile de pe valea superioară a Someşului Mare

[933] La recensămintele din intervalul 1870-1948, populația satelor Cormaia şi Valea Borcutului a fost recenzată la oraşul Sângeorz-Băi.

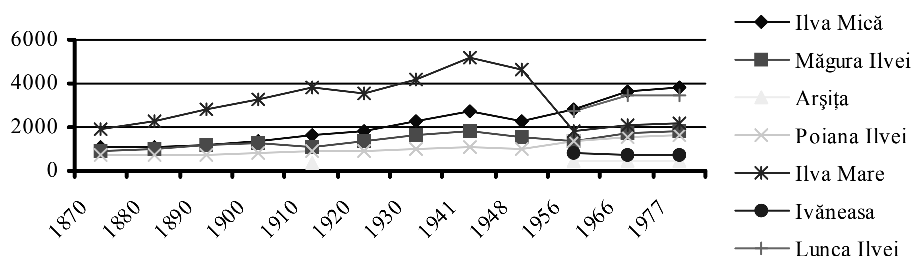

Fig. 49. Evoluţia numerică a populaţiei „Ilvelor”

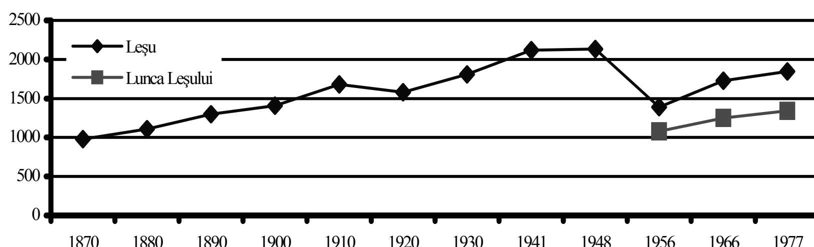

Fig. 50. Evoluţia numerică a populaţiei comunei Leşu

Analizând *evoluţia numărului de locuitori din regiunea năsăudeană, la ultimele patru recensăminte*, am constatat că numărul de locuitori a înregistrat două tendinţe contrare: de creştere între 1966 şi 1992 şi de scădere între 1922 şi 2002 (figura 51). Scăderea numărului de locuitori a fost determinată de migraţia externă (cu valori mari în această regiune[934]) şi de valorilor mici ale natalităţii.

Tendinţele de creştere şi de scădere a populaţiei din aşezările năsăudene, după 1910, sunt evidenţiate în tabelul şi figura de mai jos (tabelul 12 şi figura 52).

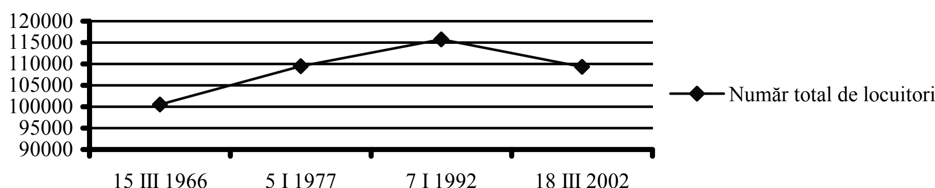

Fig. 51. Ţara Năsăudului. Tendinţe ale numărului de locuitori în perioada 1966-2002

[934] Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Aspecte ale migraţiei din regiunea năsăudeană...*, p. 184-1991.

Tabel 12. Tendințe ale numărului de locuitori în Țara Năsăudului, după 1910

Oraş/comună	1930_1910	1941_1930	1948_1941	1966_1956	1977_1966	1992_1977	1992_1966	2002_1992	2002_1910
Năsăud	0,00	-6,06	10,05	15,63	30,06	41,42	83,93	-13,09	121,01
Sângeorz-Băi	10,11	10,07	4,41	29,53	23,16	24,71	53,59	-0,78	194,63
Căianu Mic	11,46	10,83	-0,40	2,12	-2,13	-1,32	-3,42	-6,91	22,33
Chiuza	2,01	1,80	-4,76	-9,17	-4,26	-9,02	-12,90	-4,38	-21,33
Coşbuc	4,64	13,29	5,85	13,55	-2,37	0,52	-1,87	-13,40	40,80
Feldru	10,80	13,01	1,03	11,92	3,86	11,91	16,23	-9,80	65,60
Ilva Mare	7,79	23,95	-11,37	8,33	-2,28	-5,94	-8,08	-0,46	-33,94
Ilva Mică	35,06	21,76	-15,85	27,54	3,59	0,40	4,01	-6,80	110,26
Leşu	7,74	16,58	1,23	21,07	3,66	1,46	5,17	-4,31	78,38
Lunca Ilvei				25,95	5,56	-7,54	-2,40	-1,44	
Maieru	14,72	14,03	-1,13	20,29	16,40	15,31	34,22	2,73	136,22
Măgura Ilvei	12,52	10,43	-9,27	13,57	11,24	-1,20	9,90	-5,55	65,22
Nimigea	5,04	2,40	-1,87	-3,62	-4,64	-10,98	-15,11	0,00	-10,24
Parva	20,45	14,65	1,51	29,93	6,05	7,64	14,15	-4,40	140,09
Rebra	20,60	6,85	2,32	15,25	2,87	7,75	10,85	3,92	93,71
Rebrişoara	20,63	12,13	-0,26	9,01	-4,67	-2,58	-7,13	-4,97	38,45
Rodna	3,69	-9,10	-2,63	6,36	11,78	13,68	27,08	-0,94	34,75
Romuli	-13,50	22,53	-12,74	7,71	-1,57	-12,95	-14,32	-10,55	-4,46
Salva	8,88	8,44	3,27	7,89	0,49	5,84	6,35	-7,71	38,08
Spermezeu	16,47	15,63	-1,55	7,18	-7,83	-6,64	-13,95	-11,84	29,60
Șanț	5,75	2,85	-7,26	16,24	5,04	6,68	12,06	5,38	51,92
Târlişua	4,46	11,45	2,21	18,53	-10,67	-15,98	-24,95	-16,20	-0,21
Telciu	23,15	18,43	8,00	20,93	-10,53	-7,07	-16,86	-6,16	63,78
Zagra	2,84	2,76	-2,33	9,15	-7,27	-5,55	-12,42	-11,45	-5,28

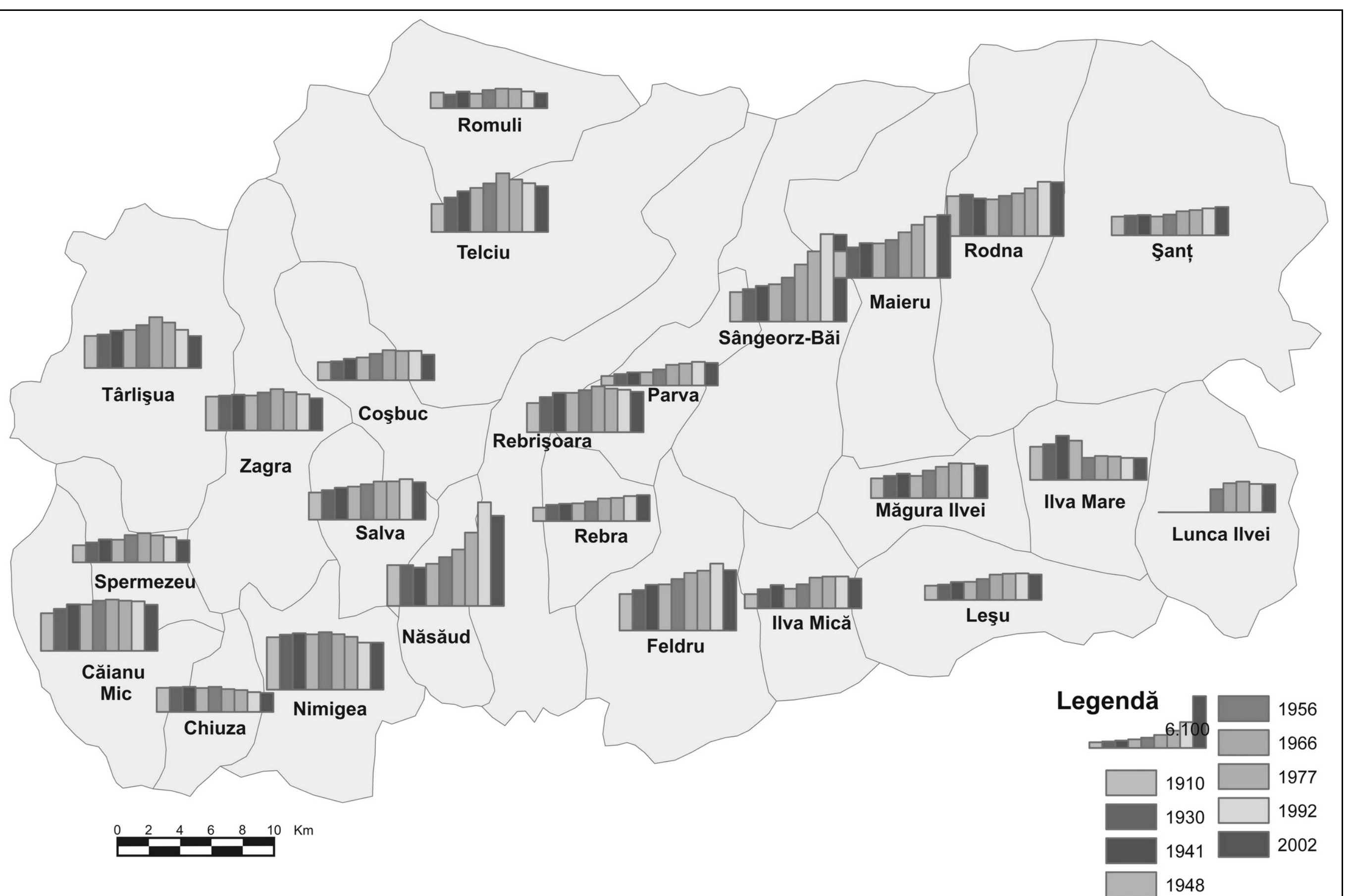

Fig. 52. Țara Năsăudului. Populația la recensămintele oficiale organizate după anul 1900

În perioada 1966-2002, populația din mediul urban a crescut (cu aproximativ 6%). Totuşi, *regiunea este rurală* (80,99% dintre locuitori trăiesc în mediul rural – tabelul 13), în timp ce la recensământul din 2002, pentru județul Bistrița-Năsăud, situația era următoarea: 36,23% populație urbană şi 63,77% populație rurală.

Tabel 13. Evoluția numărului de locuitori în regiunea năsăudeană. Diferențiere între mediul urban şi cel rural

Data recensămintelor	**15 martie 1966**	**5 ianuarie 1977**	**7 ianuarie 1992**	**18 martie 2002**
Număr de locuitori	100547	**109511**	**115768**	**109318**
Populație urbană (%)	**13,02**	15,25	19,39	**19,01**
Populație rurală (%)	86,98	84,75	80,61	80,99

Populația urbană a crescut între recensămintele din 1966 şi 1977 (în anul 1977, numărul de locuitori al celor două oraşe era aproximativ egal: 8470 de locuitori avea oraşul Năsăud şi 8231 de locuitori avea oraşul Sângeorz-Băi), această tendință menținându-se până la recensământul din 1992, fiind mai vizibilă pentru oraşul Năsăud (figura 53). Datele recensământului din 2002 marchează diferența dintre Năsăud şi Sângeorz-Băi. În cazul primului, numărul de locuitori prezintă o involuție puternică (de la 12172 de locuitori, în 1992, la 10582, în 2002), astfel încât, la recensământul din 2002, numărul locuitorilor celor două aşezări urbane era aproximativ acelaşi (10582, pentru Năsăud, şi 10200, pentru Sângeorz-Băi).

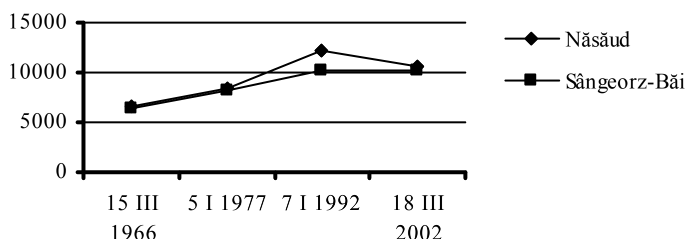

Fig. 53. Evoluția numărului de locuitori în cele două oraşe ale Țării Năsăudului, conform recensămintelor din anii 1966, 1977, 1992 şi 2002

4.2.2. Mişcarea naturală a populației în Țara Năsăudului Analiza indicatorilor demografici

Nu este necesară detalierea populației pe localități pentru că factorii de influență asupra numărului de locuitori şi asupra evoluției grupelor de vârstă se referă, în principal, la indicatorii demografici: natalitate, mortalitate, nupțialitate, indicatori disponibili doar la nivelul comunei şi al oraşului. Este destul de dificil de găsit alți factori de influență care să poată fi cuantificați statistic (spre exemplu, evaluarea nivelului de instruire şi influența lui asupra atitudinii față de viață). Cei mai sintetici indicatori disponibili, ce pot fi utilizați în această analiză, sunt: rata natalității, rata mortalității, sporul natural. Pentru anii 1992 şi 2002, cei mai importanți pentru diagnoza stării actuale a sistemului regional, situația la nivelul județului, respectiv a regiunii Țării Năsăudului, se prezintă astfel (tabelul 14).

Natalitatea – Deşi manifestă *o tendinţă descendentă* în perioada supusă analizei, natalitatea, în Ţara Năsăudului, este superioară natalităţii înregistrate în judeţ. Scăderea natalităţii în regiune este determinată, pe de o parte, de *scăderea populaţiei* cu 5099 persoane (- 4.28%), dar şi de *reducerea numărului de naşteri* cu 704 persoane (- 34.1%). Această situaţie trebuie evaluată în strânsă legătură cu o serie de alţi factori, atât de ordin general, cât şi cu caracter specific (obiceiuri, mod de viaţă, preocupări specifice, concepţii etc.).

Tabel 14. Indicatori ai mutaţiilor demo-socio-economice ale Ţării Năsăudului

Indicatorul	**1992** (‰)	**2002** (‰)	**2002-1992** (‰)
Natalitate			
- total judeţ	14,2	10,9	- 3,3
- Ţara Năsăudului	17,4	12,0	- 5,4
Mortalitate			
- total judeţ	9,9	10,7	+ 0,8
- Ţara Năsăudului	9,2	10,3	+ 1,1
Spor natural			
- total judeţ	+ 4,3	+ 10,2	+ 5,9
- Ţara Năsăudului	+ 8,2	+ 1,7	- 6,5
Sosiţi*			
- total judeţ	12,2	13,0	+ 0,8
- Ţara Năsăudului	8,1	9,1	+ 1,0
Plecaţi*			
- total judeţ	16,4	13,5	- 2,9
- Ţara Năsăudului	19,7	14,0	- 5,7
Spor migratoriu			
- total judeţ	- 4,2	- 0,5	+ 3,7
- Ţara Năsăudului	- 11,6	- 4,9	+ 6,7

* exclusiv migraţia externă

Mortalitatea – Din datele prezentate, se observă *o tendinţă de creştere*, atât la nivelul regiunii, cât şi la cel judeţean. Astfel, dacă pentru judeţ, această creştere este de 0,8‰, în Ţara Năsăudului creşterea este de 1,1‰. Analiza poate fi aprofundată şi în acest caz, pentru a determina factorii cu influenţă majoră, dar şi pe cei cu influenţă secundară. Dacă ne referim la elementele luate în calcul, se poate constata, pe lângă scăderea populaţiei utilizate în analiză, creşterea numărului de decese în anul 2002, comparativ cu 1992, de la 1100 la 1175 (+ 6,8%). Analiza comparativă a nivelului de mortalitate evidenţiază că, în regiunea năsăudeană, aceasta are valori mai mici, atât în 1992, cât şi în anul 2002, faţă de judeţ. Pentru a putea trage concluzii pertinente cu privire la evoluţia mortalităţii, ar fi utilă o aprofundare a analizei, luând în considerare mortalitatea pe grupe de vârstă, problemă ce poate fi abordată într-un alt context.

Ca o rezultantă a celor doi indicatori, *sporul natural* sintetizează evoluţia acestora în timp. La nivelul Ţării Năsăudului, acesta este superior nivelului înregistrat pe judeţ, fapt explicabil prin natalitatea mai mare şi mortalitatea mai mică decât pentru judeţ.

O altă componentă, care influenţează dinamica şi structura populaţiei pe grupe de vârstă, este *sporul migratoriu*. Determinat ca diferenţă între numărul sosiţilor şi cel al plecaţilor (ca urmare a schimbării domiciliului), este un parametru

de luat în considerare în special pentru a explica evoluția numerică a populației. La nivelul Țării Năsăudului, se remarcă *un spor migrator negativ mai accentuat comparativ cu cel înregistrat la nivel județean*. La această situație a contribuit atât reducerea numărului de sosiți la 1000 locuitori, cât şi sporirea plecaților la 1000 de locuitori, comparativ cu nivelul județului. Precizăm că datele privind mişcarea migratorie nu includ migrația externă.

În perioada 2000-2002, *rata natalității* (figura 54) evidențiază valori mai mari pentru majoritatea aşezărilor de la est de oraşul Năsăud, comparativ cu cele din vest, unde, în Salva şi Chiuza se înregistrează şi valorile cele mai mici (sub 10‰).

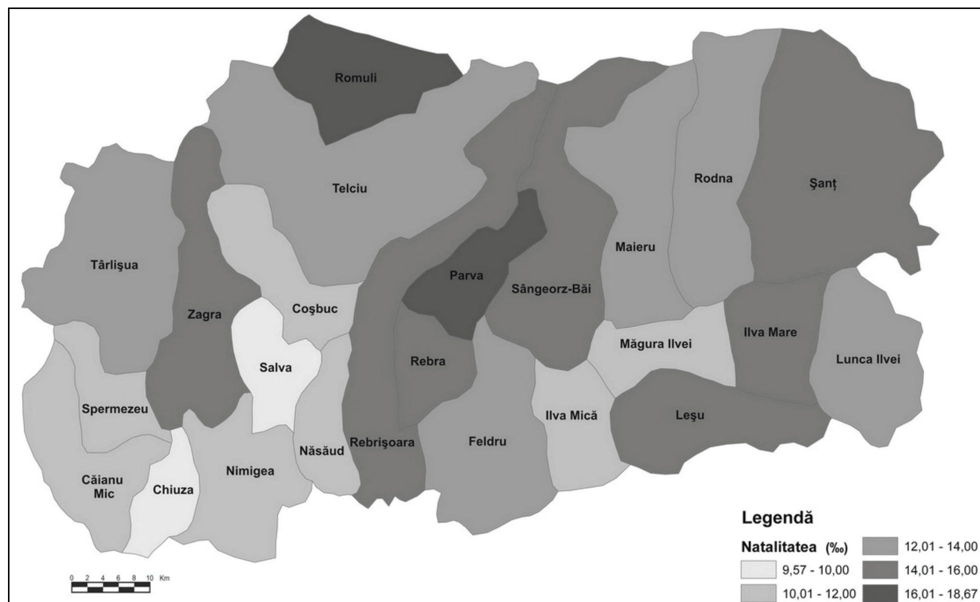

Fig. 54. Țara Năsăudului. Media valorilor natalității în perioada 2000-2002

Media ratelor natalității din această perioadă pune în evidență trei areale, unul sud-estic, unul estic şi unul nordic, cu valorile cele mai mari ale acestui indicator, în regiune, şi unul central cu mortalitatea cea mai mică (doar comuna Rebrişoara întrerupe această continuitate) şi unul sud-estic şi estic, cu valorile medii ale ratei mortalității, înregistrate în Țara Năsăudului (figura 55).

După *sporul natural*, în aceeaşi perioadă (figura 56 şi figura 57), regiunea năsăudeană poate fi divizată într-un areal vestic, cu valori negative ale indicatorului în patru dintre comune (în partea sud-vestică), şi valori pozitive ce nu depăşesc 5‰. Arealul estic are, în majoritatea comunelor şi în oraşul Sângeorz-Băi, valori pozitive, iar sporul natural cel mai mare este în comuna Parva (11,6‰).

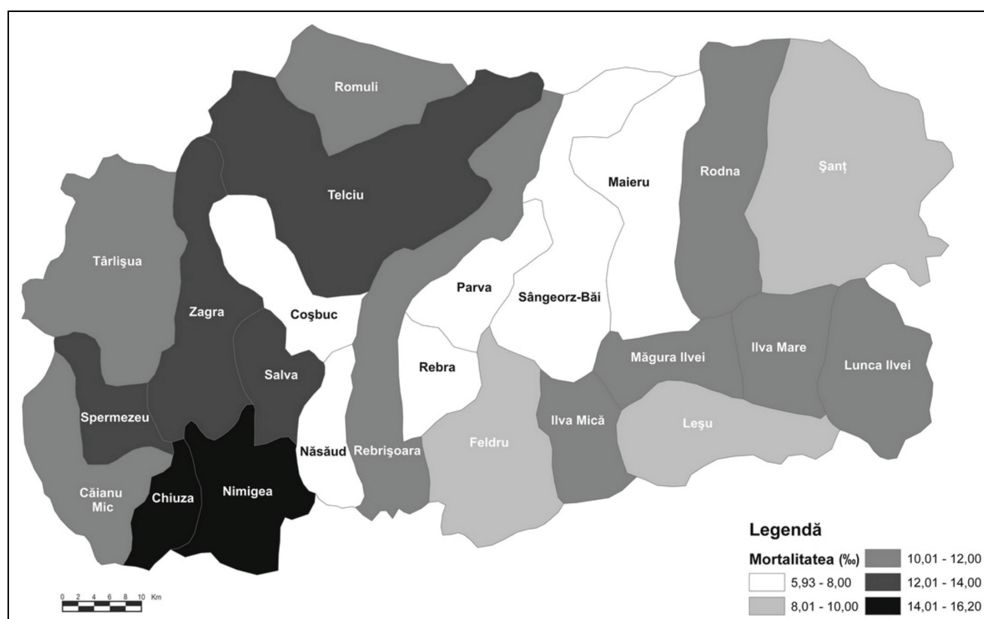

Fig. 55. Țara Năsăudului. Media valorilor mortalității în perioada 2000-2002

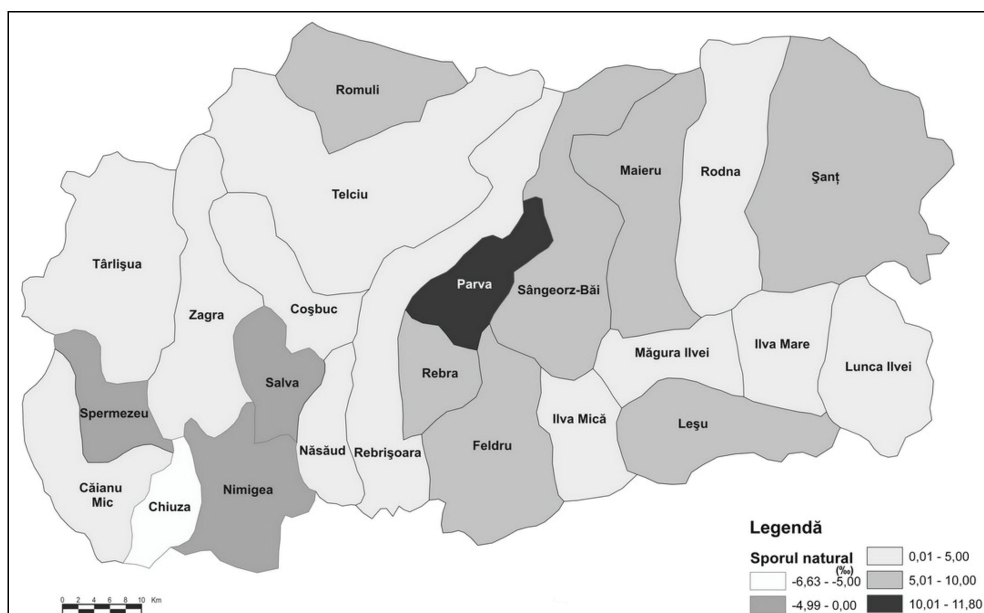

Fig. 56. Țara Năsăudului. Media valorilor sporului natural în perioada 2000-2002

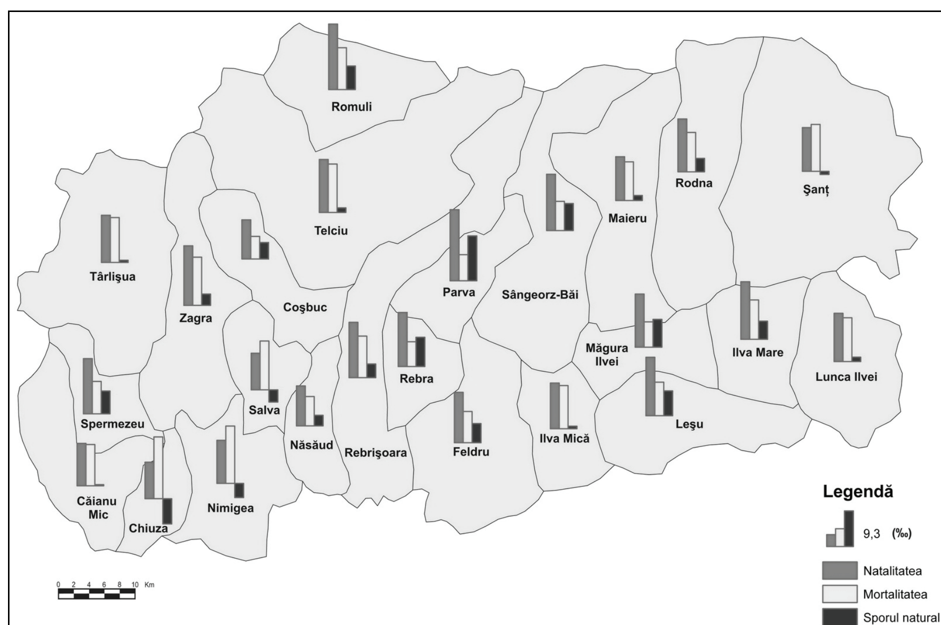

Fig. 57. Ţara Năsăudului. Valorile natalităţii, mortalităţii şi ale sporului natural în perioada 2000-2002

În 2005, regionarea Ţării Năsăudului după *rata de natalitate* (figura 58) pune în evidenţă un areal central-nord-estic cu valori mari ale acestui indicator.

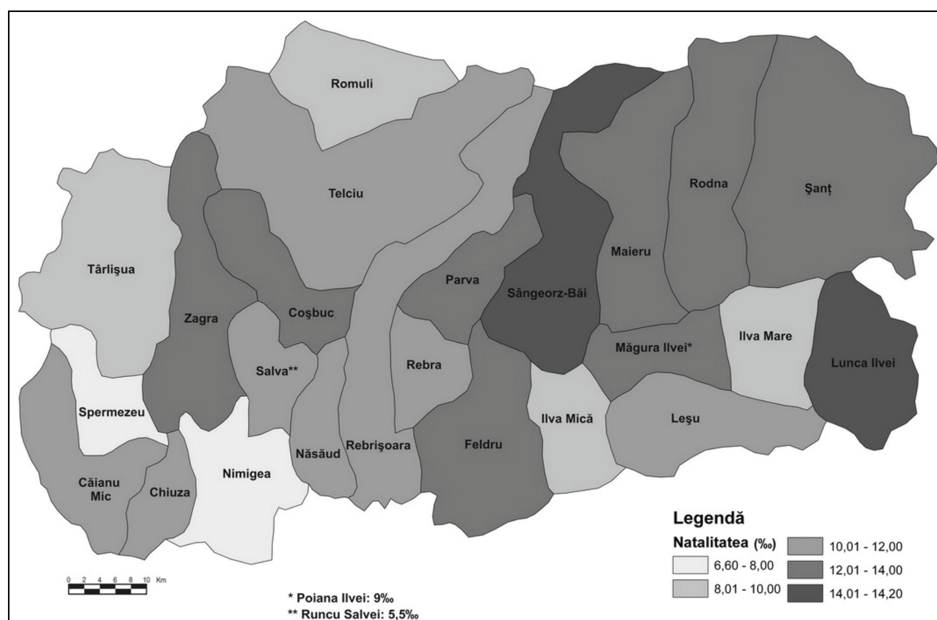

Fig. 58. Ţara Năsăudului. Valorile natalităţii în anul 2005

În topul natalității, se află populația oraşului Sângeorz-Băi şi a comunei Lunca Ilvei. Se reliefează, în partea centrală, un areal în care natalitatea variază între 10,01 şi 12‰, iar partea vestică şi cea sud-vestică prezintă natalitatea cea mai scăzută din regiune (între 6,6 şi 8‰) (în Spermezeu şi în Nimigea) şi în Târlişua.

Mortalitatea populației subliniază contrastul dintre arealul vestic şi cel estic al Țării Năsăudului (cel vestic cu valori mari ale ratei mortalității, de peste 10‰ şi de peste 15‰ în Zagra, Salva şi Nimigea) (figura 59). În acelaşi timp, în partea estică a regiunii, unde mortalitatea este mai mică decât în cea vestică, în majoritatea unităților administrative şi natalitatea este ridicată.

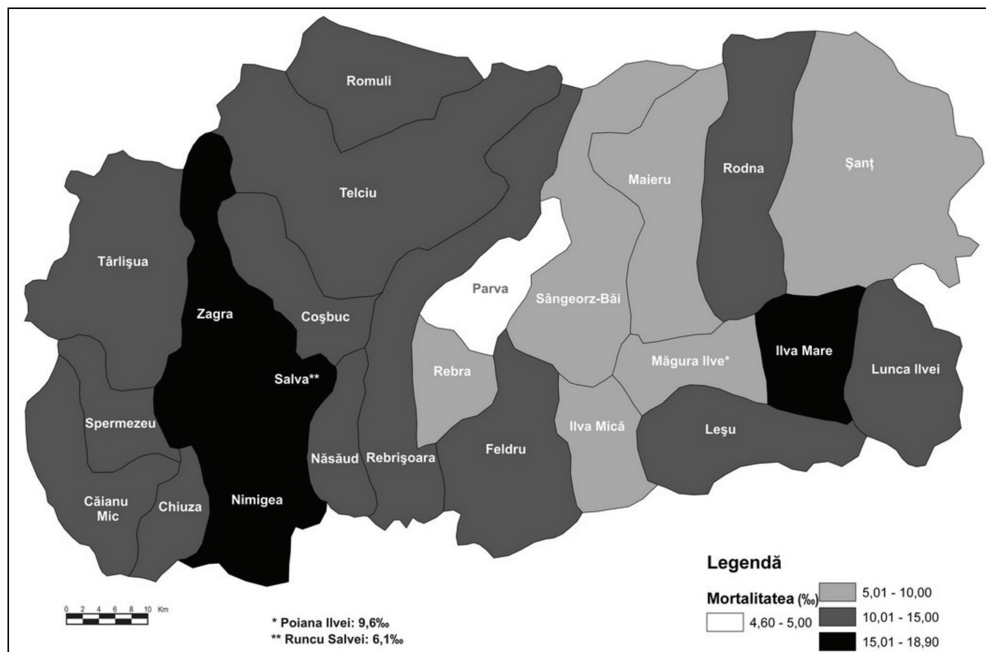

Fig. 59. Țara Năsăudului. Valorile mortalității în anul 2005

Regionarea valorilor sporului natural (figura 60) evidențiază patru areale distincte: unul vestic, cu valori foarte mici ale acestui indicator, unul central, cu valori cuprinse între -4,99 şi 0‰, şi două areale în jumătatea estică a regiunii, cu spor natural pozitiv. Cele mai mari valori din regiune ale sporului natural (peste 5‰) caracterizează oraşul Sângeorz-Băi şi comunele Parva şi Rebra.

Realizând o comparație între valorile sporului natural din perioada 2000-2002, se poate constata că şi acolo unde valorile erau pozitive, în 2005, apar valori negative pentru unele unități administrative (de exemplu, Spermezeu, Târlişua, Zagra, Năsăud etc.) sau pozitive, dar mult mai mici (de exemplu, Parva, Rebra, Măgura Ilvei, Leşu, Maieru, Rodna etc.) (figurile 57 şi 61).

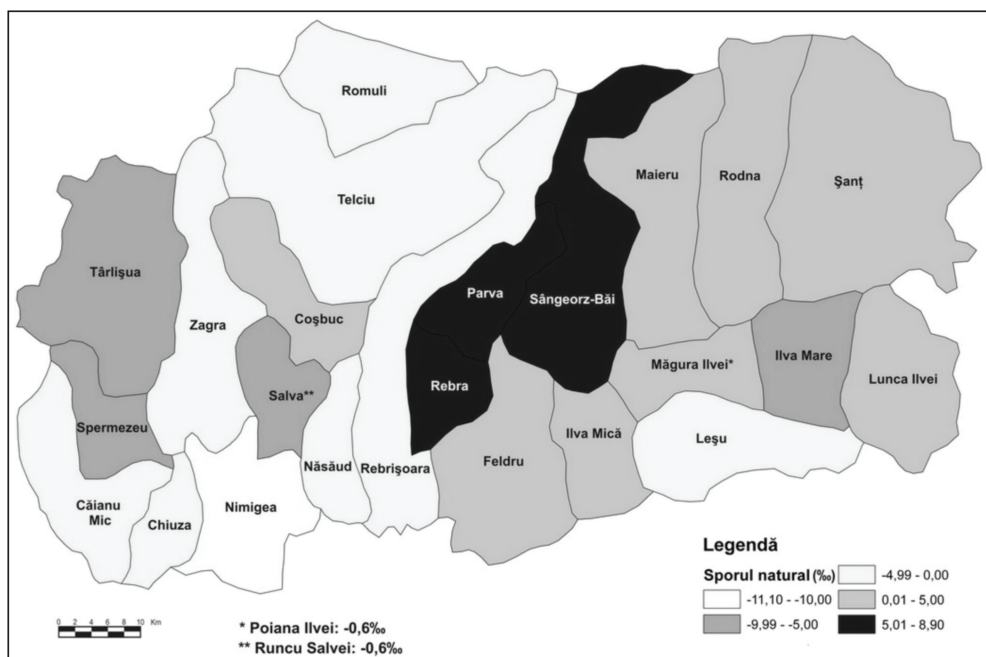

Fig. 60. Țara Năsăudului. Valorile sporului natural în anul 2005

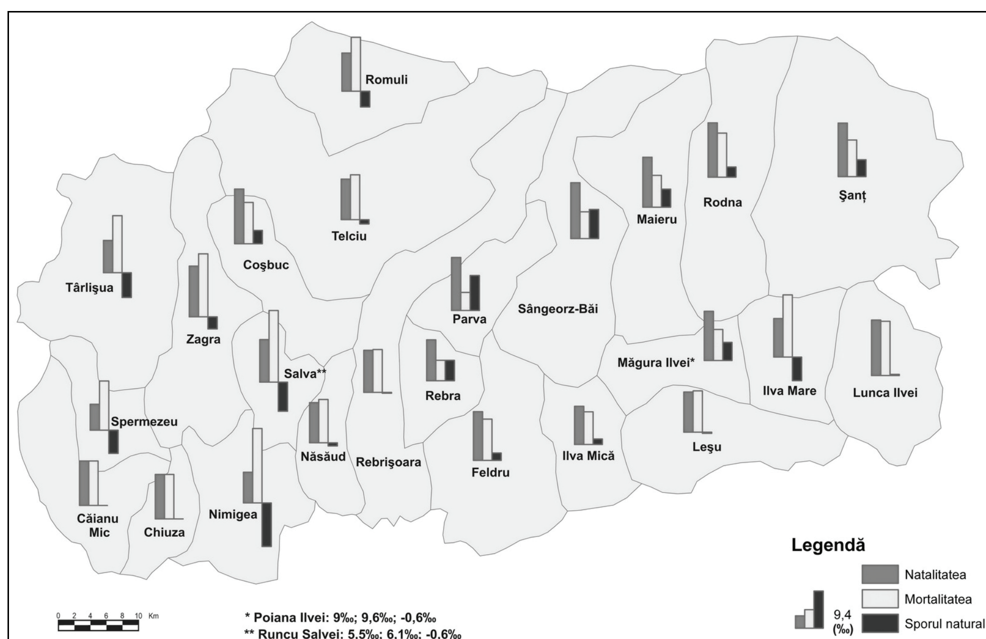

Fig. 61. Țara Năsăudului. Valorile natalității, mortalității şi ale sporului natural în 2005

Spre deosebire de județul Bistrița-Năsăud, Țara Năsăudului se caracterizează printr-un spor natural pozitiv, atât la nivel regional, cât şi la nivelul urbanului. Ruralul regiunii şi al județului sunt caracterizate de valori negative ale acestui indicator (însă cu o valoare mai mică pentru regiune) (tabelul 15).

Tabel 15. Mişcarea naturală a populației pe localități – proporții la 1000 de locuitori – anul 2005[935]

Localitatea	Născuți vii	Decedați	Spor natural
Total județ	11	11	0
Total urban județ	11,2	7,3	3,9
Total urban Țara Năsăudului	12,2	8,9	3,3
Total rural județ	11	13,1	-2,1
Total rural Țara Năsăudului	10,86	11,25	-0,39
Poiana Ilvei	9	9,6	-0,6
Runcu Salvei	5,5	6,1	-0,6
Țara Năsăudului	11,53	10,08	1,45

4.2.3. Mişcarea migratorie a populației. Aspecte ale migrației din regiunea năsăudeană, în perioada 1987-2003

Comportamentul migratoriu al năsăudenilor s-a manifestat în funcție de condițiile socio-economice. Pentru susținerea acestei afirmații, vom prezenta tendințele migrației populației Țării Năsăudului, considerând ca subsisteme văile ce converg spre Someşul Mare, cu scopul de a evidenția comportamentul migratoriu al populației, ca urmare a schimbărilor economice de după 1989, cu prezentarea unui studiu de caz, pentru exemplificare. Se ia în considerare migrația, exclusiv cea externă, cu excepția locurilor unde se menționează altfel.

Văile Țării Năsăudului ca subsisteme socio-economice ale regiunii

Aşezările de pe Valea Someşului Mare: comuna *Chiuza* (sate: Chiuza, Săsarm, Piatra, Mireş), comuna *Nimigea* (sate: Nimigea de Jos, Mititei, Nimigea de Sus, Mintiu, Tăure, Floreşti, Mogoşeni), *oraşul Năsăud* (cu două cartiere aparținătoare, foste aşezări rurale: Luşca şi Liviu Rebreanu), *Rebrişoara* (sate: Rebrişoara, Podirei, Gersa I, Gersa II), *Feldru* (sate: Feldru, Nepos), *oraşul Sângeorz-Băi* (sate care intră în aria de influență a oraşului, fiind şi localități aparținătoare: Valea Borcutului, Cormaia).

Depăşirea numărului celor plecați din comună de către numărul celor sosiți este valabilă pentru *Nimigea*, începând cu anul 1993 (14,6‰ a celor sosiți, în comparație cu 13,8‰ a celor plecați), menținându-se până în prezent. Asemenea comunei din aval (Chiuza), din Culoarul Someşului Mare, tendința de creştere a numărului celor ce sosesc în comună este superioară celei reprezentând plecările, odată cu anii 1991, 1993, până în 2003 inclusiv. În cazul acestei comune, în intervalul 1987-1989, numărul celor plecați era superior numărului celor sosiți (16,8‰, comparativ cu 3,0‰, în 1989), cu o creştere vizibilă pentru anul 1990 (23,3‰), situație identică cu a comunei Chiuza (16,8‰ de la 10,2‰, în 1989).

[935] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 48-51.

Spre deosebire de Beclean, *cazul orașului Năsăud* se individualizează printr-o dominare a plecărilor în intervalul 1993-2000, cu un debut vertiginos în 1990 (26,3‰ de la 9,1‰, în 1989), urmat de aceeași „cădere" în 1991 (17,4‰), ce apare la majoritatea așezărilor regiunii. În 2001-2002, fluxul plecărilor a scăzut ușor (17,0‰ și 19,3‰), urmare a unei revitalizări economice a orașului, precum și a plecărilor masive anterioare.

Comunei *Rebrișoara*, învecinată cu orașul Năsăud și puternic polarizată de acesta, îi corespunde o tendință fluctuantă a fluxurilor de sosiri și de plecări, cu mențiunea că plecările s-au plasat întotdeauna pe un palier superior numeric sosirilor (o medie de 22,1‰ pentru rata de emigrare și 7,2‰ pentru cea de imigrare, în intervalul 1987-1996, vizând datele migrației interne, și o medie de 18,1‰-plecări și 10,5‰-sosiri, pentru intervalul 1997-2003, al întregului fenomen migratoriu).

Comunei *Feldru* îi este specific un flux migratoriu al plecărilor constant superior celui al sosirilor, cu două creșteri importante în contextul migrației interne, suprapuse anilor 1990 și 1992 (18,9‰, pentru ambii ani). Asemenea și altor așezări polarizate de orașul Năsăud, tendința de plecare a fost permanent mai ridicată decât cea de sosire în localitățile respective, parțial și o dovadă a puterii de atracție a acestui centru urban. Însă, în perioada de după 1989, suprapusă disponibilizărilor din industria orașului, menținerea aceleiași tendințe de plecare din localitățile învecinate Năsăudului se explică întâi, prin consolidarea unui centru de polarizare mai puternic, Bistrița – reședința de județ –, cu o influență mai pregnantă comparativ cu cea a orașului Năsăud. În al doilea rând, acest areal este recunoscut pentru plecările în străinătate, pentru muncă (este cazul, în special, pentru cei disponibilizați).

Pentru exemplificare, propunem un studiu de caz ce vizează comuna năsăudeană Rebra[936], unde se remarcă o mișcare migratorie internă și externă foarte intensă. În intervalul 1994-1998, plecările din localitate au valori de cinci-șase ori mai mari decât stabilirile de domiciliu și de reședință. De asemenea, în intervalul 1990-1998, *sporul migratoriu* a avut valori cuprinse între – 61 și – 86, cele mai mari fiind înregistrate în anii 1994-1996. Această situație atestă un puternic fenomen de emigrare (mai ales, migrație externă).

Datele înregistrate la recensământul din 2002 relevă o situație specifică, prin amploare, majorității comunelor care, înainte de anul 1989, depindeau economic (prin locurile de muncă existente) de orașul Năsăud. Ca urmare a declinului economic post-decembrist și a creșterii galopante a numărului de șomeri, cei disponibilizați s-au orientat spre locuri de muncă în țară sau în străinătate. Astfel, în 2002, din totalul de 3071 de locuitori ai comunei Rebra, 416 erau temporar absenți. Dintre aceștia, 15% erau plecați în țară și 85% în străinătate. Destinația preferată este Spania (zona Almeria). *Evoluția numărului de șomeri* între anii 1991-2002 este edificatoare în explicarea acestui fenomen de emigrare pentru găsirea unui loc de muncă. *Rata șomajului*, în 1992, era de 50,6%. O situație similară în ceea ce privește emigrația externă este caracteristică comunei Feldru.

---

936 Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Coordonatele geodemografice ale unui sistem rural progresiv, în perioada 1990-2002. Studiu de caz: comuna Rebra, județul Bistrița-Năsăud*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, Cluj-Napoca.

De asemenea, caracteristic regiunii năsăudene, în prezent, este afluxul de „bunăstare”, urmare a investițiilor masive făcute de cei plecați la muncă în străinătate, atât (a) în inițierea unor afaceri şi astfel susținând dezvoltarea sectorului economic, cât şi (b) în gospodăriile proprii.

Cazul oraşului Sângeorz-Băi este atipic pentru regiunea năsăudeană (figurile 62, 63 şi 64). Ne referim la menținerea, în intervalul studiat (1987-2003), a unui flux de emigrare superior numeric celui de imigrare, dovadă a unei uşoare tendințe de manifestare a caracterului rural al acestui oraş, sau a funcției sale de pol de gradul II. De asemenea, în 1990, când pentru toate aşezările Țării Năsăudului se înregistrează un „boom” al plecărilor (20,5‰ pentru Sângeorz-Băi, în ceea ce priveşte migrația internă), cel al sosirilor este la fel de semnificativ (12,3‰), comparativ atât cu intervalul anterior, cât şi cu cel următor, de aceea, considerăm că această a doua tendință este o dovadă a rolului aşezării ca centru polarizator al regiunii, precum şi a statutului de oraş, cu funcții variate.

Comunele de pe Valea Someşului Mare, în amonte de Sângeorz-Băi: *Maieru* (sate: Maieru, Anieş), *Rodna* (sate: Rodna, Valea Vinului), *Şanț* (sate: Şanț, Valea Mare). Comunei *Maieru* îi corespunde o situare permanentă, în intervalul temporal 1987-2003, a numărului celor plecați pe un palier superior celor sosiți în comună. Emigrarea a înregistrat o perioadă mai lungă de manifestare la peremetri ridicați, spre deosebire de celelalte aşezări, respectiv în intervalul 1990-1992 (13,4‰, 12,6‰ şi respectiv 15,5‰).

Comuna Rodna indică rolul său de *centru polarizator supracomunal*, situație relevată şi de tendința sosirilor în comună, care, între 1991-2001, se situează, numeric, deasupra celei a plecărilor. Asemenea oraşului Sângeorz-Băi, şi pentru Rodna, în 1990, fluxul plecărilor şi cel al sosirilor a crescut, pentru migrația internă, de la 3,1‰, în 1989, la 7,6‰, în 1990, pentru sosiri, şi de la 4,6‰, în 1989, la 14,5‰, în 1990, pentru plecările din comună. Începând cu 2001, numărul de persoane care pleacă din comună este mai mare decât al celor care sosesc (4,4‰, respectiv 4,3‰, în 2001). Atractivitatea comunei *Şanț* a fost nesemnificativă în perioada 1987-1999. În ceea ce priveşte plecările (atât migrația internă, cât şi externă), se observă o diminuare a acestora după 1997 (15,9‰), cu valori de 8,7‰ până în 2003, fiind constant depăşite de sosiri.

Comunele de pe Valea Ilişua sunt: *Căianu Mic* (sate: Căianu Mic, Căianu Mare, Dumbrăvița, Dobric, Dobricel, Ciceu Poieni), *Spermezeu* (sate: Spermezeu, Şesuri Spermezeu-Vale, Hălmăsău, Sita, Păltineasa, Lunca Borlesei), *Târlişua* (sate: Târlişua, Agrieş, Agrieşel, Borleasa, Răcăteşu, Lunca Sătească, Cireaşi, Oarzina, Şendroaia, Molişet).

În ceea ce priveşte migrația internă, în intervalul 1987-1989, în comuna *Căianu Mic*, s-a remarcat un trend uşor descendent al celor plecați şi unul uşor ascendent al celor care soseau în comună, care s-a menținut constant până în 1995, când se observă o creştere bruscă. Anul 1990 este un moment de inflexiune majoră, cu o creştere a numărului celor plecați de la 9,7‰, în 1989, până la 37,5‰, în 1990, urmat de un alt moment de creştere a numărului emigranților în perioada 1992-1993.

Se constată o suprapunere a tendințelor imigranților şi emigranților din comună, pentru intervalul 1996-2003, cu valori mai mari ale fluxurilor de emigranți.

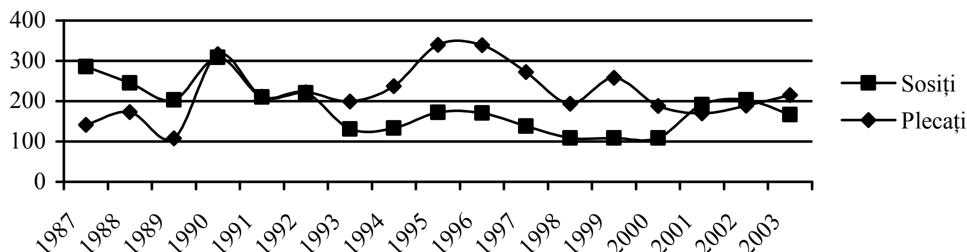

Fig. 62. Năsăud. Fluxurile migrației în perioada 1987-2003

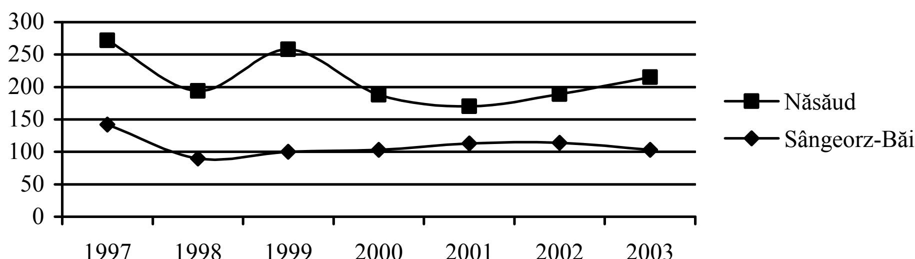

Fig. 63. Emigrația în intervalul 1997-2003, comparativ

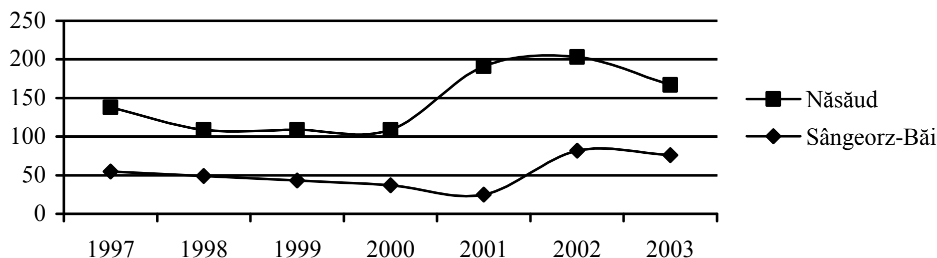

Fig. 64. Imigrația în intervalul 1997-2003, comparativ

Spre deosebire de comuna Căianu Mic, pentru *comuna Spermezeu*, se constată o întârziere a tendinței de emigrare, cu stabilirea domiciliului în alte localități, respectiv în perioada 1991-1992. Atractivitatea comunei a fost însă neglijabilă în perioada 1987-1993, chiar inexistentă în anul 1989 (0) sau foarte redusă în anii următori, 1990-1993. Asemenea comunei din aval, Spermezeu prezintă o suprapunere între tendința fluxurilor de emigrare şi de imigrare, cu aceeaşi diferențiere numerică (un număr aproape dublu al celor care pleacă din comună, față de cel al celor care sosesc).

În comuna *Târlişua*, fluxurile migrației, în perioada 1987-2003, sunt marcate de un puternic fenomen de emigrare, ce se menține într-un ecart de 100-200 de

locuitori, cu fluctuații în interiorul acestuia, cu un uşor trend descendent în perioada 1999-2001, în urcare în prezent. În întregul interval studiat, se remarcă un număr foarte redus al celor care se stabilesc în această comună (cu o medie de 3-4 locuitori în intervalul 1987-1992, şi de 25-30 de locuitori din 1993 până în 2003), situație explicabilă prin numărul foarte mare al aşezărilor rurale ce compun această comună şi spațiul cu caracteristici montane în care sunt situate acestea.

Comuna de pe Valea Zagrei sau a Țibleşului: *Zagra* (sate: Zagra, Poienile Zagrei, Suplai, Perişor, Alunişul). Plecările depăşesc constant sosirile, cauzele fiind identice cu cele ale comportamentului migratoriu din comuna Târlişua.

Comunele de pe Valea Sălăuța: *Salva* (sate: Salva, Runcu Salvei), *Coşbuc* (sate: Coşbuc, Bichigiu[937]), *Telciu* (sate: Telciu, Telcişor, Fiad), *Romuli* (sate: Romuli, Dealul Ştefăniței). Salva, puternic polarizată de Năsăud, prezintă o situație similară cu a comunei Rebrişoara, iar pentru comuna Telciu, atractivitatea nulă din intervalul 1987-1989 este urmată de o creştere uşoară a sosirilor, până în prezent.

Comunele de pe Valea Rebrei: Rebra, Parva. *Parva* se caracterizează prin atractivitate scăzută (comuna fiind situată în apropierea Munților Rodnei), prezentând un model similar cu al comunei din aval (Rebra).

Comunele de pe Valea Ilvei: *Ilva Mică* (sat: Ilva Mică), *Măgura Ilvei* (sate: Măgura Ilvei, Poiana Ilvei[938], Arşița), *Ilva Mare* (sate: Ilva Mare, Ivăneasa), *Lunca Ilvei* (sate: Lunca Ilvei, Tătaru). Pentru „Ilve” sau comunele de pe Valea Ilvei, situate în spațiul montan al Bârgăului, nota comună este dată de situarea plecărilor, ca valoare numerică, pe un nivel superior sosirilor, în întregul interval temporal vizat de studiul nostru, cu diferențieri valorice de la o comună la alta. Astfel, pentru comuna *Ilva Mică*, fluctuațiilor tendinței de plecare li se suprapune, însă cu valori mai mici, tendința de sosire în comună.

Comuna de pe Valea Leşu: *Leşu* (sate: Leşu, Lunca Leşului). Leşu păstrează modelul de comportament migratoriu al Ilvelor (plecări masive, sosiri reduse).

Concluzia la care am ajuns este că fenomenul studiat pune în evidență câteva modele de comportament migratoriu, în funcție de (a) *distanța dintre centrele urbane polarizatoare* (cu valențe socio-economice, culturale) *şi aşezările rurale*, (b) *de distanța tuturor acestora față de arealul montan* de la nord, precum şi de (c) *schimbările economice şi sociale specifice perioadei de tranziție,* spre o economie de piață funcțională.

Conform datelor anilor 2000-2002, cea mai mare atractivitate reflectată de rata de sosiți (peste 10‰ şi până la 15‰) este caracteristică oraşului Năsăud şi celor două comune din apropiere: Nimigea şi Chiuza, în respectivul interval valoric încadrându-se şi comuna Ilva Mare (figura 65). Se mai evidențiază trei areale compacte, în care valorile celor sosiți se situează în intervalul 5,01-10,00‰. Acestea se află în partea estică a regiunii (Rodna, Şanț şi Lunca Ilvei), în cea central-estică (Rebrişoara, Rebra şi Coşbuc) şi în cea vestică (Căianu Mic, Spermezeu şi Târlişua). Cea mai mare parte a unităților administrative din centrul regiunii năsăudene se situează în prima categorie, cu intensitatea cea mai mică a

[937] A trecut la Telciu, în 2005.
[938] Devenită comună.

imigrației, reprezentate prin valori cuprinse între 3 şi 5‰. Dinspre vest spre est, acestea sunt: Zagra, Salva, Telciu, Feldru, Parva, Maieru, Măgura Ilvei şi Leşu.

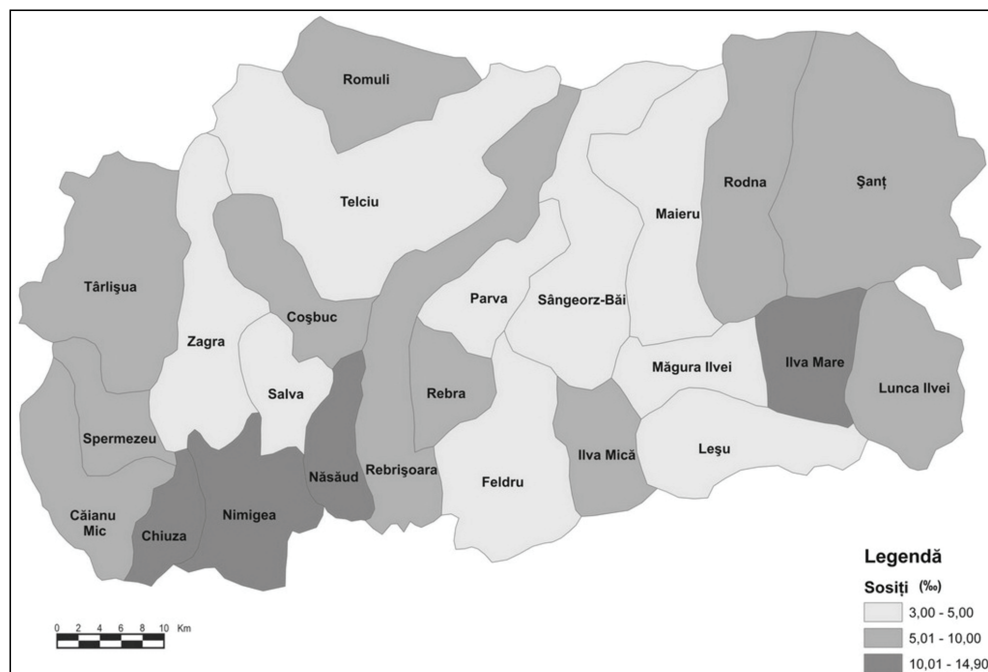

Fig. 65. Țara Năsăudului. Sosiți, la 1000 de locuitori, în 2002

O regionare a Țării Năsăudului, care spune mai multe despre dezvoltarea socio-economică a aşezărilor năsăudene şi nivelul de trai al locuitorilor, oportunitățile de dezvoltare umană şi comunitară oferite, este după *numărul de persoane plecate la 1000 de locuitori*, în aceiaşi ani (2000-2002). Inclusiv clasele valorice sunt mai multe (în cea cu valorile cele mai mari se află doar comuna Parva, cu 21,5‰, care se manifestă şi printr-o atractivitate redusă, aşa cum reiese din analiza numărului de sosiți, de mai sus). În prima clasă, a celui mai mic număr de persoane plecate în 2000-2002, se află comunele: Maieru, Rodna şi Şanț, formând un areal compact în vestul regiunii (figura 66), cu caracteristici socio-economice similare (comune relativ mari, cu funcții economice bine reprezentate, deşi situate în centrul zonei defavorizate Rodna), cu instituții publice cu rol polarizator (şcoli). În aceeaşi clasă, cu o intensitate redusă a numărului celor plecați, se află comuna Feldru, cu caracteristici similare celor din arealul estic al Țării Năsăudului.

Însă, jumătate dintre comunele regiunii (11 şi oraşul Sângeorz-Băi) se caracterizează prin valori situate între 10,01 şi 15‰ plecați în 2000-2002. Exceptând comuna Parva, al cărei caz l-am amintit deja, partea centrală a regiunii şi cea vestică se înscriu în rate mari ale emigrației (între 15,01 şi 20‰): Năsăud, Rebrişoara, Rebra, Coşbuc, Zagra, Târlişua şi Ilva Mare în estul regiunii. Cauzele acestor valori ale mobilității spațiale a populației sunt diverse, în funcție de fiecare unitate administrativă:

Năsăudul, Rebrişoara, din vecinătate, sunt mai dinamice economic, însă insuficient de puternice, precum Feldru, încât să rețină populația. În plus, Feldru a fost recunoscută prin plecări masive în străinătate imediat după 1990, ritmul emigrației actuale fiind mult mai redus, pe când, în alte comune, acesta de abia în ultimii ani se manifestă mai puternic. Comuna Târlişua este una eminamente montană, mulți fiind cei care „coboară cu domiciliul" fie în comunele din avalul Văii Ilişua, fie se stabilesc la o distanță mai mare, în oraşe precum Beclean, Dej şi Cluj-Napoca.

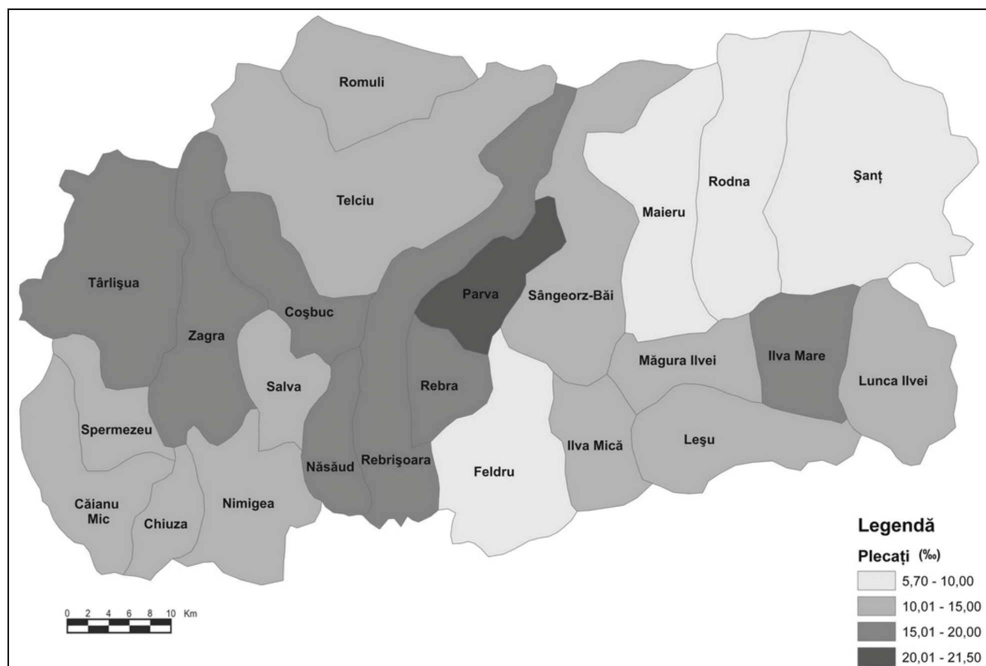

Fig. 66. Țara Năsăudului. Plecați, la 1000 de locuitori, în 2002

Relevantă este însă regionarea Țării Năsăudului după *valorile soldului migratoriu* (figurile 67 şi 68). Singurele comune năsăudene în care soldul migratoriu a fost pozitiv în 2000-2002 sunt Nimigea, Rodna şi Şanț. Un sold migratoriu negativ, însă cu valori ce ajung până la -4,99‰ îl are oraşul Năsăud şi comunele Chiuza, Feldru, Maieru şi Ilva Mare. Se remarcă, din nou, un areal compact în estul regiunii, formată din comune al căror sold migratoriu variază între -4,99 şi 4,17‰ (Maieru, Rodna, Şanț şi Ilva Mare), iar, dacă extindem acest ecart până la -9,99‰, se remarcă întreaga jumătate estică a regiunii, care formează o clasă după acest criteriu. Aici se află comuna Feldru, toate cele de pe Valea Ilvei şi a Leşului şi cele de pe cursul superior al Someşului Mare, alături de oraşul Sângeorz-Băi.

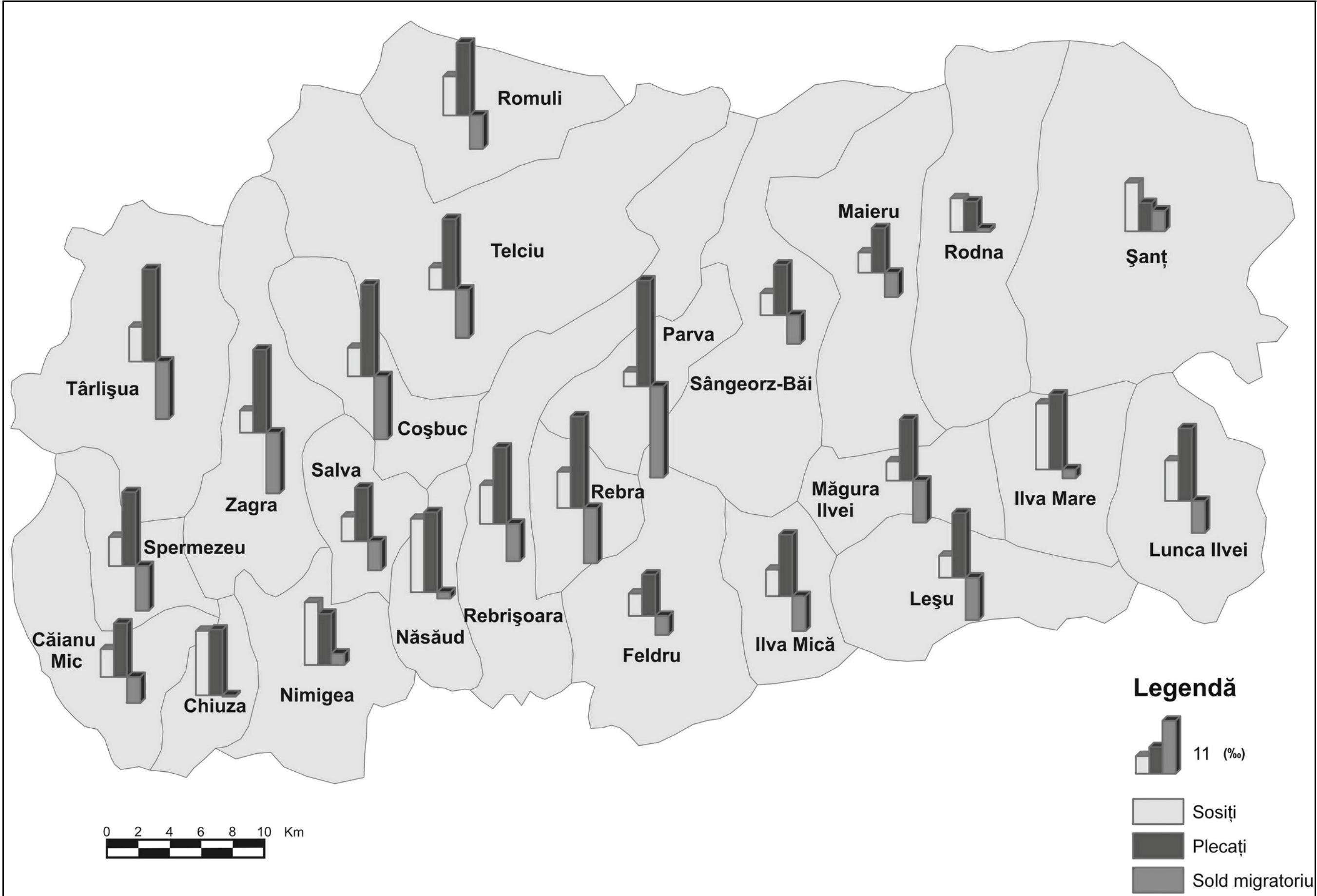

Fig. 67. Țara Năsăudului. Mişcarea migratorie a populației în 2002

Comparând cele două oraşe ale regiunii, Năsăud, deşi are un sold migratoriu negativ, este mai puţin afectat decât Sângeorz-Băi. Zece comune năsăudene (Spermezeu, Căianu Mic, Salva, Telciu, Romuli, Rebrişoara, Ilva Mică, Măgura Ilvei, Leşu şi Lunca Ilvei) şi oraşul Sângeorz-Băi sunt caracterizate de valori ale soldului migratoriu între -9,99 şi -5‰, iar cele mai afectate de migraţie sunt Parva (-18,5‰) şi Rebra, Coşbuc, Zagra şi Târlişua, cu valori între -14,99 şi -10‰ ale soldului migratoriu.

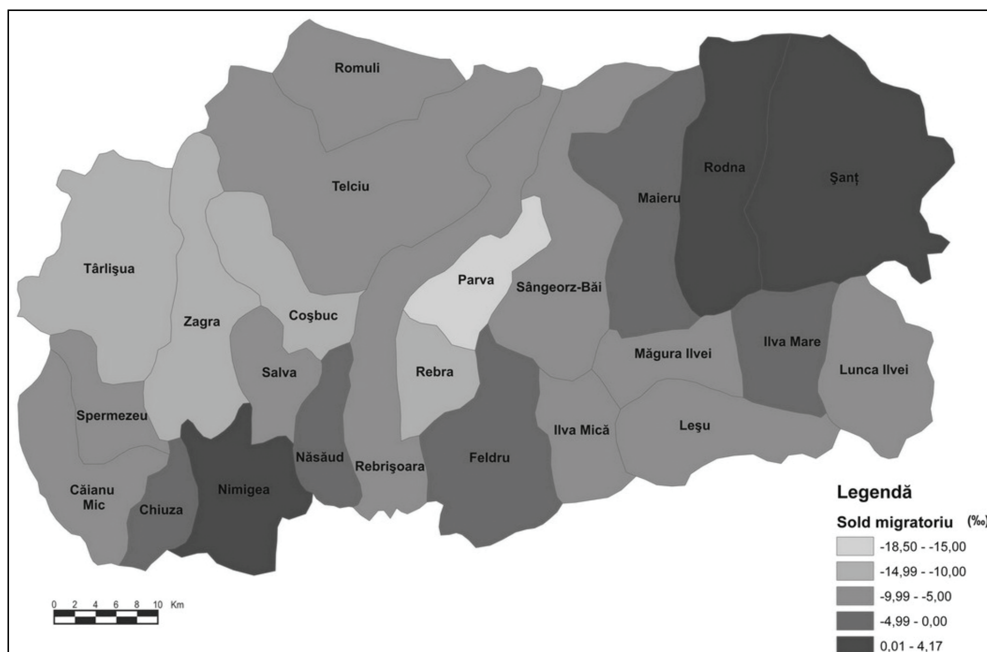

Fig. 68. Ţara Năsăudului. Sold migratoriu, la 1000 de locuitori, în 2002

4.3. Repartiţia populaţiei

În 2002, populaţia rurală a regiunii năsăudene reprezenta 20,4% din populaţia judeţului şi 44,55% din cea rurală a judeţului. Populaţia urbană a regiunii năsăudene reprezenta 6,66% din populaţia judeţului şi 18,4% din cea urbană. Populaţia Ţării Năsăudului reprezenta 35,08% din populaţia judeţului.

Densitatea populaţiei „reprezintă un indicator de maximă generalizare ce pune în evidenţă gradul de concentrare al populaţiei în teritoriu."[939]. Suprafaţa Ţării Năsăudului este de 2603,74 km^2. Densitatea populaţiei regiunii, în 2002, era de 41,98 loc./km^2, iar densitatea populaţiei judeţului era de 58,19 loc./km^2. În 1930, oraşul Năsăud era cel mai populat raportat la suprafaţa sa, având peste 100 loc./km^2 (110,7 loc./km^2). Nu există nici o comună sau oraş care să aibă densitatea populaţiei inclusă în intervalul 75,01-100 loc./km^2) (figura 69).

939 Surd, V., 2001, *Geodemografie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 81.

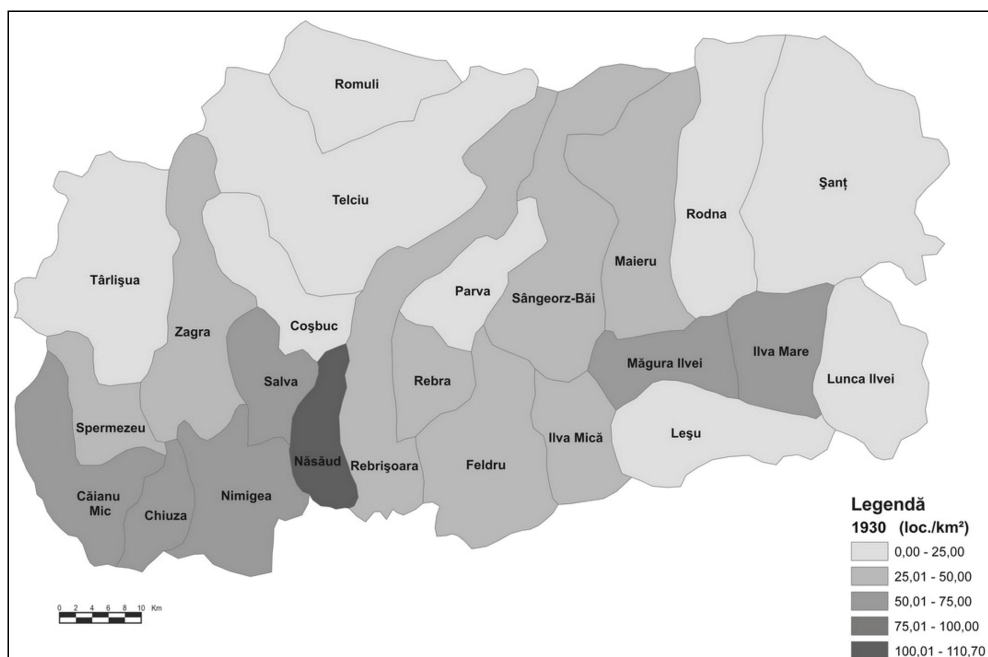

Fig. 69. Țara Năsăudului. Repartiția populației în 1930

Cele mai bine populate areale ale regiunii, după oraşul Năsăud, erau următoarele: cel alcătuit din comunele situate în lunca mai largă a Someşului Mare sau în proximitatea acesteia (Căianu Mic, Chiuza, Nimigea şi Salva), şi un alt areal, pe râul Ilva, format din comunele Măgura Ilvei şi Ilva Mare. Aceste două areale aveau o densitate a populației cuprinsă între 50,01 şi 70 loc./km^2. Cele mai multe aşezări năsăudene aveau sub 50 loc./km^2. Se evidențiază un areal central (cu o enclavă a comunei Parva, cu densitatea populației de până la 25 loc./km^2) cu 25,01-50 loc./km^2, format din Rebrişoara, Rebra, Feldru, Ilva Mică, Sângeorz-Băi şi Maieru, şi un alt areal, mai restrâns ca suprafață, compus din Spermezeu şi Zagra. Comunele cu o suprafață foarte extinsă în zona montană sau în apropierea munților au cele mai mici valori ale densității populației (până la 25 loc./km^2): Leşu şi Lunca Ilvei, în Munții Bârgăului, Rodna şi Şanț, în Munții Rodnei şi ai Țibleşului, şi Târlişua, în Munții Țibleşului.

În 1956, se observă o modificare a arealelor cu valori diferite ale densității populației (figura 70). Constanta este oraşul Năsăud, cu densitatea cea mai mare din regiune (132,1 loc./km^2), urmat de Salva, din vecinătate, şi de Căianu Mic, din apropiere de Beclean. Aceste două comune se află în clasa de densitate a populației de 75,01-100 loc./km^2. Şi la acest recensământ, la fel ca şi la cel din 1930, între valoarea acestui indicator pentru oraşul Năsăud şi cele mai populate unități administrativ-teritoriale, există o clasă de mărime diferență, care nu este reprezentată (în acest caz, nu există comune cu valorile densității populației situate între 100-125 loc./km^2).

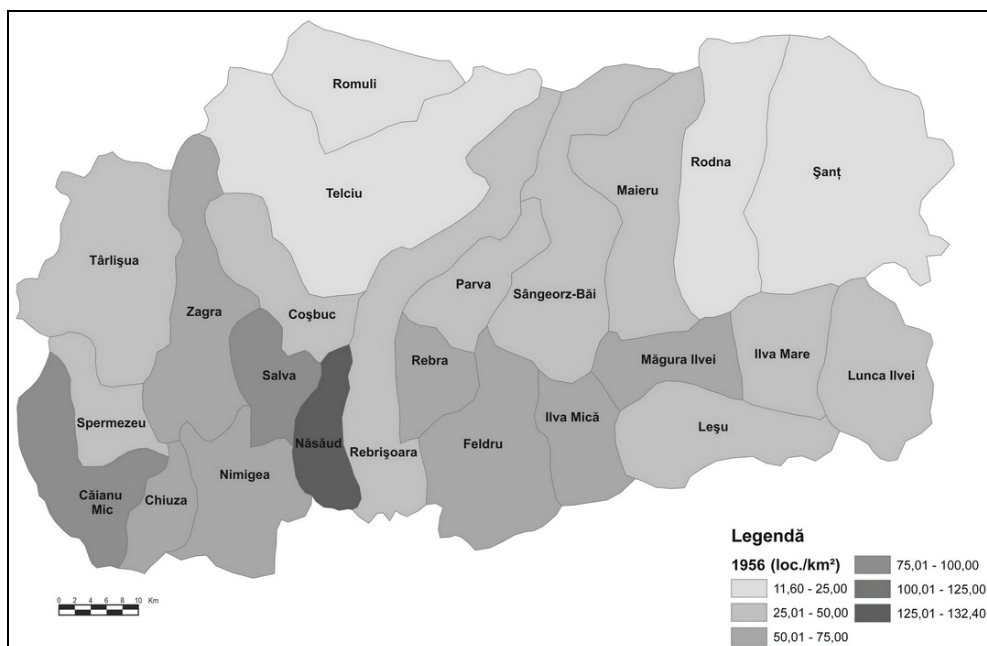

Fig. 70. Ţara Năsăudului. Repartiţia populaţiei în 1956

În 1966, cele mai puţin populate comune, raportat la suprafaţa lor, sunt aceleaşi ca în 1956: Telciu şi Romuli, în partea nordică, şi Rodna şi Şanţ, în partea nord-vestică a regiunii (figura 71). La fel ca în 1930, densitatea populaţiei nu depăşeşte 25 loc./km^2. Oraşul Năsăud este situat la polul opus, cu 153 loc./km^2. Nici o comună nu are între 100,01 şi 125 loc./km^2, cele mai populate având valori din intervalul următor: Căianu Mic, Salva şi Măgura Ilvei. Două areale au valori ale acestui indicator cuprinse între 50,01 şi 75 loc./km^2. Primul cuprinde comunele Chiuza şi Nimigea, şi, al doilea, comunele Rebra, Feldru şi Ilva Mică. Cu excepţia Rebrei, trei sunt situate de-a lungul Someşului Mare şi Ilva Mică este la conflenţa dintre Ilva şi Someşul Mare. Cele mai multe unităţi administrative au o densitate a populaţiei cuprinsă între 25,01 şi 50 loc./km^2. Se disting două areale: unul incluzând Spermezeu, Târlişua, Zagra, Coşbuc, Rebrişoara, Parva, Sângeorz-Băi şi Maieru, şi un areal sud-estic alcătuit din Leşu, Ilva Mare şi Lunca Ilvei.

În 1977, Năsăudul avea 199,1 loc./km^2, toate celelalte unităţi administrative având valorile densităţii populaţiei situate sub 100 loc./km^2 (figura 72). Căianu Mic, Salva şi Măgura Ilvei se menţin ca cele mai populate comune după oraşul polarizator al regiunii, cu o densitate a populaţiei cuprinsă între 75,01 şi 100 loc./km^2. Sunt urmate de două areale cu valori situate între 50,01 şi 75 loc./km^2, primul fiind format din Chiuza şi Nimigea şi al doilea din Rebra, Feldru, Ilva Mică şi oraşul Sângeorz-Băi. Cele mai multe comune se află în intervalul inferior următor, identificându-se aceleaşi două areale ca la recensământul anterior: unul central-vestic şi unul sud-estic.

Recensământul din 1992 aduce nişte modificări vizibile în regionarea Ţării Năsăudului după valorile densităţii populaţiei (figura 73).

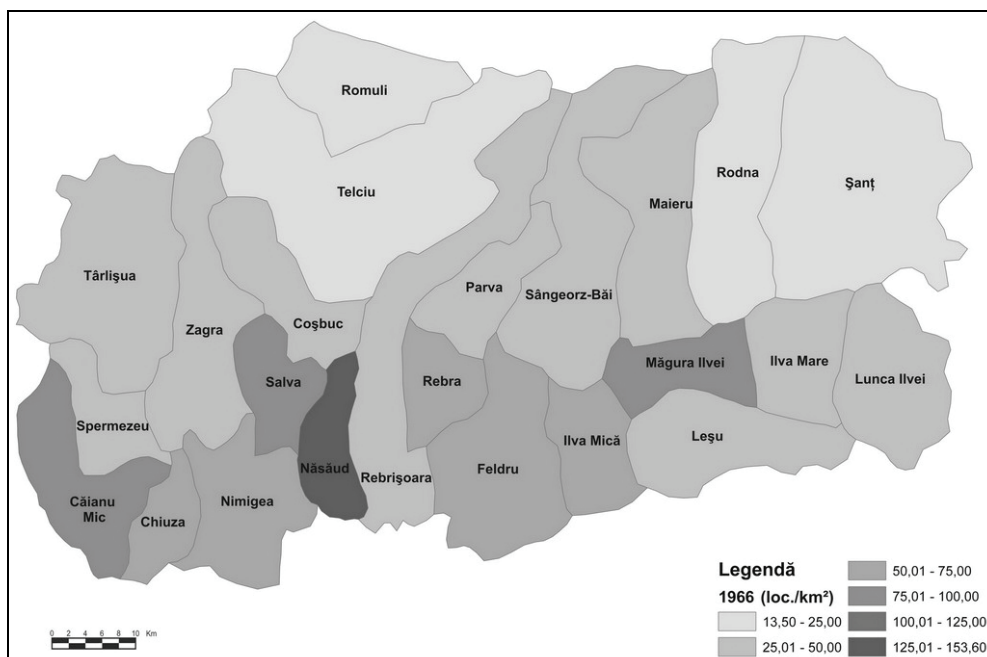

Fig. 71. Țara Năsăudului. Repartiția populației în 1966

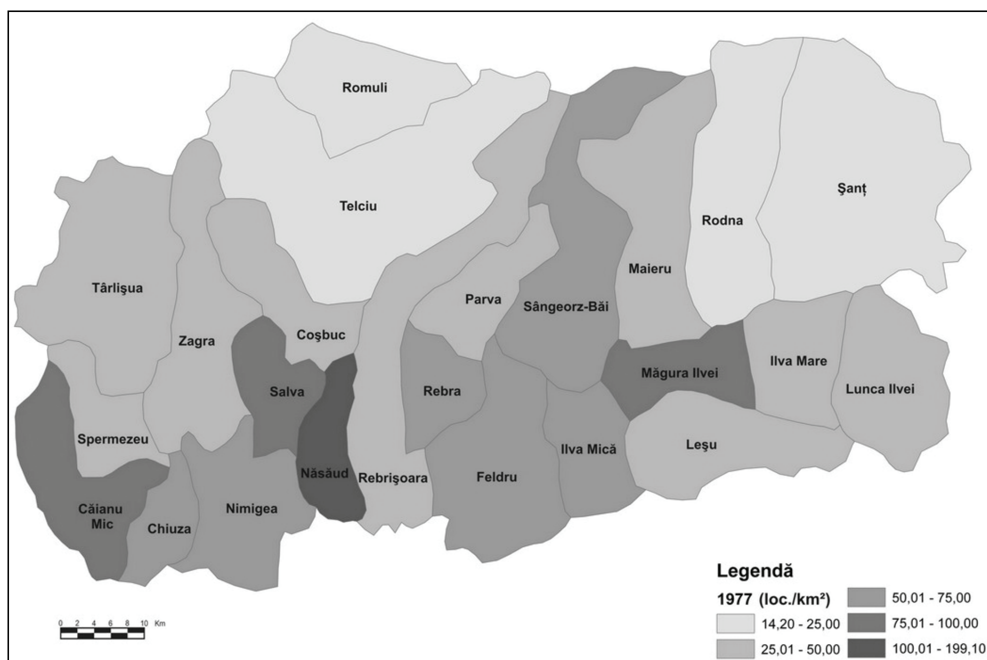

Fig. 72. Țara Năsăudului. Repartiția populației în 1977

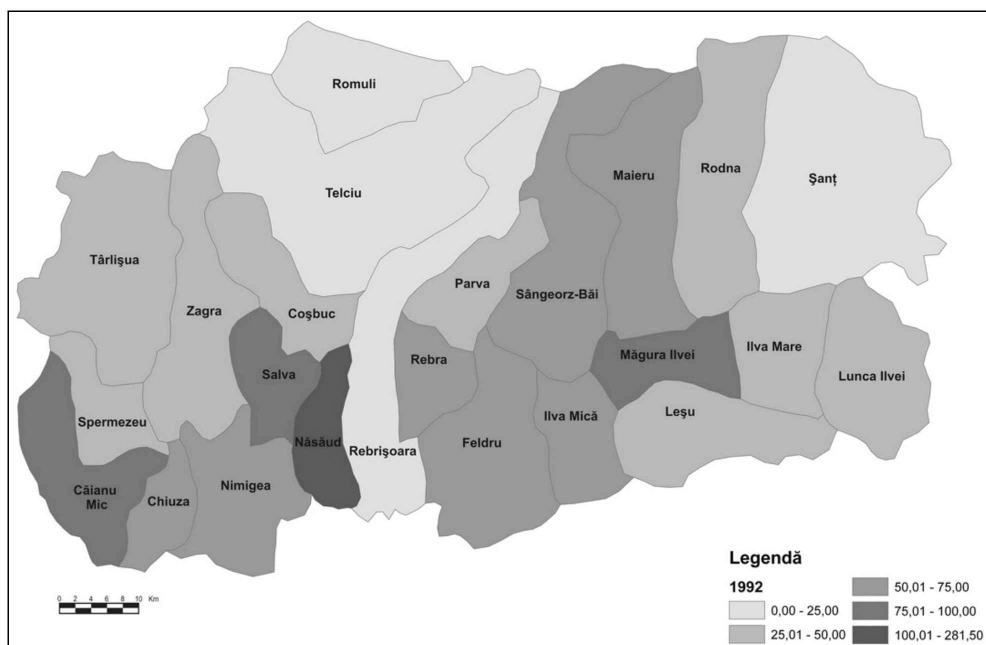

Fig. 73. Țara Năsăudului. Repartiția populației în 1992

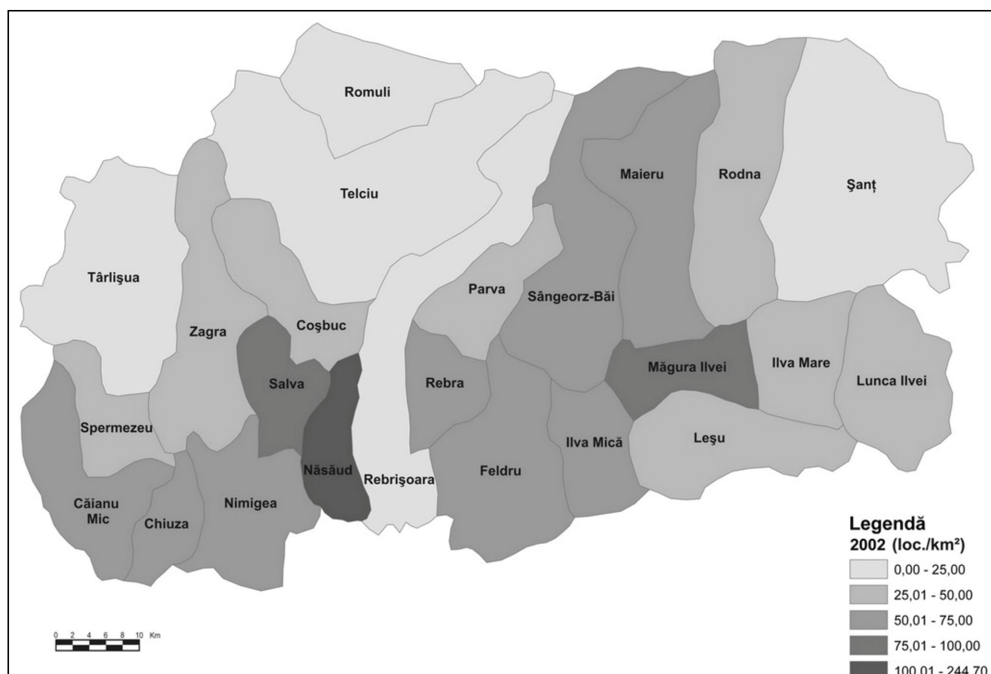

Fig. 74. Țara Năsăudului. Repartiția populației în 2002

Între cele mai slab populate comune, se află Telciu şi Romuli, la fel ca la toate recensămintele anterioare. Rodna a trecut în alte intervale valorice, iar comuna Rebrişoara s-a depopulat, trecând de la o densitate a populaţiei mai mare de 25 loc./km^2, la una inferioară. În acest an, oraşul Năsăud are 281,5 loc./km^2, în vreme ce oraşul Sângeorz-Băi nu are mai mult de 75 loc./km^2. *Depopularea* comunei Rebrişoara poate fi explicată prin emigraţia spre urbanul apropiat, pe când popularea importantă a comunei Rodna, prin dezvoltarea mai puternică a activităţilor economice în intervalul 1977-1992 şi suficiente funcţii instituţionale şi administrative încât, în comparaţie cu Sângeorz-Băi, să nu aibă o pierdere de populaţie spre mediul urban.

2002 surprinde o *depopulare a comunelor Târlişua şi Căianu Mic*, iar oraşul Năsăud are 244,7 loc./km^2, în vreme ce pattern-ul creat la recensământul din 1992 încă se menţine în regiune (figura 74).

4.4. Structuri geodemografice

Structurile demografice evidenţiază dinamica proceselor geodemografice, însă, cele mai importante, pentru individualizarea Ţării Năsăudului, din prisma premiselor antropice, sunt structura etnică şi structura după religie. Acestea două sunt în strânsă relaţie cu evoluţia istorică a regiunii.

4.4.1. Structura populaţiei după sexe

Pentru 1992, conform datelor recensământului, am calculat ponderea femeilor din populaţia totală, pentru a identifica posibile areale de feminizare a populaţiei, ca urmare a creşterii ratei de îmbătrânire demografică. Am identificat un singur areal de feminizare a populaţiei, format din Năsăud şi comunele Nimigea şi Chiuza, în care ponderea femeilor depăşeşte 51% din populaţie (dar nu mai mult de 52%) (figura 75). Acest indicator a avut valori mari şi în comuna Coşbuc şi în Lunca Ilvei, cu peste 50% din populaţie. În toate celelalte unităţi administrative, ponderea femeilor nu depăşeşte 50% din populaţia totală.

Anul 2002 marchează un trend evident de feminizare a populaţiei regiunii (figura 76). Se evidenţiază arealul central al regiunii şi unul estic. Comunelor Chiuza şi Nimigea şi oraşului Năsăud, cu populaţia feminizată, li se alătură comuna Feldru. În 2002, ponderea femeilor depăşeşte pragul de 52% din populaţie.

Un areal central include populaţia în curs de feminizare (50,01-51%) a comunelor Salva, Coşbuc, Rebrişoara şi a oraşului Sângeorz-Băi. Se observă feminizarea populaţiei din oraşele regiunii şi din comunele din proximitatea Năsăudului. Arealul estic, format din Şanţ şi Lunca Ilvei, se află în acelaşi interval valoric. În acest caz, zona montană se manifestă şi ca „spaţiu de respingere” a populaţiei tinere, aflat şi la o distanţa mare faţă de centrul polarizator de gradul I (Năsăud). În acelaşi timp, în cazul oraşelor mici ca Năsăud şi Sângeorz-Băi şi din arealul lor polarizat, migraţia tinerilor este explicabilă prin mobilitatea teritorială mai ridicată a celor cu pregătire superioară, atraşi spre alţi centri polarizatori (Bistriţa, Cluj-Napoca) sau spre cei din străinătate.

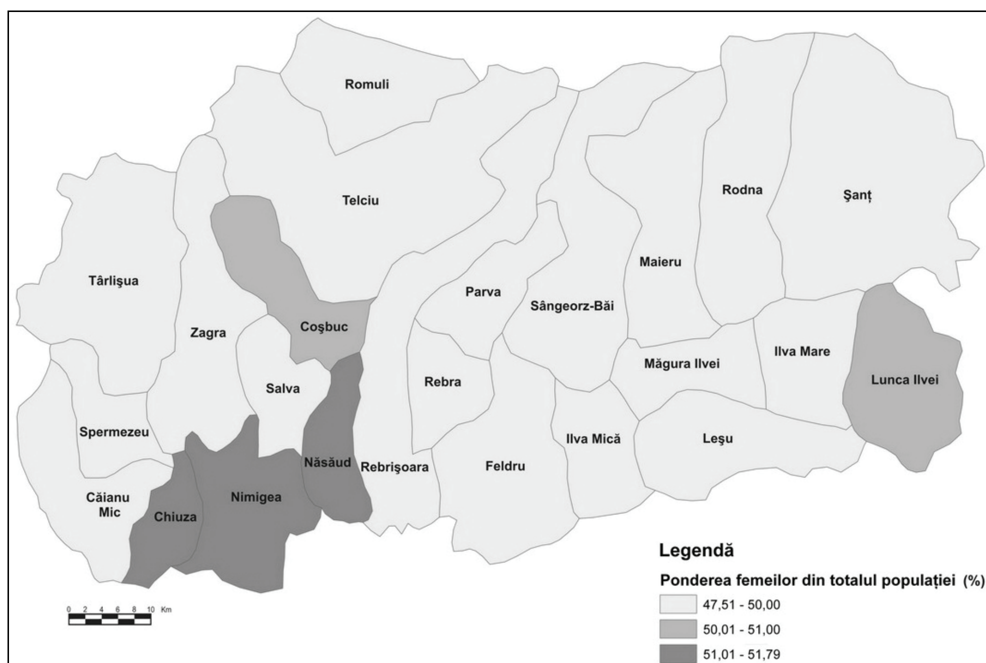

Fig. 75. Țara Năsăudului. Ponderea femeilor din populația totală, în 1992

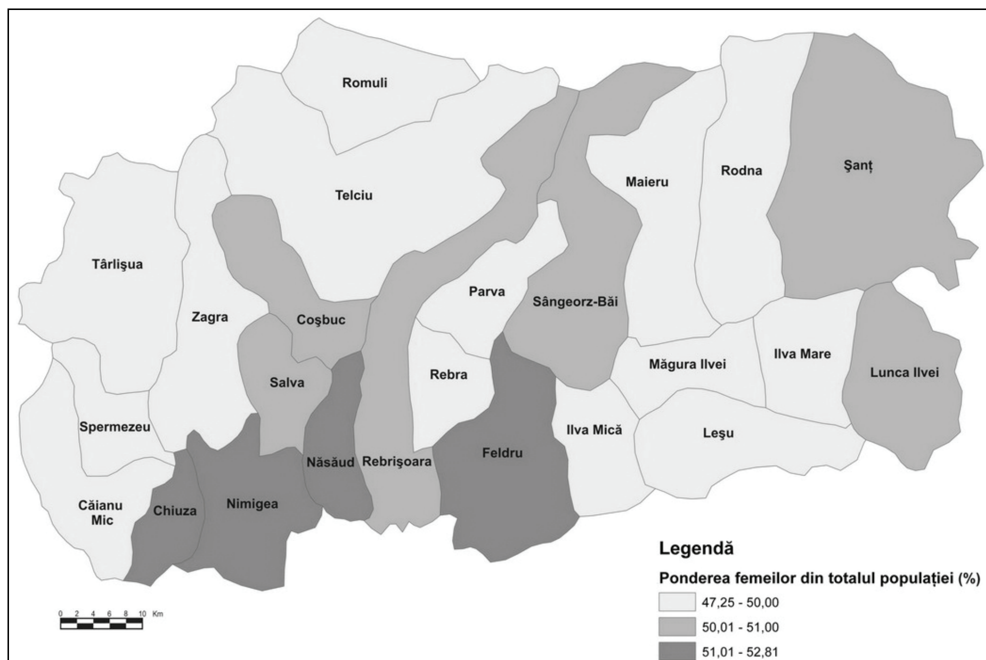

Fig. 76. Țara Năsăudului. Ponderea femeilor din populația totală, în 2002

De asemenea, această mobilitate mai ridicată din acest areal a dus şi la o emigraţie semnificativă imediat după 1990, cazul bunicilor rămaşi cu nepoţii, cât timp părinţii lucrează în străinătate, fiind unul destul de frecvent.

Conform datelor statistice privind structura pe sexe în anul 2005, feminizarea se menţine la valori de peste 51% în arealul format de Năsăud, Nimigea şi Chiuza, şi între 50,01-51% doar în Coşbuc, Şanţ şi Lunca Ilvei (figura 77).

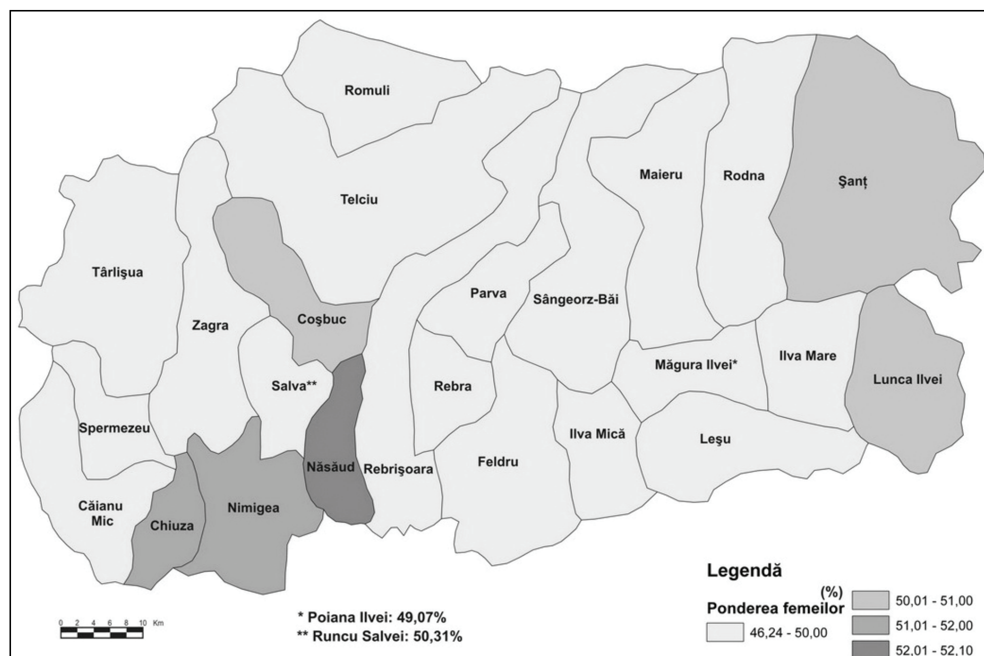

Fig. 77. Ţara Năsăudului. Ponderea femeilor din populaţia totală, în 2005

Având în vedere că Salva, Rebrişoara, Feldru şi Sângeorz-Băi nu mai apar ca unităţi administrative în care populaţia este în curs de feminizare, se pune problema cauzelor acestei modificări a modelului regional în doar trei ani. Există două explicaţii posibile. Prima constă în emigraţia femeilor din familiile în care bărbatul lucra în străinătate şi reîntregirea familiei peste graniţele ţării sau reîntoarcerea forţei de muncă masculine în localităţile din care a emigrat. Având în vedere scăderea numărului de locuitori în Ţara Năsăudului în perioada 1992-2005, credem că prima explicaţie este mai probabilă. Cazul comunei Feldru este relevant în acest sens.

Rata de feminitate pentru anii 1992, 2002 şi 2005, pune în evidenţă raportul dintre numărul de femei şi cel al bărbaţilor în regiunea năsăudeană (figurile 78, 79 şi 80).

Se observă o tendinţă de feminizare a populaţiei pentru urbanul năsăudean (tabelul 16).

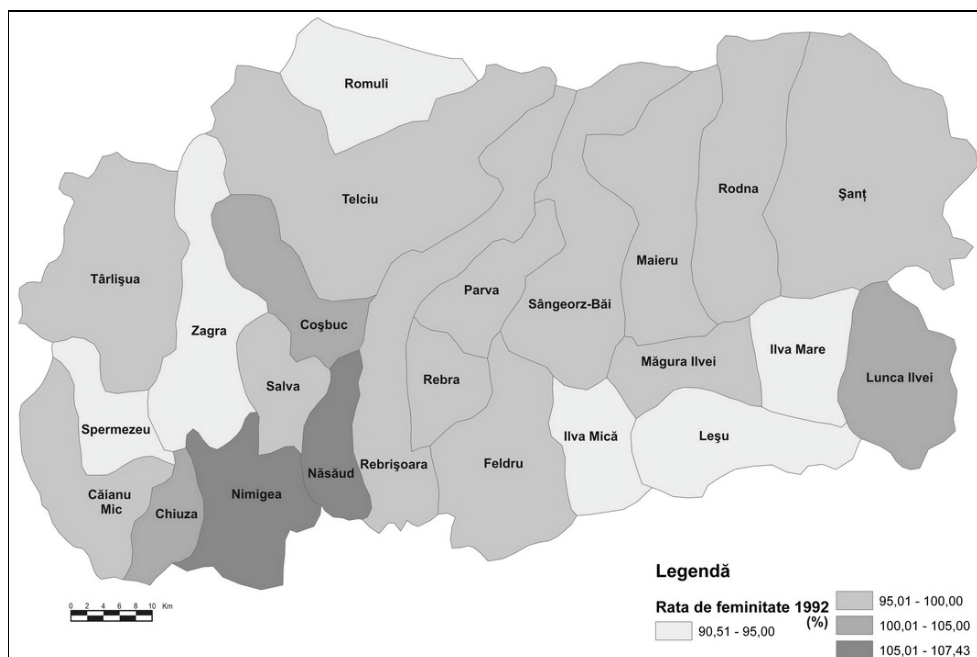

Fig. 78. Ţara Năsăudului. Rata de feminitate în 1992

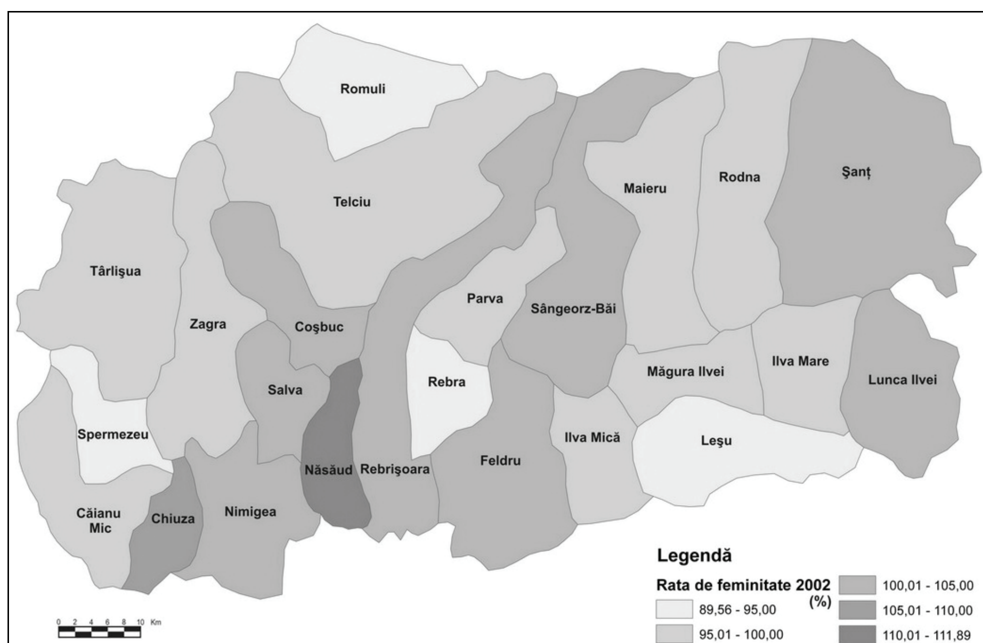

Fig. 79. Ţara Năsăudului. Rata de feminitate în 2002

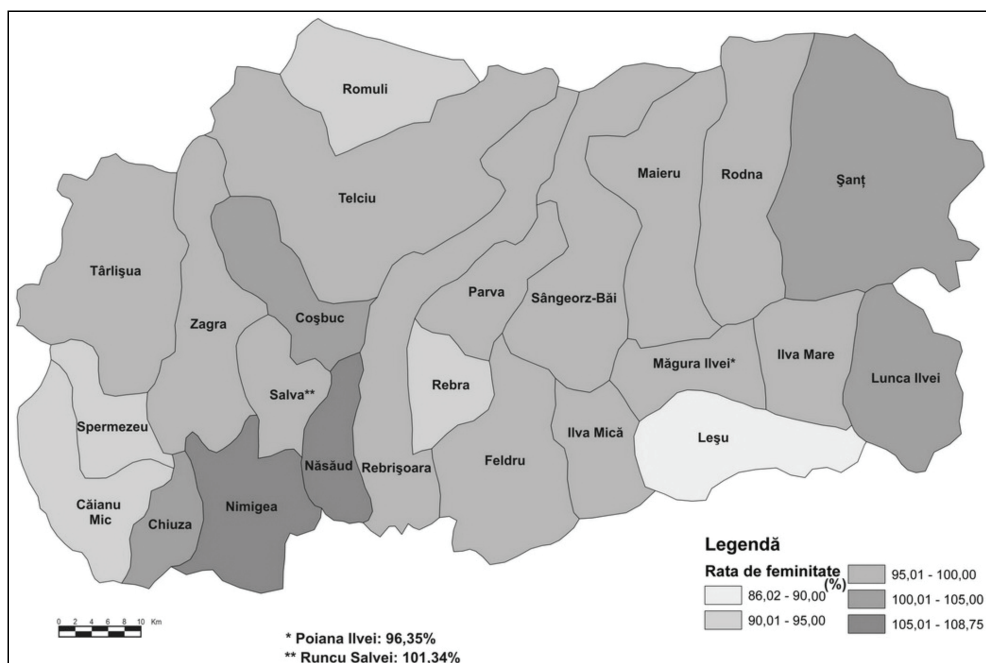

Fig. 80. Țara Năsăudului. Rata de feminitate în 2005

Tabel 16. Populația la 1 iulie 2005 pe localități şi pe sexe[940]

Localitatea	Total	Masculin	Feminin
Total județ	317254	157630	159624
Total urban județ	114978	56078	58900
Total urban Țara Năsăudului	21574	10587	10987
% urban Țara Năsăudului din total Țara Năsăudului	19,29	18,82	19,77
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	18,76	18,88	18,65
Total rural județ	202276	101552	108724
Total rural Țara Năsăudului	90235	45654	44581
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului	44,61	44,96	41,00
Poiana Ilvei	1667	849	818
Runcu Salvei	1465	728	737
Țara Năsăudului	111809	56241	55568
% Total Țara Năsăudului din total județ	35,24	35,68	34,81

4.4.2. Evoluția numerică a populației şi structura populației pe grupe de vârstă, în intervalul 1966-2002, corelată cu dinamica populației

Am plecat de la premisa că regiunea Țara Năsăudului se caracterizează printr-o tendință similară celei din România de după 1990: îmbătrânirea populației şi un grad ridicat de dependență demografică. De asemenea, perioada anterioară (1950-1989) a urmat un curs asemănător din perspectivă demografică, pentru această regiune şi pentru sistemul social-economic românesc, cu implicații demo-

940 Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op .cit.*, p. 44.

grafice similare (creşterea, în multe cazuri, forțată a populației şi apariția unor dezechilibre între populația feminină şi cea masculină, în funcție de profilul economic al urbanului polarizator, precum şi mobilitatea determinată economic, dinspre rural spre urban, cu influențe asupra structurii populației pe grupe de vârstă).

Am analizat *evoluția structurii populației pe grupe de vârstă la ultimele patru recensăminte*, precum şi *diferențierile între mediul urban şi rural*, după acest criteriu.

Analiza piramidei vârstelor, la fiecare dintre cele patru recensăminte ale perioadei, pune în evidență modificarea structurii populației pe grupe de vârstă: piramidă cu o bază bine reprezentată în 1977 (figura 82), față de 1966 (figura 81), ca urmare a politicii pronataliste a regimului politic, şi cu îngustarea acestei baze în cea de-a doua parte a perioadei studiate (figurile 83 şi 84).

Evoluția structurii populației pe grupe de vârstă, în regiune, evidențiază o creştere a grupei vârstnicilor (explicabilă prin creşterea speranței de viață) şi o scădere a grupei populației tinere (excepția de la această scădere apare doar la recensământul din 1977). În perioada 1966-2002, grupa de populație adultă se menține aproximativ în aceeaşi tendința de creştere. O uşoară scădere se înregistrează între ultimele două recensăminte (cu 330 de locuitori mai puțin în 2002, față de 1992).

Comparativ cu datele recensământului din 2002, pentru întregul județ, populația tânără şi cea în vârstă, este mai bine reprezentată procentual, însă ambele prezintă un trend cu implicații negative pe termen lung, pentru regiunea năsăudeană (scăderea numărului tinerilor şi creşterea celui al vârstnicilor). Totuşi, tendința de îmbătrânire a populației din Țara Năsăudului este mai puțin accentuată decât la nivelul întregii României (tabelul 17).

Tabel 17. Evoluția structurii pe grupe de vârstă în Țara Năsăudului

Recensământul din:	**Grupele de vârstă (Țara Năsăudului) %**		
	0_19	**20_64**	**65 şi peste**
15 martie 1966	41,89	51,68	6,43
5 ianuarie 1977	↓40,45	↓51,12	↑8,43
7 ianuarie 1992	↓36,66	↑53,41	↑9,93
18 martie 2002	**↓30,56**	**↑56,26**	**↑13,18**
Județul Bistrița-Năsăud (2002)	**28,88**	**58,49**	**12,63**
România (2002)	**25,17**	**60,83**	**14,00**

Tabel 18. Indicele de îmbătrânire şi indicele de dependență demografică pentru regiunea năsăudeană, conform datelor recensămintelor din 1966, 1977, 1992 şi 2002

Recensământul din:	**Rata de îmbătrânire demografică**	**Rata de dependență demografică %**
15 martie 1966	0,15	93,4
5 ianuarie 1977	0,20	95,6
7 ianuarie 1992	0,27	87,2
18 martie 2002	0,43	77,7
Județul Bistrița-Năsăud (2002)	0,43	70,9
România (2002)	0,55	64,3

Fig. 81. Țara Năsăudului - Piramida vârstelor 1966

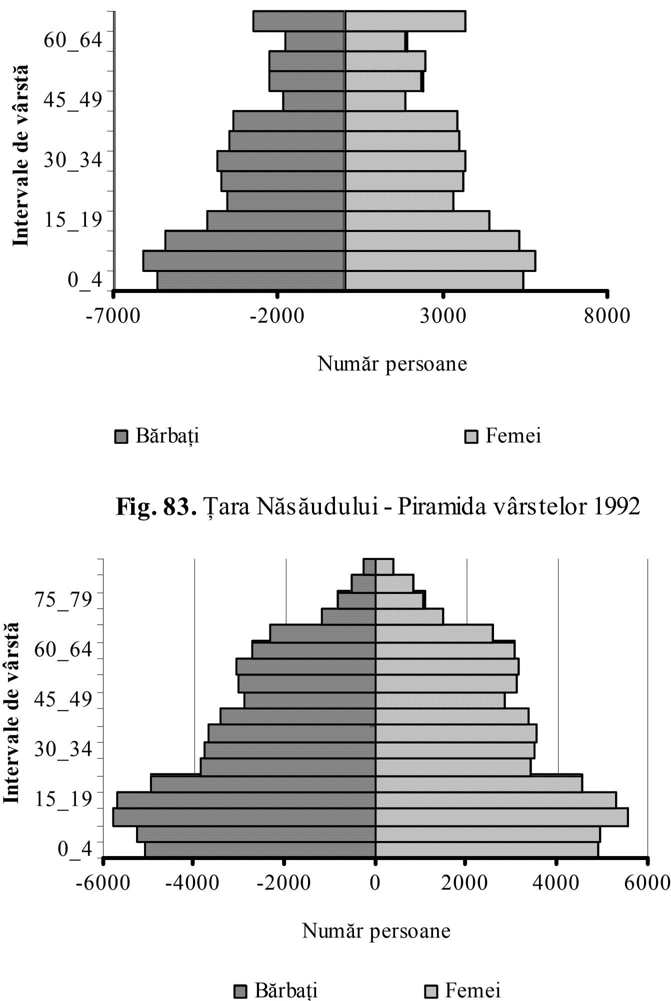

Fig. 82. Țara Năsăudului - Piramida vârstelor 1977

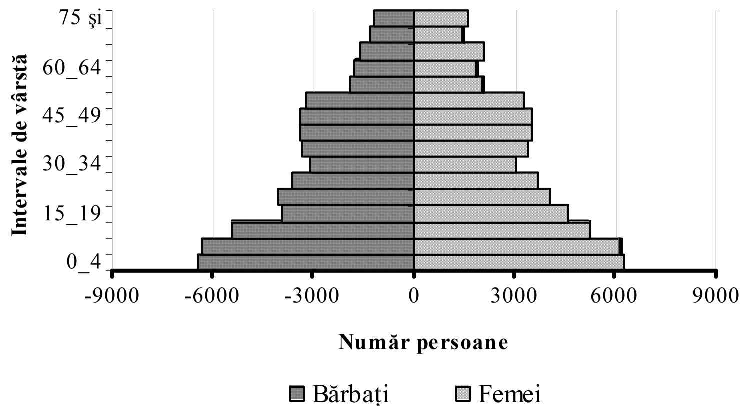

Fig. 83. Țara Năsăudului - Piramida vârstelor 1992

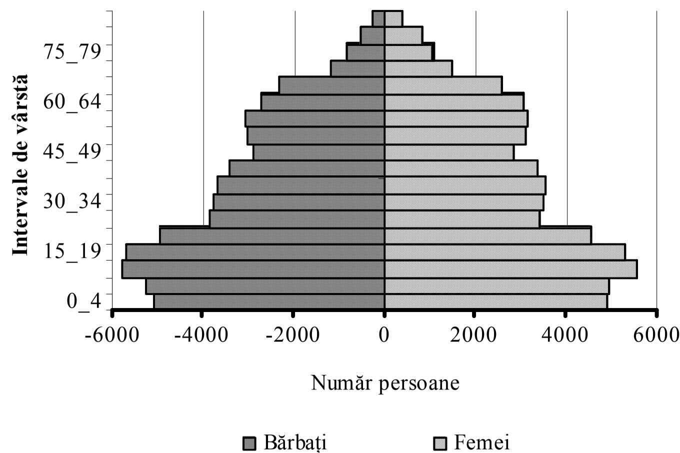
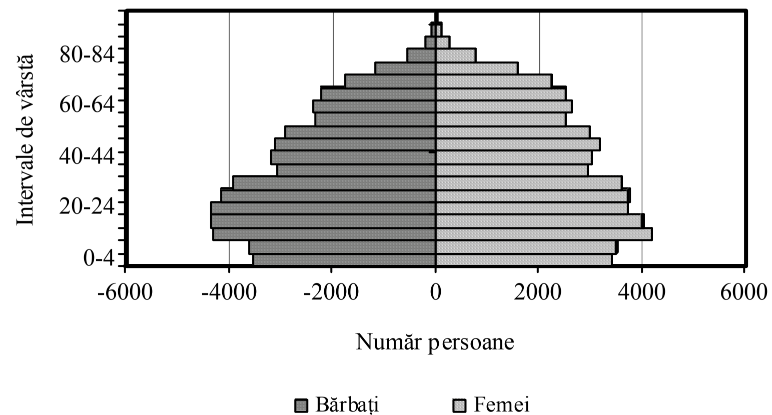

Fig. 84. Țara Năsăudului - Piramida vârstelor 2002

În funcţie de principalele grupe de vârstă, am calculat *rata de îmbătrânire* şi *rata de dependenţă demografică* (tabelul 18). Conform ultimului recensământ, populaţia Ţării Năsăudului este una îmbătrânită (valoarea de 0,42 fiind depăşită[941]), în timp ce rata de dependenţă demografică a scăzut, dar se menţine foarte ridicată, presiunea grupelor de vârstă de la extreme asupra populaţiei adulte fiind semnificativă (mai mare decât pentru judeţ sau pentru România).

Situaţia pentru mediul urban al regiunii, comparativ cu cea a municipiului Bistriţa, este similară cu cea a întregii regiuni năsăudene, comparativ cu a judeţului („populaţia tânără şi cea în vârstă este mai bine reprezentată procentual, însă ambele prezintă un trend cu implicaţii negative pe termen lung: scăderea numărului tinerilor şi creşterea celui al vârstnicilor”) (tabelul 19).

Diferenţiind între cele două centre urbane ale regiunii, oraşul Năsăud are o populaţie mai îmbătrânită, rata de îmbătrânire fiind de 0,35, faţă de cea pentru Sângeorz-Băi, care era de 0,26 conform datelor recensământului din 2002 (tabelul 20). Însă, cele două valori ale ratei de îmbătrânire demografică arată că populaţia centrelor urbane ale sistemului regional este una tânără.

Tabel 19. Evoluţia structurii pe grupe de vârstă în ***mediul urban*** din Ţara Năsăudului

Recensământul din:	**Grupele de vârstă (Ţara Năsăudului – mediul urban) %**		
	0_19	**20_64**	**65 şi peste**
15 martie 1966	40,29	53,49	6,22
5 ianuarie 1977	↑42,66	↓50,95	↑6,39
7 ianuarie 1992	↓39,41	↑53,73	↑6,86
18 martie 2002	**↓31,4**	**↑58,96**	**↑9,64**
Municipiul Bistriţa (2002)	**28,76**	**65,17**	**6,07**

Tabel 20. Evoluţia structurii pe grupe de vârstă în ***mediul urban*** din Ţara Năsăudului, ***diferenţiat pe cele două oraşe***

Recensământul din:	**Grupele de vârstă %**					
	0_19		**20_64**		**65 şi peste**	
	Năsăud	**Sângeorz-Băi**	**Năsăud**	**Sângeorz-Băi**	**Năsăud**	**Sângeorz-Băi**
15 martie 1966	38,22	42,39	55,05	51,90	6,71	5,70
5 ianuarie 1977	↑41,55	↑43,79	↓52,40	↓49,45	↓6,03	↑6,74
7 ianuarie 1992	↓38,20	↓40,86	↑55,0	↑52,18	↑6,76	↑6,95
18 martie 2002	**↓28,98**	**↓33,9**	**↑60,72**	**↑57,13**	**↑10,29**	**↑8,96**

Pentru mediul rural al sistemului regional năsăudean, rata de îmbătrânire demografică are o valoare mare (0,46), populaţia fiind îmbătrânită.

Tabel 21. Evoluţia structurii pe grupe de vârstă în ***mediul rural*** din Ţara Năsăudului

Recensământul din:	**Grupele de vârstă (Ţara Năsăudului – mediul rural) %**		
	0_19	**20_64**	**65 şi peste**
15 martie 1966	42,13	51,41	6,46
5 ianuarie 1977	↓40,05	↓51,16	↑8,79
7 ianuarie 1992	↓36,0	↑53,33	↑10,67
18 martie 2002	**↓30,37**	**↑55,62**	**↑14,01**

[941] Nicoară, L., 1999, *Geografia populaţiei*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.

Factorii cu impact asupra structurii populației pe grupe de vârstă

Aceşti factori determinatori de schimbare şi-au pus amprenta, în special, asupra evoluției sau involuției numărului de locuitori al întregii regiuni năsăudene. Aceştia au fost sociali, economici, politici. De asemenea, s-au reflectat în fluctuația numărului de locuitori din mediul urban şi din cel rural al acestei entități teritoriale.

Un prim factor determinant este reprezentat de **fluctuațiile în împărțirea administrativ-teritorială a actualului teritoriu al județului Bistrița-Năsăud şi a Țării Năsăudului**. „Istoria" polarizării teritoriale, cu impact vizibil asupra populației regiunii, a început în 1765, când Năsăud a fost ridicat la rangul de târg, iar Sângeorz-Băi a fost declarat oraş în decembrie 1960.

În primul rând, ipoteza de la care am plecat s-a verificat (îmbătrânirea populației şi menținerea unui grad ridicat de dependență demografică, asemenea sistemului regional românesc). În al doilea rând, analiza populației pe grupe de vârstă, la nivel de sistem regional, nu poate fi utilizată izolat. Acest demers are o finalitate concretă numai dacă se foloseşte în cadrul unui sistem complex de determinări şi analize menite să ofere informații cu putere de sinteză sporită, în măsură să poată fi folosite pentru a caracteriza multicriterial o anumită entitate regională.

4.4.3. Structura etnică[942]

Structura etnică a Țării Năsăudului, conform datelor ultimului recensământ, este una puțin diversă, comunele Nimigea şi Rodna având comunități de altă etnie, cu o pondere mai mare din populația totală decât pentru oraşele regiunii.

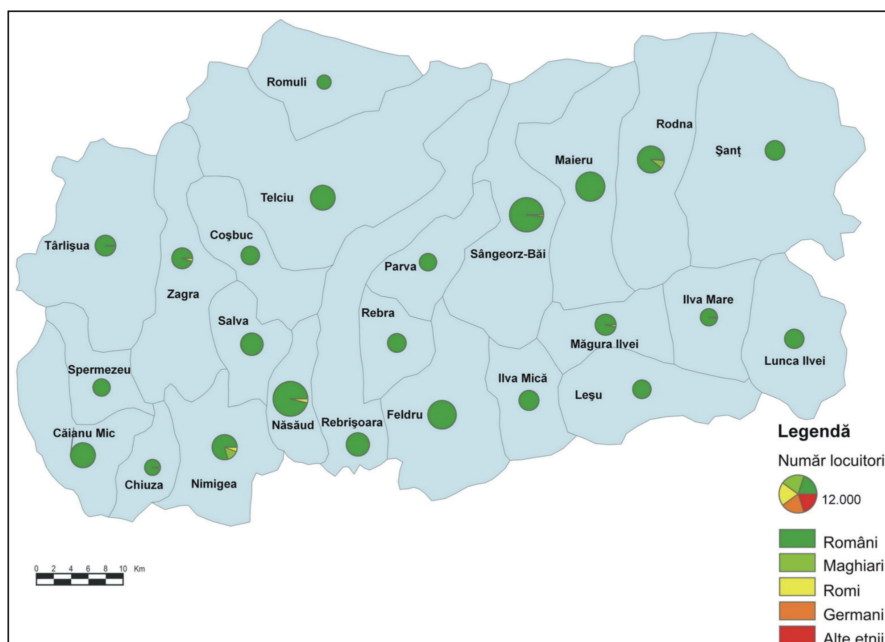

Fig. 85. Țara Năsăudului. Structura etnică a populației în 2002

[942] Pentru evoluția etnică a Țării Năsăudului, vezi *supra: Țara Năsăudului – entitate etnică şi lingvistică*.

Diversitatea etnică a celor două comune poate fi explicată prin cauze istorice şi economice, mai ales pentru Rodna, important centru minier în perioada medievală şi modernă, fiind semnificativ mai ales afluxul unor locuitori de altă etnie (figura 85 şi tabelul 22).

Tabel 22. Structura etnică a populaţiei Ţării Năsăudului, pe oraşe şi comune, în 2002[943]

Localitatea	Total	Români	Maghiari	Rromi	Germani	Alte etnii
Năsăud	10582	95,33	0,95	3,53	0,11	0,08
Sângeorz-Băi	10200	97,84	0,45	1,54	0,13	0,04
Căianu Mic	5412	99,82	0,07	0,07	0,04	-
Chiuza	2228	96,23	0,76	2,96	-	0,04
Coşbuc	3006	99,97	-	0,03	-	-
Feldru	7086	99,93	0,03	-	0,04	-
Ilva Mare	2569	98,79	0,04	1,17	-	-
llva Mică	3484	99,14	0,34	0,17	0,32	0,03
Leşu	2995	99,93	-	0,07	-	-
Lunca llvei	3287	99,85	0,09	-	-	0,06
Maieru	7382	99,81	0,19	-	-	-
Măgura llvei	3815	96,88	0,05	2,99	0,08	-
Nimigea	5522	79,41	14,85	5,63	0,07	0,04
Parva	2653	100	-	-	-	-
Rebra	3047	99,93	-	-	0,07	-
Rebrişoara	4739	99,66	0,04	0,25	0,02	0,02
Rodna	6313	89,15	9,22	1,39	0,13	0,11
Romuli	1755	99,54	0,28	-	0,11	0,06
Salva	4402	99,89	0,09	-	0,02	-
Spermezeu	2605	99,96	-	-	-	0,04
Şanţ	3330	99,64	0,24	0,09	-	0,03
Telciu	5377	99,57	0,17	0,20	0,04	0,02
Târlişua	3762	98,88	0,11	1,01	-	-
Zagra	3767	95,41	0,11	4,49	-	-

Urbanul regiunii năsăudene, în 2002, avea următoarea structură etnică: 96,56% - români, 0,7% - maghiari, 2,55% - rromi, 0,12% - germani, 0,06%- alte etnii. În acelaşi an, urbanul judeţean punea în evidenţă următoarea structura etnică: 90,67 – români, 6,34% - maghiari, 2,49% - rromi, 0,37% - germani, 0,13%- alte etnii, iar cele două oraşe năsăudene deţineau 19,6% dintre românii din urbanul judeţului, 2,04% dintre maghiari, 18,85% dintre rromi, 6,04% dintre germani şi 8,39% dintre celelalte etnii din urbanul judeţului Bistriţa-Năsăud.

Structura etnică a ruralului năsăudean se prezenta astfel: 97,28% - români, 1,69% - maghiari, 0,97% - rromi, 0,04% - germani şi 0,02% alte etnii. Structura etnică a populaţiei din ruralul judeţului era următoarea: 90,01% erau români, 5,63% - maghiari, 4,2% - rromi, 0,12% - germani şi 0,04% alte etnii. Diversele grupuri etnice

[943] Recensământul populaţiei şi locuinţelor din 18 martie 2002.

dețin următoarele ponderi din ruralul județului: 48,15% dintre români, 13,35% dintre maghiari, 10,25% dintre rromi, 15,79% dintre germani şi 23,68% dintre celelalte etnii.

Țara Năsăudului era compusă în proporție de 97,15% de români, 1,5% maghiari, 1,27% rromi, 0,06% germani şi 0,03% alte etnii. De asemenea, regiunea năsăudeană găzduia 37,76% dintre românii din județ, 8,93% dintre maghiari, 12,42% dintre rromi, 9,68% dintre germani şi 13,7% dintre celelalte etnii. Structura etnică a populației județului Bistrița-Năsăud era următoarea: 90,25% - români, 5,89% - maghiari, 3,58% - rromi, 0,21% - germani, 0,07% - alte etnii.

4.4.4. Structura confesională

În 1773 (tabelul 23), când s-a realizat o conscripție după militarizarea ținutului năsăudean, se observă că majoritatea locuitorilor a făcut trecerea, de la ortodoxie, la uniți. Se observă că majoritatea preoților erau uniți, cu excepția celor din Rebrişoara, Salva, Luşca şi Agrieş.

Structura confesională este mult mai diversificată în 2002. Cultele neoprotestante sunt bine reprezentate în câteva comune (figura 86).

Populația urbană a Țării Năsăudului era de 20782 persoane, la recensământul din 2002, reprezentând 19,01% din numărul de locuitori al regiunii năsăudene. Din punct de vedere confesional, urbanul năsăudean deține 18,39% din populația ortodoxă a regiunii, 14,35% din cea catolică, 31,94% din cea greco-catolică, 10,57% din cea reformată, 22,39% din cea penticostală, 24,49% din cea baptistă, 1,69% din cea adventistă de Ziua a Şaptea şi 18,94% din cea de altă confesiune (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată). Structura confesională a populației urbane, în 2002, era următoarea: 80,81% - ortodocşi, 0,84% - catolici, 4,3% - greco-catolici, 0,5% - reformați, 12,08% - penticostali, 0,64% - baptişti, 0,03% adventişti de Ziua a Şaptea şi 0,79% alte religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată). Apar câteva diferențe comparativ cu structura populației urbane a întregului județ: 81,21% - ortodocşi, 1,6% - catolici, 3,46% - greco-catolici, 4,71% - reformați, 6,07% - penticostali, 1,01% - baptişti, 0,35% adventişti de Ziua a Şaptea şi 1,59% alte religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată).

Populația rurală deține 80,9% din populația regiunii (109318 locuitori). Structura confesională a ruralului năsăudean, în acelaşi an, se prezenta astfel: 84,13% - ortodocşi, 1,18% - catolici, 2,15% - greco-catolici, 0,99% - reformați, 9,82% - penticostali, 0,47% - baptişti, 0,46% adventişti de Ziua a Şaptea şi 0,8% alte religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată). Apar diferențe comparativ cu structura confesională a ruralului din județ: 84,1% - ortodocşi; 0,91% - catolici, 1,62% - greco-catolici, 4,57% - reformați, 6,49% - penticostali, 0,7% - baptişti, 0,62% adventişti de Ziua a Şaptea şi 0,98% alte religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată). Ruralul regiunii năsăudene găzduieşte 44,55% din populația rurală a județului, precum şi 44,57% dintre ortodocşi, 57,43% dintre catolici, 59,12% dintre greco-catolici, 9,68% dintre reformați, 67,4% dintre penticostali, 29,71% dintre baptişti, 32,77% dintre adventiştii de Ziua a Şaptea şi 36,15% dintre cei aparținând altor religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată).

Tabel 23[944]**.** Structura confesională a Țării Năsăudului în 1773

Nr. crt.	Localitatea	Numărul preoților	Unit	Neunit	Nr. bisericilor	Familii
		Archidiaconatus Naszodiensis				
1.	Năsăud	4 (inclusiv protopopul)	√		1	146
2.	Maieru	5	√		2	253
3.	Rodna	2	√		1	170
4.	Sângeorzul românesc	4	√		1	186
5.	Leşu	2	√		1	80
6.	Ilva	2	√		1	54
7.	Feldru	4	√		1	114
8.	Vărarea	2	√		1	53
9.	Rebra	2	√		2	92
10.	Rebrişoara	1		√	2	219
		5	√			
11.	Salva	1		√		
		6	√		2	172
12.	Hordou	2	√		1	46
13.	Telciu	5	√		1	141
14.	Bichigi	2	√		1	56
15.	Plai	1	√		1	28
16.	Poieni	3	√		1	69
17.	Găureni	1	√		1	30
18.	Zagra	10	√		2	220
19.	Mocod	4	√		1	115
20.	Mititei	4	√		1	90
21.	Runcul Salvei	4	√		1	73
		Archidiaconatus Tauriensis				
1.	Prislop	2	√		1	50
2.	Luşca	1		√	-	32
3.	Nimigea Românească	2	√		1	70
4.	Nimigea Ungurească	1	√		1	47
5.	Floreşti	2	√		1	30
6.	Mogoşeni	1	√		1	38
8.	Chiuza	2	√		1	86
9.	Piatra	4	√		-	64
10.	Căianul Mare	2	√		-	54
11.	Căianul Mic	1	√		1	60
12.	Dobric	1	√		1	44
13.	Dobricel	1	√		1	11
14.	Poieni	1	√		1	44
17.	Agrieş	1		√	1	37
18.	Târlişua	2	√		1	58
19.	Borleasa	2	√		-	40
20.	Sita	1	√		1	32
21	Păltineasa	1	√		-	18
22	Dumbrăvița	3	√		1	104
23	Tăure	3	√		-	6
24	Mintiu	3	√		1	130
25	Mireş	1	√		1	30

[944] Sigmirean, I., Onofreiu, A., *op.cit.*, p. 36-42.

Structura confesională a Țării Năsăudului era: 83,5% - ortodocşi, 1,12% - catolici, 2,56% - greco-catolici, 0,9% - reformați, 10,25% - penticostali, 0,47% - baptişti, 0,5% adventişti de Ziua a Şaptea şi 0,38% alte religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată) (tabelul 24). În acelaşi an, structura confesională a județului se prezenta astfel: 83,05% - ortodocşi, 1,16% - catolici, 2,29% - greco-catolici, 4,62% - reformați, 6,34% - penticostali, 0,81% - baptişti, 0,52% adventişti de Ziua a Şaptea şi 1,2% alte religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată). Regiunea năsăudeană găzduieşte şi 35,27% dintre ortodocşi, 33,64% dintre catolici, 39,23% dintre greco-catolici, 6,83% dintre reformați, 56,72% dintre penticostali, 21,62% dintre baptişti, 25,37% dintre adventiştii de Ziua a Şaptea şi 23,21% dintre cei aparținând altor religii (inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată).

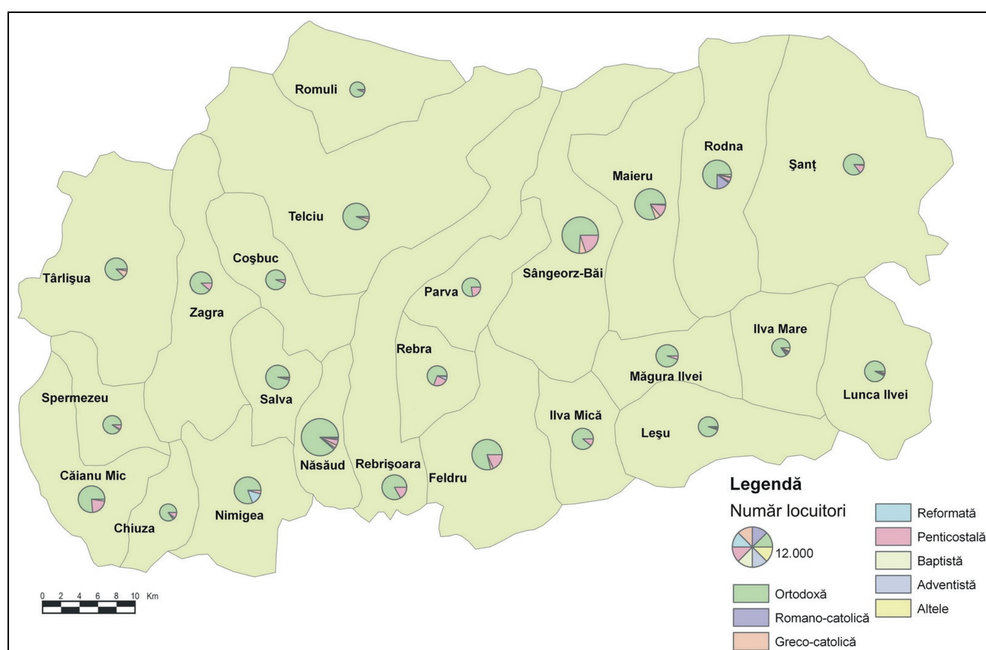

Fig. 86. Țara Năsăudului. Structura confesională a populației în 2002

În fotografiile de mai jos, sunt câteva dintre bisericele diverselor culte din Țara Năsăudului (figurile 87, 88, 89, 90 şi 91).

Fig. 87. Biserica ortodoxă din orașul Năsăud. Foto: autoarea

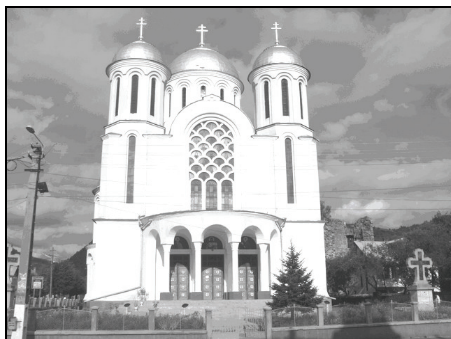

Fig. 88. Biserica ortodoxă din Rodna. Foto: autoarea

Fig. 89. Biserica romano-catolică din Rodna[945]. Foto: autoarea

Fig. 90. Biserica penticostală „Betel” din satul Rebrişoara. Foto: autoarea

Fig. 91. Biserica română unită cu Roma, greco-catolică, din Sângeorz-Băi. Foto: autoarea.

[945] În apropiere, se află şi clădirea parohiei romano-catolice Rodna Veche.

Tabel 24. Structura confesională a populației Țării Năsăudului, pe oraşe şi comune, în 2002

Localitatea	Ortodoxă	Romano-catolică	Greco-catolică	Reformată	Penticostală	Baptistă	Adventistă de Ziua a Şaptea	Alte religii *
Năsăud	88,20	1,37	2,78	0,60	4,73	1,25	0,04	1,03
Sângeorz-Băi	73,15	0,29	5,87	0,39	19,70	0,02	0,03	0,55
Căianu Mic	75,61	0,06	0,61	0,07	21,16	2,29	0,04	0,17
Chiuza	84,29	0,04	3,41	0,67	11,18	0,22	-	0,18
Coşbuc	92,75	-	0,47	-	6,05	0,07	-	0,67
Feldru	77,83	-	2,88	0,04	17,98	0,92	0,01	0,34
llva Mare	84,90	0,08	1,83	-	3,50	2,22	1,28	6,19
llva Mică	87,51	0,17	0,89	0,09	10,94	0,03	-	0,37
Leşu	94,02	0,07	2,20	-	1,70	0,03	1,47	0,50
Lunca llvei	91,72	0,03	0,40	0,12	2,43	1,89	0,52	2,89
Maieru	80,43	0,22	5,59	0,03	12,69	0,03	0,01	1,00
Măgura llvei	92,69	0,21	0,89	0,10	5,19	0,13	0,16	0,63
Nimigea	79,54	0,25	0,76	14,56	4,13	0,24	0,07	0,45
Parva	77,31	-	0,04	-	22,54	-	-	0,11
Rebra	69,05	-	0,07	-	23,93	-	5,71	1,25
Rebrişoara	82,38	0,06	0,27	0,02	16,69	0,02	0,11	0,44
Rodna	74,18	14,79	1,47	0,43	4,70	1,09	0,73	2,60
Romuli	92,14	0,40	0,97	-	4,90	-	1,25	0,34
Salva	95,84	0,27	2,57	-	1,25	-	-	0,07
Spermezeu	89,79	-	1,73	-	8,25	0,23	-	-
Şanț	84,20	0,21	0,90	0,09	13,03	-	1,35	0,21
Telciu	92,34	0,39	4,39	0,09	2,68	-	0,11	-
Târlişua	87,24	-	9,73	0,05	2,95	-	-	0,03
Zagra	88,16	0,19	0,35	0,05	11,20	-	0,03	0,03

* inclusiv atei, fără religie sau religie nedeclarată

4.4.5. Riscul demografic

Emigrația forței de muncă, scăderea natalității, îmbătrânirea populației, rate ridicate ale dependenței demografice sunt relaționate cu procesele sociale şi economice care au afectat întreaga societate românească după 1989. Unele regiuni sunt mai afectate decât altele, depopularea intensă fiind o realitate dură, care ridică mari semne de întrebare privind strategiile ce trebuie gândite de autorități pentru a diminua (dacă a stopa nu este posibil) efectele negative pe termen scurt, mediu şi, mai ales, pe termen lung. Regiunea năsăudeană, analizată în limitele actuale şi nu în cele ale vechii Țări a Năsăudului sau date de istoria luminoasă a Regimentului II românesc de graniță, oferă un exemplu al impactului asupra populației regiunii a unor factori ca insuccesul practicilor socio-economice din România sau promisiunea unei vieți mai bune şi a unei societăți mai recunoscătoare celor care muncesc.

Schimbările survenite în comportamentul demografic al celor din regiunea năsăudeană, departe de a fi privite cu seninătate sau cu încrâncenare de cei interesați de viitorul Țării Năsăudului, cu siguranță că provoacă îngrijorare. Datele statistice ale ultimilor 20 de ani reliefează un trend cu valențe negative pentru viitorul regiunii: resursa umană se diminuează şi îşi pierde din atribute. Lipsa unei viziuni coerente şi a unei strategii demografice la nivelul României face ca „lucrurile să fie lăsate în voia lor" şi la nivel regional sau local. De aceea, în absența unor exemple de bună practică, prezentăm situația demografică, în curs de degradare a regiunii năsăudene.

Conform datelor recensământului din 1992, am calculat *rata de îmbătrânire demografică* pentru regiunea năsăudeană. Oraşele regiunii şi comunele Rebra, Parva şi Măgura Ilvei aveau populație foarte tânără (figura 92).

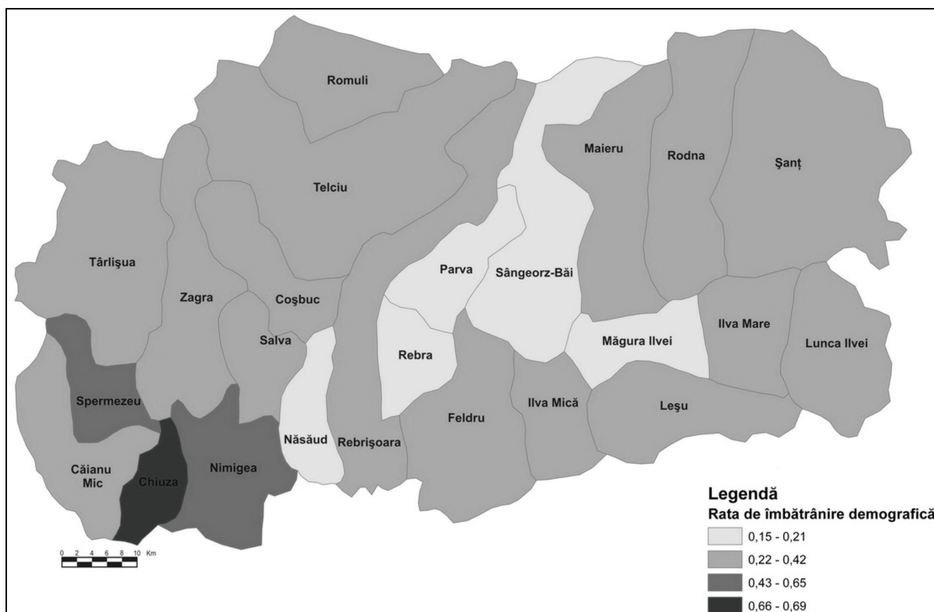

Fig. 92. Țara Năsăudului. Rata de îmbătrânire demografică la recensământul din 1992

Aceste comune, împreună cu oraşul Sângeorz-Băi, formează un areal distinct în regiune. Un alt areal este alcătuit din trei comune din partea sud-vestică, cu populație în curs de îmbătrânire şi îmbătrânită. În majoritatea comunelor regiunii, populația se situează sub „numărul bun”, de 0,42, deci este o populație tânără.

Datele recensământului din 2002 relevă trendul de îmbătrânire demografică (figura 93). Astfel, dacă în 1992 au existat aşezări în care rata de îmbătrânire demografică se situa sub 0,22, în 2002, acest interval valoric nu mai există. Populația este una tânără în arealul central-estic al Țării Năsăudului, precum şi în oraşul Năsăud. Populația este în curs de îmbătrânire şi îmbătrânită în jumătatea vestică a regiunii şi într-un areal situat în partea estică a acesteia.

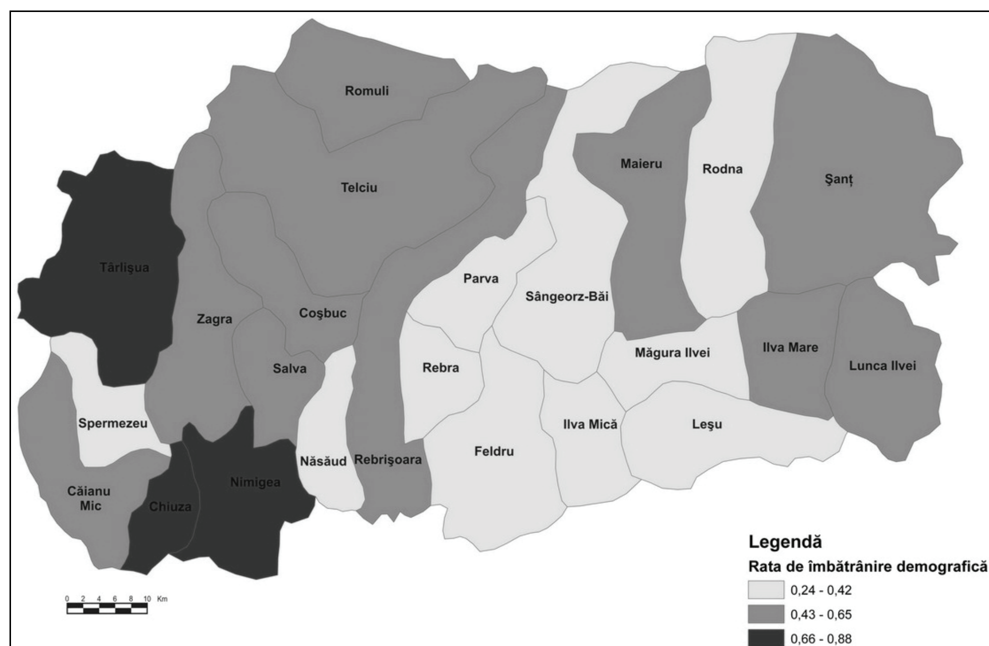

Fig. 93 Țara Năsăudului. Rata de îmbătrânire demografică la recensământul din 2002

În 1992, *rata de dependență demografică* (figura 94) relevă o presiune mai mare a grupei tinere şi a celei vârstnice asupra populației adulte, apte de muncă, decât în 2002 (figura 95).

Explicația este uşor de găsit dacă vom corela aceste date cu cele privind îmbătrânirea populației la recensămintele din cei doi ani cenzitari. Rata de dependență demografică scade odată cu îmbătrânirea populației care reflectă nu numărul în creştere de vârstnici, ci numărul în scădere al populației tinere. În 1992, presiunea era creată de populația tânără, întrucât în majoritatea aşezărilor regiunii populația era tânără şi foarte tânără. Rata de natalitate aduce câteva lămuriri în cazul comunelor cu o rata de dependență demografică ridicată în 1992 (de exemplu, Parva). Se evidențiază un areal central, cu valori mari ale acestui indicator (între 85 şi 112 persoane întreținute, la 100 de persoane care muncesc).

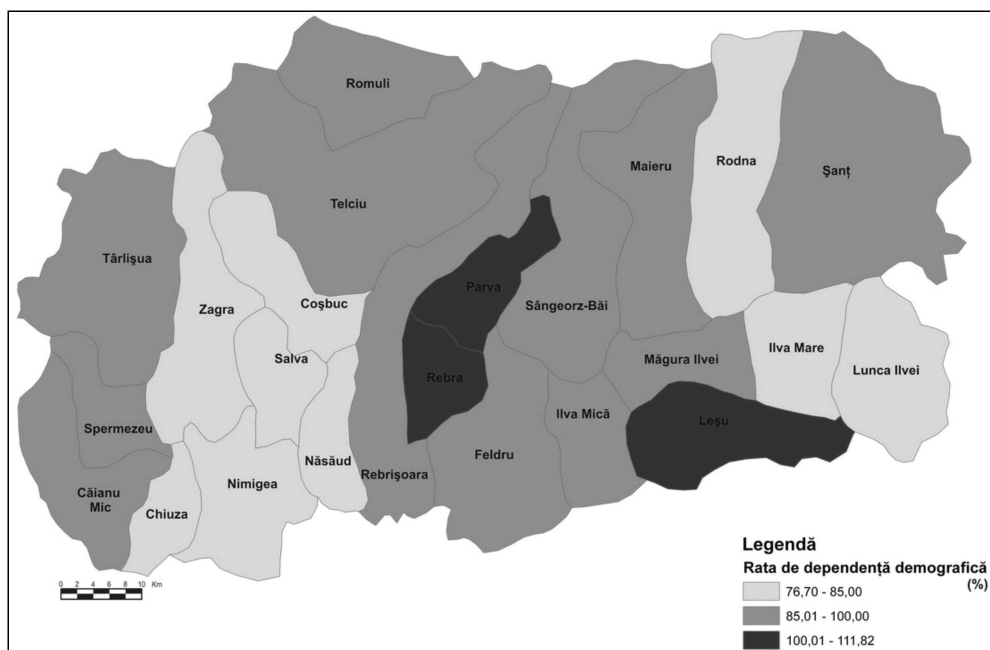

Fig. 94. Țara Năsăudului. Rata de dependență demografică, la recensământul din 1992

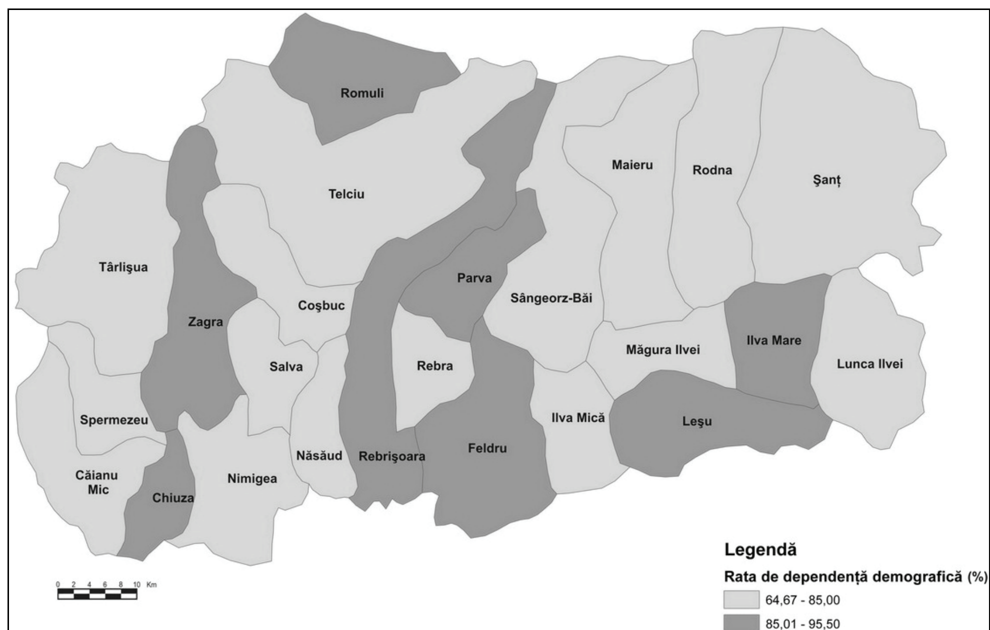

Fig. 95. Țara Năsăudului. Rata de dependență demografică, la recensământul din 2002

O rată de dependență demografică ale cărei valori sunt situate între 85,01 şi 100% caracterizează cele trei comune din vestul regiunii şi comuna Şanţ. Anul 2002 indică scăderea ratei de dependenţă demografică însă, aceasta este încă ridicată (de peste 65%).

4.4.6. Nivelul de instruire al populaţiei şi instituţii de învăţământ

Învăţământul[946]

Învăţătura de carte are o vechime mai mare de trei veacuri, timp în care au funcţionat mai multe tipuri de şcoli: şcoala mânăstirească, şcoala obştească, şcoala grănicerească sau şcoala comunală naţională, şcoala de repetiţie şi şcoala confesională.

Întâi, soarta ştiinţei de carte a fost asociată cu existenţa lăcaşelor de cult religios, în care limbile de predare erau: slavona veche (pentru cele de rit ortodox) şi latina (pentru ritul catolic). *Şcoala mânăstirească* apare în secolul al XVII-lea. Aceasta şcoală, aflată sub oblăduirea bisericii, este înfiinţată ca urmare a dispoziţiei sinodului ortodox din 1695, în care se stipula că personalului ecleziastic (preoţi, diaconi, călugări) era obligat să se ocupe de învăţătura de carte a tinerilor din localităţile lor. În această şcoală, au fost pregătiţi cei ce aveau să devină călugări, dieci şi preoţi. În acest context, efectivul de elevi era dominat de fiii de feţe bisericeşti.

Cel de-al doilea tip de şcoală este *şcoala obştească,* ce a funcţionat între anii 1743-1826. Spre deosebire de cea anterioară, aceasta avea un caracter laic, deoarece a apărut ca urmare a iniţiativei locale. De aceea, sătenii, care aveau copii de vârstă şcolară, întreţineau, în comun, învăţători sau dascăli permanenţi. În secolul XVIII, în sate, existau şcoli obşteşti iniţiate de călugări, preoţi şi dascăli-dieci. În perioada 1750-1774, şcoala obştească funcţionează, în paralel, cu şcoala mănăstirească.

Se poate constata că, în 1762, odată cu înfiinţarea Regimentului II grăniceresc, în aproape toate localităţile ce sunt militarizate există şcoli obşteşti cu „adevăraţi şi declaraţi învăţători". Deci, *şcoala grănicerească*, înfiinţată în anul 1766, se suprapune peste o formă de învăţământ bine organizat. În timpul regimentului de graniţă, şcoala funcţionează sub titulatura de *şcoală comunală naţională.* Acest tip de şcoală apare ca urmare a ordinului dat de Consiliul de Război din Viena (1825), în toate localităţile militarizate. Acest ordin a fost dat la insistenţele locuitorilor din regiment.

Şcoala comunală naţională era destinată copiilor cu vârsta cuprinsă între 7-12 ani, după care treceau în şcoala de repetiţie. Şcoala comunală era supravegheată prin comandanţi militari, locul preoţilor fiind luat de învăţători pregătiţi în şcoala normală din Năsăud. Curios este că, deşi înfiinţarea acestor şcoli comunale a fost dorită şi cerută de către săteni, asupra aceloraşi săteni (părinţi) se aplicau măsuri de constrângere, în cazul în care copiii între 7-12 ani (pentru care era obligatoriu să meargă la şcoala) nu frecventau. Acest lucru poate avea ca explicaţie că această conştiinţă a nevoii de învăţătură de carte a tinerilor era concurată de grijile zilnice ale sătenilor.

---

[946] Bachiş, Şt., *op. cit.*; Bîrte, V., 1986, *Contribuţii la istoricul şcolii din Rebra, judeţul Bistriţa-Năsăud, lucrare pentru obţinerea gradului didactic I*, Facultatea de Istorie-Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca; Grapini, L.-I., *op. cit.*, p. 11-13.

În 1784, la Năsăud este înființat un institut militar pentru pregătirea cadrelor Regimentului II de graniță. Exista şi o şcoală normală (cu elevi, inclusiv din Comitatul Solnoc-Dobâca). Între 1800-1830, au fost înființate şcoli normale, inclusiv acolo unde existau şcoli triviale. Acestea au putut exista doar prin contribuția populației satelor (spre exemplu, 1810: Leşu; 1825: Măgura Ilvei, Arşița; 1827: Şanț, Telciu; 1828: Feldru: 1830: Poiana Ilvei, Floreşti, Nimigea; ulterior anului 1830: Mocod, Salva, Zagra, Rebrişoara, Nepos, Rodna, Ilva Mare).

După înființarea Regimentului II de graniță, în spațiul rural, se deschid şcoli triviale (trei materii: citire, scriere, socotire), în care limba de predare era româna (spre exemplu, cea de la Năsăud şi Maieru – 1770; în 1786, la Zagra).

În timpul districtului grăniceresc, în curriculum, erau incluse următoarele materii: religie, caligrafie şi corectare, calcul mintal şi cifre (cele 4 operații), silabizare şi citire, pomicultura, apicultura şi legumicultura (teoretic şi practic), îndatoririle tineretului grăniceresc, scriere după dictat şi memorizare. Toate aceste materii erau predate de un singur învățător, în afara de religie, care era predată de un preot, ce avea funcție de catehet. Examenele din timpul şcolii comunale, care aveau loc în ianuarie şi în iulie, aveau un caracter public, în sensul că la ele participau, toate autoritățile din comună, precum şi părinții şi rudeniile elevilor.

În paralel cu şcoala comunală națională şi ca o continuare a acesteia, este înființată o *şcoală de repetiție*, în baza Ordinului Consiliului de Război din 27 ianuarie 1827. Învățământul de repetiție viza repetarea cunoştințelor tinerilor între 12-15 ani, absolvenți ai unor scoli naționale şi triviale. Şcoala de repetiție era frecventată până în luna martie a fiecărui an, iar materiile erau predate în limba romană.

În 1847, este înființată *şcoala normală* de la Năsăud (pregătea dascăli), iar în 1826, tot în acest oraş, era înființată o *şcoală de fete*, care în 1890, avea şase clase. În 4 octombrie 1863, este înființat gimnaziul (actualul Colegiu Național „George Coşbuc”) (figura 96).

Fig. 96. Colegiul Național „George Coşbuc” din oraşul Năsăud. Foto: autoarea

Cel de-al patrulea tip de şcoala, *şcoala confesională*, apare în baza unei ordonanțe a guvernului transilvănian, dată în anul 1858. Conform acesteia, şcolile naționale sunt declarate şcoli confesionale. De asemenea, aceasta, ca şi cea anterioară, comunală, includea o şcoală de repetiție, ce funcționa în duminici şi sărbători, încadrând elevi până la vârsta de 15 ani.

O altă perioadă importantă în istoria şcolii este reprezentată de *modificările survenite în învățământ odată cu anul 1867 şi cu apariția regimului dualist*. Ulterior acestei date, a avut loc un proces intens de maghiarizare a învățământului.

După căderea monarhiei Austro-Ungare, *la sfârşitul primului război mondial, învățământul devine de stat, condus, din nou, de administrația românească*. Astfel, şcoala de stat, după Unirea din 1918 şi până la 30 august 1940 (odată cu semnarea Dictatului de la Viena), este reorganizată pe baze româneşti.

Tabel 25. Învățământul preşcolar în anul şcolar 2005-2006, pe localități[947]

Localitatea	Copii înscrişi	Personal didactic
Total județ	**12144**	**663**
Total urban județ	**4068**	**269**
% urban Țara Năsăudului din total Țara Năsăudului	**18,53**	**20,45**
Total urban Țara Năsăudului	**815**	**45**
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	**20,03**	**16,73**
Năsăud	365	23
Sângeorz-Băi	450	22
Total rural județ	**8076**	**394**
Total rural Țara Năsăudului	**3583**	**175**
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului	**44,37**	**44,42**
Căianu Mic	194	9
Chiuza	94	4
Coşbuc	85	4
Feldru	268	13
Ilva Mare	108	6
Ilva Mică	145	7
Leşu	122	7
Lunca Ilvei	136	6
Maieru	357	17
Măgura Ilvei	89	4
Nimigea	240	13
Parva	137	7
Poiana Ilvei	74	4
Rebra	80	5
Rebrişoara	223	10
Rodna	301	15
Romuli	84	4
Runcu Salvei	0	0
Salva	114	6
Spermezeu	72	4
Şanț	206	8
Telciu	204	9
Târlişua	110	6
Zagra	140	7
Țara Năsăudului	**4398**	**220**
% Total Țara Năsăudului din total județ	**36,22**	**33,18**

[947] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 88.

În 1930, în Năsăud exista un liceu de băieți, o şcoală normală şi un gimnaziu de fete, toate acestea explicând funcția oraşului de polarizare culturală. Dar, o a doua perioadă dificilă pentru şcoală este cea din *timpul ocupației hitleristo-hortiste (1940-1944)*, în care se reia procesul de maghiarizare forțată a populației, şi implicit a învățământului românesc. În acest context, a avut loc înlocuirea învățătorilor români cu învățători maghiari; înlocuirea manualelor româneşti cu cele maghiare şi realizarea unei educații în spirit național maghiar. Acestui proces de maghiarizare i s-a opus populația română, în cadrul sistemului de învățământ, prin: frecvența slabă la cursuri şi un procent slab de promovabilitate (sub 50%). Aceasta formă de protest a durat doar patru ani, pentru că în 1944 se revine la reorganizarea şi dezvoltarea învățământului pe baze româneşti.

După 1950, apar încă schimbări benefice în Țara Năsăudului, înființându-se licee la Năsăud (1954), Sângeorz-Băi (1962) şi Nimigea (1963). În prezent, în Năsăud, există două licee şi un grup şcolar; un liceu la Sângeorz-Băi; clase de SAM (şcoală de arte şi meserii) la Căianu Mic şi Telciu, care funcționează în şcolile din aceste localități.

În anul şcolar 2005-2006, peste 18% dintre copiii înscrişi în învățământul preşcolar erau în urbanul regiunii şi peste 20% din personalul didactic, ceea ce evidențiază privilegierea urbanului în raport cu ruralul regiunii (tabelul 25).

Pentru calitatea infrastructurii şcolare în învățământul primar şi gimnazial, în acelaşi an, este reprezentativ accesul la tehnologie şi informație prin conectarea calculatoarelor la Internet. Acesta este mai semnificativ în ruralul năsăudean față de urban, comparativ cu numărul de calculatoare (tabelul 26). Dotarea şcolilor năsăudene este semnificativă (75,65% din total județ), însă conexiunea la Internet este inferioară comparativ cu nivelul județean.

Tabel 26. Învăţământul primar şi gimnazial în anul şcolar 2005-2006, pe localităţi[948]

Localitatea	Nr. unităţi	Elevi înscrişi	Personal didactic	Săli de clasă	Săli de gimnastică	Laboratoare	Ateliere	Calculatoare	Din care conectate la INTERNET
Total judeţ	**68**	**31517**	**2748**	**1834**	**51**	**111**	**25**	**928**	**143**
Total urban judeţ	**19**	**11456**	**1015**	**531**	**21**	**36**	**11**	**258**	**77**
Total urban Ţara Năsăudului	**2**	**2356**	**169**	**92**	**3**	**6**	**0**	**32**	**4**
% urban Ţara Năsăudului din total Ţara Năsăudului	**3,92**	**10,5**	**8,88**	**6,59**	**9,09**	**7,4**	**0**	**4,55**	**5,71**
% urban Ţara Năsăudului din urbanul judeţului	**10,53**	**20,57**	**16,65**	**17,33**	**14,29**	**16,67**	**0,00**	**12,40**	**5,19**
Năsăud	1	1078	84	35	2	4	0	17	3
Sângeorz-Băi	1	1278	85	57	1	2	0	15	1
Total rural judeţ	**49**	**20061**	**1733**	**1303**	**30**	**75**	**14**	**670**	**66**
Total rural Ţara Năsăudului	**19**	**9545**	**738**	**548**	**10**	**34**	**9**	**265**	**34**
% rural Ţara Năsăudului din ruralul judeţului	**38,78**	**47,58**	**42,59**	**42,06**	**33,33**	**45,33**	**64,29**	**39,55**	**51,52**
Căianu Mic	0	507	47	28	0	5	2	5	0
Chiuza	1	193	16	13	0	0	0	0	0
Coşbuc	1	192	13	10	0	1	0	18	1
Feldru	0	835	54	15	0	0	0	0	0
Ilva Mare	1	250	20	19	1	2	0	17	1
Ilva Mică	1	413	30	21	0	3	0	21	11
Leşu	1	347	25	19	0	1	0	15	1
Lunca Ilvei	1	380	29	17	2	3	1	11	10
Maieru	0	818	51	40	1	3	0	41	1
Măgura Ilvei	1	220	20	18	0	1	1	12	1

948 *Ibidem*, p. 89.

Nimigea	1	480	46	31	2	4	0	23	1
Parva	1	410	30	23	1	0	0	2	0
Poiana Ilvei	1	178	13	10	0	0	1	12	0
Rebra	1	313	25	18	0	1	1	10	1
Rebrişoara	1	546	40	33	0	0	0	15	1
Rodna	1	691	44	30	0	2	1	17	1
Romuli	1	194	14	14	0	0	0	0	0
Runcu Salvei	0	154	14	10	0	0	0	5	0
Salva	1	240	21	19	1	2	0	11	1
Spermezeu	1	365	39	33	0	1	1	16	1
Șanț	1	391	24	20	0	2	0	1	1
Telciu	0	650	47	36	1	2	0	1	1
Târlişua	1	352	33	35	1	1	1	12	0
Zagra	1	426	43	36	0	0	0	0	0
Țara Năsăudului	**51**	**22417**	**1902**	**1395**	**33**	**81**	**14**	**702**	**70**
% Total Țara Năsăudului din total județ	**75,00**	**71,13**	**69,21**	**76,06**	**64,71**	**72,97**	**56,00**	**75,65**	**48,95**

O situație mai bună după criteriul menționat mai sus este valabilă pentru instituțiile din învățământul liceal (tabelul 27), în timp ce cele dedicate calificării într-o meserie sunt mai puțin dotate (tabelul 28).

Tabel 27. Învățământul liceal în anul şcolar 2005-2006, pe localități[949]

Localitatea	**Nr. unități**	**Elevi înscrişi**	**Personal didactic**	**Săli de clasă**	**Săli de gimnastică**	**Laboratoare**	**Ateliere**	**Calculatoare**	**Din care conectate la INTERNET**
Total județ	**23**	**11027**	**631**	**547**	**26**	**78**	**56**	**1017**	**711**
Total urban județ	**17**	**9664**	**572**	**471**	**22**	**64**	**55**	**837**	**598**
Total urban Țara Năsăudului	**4**	**1939**	**108**	**83**	**5**	**9**	**5**	**161**	**152**
% urban Țara Năsăudului din total Țara Năsăudului	**50**	**71,81**	**80,59**	**78,3**	**71,42**	**52,94**	**100**	**63,88**	**72,72**

[949] *Ibidem,* p. 90.

% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	**23,53**	**20,06**	**18,88**	**17,62**	**22,73**	**14,06**	**9,09**	**19,24**	**25,42**
Năsăud	3	1390	77	64	4	8	4	132	126
Sângeorz-Băi	1	549	31	19	1	1	1	29	26
Total rural județ	**6**	**1363**	**59**	**76**	**4**	**14**	**1**	**180**	**113**
Total rural Țara Năsăudului	**4**	**761**	**26**	**23**	**2**	**8**	**0**	**91**	**57**
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului	**66,67**	**55,83**	**44,07**	**30,26**	**50,00**	**57,14**	**0,00**	**50,56**	**50,44**
Căianu Mic	1	99	7	10	0	3	0	18	0
Feldru	1	218	6	4	0	0	0	26	26
Maieru	1	232	7	3	1	3	0	7	1
Telciu	1	212	6	6	1	2	0	40	30
Țara Năsăudului	**8**	**2700**	**134**	**106**	**7**	**17**	**5**	**252**	**209**
% Total Țara Năsăudului din total județ	**34,78**	**24,49**	**21,24**	**19,38**	**26,92**	**21,79**	**8,93**	**24,78**	**29,40**

Tabel 28. Învățământul de arte și meserii, postliceal de specialitate și tehnic de maiștri, în anul școlar 2005-2006, pe localități[950]

Localitatea	Elevi înscriși	Personal didactic	Săli de clasă	Săli de gimnastică	Laboratoare	Ateliere	Calculatoare	Din care conectate la INTERNET
Total județ	**5072**	**339**	**129**	**4**	**8**	**71**	**151**	**95**
Total urban județ	**2954**	**217**	**66**	**4**	**8**	**30**	**119**	**89**
Total urban Țara Năsăudului	**518**	**24**	**6**	**1**	**4**	**2**	**3**	**3**
% urban Țara Năsăudului din total Țara Năsăudului	**29,31**	**25**	**12,24**	**50**	**100**	**7,14**	**18,75**	**33,33**
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	**17,54**	**11,06**	**9,09**	**25,00**	**50,00**	**6,67**	**2,52**	**3,37**

[950] *Ibidem, loc. cit.*

Năsăud	324	12	6	1	4	2	3	3
Sângeorz-Băi	194	12	0	0	0	0	0	0
Total rural județ	**2118**	**122**	**63**	**0**	**0**	**41**	**32**	**6**
Total rural Țara Năsăudului	**1249**	**72**	**43**	**1**	**0**	**26**	**13**	**6**
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului	**58,97**	**59,02**	**68,25**	**0**	**0**	**63,41**	**40,63**	**100,00**
Căianu Mic	63	4	0	0	0	0	0	0
Coşbuc								
Feldru	243	15	15	0	0	9	0	0
Ilva Mare	39	3	2	0	0	1	0	0
Ilva Mică	41	4	0	0	0	2	0	0
Leşu	52	2	2	0	0	0	2	0
Lunca Ilvei	51	2	0	1	0	0	0	0
Maieru	251	21	10	0	0	7	6	6
Măgura Ilvei	22	0	0	0	0	0	0	0
Nimigea								
Parva	49	2	2	0	0	0	2	0
Poiana Ilvei								
Rebra	58	2	2	0	0	1	3	0
Rebrişoara								
Rodna	44	3	2	0	0	2	0	0
Salva	50	2	2	0	0	0	0	0
Spermezeu	44	2	0	0	0	0	0	0
Telciu	142	4	4	0	0	4	0	0
Târlişua	43	3	0	0	0	0	0	0
Zagra	57	3	2	0	0	0	0	0
Țara Năsăudului	**1767**	**96**	**49**	**2**	**4**	**28**	**16**	**9**
% Total Țara Năsăudului din total județ	**34,84**	**28,32**	**37,98**	**50,00**	**50,00**	**39,44**	**10,60**	**9,47**

Viața culturală a regiunii năsăudene este vizibilă la nivel județean prin societăți culturale şi publicații, mai ales din 1867 (tabelul 29), oraşul Năsăud fiind cel mai reprezentativ pentru activitatea în domeniul culturii.

Tabel 29. Societăți culturale şi publicații periodice[951]

Localitatea	Publicația	Apariție	Descrierea	Activitate	Localitatea
Năsăud	Magazinu Pedagogic	1867-1869	„Virtus Romana Rediviva”, societate de lectură a Gimnaziului superior greco-catolic	14 iunie 1870-15 iunie 1921	Năsăud
Năsăud	Calendariu pedagogic	1868	„Grigore Silaşi”		Beclean
Năsăud	Anuarul liceului grăniceresc	1867-1944	„Saeculum”		Beclean
Năsăud	Şcoala română	1880-1881	„Andrei Mureşanu”		Sângeorz-Băi
Năsăud	Şcoala practică	1882-1886	„Ion Pop Reteganul”		Rodna
Năsăud	Musa Someşană	1882-1912			
Năsăud	Arhiva someşană	1924-1940			
Năsăud	Năsăudul	1930	„Liviu Rebreanu”		Târlişua
Năsăud	Vatra	1935-1939			
Năsăud	Freamăt năsăudean	1938			
Năsăud	Poporul	1935			
Năsăud	Voința graniței	1935			
Năsăud	Răboj năsăudean	1939			
Rebrişoara	Solia	1936			
Maieru	Cuibul visurilor	prezent			
Beclean	Observatorul de Beclean	prezent			
Telciu	Viața	prezent			
Năsăud	Arhiva Someşană	seria a III-a, din 2002			

4.4.7. Sănătatea populației şi asistența medicală

Unele comune sunt încă deficitare din punct de vedere al personalului medical (tabelul 30). Numărul stomatologilor este mai mare atât pentru urban, cât şi pentru ruralul Țării Năsăudului raportat la cel județean față de ce al medicilor, însă, din punct de vedere al numărului paturilor în spitale (figura 97), doar cele două oraşe erau reprezentate. Ponderea acestora (12,65% din totalul urbanului județului) este mică.

Fig. 97. Spitalul orăşenesc „George Trifon” din Năsăud. Foto: autoarea

951 Tabelul 13 - Grapini, L.-I., *op. cit.*, p. 23-24, 53.

Tabel 30. Cadrele medico-sanitare şi numărul de paturi în unităţile de asistenţă medicală, la sfârşitul anului 2005, pe localităţi[952]

Localitatea	Medici	Stomatologi	Personal sanitar mediu	Paturi	
				Total	Din care în spitale
Total judeţ	421	103	1656	1770	1640
Total urban judeţ	333	77	1446	1620	1620
Total urban Ţara Năsăudului	50	12	241	205	205
% urban Ţara Năsăudului din total Ţara Năsăudului	57,47	48	72,8	100	100
% urban Ţara Năsăudului din urbanul judeţului	15,02	15,58	16,67	12,65	12,65
Năsăud	45	10	172	205	205
Sângeorz-Băi	5	2	69	0	0
Total rural judeţ	88	26	210	150	20
Total rural Ţara Năsăudului	37	13	90	0	0
% rural Ţara Năsăudului din ruralul judeţului	42,05	50,00	42,86	0,00	0,00
Căianu Mic	2	1	3	0	0
Chiuza	1	0	2	0	0
Coşbuc	1	0	2		
Feldru	2	1	6		
Ilva Mare	1	0	3		
Ilva Mică	2	0	6		
Leşu	1	0	3		
Lunca Ilvei	1	0	3		
Maieru	3	2	8		
Măgura Ilvei	1	2	4		
Nimigea	3	1	5		
Parva	1	1	2		
Poiana Ilvei	1	0	1		
Rebra	0	0	2		
Rebrişoara	2	1	4		
Rodna	4	1	11		
Romuli	1	0	2		
Runcu Salvei	0	0	0		
Salva	2	0	3		
Spermezeu	1	1	3		
Şanţ	1	0	3		
Telciu	3	1	8		
Târlişua	2	1	3		
Zagra	1	0	3		
Ţara Năsăudului	87	25	331	205	205
% Total Ţara Năsăudului din total judeţ	20,67	24,27	19,99	11,58	12,50

[952] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 101.

5. Coordonatele urbanului şi ruralului în Țara Năsăudului

Județul Bistrița-Năsăud, conform organizării administrative de la 1 ianuarie 2005, are o suprafață de 5355 km^2, 4 oraşe (unul fiind municipiu, respectiv Bistrița), 58 de comune şi 235 de sate[953]. Dintre acestea, Țării Năsăudului îi aparțin, conform **organizării administrativ teritoriale a județului la 30.06.2005 - oraşul Năsăud**: Năsăud, Liviu Rebreanu, Luşca; **oraşul Sângeorz-Băi**: Sângeorz-Băi, Cormaia, Valea Borcutului; **Căianu Mic**: Căianu Mic, Căianu Mare, Ciceu-Poieni, Dobric, Dobricel, Dumbrăvița; **Chiuza**: Chiuza, Mireş, Piatra, Săsarm; **Coşbuc**: Coşbuc; **Feldru**: Feldru, Nepos; **Ilva Mare**: Ilva Mare, Ivăneasa; **Ilva Mică**: Ilva Mică; **Leşu**: Leşu, Lunca Leşului; **Lunca Ilvei**: Lunca Ilvei; **Măgura Ilvei**: Măgura Ilvei, Arşița; **Maieru**: Maieru, Anieş; **Nimigea**: Nimigea de Jos, Floreşti, Mintiu, Mititei, Mocod, Mogoşeni, Nimigea de Sus, Tăure; **Parva**: Parva; **Poiana Ilvei**: Poiana Ilvei; **Rebra**: Rebra; **Rebrişoara**: Rebrişoara, Gersa I, Gersa II, Poderei; **Rodna**: Rodna, Valea Vinului; **Romuli**: Romuli, Dealu Ştefăniței; **Runcu Salvei**: Runcu Salvei; **Salva**: Salva; **Spermezeu**: Spermezeu, Hălmăsău, Lunca Borlesei, Păltineasa, Şesuri Spermezeu-Vale, Sita; **Şanț**: Şanț, Valea Mare; **Târlişua**: Târlişua, Agrieş, Agrieşel, Borleasa, Cireaşi, Lunca Sătească, Molişet, Oarzina, Răcăteşu, Şendroaia; **Telciu**: Telciu, Bichigiu, Fiad, Telcişor; **Zagra**: Zagra, Alunişul, Perişor, Poienile Zagrei, Suplai.

Țara Năsăudului este compusă din 2 oraşe (Năsăud şi Sângeorz-Băi) şi 24 de comune, incluzând 71 de sate. Dintre comune, compuse dintr-un singur sat sunt 8, cu 2 sate sunt tot 8, cu 3 sate nu este nici una, cu 4 sate sunt 4, cu 5 sate este una 1, cu 8 sate şi peste sunt 3. Dealul Ştefăniței din comuna năsăudeană Romuli se constituie în punctul extrem nordic al județului Bistrița-Năsăud, având longitudinea nordică de 47˚37', iar Valea Mare, din comuna Şanț este punctul extrem estic al județului, satul fiind situat la 46˚47' latitudine nordică.

Regiunea năsăudeană include cinci dintre principalele localități ale județului. Acestea sunt: Năsăud (la altitudinea medie de 331 m), Sângeorz-Băi (430 m), Rodna (524 m), Telciu (391 m), Ilva Mică (410 m) (alături de Bistrița, Beclean, Prundu Bârgăului, Teaca şi Lechința, din județ)[954].

5.1. Caracteristicile aşezărilor

Asemenea elementelor cadrului natural luate în considerare atunci când se stabileşte stâna la munte, şi localizarea vetrei aşezărilor a ținut seama de „[…] vecinătatea pădurii, de apropierea apei şi a păşunii"[955]. Retragerea spre aria montană a fost generată

[953] *Ibidem*, p. 5-11.
[954] *Ibidem*, p. 13.
[955] Morariu, T., 1934, *Material etnografic şi folklor ciobănesc în Munții Rodnei*, Bistrița, p. 13.

atât de furia apelor, ce nu permiteau stabilirea gospodăriilor în luncă, cât şi de migratori. Aceste condiţii restrictive explică şi fixarea târgurilor pe nedei, deci în munte: „să spune din bătrâni, că la Ilva, pe hotar, pe Bărar, să face târg de yice, a toturor graniţerilor, şi să face acolo, că pă atunci apele ierau mari şi le iera frică şi de tătări”[956].

Vechimea mai mare a aşezărilor năsăudene, în comparaţie cu cea a atestărilor lor în documentele secolelor XII şi XIV (primele), este mărturisită de vestigiile arheologice, precum şi de toponime şi de hidronime[957]. Toponimele reflectă şi ocupaţiile tradiţionale ale locuitorilor (agricultură, păstorit)[958]. Astfel, vechimea aşezărilor din sudul Ţării Năsăudului se revendică unor timpuri străvechi, încă din perioada daco-română, câteva dintre acestea: Fata, Becina, Ţaga şi Ţucaşul (dispărute), fiind menţionate înainte de secolul XII[959]. O altă dovadă este toponimia unor locuri din actualul sat Mintiu[960].

Spaţiile cu potenţial al bazei de susţinere au fost marcate printr-o repartiţie specifică a aşezărilor şi o densitate mai ridicată a populaţiei. Condiţiile fizico-geografice favorabile individualizării aşezărilor permanente au apărut doar la contactul Munţilor Rodnei cu Valea Someşului Mare, precum şi de-a lungul văilor afluenţilor principali ai acestuia: Sălăuţa, Rebra şi Anieş[961], pe când în spaţiul montan propriu-zis, au existat doar locuinţe cu caracter sezonier.

Asemenea întregului spaţiu carpatic, şi aşezărilor din Ţara Năsăudului, îi sunt specifice trei tendinţe în raporturile dintre locul ales de populaţie, pentru existenţă, şi relieful arealului respectiv[962]: în perioada de populare a regiunii, autohtonii s-au aşezat la altitudini reduse, în văile râurilor şi la contactul acestora cu pădurea, pentru ca, în perioadele de colonizare a alohtonilor şi, anterior, în cea de migraţie a popoarelor, să se retragă „spre locuri cu relief mai accidentat, precum şi spre versanţii împăduriţi”[963], începând procesul de defrişare („poienire”) a acestora, iar, ca urmare a stabilităţii socio-politice şi a dezvoltării activităţilor economice, să revină în vetrele iniţiale. Plafonul altitudinal maxim al aşezărilor permanente din Munţii Ţibleş este cel de 860 m, semnalat prin prezenţa satului Bichigiu[964].

Câteva detalii privind înfiinţarea aşezărilor năsăudene, oferim prin exemplul formării satului Mintiu şi al altora care pun probleme în delimitarea Ţării Năsăudului în partea sudică, în prezent. Însă, în trecut, după cum se va remarca, aceste aşezări aparţineau regiunii. Coloniştii saşi întemeiază satul Tărpiu şi Dumitra, precum şi Beiersdorf (actualul Mintiu) în timpul conflictului dintre episcopia catolică de la Alba Iulia şi ordinul călugăresc benedictin (prima revendicându-şi moşiile mănăstireşti din nordul Transilvaniei)[965]. „Cepanul, Mintiul şi Şinchereagul” au avut o istorie comună, fiind menţionate împreună în

---

[956] Alexandru, Andron, 58, Ilva Mică, 1932, în *Ibidem*, p. 14.
[957] Marţian, I., Marţian, Veturia, *op. cit.*, p. 213.
[958] *Ibidem*, p. 219.
[959] *Ibidem*, p. 212.
[960] *Ibidem, loc. cit.*
[961] *Geografia României,* III, p. 69.
[962] *Ibidem,* p. 38.
[963] *Ibidem, loc. cit.*
[964] *Ibidem,* p. 57.
[965] Marţian, I., Marţian, Veturia, *op. cit.*, p. 211.

documentele secolului XIV, în litigiile de natură funciară cu nobilii din aşezările învecinate[966]. Mintiul s-a populat cu saşi din teritoriul din vecinătatea unor vechi aşezări năsăudene dispărute, însă Veturia şi Ieronim Marţian precizează că mulţi dintre saşii care au format această aşezare şi altele din Ţara Năsăudului (spre exemplu, Săsarm, Chiuza) erau iobagi asemenea românilor din regiune. Acestei condiţii istorice nefavorabile, i se adaugă frecventele invazii tătaro-mongole. De aceea, locuitorii s-au refugiat în districtul săsesc liber al Bistriţei, înfiinţat în anul 1274[967]. Părăsirea acestor sate de către etnicii saşi a fost urmată de o etapă de repopulare cu colonişti saşi şi maghiari, cu locuitorii de pe moşiile învecinate sau cu „latini, teutoni, polonezi, ruteni, boemi”[968]. În secolul XI, în apropierea Mintiului (la 3 km), exista o mănăstire ortodoxă românească[969]. Pe domeniul mănăstirii se cultiva viţa de vie şi pomi fructiferi, iar în secolul XIV - la Mintiu era o parohie catolică[970].

Evul Mediu transilvănean s-a caracterizat prin generalizarea fenomenului de ‚roire’ demografică ce a dus la popularea multor aşezări năsăudene. Motivul principal al demarării ‚roirii’ a fost creşterea numărului de locuitori, ale căror nevoi pentru terenuri fertile au crescut. Au existat şi cazuri particulare ca cel al satului Mintiu, în care roirea spre acesta a început din cauza absenţei apei şi a sării, resurse care existau în vatra localităţii actuale. S-au identificat doi factori determinanţi în roire: (1) condiţiile istorice neprielnice, prin apariţia popoarelor migratoare sau a coloniştilor şi (2) presiunea crescândă asupra terenurilor care asigurau necesarul de hrană.

De asemenea, roirii i s-a suprapus colonizarea[971]. Deci, interferenţele etnice şi etnografice din multe aşezări năsăudene se evidenţiază şi în satul Mintiu, însă, la fel ca în majoritatea cazurilor, alohtonii au fost românizaţi, asimilaţi. Filologii (Gustav Kisch şi Iosif Feldman) explică toponimele localităţilor prin originea populaţiei: spre exemplu, Mintiu: nemet = neamţ; olah nemeti = nemţi românizaţi[972]. În prima jumătate a secolului XV, Mintiu este menţionat ca înglobat domeniului oraşului Bistriţa, alături de alte 19 sate săseşti[973], iar din 1464 intră în domeniul familiei Erdélyi din Şintereag[974]. În secolul XVIII, Mintiu aparţinea arhidiaconatului greco-catolic (unit) al localităţii Tăure[975], iar administrativ, de comitatul Solnocului Interior[976].

Intensitatea fenomenului de umanizare a teritoriului descreşte dinspre: vatra satului spre pământul de cultură; dinspre pământul de cultură spre păşune şi pădure; dinspre feţele însorite, sudice spre versanţii nordici, arizi şi reci; dar

---

966 *Ibidem, loc. cit.*
967 *Ibidem*.
968 *Ibidem*.
969 *Ibidem*, p. 212.
970 *Ibidem*, p. 213.
971 *Ibidem*, p. 214.
972 *Ibidem*, p. 215.
973 *Ibidem, loc. cit.*
974 *Ibidem*, p. 216.
975 *Ibidem, loc. cit.*
976 *Ibidem*, p. 217.

rămâne activ şi la periferiile spaţiului de existenţă. Expunerea optimă a unor locuri, la soare, a determinat apariţia culturilor agricole, a fâneţelor, a locuinţelor permanente şi a celor temporare (căsoaie, stâne)[977].

Munţii Bârgăului au prezentat o mai mare favorabilitate a elementelor fizico-geografice decât ceilalţi munţi ai Ţării Năsăudului, sub aspectul locuirii. *Umanizarea mai intensă a acestora* este evidentă în întreg spaţiul montan. Factorii, care s-au constituit în condiţii propice antropizării şi permanentizării aşezărilor, au fost: altitudinea mai scăzută (munţi joşi), deci accesibilitatea ridicată, existenţa culmilor domoale, a văilor şi a pasurilor şi un fond forestier şi cinegetic bogat[978].

Un indiciu sugestiv al *favorabilităţii oferite de baza de susţinere* (sau, în terminologia clasică, de factorii fizico-geografici) este acela că *antropizarea regiunii a avut succes* prin menţinerea unui nivel demografic cantitativ care să permită, să justifice şi să fie un suport în crearea unor unităţi administrativo-juridice la nivel de aşezări rurale, în care indicele de centralitate al centrului de comună este foarte ridicat sau maxim. Astfel, în majoritatea cazurilor, comunele sunt reprezentate de 1-3 sate (Târlişua – zece sate; Spermezeu – şapte sate; Căianu Mic – şase sate; Romuli – două sate; Telciu – trei sate; Coşbuc – două sate; Zagra – cinci sate; Salva – două sate până în 2005; Nimigea de Jos – opt sate; Năsăud cu două cartiere, foste sate: Luşca şi Liviu Rebreanu; Rebrişoara – cinci sate; Parva – un sat; Rebra – un sat; Feldru – două sate; Maieru – două sate; Sângeorz-Băi – trei sate; Rodna – două sate; Şanţ – două sate; Ilva Mică – un sat; Măgura Ilvei – trei sate; Leşu – două sate; Ilva Mare – două sate; Lunca Ilvei – două sate).

5.2. Mărimea demografică a aşezărilor urbane şi rurale

Deşi clasificarea după mărimea satelor regiunii năsăudene nu s-a modificat semnificativ, majoritatea au înregistrat o scădere a populaţiei între ultimele două recensăminte (76%). Au făcut excepţie doar următoarele sate, în care populaţia fie a crescut, cum sunt Cormaia, Valea Borcutului, Dobric, Chiuza, Feldru, Ilva Mare, Anieş, Poiana Ilvei, Nimigea de Jos, Floreşti, Mintiu, Rebra, Lunca Borlesei, Şanţ, Valea Mare, Poienile Zagrei, şi altele în care populaţia a fost staţionară ca în Liviu Rebreanu, Valea Vinului şi în Ivăneasa.

Năsăudul avea 10740 de locuitori în 1992 şi 9229 în 2002, iar Sângeorz-Băi avea 8244 locuitori în 1992 şi 8095 în 2002.

În 1992, aşezările rurale mici şi foarte mici (până la 500 de locuitori) erau 23 (30,67%), iar în 2002 erau 25 (33,33%). Dintre acestea, şase aşezări erau foarte mici, iar în 2002, existau şapte. Aşezările mici erau 17 în 1992 şi 18 în 2002. Aşezările rurale mijlocii (între 501 şi 1500 locuitori) erau în număr de 30 la ambele recensăminte (40% din totalul de 75 de sate). Dintre acestea, atât în 1992, cât şi în 2002, 11 erau mijlociu inferioare (501-750 locuitori), zece erau mijlocii (751-1000) şi nouă erau mijlociu-superioare (1001-1500) (figurile 98 şi 99).

---

[977] Retegan, S., 2002, *Satele năsăudene la mijlocul secolului...*, p. 29.
[978] *Geografia României,* III, p. 104.

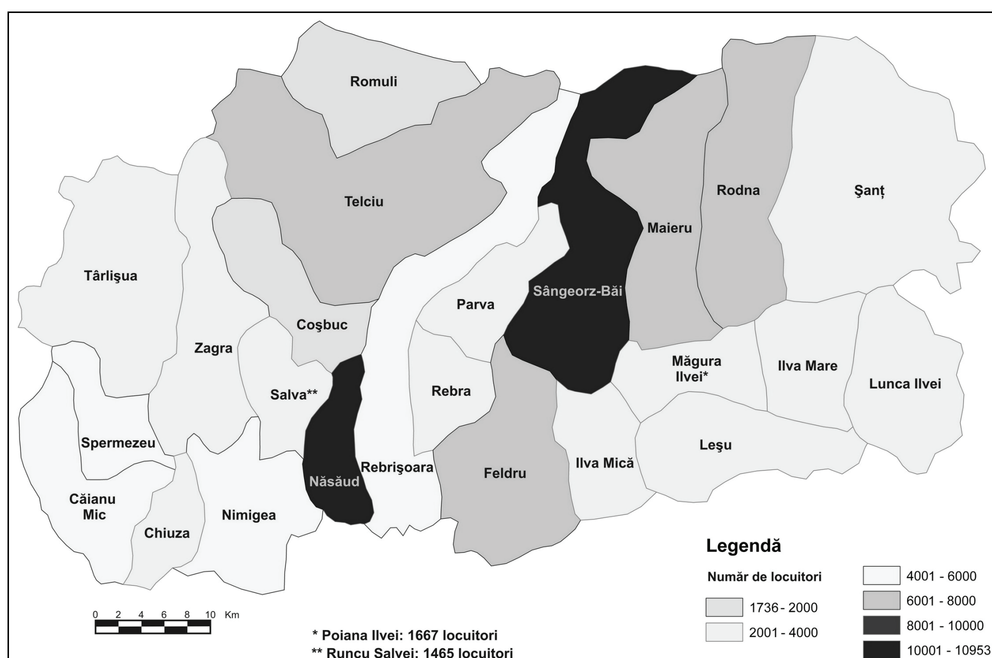

Fig. 98. Ţara Năsăudului. Regionarea după numărul de locuitori, în 2005

Aşezări rurale mari şi foarte mari (peste 1500 de locuitori) erau 22 (29,33%) în 1992 şi 20 (26,67%) în 2002. 18 erau sate mari, în 1992, şi 17 în 2002, iar foarte mari erau patru în 1992 şi trei în 2002.

Aşezări rurale mici şi foarte mici (până la 500 de locuitori) au fost următoarele:

- foarte mici (până la 200 de locuitori): în 1992 - Mireş, Păltineasa, Lunca Sătească, Şesuri Spermezeu-Vale, Cireaşi, Lunca Borlesei, şi în 2002 - Oarzina, Lunca Borlesei, Şesuri Spermezeu-Vale, Lunca Sătească, Mireş, Păltineasa, Cireaşi;

- mici (201-500 locuitori): în 1992 - Dealu Ştefăniţei, Mintiu, Alunişul, Sita, Fiad, Floreşti, Hălmăsău, Poderei, Mogoşeni, Molişet, Răcăteşu, Gersa II, Şendroaia, Valea Mare, Agrieşel, Valea Vinului, Oarzina, şi în 2002 - Mintiu, Floreşti, Arşiţa, Dealu Ştefăniţei, Borleasa, Sita, Valea Mare, Hălmăsău, Mogoşeni, Alunişul, Gersa II, Poderei, Molişet, Fiad, Agrieşel, Răcăteşu, Valea Vinului, Şendroaia;

Aşezările rurale mijlocii (între 501 şi 1500 locuitori) erau următoarele:

- mijlociu inferioare (501-750 locuitori): în 1992 - Cormaia, Săsarm, Căianu Mare, Dobricel, Luşca, Nimigea de Sus, Ivăneasa, Tăure, Borleasa, Piatra, Arşiţa, şi în 2002 - Suplai, Mocod, Săsarm, Perişor, Nimigea de Sus, Căianu Mare, Luşca, Ivăneasa, Dobricel, Piatra, Tăure;

- mijlocii (751-1000): în 1992 - Ciceu-Poieni, Gersa I, Poienile Zagrei, Suplai, Chiuza, Mititei, Dumbrăviţa, Liviu Rebreanu, Perişor, Mocod, şi în 2002 - Bichigiu, Poienile Zagrei, Ciceu-Poieni, Gersa I, Chiuza, Agrieş, Cormaia, Liviu Rebreanu, Mititei, Dumbrăviţa;

- mijlociu-superioare (1001-1500): în 1992 - Romuli, Bichigiu, Lunca Leşului, Valea Borcutului, Telcişor, Zagra, Târlişua, Dobric, Agrieş, şi în 2002 - Spermezeu, Runcu Salvei, Romuli, Valea Borcutului, Lunca Leşului, Zagra, Telcişor, Dobric, Târlişua;

Aşezări rurale mari şi foarte mari (peste 1500 de locuitori) erau următoarele:

- mari (1501-4000 locuitori): în 1992 - Ilva Mică, Rebrişoara, Lunca Ilvei, Salva, Rebra, Şanţ, Parva, Coşbuc, Ilva Mare, Nepos, Măgura Ilvei, Leşu, Spermezeu, Runcu Salvei, Poiana Ilvei, Anieş, Căianu Mic, Nimigea de Jos, şi în 2002 - Telciu, Ilva Mică, Lunca Ilvei, Rebrişoara, Rebra, Şanţ, Salva, Parva, Coşbuc, Ilva Mare, Leşu, Anieş, Măgura Ilvei, Poiana Ilvei, Nimigea de Jos, Nepos, Căianu Mic;

- foarte mari (peste 4000 de locuitori): în 1992 - Rodna (6138), Maieru (5598), Feldru (5397), Telciu (4024), şi în 2002 - Rodna (6072), Maieru (5597), Feldru (5475).

5.3. Localizarea şi forma vetrei

P. D. Idu[979] observa că repartizarea aşezărilor s-a făcut luându-se în considerare următorii factori de condiţionare: existenţa locurilor neinundabile şi ferite de viituri; existenţa pâraielor sau izvoarelor cu apă permanentă; existenţa pământurilor zvântate, a podereielor sau a teraselor joase, apărate de vânturi; existenţa poienilor şi a rariştilor uşor accesibile şi nu prea îndepărtate unele de altele, ca să se poată auzi strigătul de om. De asemenea, autorul citat menţionează că Munţii Rodnei n-au oferit condiţii favorabile *formării de aşezări permanente* în cuprinsul lor, ci doar *în zona de contact cu Valea Someşului Mare şi de-a lungul văilor afluenţilor săi principali*. O explicaţie în plus şi o dovadă adusă în ceea ce priveşte modul de formare a aşezărilor sunt oferite de toponime. În acest context, construcţiile erau întâi grupate pe neamuri, astfel că toponimele s-au menţinut (spre exemplu, Dosul şi Valea lui Capătă; Dealul lui Goidan; Cleja Popii etc. în Rebra).

Structură liniară, „imprimată de îngustarea defileului şi de pădurile masive care coboară până în apropierea vetrei locuite”[980], este recognoscibilă în cazul aşezărilor: Fiad, Romuli şi Dealu Ştefăniţei, de pe Valea Sălăuţei. Cazul tipic de *sat aglomerat* este Telciu, unde Valea Sălăuţei, la confluenţa cu Telcişorul, impune o lărgire a acestui sector[981]. Parva şi Salva prezintă condiţii oarecum extreme.

[979] 1999.
[980] *Geografia României,* III, p. 70.
[981] *Ibidem, loc. cit.*

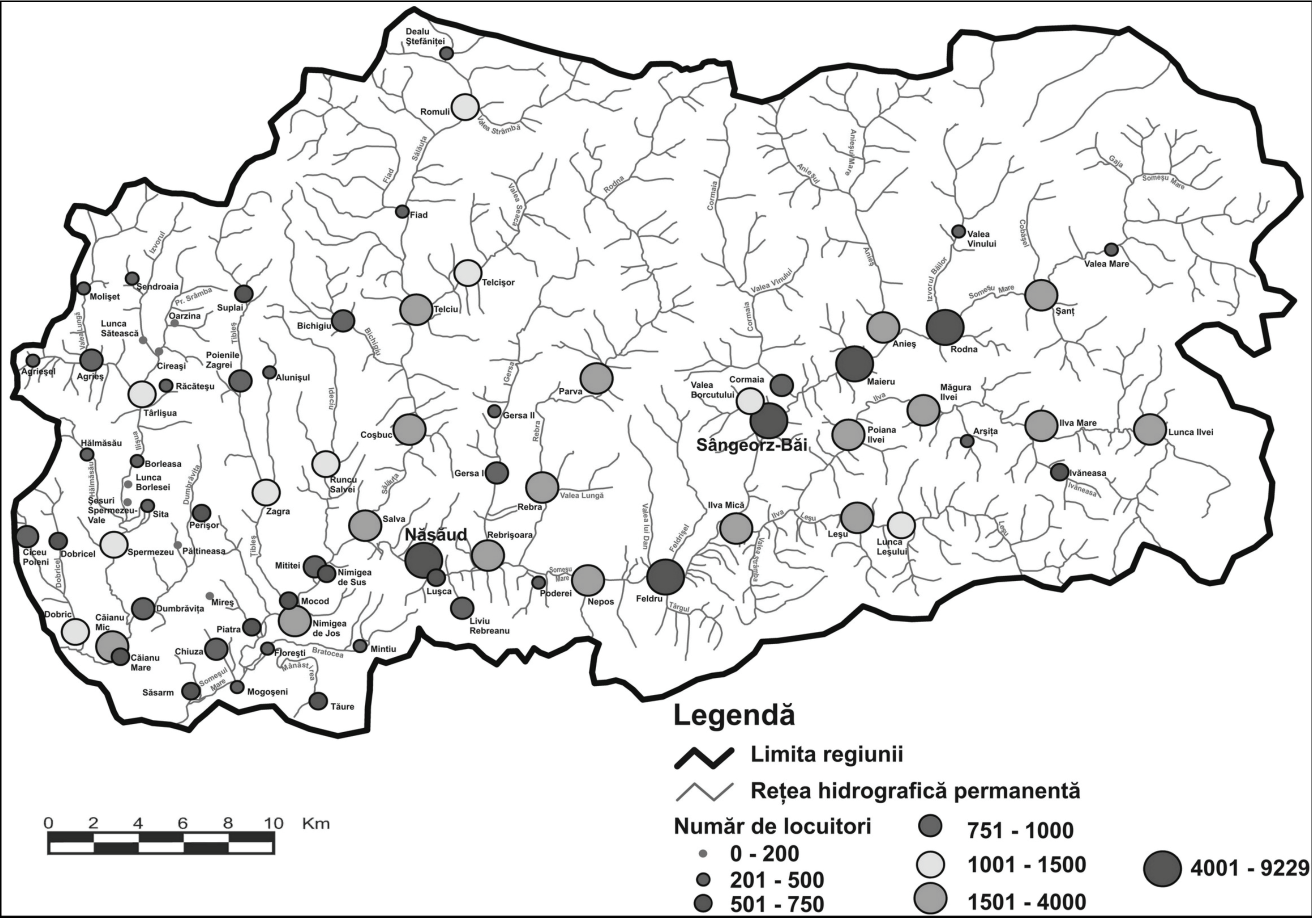

Fig. 99. Țara Năsăudului. Mărimea demografică a așezărilor în 2002

Cele mai multe similitudini cu Parva, ca mod de viață, le are satul Romuli. Valea Mare, Dealu Ştefăniței (în apropierea Pasului Şetref), Telcişor, Gersa: „s-au format prin gruparea mai multor gospodării”[982]. În spațiul montan, morfologia a determinat *răsfirarea satului,* adunarea gospodăriilor în mici bazinete depresionare fiind doar o tendință a vetrei aşezării[983].Risipirea localităților, în aria montană a Dealurilor Ciceului, este evidentă la Borleasa[984].

Gospodăriile satelor din apropierea spațiului montan prezintă următoarea răspândire teritorială: o parte sunt situate în vatra satului, dar se înregistrează şi un număr foarte mare de gospodării ce sunt situate dispersat, în afara acestuia. Astfel, se remarcă faptul că gospodăriile sunt risipite pe întreg teritoriul satului şi se identifica şi o densitate mică a construcțiilor.

Trecând peste restricțiile inerente, relieful Țării Năsăudului a atras şi nu a respins populația, dovadă fiind *vechimea urmelor de locuire a regiunii şi vechimea aşezărilor*, mai mare decât cea din atestărilor documentare, ce menționează habitate deja permanentizate şi dezvoltate. Această atractivitate s-a manifestat prin ampla ei exploatare de către locuitori şi apariția *tradiției activităților forestiere, miniere şi zootehnice specifice (păstoritul)* şi semnificative ca extindere spațio-temporală şi dezvoltare, precum şi prin permanenta evoluție numerică a populației.

Presiunea umană asupra spațiului s-a manifestat nu numai asupra celui geografic, ci şi asupra celui agricol, în general, datorită restrictivității impuse de condițiile morfologice (micro-bazinete depresionare situate în văi înguste, cu variate expoziții ale versanților) în special, şi a celor climatice, în plan secundar (climatul mai rece şi mai umed a condiționat „comprimarea” perioadelor de vegetație a plantelor cultivate).

Culoarul Someşului Mare oferă condiții favorabile de fixare a vetrelor aşezărilor pe terasele de 3-4 m şi de 8-12 m la Cristeştii Ciceului[985]. Comunitățile de pe valea mai largă a Someşului Mare: Năsăud, Rebrişoara, Nepos, Feldru, Mocod (condiții naturale mai favorabile) evidențiază, ca şi Salva, o orientare plugărească mai puternică, datorită ponderii mai mari a arabilului, față de fânaț şi păşune, în împărțirea spațiului agricol. În aceste sate, prevalent agricole, se consemnează masive defrişări, ce se reflectă în toponimie. Terasele de pe stânga ale Someşului Mare au oferit locații bune pentru vetrele aşezărilor Nimigea de Sus, Nimigea de Jos, Floreşti şi Mogoşeni, având înălțimi de 3-4 m şi 8-12 m, ceea ce le conferă localităților sus menționate şi o amplasare „strategică”, la distanță de lunca inundabilă a râului, însă având acces la resurse de apă superioară calitativ[986]. Un alt loc preferat de aşezările năsăudene din culoar, în sectorul ce delimitează Dealurile Suplaiului şi Dealurile Ciceului, este cel a conurilor de depunere, formate de afluenții Someşului Mare (localitățile Salva, Mititei, Mocod şi Chiuza).

Comunele extinse exclusiv în aria deluroasă ca Salva, Zagra, Căianu Mic, Spermezeu, prezintă diferențe în caracteristicile fondului funciar față de cele care se

---

982 *Ibidem.*
983 Pop, Gr. P., 2001, *Depresiunea Transilvaniei...*, p. 164.
984 *Ibidem*, p. 165.
985 *Ibidem*, p. 170.
986 *Geografia României*, III, p. 524.

întind parțial şi în aria montană ca Târlişua, Coşbuc, Telciu, Parva, Sângeorz-Băi, fiind evidentă ponderea mai mică a pădurii (şi mai mare a defrişărilor) în categoria primelor[987].

Aşezările rurale sunt, în general, adunat-răsfirate, reprezentând astfel un subtip, foarte răspândit, de trecere între cele cu o structură adunată şi cele cu structură răsfirată tipică. Astfel, structura este adunată în partea centrală, de-a lungul văii şi a principalilor săi afluenți, şi este răsfirata spre periferie (de-a lungul pârâurilor sau pe versanți)[988].

La contactul Munților Rodnei cu Valea Someşului Mare sunt, în general, nişte aşezări mai vechi: Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Şanț, ce au o structură de tip adunat, cu tendință de aglomerare. Locul „caselor în câmp" (figurile 100 şi 101), de pe terenurile runcuite, de la contactul cu zona montană, a fost favorabil permanentizării aşezărilor, astfel luând naştere cele „dintre Telciu şi Sângeorz-Băi"[989].

Fig. 100. „Case în câmp" în satul Coşbuc. Foto: autoarea

Fig. 101. „Case în câmp" în comuna Maieru. Foto: autoarea

5.4. Textura vetrei

Textura vetrei reprezintă modul de dispunere a rețelei de ulițe şi a construcțiilor de-a lungul acestora[990]. Caracteristic aşezărilor răsfirate este textura ordonată, liniar-tentaculară (din strada principală, se desprind mai multe străzi sub formă de tentacule).

Şt. Bachiş menționează că în perioada premergătoare militarizării, gospodăriile erau risipite pe versanții mai domoli ai văilor, prin răriştele pădurilor, iar după încetarea invaziilor tătare (după anul 1717), o mare parte dintre locuitori şi-a strămutat gospodăriile. Acest caz este vizibil şi în cazul satului Rebra, unde gospodăriile au fost relocalizate pe Valea Satului, aproape de confluența acesteia cu Rebra, constituindu-se astfel primele nuclee, mai adunate ale vetrei satului. După militarizare (1762), ordonanțele imperiale privind sistematizarea aşezărilor grănicereşti au determinat aşezarea gospodăriilor în jurul nucleelor de vatră

[987] Pop, Gr. P., *op. cit.*, p. 163.
[988] Nicoară, L., 1999, *Geografia populației ...*.
[989] *Geografia României*, III, p. 70.
[990] Nicoară, L., *op. cit*.

existente. Spre sfârşitul *graniţei*, vatra satului, cu un punct de maximă concentrare a gospodăriilor în zona de confluenţă a Rebrei cu Valea Satului, avea un contur liniar, foarte apropiat de cel din prezent (liniar, cu un tentacul dezvoltat pe Valea Satului). Localitatea s-a remarcat încă de pe vremea graniţei, printr-o perfectă adaptare a acesteia la situl morfologic al văii foarte înguste a Rebrei (figura 102).

În contrast cu fenomenele de compactizare a vetrelor grănicereşti actuale (prin creşterea apreciabilă a densităţii gospodăriilor în intravilan), mai pot fi întâlnite şi fenomene de risipire a gospodăriilor pe versanţii domoli sau pe suprafeţele interfluviale cvasiorizontale (de exemplu, pe Valea Rebrei, la Parva). Geometria habitală de tip „Rebra”[991]: este cu structuri liniar-răsfirate, care coexistă cu largi spaţii de risipire a gospodăriilor, cazul cel mai reprezentativ fiind Parva, dar şi cu multe nuclee de vatră compactă în centrul Rebrei.

Fig. 102. Vatra satului Rebra (partea centrala-pe Valea Rebrei). Sursa: Autoarea

Regiunea fiind deluroasă, casele sunt de-a lungul râului, de aceea apare o îmbinare de aspect răsfirat cu cel adunat, plus tendinţe de risipire. O caracteristică, aproape generalizată, pentru aşezările cu structură adunată, situate la zonele de contact, este aceea că, în marea lor majoritate, în hotarul dinspre munte, prezintă tendinţe de răsfirare şi risipire. Aceasta se datorează diferenţierii structural-economice: creşterea animalelor, pe bază de păşuni şi fâneţe, în munte, şi culturi agricole, în zonele mai joase.

5.5. Tipul de gospodărie

Tipul de gospodărie depinde de tipul de sat şi de ocupaţia principală a ţăranului. În Ţara Năsăudului, casa are un pronunţat caracter autohton şi este pitorească datorită simţului practic şi concepţiei artistice a ţăranului. Luând în considerare forma, poziţia, dimensiunile şi materialul de construcţie, gospodăriile se împart în tipice şi atipice. Cele tipice sunt de tip vechi, unde „celturile” (anexele gospodăriei: şura, grajd etc.) fac corp comun cu casa; casele sunt mici, acoperişul e înalt, din paie sau din şindrila (draniţe); ferestrele sunt reduse că număr şi dimensiuni; tencuite pe dinafară şi văruite

[991] Mureşianu, M., 2000, *Districtul Grăniceresc Năsăudean….*

în alb sau albastru ceruleum închis sau mai deschis; cu târnaţ (sau prispă); curte (ocol). În cazul gospodăriilor atipice, celturile nu fac corp comun cu casa, acestea fiind rezultatele tendinţelor de progres (a schimbărilor ce se produc în viaţa materială, în realităţile sociale, în viaţa culturală). Exista şi forme de tranziţie = ‚forme abateri'.

O gospodărie, are următoarele componente: casa de locuit; bucătărie de vară (situaţie valabilă pentru jumătate dintre gospodării); acareturi (grajd, şura), precum şi o căruţă, cu harnaşamentul necesar. Spre exemplu, tipul specific satului Rebra este: cameră, tindă, şură, grajd. Casa era construită din lemn şi acoperită cu şindrilă sau paie. Câteva regionalisme fac referire la gospodăria ţărănească: „hăizaş" = forma locală populară pentru acoperiş; „ghibăl" = frontonul acoperişului; „bănduri" = stâlpi verticali ridicaţi de pe talpă, care susţin cununa; „prispa" = un fel de terasă scundă. În casă, există „stative" = teară; „laiţă" = laviţă; „nintă" = mentă; „podişor" = dulăpior, în perete, cu poliţe; „jinars" = ţuica de fructe; „ţol" = ţesătură groasă de lână; „gâf" = covată mai mică pentru frământatul aluatului pentru pâine; „cotarcă" = coş din nuiele de alun; „cingeauă" = ştergare ornamentale. Din prispă sau târnaţ, se intră în tinda, apoi în casă. De obicei, nu au pod. Camera dinainte se numeşte „casa cu cingeauă" (aşezată, de obicei, la drum). Aceasta, ca organizare şi împodobire, este specifică Văii Someşului Mare. Apar şi influenţe ale arhitecturii orăşeneşti. Transformările, în cultura materială şi spirituală a ţărănimii, se manifestă în ridicarea nivelului de viaţă, în dezvoltarea culturii şi a artei populare (figurile 103 şi 104).

Fig. 103. Gospodărie tradiţională în Rebra. Foto: autoarea

Fig. 104. Casă din oraşul Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

Gospodăria tradiţională, de dimensiune medie, are următoarele caracteristici: teren agricol de 1,5 ha; 1-2 bovine; 1 porcină; 10 pasări; 1 cabalină; 5-10 oi. Animalele mari sunt indispensabile pentru agricultură, atât pentru lucrarea pământului, cât şi pentru asigurarea îngrăşămintelor necesare.

5.6. Tipologia funcţională a aşezărilor. Funcţiile aşezărilor năsăudene, după structură populaţiei pe activităţi ale economiei naţionale[992]

„Integrarea spaţială"[993] este un atribut pe care aşezările năsăudene l-au obţinut prin exploatarea adecvată a complementarităţii resurselor, asigurate de baza naturală de susţinere. Nuanţările bazei naturale de susţinere au impus *un anumit tip de economie*, pastorală şi forestieră, specifică întregului spaţiu al Dealurilor Someşului Mare, dar deficitar în celelalte sectoare agricole (cerealier, al plantelor tehnice, al legumelor, zarzavaturilor şi fructelor, excedentare doar în Salva şi Sângeorz-Băi)[994].

În trecut, s-au cultivat mai ales cereale (ovăz, orz, porumb, secară, mei, mai puţin grâu), legume (fasole, cartofi) şi pomi fructiferi. De asemenea, se cultivau plante tehnice (in şi cânepă). S-a practicat agricultura montană, deluroasă şi, în general, în afara hotarului propriu-zis al satului. În secolul XVII, se introduce cultivarea porumbului şi a plantelor tehnice în Transilvania, iar cartoful este introdus în secolul XVIII. Totuşi, cultura plantelor este secundară. În gospodăriile populaţiei, componenta dominantă este reprezentată de creşterea animalelor.

Pentru *percepţia locuitorilor asupra regiunii pe care o populau*, este sugestiv „răspunsul satelor năsăudene la chestionarul Guberniului transilvănean din 7 mai 1864"[995]. În acest context, enumerăm câteva fragmente şi sintagme din ceea ce au scris năsăudenii autorităţilor, sub formă de răspuns, precum şi concluziile noastre asupra modului de practicare a agriculturii, sau vizând alte activităţi: „loc de faţă, însorit şi roditor, loc de dos rece şi acru care se lucrează cu multă trudă şi rodeşte puţin"[996]; Modalitatea de umanizare a teritoriului s-a manifestat în funcţie de formele de relief, de expoziţia lor: faţa, dosul etc.; Agricultura era practicată conform sistemului celor două sole: ţarina cu semănăturile de toamnă şi, mai ales, de primăvară, şi imaşul sau locul de păşunat (pentru animale); Cele două părţi se schimbă între ele în fiecare an; Vânătoarea şi pescuitul aduceau prea puţin: se vâna pentru blană şi carne.

Între reperele vieţii economice a satelor, în 1864, S. Retegan le menţionează pe următoarele: ocupaţiile principale ale locuitorilor erau creşterea animalelor, agricultura şi, în satele de sub munte, acestora două, li se adaugă comercializarea lemnului prin produse finite sau în formă brută (transport cu plutele pe Someşul Mare); meşteşugurile casnice, mai ales cele textile (piuăritul era dezvoltat); exploatarea zăcămintelor minerale; trafic de mărfuri spre sau dinspre Bucovina şi Maramureş. Fâneţele erau, în general, situate în luncile inundabile ale văilor şi pâraielor. Agricultura de subzistenţă presupunea o muncă grea şi permanentă, dar ataşamentul faţă de pământ a influenţat cantitatea şi calitatea muncii (fiecare avea pământul pe numele său); Cerbi erau la Mocod, iar la Rebra era zimbru, iar pădurile de stejar, rare şi foarte valoroase, poartă în acest ţinut numele de

---

[992] Deşi navetismul pentru muncă induce unele modificări, acestea nu modifică substanţial funcţiile economice ale unei comune sau a unui oraş, şi, cu atât mai puţin pe cele ale regiunii.
[993] Mac, I., 1990, *Specificul spaţiului ...*, p. 3.
[994] *Geografia României*, III, p. 527.
[995] Retegan, S., *op. cit.*
[996] *Ibidem*, p. 12.

Dumbravă, Dumbrăvița; Toponimele fac trimitere la activitățile locuitorilor: agrare, pastorale, viticole, apicole, meşteşugăreşti, extractive, ale exploatării pădurii.

Cu toate că „[m]ajoritatea terenurilor cultivate erau din clasa a III-a”[997], agricultura s-a menținut ca activitate principală a năsăudenilor grăniceri şi în perioada de emancipare socio-economică, ca urmare a noii organizări administrative impuse de interesele Casei de Habsburg, ce conducea Imperiul Austriac[998]. În conscripția din anul 1750[999], se menționează că pământul arabil este foarte restrâns ca suprafață şi cu o fertilitate scăzută, în arealul din proximitatea muntelui, inclus în zona de creştere a animalelor din ținutul Năsăudului. Astfel se explică ocupația principală a locuitorilor: comerțul cu vite şi haine de lână.

Specificul bazei de susținere, la contactul cu Munții Rodnei, a condiționat apariția a *două tipuri de aşezări, din perspectiva activităților economice: agro-silvo-industriale* (Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Şanț, Valea Mare) şi *silvo-pastorale* (Parva, Telciu, Telcişor, Romuli, Dealu Ştefăniței)[1000]. Caracterul extensiv al economiei agricole montane, diseminarea accentuată a gospodăriilor, ca şi a parcelelor cultivate, şi bogăția păşunilor şi fânețelor, indică *tipul funcțional dominant, aşezarea cu funcții agricole*. În cadrul acestui tip, se detaşează, prin funcția predominantă de creştere a animalelor: Telciu, Rebra, Parva, Maieru, Şanț, Ilva Mică, Leşu, Măgura Ilvei, Romuli. P. D. Idu[1001] remarcă faptul că, şi la sfârşitul secolului al XIX-lea (recensământul din 1895), aceleaşi aşezări erau mari crescătoare de animale, unei gospodării revenindu-i, în medie, peste 7 ovine. În acest context, autorul consideră că menținerea aceleiaşi funcții şi în prezent (specializarea în creşterea animalelor, mai ales ovine) denotă puternicul caracter tradițional al acestei ocupații.

Modul de viață (pastoral prin excelență) al locuitorilor din aşezările năsăudene este statuat şi în documentele secolelor XIV şi XV, când sunt menționate „stăpânirile” acestora asupra munților, „din generație în generație”[1002]. Aceste „loci estivales”[1003] se caracterizează prin păşunatul estival (până la maxim de 90 de zile) al ovinelor şi bovinelor şi întemeierea stânelor şi a văcăriilor.

Explicația extinderii păstoritului, ca activitate tradițională, pe întregul cuprins al Țării Năsăudului, este posesia de păşuni montane, nu numai a satelor de la poalele munților, ci şi a aşezărilor care nu aveau, altfel, nici un loc de păşunat: Telciu, Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Feldru. *Nota de specificitate a păstoritului practicat în Munții Rodnei vizează utilizarea diferențiată a munților şi amplasarea stânelor şi a văcăriilor în raport cu vetrele aşezărilor, precum şi intensitatea fenomenului transhumanței:* „[s]pecificul regional constă în existența munților pentru vărat cu stâne, şi a munților pentru fânețe[1004]. De asemenea, văcăriile sunt

---

[997] Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte privind implicațiile geografico-economice ale înființării districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2, p. 107.
[998] *Ibidem*, p. 106.
[999] Bachiş, Şt, *op. cit.*
[1000] *Geografia României*, III, p. 70.
[1001] 1999.
[1002] *Geografia României,* III, p. 68.
[1003] T. Mihalyi, 1900, citat în *Ibidem, loc. cit*.
[1004] Vuia, R., 1964.

situate la altitudini mai mici, în apropierea satelor, între 1000 şi 1200 m. Transhumanţa s-a practicat până la cel de-al doilea război mondial, în proporţie redusă însă şi spre Câmpia Transilvaniei, până spre Apahida”[1005]. În legătura cu practicarea păstoritului, atât *Geografia României,* III[1006], cât şi T. Morariu[1007] menţionează practicarea păşunatului abuziv şi, astfel, degradarea unor pajişti.

Intensa viaţă pastorală din trecut sau păcurăritul se explică prin existenţa pajiştilor montane, de la limita superioară a pădurilor, a celor alpine şi subalpine, pajişti ce s-au constituit într-o premisă naturală a dezvoltării acestei activităţi. Păcurăritul a avut o intensitate mai ridicată pe flancul sudic şi vestic al Masivului Rodnei şi al Ţibleşului, caracterizându-se prin pendulari sezoniere. Astfel, în timpul verii, turmele urcă la munte, la „vărat”, iar, în timpul iernii, coboară la „iernat”, în aşezările de origine. Pentru a susţine vechimea acestei ocupaţii din Ţara Năsăudului, P. D. Idu invocă documentele secolelor XIV şi XV, în care sunt menţionate aceste locuri, de „vărat” şi de „iernat”, prin sintagmele latineşti „loci estivales” şi „descensus alpinus”.

Acelaşi autor menţionează că, în urma statisticilor, s-a observat că Munţii Rodnei deţin cel mai mare şeptel ovin din grupa nordică a Carpaţilor Orientali, cunoscându-se cifra de peste 68000 de ovine ce sunt duse la păşunat în aceşti munţi. În acest context, între localităţile năsăudene cu mari efective de ovine, enumerăm: Telciu, Maieru, Şanţ, Rodna, Romuli, Parva şi Rebrişoara. În satele cu specific montan, apare *păstoritul de pendulare dublă,* ce a avut o intensitate mai mare în secolele XVIII-XIX.

În studiul său[1008] asupra ariilor pastorale şi asupra drumului oilor, în Masivul Rodnei, Tiberiu Morariu consemnează următoarele aspecte care prezintă importanţă pentru păstoritul din Ţara Năsăudului. Primul este acela că principala axă urmată de turmele de oi, în perioada de vărat, era cea spre Bucovina (de-a lungul Văii Someşului Mare, peste Pasul Rotunda – 1271 m), spre Obcinele Brodinei şi Mestecănişului. Al doilea aspect vizează drumul turmelor din comunele Romuli, Telciu şi Rebra, care pleacă la vărat în Maramureş. Traseul urmat de acestea este următorul: cursul râurilor Sălăuţa, Rebra, Telcişor – trecătoarea Şetref – bazinul Văii Vişeului – cursul superior al Izei – comunele Săcel, Moisei, Borşa. Din a doua axă, se ramificau încă trei drumuri ale oilor, astfel: de-a lungul Văii lui Dragoş; de-a lungul Văii Repede şi spre izvoarele Borşei, trecând în Bucovina, în Bazinul Bistriţei Aurii; spre versantul nordic al Munţilor Rodnei (Piatra Rea, Ştiol şi Faţa Mesei).

Lucratul fânului – o altă activitate vitală pentru agricultura acestei „ţări” şi în formarea aşezărilor: fânul „se transporta foarte rar în sat, căci de cele mai multe ori se consuma pe loc de către animale, datorită următoarelor motive: în primul rând, animalele stând primăvara şi iarna, pe locul ţăranului, în hotar, îl îngraşă prin gunoire, apoi transportul în vale este prea anevoios, uneori chiar imposibil şi

[1005] *Geografia României,* III, p. 68.
[1006] *Ibidem, loc. cit.*
[1007] 1937, *Vieaţa pastorală în Munţii Rodnei....*
[1008] *Ibidem.*

nejustificat, dacă avem în vedere platourile întinse cu lemne suficiente pentru construirea de ‚case în câmp' sau ‚căsoaie' necesare locuitorilor în acest timp"[1009]. „Oamenii locuiesc la casa din câmp o mare parte din timpul verii, cu întreaga familie, lucrând la fân, iar iarna stau până îşi termină nutreţul, când sunt siliţi să coboare în sat. Tendinţa generală a populaţiei din unele comune, este de a pleca să locuiască în câmp: Rebra, Parva etc. Sunt locuitori, ca în apropiere de Parva, care şi-au făcut casele până la altitudinea de 1000-1300 m, datorită zonelor extinse de fâneţe, fapt foarte important, mai ales în apropierea Văii Vinului. Atunci când climatul le permite, ei cultivă în jurul casei cartofi, porumb, ovăz şi orz, ca să evite transportarea alimentelor din sat"[1010]. Astfel, în zona fâneţelor s-au constituit numeroase adăposturi pentru om, pentru animale şi pentru nutreţ.

De asemenea, T. Morariu observa că o alta explicaţie pentru stabilirea caselor, în hotarul comunei, este data de obiceiul locului: „cel mai mic dintre copii este, de obicei, singurul care rămâne cu părinţii în casă, aşa încât el devine şi moştenitorul vetrei părinteşti, ceilalţi primesc parte pământ în sat, dacă părinţii mai au aici pământ, parte în câmp unde o construiesc singuri. Emigrarea la câmp este mai accentuată pe versantul sudic al masivului"[1011].

Spaţiul deluros este intim legat de cel montan, în aşa fel încât delimitarea acestuia este dificilă în arealul de contact cu Munţii Rodnei, înseşi activităţile agricole efilându-se treptat spre cele agro-pastorale şi pastorale. Creşterea ovinelor şi a bovinelor s-a realizat în sistem extensiv[1012]. Pomicultura, în practicarea căreia prunul şi mărul predomină, s-a practicat doar în gospodăriilor năsăudenilor[1013]. Cultura cartofului şi cea a inului (în trecut, folosit pentru „meşteşugul casnic al torsului"[1014]) a avut o extindere apreciabilă în suprafaţa arabilului, mărită, în timpul administraţiei militare.

Potenţialul agricol superior al culoarului faţă de cel al zonei deluroase, precum şi *potenţialul de poziţie, ca importantă axă de circulaţie*, sunt două dintre condiţiile esenţiale, a priori oricăror alte tendinţe, ce au determinat dezvoltarea socio-economică a aşezărilor amplasate în acest sector, ca de altfel, pe întreaga lungime a culoarului someşan aferent Ţării Năsăudului[1015]. Astfel, potenţialul agricol ridicat a favorizat cultura cerealelor (grâu, orz, porumb), a plantelor tehnice (sfeclă de zahăr, cânepă) şi a legumelor şi zarzavaturilor, specifice localităţilor Nimigea şi Floreşti[1016].

Industria casnică, a cărei dezvoltare tradiţională a rămas tot în stadiul incipient, la nivel local, în satele regiunii, în timpul graniţei „a luat un avânt extraordinar […] care a excelat mai ales în două ramuri: textilă şi a prelucrării lemnului. S-au înmulţit morile, pivele, fierăstraiele (joagărele), varniţele […]"[1017].

[1009] Morariu, T., *op. cit.*
[1010] *Ibidem*.
[1011] *Ibidem*.
[1012] Pop, Gr. P., *op. cit.*, p. 163.
[1013] *Ibidem, loc. cit.*
[1014] Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte ...*, p. 107.
[1015] *Geografia României,* III, p. 524.
[1016] *Ibidem,* p. 524-525.
[1017] Mureşianu, M., 1992, *Câteva aspecte,* p. 107.

Mineritul a fost un factor stimulativ în dezvoltarea socio-economică a Rodnei, precum şi a aşezărilor din apropierea acesteia (exploatarea minereului de plumb), şi al imigrării în regiune a unor familii slovace, poloneze şi şvabe, ocupate în acest sector de activitate[1018].

În prezent, se pare că aşezările năsăudene se relansează economic şi prin plecarea locuitorilor în străinătate pentru muncă şi investirea în sectorul privat la întoarcerea unora dintre aceştia în regiune, însă agricultura este în continuare nemecanizată, iar turismul, care s-ar putea înscrie în dezvoltarea economică de durată a Ţării Năsăudului, se află doar într-o fază incipientă, a apariţiei pensiunilor turistice rurale[1019].

Reţeaua de aşezări rurale a evoluat, mai ales în ultimele două secole (datorită creşterii facilităţilor în circulaţie), într-o conexiune profundă, pe toate planurile, cu oraşul Năsăud, care a deţinut un rol administrativ important, alături de funcţiile de centru de învăţământ şi economic. Aria de influenţă a oraşului Beclean se revendică de la statutul său recunoscut încă din secolul XIV, când a fost menţionat documentar „ca important centru de schimb, cu târguri săptămânale, pentru produse agricole şi animale”[1020].

Din punct de vedere al funcţiei lor economice, este relevantă ocuparea locuitorilor pe sectoare de activitate, astfel:

- *Năsăud*: industria prelucrătoare (25,88%); agricultură (18,58%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor (11,07%); învăţământ (8,14%); sănătate şi asigurări sociale (7,2%); administraţie publică (5,27%); construcţii (4,25%); transport şi depozitare (2,48%); alte activităţi de servicii colective; energie electrică şi termică, gaze şi apă; poştă şi telecomunicaţii; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; hoteluri şi restaurante; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; industria extractivă; activităţi ale personalului angajat în gospodării; pescuit şi piscicultură şi activitate nedeclarată (1%).

- *Sângeorz-Băi*: agricultură (51,35%); industria prelucrătoare (16,09%); construcţii (6,43%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor (4,82%); hoteluri şi restaurante (3,53%); învăţământ (3,41%); administraţie publică; sănătate şi asigurări sociale; transport şi depozitare; alte activităţi de servicii colective; industria extractivă; energie electrică şi termică, gaze şi apă; activităţi ale personalului angajat în gospodării; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; poştă şi telecomunicaţii; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activitate nedeclarată.

- *Căianu Mic*: agricultură (81,03%); industria prelucrătoare (4,11%); construcţii (4,01%); învăţământ (2,48%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; administraţie publică; sănătate şi asigurări sociale; transport şi depozitare; poştă şi telecomunicaţii; alte activităţi de servicii colective; energie electrică şi termică, gaze şi apă; silvicultură, exploatare forestieră

[1018] *Ibidem, loc. cit.*
[1019] Ciangă, N., 2002, *România. Geografia turismului (Partea întâi)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 157.
[1020] *Geografia României,* III, p. 525.

şi economia vânatului; hoteluri şi restaurante, tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; industria extractivă; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; activităţi ale personalului angajat în gospodării şi activitate nedeclarată.

- *Chiuza*: agricultură (67,81%); industria prelucrătoare (8,16%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor (3,51%); sănătate şi asigurări sociale (2,89%); învăţământ; administraţie publică; construcţii; energie electrică şi termică, gaze şi apă; poştă şi telecomunicaţii; transport şi depozitare; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; industria extractivă; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; alte activităţi de servicii colective; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; hoteluri şi restaurante şi activitate nedeclarată.

- *Coşbuc*: agricultură (72,96%); industria prelucrătoare (6,43%); transport şi depozitare (4,71%); construcţii (3,75%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; administraţie publică; învăţământ; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; sănătate şi asigurări sociale; industria extractivă; alte activităţi de servicii colective; energie electrică şi termică, gaze şi apă; poştă şi telecomunicaţii; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere;

- *Feldru*: agricultură (72,30%); industria prelucrătoare (7,73%); transport şi depozitare (3,93%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor (2,76%); învăţământ; construcţii; sănătate şi asigurări sociale; administraţie publică; activităţi ale personalului angajat în gospodării; energie electrică şi termică, gaze şi apă; poştă şi telecomunicaţii; alte activităţi de servicii colective; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; industria extractivă; hoteluri şi restaurante; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activităţi financiare, bancare şi de asigurări;

- *Ilva Mare*: agricultură (79,64%); industria prelucrătoare (4,67%); învăţământ (2,18%); silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului (1,94%); transport şi depozitare; construcţii; administraţie publică; industria extractivă; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; alte activităţi de servicii colective; sănătate şi asigurări sociale; poştă şi telecomunicaţii; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; energie electrică şi termică, gaze şi apă; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activităţi ale personalului angajat în gospodării;

- *Ilva Mică*: agricultură (62,07%); industria prelucrătoare (9,35%); transport şi depozitare (7,20%); construcţii (4,40%); învăţământ; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; administraţie publică; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; sănătate şi asigurări sociale; alte activităţi de servicii colective; hoteluri şi restaurante; poştă şi telecomunicaţii; industria extractivă; energie electrică şi termică, gaze şi apă; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activităţi financiare, bancare şi de asigurări;

- *Leşu*: agricultură (79,53%); industria prelucrătoare (5,36%); silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului (3,11%); administraţie publică (2,71%); învăţământ; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a

bunurilor; transport şi depozitare; sănătate şi asigurări sociale; alte activităţi de servicii colective; construcţii; activităţi ale personalului angajat în gospodării; poştă şi telecomunicaţii; hoteluri şi restaurante; activităţi financiare, bancare şi de asigurări;

- *Lunca Ilvei*: agricultură (57,43%); industria prelucrătoare (16,27%); silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului (5,68%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor (3,38%); construcţii; transport şi depozitare; administraţie publică; învăţământ; sănătate şi asigurări sociale; poştă şi telecomunicaţii; alte activităţi de servicii colective; energie electrică şi termică, gaze şi apă; hoteluri şi restaurante; industria extractivă; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere;

- *Maieru*: agricultură (54,54%); industria prelucrătoare (10,75%); silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului (5,68%); industria extractivă (5,05%); construcţii (4,47%); învăţământ (3,89%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; administraţie publică; transport şi depozitare; energie electrică şi termică, gaze şi apă; sănătate şi asigurări sociale; activităţi ale personalului angajat în gospodării; alte activităţi de servicii colective; hoteluri şi restaurante; poştă şi telecomunicaţii; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; pescuit şi piscicultură;

- *Măgura Ilvei*: agricultură (71,57%); construcţii (5,14%); industria extractivă (4,47%); industria prelucrătoare (3,01%); învăţământ (2,96%); transport şi depozitare; administraţie publică; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; sănătate şi asigurări sociale; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; energie electrică şi termică, gaze şi apă; alte activităţi de servicii colective; poştă şi telecomunicaţii; activităţi ale personalului angajat în gospodării; hoteluri şi restaurante; activităţi financiare, bancare şi de asigurări;

- *Nimigea*: agricultură (69,88%); industria prelucrătoare (6,83%); construcţii (5,23%); transport şi depozitare (3,05%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; învăţământ; administraţie publică; sănătate şi asigurări sociale; poştă şi telecomunicaţii; hoteluri şi restaurante; alte activităţi de servicii colective; energie electrică şi termică, gaze şi apă; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activităţi ale personalului angajat în gospodării; industria extractivă; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; pescuit şi piscicultură;

- *Parva*: agricultură (77,18%); silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului (6,71%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; învăţământ; industria prelucrătoare; administraţie publică; sănătate şi asigurări sociale; construcţii; transport şi depozitare; hoteluri şi restaurante; alte activităţi de servicii colective; industria extractivă; activităţi ale personalului angajat în gospodării; poştă şi telecomunicaţii;

- *Rebra*: agricultură (83,59%); industria prelucrătoare (3,92%); construcţii (2,27%); alte activităţi de servicii colective (1,87%); transport şi depozitare;

învățământ; administrație publică; comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor și a bunurilor; silvicultură, exploatare forestieră și economia vânatului; sănătate și asigurări sociale; hoteluri și restaurante; tranzacții imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; energie electrică și termică, gaze și apă; activități ale personalului angajat în gospodării; industria extractivă; poștă și telecomunicații;

- *Rebrişoara*: agricultură (67,98%); industria prelucrătoare (11,35%); învățământ (3,64%); comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor și a bunurilor; administrație publică; transport și depozitare; construcții; sănătate și asigurări sociale; silvicultură, exploatare forestieră și economia vânatului; energie electrică și termică, gaze și apă; alte activități de servicii colective; poștă și telecomunicații; activități financiare, bancare și de asigurări; industria extractivă; hoteluri și restaurante; tranzacții imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activități ale personalului angajat în gospodării;

- *Rodna*: agricultură (31,80%); industria extractivă (21,39%); industria prelucrătoare (9,75%); comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor și a bunurilor (6,72%); învățământ (3,54%); alte activități de servicii colective; administrație publică; silvicultură, exploatare forestieră și economia vânatului; construcții; sănătate și asigurări sociale; transport și depozitare; hoteluri și restaurante; poștă și telecomunicații; tranzacții imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; activități financiare, bancare și de asigurări; energie electrică și termică, gaze și apă; activități ale personalului angajat în gospodării;

- *Romuli*: agricultură (77,91%); transport și depozitare (4,62%); industria prelucrătoare (3,85%); administrație publică (2,75%); silvicultură, exploatare forestieră și economia vânatului; comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor și a bunurilor; construcții; învățământ; sănătate și asigurări sociale; alte activități de servicii colective; poștă și telecomunicații; tranzacții imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; pescuit și piscicultură; industria extractivă; hoteluri și restaurante; activități ale personalului angajat în gospodării;

- *Salva*: agricultură (67,42%); industria prelucrătoare (9,67%); transport și depozitare (3,54%); comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor și a bunurilor; construcții; administrație publică; învățământ; sănătate și asigurări sociale; alte activități de servicii colective (0,99%); energie electrică și termică, gaze și apă; silvicultură, exploatare forestieră și economia vânatului; poștă și telecomunicații; tranzacții imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere; hoteluri și restaurante; activități financiare, bancare și de asigurări; industria extractivă; activități ale personalului angajat în gospodării;

- *Spermezeu*: agricultură (85,15%); construcții (3,53%); învățământ (1,86%); comerț cu ridicata și amănuntul, repararea autovehiculelor și a bunurilor (1,32%); industria prelucrătoare; administrație publică; poștă și telecomunicații; transport și depozitare; sănătate și asigurări sociale; alte activități de servicii colective; silvicultură, exploatare forestieră și economia vânatului; activități ale personalului angajat în gospodării; industria extractivă; hoteluri și restaurante; energie electrică și termică, gaze și apă; activități financiare, bancare și de asigurări;

- *Şanţ*: agricultură (63,28%); industria prelucrătoare (11,52%); silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului (6,70%); industria extractivă; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; administraţie publică; învăţământ; construcţii; sănătate şi asigurări sociale; poştă şi telecomunicaţii; activităţi ale personalului angajat în gospodării; transport şi depozitare; alte activităţi de servicii colective; hoteluri şi restaurante; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; energie electrică şi termică, gaze şi apă; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere;

- *Telciu*: agricultură (60,09%); silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului (7,55%); industria prelucrătoare (5,83%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor (3,19%); construcţii (3,15%); învăţământ; transport şi depozitare; administraţie publică; sănătate şi asigurări sociale; hoteluri şi restaurante; poştă şi telecomunicaţii; pescuit şi piscicultură; alte activităţi de servicii colective; energie electrică şi termică, gaze şi apă; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; activităţi ale personalului angajat în gospodării; industria extractivă şi tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere;

- *Târlişua*: agricultură (87,43%); construcţii (2,53%); învăţământ (1,79%); industria prelucrătoare; administraţie publică; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; alte activităţi de servicii colective; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; poştă şi telecomunicaţii; sănătate şi asigurări sociale; transport şi depozitare; activităţi ale personalului angajat în gospodării; energie electrică şi termică, gaze şi apă; activităţi financiare, bancare şi de asigurări; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere;

- *Zagra:* agricultură (89,15%); învăţământ (2,28%); administraţie publică (1,16%); comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor; transport şi depozitare; sănătate şi asigurări sociale; poştă şi telecomunicaţii; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului; industria prelucrătoare; construcţii; alte activităţi de servicii colective; hoteluri şi restaurante; activităţi financiare, bancare şi de asigurări.

Se poate concluziona că regiunea năsăudeană este una rurală din punct de vedere al ocupaţiei locuitorilor, serviciile completând, în majoritatea cazurilor, profilul economic al comunităţilor năsăudene.

6. Coordonatele economice ale Țării Năsăudului

Acest capitol include coordonatele economice ale regiunii, unde am tratat detaliat şi sintetic: *Specificul regional al agriculturii; Specificul regional al industriei; Specificul regional al sectorului terțiar, reflectat în potențialul de dezvoltare a turismului; Specificul economic al Țării Năsăudului. Elemente de sinteză; Infrastructura tehnică a teritoriului; Impactul activităților economice asupra mediului.*

6.1. Specificul regional al agriculturii

Pentru Țara Năsăudului, se identifică *două microregiuni din punct de vedere economic*:

- *zona de creştere a animalelor pe baza păşunilor montane* (de la Munții Țibleş şi ai Rodnei, până la limita localităților Suplai, Salva, Rebrişoara, incluzându-le şi pe acestea) şi Ilvele în totalitate (Munții Bârgăului);
- *zona de creştere a animalelor pentru carne şi lapte, pomicultura* fiind o altă activitate importantă (partea sud-vestică şi sudică a Țării Năsăudului, până la Rebrişoara).

Se consideră că, la nivel central, este nevoie de o politică de sprijinire a agriculturii pentru a putea ieşi din impasul în care se află. De asemenea, este recomandabilă încurajarea şi sprijinirea utilizării metodelor ecologice de intervenție, care includ folosirea îngrăşămintelor naturale şi a metodelor nepoluante de exploatare etc.

Pentru această regiune, se constată o „împletire” între mai multe îndeletniciri tradiționale: cultura plantelor, păstoritul, pădurăritul. În cadrul agriculturii, cultura plantelor este secundară.

6.1.1. Structura fondului funciar

În 2002, 45,61% din suprafața regiunii aparținea terenurilor agricole, în 2005, procentul fiind de 43,57. Tot în 2002, din suprafața agricolă, ponderea cea mai mare (de 49,66%) revenea păşunilor, 29,98% fânețelor, 20,7% arabilului, livezile şi pepinierele pomicole (0,65%) şi viile şi pepinierele viticole (0,01%) ocupând suprafețe nesemnificative.

Cele mai extinse *suprafețe agricole* caracterizează jumătatea nord-estică a regiunii şi comunele din partea nord-vestică, jumătatea sud-vestică (cinci comune), precum şi arealul oraşului Năsăud şi al comunelor Salva şi Coşbuc (figura 105). Deşi suprafețele agricole extinse sau restrânse creează o imagine asupra potențialului agricol al comunităților respective, foarte importantă, pentru sustenabilitatea agricolă a aşezărilor, este ponderea acestei suprafețe din suprafața oraşului sau a comunei (figura 106). Astfel, se observă că partea sudică, dar mai ales jumătatea vestică a

regiunii, are ponderile cele mai mari ale suprafeţelor agricole, în vreme ce jumătatea nordică a Ţării Năsăudului, deşi cu suprafeţe extinse de teren agricol (excepţie făcând doar comuna Romuli), deţine ponderi de sub 50% din suprafaţa totală a comunelor (acesta este şi cazul oraşului Sângeorz-Băi).

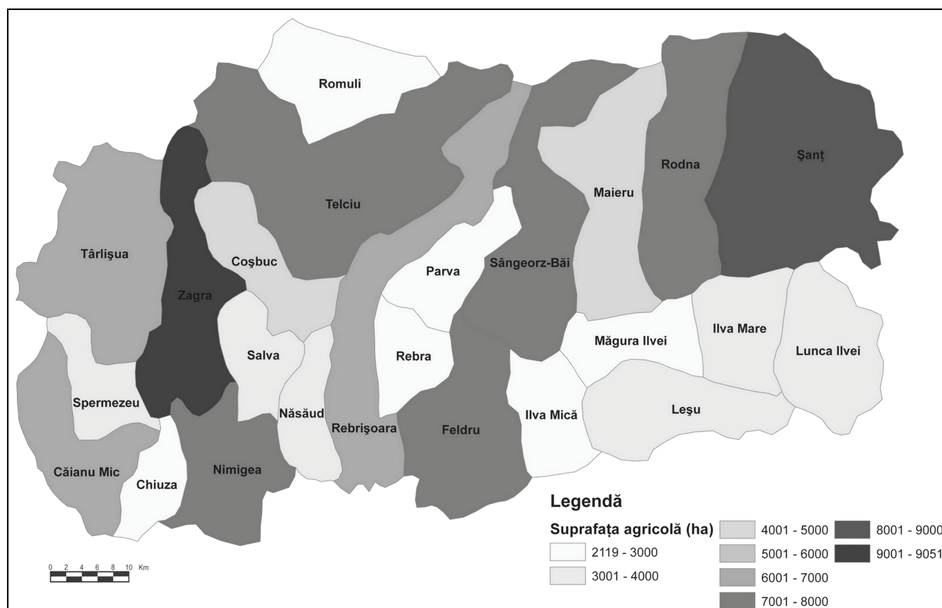

Fig. 105. Ţara Năsăudului. Regionarea suprafeţei agricole, în 2002

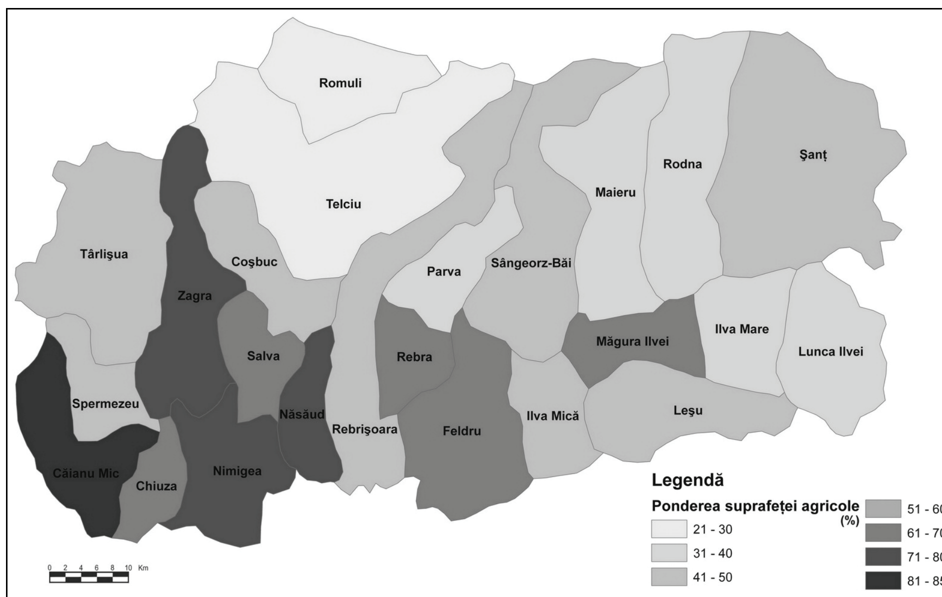

Fig. 106. Ţara Năsăudului. Ponderea suprafeţei agricole din suprafaţa totală, în 2002

Păşunile şi fânețele domină structura suprafeței agricole, mai puțin în cazul comunelor din jumătatea sud-vestică a Țării Năsăudului (figura 107).

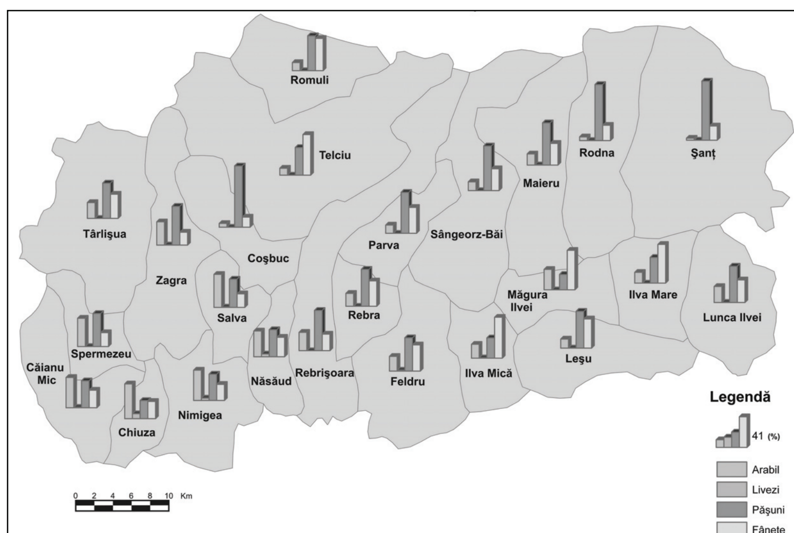

Fig. 107. Țara Năsăudului. Ponderea arabilului, livezilor, păşunilor şi fânețelor din suprafața agricolă, în 2002

Cea mai mare *suprafață arabilă* (peste 40%) o au comunele din partea sud-vestică a regiunii şi oraşul Năsăud, explicându-se astfel producțiile mai mari la grâu şi secară (de exemplu, în Spermezeu şi în Căianu Mic) şi la legume (în comuna Nimigea). Cele mai dezavantajate sunt comunele cu o suprafață foarte extinsă în zona montană: Coşbuc, Telciu, Rodna şi Şanț (figura 108).

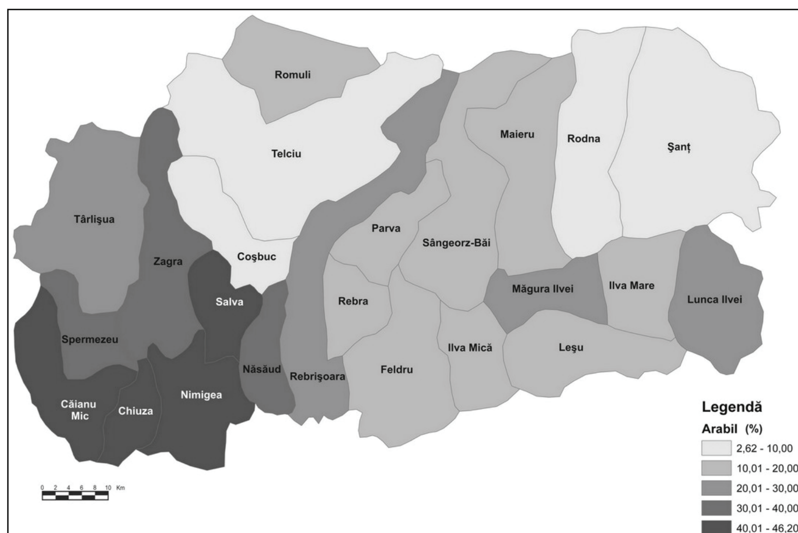

Fig. 108. Țara Năsăudului. Ponderea arabilului din suprafața agricolă, în 2002

Păşunile au suprafeţe extinse în cea mai mare parte a aşezărilor de la est de Năsăud, precum şi în comunele de la baza Munţilor Ţibleşului sau cu terenuri în zona montană (Coşbuc, Zagra, Spermezeu şi Târlişua) (figura 109).

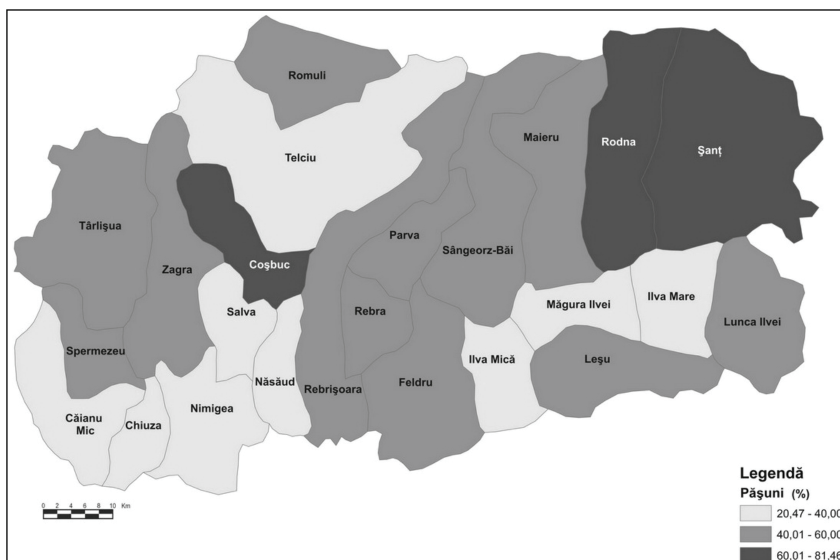

Fig. 109. Ţara Năsăudului. Ponderea păşunilor din suprafaţa agricolă, în 2002

Fâneţele sunt mai bine reprezentate în Telciu (peste 50%) şi în Romuli, în partea nordică a regiunii şi în cea sud-estică, în zona Munţilor Bârgăului. Se individualizează şi un areal în partea vestică a Ţării Năsăudului, cu ponderea fâneţelor situată sub 20% din suprafaţa agricolă (Spermezeu, Zagra, Salva, Coşbuc) (figura 110).

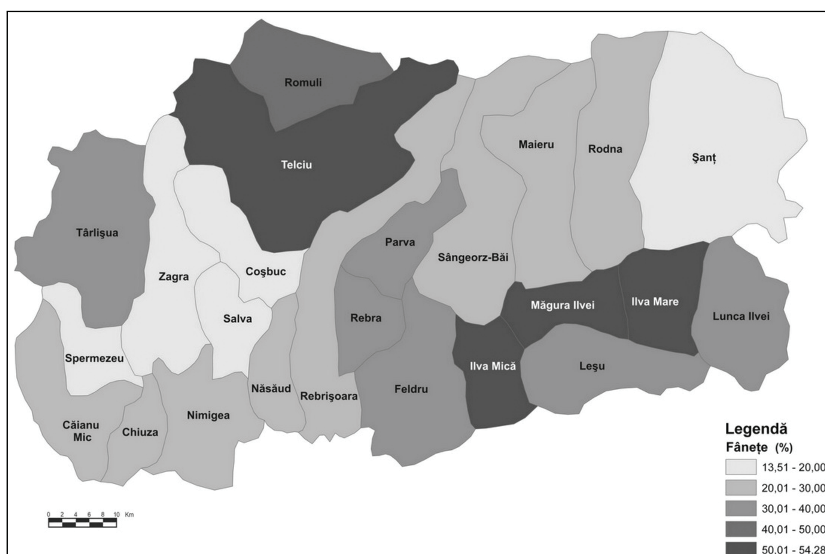

Fig. 110. Ţara Năsăudului. Ponderea fâneţelor din suprafaţa agricolă, în 2002

Livezile au suprafețe restrânse în Țara Năsăudului, în comuna Chiuza înregistrându-se cea mai mare pondere (5,51%) din totalul suprafeței agricole. Nimigea şi Năsăud dețin o pondere redusă a livezilor, fiind urmate de toate celelalte aşezări năsăudene, din suprafața agricolă a acestora, livezilor revenindu-le 0% sau între 0 şi 2% (figura 111).

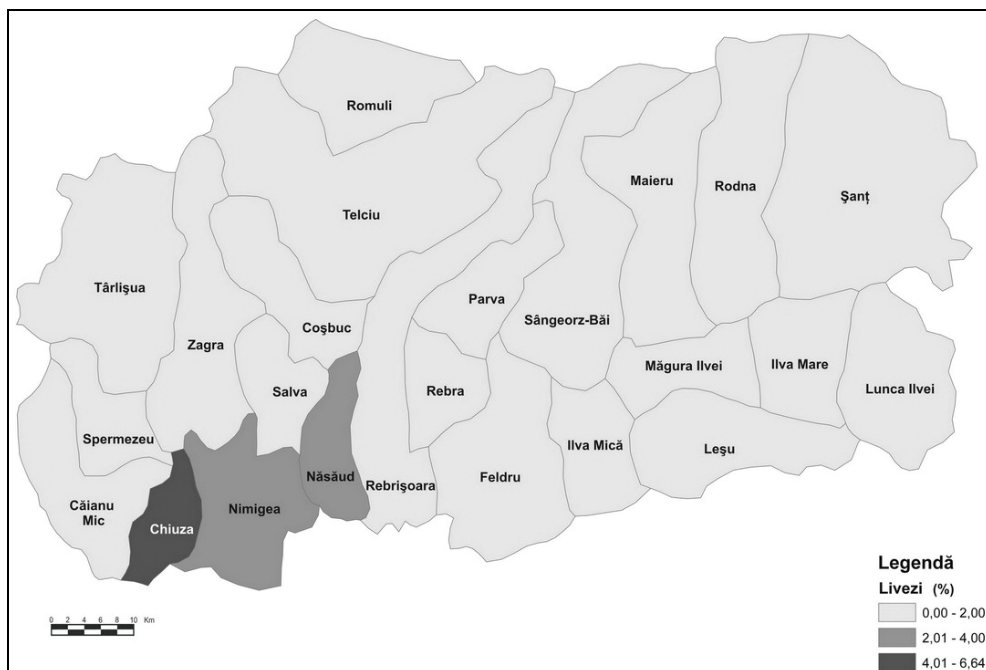

Fig. 111. Țara Năsăudului. Ponderea livezilor din suprafața agricolă, în 2002

În anul 2005[1021], suprafața terenului agricol al celor două oraşe năsăudene reprezintă 45,27% din totalul urbanului județului. Ponderea folosințelor suprafeței agricole (raportând urbanul năsăudean la cel al județului, în totalitate) se prezintă astfel: arabil - 40,67%, păşuni - 65,61%, fânețe - 49,82%, vii - 46,15% şi livezi - 7,23%. În ceea ce priveşte ponderea pe care o are ruralul năsăudean, din această perspectivă, din totalul județului, aceasta este mai mică, dacă se face o comparație cu rolul avut de mediul urban: teren agricol - 38,76%, arabil - 25,05,%, păşuni - 49,89%, fânețe - 47,53%, vii - 0,51%, livezi - 9,18%. Ponderea terenului agricol al Țării Năsăudului din totalul județului Bistrița-Năsăud (39,24%), după categoriile de folosință, are următoarea structură: arabil - 25,30%, păşuni - 50,90%, fânețe - 47,73%, vii - 1,98%, livezi - 8,8%.

Conform anului 2005, structura fondului funciar a regiunii era asemănătoare cu cea din 2002 (figurile 112 şi 113).

[1021] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 119.

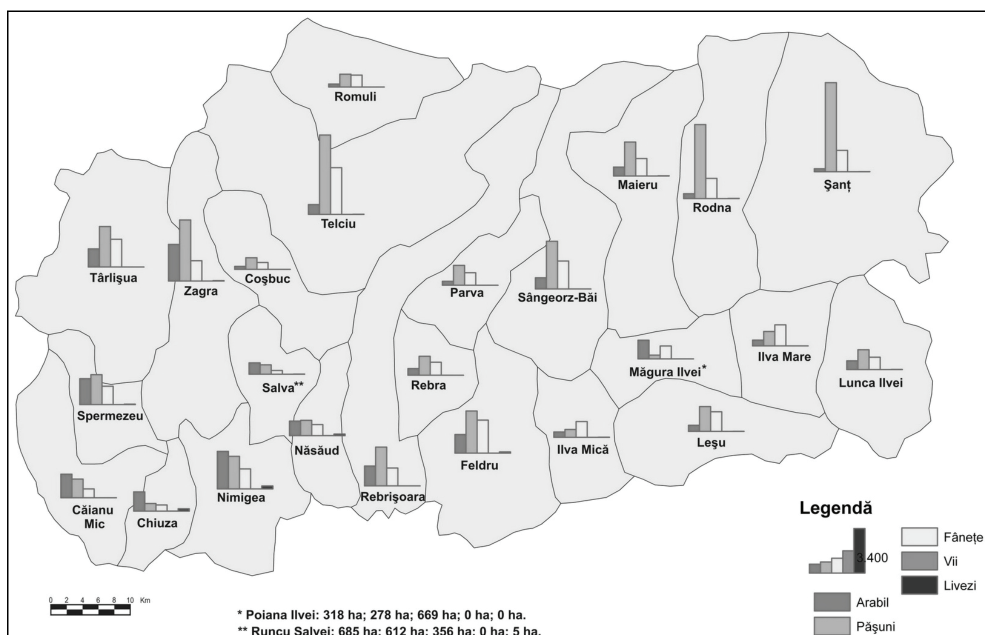

Fig. 112. Țara Năsăudului. Structura suprafeței agricole în 2005

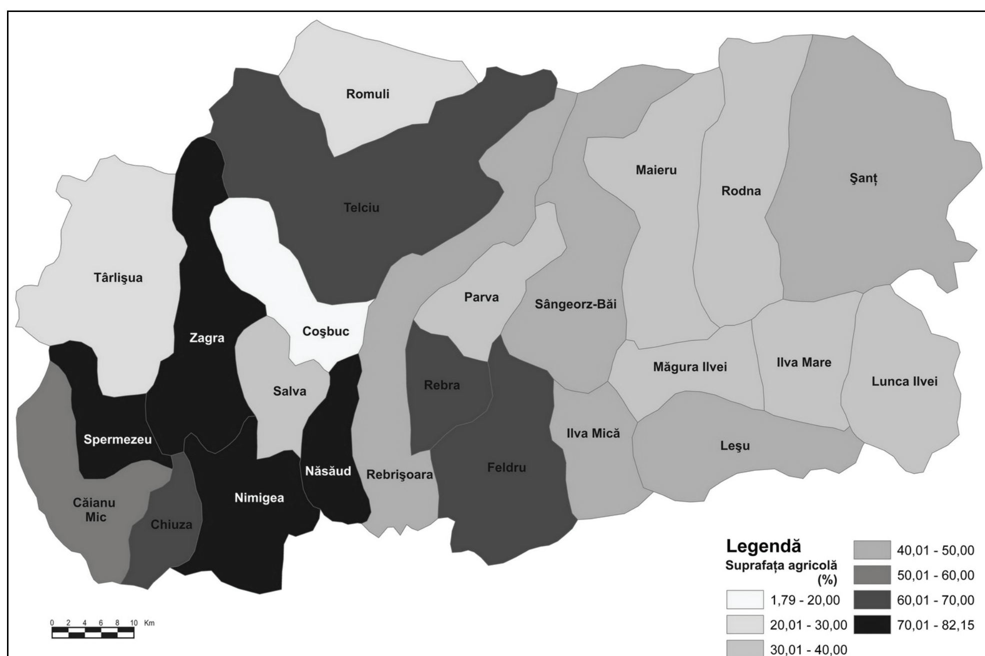

Fig. 113. Țara Năsăudului. Ponderea suprafeței agricole din suprafața totală, în 2005

6.1.2. Structura arabilului, a culturilor şi ponderea acestora

Regionarea după *structura terenului arabil* evidențiază specializarea agricolă a unor comune, oferind explicații ponderii pe care o are producția la diverse culturi din producția totală a regiunii. În anul 2002, *suprafața cultivată cu cartofi* depăşea 30% în estul Țării Năsăudului, acesteia adăugându-se, cu suprafețe ce depăşesc 20%, Parva şi Sângeorz-Băi (figura 114). În treimea centrală a regiunii năsăudene, se pune în evidență prezența unui al doilea areal, cu ponderi ale suprafeței cultivate cu cartofi cuprinse între 10,01 şi 20% din terenul arabil, iar, în treimea vestică, în majoritatea aşezărilor, ponderea suprafețelor nu depăşeşte 10%. Identificarea unei specializări în cultura cartofului este evidentă pentru Ilva Mare, Ilva Mică, Leşu, Lunca Ilvei, Rodna şi Şanț, condițiile fizico-geografice fiind favorabile acestei culturi agricole.

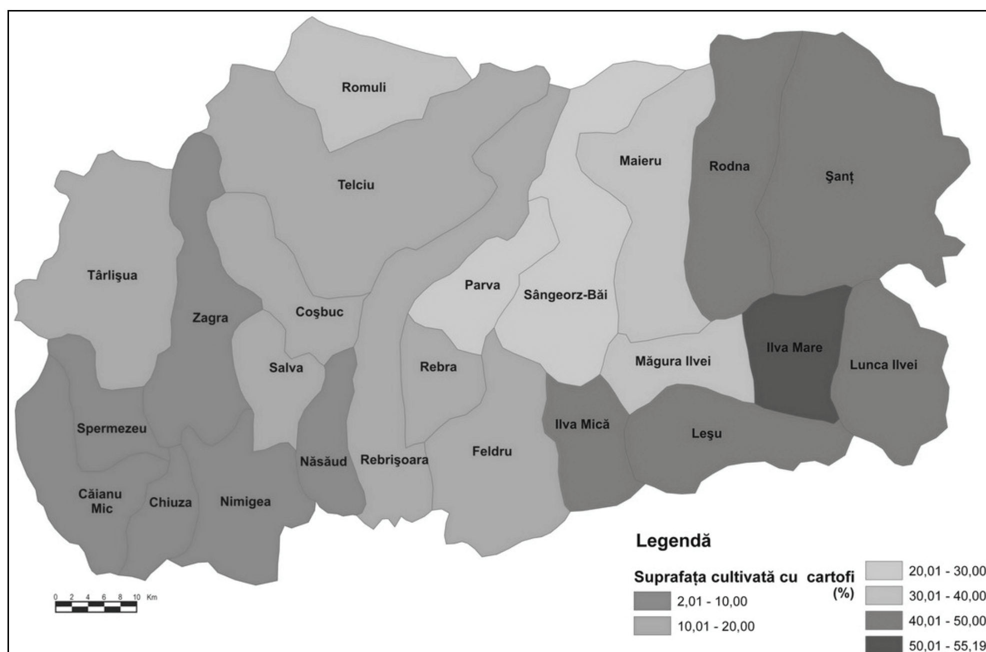

Fig. 114. Țara Năsăudului. Ponderea din arabil a suprafeței cultivate cu cartofi, în 2002

Ponderea din arabil a *suprafețelor cultivate cu porumb* este mai mare pentru aşezările din jumătatea nordică a regiunii. Specializarea pentru această cultură este clară pentru Maieru şi Sângeorz-Băi (cu peste 50%), precum şi pentru comunele Rebra, Rebrişoara, Zagra şi Chiuza (două dintre ele având cea mai mare parte a suprafeței în partea sudică a regiunii, de-a lungul Someşului Mare) (figura 115).

Cultivarea grâului şi a secarei este o activitate practicată în special de locuitorii celor trei comune din vestul Țării Năsăudului (Căianu Mic, Spermezeu şi Târlişua), în restul regiunii (fac excepție Năsăud, Salva şi Rebra), suprafețele ocupate de aceste culturi sunt restrânse (sub 15% din suprafața arabilă a comunelor) (figura 116).

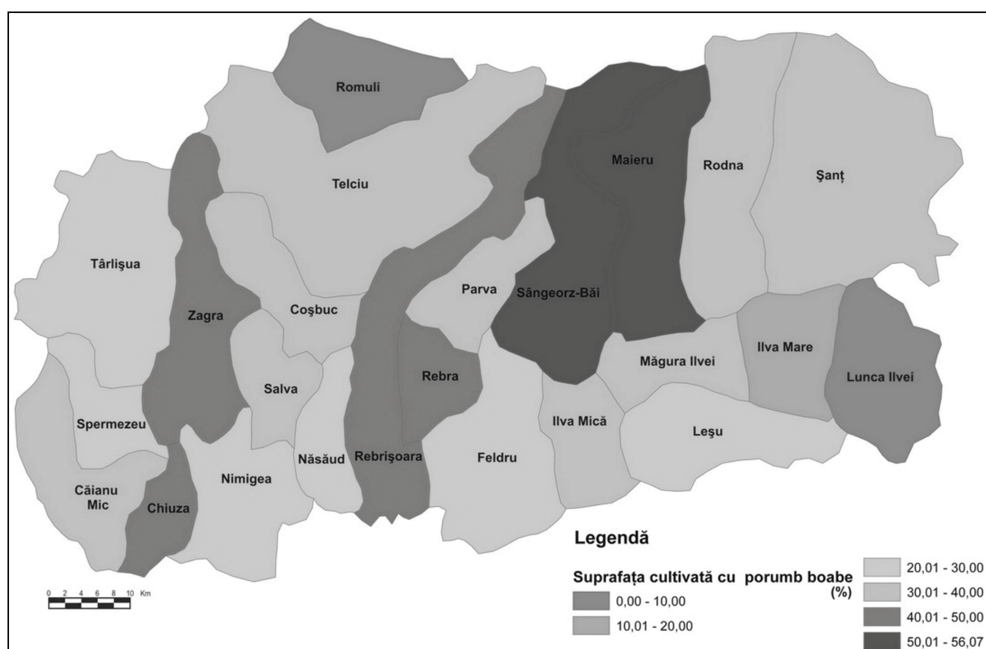

Fig. 115. Ţara Năsăudului. Ponderea din arabil a suprafeţei cultivate cu porumb, în 2002

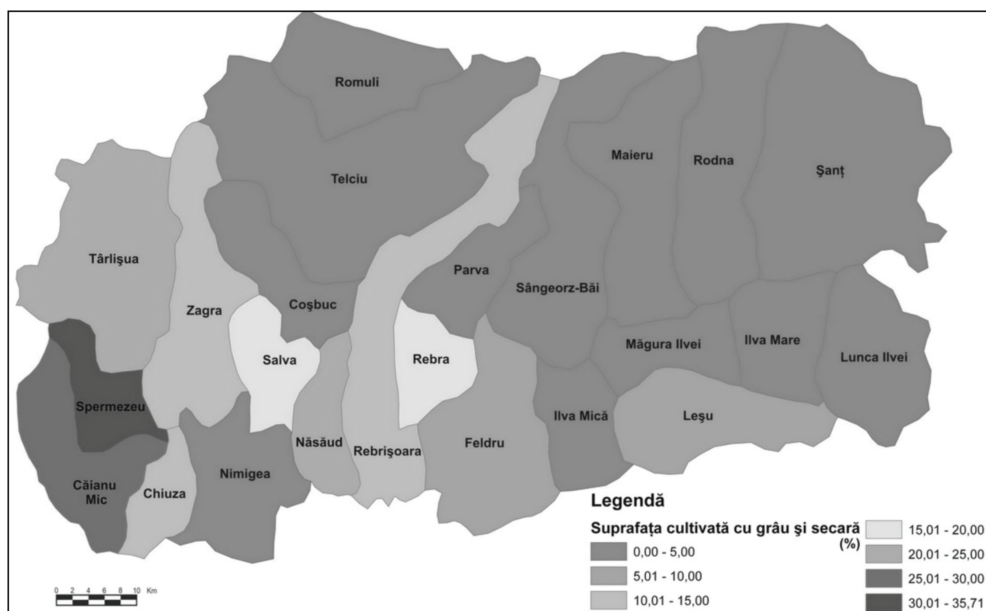

Fig. 116. Ţara Năsăudului. Ponderea din arabil a suprafeţei cultivate cu grâu şi secară, în 2002

Suprafața cultivată cu legume ocupă cea mai mare pondere din arabil în două areale: în treimea estică şi în gruparea formată din Romuli, Telciu, Zagra, Coşbuc, Salva şi Năsăud. Suprafețele cele mai mici din arabil, destinate legumiculturii, sunt în comunele din partea vestică şi sud-vestică a regiunii, precum şi în Rebrişoara, Rebra şi în oraşul Sângeorz-Băi (figura 117).

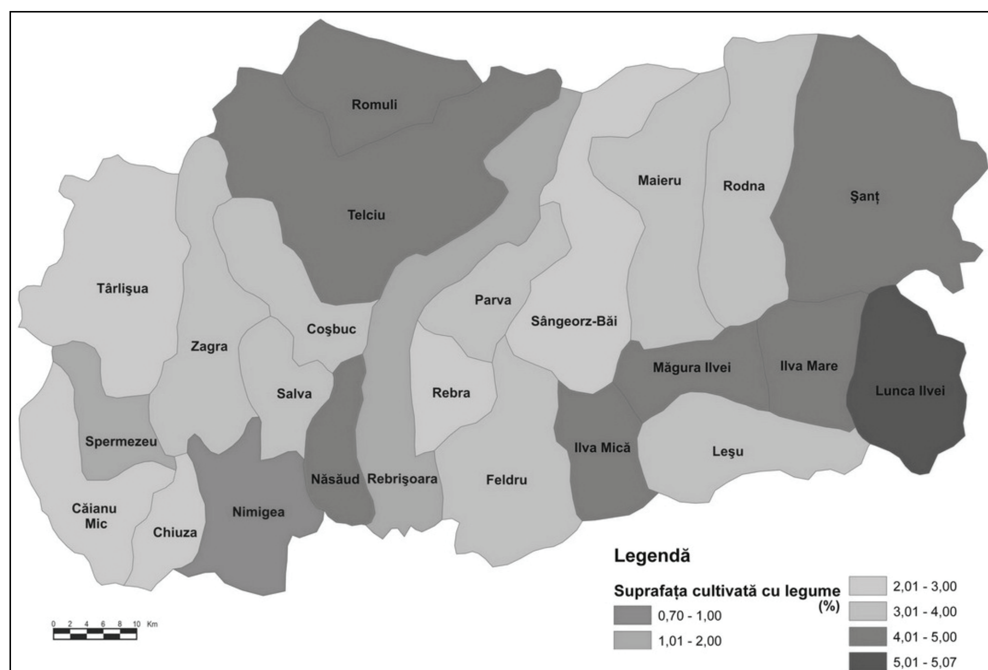

Fig. 117. Țara Năsăudului. Ponderea din arabil a suprafeței cultivate cu legume, în 2002

În anul 2002, arealul din extremitatea vestică a Țării Năsăudului era specializat în *producția de grâu şi secară*, obținându-se peste 50% din producția regiunii. La acesta, se adaugă producția din comunele Salva şi Rebrişoara şi din oraşul Năsăud (figura 118).

Producția de porumb, tot în proporție de aproximativ 50% din totalul producției regiunii, se regăseşte în arealul vestic, comuna Zagra fiind în top cu 21,88%, urmată fiind de comunele din sud-vest: Nimigea, Chiuza şi Căianu Mic. La est de Năsăud, Rebrişoara şi Sângeorz-Băi sunt singurele cu o producție cuprinsă între 5-10% din producția regiunii în anul 2002 (figura 119).

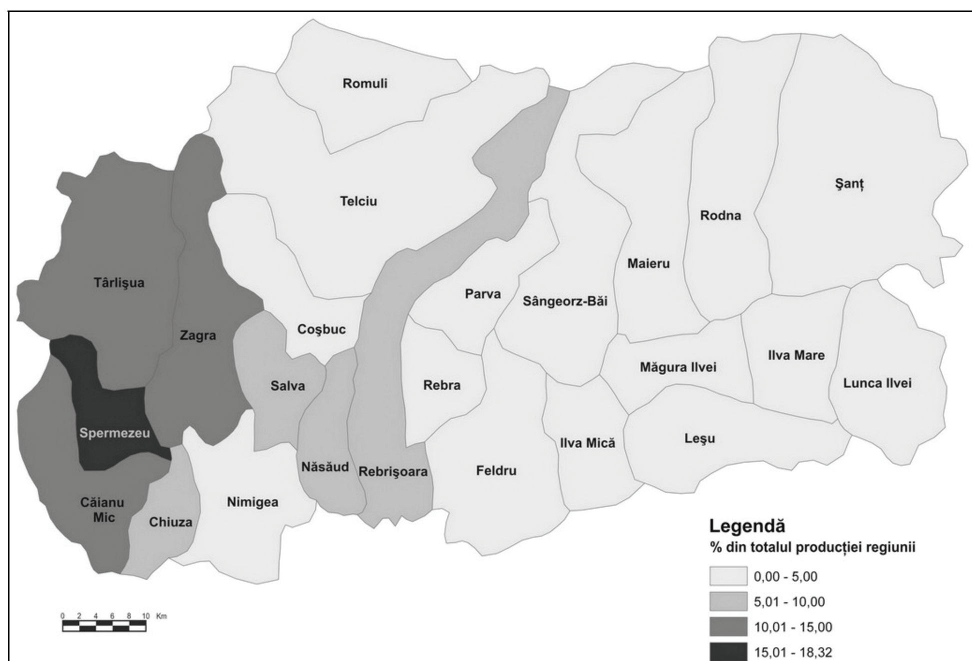

Fig. 118. Ţara Năsăudului. Ponderea producţiei de grâu şi secară din totalul producţiei regiunii, în 2002

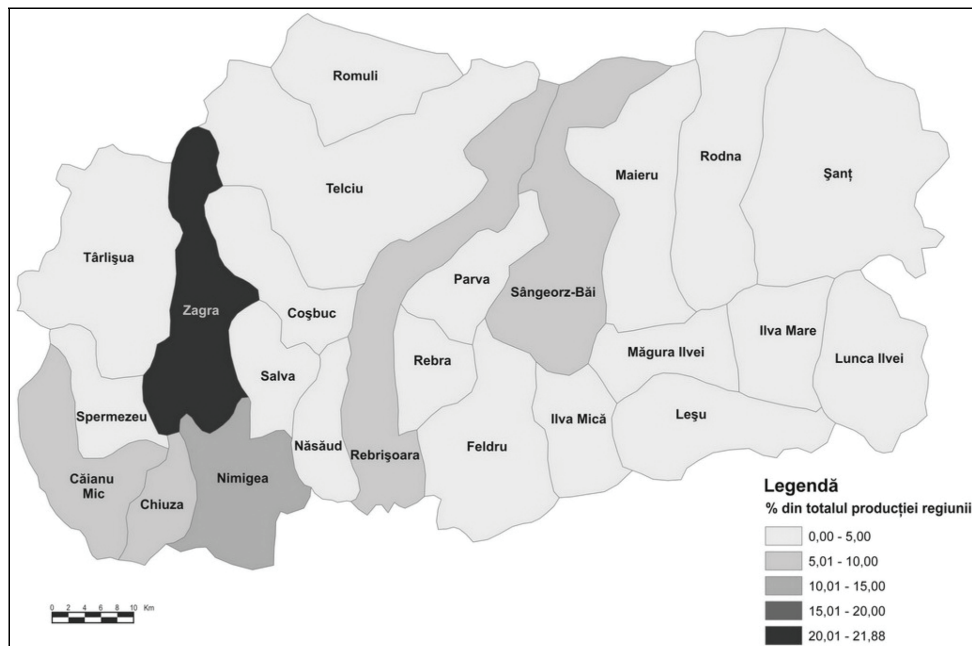

Fig. 119. Ţara Năsăudului. Ponderea producţiei de porumb din totalul producţiei regiunii, în 2002

Regionarea Țării Năsăudului după *producția de cartofi* evidențiază producțiile mari ale așezărilor de la est de Năsăud, conturându-se trei areale: două în care producțiile depășesc 6% (comunele de pe Valea Ilvei, cu excepția comunei Ilva Mică), Rebrișoara și Feldru (situate, în mare parte, în lunca Someșului Mare) și un areal format din Sângeorz-Băi, Maieru, Ilva Mică și Leșu. În arealul vestic al regiunii, toate așezările nu depășesc, fiecare, 6% din producția regiunii la cartofi (figura 120).

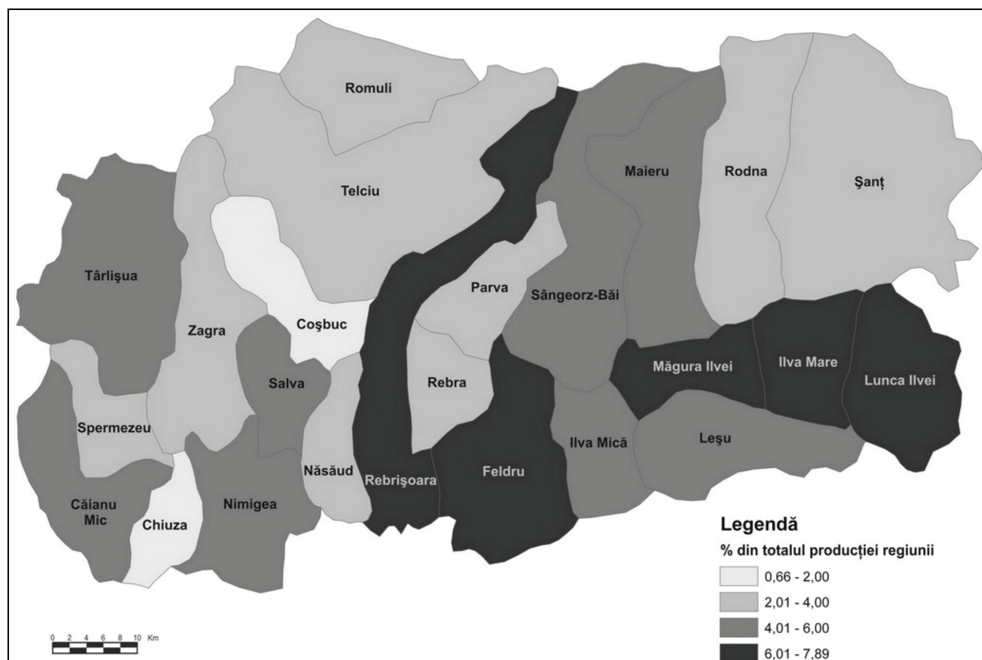

Fig. 120. Țara Năsăudului. Ponderea producției de cartofi din totalul producției regiunii, în 2002

Valori ridicate ale *producției de legume*, în anul 2002, sunt caracteristice comunelor Nimigea (25,63%), Zagra, Salva și Telciu. În toate celelalte așezări, producția s-a situat sub 5% din producția de legume a Țării Năsăudului (figura 121).

În privința *producției de fructe*, comunele din partea sudică și din arealul vestic dețin cele mai mari ponderi din producția regiunii (figura 122).

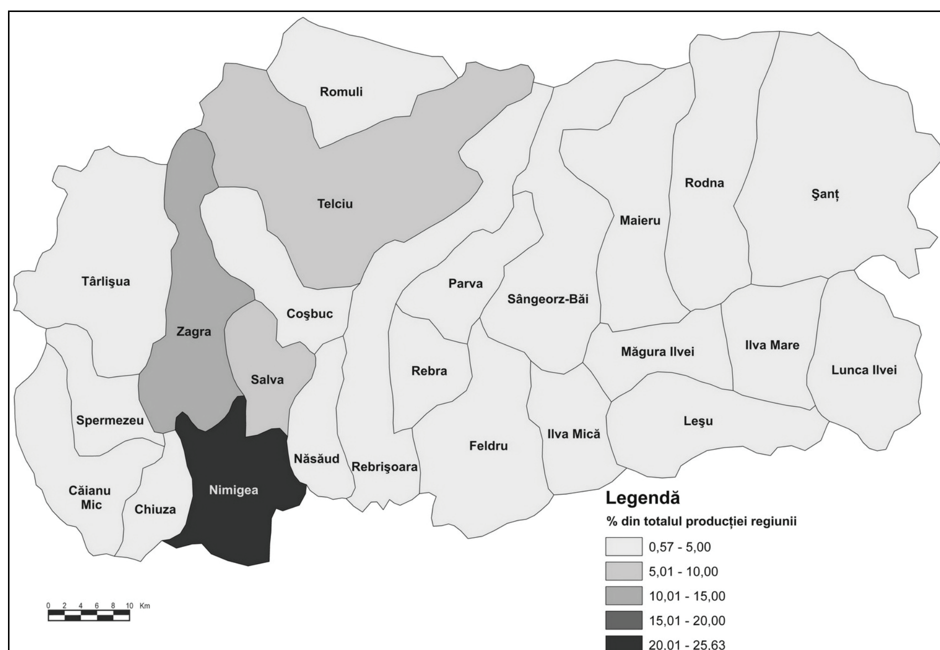

Fig. 121. Țara Năsăudului. Ponderea producției de legume din totalul producției regiunii, în 2002

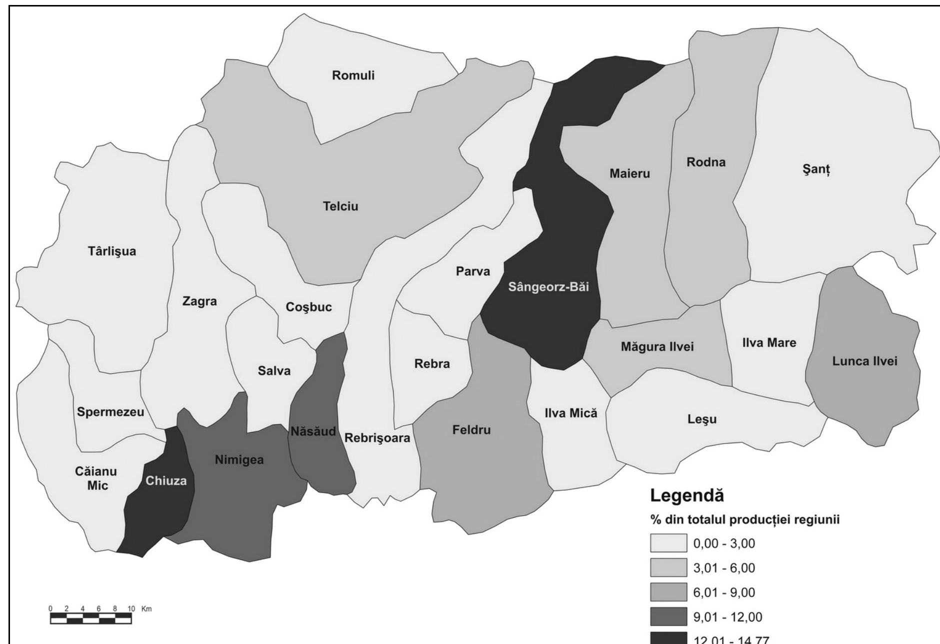

Fig. 122. Țara Năsăudului. Ponderea producției de fructe din totalul producției regiunii, în 2002

6.1.3. Creşterea animalelor

În gospodăriile populației, componenta dominantă este reprezentată de creşterea animalelor. Se observă că majoritatea comunităților năsăudene se ocupă cu creşterea ovinelor, creşterea porcinelor şi a bovinelor fiind, în cele mai multe cazuri, la distanțe impresionante din punct de vedere al reprezentării cantitative (figura 123).

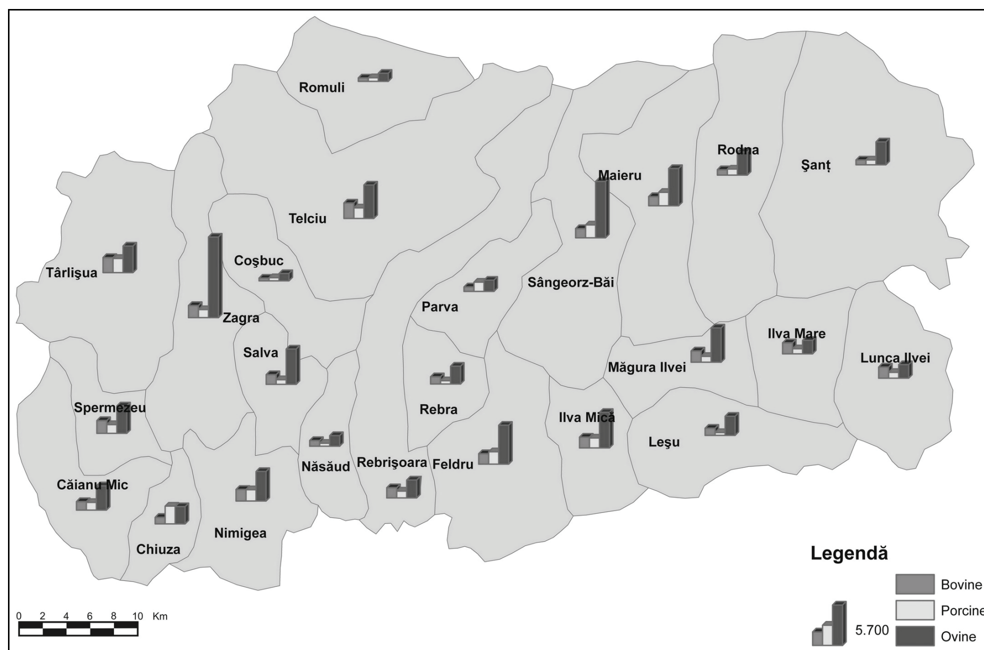

Fig. 123. Țara Năsăudului. Efectivul de bovine, porcine şi ovine, la sfârşitul anului 2002

Creşterea animalelor este caracteristică, în proporții diferite, comunelor năsăudene. În 2002, *creşterea bovinelor* este cea mai bine reprezentată în două comune de munte: Târlişua şi Telciu. Se pun în evidență două areale de creştere a bovinelor, cu efective de animale ce depăşesc 1500 de capete, în partea vestică şi în cea sud-estică (în comunele de pe Valea Ilvei), şi un areal central, cu valori medii (efectivele de bovine variază între 1000 şi 1500 de capete) (figura 124).

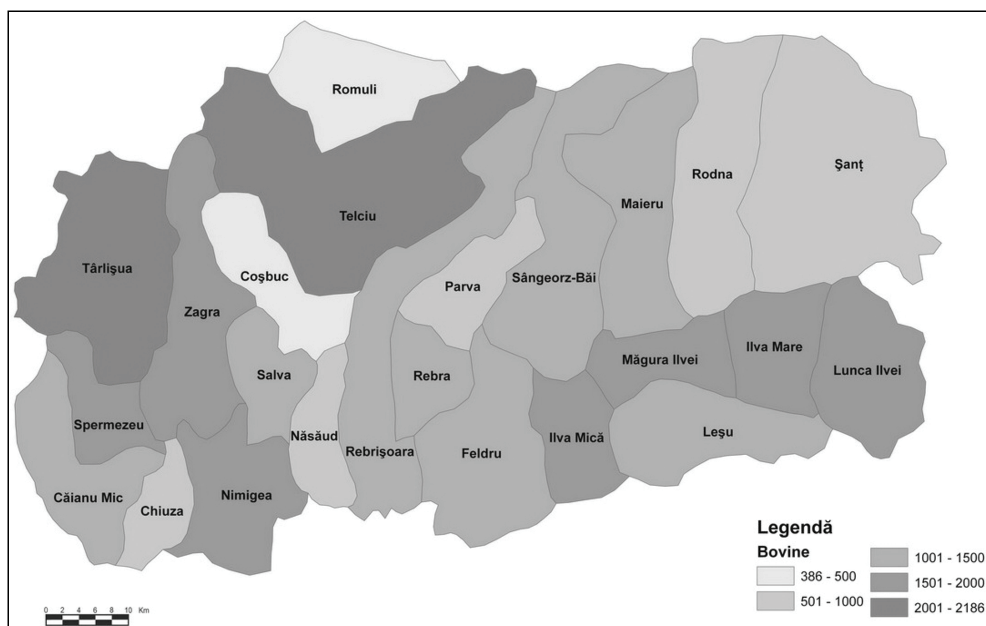

Fig. 124. Țara Năsăudului. Efectivul de bovine la sfârşitul anului 2002

Creşterea porcinelor se concentrează în două areale: unul vestic şi unul central (figura 125).

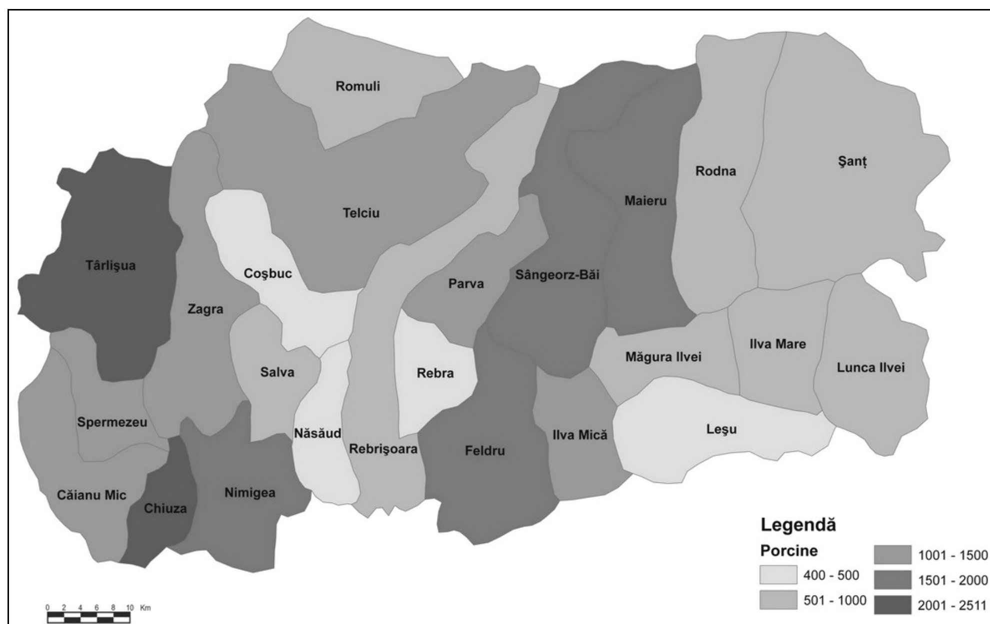

Fig. 125. Țara Năsăudului. Efectivul de porcine la sfârşitul anului 2002

Creşterea ovinelor are cele mai mari efective de animale în comuna Zagra şi în oraşul Sângeorz-Băi. Şi în acest caz, se evidenţiază o concentrare a celor care se ocupă cu păstoritul în arealul din extremitatea vestică a Ţării Năsăudului (excepţie făcând comuna Chiuza, cu efective sub 3000 de capete) şi o concentrare mai semnificativă în arealul estic al regiunii (figura 126).

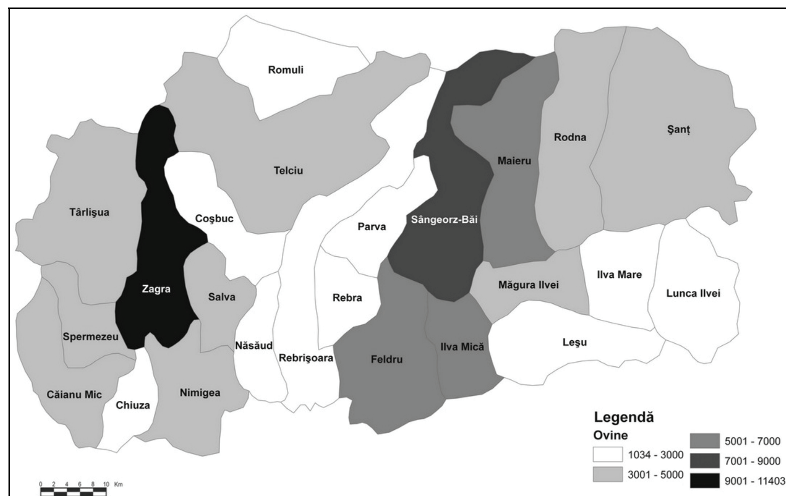

Fig. 126. Ţara Năsăudului. Efectivul de ovine la sfârşitul anului 2002

Creşterea păsărilor păstrează un model similar creşterii animalelor mari (arealul vestic şi cel central-estic), cu efective mai mari în partea sud-vestică a regiunii (comunele Căianu Mic, Chiuza şi Spermezeu, în Chiuza existând o tradiţie, ouăle fiind chiar „moneda de schimb” la începutul secolului XX) şi în Fedru (figura 127).

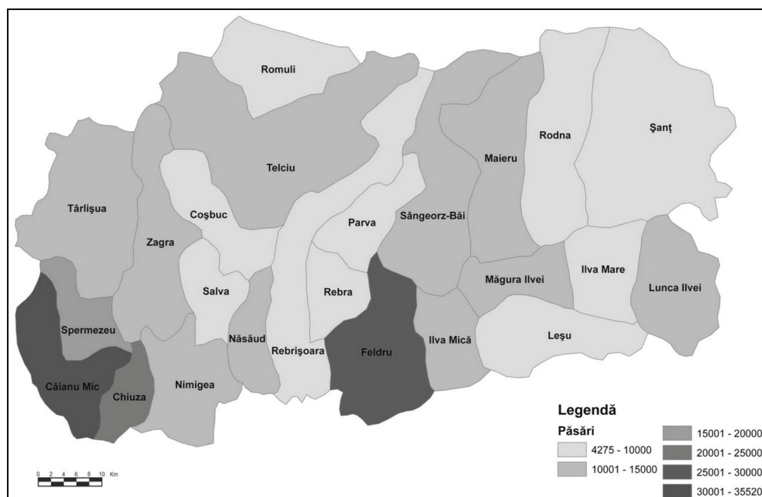

Fig. 127. Ţara Năsăudului. Efectivul de păsări la sfârşitul anului 2002

Producția de carne a regiunii, distribuită pe orașe și comune, nu pune în evidență areale specializate (figura 128). *Producția de lapte* este mai mare în arealul estic al regiunii, cu cele mai mari valori în Feldru, Sângeorz-Băi și Maieru (figura 129).

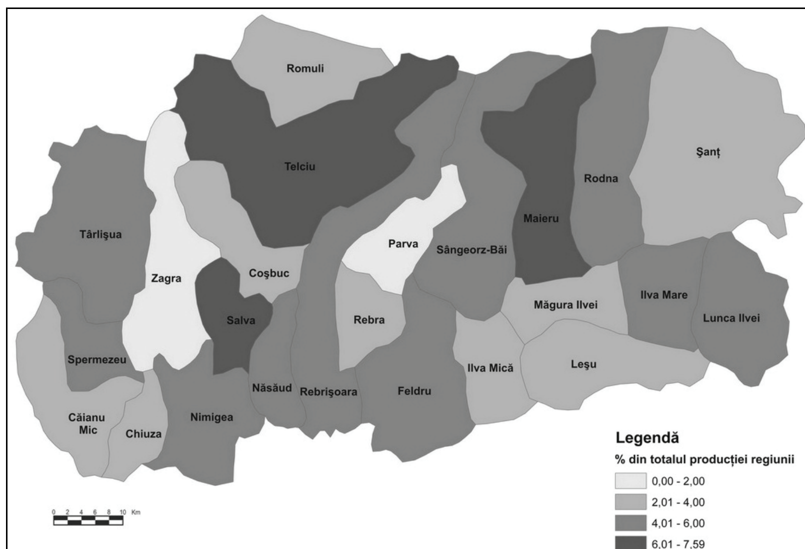

Fig. 128. Țara Năsăudului. Ponderea producției de carne din totalul producției regiunii, în 2002

Producția de lapte este mai mare în arealul estic al regiunii, cu cele mai mari valori în Feldru, Sângeorz-Băi și Maieru.

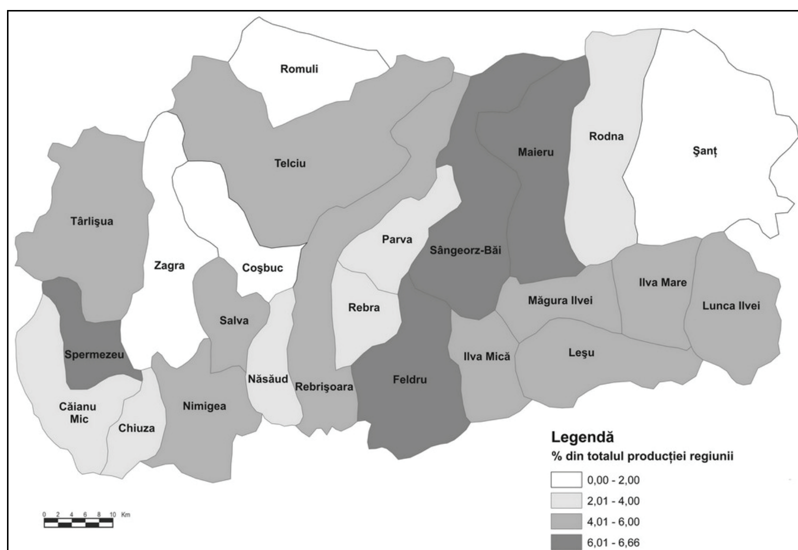

Fig. 129. Țara Năsăudului. Ponderea producției de lapte din totalul producției regiunii, în 2002

Regionarea ponderilor fiecărei unități administrative pentru *producția de lână* nu conturează clar areale specializate (figura 130). Regionarea ponderilor producției de lână prezintă un model similar cu cel al producției de lapte, partea estică a Țării Năsăudului fiind mai bine reprezentată. În acest areal, se disting două grupări: Feldru, Sângeorz-Băi şi Maieru, cu cele mai ridicate ponderi, şi o altă grupare, a comunelor din Munții Bârgăului: Ilva Mică, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Lunca Ilvei şi Leşu (cunoscute sub denumirea de „Ilve").

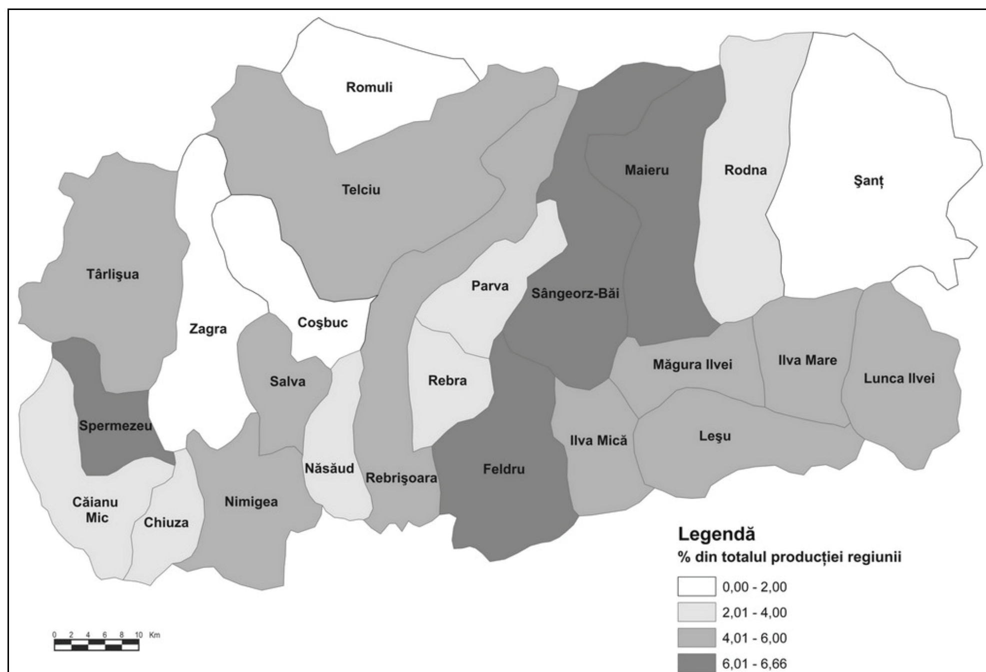

Fig. 130. Țara Năsăudului. Ponderea producției de lână din totalul producției regiunii, în 2002

În trecut, ocupația de bază era *agricultura, în cadrul căreia predomina creşterea ovinelor (păstoritul)*. Vechimea păstoritului ca ocupație străveche a populației de pe Valea Someşului, reiese şi din diferitele mențiuni fragmentare păstrate ca simple notițe în arhivele Bistriței. Astfel, din 19 ianuarie 1615, cu ocazia unor inundații ale Văii Someşului, se amintea de pagubele făcute de ape, unor turme de oi.

T. Morariu[1022] menționează că populația, de pe versantul sudic al Munților Rodnei, are ca ocupație principală creşterea vitelor şi agricultura, exploatarea lemnului fiind practicată de foarte puțini locuitori. Suprafețele de păşunat începeau la limita superioară a pădurilor, unde vegetația lemnoasă este împiedicată în creştere, din cauza climatului mai rece şi a frecvenței ridicate a vânturilor

[1022] 1937, *Vieața pastorală în Munții Rodnei...*

puternice. Suprafaţa păşunilor s-a extins şi prin practicarea unei despăduriri treptate. Aceasta se face de către ciobani, în timpul cât stau cu oile la munte. De asemenea, pe versantul sudic, în mijlocul pădurilor, apar, la altitudinea de 1200-1100 m, poieni ce vor fi transformate, din păşuni, în zone de fânaţ şi culturi.

Acelaşi autor aduce o explicaţie mişcării sezonale a turmelor de oi şi a cirezilor de vite. Spre etajul alpin, vegetaţia are o dezvoltare întârziată, astfel că turmele şi cirezile pleacă spre munte la sfârşitul lunii mai sau începutul lunii iunie (la Ispas) şi coboară, multe dintre ele, după Sfânta Marie Mică (8 septembrie). Se remarcă arhaismul în creşterea ovinelor. Rasa de oi ţurcană predomină şi dă o cantitate de lapte mai mică, în comparaţie cu oile ţigăi, ce se află în Câmpia Transilvaniei. Numărul animalelor pe Valea Someşului a fost în creştere până la izbucnirea primului război mondial şi după 1925[1023].

Menţinerea stăpânirii munţilor, pe Valea Someşului, în decursul veacurilor, se datorează modului de administrare: colectiv. Dacă munţii ar fi fost împărţiţi între membrii diferitelor familii, atunci ar fi fost uşor înstrăinaţi, aşa cum s-a întâmplat cu munţii Maramureşului (daţi evreilor).

Importanţa suprafeţelor de eroziune pentru păstoritul din zonă a fost prezentată detaliat, pentru Munţii Rodnei, de T. Morariu[1024]. Suprafeţele, ce apar ca urme ale diferitelor ritmuri de eroziune, în Munţii Rodnei, au un rol important pentru păşunatul oilor şi pentru aşezarea stânelor. Suprafaţa superioară, a *Nedeilor*, caracterizată printr-o vegetaţie ierboasă, măruntă, este foarte bună pentru păşunatul vitelor mari, dar neprielnică oilor cu lapte. Este mult expusă vânturilor şi, ca urmare, la înălţimea aceasta, stânele vor fi foarte rare. Aici, apar colibe din piatră. Pe *platforma Bătrâna*, stânele apar ca o ghirlandă neîntreruptă, la limita inferioară a acestei suprafeţe şi, mai ales, în zona de contact a păşunii cu pădurea. Aceasta este una dintre zonele cele mai importante pentru păstorit, aici aflându-se toate elementele necesare vieţii pastorale: lemn, apă şi păşune bună. *Platforma Periferică* are o importanţă aproape la fel de mare pentru păstorit ca cea anterioară, întrucât aici se extind numeroase poieni bogate în ierburi. Între 1100-1300 m, se află, de asemenea, o suprafaţă ondulată, care coboară din nivelele superioare sub forma unei prispe. Aceasta zonă, datorită fâneţelor întinse, rămâne populată şi în timpul iernii.

Umerii din lungul văilor sunt, şi ei, semnificativi pentru această ocupaţie. Stabilirea stânelor se face pe „faţa" umerilor, ca, de altfel şi a aşezărilor, ce apar mai mult pe malul drept. Pe malul stâng, care reprezintă „dosul" umbrit, păstorii îşi aşează rar stânele şi numai în absenţa unui loc de „faţă". Dezvoltarea mai mare a centrelor active de păstorit pe versantul sudic se explică prin formele domoale, mai expuse soarelui, şi suprafeţe etajate. T. Morariu[1025] consideră că nivelele inferioare de 750-900 m şi 650-700 m, din regiunea de coline, au importanţa cea mai mare pentru păstorit, în cea mai mare parte a anului, deoarece vitele mari şi oile, mai ales, stau la aceasta altitudine aproape tot anul (mai puţin vara). Unele comune tomnează oile pe

[1023] *Ibidem.*
[1024] *Ibidem.*
[1025] *Ibidem.*

munte, sau chiar le şi iernează, însă majoritatea acestora țin oile primăvara, toamna şi iarna, în zona fânațelor, la altitudinea de 650-900 m, sau în comună.

„Industria păstoritului”

Încă din primăvară, târgurile sunt pline de miei care se comercializează numai pentru necesitățile locale. Se comercializează şi produse lactate ca urdă, caş, brânză. Comercializarea lânii în stare brută sau a celei prelucrate este un rezultat al industriei casnice. În procesul de prelucrare a lânii, o importanță mare o are apariția piuăi (de exemplu, la Zagra, la Agrieşel) pe văi, apoi lâna se prelucrează în gospodărie (confecționându-se sumane, țoluri). Lâna spălată este pusă la soare să se usuce. Prelucrarea acesteia se făcea în casă (la război sau teară).

Importanța păstoritului se revendică şi de la faptul că se făcea schimb de mărfuri între locuitorii diferitelor provincii în timpul întâlnirile de pe munte, acest aspect contribuind la fortificarea unității etnice. În prezent, această ocupație cunoaşte o perioadă de declin, creşterea animalelor fiind complementară activităților de exploatare şi de prelucrare a lemnului, cu o pondere semnificativă după 1990.

6.2. Specificul regional al industriei

6.2.1. Industria lemnului

Resursele forestiere şi industria de prelucrare a lemnului în Țara Năsăudului

În acest subcapitol, discutăm rolul pe care resursele forestiere l-au avut în individualizarea Țării Năsăudului, precum şi managementul trecut şi actual al acestora, din perspectiva dezvoltării durabile a sistemului regional năsăudean. Preocupările pentru o gestionare cu valențe de sustenabilitate se regăsesc şi în formă scrisă, în amenajamentele silvice: „Obiectivele ce vizează pădurea, dacă nu pot satisface concomitent cerințele societății, devin, la un moment dat, concomitente în sfera priorităților: producția de lemn, efecte de protecție, menținerea echilibrului ecologic. Discernerea acestor priorități îi revine amenajamentului şi se realizează prin zonarea funcțională. În acest context, se impune necesitatea optimizării funcțiilor pădurii în raport cu interesele generale de moment, dar mai ales de perspectivă ale societății”[1026].

Rolul resurselor forestiere în procesul de conturare, individualizare şi consolidare a Țării Năsăudului

Rolul acestora s-a evidențiat, în primul rând, *la nivel socio-economic, al activităților locuitorilor.* Fizionomia Țării Năsăudului este definită de mozaicul vegetal al pădurilor de fag şi conifere ce acoperă ceea ce Florin Moldovan numea „țara cuestelor”[1027]. În vechime, monoclinul năsăudean apărea ca spinări împădurite, lăzuite de oamenii locurilor pentru a deschide drum agriculturii. Fizionomia actuală a ținuturilor năsăudene este o dovadă a modului în care omul s-a

[1026] *Amenajamentul O. S. Beclean*, 1997, Regia Națională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti, p. 95.

[1027] Moldovan, F., 1970, *Obsevații geomorfologice în Dealurile Năsăudului ...*, p. 44.

adaptat la mediu, precum şi a încercărilor de a-l transforma pe acesta pentru a răspunde cât mai bine nevoilor sale. De obicei, în acest context, are loc un parcurs dinspre armonie, echilibru, spre dezechilibru sau ruperea relației simbiotice dintre om şi pădure. Dacă se analizează interacțiunea dintre populațiile umane şi pădure, judecată din punctul de vedere al modalității de folosire a resurselor ei, de-a lungul vremii, se poate remarca trecerea comunităților umane de la *stadiul utilizării instinctive a resurselor pădurii virgine* la *stadiul utilizării conştiente a acestora.* Acest din urmă stadiu cuprinde trei etape: etapa utilizării nerestrictive; etapa aplicării de restricții legislative; etapa gestiunii pădurilor, în baza amenajamentelor silvice[1028].

Întrebarea la care vom răspunde este: Transformarea componentei vegetale lemnoase a parcurs acest traseu clasic şi în Țara Năsăudului? Pentru aceasta, am urmărit utilizarea resursei forestiere şi modelarea, prin adaptare, a activităților (adaptare la resurse şi a exploatării acestora la cerințele vremurilor: pentru construcția gospodăriilor, a lăcaşelor de cult; pentru a deschide drum agriculturii[1029]; pentru comercializare – plutărit; pentru infrastructură: podețe, poduri, drumuri etc.[1030]). Astfel, s-au individualizat *satele de „sub munte”*, formate din păstori[1031] şi „pădurari” (lemnăritul) şi *satele din proximitatea Culoarului Someşului Mare* cu agricultori (cultura plantelor) şi păstori. Între „reperele vieții economice a satelor la 1864”[1032], S. Retegan aminteşte pentru „satele de sub munte, comercializarea lemnului, fie sub forma unor produse finite, fie în formă brută, transportat cu plutele pe apa Someşului Mare”[1033], ca ocupație secundară, pe lângă creşterea animalelor şi cultura plantelor (ocupații principale).

Civilizația lemnului s-a menținut în Țara Năsăudului şi la începutul secolului XX, asemenea secolelor anterioare, în care viața năsăudeanului este dominată de prezența şi de utilizarea lemnului: „Pentru clădirea casei se întrebuințează în cea mai mare parte lemnul, şi-ndeosebi cel de fag, iar baza de obiceiu e făcută din piatră (gresii). Casa e construită din bârne necioplite, cari sunt acoperite cu paie sau cu şindrile (dranițe), în patru fețe înclinate”[1034]. Extinderea ocupației lemnăritului a fost caracteristică satelor din proximitatea munților: „În regiunile din apropierea piscurilor (cum este comuna Romuli şi Telciu) ei se ocupă cu industria lemnului,

---

[1028] Popescu Gh., Pătrăşcoiu N., Georgescu, V., 2004, *Pădurea şi Omul*, Editura Nord Carta, Suceava.

[1029] „În partea inferioară a afluenților Someşului versantele dealurilor sunt aproape în întregime despădurite, numai pentru a câştiga cât mai mult teren pentru agricultură. [...] în locul pădurilor, cari ar putea aduce mai mult folos locuitorilor, întâlnim un tren desgolit şi brăzdat de torenți sălbatici” (Morariu, T., 1929, *Valea Sălăuța şi împrejurimea*, în Arhiva Someşană, nr. 11, p. 129, Năsăud).

[1030] Lupşan, S., Onofreiu, A., Avram, G., Mureşan, I., Pupeză, L., 2002, *Pădurile județului Bistrița-Năsăud, din cele mai vechi timpuri şi până astăzi*, Editura „Mesagerul”, Bistrița.

[1031] „Faptul că stânile se aşează la marginea pădurilor are urmări, căci prin defrişarea continuă a arborilor se ajunge ca limita acestei vegetații să scadă” (Morariu, T., 1929, *Valea Sălăuța şi împrejurimea...*, p. 138).

[1032] Retegan, S., *op. cit.*, p. 18.

[1033] *Ibidem, loc. cit.*

[1034] Morariu, T., 1929, *Valea Sălăuța şi împrejurimea...*, p. 144.

făcând şindrile şi scânduri [...]”[1035]. Prin urmare, antropizarea regiunii a fost corelată puternic cu pendularea omului dinspre terenul arabil spre pădure, dinspre versanţii calzi spre cei reci[1036].

Fitocenozele forestiere, ca principale componente ale ecosistemelor năsăudene, au avut un rol major în antropizarea acestei „ţări”. Năsăudeanul a fost un bun cunoscător al pădurilor, tradiţie ce se regăseşte şi în prezent. Exploatările forestiere din secolele trecute au fost motivate de nevoile locuitorilor din această regiune. Pe suprafeţe extinse, locul vegetaţiei forestiere a fost luat de pajiştile utilizate ca păşune sau fâneaţă, apărute ca urmare a intervenţiilor antropice. S. Retegan, în studiul „Districtul Năsăud în ancheta toponimică din 1864 a Guberniului Transilvaniei”[1037], menţionează: „La păduri, aproape toate pe dosurile dealurilor, se precizează de fiecare dată specificul lor: pădure bătrână de fag pentru lemn de lucru, pădure mestecată pentru lemn de foc, pădure de tufe pentru pari şi nuiele, tufişuri care se păşunează”[1038].

În funcţie de caracteristicile fondului forestier, năsăudenii s-au relaţionat diferit la acesta, ceea ce este evident pentru modul de exploatare şi prelucrare a lemnului[1039]. Defrişările masive au fost caracteristice pentru zonele de luncă şi de terase joase („podereie”), în care grupările de vegetaţie lemnoasă sunt foarte puţin reprezentate. De la necesitatea crescândă de defrişare a terenurilor împădurite pentru susţinerea activităţilor agricole (cultura plantelor şi creşterea animalelor), la

---

[1035] *Ibidem*, p. 147.

[1036] „Munţii năsăudenilor au avut un rol funcţional clar, menit să complementeze activitatea principală (cultivarea plantelor) în satele din proximitatea Văii Someşului Mare, prin posibilitatea practicării păstoritului pe păşunile şi pajiştile montane; sau ca suport al unor ocupaţii dominante în satele de „sub munte”: păstorit şi pădurărit” (Retegan, S., *op. cit.*, p. 34-35).

[1037] *Ibidem*, p. 7-25.

[1038] *Ibidem*, p. 12-13.

[1039] „Până în 1851 când s-a desfiinţat Regimentul II de graniţă de la Năsăud, pădurile erau folosite mai mult pentru lemne de foc, lemn de construcţii sau vânătoare” (*Amenajamentul O. S. Năsăud*, 1996, Regia Naţională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti, p. 60). „[...] sătenii găsind acolo tot ce le era necesar pentru dezvoltarea unor gospodării ţărăneşti, terenuri agricole, apa necesară şi mai ales lemnul cu multiplele lui utilizări (încălzit, construcţii, rotărie etc.)” (*Amenajamentul O. S. Sălăuţa*, 1995, Regia Naţională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti, p. 51). Se exploatau „în special de răşinoase, întrucât construcţia de locuinţe capătă un avânt din ce în ce mai mare” (*Amenajamentul O. S. Sălăuţa* ..., p. 51). Apare o diferenţierea clară între caracteristicile fondului forestier din partea esică şi cea vestică a Ţării Năsăudului: „[...] se înregistrează un important excedent de masă lemnoasă” (*Amenajamentul O. S. Rodna*, 1992, Regia Naţională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti, p. 29); „Se pare că evoluţia pădurilor a fost marcată şi ea de cele două războaie mondiale. S-au defrişat suprafeţe mari de pădure fără a fi reîmpădurite. Unele dintre acestea au devenit terenuri agricole ale locuitorilor din împrejurimi” (*Amenajamentul O. S. Sângeorz-Băi*, 1993, Regia Naţională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti, p. 49); „[...] în majoritatea cazurilor pădurile sunt tinere – deci neexploatabile. Suprafaţa păduroasă fiind mică în raport cu consumul local de material lemnos, se înregistrează un important deficit de masă lemnoasă, fapt ce îngreunează aprovizionarea populaţiei cu material lemnos” (*Amenajamentul O. S. Beclean*, 1997, Regia Naţională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti, p. 19).

exploatarea forestieră actuală, impactul factorului antropic este mult mai vizibil atât în peisaj, cât şi în starea actuală a mediului, prin dezechilibrele environmentale generate (alunecări de teren, ravene, torenţi, inundaţii puternice etc.).

În al doilea rând, pădurea a contribuit la *individualizarea Ţării Năsăudului, la nivel mental.* Civilizaţia lemnului este marcată de credinţe; obiceiuri; lirică populară şi cultă[1040]; de identificarea dintre cele două componente ale sistemului regional: omul aparţine codrului (înfrăţire în vremuri de restrişte) şi este posesor al acestuia, cu transpunerea trăsăturilor unuia asupra celuilalt. Spaţiul protector (relativa izolare fizică) a determinat o anumită inerţie generatoare de stabilitate, de echilibru în gândire şi manifestare. La acestea, s-a adăugat suprapunerea spaţiului trăit peste cel perceput: recurenţa monoclinului împădurit pe care năsăudeanul îl recunoaşte ca „acasă”.

Modul de gestionare a resurselor forestiere – dezvoltare durabilă

Şi în privinţa gospodăririi pădurilor, precum în majoritatea celorlalte ocupaţii şi sectoare socio-economice, în care s-au luat decizii supuse legiferării ulterioare, parcă istoria întregului ţinut năsăudean începe cu înfiinţarea regimentului grăniceresc. De aceea, atât în cotidian, cât şi în scrierile oficiale (spre exemplu, în amenajamentele silvice de la sfârşitul secolului XX), „începutul trecutului” se revendică de la anul înfiinţării regimentului. Organizarea activităţilor forestiere s-a realizat, pentru prima dată, sub coordonarea Curţii de la Viena (1762-1851). Locuitorii Regimentului II grăniceresc, cu sediul la Năsăud, adică din cea mai mare parte a aşezărilor de pe Valea Someşului Mare şi de pe afluenţii acestuia, liberţi fiind, au primit în folosinţă, în mod legiferat, pădurile şi păşunile de pe teritoriul unităţii administrativ-militare nou-create. Deşi regimentul s-a înfiinţat prin Decret imperial în 15 aprilie 1762[1041], stăpânirea suprafeţelor de pădure şi păşune a fost legiferată doar în anul 1766. *„Gospodărirea din trecut*[1042,1043]” şi evoluţia formelor

---

[1040] Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona, *op. cit.*, p. 3-14.

[1041] *Amenajamentul O. S. Ilva Mică*, 1996, Regia Naţională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti, p. 47.

1042 Înainte de înfiinţarea regimentului de granţă: „nu se cunosc până în prezent documentele care să ne furnizeze date privind întinderea pădurilor, modul lor de gospodărit, precum şi categoriile de proprietari care le stapâneau” (*Amenajamentul O. S. Sălăuţa ...,* p. 51).

[1043] „În *anul 1792* Austria obţine mutarea graniţelor cu Moldova pe culmea Munţilor Carpaţi, fapt ce a determinat o împărţire a pădurilor şi păşunilor pe comune, evidenţele ţinându-se în registre de munte, aşa zisele urbării ‘urbării’. În jurul anului 1795, arhiva în care se aflau aceste registre este incendiată, fapt ce a impus întocmirea unei noi ‘urbarii’, de data aceasta în două exemplare din care unul se păstra la arhiva regimentului, iar celălalt la arhiva companiei (comunei). O parte din aceste ‘urbarii’, completate şi ţinute la zi, au servit mai târziu la întocmirea cărţilor funciare existente şi în prezent. *După desfiinţarea regimentului grăniceresc survenită în anul 1951 şi trecerea sub admnistraţie civilă a fostelor comune grăniceşti* (1 aprilie acelaşi an), s-a dus o luptă susţinută între cele 44 comune (din care se recrutaseră ‘liberţii’) şi fiscul austriac pentru păstrarea în continuare a dreptului asupra păşunilor şi pădurilor. Abia la 27 august 1861 împăratul austriac rezolvă problema lăsând în continuare în administrarea comunelor terenurile în litigiu, suprafeţele repartizându-se în funcţie de numărul famillilor (capilor de familie) ce au participat la constituirea fostului regiment. Până în anul 1888 suprafeţele respective au fost administrate cumulat (pentru toate comunele la un loc) sub denumirea de ‘pădurile celor 44

de proprietate este similară pentru toate unitățile administrativ-teritoriale ale Țării Năsăudului. Primele statistici de după înființarea județului Bistrița-Năsăud, în 1968, în urma reorganizării administrativ-teritoriale, menționează, pentru păduri, cifra de 178 mii hectare. Acestea sunt pădurile etatizate în 1948[1044] şi incluse în amenajamentele silvice din zona de activitate a fostului Inspectorat Silvic Județean. Prin legile de retrocedare din anii 1991 şi 2000, se revine la structura de proprietate de dinaintea naționalizării, în limitele prevederilor legilor adoptate. În prezent, se mai lucrează la reconstituirea proprietății unor suprafețe mai mici, în general, acestea fiind suprafețe la care proprietarii (majoritatea persoane fizice), au depus cu întârziere actele de proprietate la comisiile locale, sau sunt suprafețe în diverse litigii, în curs de clarificare juridică. Statul român încredințează administrarea fondului forestier din proprietatea sa Regiei Naționale a Pădurilor – ROMSILVA, prin unitățile sale din teritoriu, şi anume direcțiile silvice şi ocoale silvice de stat. *Persoanele fizice proprietare de fond forestier*, potrivit legii, pot să-şi administreze singure şi direct proprietățile forestiere sau pot încheia, singure sau în asociere, contracte de administrare şi/sau pază, cu structuri silvice autorizate sau de stat.

În administrarea pădurilor comunelor şi a persoanelor juridice de drept privat, au existat două etape[1045]. Prima a fost cea pe bază de contract cu Direcția Silvică Bistrița (punerea în posesie nu se realiza decât dacă se încheia contract cu o structură de administrare). Pentru că administrația silvică proprie nu exista la acea dată, s-au încheiat contracte cu toate primăriile proprietare şi cu persoanele juridice cărora li s-a reconstituit dreptul de proprietate. Ulterior, s-au constituit autorizat şi au început sa funcționeze 13 structuri silvice proprii, care administrau, în 2003, peste 100000 ha fond forestier, aparținând unităților administrativ-teritoriale şi unor persoane juridice. Constituirea structurilor silvice proprii s-a făcut fie pentru o

---

comune grănicereşti din fostul Regiment II Grăniceresc de graniță Năsăud'" (*Amenajamentul O. S. Ilva Mică* ..., p. 47).

O altă etapă de gospodărire a pădurilor din această zonă începe *din anul 1890* când, prin Legea XIX, este autorizată înființarea Direcției Silvice Bistrița-Năsăud. În acest an există trei categorii de proprietari asupra pădurilor: Direcția Silvică care administrează pădurile cumulative, aflate mai departe de localități; consiliile comunale care gospodăresc pădurile din proximitatea localităților şi sătenii care erau proprietari ai pădurilor țărăneşti (*Amenajamentul O. S. Sălăuța* ..., p. 51). Asupra acestor diferite forme de proprietate şi administrare, activitatea antropică a avut un impact diferit ca intensitate: „[...] 'păduri cumulative' care, fiind situate la distanțe mai mari de comune, au fost mai bine păstrate (conservate) şi adminsitrate; 'păduri comunale' care din cauza sitării în preajma comunelor au fost mereu tăiate şi degradate (acestea formau, în majoritate, sursa de lemn de foc); 'păduri țărăneşti' de mică întindere care, treptat, au fost în majoritate transformate în terenuri cu folosință agro-zootehnică (terenuri arabile, fânețe, păşuni)" (*Amenajamentul O. S. Ilva Mică* ..., p. 47). *După anul 1918 şi până la naționalizarea din 1948* forma juridică a proprietății asupra pădurilor era următoarea: păduri grănicereşti ale bisericilor sau şcolilor şi păduri țărăneşti (proprietăți particulare). În anii 1948-1990, gospădărirea pădurilor corespundea principiilor economiei socialiste, fiind realizate amenajamente: 1951; 1963; 1974 şi 1985. (*Amenajamentul O. S. Ilva Mică*..., p. 47-49).

[1044] Prin decretul 204/19.04.1947, pădurea a fost primul bun etatizat (Dimache, M., 2004, *Cu privire la patrimoniul forestier şi a evoluției sale*, prezentare în cadrul manifestării dedicate Lunii Pădurii 15 martie 2004, Bistrița, manuscris).

[1045] Dimache, M., *op. cit.*

singura proprietate, fie pentru mai multe, în asociere, în funcție de suprafața de pădure deținută. Tot în aceasta perioadă, proprietarii, în conformitate cu prevederile legale, au finalizat sau sunt în stadiu final de întocmire a amenajamentelor silvice pe proprietăți, asigurând astfel actualizarea datelor amenajistice şi administrarea pădurilor potrivit regimului silvic[1046].

Repartiția actuală a suprafeței fondului forestier în județul Bistrița-Năsăud, *pe forme de proprietate*, ca urmare a aplicării Legii 18/1991 şi a Legii 1/2000, conform datelor statistice la 31.12.2003, este următoarea: suprafața totală a fondului forestier este de 191104 ha, adică 36% din suprafața județului, din care: proprietate publică a Statului Roman (35294 ha) – 18%; proprietate publică a unităților administrativ – teritoriale (137149 ha) – 72%; proprietate privată a persoanelor juridice (2924 ha) – 2%; proprietate privată a persoanelor fizice (15737 ha) – 8%. *Administrarea fondului forestier din Bistrița-Năsăud*, conform datelor statistice la 31.12.2003, este realizată de către RNP ROMSILVA (71514 ha, din care: fond forestier proprietate publică a statului 35294 ha – 18% şi proprietate publică a unităților administrativ-teritoriale şi proprietate privată a unor persoane juridice, administrată pe baza de contract 36220 – 19%). De asemenea, există şi fond forestier administrat de structuri silvice proprii (103874 ha – 55%), precum şi fond forestier proprietate privată a persoanelor fizice, în administrarea acestora (15716 ha – 8%).

Fondul forestier al aşezărilor năsăudene a fost administrat, conform studiilor generale din amenajamente, de ROMSILVA, prin următoarele ocoale silvice: Beclean, Sălăuța, Năsăud, Sângeorz-Băi, Rodna, Ilva Mică şi Bistrița. În câteva cazuri, suprafețele împădurite se aflau în gestiunea a două sau a trei ocoale silvice: Zagra (O.S. Beclean gestiona 191,6 ha şi O.S. Sălăuța 3053,1 ha); Telciu (O.S. Sălăuța – 14173,2 ha şi O.S. Năsăud – 2723,6 ha); Salva (O.S. Sălăuța – 1064,8 ha, O.S. Năsăud – 45,3 ha); Nimigea (O.S. Sălăuța – 172,7 ha, O.S. Năsăud – 803,7 ha şi O.S. Bistrița – 1001,4 ha); Sângeorz-Băi (O.S. Năsăud – 144,7 ha şi O.S. Sângeorz-Băi – 6887,1 ha) şi Ilva Mică (O.S. Năsăud – 105,5 ha, O.S. Sângeorz-Băi – 351,5 ha şi O.S. Ilva Mică 1811,1 ha).

Începând cu anul 2000, când a obținut autorizația prima structură silvică privată din țară: O.S. Municipal Bistrița, şi alți proprietari - comune - au început demersurile pentru administrare silvică proprie. Astfel, în 2005, existau 15 ocoale private, şi doar 5 de stat. O.S. Sălăuța s-a „modificat”, prima oară, în toamna anului 2002, când ia ființă O.S. Comunal Telciu, având o suprafață compactă de cca 17500 ha (cât un ocol de stat „clasic”). La scurt timp (în iarna 2002/2003), se înființează şi O.S. Romuli, care, la început, avea cca 5000 ha. Ultima structură înființată este O.S. Someş-Țibleş, care are sediul în Năsăud şi administrează proprietățile unite ale comunelor Salva, Zagra, Coşbuc, şi, mai târziu, ale oraşului Năsăud, precum şi ale comunelor Rebrişoara şi Rebra. Cele câteva sute de hectare de pădure de stat, plus drumurile forestiere, sediile administrative, păstrăvăria Fiad, rămase în proprietatea statului, vor trece în administrarea O.S. Năsăud, rămas în RNP-ROMSILVA şi

[1046] *Ibidem*.

astăzi. Data desfiinţării O.S. Sălăuţa este 1.05.2003. Tot personalul care a mai rămas (şi nu a migrat anterior la structurile private Telciu şi Romuli) a fost angajat la O.S. Someş-Ţibleş. Sediul de ocol a rămas gol, actualmente fiind în grija O.S. Năsăud. Într-un mod similar, s-a întâmplat şi cu O.S. Ilva Mică (pe raza căruia funcţionează azi tot patru structuri silvice proprii), şi O.S. Sângeorz-Băi (trei ocoale) - desfiinţat în aprilie 2005. Astfel, din cele 9 ocoale şi unul al ICAS-ului (O.S. Lechinţa), în prezent, la Direcţia Silvică Bistriţa, mai există ocoalele: Beclean, Năsăud, Rodna, Bistriţa şi Lechinţa. Au fost desfiinţate, în ordine cronologică, ocoalele: Livezile, Prundu Bârgăului (în 2003), Sălăuţa (01.05.2003), Ilva Mică (01.05.2004), Sângeorz-Băi (01.04.2005). Conform statisticilor, la Direcţia Silvică Bistriţa, se administrează, din 30.06.05, în total, 42572 ha, din care 27742 ha pădure de stat şi respectiv - pe bază de contracte - 14830 ha pădure proprietate a comunelor (12034 ha) şi composesorate, asociaţii, unităţi de cult şi de învăţământ (în total 2796 ha).

Datorită atâtor administratori, sunt cazuri în care, pe o vale (zona Feldru, Şanţ, Ilve), datorită faptului că sunt mai mulţi proprietari pe un bazinet - chiar versant - chiar parcelă - există şi 4 (patru) pădurari. Furturile de lemn sunt repede trecute în ograda vecinului, iar cheltuielile pe ha cu administrarea sunt, evident, mult prea mari decât ar fi firesc şi rentabil. Efectele produse de retrocedarea pădurilor au dus la pierderea din teritoriul administrat de ocoalele silvice. De asemenea, existenţa enclavelor a fost determinată, în special, de aplicarea Legii 18/1991[1047]. Soluţia propusă de ROMSILVA, pentru eliminarea acestor enclave, este realizarea unor schimburi echivalente între proprietarii „insulelor" şi ocoalele silvice: „[…] compensarea eventualelor preluări a enclavelor cu suprafeţe echivalente din fondul forestier de stat, aflat la lizierele pădurilor, în preajma pădurilor proprietate privată sau chiar cu parcele întregi izolate"[1048]. Această soluţie este mai degrabă o utopie decât o adecvare la circumstanţele sus-menţionate, având în vedere că, în timp, pe suprafaţa enclavelor forestiere, au apărut case permanent locuite, case de vară, stâni etc., astfel încât posibilitatea evacuării oamenilor este de neabordat în prezent. Mai mult, practicile ancestrale ale unei populaţii ce s-a îndeletnicit cu creşterea animalelor, sunt recurente şi în prezent: extinderea terenurilor pentru păşunat şi a fânaţelor prin „secuirea arborilor de limită şi chiar defrişarea unor suprafeţe"[1049].

În plus, modalitatea de retrocedare şi-a pus amprenta în mentalitatea oamenilor şi se regăseşte inclusiv în dezvoltarea comunităţilor locale din Ţara Năsăudului. Chiar după 1991, în climatul economic general creat de proaspăta democraţie, au apărut micile intreprinderi (de tip AF sau SRL), cu profil de

---

[1047] Ca urmare a situaţiei create, suprafeţele forestiere sunt mai dificil de gestionat, de amenajat. Enclavele care au apărut sunt constituite din terenuri particulare, fâneţe şi păşuni ale locuitorilor din comunele în care o parte din suprafaţa lor este arondată cadastral din teritoriul ocolului silvi respectiv. De asemenea, aceste enclave din punct de vedere al proprietăţii şi al administrării sunt considerate „focare de numeroase şi diverse delicte silvice" (*Amenajamentul O.S. Ilva Mică*..., p. 45). „[...] delicte, care constau în special din secuirea arborilor limitrofi şi extragerea de exemplare necesare clădirii căpiţelor cu fân" (*Amenajamentul O.S. Beclean*..., p. 45).

[1048] *Amenajamentul O.S. Ilva Mică*..., p. 45.

[1049] *Ibidem, loc. cit.*

prelucrare a lemnului. Comerțul cu lemn – buşteni sau sortimente prelucrate industrial – a înflorit, aducând venituri importante pentru administratorii firmelor de profil sau pentru acei proprietari de pădure care au ales să-şi vândă „averea" lemnoasă, în unele cazuri, cu tot cu pământul pe care aceasta „crescuse".

Întârzierea legislației privitoare la respectarea regimului silvic şi faptul că retrocedările, după legea 18/1991, nu au fost supuse obligativității respectării vechilor amplasamente, au condus şi la apariția unui fenomen care a luat o mare amploare în unele localități: tăierile ilegale de arbori. Când pădurea pe care ai primit-o nu a fost cea a strămoşilor tăi, parcă gestul nu este aşa de apăsător. Motivate de nevoia de lemn pentru foc sau pentru construcții, sau de mirajul unui câştig material imediat şi justificate doar de speranța refacerii de la sine a pădurii, tăierile fără discernământ au dus la brăcuirea (rărirea) arboretelor sau chiar la dispariția lor. În cele mai multe cazuri, aceste suprafețe s-au regenerat cu specii pioniere (plop tremurător, carpen, mesteacăn, salcie căprească), de slabă valoare economică, care nu fac cinste generațiilor de astăzi. Retrocedările sunt făcute (pe vechile amplasamente), în locații răzlețe, şi, uneori, pe un bazinet (şi chiar pe un versant) sunt trei sau patru proprietari-comune. Nici RNP-ul nu are, la aceasta dată, o hartă unificată a fondului forestier din județ, cu toți proprietarii. Totuşi, există evidențe (la ocoale şi la Direcția Silvică Bistrița şi sub formă de sinteze) la precizie de 0,01 ha, referitoare la retrocedările de suprafețe de fond forestier către comune („persoane juridice"), diverse composesorate sau persoane fizice.

O scurtă referire la suprafața pădurilor ne poate da *imaginea patrimoniului forestier din regiunea năsăudeană, conform datelor din ultimele amenajamente*. Cea mai mare suprafață din cea totală a comunei, o are fondul forestier în comuna Telciu (16,16%), urmată de comunele Şanț (12,34%), Maieru (8,24%) şi Romuli (7,25%). Ierarhia continuă în ordine descrescătoare cu fondul forestier al următoarelor oraşe şi comune: Sângeorz-Băi (6,72%), Lunca Ilvei (5,93%), Târlişua (5,83%), Parva (4,39%), Leşu Ilvei (4,26%), Rodna (4,01%), Rebrişoara (4,00%), Zagra (3,1%), Feldru (2,8%), Ilva Mică (2,17%), Căianu Mic (2,08%), Nimigea (1,89%), Măgura Ilvei (1,49%), Rebra (1,35%), Coşbuc (1,31%), Ilva Mare (1,26%), Salva (1,06%), Spermezeu (0,88%), Chiuza (0,78%) şi Năsăud (0,7%).

Practicile factorilor de decizie şi ale locuitorilor Țării Năsăudului, în gestionarea resurselor forestiere se reflectă în: exploatarea masivă a fondului forestier şi în reducerea acestuia[1050]; modificări privind formele de proprietate; administrarea greşită a pădurilor de către „noii" proprietari, după retrocedare; apariția litigiilor; urmărirea câştigului imediat; un boom al apariției agenților economici implicați în exploatarea şi prelucrarea lemnului; deteriorarea peisajului

[1050] Exploatarea şi prelucrarea lemnului a fost susținută şi de declararea, în 1999, a zonei defavorizate Rodna. Spre exemplu, pentru perioada 1999-2002, din numărul total de firme care au primit certificat de investitor în zonă (152), 15 (9,86%) erau ocupate în acest sector (silvicultură şi exploatare forestieră). Ponderea numărului de agenți economici implicați în exploatarea şi prelucrara lemnului, la nivelul comunei Rebra, din această zonă, în intervalul 1990-2001 era de 22%.

geografic, cu impact negativ asupra activităților turistice (poluarea mediului: „munți” de rumeguş şi deşeuri, exploatări haotice etc.); inexistența unei monitorizări a suprafețelor actuale de pădure la nivel centralizat (nu există un cadastru forestier actualizat).

În ceea ce priveşte *trăsăturile fondului forestier şi ale economiei specifice, în contextul schimbărilor de după 1989*, pot fi ridicate următoarele probleme asupra procesului de transfer a dreptului de proprietate şi a managementului resurselor forestiere de la nivel central, către comunitățile locale, în contextul asigurării unei gestionări durabile; asupra ajutorului pe care actualele instrumente economice şi informaționale oferite micilor proprietari privați de pădure le permit acestora să acționeze în direcția gestionării durabile a resurselor forestiere; asupra RNP – ROMSILVA şi a rolului în administrarea pădurilor, în capacitatea acesteia de a asigura servicii de specialitate proprietarilor de pădure privați; asupra modului în care sectorul forestier şi-a îndeplinit principalele atribuții ca asigurarea securității pădurilor, conservarea şi optimizarea stării fondului forestier, furnizarea produselor şi serviciilor necesare comunităților umane; asupra procesului de schimbare a conştiinței forestiere, a atitudinii față de pădure, a valorilor şi tradițiilor năsăudenilor, precum şi asupra practicilor de exploatare a fondului forestier, ca urmare a retrocedărilor.

Soluțiile menite să mențină Țara Năsăudului pe palierul sistemelor regionale funcționale, viabile pe termen lung vizează următoarele aspecte: (a) în domeniul cunoaşterii exacte a suprafețelor şi a corectei gestionări administrative şi juridice a patrimoniului forestier, indiferent de forma de proprietate şi/sau de administrare, pe lângă amenajamentul silvic, se impune *începerea şi finalizarea rapidă a cadastrului funciar general şi, în cadrul acestuia, a cadastrului forestier*, cu metode şi tehnici moderne şi într-o concepție sistemică, unitară; (b) încurajarea proprietarilor de păduri de *a se asocia* în vederea facilitării dialogului cu autoritățile locale şi regionale, a accesării de fonduri pentru dezvoltare regională; (c) reorientarea interesului locuitorilor Țării Năsăudului (şi a proprietarilor de pădure) dinspre obținerea de venituri materiale imediate, prin valorificarea masei lemnoase (ca principal produs al pădurii), spre obținerea unor venituri (poate inferioare cantitativ, dar superioare din alte puncte de vedere) din *valorificarea celorlalte resurse ale pădurii*, începând cu fructele de pădure, ciupercile, răşina, plantele medicinale, şi, nu în ultimul rând, *valorificarea potențialului turistic*; (d) proprietarii de păduri, împreună cu silvicultorii - indiferent de structura silvică în care acționează, de stat sau proprie, să aibă înțelepciunea să adopte acele decizii în legătura cu pădurea, atât pe termen scurt, cât şi pe perioade lungi, care să ducă la o gestionare durabilă a a acesteia, şi prin *adoptarea şi respectarea unor amenajamente silvice judicioase*; (e) orientarea asociațiilor de proprietari, a ONG-urilor şi a agenților economici, spre susținerea statului în implementarea unor programe silvice.

Dezvoltarea durabilă pe toate cele trei coordonate – socială, economică şi environmentală se va fundamenta pe potențialul de dezvoltare a industriei de prelucrare a lemnului, pe baza unor resurse bogate; pe potențial de susținere şi dezvoltare a activităților turistice; pe inexistența dezechilibrelor environmentale

grave; pe conceperea unei strategii adecvate atât coordonatei de păstrare (cantitativă şi calitativă) a resurselor forestiere, cât şi nevoilor crescânde şi diversificate ale populaţiei regiunii. Concluzionăm că resursele forestiere au avut un dublu rol în modelarea percepţiei năsăudenilor asupra „ţării" lor, a fizionomiei acesteia, şi în funcţionarea acestui sistem regional: Ţara Năsăudului. Valorificarea lemnului este tratată detaliat în partea de sinteză a specificităţii economicii a Ţării Năsăudului.

6.2.2. Industria extractivă

În România, după 1990, tranziţia economică şi restructurarea industriei s-a resimţit diferit la nivelul sistemelor socio-economice. Industria românească a înregistrat un declin accentuat, o involuţie similară având şi cea din Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest, care a condus la diminuarea efectivelor forţei de muncă la jumătate sau chiar la mai mult.

În tipologia regiunilor-problemă din România sunt incluse zonele defavorizate, declarate, pentru prima dată, în 1998. Acestea sunt o particularitate a industriei regionale din nord-vestul ţării, una dintre ele, zona Rodna, făcând obiectul studiului nostru. Am analizat cauzele înfiinţării zonelor defavorizate (economice şi, implicit, sociale), legislaţia iniţială şi cea actuală, factorii de decizie implicaţi, dezideratele acestei politici regionale şi urmările ei (în special, în zona defavorizată Rodna) şi impactul aderării la UE asupra politicii regionale vizând zonele defavorizate.

Zonele defavorizate din nordul României, incluse şi Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest, sunt: Rodna, Vişeu-Borşa şi Baia Mare. Economia acestor zone are următoarele caracteristici: dominarea activităţilor industriale, cu o funcţionalitate marcată tranşant de acest sector şi subdezvoltarea sectorului terţiar. De aceea, pierderile de salariaţi din industrie sunt considerabile, la nivelul economiilor locale, şi au condus la cronicizarea dezechilibrelor economice şi sociale (mediu economic degradat, şomaj de lungă durată, deteriorarea standardului de viaţă).

În ariile declarate ulterior zone defavorizate, au existat două momente de prag: 1990 (începerea tranziţiei spre o economie de piaţă, concurenţială) şi 1997 (marile disponibilizări colective ale forţei de muncă din industrie). Restructurarea economică a fost necesară datorită regresului activităţii dominante.

Zona minieră Rodna a fost declarată zonă defavorizată prin HG 640/1999. Conform acestei hotărâri de guvern, zonele defavorizate pot funcţiona între trei şi zece ani şi, pentru fiecare zonă, se stabilesc domeniile de interes pentru realizarea de investiţii (investitorii primind facilităţi fiscale) (de exemplu, agricultură, producţie, prestări de servicii, comerţ, protecţia mediului etc.).

Din păcate, guvernul a promovat nişte măsuri pasive (spre exemplu, plăţi compensatorii în urma concedierilor colective, de la sfârşitul anului 1997, fără implementarea unor programe de reconversie a forţei de muncă) şi nu a înţeles efectele acestei politici pe termen lung.

Zona defavorizată Rodna a avut un rol important în regiunea năsăudeană şi se individualizează prin caracteristici economice distincte şi în prezent. Are o suprafaţa de 1226 km^2 şi o populaţie de 53774 (la 1 iulie 2003) (Rodna, Şanţ, Parva, Rebra, Lunca Ilvei, Maieru, Ilva Mică, Rebrişoara, Feldru, Sângeorz-Băi).

Factorii cheie specifici acestei zone sunt diversitatea resurselor locale (punct forte) şi existenţa alternativelor de dezvoltare (oportunitate). De aceea, printre soluţiile cu şanse de succes pentru reabilitarea zonei, următoarele două sunt cele mai viabile: terţializarea (comerţul şi turismul, zona având capacitatea de a valorifica multiple funcţii turistice) şi dezvoltarea industria mobilei, care poate asigura prelucrarea superioară a materiilor prime locale.

Este cert că zonele defavorizate vor dispărea, pentru că închiderea capitolului „Concurenţa", în negocierile cu Uniunea Europeană, s-a finalizat cu angajamentul României de a renunţa, treptat, la facilităţile acordate, în ultimii ani, în aceste areale. Între cele 22 de zone defavorizate, ce vor dispărea, până în anul 2009, este şi Rodna.

Relansarea economică a zonelor miniere defavorizate s-a putut realiza doar prin acordarea acestui statut, însă facilităţile fiscale au fost neatractive în zone cu (1) accesibilitate redusă, (2) fără echipare edilitară şi (3) fără capacitate de a gestiona resurse naturale şi umane endogene. Ceea ce se urmăreşte, în prezent, prin apariţia zonelor asistate, ca alternativă la cele defavorizate, şi ulterior, revenirea la un statut normal de funcţionalitate, supus concurenţei, este tocmai implementarea unor programe care (1) să elimine cele trei carenţe menţionate anterior şi (2) să rezolve astfel problemele economice şi sociale din aceste areale.

Consideraţii asupra legislaţiei privind zonele defavorizate şi actualitatea problematicii zonelor defavorizate

Specifică unei zone defavorizate este starea de dezechilibru în care se află sistemul: „funcţionează la parametri minimi de intensitate şi eficienţă sau are o dinamică convulsivă, cu multe limite, puncte de inflexiune sau disipaţii"[1051]. Incluse în sisteme regionale, aceste zone se vor constitui în spaţii ce trebuie redresate la nivel economic şi social, pentru a se armoniza cu dezvoltarea celorlalte componente sistemice.

Existenţa zonelor defavorizate a fost marcată, la nivel legislativ, de modificări ale articolelor ordonanţelor de urgenţă, de includeri de noi articole sau de abrogări ale celor iniţiale. Guvernul României aprobă, prin Ordonanţa de Urgenţă nr. 24/1998, o serie de măsuri privind regimul zonelor defavorizate. În acest act (în articolul 1, aliniatul 1), se dă definiţia unor astfel de zone: „Zonele defavorizate, în înţelesul prezentei ordonanţe de urgenţă, reprezintă arii geografice strict delimitate teritorial, care îndeplinesc cel puţin una dintre următoarele condiţii: (a) ponderea şomerilor în totalul resurselor de muncă ale zonei să fie de cel puţin trei ori mai mare decât ponderea şomerilor în totalul resurselor de muncă la nivel naţional, în ultimele trei luni care preced luna întocmirii documentaţiei de declarare a zonei defavorizate; (b) sunt zone izolate lipsite de mijloace de comunicaţie, iar infrastructura este slab dezvoltată". Pentru partea referitoare la şomeri, se precizează că: „Pentru ponderea şomerilor în totalul resurselor de muncă se iau în calcul numărul şomerilor cu domiciliul stabil în respectiva arie geografică, înregistraţi la sfârşitul lunii de referinţă, şi numărul populaţiei stabile a zonei, cu vârsta cuprinsă între 18 şi 62 de ani" (art. 1, aliniatul 3, din O.G. nr. 24/1998).

Trecând peste detaliile privind instituţiile implicate în declararea şi delimitarea zonelor defavorizate, precizăm că tuturor acestor zone le sunt

[1051] Cocean, P., Cocean, R., 2003, *Regiunea de Nord-Vest...*, p. 21.

caracteristice trei puncte normative, aprobate de Guvern prin hotărârea de declarare a fiecărei zone defavorizate în parte. Acestea sunt: „(a) perioada pentru care o arie geografică este declarată zonă defavorizată; (b) domeniile de interes pentru realizarea de investiții; (c) finanțările necesare şi facilitățile prevăzute de lege ce se acordă agenților economici care efectuează investiții" (art. 4 din O.G. nr. 24/1998).

Din 1998 şi până în prezent, facilitățile pentru investițiile nou-create, facilități de care beneficiau societățile comerciale care îşi desfăşurau activitatea în zona defavorizată, au fost anulate prin mai multe ordonanțe de urgență şi legi (spre exemplu, L. nr. 345/2002, L. nr. 414/2002, O.G. nr. 94/2004, L. nr. 507/2004). Facilitățile se acordau în condițiile în care societățile comerciale „prin investiția realizată [...] creează noi locuri de muncă pentru forța de muncă neocupată sau pentru membrii de familie ai acestora, care domiciliază în zona defavorizată" (din art. 8 din O.G. nr. 24/1998).

Prin facilitățile oferite prin O.G. nr. 24/1998, se urmărea atragerea investitorilor în zonă şi diminuarea numărului de şomeri – ce a constituit una dintre cauzele principale ale declarării zonei defavorizate. De asemenea, în articolul 11 al aceleiaşi ordonanțe de urgență, se menționează promovarea inițiativei publice şi private, îmbunătățirea activității economice şi sociale în zonă şi reglementarea activităților pe durata existenței acesteia, prin elaborarea unor propuneri de către instituțiile abilitate. *Facilitățile acordate inițial (prin O.G. nr. 24/1998) şi anulate pe parcurs* sunt următoarele:

- scutirea de la plata taxelor vamale şi a taxei pe valoarea adăugată pentru maşinile, utilajele, instalațiile, echipamentele, mijloacele de transport, alte bunuri amortizabile, care se importă în vederea efectuării de investiții în zonă; scutirea de la plata taxei pe valoarea adăugată pentru maşinile, instalațiile, echipamentele, mijloa-cele de transport, alte bunuri amortizabile, produse în țară, în vederea efectuării şi derulării de investiții în zonă. Această facilitate a fost anulată în anul 2002;
- scutirea de la plata taxelor vamale pentru materiile prime şi componentele importate, necesare în vederea realizării producției proprii în zonă, cu excepția importului de materii prime pentru producția, prelucrarea şi conservarea cărnii. După mai multe modificări ale literei din O.G. nr. 24/1998, care stipula cele sus-menționate, această facilitate a fost anulată la sfârşitul anului 2004;
- scutirea de la plata impozitului pe profit pe durata de existență a zonei defavorizate. Această facilitate a fost anulată în anul 2002. Totuşi, conform art. 35 (3) din Legea nr. 414/2002 „în cazul persoanelor juridice care au obținut înainte de data intrării în vigoare a prezentei legi certificatul permanent de investitor în zona defavorizată, se va aplica în continuare scutirea de la plata impozitului pe profit pe toată durata de existență a zonei defavorizate". Ulterior, în anul 2004, prin Legea 507, se stipulează că „scutirea de impozit pe profitul aferent investițiilor noi, pe perioada existenței zonei defavorizate, se aplică numai persoanelor juridice care au obținut înainte de 1 iulie 2003 certificatul permanent de investitor în zona defavorizată";
- scutirea de la plata taxelor percepute pentru modificarea destinației sau scoaterea din circuitul agricol a unor terenuri destinate realizării investiției. Facilitatea a fost anulată în decembrie 2004;
- acordarea din Fondul special de dezvoltare, aflat la dispoziția Guvernului, sau din alte surse aflate la dispoziția acestuia, alocate anual, a unor sume pentru finanțarea unor programe speciale care, la rândul lor, vor fi aprobate prin hotărâri ale Guvernului. Facilitatea a fost anulată tot la începutul lunii decembrie a anului 2004.

Responsabilă pentru verificarea documentației privind declararea zonelor defavorizate a fost Agenția Națională pentru Dezvoltare Regională. În anul 2001, denumirea acesteia a fost înlocuită cu „Ministerul pentru Întreprinderile Mici şi Mijlocii şi Cooperație”. Însă, în 3 decembrie 2004, Agenția Națională pentru Intreprinderi Mici şi Mijlocii şi Cooperație (ANIMMC) (înființată prin Hotărârea de Guvern nr. 753/3 iulie 2003) a preluat întreaga structură organizatorică, atribuțiile şi funcțiile Ministerului pentru Întreprinderile Mici şi Mijlocii şi Cooperație (HG nr. 2007/2004). Conform celor publicate pe site-ul agenției, „în anul 2005 a continuat remodelarea structurilor guvernamentale, astfel în luna martie a.c., ANIMMC este în subordinea Guvernului, respectiv a Primului Ministru, prin Cancelaria Primului Ministru, şi în coordonarea directă a Ministrului de Stat pentru coordonarea activităților din domeniile mediului de afaceri şi IMM”. O altă instituție implicată în stabilirea regulilor de evaluare a documentației privind eligibilitatea unor zone de a fi declarate defavorizate este Ministerul Dezvoltării şi Prognozei, înființat ca urmare a Hotărârii Guvernului nr. 16/2001. În prezent (anul 2009), activitatea este coordonată de Direcția pentru Zone Asistate şi Ajutor de Stat, a Ministerului Administrației şi Internelor.

S-au realizat modificări şi completări ale articolelor din ordonanța inițială (O.G. nr. 24/1998), care au avut în vedere, mai ales, promovarea unei activități productive în zona defavorizată, precum şi relansarea interesului investitorilor în aceste zone, în special prin introducerea unor noi scutiri de la plata taxelor şi a impozitelor. Activitatea investitorilor a fost permanent monitorizată (trimestrial sau semestrial, prin rapoartele contabile ale societăților comerciale şi prin controalele în teritoriu) de către Agenția pentru Dezvoltare Regională, în a cărei rază de acțiune se aflã zona.

Industria extractivă - Rodna şi implicațiile statutului de zonă defavorizată

Pentru zona Rodna, suprapunându-se peste partea estică a regiunii năsăudene, aprofundăm un studiu mai extins pe care l-am dedicat zonelor defavorizate din nordul României[1052], incluse în Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest. Această revenire asupra temei s-a realizat din dorința de a oferi informații noi despre zona defavorizată Rodna, precum şi de a le interpreta în contextul funcționării acesteia într-un sistem regional de tip „țară”. În prima parte, am deschis o incursiune în legislația realizată pentru a facilita un management eficient şi corect al zonelor defavorizate în general, aplicat şi zonei defavorizate Rodna. În cea de-a doua parte a lucrării, prezentăm câteva „indicii” asupra modului în care a evoluat coordonata economică şi, implicit, cea socială, în această zonă, în corelație evidentă cu ceea ce presupune statutul de zonă defavorizată.

Prin Hotărârea nr. 640 din 11 august 1999, Guvernul României hotărăşte, în cele şase articole, că zona minieră Rodna, din județul Bistrița-Năsăud, se declară zonă defavorizată. Aria geografică a zonei defavorizate cuprinde localitățile: Rodna, Şanț, Parva, Rebra, Lunca Ilvei, Maieru, Ilva Mică, Rebrişoara, Feldru, Sângeorz-Băi, toate din

[1052] Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Disfavoured Zones of Northern Romania*, în Conference Abstract Volume of Regional Growth Agendas (Regional Studies Association), p. 87-88, University of Aalborg, Aalborg, Denmark; Ilovan, Oana-Ramona, 2006, *Contemporary Social and Economic Coordinates în the Disadvantaged Areas of Baia Mare, Borşa-Vişeu, and Rona,* în Romanian Review of Regional Studies, no. 1, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

județul Bistrița-Năsăud, ca unități administrativ-teritoriale, cu o suprafață de 122.584 ha. Perioada pentru care zona minieră se declară zonă defavorizată este de 10 ani. Zona defavorizată Rodna avea o populație de peste 53000 de locuitorii la 1 iulie 2003.

Implicațiile statutului de zonă defavorizată pentru arealul rodnean

În această perioadă a existenței zonei defavorizate, declarate în conformitate cu prevederile hotărârii nr. 640 din 11 august 1999, se acordă facilități[1053] pentru investițiile nou-create, societăților comerciale cu capital social majoritar privat, persoanelor juridice române, precum şi întreprinzătorilor particulari sau asociațiile familiale autorizate, conform Decretului-lege nr. 54/1990 privind organizarea şi desfăşurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative. Societățile comerciale trebuie să aibă sediul şi să își desfăşoare activitatea în zona defavorizată. De asemenea, au fost precizate domeniile de interes pentru realizarea de investiții în zonă[1054].

P. Cocean şi R. Cocean consideră că există „două tipuri genetice de zone defavorizate"[1055]: cele cu o economie tradițională, autarhică, şi cele cu un profil economic monoindustrial. Din această perspectivă, zona defavorizată Rodna s-a înscris în cel de-al doilea tip genetic, având, la data declarării sale şi anterior, un profil minier. Această caracteristică este vizibilă şi în prezent dacă luăm în considerare forța de muncă a unor comune, încă ocupată în industria extractivă.

Relevant pentru scăderea numărului de salariați şi creşterea numărului de şomeri[1056], care au dus la declararea zonei miniere Rodna ca fiind defavorizată, este graficul alăturat (figura 131), în care se prezintă descreşterea numărului de salariați

---

[1053] a) scutirea de la plata taxelor vamale şi a taxei pe valoarea adăugată pentru maşinile, utilajele, instalațiile, echipamentele, mijloacele de transport, alte bunuri amortizabile, care se importă în vederea efectuării de investiții în zonă; scutirea de la plata taxei pe valoarea adăugată pentru maşinile, utilajele, instalațiile, echipamentele, mijloacele de transport, alte bunuri amortizabile, produse în țară, în vederea efectuării şi derulării de investiții în zonă; b) restituirea taxelor vamale pentru materiile prime, piesele de schimb şi/sau componentele importate, necesare realizării producției proprii în zonă; c) scutirea de la plata impozitului pe profit pe durata de existență a zonei defavorizate; d) scutirea de la plata taxelor percepute pentru modificarea destinației sau scoaterea din circuitul agricol a unor terenuri destinate realizării investiției; e) acordarea cu prioritate, din Fondul special de dezvoltare aflat la dispoziția Guvernului, constituit potrivit Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 59/1997 privind destinația sumelor încasate de Fondul Proprietății de Stat în cadrul procesului de privatizare a societăților comerciale la care statul este acționar, a unor sume pentru: stimularea activității de export a produselor finite şi/sau serviciilor industriale, după caz; garantarea creditelor externe, în limita unui plafon anual stabilit de Ministerul Finanțelor; finanțarea unor programe speciale, aprobate prin hotărâre a Guvernului; finanțarea proiectelor de investiții ale societăților comerciale prin coparticiparea statului la capitalul social (Conform HG nr. 640/1999, anexa 2).

[1054] Agricultură şi zootehnie; producție[1]); prestări de servicii[2]); comerț[3]); protecția mediului şi refacerea siturilor naturale, cu mențiunea că activitățile din domeniul productiv, prestări de servicii şi comerț, care nu beneficiază de facilități sunt: [1)] fabricarea băuturilor alcoolice distilate şi fabricarea alcoolului etilic de fermentație; [2)] alimentația publică necuprinsă într-o investiție în domeniul turismului; [3)] comercializarea produselor care nu sunt realizate prin activitățile desfăşurate în zonă (Conform HG nr. 640/1999, anexa 3).

[1055] Cocean, P., Cocean, R., 2004, *Critical and Disfavoured Zones in the North-Western Region of Romania*, în Conference Abstract Volume of Europe at the Margins: EU Regional Policy, Peripherality and Rurality (Regional Studies Association), University of Angers, Angers, France, p. 21.

[1056] Pentru o altă comuna Rebra, din zona Rodnei, rata şomajului în 1992 era de 50,6% (Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Coordonatele geodemografice ale unui sistem rural progresiv* ..., p. 88).

în ansamblu, precum şi a persoanelor ocupate în industria extractivă, doar pentru comuna Rodna, pe o perioadă de 10 ani (1992-2002), suprapusă disponibilizărilor masive din minerit.

Zona Rodna, în perioada 1999-2002[1057], se remarcă prin câteva „indicii" ale dezvoltării sale, în corelaţie cu noul statut. În această perioadă, din momentul declarării zonei defavorizate, investitorii au beneficiat de cele mai multe facilităţi. Începând cu anul 2002, aşa cum am arătat mai sus, în partea de legislaţie, multe dintre facilităţile stipulate în O.G. nr. 24/1998 au fost anulate, prin modificarea sau abrogarea respectivelor articole.

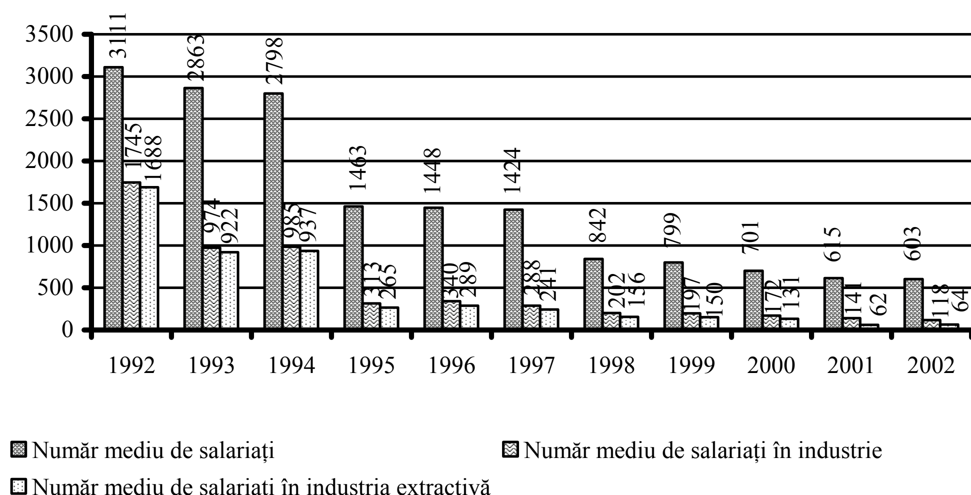

Fig. 131. Descreşterea numărului de salariaţi în industria comunei Rodna în perioada 1992-2002

Cu câteva excepţii, *certificatele definitive eliberate, pe forme juridice*, pe fiecare an în parte: 1999, 2000, 2001 şi 2002, pentru zona defavorizată Rodna, se înscriu în categoria SRL (146 dintre cele 152 de certificate eliberate). Excepţiile sunt reprezentate de o societate comercială din categoria SNC (în 2001), trei în categoria SA (câte una în fiecare an din perioada 1999-2001), şi două în categoria AF (ambele au primit certificatul în 2001).

Conform Clasificării Activităţilor din Economia Naţională – CAEN, sunt edificatoare, pentru resursele pe care le are zona în vederea dezvoltării, procentele pe care le deţin anumite *grupe de activităţi economice*, din ansamblul tuturor activităţilor societăţilor comerciale. Dintr-un număr de 152 de societăţi comerciale cărora li s-au eliberat certificate de investitor definitive în anii 1999, 2000, 2001 şi 2002, 96 sunt incluse în industria prelucrătoare (63,15%); 15 în silvicultură şi

[1057] Majoritatea datelor statistice privind situaţia zonei defavorizate Rodna, în perioada 1999-2002, au fost extrase şi prelucrate din tabelul centralizator al raportului privind zonele defavorizate din Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest. Acest raport a fost obţinut de la Agenţia de Dezvoltare Regională Nord-Vest.

exploatare forestieră (9,86%); 11 în transport şi depozitare (7,23%); şase în industria extractivă (3,94%); şase în agricultură; cinci în construcţii şi cinci în comerţ cu ridicata şi cu amănuntul, repararea şi întreţinerea auto şi moto şi a bunurilor personale şi casnice; patru în grupa hoteluri şi restaurante; trei în tranzacţii imobiliare, închirieri şi activităţi de servicii prestate în principal întreprinderilor; o societate comercială în grupa sănătate şi asistenţă socială.

Majoritatea societăţilor comerciale certificate în perioada 1999-2002, se încadrează în *grupe inferioare după valoarea capitalului social subscris în lei*. Astfel, în anul 1999, au primit certificat de investitor în zonă patru societăţi comerciale, dintre care două sunt incluse în grupa de „până la 10 mil.lei", şi câte una în grupele „10 mil.-100 mil.lei" şi „100 mil.- 1 mld.lei". Celelalte două grupe: „1 mld.-10 mld.lei" şi „peste 10 mld.lei" nu sunt completate în majoritatea anilor studiaţi. În anul 2000, dintre cele 72 de societăţi, 55 sunt în grupa „până la 10 mil.lei", 12 în grupa „10 mil.-100 mil.lei", şi trei, respectiv două societăţi comerciale, în următoarele grupe valorice. Pentru anii 2001 şi 2002, situaţia este similară (în anul 2001: din 63 de societăţi, 55 sunt în grupa „până la 10 mil.lei", şapte şi respectiv una, în următoarele două grupe; în anul 2002: din 13 societăţi comerciale, zece sunt în prima grupă şi trei în cea de-a doua.

Numărul societăţilor care au primit certificat de investitor a fluctuat în această perioadă, de la patru în anul 1999, 72 în 2000, 63 în 2001, la 13 în anul 2002. Dintre acestea, în 2000 şi 2001, au primit certificat de investitor două societăţi *cu capital străin* şi trei în anul 2002, iar în anii 1999 şi 2000, acest certificat a fost primit de câte o societate *cu capital mixt*. În 2001, au primit certificatul trei societăţi cu capital mixt.

În ceea ce priveşte *structura societăţilor comerciale, după mărimea lor, în funcţie de numărul de salariaţi*, pentru zona defavorizată Rodna, în nici unul dintre anii perioadei 1999-2002, nu a existat vreo societate cu peste 250 de angajaţi. În anul 1999, funcţiona o societate comercială cu un număr de angajaţi cuprins în categoria de mărime între 50 şi 249, iar în 2000 şi 2001, sunt înregistrate câte două astfel de societăţi. Cele mai multe, însă, sunt incluse în categoriile „până la 9 salariaţi" (două în 1999; 59 în 2000 şi 28 în 2001) şi „10-49 salariaţi" (una în 1999; 11 în 2000; 33 în 2001 şi 13 în 2002). Numărul de salariaţi declarat de către societăţile comerciale nu este în toate cazurile real datorită unor disfuncţii în înţelegerea de către angajatori a perioadei pentru care se declară salariaţii.

Valoarea declarată a facilitaţilor acordate investitorilor din zona defavorizată Rodna, în anii 1999, 2000, 2001 şi 2002, este prezentată în graficul alăturat (figura 132).

Datele statistice privind facilităţile fiscale acordate prezintă ritmul în care s-a „profitat" de acestea, precum şi creşterea cuantumului de achiziţii realizate. Facilităţile acordate investitorilor în zona defavorizată Rodna include: scutiri de taxe vamale pentru utilaje şi materii prime (18 milioane în 1999, 21262 în 2001, 23562 în 2002); scutiri TVA (41 milioane în 1999, 16153 milioane lei în 2001, 14216 în anul 2002); restituiri taxe vamale (1431 milioane lei în 1999, 10170 în 2001); scutiri de la plata impozitului pe profit (9988 milioane în 2001, 36063 milioane lei în 2002). Pentru anii în care nu am specificat valoarea facilităţilor acordate, acestea nu s-au realizat.

Principalii indicatori financiari, corespunzători investițiilor noi, din această zonă defavorizată, sunt semnificativi pentru creşterea economică a zonei. Spre exemplu, *cifra de afaceri* a celor care au primit certificate de investitori în zona Rodna, a crescut de la 15775 milioane lei în 2000, la 273458, în 2001, şi la 843138, în 2002. În ceea ce priveşte veniturile pentru bugetele locale, în anul 2002, au fost încasate 25815 milioane lei. *Valoarea declarată a exporturilor realizate în zona defavorizată Rodna*, pentru fiecare an din perioada 1999-2002, se prezintă astfel: 16291,9 milioane de lei în anul 1999, 1594,9 în 2000, 60,701 în 2001 şi 172,244 milioane în anul 2002. În această perioadă, *locurile de muncă nou create* (figura 133) au dus la detensionarea parțială a problemelor economice şi sociale ale locuitorilor din zona Rodnei.

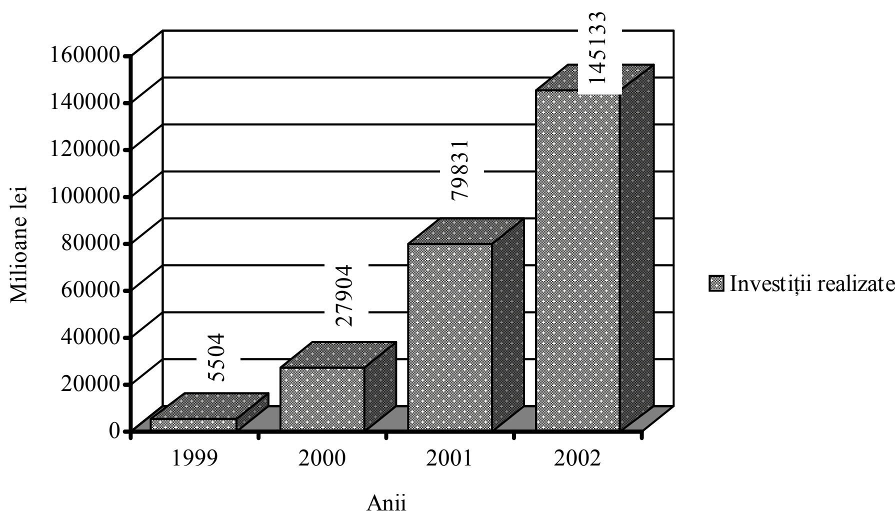

Fig. 132. Valoarea declarată a investițiilor realizate în zona D Rodna

Considerăm că este relevant să prezentăm ocuparea forței de muncă, în câteva dintre sectoarele economice, *la începutul lunii iulie a anului 2002*, în întreaga regiune năsăudeană. Propunem astfel *realizarea unei comparații între situația din aşezările zonei defavorizate şi celelalte localități din Țara Năsăudului, din care reiese locul celor dintâi în economia regiunii.*

Industria extractivă, prin ponderea forței de muncă ocupată, se situează pe primul loc între comunele năsăudene, în comuna Şanț (69% din 948 de salariați) (figura 134), Măgura Ilvei (40%), Rodna (14%), Rebrişoara (13%), Parva (7%) şi cu câte 1% în oraşele Năsăud şi Sângeorz-Băi. Cu excepția oraşului Năsăud, toate celelalte aşezări fac parte din zona defavorizată Rodna.

Topul ierarhiei ocupării forței de muncă în *industria prelucrătoare* este reprezentat de oraşele regiunii: Sângeorz-Băi (47%) şi Năsăud (34%), cu intercalarea unei comune Lunca Ilvei (37%), care se situează pe locul al doilea. Alte comune, în care industria prelucrătoare este reprezentată, sunt Şanț (22%), Ilva Mică (16%), Feldru (9%), Coşbuc (6%), Rodna (5%), Rebrişoara (2%) şi Maieru (1%). Nici o persoană nu este ocupată în această ramură industrială în

comunele: Măgura Ilvei, Parva, Nimigea, Chiuza, Rebra, Romuli, Zagra, Ilva Mare, Spermezeu, Târlişua, Căianu Mic, Leşu, Telciu, Uriu şi Zagra.

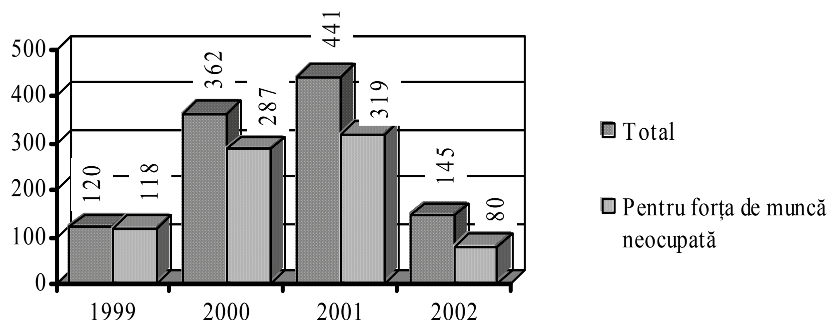

Fig. 133. Locuri de muncă nou create (conform declarațiilor agenților economici)

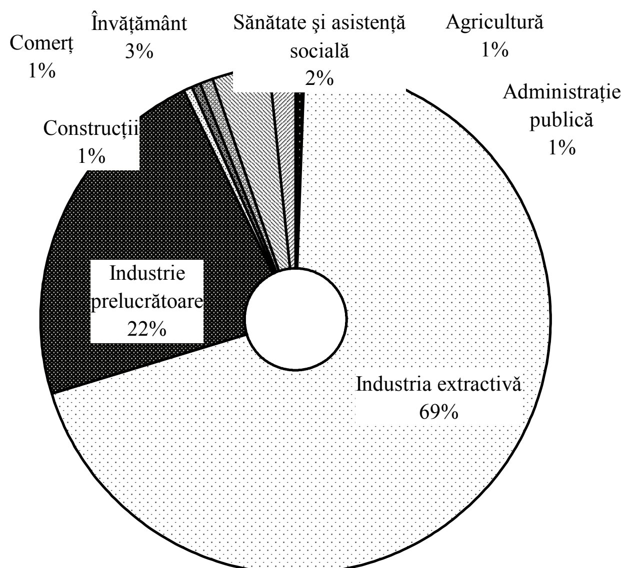

Fig. 134. Comuna Şanţ. Ponderea numărului mediu de salariaţi, pe ramuri economice, la 1 iulie 2002

Cel mai bine reprezentate ca forţă de muncă ocupată în sectorul *„Energie electrică şi termică, gaze şi apă"* sunt oraşele regiunii: Sângeorz-Băi (5%), Năsăud (4%), însă depăşite ca pondere de comuna Rodna (7%). Comuna Maieru se evidenţiază doar cu 1%. În acest sector, nu este reprezentată nici una dintre celelalte comune năsăudene nemenţionate mai sus.

Cea mai mare parte a forţei de muncă ocupate în *construcţii*, comparativ cu celelalte unităţi administrativ-teritoriale incluse în Ţara Năsăudului, se înregistrează

în comunele: Salva (35%), Nimigea (14%), Lunca Ilvei (13%), Rodna (12%), Maieru (8%), Telciu (6%), oraşul Năsăud (5%), Măgura Ilvei (5%), Zagra (5%), Rebra (4%), Chiuza (3%), Sângeorz-Băi (2%), Feldru (2%), Ilva Mică (1%), Şanţ (1%).

Pe primele trei locuri, la ocuparea forţei de muncă în *comerţ*, se situează comunele Coşbuc (28 %), Ilva Mare (22%) şi Leşu (20%), urmate de comuna Maieru (16%), precum şi de cele cu procente de 14% (Rodna), 13% (Telciu, Zagra, Rebrişoara), 12% (Târlişua), 11% (Parva, Romuli, Spermezeu), 10% (Nimigea, Năsăud, Feldru, Căianu Mic), 9% (Rebra şi Chiuza), 7% (Lunca Ilvei, Sângeorz-Băi), 5% (Salva, Măgura Ilvei, Ilva Mică), 1% (Şanţ). Se poate constata că în toate oraşele şi comunele năsăudene, o parte a forţei de muncă este ocupată în sectorul comercial.

În sectorul de *transport, depozitare, poştă, comunicaţii* este ocupată cea mai mare parte a populaţiei comunei Ilva Mică (53%), însă, în ierarhia tuturor comunelor şi oraşelor năsăudene, în care o parte a populaţiei este ocupată în această ramură, se remarcă următoarele: Rodna (23%), Măgura Ilvei (23%), Lunca Ilvei (16%), Salva (16%), Telciu (10%), Coşbuc, Ilva Mare, Leşu, Romuli (9%), Rebrişoara (8%), Maieru, Nimigea, Năsăud, Sângeorz-Băi (7%), Căianu Mic şi Chiuza (3%), Zagra (2%), Târlişua şi Feldru (1%). În comunele Parva, Spermezeu, Rebra şi Şanţ, nici o persoană nu este ocupată în acest sector.

În *activităţi financiare, bancare şi de asigurări*, este ocupată o parte a forţei de muncă din Ilva Mare (3%), Rodna (2%), Năsăud (2%), şi cu 1% din totalul forţei de muncă: Lunca Ilvei, Telciu, Sângeorz-Băi, Căianu Mic, Zagra, Feldru, Spermezeu, Rebra.

Deci, se poate constata că *factorii cheie specifici acestei zone* sunt diversitatea resurselor locale (punct forte) şi existenţa alternativelor de dezvoltare (oportunitate).

Zona defavorizată Rodna nu a fost niciodată un „no man's land" şi cu atât mai puţin în prezent, când multe dintre obstacolele din planul economic şi din cel social au fost surmontate.

După încetarea existenţei zonei Rodna cu acest statut, în anul 2009, trecerea spre o piaţă concurenţială va fi uşoară, având în vedere anularea progresivă a facilităţilor oferite în perioada anterioară. Indiferent de neajunsurile care au survenit pe parcurs în aplicarea legislaţiei, precum şi din cauza frecventelor modificări ale acesteia, aşezările incluse în această zonă au beneficiat de un statut special şi favorabil în dezvoltarea lor socio-economică durabilă.

6.3. Specificul regional al sectorului terţiar reflectat în potenţialul de dezvoltare a turismului

P. Cocean considera că „[t]urismul, [este] o poartă deschisă spre viitorul României"[1058]. Acelaşi autor caracteriza Ţara Năsăudului, din această perspectivă, astfel „[p]otenţialul turistic excepţional al peisajului este întregit de frumuseţea deosebită a portului şi a dansului românesc, de pe Someş'"[1059].

[1058] Cocean, P., 1993, *România. Ipostaze geografice*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, p. 82.
[1059] Cocean, P., 1997, *Geografia turismului românesc*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.

6.3.1. Resurse turistice

6.3.1.1. Potențialul turistic natural

Potențialul turistic natural vizează următoarele elemente: potențialul peisagistic al reliefului (figura 135), potențialul turistic climatic şi bioclimatic, potențialul turistic al resurselor de apă şi al resurselor turistice biogeografice.

Fig. 135. Munții Țibleş văzuți din satul Târlişua
Foto: P. Cocean

Dintre cele 35 de rezervații de diverse tipuri ale județului Bistrița-Năsăud, în regiunea năsăudeană sunt 12. Ariile naturale protejate şi monumentele naturii, de pe teritoriul Țării Năsăudului, sunt prezentate în tabelul alăturat (tabelul 32).

Dintre obiectivele turistice menționate, prezentăm, succint, potențialul turistic ridicat al Peşterii Tăuşoarelor (tabelul 31) şi al Munților Rodnei.

Tabel 31. Potențialul turistic al Peşterei Izvorul Tăuşoarelor

Peştera	**Potențial de atractivitate**		**Potențial de poziție**	**Potențial de amenajare-grad de dificultate**
	cavernament	speleoterme		
Tăuşoare	xxx	xx	+	I

x – potențial de atractiviate limitat; xx – potențial de atractivitate mediu
xxx – potențial de atractiviate ridicat; + - potențial de poziție nefavorabil
++ - potențial de poziție satisfăcător[1060]

6.3.1.2. Patrimoniul construit

Lista monumentelor istorice a fost publicată în anexele 1 şi 2 (ultima pentru monumentele istorice dispărute) ale Ordinului Nr. 2314 din 8 iulie 2004, publicat în „Monitorul oficial" nr. 646 din 16 iulie 2004, pe baza Legii nr. 422 din 18 iulie 2001. Prin Ordinul nr. 2314/2004 al Ministrului Culturii şi Cultelor a fost aprobată „Lista monumentelor istorice". Acest capitol, se bazează pe lista monumentelor istorice din județul Bistrița-Năsăud, pentru localitățile pe care le-am inclus regiunii năsăudene.

În Legea nr. 422 din 18 iulie 2001, privind protejarea monumentelor istorice, republicată în „Monitorul oficial" nr. 938 din 20 noiembrie 2006, se dau următoarele definiții celor trei tipuri de monumente istorice:

„a) monument - construcție sau parte de construcție, împreună cu instalațiile, componentele artistice, elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea, precum şi lucrări artistice comemorative, funerare,

---

[1060] *Op. cit.*, p. 21.

Tabel 32. Rezervații ale patrimoniului natural în Țara Năsăudului

Numele rezervației şi localitatea administrativ teritorială	Administrator	Tipul de rezervație	Actul de declarare inițial şi reconfirmat	Suprafața	Specii de plante ocrotite
Saca (Munții Rodnei) (Poiana cu Narcise) Valea Vinului, Comuna Rodna	OS - Rodna	Botanică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	5 ha	Narcise în asociație cu alte specii rare şi endemice.
Poiana cu Narcise de la Mogoşeni, Mogoşeni, Comuna Nimigea	Privat	Botanică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	6 ha	Narcise.
Tinovul de la Larion (Munții Bârgăului) Comuna Lunca Ilvei	OS Cuşma	Botanică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	250 ha	Vegetație specifică tinoavelor; Drossera
„Lacul Căianului" Căianu Mare, Comuna Căianu Mic		Hidrologică			Faună şi floră lacustră; lac de baraj natural.
„Tăul Lui Alac" Zagra, Comuna Zagra	CL Zagra	Hidrologică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	1 ha	Faună şi floră lacustră; lac de baraj natural.
Zăvoaiele Borcutului (Munții Rodnei) Romuli, Comuna Romuli	OS Sălăuța	Hidrogeologică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	1 ha	Con de travertin cu izvoare de apă minerală.
Valea Cormaia (Munții Rodnei), Sângeorz-Băi		Peisagistică			Faună şi floră montană, cu specii rare; roci cristaline şi straturi geologice.
Peştera Tăuşoare-Zalion (Munții Rodnei) Gersa, Comuna Rebrişoara	OS Năsăud	Carstică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	71 ha	Formațiuni carstice; relief endocarstic.
Peştera din Valea Cobăşelului, Comuna Şanț	OS Rodna	Carstică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	1 ha	Formațiuni carstice; relief carstic.
Grădina istorică din Dobric, Dobric, Comuna Căianu Mic	CL Căianu Mic	Botanică	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	1 ha	-
Parcul Național al Munților Rodnei (Ineu, Ineuț, Roşu, Lala Mare şi Lala Mică)	CL Rodna -Şanț	Mixtă	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	2568 ha	-
Izvoarele Mihăiesei (Munții Rodnei) Anieş, Comuna Maieru	OS Sângeorz-Băi	Mixtă	Decizia nr.58/1976 a CJ Hot.Nr.3/1995 a Cons.J.	50 ha	Cocoş de mesteacăn; zâmbru, tisa.

de for public, împreună cu terenul aferent delimitat topografic, care constituie mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, ştiinţific sau tehnic;

b) ansamblu - grup coerent din punct de vedere cultural, istoric, arhitectural, urbanistic ori muzeistic de construcţii urbane sau rurale care împreună cu terenul aferent formează o unitate delimitată topografic ce constituie o mărturie cultural-istorică semnificativă din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, ştiinţific sau tehnic;

c) sit - teren delimitat topografic cuprinzând acele creaţii umane în cadru natural care sunt mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, ştiinţific, tehnic sau al peisajului cultural."

Conform legii, monumentele istorice sunt clasificate în monumente, ansambluri şi situri, având o *valoare culturală naţională şi universală*, dacă au fost incluse în categoria A, şi *o valoare culturală locală*, dacă au fost clasate în categoria B. De asemenea, relevanţa lor culturală este definită şi de includerea monumentului istoric, după *natura* lui, în una dintre următoarele patru categorii: I) Arheologie; II) Arhitectură; III) Monumente de for public şi IV) Monumente memoriale/funerare. În plus, acestea sunt clasificate şi în funcţie de *vechimea* lor, astfel putând fi incluse în una dintre următoarele categorii referitoare la valoarea lor de patrimoniu, primind un calificativ: până în anul 1775 – excepţional; între anii 1775-1830 – foarte mare; între anii 1830-1870 – mare; între anii 1870-1920 – medie; între anii 1920-1960 – mică.

În Ţara Năsăudului, există 60 de monumente de patrimoniu construit, dintre care 25 au o valoare culturală naţională şi universală şi 35 au valoare locală. Din prima categorie, unul este relevanz din punct de vedere arheologic, 18 au valoare arhitecturală, trei sunt monumente de for public, şi trei sunt incluse în categoria celor funerare.

Monumentele istorice incluse în patrimoniul construit au fost sintetizate pentru următoarele intervale temporale: epoca bronzului, epoca romană: 106-271 (275), Ev Mediu timpuriu: sec. IX-sec. XII, Ev Mediu clasic: sec. XII-1699 (Pacea de la Karlovitz), epoca modernă: 1699-1918, perioada contemporană (1918-prezent), din perspectiva datării obiectelor de patrimoniu. Precizăm că am inclus nu numai construcţiile, ci şi urmele de locuire, vestigiile care trimit la vechimea umanizării şi locuirii acestei regiuni. Un asemenea demers redă mai facilă amenajarea teritoriului, punând în lumină o succesiune culturală.

Epoca romană este reprezentată prin sisteme de supraveghere şi de apărare a limesului, turnuri romane, ruine. Cele mai multe obiective ale patrimoniului construit din epoca Evului Mediu (fie timpuriu, fie clasic), din România, au avut sau încă au o funcţie religioasă. În Ţara Năsăudului, s-au identificat ruine ale unor clădiri şi fortificaţii. Epoca modernă este foarte bine reprezentată. Pe acestea le-am grupat în următoarele categorii: case, castele; civilizaţie ţărănească; biserici şi alte ansambluri cu funcţie ecleziastică; busturi; statui; monumente; muzee.

Monumente cu valoare culturală naţională şi universală

Cu valoare arheologică

▪ *situri:* Fortificaţie cu zid de incintă din piatră, punct „Cetate”, sec. XIV-XV, Epoca Medievală, sat Anieş, comuna Maieru.

Cu valoare arhitecturală

▪ *monumente*

În această categorie, majoritatea monumentelor (doar cu două excepţii) au funcţie ecleziastică.

- În incinta mănăstirii „Buna-Vestire”, Biserica de lemn „Buna Vestire”, sec. XVIII, sat aparţinător Cormaia, nr. 109 A, oraş Sângeorz-Băi;
- Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, 1744, sat Dobric, nr. 40 A, comuna Căianu Mic;
- Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”, sf. sec. XIX, sat Maieru, nr. 499, comuna Maieru;
- Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, sec. XVIII, sat Rebrişoara, nr. 560 A, comuna Rebrişoara;
- Clopotniţa bisericii „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, sec. XVIII, sat Rebrişoara, 560 A, comuna Rebrişoara;
- Biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”, sec. XIX, sat Rodna, Str. Grănicerilor 761, comuna Rodna;
- Turn clopotniţă, sec. XIX, sat Rodna, Str. Grănicerilor 761, comuna Rodna;
- Ruinele bisericii medievale, sec. XIII-XIV, sat Rodna, Str. Grănicerilor, nr. 761, comuna Rodna;
- Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, sec. XVIII, sat Runcu Salvei, nr. 437;
- Biserica greco-catolică „Naşterea Fecioarei Maria”, sec. XVIII, sat Spermezeu, nr. 219 A, comuna Spermezeu;
- Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, 1711, sat Suplai, nr. 53, comuna Zagra;
- Turn clopotniţă din piatră, sec. XIX, sat Suplai, nr. 53, comuna Zagra;
- Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”, sec. XVII-XVIII, sat Zagra, nr. 131, comuna Zagra;
- Pod de lemn acoperit (grăniceresc) peste râul Sălauţa (figura 136), sec. XVIII-înc. sec. XX, sat Coşbuc, nr. 149, comuna Coşbuc;

Fig. 136. Podul acoperit de la Coşbuc
Foto: autoarea

- Cazarma Şvarda a regimentului II românesc de graniţă, sec. XVIII-XX, oraş Năsăud, Bd. Grănicerilor, nr. 19, azi Muzeul Grăniceresc Năsăudean.

▪ *ansambluri*

- Ansamblul bisericii „Sf. Mare Mucenic Gheorghe”, sec. XIII-XIV-XIX, sat Rodna, Str. Grănicerilor, nr. 761, comuna Rodna;

- Ansamblul bisericii de lemn „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, sat Suplai, 53, comuna Zagra, sec. XVIII-XIX;

- Ansamblul bisericii de lemn „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, 1721, sat Rebrişoara, nr. 560 A, comuna Rebrişoara.

Monumente de for public

▪ *monumente*

- Bustul lui Liviu Rebreanu, în curtea Muzeului memorial Liviu Rebreanu, oraş Năsăud, nr. 126 A (figura 137);

Fig. 137. Bustul scriitorului Liviu Rebreanu – în curtea casei memoriale din Năsăud, cartierul Liviu Rebreanu. Foto: autoarea

- Bustul lui Vasile Naşcu în curtea Muzeului Grăniceresc Năsăudean, oraş Năsăud, Str. Grănicerilor, nr. 19 (figura 138);

Fig. 138. Bustul lui Vasile Naşcu în fața muzeului din Năsăud (fosta clădire Svarda). Foto: autoarea

- Relief de bronz închinat fraților Iacob şi Ioachim Mureşan în fața şcolii, sat Rebrişoara, comuna Rebrişoara (figura 139).

Fig. 139. Monument al fraților Iacob şi Ioachim Mureşan în fața şcolii din satul Rebrişoara Foto: autoarea

Monumentelor funerare sau memoriale

▪ *monumente*

- Muzeul memorial „George Coşbuc”, 1840, sat Coşbuc, nr. 240, comuna Coşbuc (figurile 140, 141 şi 142);

Fig. 140. Casa memorială „George Coşbuc” din satul Coşbuc[1061]
Foto: autoarea

Fig. 141. Mic muzeu al tehnicii populare în curtea casei memoriale „George Coşbuc”
Foto: autoarea

Fig. 142. Unul dintre cele două busturi ale poetului George Coşbuc, de lângă casa memorială din satul Coşbuc
Foto: autoarea

- Crucea Dobricului, la intersecția DJ 171 cu pârâul Gura Văii Peşterii, 1750, sat Dobricel, nr. 235, comuna Căianu Mic;
- Bustul lui Liviu Rebreanu în parc, sat Târlişua, comuna Târlişua.

Monumente cu valoare culturală locală

Dintre acestea, 22 au valoare arheologică, zece au valoare arhitecturală, două sunt monumente de for public şi unul este inclus în categoria monumentelor funerare sau memoriale.

Cu valoare arheologică

▪ *monumente*

- Aşezare, punct „Pe poduri”, sec. VIII-IX, Epoca medieval timpurie, sat Căianu Mic, comuna Căianu Mic;
- Aşezare, punct „Pe poduri”, sec. V-VI, Epoca Migrațiilor, sat Căianu Mic, comuna Căianu Mic;

[1061] Pe plăcuța de pe peretele exterior al casei, vizitatorul este informat că: Aici s-a născut poetul George Coşbuc (1866-1918), marele cântăreț al poporului în lupta pentru libertate. „Sunt inimă-n inima neamului meu/Şi-i cînt şi iubirea şi ura”.

- Aşezare, punct „Pe poduri”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Căianu Mic, comuna Căianu Mic;

- Aşezare, punct „Pe poduri”, Epoca bronzului, sat Căianu Mic, comuna Căianu Mic;

- Turn roman, punct „Podul Milcoaiei”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Ciceu-Poeni, comuna Căianu Mic;

- Turn roman, Vârful „Strunga Găvoşdenilor”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Ciceu-Poieni, comuna Căianu Mic;

- Turn roman, punct „Vârful Sitii”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Sita, comuna Spermezeu;

- Turn roman, punct „Capul Dealului” sau „Casa Urieşului”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Sita, comuna Spermezeu;

- Turn roman, punct „Ponoare”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Sita, comuna Spermezeu;

- Turn roman, punct „Vârful Zgăului”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Zagra, comuna Zagra;

- Turn roman, punct „Vârful Colnicului”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Zagra, comuna Zagra;

- Turn roman, punct „Dealul Belei”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Zagra, comuna Zagra.

▪ *situri*

- Situl arheologic de la Căianu Mic, punct „Pe poduri”, sat Căianu Mic, comuna Căianu Mic;

- Sistem de supraveghere şi apărare a limesului, în sectorul Ciceu-Poieni, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Ciceu-Poieni, comuna Căianu Mic;

- Turn roman, intravilan, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Dobric, comuna Căianu Mic;

- Turn roman, punct „Vârful Lazului”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Dobricel, comuna Căianu Mic;

- Aşezare la sud de sat, lângă grajduri sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Nimigea de Jos, comuna Nimigea;

- Aşezare fortificată „Dealul Cetății”, Epoca bronzului, sat Nimigea de Jos, comuna Nimigea;

- Burgus roman, Vârful „Comoara”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Perişor-Curtiuşel, comuna Zagra;

- Turn roman, punct „Mocirla”, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Salva, comuna Salva;

- Sistem de supraveghere şi apărare a limesului Daciei în sectorul Sita-Spermezeu, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Sita, comuna Spermezeu;

- Sistem de supraveghere şi apărare a limesului Daciei în sectorul Zagra, sec. II-III p. Chr., Epoca romană, sat Zagra, comuna Zagra.

Cu valoare arhitecturală

▪ *monumente:*

- Castel, azi mănăstirea ortodoxă „Sf. Impărați Constantin şi Elena”, sec. XVIII-XIX, sat Dobricel, comuna Căianu Mic;
- Biserica ortodoxă „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, 1783, sat Feldru, nr. 940, comuna Feldru;
- Biserica greco-catolică „Naşterea Maicii Domnului”, sec. XVIII, sat Păltineasa, nr. 14 A, comuna Spermezeu;
- Biserica de lemn „Petru şi Pavel”, sec. XIX, sat Runcu Salvei, nr. 3;
- Biserica reformată, 1900, sat Săsarm, nr. 196 B, comuna Chiuza;
- Casă, sf. sec. XIX, sat Borleasa, nr. 114, comuna Târlişua;
- Casă, sec. XIX, sat Leşu, nr. 201, comuna Leşu;
- Casă evreiască, sf. sec. XIX, sat Telciu, nr. 557, comuna Telciu;
- Casă, sec. XIX, sat Zagra, 379, comuna Zagra.

▪ *ansambluri*

- Ansamblu rural „Runcu Salvei”, sec. XVIII-XIX, sat Runcu Salvei, nr. 229-301.

Monumente de for public

▪ *monumente*

- Bustul lui Vasile Naşcu în fața Casei Tineretului, sat Feldru, nr. 783, comuna Feldru;
- Bustul lui George Coşbuc în curtea Liceului „G. Coşbuc”, oraş Năsăud (figura 143).

Fig. 143. Bustul lui George Coşbuc în fața Colegiului Național „George Coşbuc” din oraşul Năsăud

Monumentelor funerare sau memoriale

▪ *monumente*

- Muzeul memorial „Liviu Rebreanu”, sec. XX, sat aparținător Liviu Rebreanu, nr. 126 A, oraş Năsăud (figura 144).

Fig. 144. Casa memorială muzeu „Liviu Rebreanu”[1062], Năsăud, cartierul Liviu Rebreanu. Foto: autoarea

[1062] Pe plăcuța de pe peretele exterior al casei, vizitatorul este informat că: În această casă, reclădită în anul 1957, prin munca locuitorilor din Prislop-Năsăud, a trăit în mijlocul eroilor săi din romanul „Ion”, marele scriitor Liviu Rebreanu, fiu neuitat al poporului nostru.

Epoca contemporană (1918 – prezent)

Importanța patrimoniului construit din Țara Năsăudului se relevă în direcțiile posibile pentru valorificarea turistică: turism cultural; agroturism; turism ştiințific, în practicarea cărora durabilitatea economică (prin turism) se subordonează durabilității sociale şi culturale. Realizarea de trasee tematice în funcție de tipurile de obiective după specific sau vechime (de exemplu, specificul Țării Năsăudului; cultură şi civilizație țărănească; biserici; instituții de cultură şi rolul lor în dezvoltarea regională etc.) poate contribui la creşterea interesului pentru patrimoniul construit, dar şi pentru cel imaterial, spiritual, din regiune.

6.3.1.3. Cultura spirituală (folclorul)

Zestrea etnoculturală năsăudeană, specifică culturii materiale şi spirituale transilvănene, născută din sinergia factorilor economic, politic, social, demografic, cultural, etnic, religios etc., dă seama de modul de viață, bazat pe tradiție şi individualitate. Folclorul este definit ca „totalitatea creațiilor artistice, a obiceiurilor şi a tradițiilor populare”[1063]. *Tradițiile* sunt definite ca ansambluri de datini, obiceiuri, credințe, tipare de comportament care se transmit din generație în generație şi care constituie un patrimoniu specific al unui popor sau grup social. Tradițiile sunt obiceiuri consacrate.

Dintre obiceiuri, Şt. Bachiş[1064] le menționează pe următoarele trei:

- *Horele:* Acestea se organizau, cu muzicanți, în duminici şi la sărbători. În timpul horei, mamele, mătuşile şi surorile mai mari privesc hora şi nu pleacă decât la sfârşitul ei. Obiceiul este ca muzicanților să li se dea țuică, pentru a-i determina să le cânte feciorilor din sat „de-a strigatul”. Strigăturile reflectă relațiile dintre tineri şi sunt caracterizate de satiră sau de umor: „Fetele care se țin/Nemăritate rămân/Iar cele ce se fălesc/Fete mari îmbătrânesc!”; „Mereți acasă femei/Şi vă grijiți de purcei/Şi vă cătați de găini/Că vi se ouă prin vecini!”.

- *Tercurile*: Acestea erau petreceri organizate seara de tineret şi de cei căsătoriți, din diferite motive: plecare în armată, lăsare la vatra etc. Şt. Bachiş menționează şi tercurile care aveau loc cu ocazia Crăciunului şi a Anului Nou, fiind organizate pentru tineri, iar, de Bobotează, pentru cei căsătoriți. Şi aceste petreceri erau cu muzicanți; începeau la orele 23-24 şi țineau până dimineața. Acelaşi autor rebrean observă că acest obicei a dispărut.

- *Nunta:* O nuntă tradițională avea următoarele „elemente”: se chemau naşii la ospăț prin strigături tradiționale; participa socăcița; starostele conducea nuntaşii şi mireasa la mire; existau călăreți cu cai „înstruțați”; mireasa şi mirele îşi iau rămas bun de la părinți; ospățul continua până a doua zi[1065]. Nunta nu mai este

---

[1063] Breban, V., Canarache, Ana, *op. cit.*, p. 273.

[1064] 1977.

[1065] *Cân am fost de măritat/Cân am fost de măritat/M-o şerut fişior din sat/Şî măicuța nu m-o dat/Ş-o vinit unu din lume/Cu doi cai cu hamuri bune/Două vorbe i-o şoptit/Şî cu iel m-o logodit./Două vorbe iel i-o spus/Şî cu el, pe loc m-am dus/La doi ani şî două zâle/Vine mama pi la mine./Cum îi fată, la bărbat?/De frică şî de ruşâne,/Eu i-am zâs că-i tare bine/Draga mami, dacă-i bine/Une-i carnea di pe tine?/Carne-o fost şî s-o uscat,/De socrî, de rău bărbat./Carne-o fost şî s-o topit/De socrî şî de urât/Şî de câte-s pe pământ./De vrei, mamă să mă ai/Prinde la căruță cai,/Şi la alta*

păstrată în această formă. Ceea ce s-a menținut, în întreaga regiune năsăudeană, este ospățul, care durează întreaga noapte, iar, în timpul acestuia, apare un moment marcat de strigăturile adresate nașilor care trebuie să cumpere „găina”. Acest obicei de nuntă se numeşte „strigatul găinii”, iar cea care „strigă” este socăcița sau colcerița. Strigăturile sunt caracterizate de umor şi originalitate, fiind alese sau compuse în funcție de perechile de naşi. Se mai păstrează la unele nunți din mediul rural.

Resursele etnografice sunt considerate „cea mai consistentă latură a patrimoniului turismului rural”[1066], şi, de aceea, acestea trebuie păstrate şi exploatate în mod rațional şi eficient pentru lansarea turismului în zonă.

6.3.1.4. Exploatarea potențialului turistic al Munților Rodnei – posibil model de exploatare turistică a Țării Năsăudului

Prezentăm potențialul natural şi antropic al Munților Rodnei pentru practicarea turismului, luând în considerare ambele regiuni de tip „țară”, de o parte şi de alta a acestor munți (Țara Năsăudului în special şi Țara Maramureşului), datorită unității abordării impuse de arealul montan, concentrându-ne asupra factorilor implicați în exploatarea acestuia, precum şi asupra managementului durabil al resurselor turistice. Dezvoltarea, pe termen lung, a activităților turistice în această zonă montană, este analizată din perspectiva potențialului turistic al spațiului studiat. Vom trasa câteva coordonate dezirabile pentru dezvoltarea durabilă a turismului în zona Munților Rodnei. Am realizat reactualizarea coordonatelor dezvoltării turismului în zona Munților Rodnei, pe baza legislației în vigoare şi a unor cercetări şi sinteze recente[1067]

---

patru boi/Şî du zestrea inapoi./Şî o du până la gară/Şî dă-i foc, să iasă pară/Ca să vadă mamile/Ce noroc au fetile./Şî să-nvețe maişile/Să nu-ş dea copcilile,/Cum m-o dat mama pe mine/Tăt la rău şî nu la bine (Linul Firoana, 80 de ani, 2005, Rebrişoara) Prin conținutul ei deosebit de complex, şi prin proporțiile pe care le ia, nunta este considerată unul dintre cele mai însemnate evenimente din viața satului.Principalele momente ale nunții tradiționale, pe Valea Someşului în ansamblu, şi incluzând Țara Năsăudului ca subzonă, sunt: pețitul, logodna, strigătul nunții la biserică, chemarea la nuntă, făcutul steagului, pregătirea mâncării (socăcitul) şi a băuturii, activitățile de la casa mirelui şi a miresei, închinatul, iertăciunea, cununia la primărie şi la biserică, stăroşitul la intrearea în sala de nuntă, masa pentru invitați, adunatul banilor şi a darurilor, „strigatul la găină”, îmbroboditul miresei cu năframa de nevăstă, spartul nunții şi deplasarea tinerei neveste la socri. Am ținut să reliefez acest eveniment din viața satului năsăudean pentru că nu întotdeauna se întâmpla ca o căsătorie să fie făcută cu consimțământul ambelor părți. De multe ori, în viața tinerilor hotărăsc părinții, astfel că tinerii se căsătoresc împlinind voia lor, dar efectul de taină al căsătoriei nu îşi atinge scopul. (A. H., bărbat, 34 ani, Rebrişoara).

1066 Cocean, P., Dezsi, Şt., 2001, *Prospectare şi geoinformare turistică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, p. 39.

1067 Ciangă, N., Ilovan, Oana-Ramona, 2004, *Structural Changes within the Romanian Tourism during the Transition Period*, în Buletinul Societății de Geografie din Romania, tom 10 (80), p. 57-62, Special Issue Dedicated to the Congress of the International Geographical Union „One Earth – Many Worlds”, Glasgow, 15-20 August 2004, CD Press, Bucureşti, 2004; Cocean, P. (coord.), 2001, *Plan de Amenajare a Teritoriului Regiunii de Nord-Vest,* etapa a II-a, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”; Cocean, P. (coord.), 2004, *Strategia de dezvoltare a microregiunii Tăşnad* ...; Boțan, C. N., Ilovan, Oana-Ramona, Pop, Ana-Maria, 2005, *The Geographical Region...*; Ciangă, N., Cocean P., 2001, *L'edification du systeme des stations*

asupra problematicii turistice şi a dezvoltării durabile, în general, şi a zonei montane rodnene şi a regiunii năsăudene şi a celei maramureşene, în special.

Potențialul turistic al zonei Munților Rodnei

Complementaritatea potențialului turistic antropic şi natural este asigurată de cele două entități spațiale şi etnografice distincte, care se interferează în zona Munților Rodnei: Țara Maramureşului şi Țara Năsăudului. Dacă în cazul celei dintâi, atractivitatea turistică este asigurată de arhitectura tradițională din lemn (biserici, porți, case), pentru cea de-a doua, izvoarele cu apă minerală, cu proprietăți curative, au devenit cunoscute mai ales după amenajarea stațiunii balneo-climaterice Sângeorz-Băi, precum şi de o tradiție culturală veche (şcolile Năsăudului), pigmentată cu elemente de folclor ciobănesc şi de port popular specific (clopul cu pană de păun).

Potențialul turistic natural

Percepuți ca „Făgăraşul nordului" (şi datorită abruptului nordic, falia Dragoş Vodă), Munții Rodnei sunt principalul „obiectiv" de atracție în regiunea studiată şi îşi mențin superlativul prin potențialul peisagistic al reliefului, potențialul turistic climatic şi bioclimatic, potențialul turistic al resurselor de apă şi al resurselor turistice biogeografice.

Atractivitatea Munților Rodnei înşişi este generată de *factori morfologici* ca relieful alpin şi glaciar şi cel carstic, cu o apariție insulară. Potențialul peisagistic al reliefului este constituit din *creasta masivului Rodnei* (cu o orientare est-vest şi extindere între Pasul Rotunda, 1271 m, şi Pasul Şetref, 817 m, sinuoasă şi ferăstruită, zimțată, având o lungime de aproximativ 52 km), *circurile glaciare* (Pietrosu, Buhăescu, Negoescu etc.), *peşterile, majoritatea în calcarele din jumătatea sudică a munților* (Peştera Izvorul Tăuşoarelor, de peste 16,5 km lungime, cu posibilități de amenajare turistică ample; Peştera Jgheabului lui Zalion, cu o lungime de 4513 m; Peştera Zânelor, cu o lungime de 4368 m; Peştera de sub Paltin, denumită şi Peştera Laptelui, lungă de 20 m; Peştera de la Piatra Busuiocului sau Peştera de la Obârşie, de 31 m lungime şi Peştera Baia lui Schneider sau Peştera din Dealul Popii, de 489 m lungime), c*heile şi defileele* (Cheile Bistricioarei, defileele Strâmba, Rebra, Cormaia, Anieş, Izvorul Băilor sau Baia, şi ale Someşului Mare la Ilva Mică, Sângeorz-Băi şi Maieru, şi „Ulița de Piatră"), *abrupturile* (abruptul calcaros Piatra Rea; creasta Piciorul Moşului; creasta Turnu Roşu), *formele de relief cu un aspect ciudat* („Poarta lui Beneş" sau Poarta Corongişului, pe interfluviul dintre văile Izvorul Băilor şi Anieş), *izbucurile* („Izvorul Albastru al Izei"), *cascadele:* Izvorul sau Cascada Cailor (cu o cădere de peste 80 m), Guşet, Cormaia, Anieş, şi Cascada Puzdrele (la 1520 m altitudine).

Potențialul turistic al resurselor de apă este constituit, în primul rând, din resursele semnificative de ape minerale, însă turismul piscicol este, de asemenea, susținut de rețeaua hidrografică bogată. Tectonica regiunii şi litologia s-au pus în evidență, în întreaga regiune a Țării Năsăudului. Menționăm resursele zonei

touristique de la Roumanie, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca; Ciangă, N., Dezsi, Şt., 2005, *Turismul rural-aspecte teoretice şi conceptuale*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 139-144.

Munților Rodnei, fără a face abstracție de cele ale Munților Bârgăului din proximitate (întrucât fluxurile turistice sunt polarizate de Valea Someşului Mare). Izvoarele minerale de la Rodna şi Valea Vinului sunt cunoscute din perioada romană. Au fost identificate următoarele tipuri de ape minerale: *bicarbonatate*, dintre care, calcice sunt la Sângeorz-Băi (figurile 145 şi 146), Anieş, Şanț, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Lunca Ilvei, sodice la Valea Vinului, Ilva Mare şi clorurate la Parva, Sângeorz-Băi, Anieş, Lunca Ilvei; *feruginoase* la Maieru, Anieş, Poiana Ilvei, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Măgura Ilvei, Romuli; *carbogazoase* la Sângeorz-Băi, Rodna, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Măgura Ilvei, iar mofete la Romuli, Parva, Sângeorz-Băi, Ilva Mare.

Fig. 145. La intrare în oraşul Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

Fig. 146. La intrare în oraşul Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

Învelişul fitogeografic şi zoogeografic este valoros atât peisagistic, cât şi ştiințific, prin urmare, cu posibilitatea dezvoltării turismului ecologic, a celui de drumeții montane şi a celui ştiințific. Între țările membre ale Uniunii Europene şi între cele care candidează, României îi este caracteristică cea mai mare diversitate biogeografică, datorită contactului, pe teritoriul său, a 5 dintre cele 11 regiuni biogeografice ale continentului: alpină, continentală, panonică, pontică şi stepică. Parcul Național Munții Rodnei este unul dintre cele 13 ale României. Scopul principal pentru care a fost înființat Parcul este de a conserva diversitatea biologică (habitatele naturale, flora şi fauna sălbatică). 80% din suprafața Parcului este pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud. Suprafața actuală este cea stabilită în anul 2002, de către Ministerul Apelor şi Protecției Mediului. Este inclus între Ariile Speciale de Protecție Avifaunistică aprobate de Academia Română, delimitate şi avizate în 2004.

Ariile naturale protejate şi monumentele naturii[1068], de pe teritoriul Țării Năsăudului, şi incluse Munților Rodnei sunt administrate fie de ocoalele silvice, fie de sectorul privat. Toate au fost declarate arii protejate prin Decizia nr. 58/1976 a Consiliului Județean şi prin Hotărârea nr. 3/1995 a aceluiaşi (vezi tabelul de mai sus).

[1068] În conformitate cu Legea nr. 5/2000 privind aprobarea PATN – Secțiunea a III-a – Zone protejate, publicată în Monitorul Oficial nr. 152/12.04. 2000.

Ordonanța de urgență nr. 236/2000[1069] privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei şi faunei sălbatice, a stabilit următoarele categorii de arii naturale protejate, în funcție de scopul delimitării lor: rezervație ştiințifică; rezervație naturală; parc național; parc natural; monument al naturii; rezervație a biosferei; zona umedă de importanță internațională (sit Ramsar) şi sit al patrimoniului mondial natural. Din totalul de 1132174,80 ha de teren aparținând Parcurilor Naționale şi Naturale şi Rezervațiilor Biosferei de pe teritoriul României, Parcul Național Munții Rodnei are o suprafață de 46399 ha, inclusă județelor Bistrița-Năsăud, Maramureş şi Suceava. În acest parc, au fost delimitate patru arii protejate: Ineu-Lala (2568 ha), Bila-Lala (325,10 ha) Izvorul Bătrâna (0,50 ha) şi Pietrosul Mare[1070] (3300 ha).

Între endemitele specifice masivului, relictele glaciare, speciile rare şi cele ocrotite prin lege, le amintim pe următoarele: tisa *(Taxus baccata)*, zada[1071] *(Larix decidua)*, smârdarul *(Rhododendron kotshyi)*, zâmbrul *(Pinus cembra)*, floarea de colț *(Leontopodium alpinum)*, angelica *(Angelica archangelica)*, narcisa *(Narcissus stellaris)*, bulbucii de munte *(Trollius europaeus)*, crucea voinicului *(Hepatica transsilvanica)*, ghințura galbenă[1072] *(Gentiana lutea)*, laleaua pestriță *(Fritillaria meleagris)*, sângele-voinicului *(Nigritella rubra)*, talpa-ursului *(Heracleum palmatum)* etc.

Între endemitele, relictele glaciare, unele animale ocrotite, amintim: capra neagră[1073] *(Rupicapra rupicapra)* inclusă în aceeaşi categorie (vezi nota de subsol) cu ursul carpatin *(Ursus arctos)*, râsul *(Lynx lynx)*, ciuful pitic *(Otus scops)*, cucuveaua *(Athene noctua)*, corbul *(Corvus corax)*, cocoşul de munte *(Tetrao urogallus)*, şi marmota[1074] *(Marmota marmota*, colonizată în aceşti munți), alături de buha *(Bubo bubo)*, barza albă *(Ciconia ciconia)*, precum şi alte specii ca cerbul carpatin *(Cervus elaphus)*, căpriorul *(Capreolus capreolus)*, mistrețul *(Sus scrofa)*, ursul *(Ursus arctos)*, lupul *(Canis lupus)*, jderul de copac *(Martes martes)*, şopârla de munte *(Lacerta vivipara)*, acvila de stâncă[1075] *(Aquila chrysaetos)*, acvila de munte *(Aquila chrysaetos)*, acvila mică *(Hieratus penatus)*, stârcul cenuşiu *(Ardea*

[1069] Legea nr. 462 din 18 iulie 2001 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 236/2000 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei şi faunei sălbatice. Publicat în Monitorul Oficial nr. 433, din 2 august 2001 (http://www.rosilva.ro/legislatie/462.htm).

[1070] În 1979, Munții Retezat şi Pietrosul Rodnei au fost recunoscute Rezervații ale Biosferei în programul UNESCO - Man and Biosphere (MAB - Omul şi Biosfera). Rezervația ştiințifică „Pietrosul Mare”, 3300 ha - categoria I-a IUCN. A fost înființată în anul 1932 şi are o zonă ştiințifică de protecție absolută. A treia Rezervație a Biosferei, de pe teritoriul României, este Delta Dunării.

[1071] Anexa nr. 2 a Legii 462/2001, se menționează că un tip de habitat natural a cărui conservare necesită declararea ariilor speciale de conservare este constituit de pădurile alpine cu *Larix decidua* şi *Pinus cembra*.

[1072] Specii de plante şi de animale de interes comunitar, ale caror prelevare din natură şi exploatare fac obiectul măsurilor de management (din Anexa 5 a Legii 462/2001).

[1073] Specii de plante şi de animale de interes comunitar, ale caror prelevare din natură şi exploatare fac obiectul măsurilor de management (din Anexa 5 a Legii 462/2001).

[1074] Specii de animale şi de plante care necesită o protecție strictă (din Anexa 4 a Legii 462/2001).

[1075] Specii de plante şi de animale a căror conservare necesită desemnarea ariilor speciale de conservare şi a ariilor de protecție specială avifaunistică (din Anexa 3 a Legii 462/2001).

cinerea), cocoşul de mesteacăn *(Lyrurus tetrix)*, păstrăvul *(Salmo trutta fario)*, lipanul *(Thymallus thymallus)*, boişteanul *(Phoxinus phoxinus)*.

Potențialul turistic antropic

Potențialul turistic antropic este constituit din vestigiile istorice, obiectivele religioase, monumentele de diverse tipuri, muzeele şi casele memoriale, ca obiective ale patrimoniului cultural, şi obiectivele şi manifestările culturale, în special etnografice, în cazul zonei studiate. „Țara Năsăudului" este renumită prin frumusețea deosebită a portului şi a dansului românesc „de pe Someş". Există potențialul necesar pentru o dezvoltare bună a turismului rural şi cultural.

Mărturii ale umanizării timpurii a regiunii năsăudene (unde se află cea mai mare parte a zonei studiate) sunt *descoperirile arheologice*: *epoca bronzului* (cca 1700-1150 a. Chr.) (existau aşezări numeroase): Rebrişoara; *perioada romană*: turnuri de apărare, pază şi observație în „barbaricum": Perişor, Zagra, Runcu Salvei, Salva, Năsăud-Dumbrava; *perioada prefeudală* (părăsirea oficială a Daciei de a administrația romană – secolul X): Anieş; secolul IX-XI – număr mare de aşezări: Rebrişoara; *feudalism timpuriu* (secolul X – prima jumătate a secolului XIV): elemente noi aparținând saşilor, maghiarilor şi secuilor.

Obiectivelor religioase şi celor cu impact cultural, le este specific lemnul şi piatra, ca material de construcție. Lemnul a fost utilizat intens pe cursul superior al Someşului Mare şi al afluenților acestuia: *Biserica* ortodoxă (sec. XVIII) din Feldru, Biserica de lemn din Gersa (sec. XVII), cea din Maieru (sec. XVIII), din Păltineasa (sec. XVII), din Rebrişoara (sec. XVIII), cele două din Runcu Salvei (sec. XVIII), din Zagra (sec. XVIII, transferată din Perişor), din Sângeorz-Băi (sec. XVIII), Borşa, Biserică romano-catolică (sec. XVIII) şi biserică ortodoxă, în stil neobizantin (1825) din Rodna; *podurile de lemn* din Coşbuc, Lunca Ilvei, Nepos (reconstruite la începutul sec. XX); *Muzeul Liviu Rebreanu,* inaugurat la 2 iunie 1957, din localitatea Liviu Rebreanu (inclusă administrativ oraşului Năsăud, fostul Prislop din romanul „Ion" al scriitorului), alte *case memoriale* transformate în muzee la Coşbuc (George Coşbuc, în fostul Hordou), Maieru („Cuibul visurilor"- Liviu Rebreanu) (figurile 147-155); *case de lemn* din Lunca Leşului (sec. XIX şi începutul secolului XX), din Romuli, de la începutul secolului XX, din Şanț, Rebra şi din Zagra; ruinele mănăstirii dominicane (sec. XIII-XIV), biserica şi turnul din Rodna; *monumentele comemorative:* Rebrişoara; *Mânăstirea* din Salva şi cea din Parva;

Fig. 147. La intrarea în satul Maieru
Foto: autoarea

Fig. 148. Muzeul „Cuibul visurilor”
din satul Maieru. Foto: autoarea

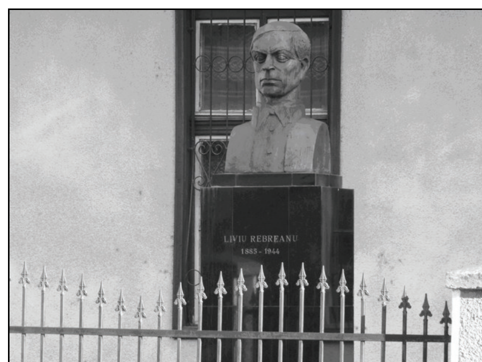

Fig. 149. Bustul lui Liviu Rebreanu în
fața muzeului „Cuibul visurilor” din
satul Maieru. Foto: autoarea

Fig. 150. Bustul lui Liviu Reabreanu în
fața Casei de cultură „Liviu Rebreanu”
din orașul Năsăud. Foto: autoarea

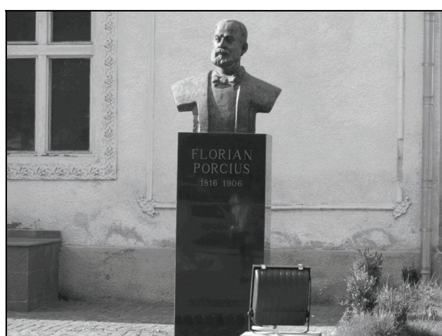

Fig. 151. Bustul lui Florian Porcius din
fața Căminului cultural din Rodna
Foto: autoarea

Fig. 152. Bustul lui Gherasim Domide
din fața Căminului cultural din Rodna
Foto: autoarea

Fig. 153. Biserica veche din Rodna[1076]. Foto: autoarea

Fig. 154. Monument în amintirea eroilor rodneni căzuți la datorie în primul război mondial (1914-1918), în satul Rodna. Foto: autoarea

Fig. 155. Ruina zidului cetății din Rodna[1077]. Foto: autoarea

muzeul local „Moştenire Vie-Casa Etnos" din Feldru, *Muzeul de artă comparată din* Sângeorz-Băi (etnografie şi colecții aparținând artiştilor locali), *Muzeul sătesc* din Rodna, *Muzeul etnografic* din satul Şanț, *Muzeul grăniceresc cu secții de istorie, etnografie artă, ştiințele naturii,* adăpostit (din 1946) în clădirea fostei cazărmi Svarda (sec. XVIII) din Năsăud, găzduind temporare expoziții de istorie, realizate în colaborare cu Direcția Arhivele Statului din Bistrița.

Fig. 156. Tânăr purtând clop cu păun, în Coşbuc, iulie, 1991. Sursa: http://www.eliznik.org.uk/RomaniaPortul/photos/hat_feather_small.jpg

Manifestările cultural-artistice au majoritatea un impact local, fiind câteva şi cu impact mai larg, interjudețean, național şi internațional: Sărbătoarea Sânzienelor de la 24 iunie, din Maieru; Festivalul „Cântecului, portului şi jocului someşan" din mai, de la Sângeorz-Băi; Festivalul Internațional de Folclor pentru Copii, din august, de la Sângeorz-Băi; Ziua mineritului, din august, de la Valea Vinului; Festivalul „Cântecului, portului şi jocului din Valea Ilvei", din august, de la Lunca Ilvei; Festivalul „Rapsodia trişcaşilor", din 12

[1076] Deasupra uşii stă scris: „La annulu 1859 sau renovatu si mai longitu pe ruinele templei derimate prein mongoli la 1242".

[1077] Renovată în 1925.

septembrie, de la Leşu; Hora de la Prislop, din august, de la Liviu Rebreanu; Zilele Teatrului Nescris din octombrie, de la Şanţ; Primăvara rebrişoreană; Festivalul Concurs de Muzică Populară „De Ispas la Năsăud” (figura 156), din iunie, de la Năsăud. În tabelul alăturat (tabelul 33), am selectat ansamblurile şi formaţiile artistice care îşi desfăşoară activitatea în prezent în întreaga regiune năsăudeană.

Tabel 33. Ansambluri şi formaţii artistice

Subzona etnografică	Mediul urban	Mediul rural
Subzona Năsăud	Năsăud - Ansamblul de cântece şi dansuri „Someşana” al Casei de cultură - Ansamblul de copii al Şcolii Generale, „Muguraşul”	Rebra - Ansamblul „Doina Rebrei” Telciu - Fanfara Salva - Ansamblul de copii „Păunaşii Salvei” Şanţ - Formaţia de Teatru Nescris
Subzona Rodna	Sângeorz-Băi - Ansamblul folcloric „Păuniţa” - Ansamblul de copii „Păuniţa mică”	Rodna - Fanfara minerilor Maieru - Ansamblul folcloric „Cununa” Leşu - Formaţia „Trişcaşii”
Subzona Ciceu-Beclean	Beclean - Ansamblul de cântece şi dansuri populare româneşti „Someşul” - Formaţia vocal-instrumentală „Orizont” - Ansamblul Clubului elevilor „Cununiţa”	Spermezeu - Ansamblul folcloric „Ţibleşul”

6.3.2. Infrastructura turistică

Comparând capacitatea şi structura bazei de cazare a aşezărilor de pe cei doi versanţi, nordic şi sudic, ai Munţilor Rodnei, aceasta este dezechilibrată: în arealul inclus Maramureşului istoric, predomină cabanele, pensiunile şi pensiunile agroturistice, pe când în Ţara Năsăudului, predomină hotelurile, urmate de vile (vezi Sângeorz-Băi). De asemenea, numeric, predomină structurile de cazare de la nord de munţi[1078]. În zona Munţilor Rodnei, există doar două staţiuni pentru turism curativ: Sângeorz-Băi şi Băile Borşa şi nici una doar pentru turism montan. În PATR-ul Regiunii de Nord-Vest[1079], se propune înfiinţarea a două astfel de staţiuni: la Şaua Curăţel, în Ţara Maramureşului, şi la Rodna, în Ţara Năsăudului, precum şi a trei staţiuni pentru turism curativ, la Valea Vinului, la Anieş şi la Poiana Ilvei, toate în regiunea năsăudeană.

[1078] Cocean, P. (coord.), 2004, *Plan de Amenajare a Teritoriului Regiunii de Nord-Vest...*, p. 123.
[1079] *Ibidem*, p. 126.

Potențialul stațiunii Sângeorz-Băi, de a domina Regiunea de Nord-Vest prin exploatarea turistică a apelor bicarbonatate şi carbogazoase, nu poate fi contestat, având în vedere polarizarea exercitată de această stațiune în secolele XIX şi XX (figurile 157 şi 158). În propunerile de înființare a unor stațiuni balneare mici, se includ următoarele aşezări năsăudene: Parva, Şanț, Lunca Ilvei, Măgura Ilvei (ultimele două în arealul Munților Bârgăului, însă polarizate de principalele axe ale Țării Năsăudului).

Fig. 157. La izvoarele de apă minerală din Sângeorz-Băi (în interiorul complexului balnear). Foto: autoarea

Fig. 158. La izvoarele de apă minerală din Sângeorz-Băi (în exteriorul complexului balnear). Foto: autoarea

În ceea ce priveşte mărimea şi structura capacităților de primire pentru turism, odihnă şi tratament, Sângeorz-Băi are cea mai mare capacitate a structurii de cazare din partea năsăudeană a zonei Munților Rodnei (cu peste 1500 de locuri), iar în partea maramureşeană, Borşa. Însă, locuri de cazare au majoritatea aşezărilor acestei zone montane (în gospodăriile populației, amenajate în acest scop). Pensiuni rurale familiale au apărut, în număr mare, la Sângeorz-Băi, Rodna, Maieru, Şanț, Lunca Ilvei[1080], iar în proximitatea zonei Munților Rodnei, însă cu posibilitatea utilizării turistice a acestor munți, în Munții Bârgăului şi Călimani, au apărut reşedințe secundare, cum sunt cele de la Leşu şi Colibița (figura 161).

Mărimea şi structura capacităților de primire în Țara Năsăudului, pentru turism, odihnă şi tratament tind să se dezvolte. Astfel, dacă la 1 iulie 2002, capacitatea de cazare a regiunii năsăudene era dată de două hoteluri în Sângeorz-Băi şi unul în Năsăud, precum şi de tabere de elevi şi preşcolari (o unitate în Sângeorz-Băi, una în Şanț şi două în Telciu, numărul unităților de cazare turistică în anul 2005 (la 31 iulie) evidențiază o situație similară: regiunea are, conform datelor de la Direcția de Statistică Bistrița, opt unități, dintre care, un hotel în Năsăud şi 2 în Sângeorz-Băi (dintre cele 11 ale județului, şi cele 10 din mediul urban), o vilă turistică în Sângeorz-Băi (singura din județ) şi 4 tabere de elevi şi preşcolari (singurele din județ, în localitățile menționate şi pentru anul 2002).

[1080] *Ibidem*, p. 121.

Fig. 159. Hotelul „Hebe” din Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

Fig. 160. Hotelul „Someşul” din Sângeorz-Băi. Foto: autoarea

În ceea ce priveşte capacitatea de cazare turistică în anul 2005 (la 31 iulie), pe localităţi[1081], regiunea năsăudeană deţine 73,95% (1967 locuri) din totalul capacităţii de cazare turistică din judeţul Bistriţa-Năsăud, şi anume 72,24% (1533 locuri) dintre locurile de cazare turistică în hoteluri, toate locurile din vile turistice (14 locuri), toate locurile din taberele de elevi şi de preşcolari (334 locuri). Urbanul năsăudean este foarte bine reprezentat (68,88% din totalul locurilor de cazare turistică din urbanul judeţului) (figurile 159 şi 160), reprezentativă fiind ponderea deţinută de locurile din hoteluri (70,39% din capacitatea hotelieră a urbanului judeţului), datorită aportului adus de staţiunea Sângeorz-Băi (1487 de locuri, dintre care 1353 în cele două hoteluri). De asemenea, locurile de cazare turistică din ruralul năsăudean reprezintă aproape jumătate (49,42%, adică 214 locuri, toate fiind în cele trei unităţi de Tabere de elevi şi preşcolari din localităţile Telciu şi Şanţ) din locurile oferite de ruralul judeţului (tabel 34).

[1081] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 141.

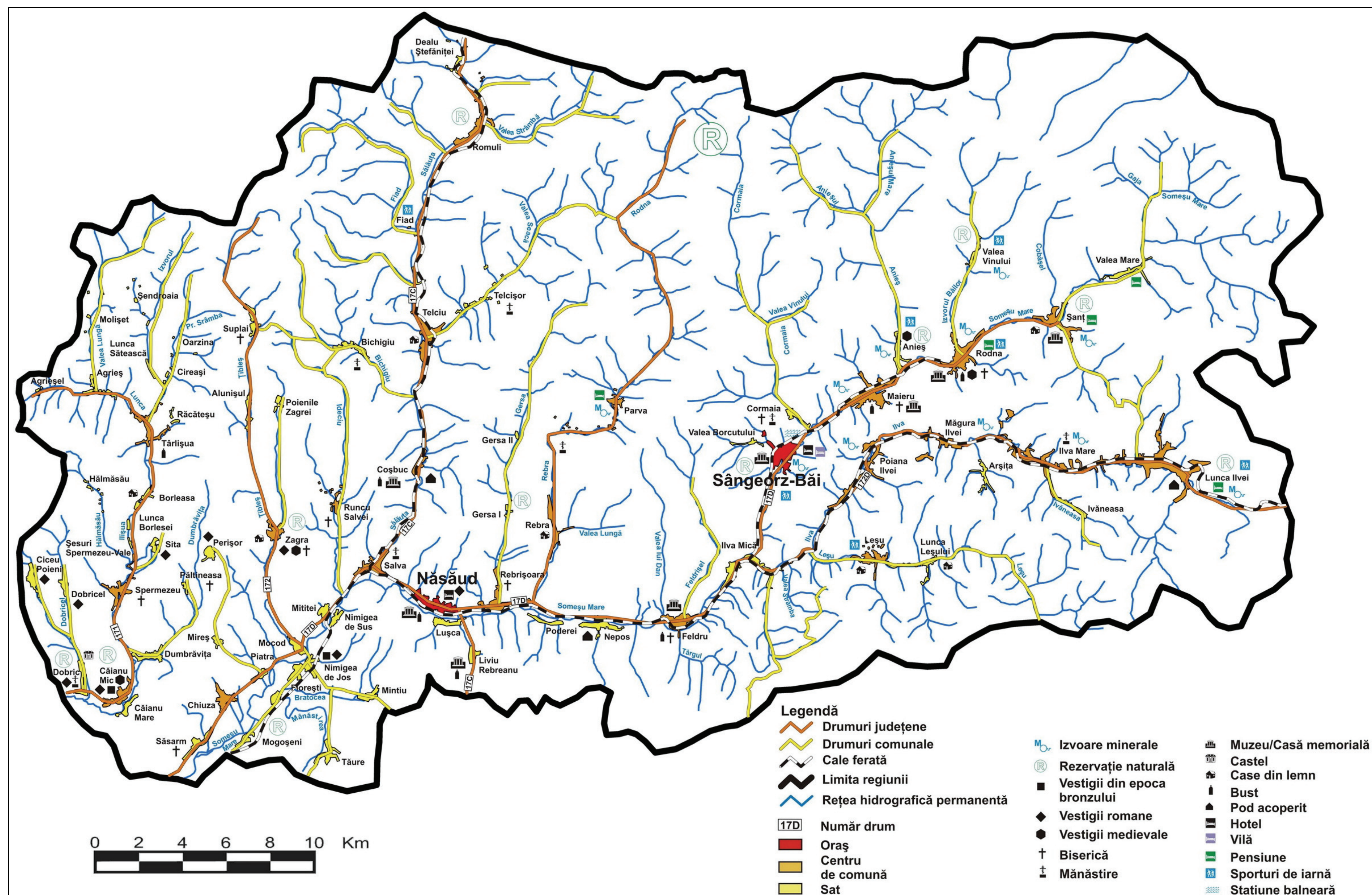

Fig. 161. Țara Năsăudului. Harta turistică

Tabel 34. Structuri de cazare (cu certificate de clasificare valabile la 31.03.2006)

Localitate	Denumire unitate	Tip structură	Categorie	Camere	Locuri
Lunca Ilvei	Casa Alexandra	Pensiune turistică rurală	2 Flori	5	15
Năsăud	Sălăuța	Hotel	1 Stea	6	12
Parva	Floare de Colț	Pensiune turistică rurală	2 Flori	4	8
Parva	Maria	Pensiune turistică rurală	2 Flori	3	5
Parva	Reghina	Pensiune turistică rurală	2 Flori	3	6
Parva	Rus	Pensiune turistică rurală	2 Flori	2	4
Parva	Sângeorzan Vasile	Camere de închiriat	1 Stea	3	5
Parva	Steluța	Pensiune turistică rurală	2 Flori	3	6
Parva	Vasile	Pensiune turistică rurală	2 Flori	3	6
Parva	Viorel	Pensiune turistică rurală	2 Flori	2	4
Rodna	Poiana Narciselor	Pensiune turistică rurală	1 Floare	3	9
Rodna	Suzi	Pensiune turistică rurală	2 Flori	4	9
Sângeorz-Băi	Hebe	Hotel	2 Stele	378	756
Sângeorz-Băi	Petrom	Vilă	3 Stele	7	14
Sângeorz-Băi	Someşul	Hotel	2 Stele	284	564
Şanț	Grapini	Pensiune turistică rurală	2 Flori	5	10
Valea Mare	Diana	Pensiune turistică rurală	2 Flori	4	8
Valea Mare	Montana	Pensiune turistică rurală	3 Flori	18	36

6.3.3. Coordonate ale dezvoltării turistice durabile în Țara Năsăudului

Turismul este o direcție de dezvoltare a Țării Năsăudului. Menționăm următoarele direcții de dezvoltare:

- *turism montan* (agrement, drumeții montane, sporturi de iarnă[1082], speoturism);

- *turism cultural*, polarizat de principalele centre urbane şi de arealele cu civilizație şi cultura rurală originală;

- *turism rural*: concentrarea asupra dezvoltării agro-turismului. Turismul rural este încurajat atât de cerere, internă şi externă, cât şi de inițiativele legislative şi private de după 1990[1083]. În prezent, însă, turismul rural este haotic.

- *turism curativ:* Sângeorz-Băi, Valea Vinului, Poiana Ilvei şi Anieş. Alte tipuri de turism cu potențial sunt: *turismul religios* la Salva, Parva, Poiana Ilvei; *turismul extrem[1084] sau de aventură*: parapantă, deltaplan, motocross, alpinism, mountain-bike; *speoturism*; *turismul piscicol* pe Someşul Mare şi afluenții acestuia; *turismul ştiințific*

[1082] O dezvoltare puternică a sporturilor de iarnă este asigurată de un *domeniu schiabil potențial* (http://www.incdt.ro/site-rodna/resurse%20nat.htm) extins foarte mult către Poiana Ştiol (1550 m altitudine şi parțial amenajat) şi sub vârful Puzdrele (între 1500 şi 2000 m altitudine), zăpada menținându-se până în luna mai. Câteva locații polarizatoare şi cu potnțial sunt: Baia Borşa, Rodna, Şaua Curățel.

[1083] Ciangă, N., Dezsi, Şt., *op. cit.*, p. 139-144.

[1084] Cocean, P. (coord.), 2004, *Plan de Amenajare a Teritoriului Regiunii de Nord-Vest...*, p. 126.

incluzând componenta educativă şi didactică, ca urmare a existenţei unei rezervaţii recunoscute internaţional; *turismul de tranzit*, prin construirea de moteluri şi campinguri; crearea unor *circuite turistice tematice*[1085], putând fi realizat cu succes un „Circuit al caselor memoriale"; *turismul ecvestru*; *turismul pentru reuniuni şi congrese* (cel din urmă cu şanse mai mici, datorită depărtării de un oraş important şi aeroport).

Între *posibilităţile de dezvoltare* a zonei Munţilor Rodnei, au mai fost amintite următoarele *două direcţii*[1086]: (a) propuneri de amenajări turistice în cadrul Parcului Naţional Munţii Rodnei (construirea de refugii alpine, refacerea şi extinderea cabanei Puzdrele, amenajarea şi dotarea locurilor de campare stabilite prin Regulamentul Parcului Naţional Munţii Rodnei, întreţinerea traseelor turistice, amenajarea unor platforme de lansare cu parapanta) şi (b) propuneri de amenajări turistice în zona tampon a Parcului Naţional Munţii Rodnei (posibilităţi de realizare a unor noi structuri de cazare şi alimentaţie în comunele Romuli şi Telciu).

Se recomandă următoarele acţiuni ce vizează promovarea turismului:

- valorificarea superioară, prin amenajarea şi reamenajarea unor trasee turistice intens frecventate de turişti şi amplasarea unor baze materiale adecvate (cabane montane) şi integrarea acestora în circuitele turistice;
- stimularea noilor tendinţe din turismul rural, a căror dezvoltare să fie armonios integrată planurilor de dezvoltare locală şi zonală, cu respectarea exigenţelor privind calitatea serviciilor şi a normelor ecologice;
- protecţia mediului şi combaterea factorilor de poluare pentru asigurarea unei dezvoltări durabile;
- conservarea şi protecţia resurselor naturale, a monumentelor istorice şi a valorilor etnografice şi folclorice specifice;
- un management eficient al imaginii regiunii, pentru atragerea turiştilor
- o oportunitate, în asigurarea personalului calificat în turism, este pregătirea universitară, în acest domeniu, asigurată în Bistriţa şi Sighetu Marmaţiei.

Zona Munţilor Rodnei şi regiunea năsăudeană se remarcă, în turismul românesc, printr-un potenţial ridicat, atât natural, cât şi antropic, existând toate premisele necesare dezvoltării unei activităţi turistice intense şi durabile. Însă, acest potenţial turistic nu este pus în valoare suficient, fiind exploatat, în cea mai mare parte, haotic.

6.4. Specificul economic al Ţării Năsăudului. Elemente de sinteză

6.4.1. Caracteristicile principale ale forţei de muncă năsăudene

Analiza profilului socio-economic al Ţării Năsăudului a fost realizată luând în considerare caracteristicile principale ale forţei de muncă năsăudene, în conformitate cu datele recensământului din 2002 (incluzând: regionarea populaţiei active pe activităţi ale economiei naţionale; importanţa pe care o au diversele activităţi economice pentru locuitorii regiunii; specificul aşezărilor năsăudene; populaţia inactivă) şi cu trăsăturile principale ale agenţilor economici activi din

---

[1085] *Ibidem, loc. cit.*
[1086] http://www.incdt.ro/site-rodna/posibilitati%20de%20dezv.htm.

economia regiunii, în conformitate cu datele statistice din decembrie 2006. În acest context, am avut în vedere disparitățile intraregionale puse în evidență prin:

- interpretarea semnificației numărului mediu de salariați, vizând ponderea agenților economici activi din economia Țării Năsăudului, pe clase de mărime, după numărul mediu de salariați;
- interpretarea datelor privind cifra de afaceri, vizând ponderea cifrei de afaceri, pe ramuri ale economiei naționale, din totalul cifrei de afaceri din Țara Năsăudului şi topul primilor cinci agenți economici activi din oraşele şi comunele Țării Năsăudului, după cifra de afaceri;
- analiza importanței diverselor domenii de activitate pentru economia năsăudeană (agricultură, vânătoare, silvicultură; pescuit şi piscicultură; industria extractivă; produse ale industriei prelucrătoare; energie electrică şi termică, gaze şi apă; construcții; comerțul cu ridicata şi cu amănuntul, repararea autovehiculelor, motocicletelor şi a bunurilor personale şi gospodăreşti; hoteluri şi restaurante; transport, depozitare şi comunicații; intermedieri financiare; tranzacții imobiliare, închirieri şi activități de servicii prestate în principal întreprinderilor; învățământ; sănătate şi asistență socială; alte activități de servicii colective, sociale şi personale.

6.4.1.1. Caracteristicile principale ale forței de muncă năsăudene - 2002

După caracteristicile principale ale forței de muncă năsăudene (conform structurii populației active pe activități ale economiei naționale, după datele recensământului din 2002), s-au evidențiat discrepanțele dintre urban şi rural, precum şi în interiorul ruralului, în dezvoltarea intraregională.

După *ponderea populației active în cele trei sectoare de activitate* (figura 162), oraşul Năsăud se erijează în poziția de centru polarizator al populației ocupate în sectorul terțiar şi în cel industrial, fiind urmat de Sângeorz-Băi, care, din acest punct de vedere, creează un anumit contrast, întrucât, pentru acest oraş, ponderea populației ocupate în agricultură este similară cu cea a populației ocupate în sectorul terțiar în oraşul Năsăud, cele două sectoare fiind cel mai bine reprezentate în cele două oraşe (cel terțiar în Năsăud şi cel primar în Sângeorz-Băi). Structura ocupațională a populației active din oraşul Sângeorz-Băi este asemănătoare cu cea a comunelor Rodna şi Maieru, din vecinătate, în timp ce, întreaga regiune năsăudeană, după acest criteriu, este una eminamente agricolă. Comunele Târlişua, Zagra şi Spermezeu, grupate în partea vestică a regiunii, sunt exemple relevante din acest punct de vedere.

În majoritatea comunelor, *sectorul secundar* este la fel de bine reprezentat ca *cel terțiar*, terțializarea însemnând, în majoritatea cazurilor, creşterea numărului de salariați în activitățile comerciale. De asemenea, numărul celor ocupați în învățământ şi în administrația publică creşte ponderea aferentă celor activi în sectorul terțiar.

Populația activă a Țării Năsăudului este de 58179 persoane, dintre care, majoritatea provin din mediul rural 47601 (81,82%) şi 10578 (18,18%) din cel urban. În conformitate cu ponderea populației active pe activități ale economiei naționale la nivel regional, se poate concluziona că regiunea este una rurală, dominată de activitățile agricole. De asemenea, structura populației active subliniază importanța infimă pe care o are industria pentru ocuparea forței de

muncă (cei ocupați în industria prelucrătoare deținând sub 10%), alte domenii de activitate cu o oarecare relevanță pentru structura economică a regiunii (cu procente de peste 3%) fiind doar activitățile comerciale, construcțiile şi învățământul. Urbanul năsăudean este dominat de forța de muncă ocupată în agricultură (peste o treime), activitatea industrială fiind importantă pentru peste 20% dintre locuitorii activi economic, în vreme ce acestea sunt urmate de activități economice identice cu cele care sunt relevante pentru întreaga regiune: comerț, învățământ şi construcții. Pe lângă cele menționate anterior, pentru ruralul năsăudean, apare silvicultura şi exploatarea forestieră, însă comunităților rurale fiindu-le caracteristică, înr-o proporție covârşitoare, agricultura. Mai jos, redăm, într-o ordine descrescătoare, domeniile de activitate care ocupă forța de muncă năsăudeană:

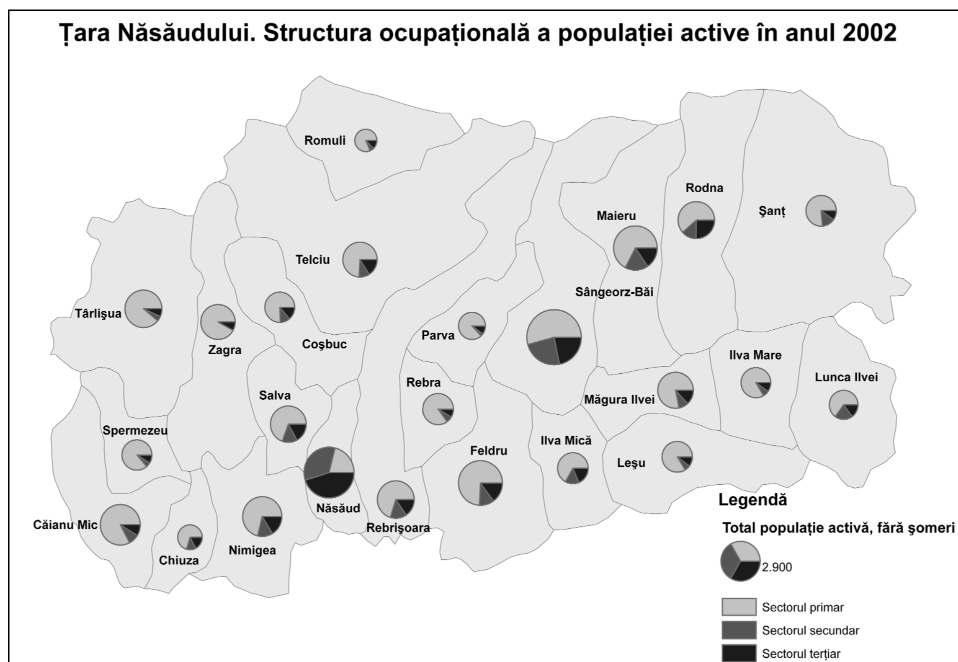

Fig. 162. Țara Năsăudului. Structura ocupațională a populației active, în 2002

- în Țara Năsăudului, populația activă, repartizată într-o ordine descrescătoare a ponderii pe activități ale economiei naționale, se prezintă astfel: agricultură - 63,7%; industria prelucrătoare - 9,26%; comerț cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor - 3,56%; construcții - 3,37%; învățământ - 3,16%; administrație publică - 2,29%; transport şi depozitare - 2,11%; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului - 1,93%; industria extractivă - 1,84%; sănătate şi asigurări sociale - 1,69%; alte activități de servicii colective - 0,92%; hoteluri şi restaurante - 0,69%; poştă şi telecomunicații - 0,56%; energie electrică şi termică, gaze şi apă - 0,53%; tranzacții imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere - 0,26%; activități financiare, bancare şi de asigurări - 0,25%; activități ale personalului angajat în gospodării - 0,22%; pescuit şi

piscicultură - 0,02%. 0,67% nu şi-au declarat activitatea. Şomerii în căutarea primului loc de muncă se constituie în 2,97% din totalul populaţiei active a regiunii năsăudene;

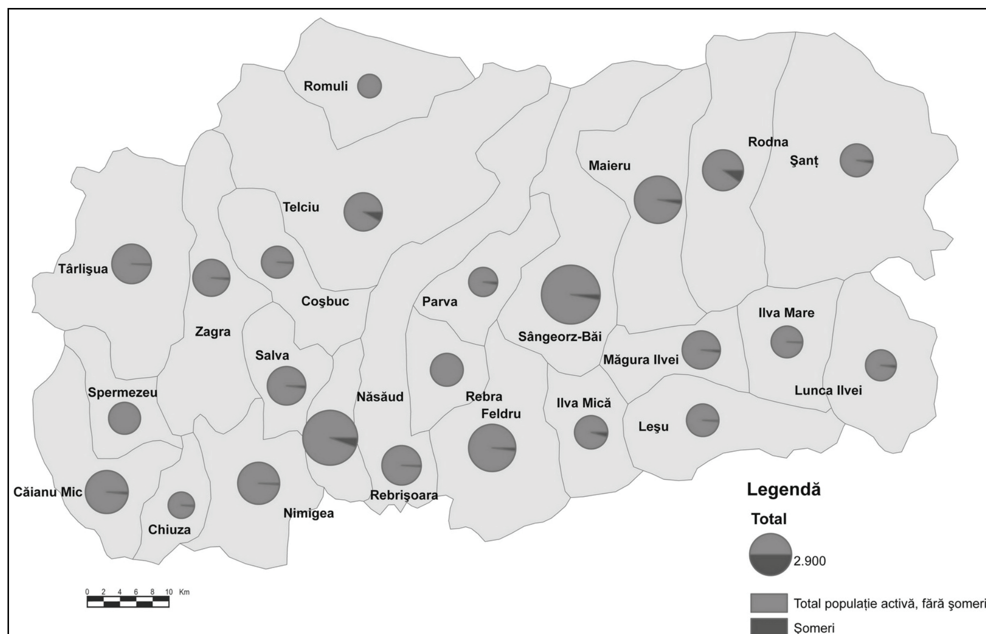

Fig. 163. Ţara Năsăudului. Ponderea numărului de şomeri din populaţia activă, în 2002

- în urbanul Ţării Năsăudului, populaţia activă are următoarea structură: agricultură - 36,12%; industria prelucrătoare - 20,64%; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor - 7,72%; învăţământ - 5,61%; construcţii - 5,42%; sănătate şi asigurări sociale - 4,49%; administraţie publică - 3,82%; hoteluri şi restaurante - 2,49%; transport şi depozitare - 1,90%; alte activităţi de servicii colective - 1,82%; energie electrică şi termică, gaze şi apă - 1,16%; poştă şi telecomunicaţii - 0,95%; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului - 0,86%; activităţi financiare, bancare şi de asigurări - 0,78%; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere - 0,62%; industria extractivă - 0,49%; activităţi ale personalului angajat în gospodării - 0,38% şi pescuit şi piscicultură - 0,02%. Activitatea nu a fost declarată pentru 0,56%, iar 4,15% din populaţia activă a celor două oraşe năsăudene o reprezintă şomerii în căutarea primului loc de muncă;

- în ruralul Ţării Năsăudului, structura populaţiei active este următoarea: agricultură - 69,83%; industria prelucrătoare - 6,73%; construcţii - 2,91%; comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor - 2,64%; învăţământ - 2,61%; silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului - 2,17%; transport şi depozitare - 2,15%; industria extractivă - 2,14%; administraţie publică - 1,95%; sănătate şi asigurări sociale - 1,07%; alte activităţi de servicii colective - 0,72%; poştă şi telecomunicaţii - 0,48%; energie electrică şi termică,

gaze şi apă - 0,39%; hoteluri şi restaurante - 0,29%; activităţi ale personalului angajat în gospodării - 0,18%; tranzacţii imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere - 0,17%; activităţi financiare, bancare şi de asigurări - 0,13%; pescuit şi piscicultură - 0,03%. 2,71% din populaţia activă, din mediul rural, sunt şomerii în căutarea primului loc de muncă, iar activitatea nu a fost declarată în cazul a 0,7%.

Conform recensământului din 2002, *cele mai afectate de şomaj (şomeri în căutarea primului loc de muncă)* erau Rodna şi Telciu (între 6,01 şi 10%), urmate de Năsăud, Parva, Maieru şi Ilva Mică. După acest criteriu, regiunea năsăudeană se încadrează în intervalul valoric 0,72-3% pentru majoritatea unităţilor administrative (figura 163).

6.4.1.2. Regionarea populaţiei active pe activităţi ale economiei naţionale - 2002

Regionarea populaţiei active *ocupate în agricultură la recensământul din 2002 permite identificarea câtorva areale*. Acest indicator este relevant pentru surprinderea vieţii economice a comunelor, pentru că majoritatea celor activi în domeniul agricol practică această activitate în comunitatea în care îşi au reşedinţa. Cu o pondere a populaţiei de peste 80% din totalul populaţiei active, se evidenţiază arealul vestic al Ţării Năsăudului (comunele Căianu Mic, Spermezeu, Târlişua şi Zagra). Cu o pondere situată în acelaşi interval valoric, se remarcă doar comuna Rebra, din centrul regiunii.

Un alt areal compact, format, de această dată, din trei comune: Măgura Ilvei, Ilva Mare şi Leşu, este situat în intervalul 70-80% din populaţia activă ocupată în agricultură. Valori cuprinse în acest interval mai caracterizează populaţia agricolă a comunelor Romuli, Parva şi Feldru (ultimele două sunt învecinate).

Numărul cel mai mare de comune este al celor care au populaţia agricolă cu procente între 60-70% din totalul populaţiei active. Trei dintre ele formează un areal compact: Chiuza, Nimigea şi Salva, apoi Telciu şi Rebrişoara, şi Ilva Mică şi Şanţ. Oraşul Sângeorz-Băi se situează, alături de Maieru şi de Lunca Ilvei, în clasa 50-60% populaţie agricolă din populaţia activă, fiind surclasat prin valorile mai mici pentru comuna Rodna şi pentru oraşul Năsăud, care, după acest criteriu, sunt cu mult mai reprezentative pentru nivelul de urbanizare al unei unităţi teritoriale.

Silvicultura, exploatarea forestieră şi economia vânatului dau caracterul de specificitate pentru structura ocupaţională a populaţiei active din partea estică a regiunii năsăudene: Şanţ, Rodna, Maieru, Lunca Ilvei şi Leşu, precum şi pentru partea central-nordică a Ţării Năsăudului, adică pentru comunele Telciu şi Romuli, cu un caracter montan al aşezării şi al resurselor. Comuna Parva este între primele trei comune după acest criteriu. De remarcat că în toate comunele şi în cele două oraşe ale regiunii, există locuitori activi în acest domeniu, însă, nedepăşind 2% din totalul populaţiei active.

O pondere semnificativă a populaţiei ocupate în *industria extractivă* este caracteristică doar comunelor Rodna şi Maieru. Celelalte unităţi administrative se situează sub pragul de 5%.

Industria prelucrătoare este bine reprezentată de populația activă a orașului Năsăud. Regionarea după ponderea celor ocupați în acest domeniu economic este facilă, identificându-se un areal vestic, cu o pondere a populației de până la 5% din populația activă (Căianu Mic, Spermezeu, Târlişua, Zagra) şi unul estic (Măgura Ilvei şi Ilva Mare) cu valori situate în acelaşi interval. Se remarcă şi două areale în care ponderea celor ocupați în industria prelucrătoare se situează între 5,01 şi 10% din totalul populației active: unul central-vestic, format din cinci comune situate în apropierea oraşului Năsăud (Chiuza, Nimigea, Salva, Coşbuc şi Telciu) şi unul central-sud-estic (Feldru, Ilva Mică şi Leşu).

După ponderea populației ocupate *în comerț*, cele mai active sunt Năsăud şi Rodna (ultima mai puternică decât oraşul Sângeorz-Băi, care îşi infirmă caracterul urban după acest criteriu). În afară de Rodna, toate celelalte comune se încadrează în cele două intervale valorice din partea inferioară a ierarhiei ponderii populației din acest sector din populația activă. Am identificat două areale în care comunele se situează în intervalul valoric de până la 3% din populația activă ocupată în comerț: un areal vestic, format din comunele Căianu Mic, Spermezeu, Târlişua, Zagra şi Nimigea, şi unul sudic şi central-sud-estic format din comunele Parva, Rebra, Feldru, Ilva Mică, Leşu, Măgura Ilvei, Ilva Mare şi Şanț (ultima din partea estică). Arealul central al regiunii se află pe o treaptă superioară în această ierarhie a ponderii populației ocupate în comerț şi este compus din comunele Salva, Coşbuc, Telciu, Rebrişoara, Sângeorz-Băi şi Maieru.

Ponderea populației ocupate *în învățământ* este relevantă în cazul oraşului Năsăud, recunoscut centru polarizator din punct de vedere educativ pentru regiunea năsăudeană actuală, iar, în trecut, pentru întregul județ şi, mai ales, pentru populația din perioada Regimentului II românesc de graniță (1762-1851). Cu câteva excepții (comunele în care populația ocupată în învățământ nu depăşeşte 2% din populația activă: Târlişua, Spermezeu, Coşbuc, Romuli şi Rebra), în toate unitățile administrative ale Țării Năsăudului, ponderea populației ocupate în acest domeniu este situată în intervalul 2,01-4%.

6.4.1.3. Importanța pe care o au diversele activități economice pentru locuitorii regiunii

Prezentăm importanța pe care o au diversele activități economice pentru locuitorii regiunii, pe oraşe şi comune, într-o ordine descrescătoare a ponderii populației active ocupate în ramura respectivă:

- *Agricultură*: Zagra (89,15%); Târlişua (87,43%); Spermezeu (85,15%); Rebra; Căianu Mic; Ilva Mare; Leşu; Romuli; Parva; Coşbuc; Feldru; Măgura Ilvei; Nimigea; Rebrişoara; Chiuza; Salva; Şanț; Ilva Mică; Telciu; Lunca Ilvei; Maieru; Sângeorz-Băi; Rodna (31,80%) şi Năsăud (18,58%);
- *Silvicultură, exploatare forestieră şi economia vânatului*: Telciu (7,55%); Parva (6,71%); Şanț (6,70%); Lunca Ilvei; Maieru; Leşu; Romuli; Rodna; Ilva Mare; Ilva Mică; Coşbuc; Năsăud; Rebrişoara; Chiuza; Rebra; Sângeorz-Băi; Târlişua; Salva; Măgura Ilvei; Zagra; Spermezeu; Feldru; Nimigea (0,24%) şi Căianu Mic (0,17%);

- *Pescuit şi piscicultură*: Telciu (0,38%); Romuli (0,11%); Năsăud (0,04%); Nimigea (0,03%) şi Maieru (0,03%);

- *Industria extractivă*: Rodna (21,39%); Maieru (5,05%); Măgura Ilvei (4,47%); Şanţ; Ilva Mare; Sângeorz-Băi; Chiuza; Parva; Coşbuc; Năsăud; Ilva Mică; Feldru; Rebrişoara; Spermezeu; Nimigea; Lunca Ilvei; Romuli; Salva; Căianu Mic; Rebra (0,06%) şi Telciu (0,04%);

- *Industria prelucrătoare*: Năsăud (25,88%); Lunca Ilvei (16,27%); Sângeorz-Băi (16,09%); Şanţ; Rebrişoara; Maieru; Rodna; Salva; Ilva Mică; Chiuza; Feldru; Nimigea; Coşbuc; Telciu; Leşu; Ilva Mare; Căianu Mic; Rebra; Romuli; Măgura Ilvei; Parva; Târlişua; Spermezeu (1,26%) şi Zagra (0,4%);

- *Energie electrică şi termică, gaze şi apă:* Năsăud (1,67%); Chiuza (1,58%); Maieru (1,51%); Rebrişoara; Sângeorz-Băi; Salva; Măgura Ilvei; Rodna; Feldru; Lunca Ilvei; Nimigea; Coşbuc; Căianu Mic; Telciu; Ilva Mare; Rebra; Ilva Mică; Zagra; Târlişua; Spermezeu (0,06%) şi Şanț (0,06%);

- *Construcţii*: Sângeorz-Băi (6,43%); Nimigea (5,23%); Măgura Ilvei (5,14%); Maieru; Ilva Mică; Năsăud; Căianu Mic; Coşbuc; Spermezeu; Telciu; Lunca Ilvei; Salva; Feldru; Târlişua; Chiuza; Rebra; Rodna; Ilva Mare; Şanţ; Rebrişoara; Romuli; Parva; Leşu (0,52%) şi Zagra (0,4%);

- *Comerţ cu ridicata şi amănuntul, repararea autovehiculelor şi a bunurilor*: Năsăud (11,07%); Rodna (6,72%); Sângeorz-Băi (4,82%); Chiuza; Salva; Coşbuc; Rebrişoara; Lunca Ilvei; Telciu; Maieru; Nimigea; Feldru; Şanţ; Parva; Măgura Ilvei; Ilva Mică; Romuli; Căianu Mic; Leşu; Spermezeu; Ilva Mare; Rebra; Târlişua (0,89%) şi Zagra (0,76%).

Numărul mediu de salariaţi, în comerţ (unităţi comerciale cu amănuntul: magazine alimentare, magazine nealimentare, magazine universale, magazine mixte, consignaţii, unităţi de alimentaţie publică, chioşcuri), este prezentat în tabelul alăturat (tabelul 35), din punct de vedere evolutiv.

- *Hoteluri şi restaurante*: Sângeorz-Băi (3,53%); Năsăud (1,28%); Rodna (0,99%); Ilva Mică; Telciu; Nimigea; Maieru; Parva; Salva; Leşu; Rebra; Rebrişoara; Lunca Ilvei; Spermezeu; Chiuza; Feldru; Zagra; Şanţ; Romuli; Căianu Mic şi Măgura Ilvei;

- *Transport şi depozitare*: Ilva Mică (7,2%); Coşbuc (4,71%); Romuli (4,62%); Feldru (3,93%); Salva (3,54%); Nimigea (3,05%); Măgura Ilvei (2,59%); Năsăud (2,48%); Lunca Ilvei; Telciu; Rebrişoara; Ilva Mare; Maieru; Rebra; Rodna; Sângeorz-Băi; Chiuza; Căianu Mic; Leşu; Zagra; Parva; Spermezeu; Târlişua şi Şanţ;

- *Poştă şi telecomunicaţii*: Chiuza (1,58%); Năsăud (1,38%); Nimigea (0,94%); Rodna; Spermezeu; Căianu Mic; Sângeorz-Băi; Ilva Mică; Rebrişoara; Ilva Mare; Lunca Ilvei; Telciu; Zagra; Maieru; Târlişua; Salva; Şanţ; Feldru; Leşu; Romuli; Coşbuc; Măgura Ilvei; Parva şi Rebra;

- *Activităţi financiare, bancare şi de asigurări*: Năsăud (1,36%); Ilva Mare (0,48%); Rodna (0,47%); Sângeorz-Băi; Rebrişoara; Chiuza; Salva; Coşbuc; Zagra; Lunca Ilvei; Telciu; Şanţ; Nimigea; Maieru; Spermezeu; Leşu; Ilva Mică; Măgura Ilvei; Târlişua; Căianu Mic şi Feldru;

Tabel 35. Evoluția numărului mediu de salariați, în comerț, în perioada 1991-2002[1087]

Oraș/comună	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Năsăud	329	271	369	326	310	405	546	416	381	274	309	289
Sângeorz-Băi	100	71	96	83	89	107	144	123	112	92	104	98
Căianu Mic	14	12	16	15	17	18	24	18	16	11	12	12
Chiuza	1	7	10	9	7	11	15	11	9	6	6	6
Coşbuc	10	9	12	10	40	24	32	24	21	15	19	19
Feldru	21	21	29	26	10	29	39	31	27	19	23	21
Ilva Mare	21	18	25	22	27	29	38	29	27	19	22	21
Ilva Mică	20	21	29	26	14	31	42	32	28	20	21	20
Leşu	1	15	21	20	4	32	43	32	30	22	24	21
Lunca Ilvei	20	22	30	27	8	35	47	35	31	22	23	18
Maieru	38	43	59	52	36	62	83	64	58	41	45	41
Măgura Ilvei	19	14	19	17	6	22	29	22	20	14	16	14
Nimigea	19	16	22	21	14	26	35	24	21	15	19	15
Parva	2	7	10	8	2	10	13	11	9	6	8	8
Rebra	1	6	6	6	1	10	13	9	9	6	7	7
Rebrişoara	42	30	30	27	22	33	45	34	31	22	23	21
Rodna	79	76	74	65	240	81	109	93	85	61	68	62
Romuli	11	9	7	5	15	11	15	11	10	7	10	8
Salva	12	14	14	11	11	12	16	12	12	9	10	9
Spermezeu	13	15	12	10	24	15	20	15	13	9	11	10
Șanț	-	8	6	6	16	7	9	7	7	5	6	6
Târlişua	25	15	12	10	3	14	20	15	15	11	12	11
Telciu	44	31	28	25	34	37	51	38	34	24	25	23
Zagra	15	16	14	12	8	17	24	18	17	13	15	14

[1087] Fişa localității, 1991-2002.

- *Tranzacții imobiliare, închirieri, servicii pentru intermediere*: Năsăud (1,06%); Chiuza (0,61%); Măgura Ilvei (0,54%); Rodna; Salva; Sângeorz-Băi; Nimigea; Rebra; Romuli; Rebrişoara; Maieru; Ilva Mare; Coşbuc; Ilva Mică; Căianu Mic; Lunca Ilvei; Şanț; Feldru; Telciu şi Târlişua;

- *Administrație publică*: Năsăud (5,27%); Romuli (2,75%); Chiuza (2,72%); Salva (2,71%); Leşu; Rodna; Nimigea; Sângeorz-Băi; Măgura Ilvei; Şanț; Lunca Ilvei; Rebrişoara; Coşbuc; Telciu; Ilva Mică; Parva; Maieru; Târlişua; Ilva Mare; Feldru; Zagra; Căianu Mic; Spermezeu şi Rebra;

- *Învățământ*: Năsăud (8,14%); Maieru (3,89%); Rebrişoara (3,64%); Rodna (3,54%); Sângeorz-Băi (3,41%); Măgura Ilvei; Chiuza; Salva; Nimigea; Feldru; Leşu; Căianu Mic; Telciu; Parva; Ilva Mică; Lunca Ilvei; Zagra; Şanț; Ilva Mare; Spermezeu; Coşbuc; Târlişua; Romuli şi Rebra;

- *Sănătate şi asigurări sociale*: Năsăud (7,2%); Chiuza (2,89%); Sângeorz-Băi (2,14%); Nimigea; Rodna; Feldru; Salva; Rebrişoara; Telciu; Ilva Mică; Maieru; Parva; Măgura Ilvei; Lunca Ilvei; Căianu Mic; Ilva Mare; Leşu; Romuli; Zagra; Şanț; Târlişua; Spermezeu; Coşbuc şi Rebra;

- *Alte activități de servicii colective*: Rodna (3,03%); Năsăud (2,34%); Rebra (1,87%); Sângeorz-Băi; Salva; Ilva Mică; Ilva Mare; Rebrişoara; Târlişua; Maieru; Leşu; Nimigea; Chiuza; Căianu Mic; Lunca Ilvei; Parva; Zagra; Telciu; Măgura Ilvei; Spermezeu; Romuli; Coşbuc; Feldru şi Şanț;

- *Activități ale personalului angajat în gospodării*: Maieru (0,66%); Sângeorz-Băi (0,64%); Feldru (0,38%); Parva; Leşu; Spermezeu; Şanț; Rodna; Nimigea; Târlişua; Ilva Mare; Rebra; Romuli; Telciu; Măgura Ilvei; Salva; Năsăud; Rebrişoara şi Căianu Mic;

- *Activitate nedeclarată*: Spermezeu (2,22%); Lunca Ilvei (1,72%); Telciu (1,59%); Zagra; Feldru; Năsăud; Maieru; Rebra; Târlişua; Nimigea; Leşu; Şanț; Chiuza; Rodna; Ilva Mică; Măgura Ilvei; Romuli; Rebrişoara; Ilva Mare; Salva; Căianu Mic; Coşbuc; Sângeorz-Băi şi Parva;

- Şomeri: Rodna (9,82%); Telciu (8,18%); Năsăud (5,53%); Ilva Mică; Parva; Maieru; Şanț; Sângeorz-Băi; Lunca Ilvei; Salva; Măgura Ilvei; Feldru; Chiuza; Zagra; Căianu Mic; Coşbuc; Leşu; Rebrişoara; Nimigea; Târlişua; Ilva Mare; Rebra; Romuli şi Spermezeu.

6.4.1.4. Specificul aşezărilor năsăudene

În funcție de cele trei sectoare ale economiei naționale, specificul aşezărilor năsăudene este dat de următoarele caracteristici:

- sectorul primar domină economia regiunii, aceasta fiind o caracteristică definitorie şi pentru urbanul Țării Năsăudului (pentru acesta din urmă, caracterul agricol este impus, în primul rând, de oraşul Sângeorz-Băi);

- sectorul secundar este nesemnificativ pentru ocuparea forței de muncă a regiunii, doar media celor două oraşe indicând mai mult de un sfert din forța de muncă urbană;

- sectorul terțiar este important pentru centrul polarizator principal;

- oraşul Năsăud are un caracter mixt, de servicii şi industrie;

- oraşul Sângeorz-Băi are un caracter agricol şi industrial, sectorul terţiar deţinând cea mai mică pondere.

Redăm o ierarhie a ponderilor pe care le deţin cele trei sectoare de activitate pentru ocuparea forţei de muncă a regiunii:

- sectorul primar: Ţara Năsăudului - 69,57%, rural Ţara Năsăudului - 76,24%, urban Ţara Năsăudului - 39,12%; Zagra (91,22%); Târlişua (89,02%); Parva (86,96%); Spermezeu; Rebra; Leşu; Ilva Mare; Căianu Mic; Romuli; Măgura Ilvei; Şanţ; Coşbuc; Feldru; Telciu; Nimigea; Chiuza; Rebrişoara; Salva; Maieru; Ilva Mică; Lunca Ilvei; Rodna (61,5%); Sângeorz-Băi (54,28%) şi Năsăud (21,17%);

- sectorul secundar: Ţara Năsăudului - 13,55%, urban Ţara Năsăudului - 28,4%, rural Ţara Năsăudului - 10,3%; Năsăud (33,66%); Sângeorz-Băi (23,94%); Lunca Ilvei (20,2%); Maieru; Ilva Mică; Rebrişoara; Şanţ; Salva; Rodna; Nimigea; Chiuza; Feldru; Coşbuc; Telciu; Măgura Ilvei; Căianu Mic; Ilva Mare; Rebra; Leşu; Romuli; Spermezeu; Târlişua (4,21%); Parva (3,06%) şi Zagra (0,91%);

- sectorul terţiar: Ţara Năsăudului - 16,88%; urban Ţara Năsăudului - 32,49%; rural Ţara Năsăudului - 13,46%; Năsăud (45,16%); Rodna (25,14%); Sângeorz-Băi (21,78%); Ilva Mică; Salva; Chiuza; Nimigea; Telciu; Maieru; Rebrişoara; Feldru; Lunca Ilvei; Coşbuc; Măgura Ilvei; Romuli; Leşu; Parva; Şanţ; Ilva Mare; Spermezeu; Căianu Mic; Rebra (8,64%); Zagra (7,87%) şi Târlişua (6,77%).

6.4.1.5. Populaţia inactivă

În 2002, ponderea cea mai mare a populaţiei inactive revine oraşului Năsăud, cu 5,18% din populaţia totală, urmat de Sângeorz-Băi şi de comunele Feldru, Maieru şi Rodna, cu valori între 4,01 şi 5%. O a treia grupă (3,01-4%) include comunele Căianu Mic, Nimigea şi Telciu. În majoritatea comunelor năsăudene, ponderea populaţiei inactive este cuprinsă între 1,01 şi 2% din populaţia activă, caracteristică arealului Ilvelor (cu excepţia comunei Ilva Mare, cu o rată de sub 1%) şi părţii central-vestice a regiunii.

6.4.2. Caracteristicile principale ale agenţilor economici activi din economia regiunii (anul 2006)

La acest punct, am menţionat caracteristicile economiei năsăudene, aşa cum s-au reliefat din analiza semnificaţiei numărului mediu de salariaţi, a cifrei de afaceri şi a diverselor domenii de activitate ale agenţilor economici activi din economia regiunii.

6.4.2.1. Semnificaţia numărului mediu de salariaţi. Disparităţi intraregionale

Analiza profilului socio-economic al Ţării Năsăudului, după caracteristicile principale ale agenţilor economici activi în economia regiunii (caracteristici care sunt redate de numărul de salariaţi şi cifra de afaceri, conform bilanţului financiar din decembrie 2006) pune în evidenţă câteva disparităţi intraregionale, dar şi interregionale. Dezvoltarea economică a regiunii năsăudene din ultimii ani, generatoare de noi locuri de muncă, se află în concurenţă cu dinamismul economic al municipiului reşedinţă de judeţ, Bistriţa. Rezultatul unei comparaţii între

oportunitățile oferite de comunitățile locale şi centrul cel mai puternic din județ va pune întotdeauna semnul +, marcă a atractivității Bistriței, şi semnul – în regiune, ca spațiu de respingere. Astfel, riscul „scurgerii" forței de muncă a avut şi are condiții favorizante de apariție, chiar în proximitatea sistemului regional, în arealele extrajudețene (Cluj, Bucureşti) şi în cele din afara României, dublând doar o situație precară pentru oraşul Năsăud, existentă din perspectiva polarizării intrajudețene.

Ponderea agenților economici activi din economia Țării Năsăudului, pe clase de mărime, după numărul mediu de salariați

Economia regiunii este dominată de firmele micro, pe locul doi fiind cele mici, iar cele mijlocii nu sunt mai multe de cinci într-o singură unitate teritorială (figura 164). După numărul agenților economici, oraşul Năsăud are cel mai important rol, concentrarea numerică urmând un model asemănător cu cel al repartiției firmelor micro: în jumătatea nord-estică, în Năsăud, Rebrişoara şi Telciu.

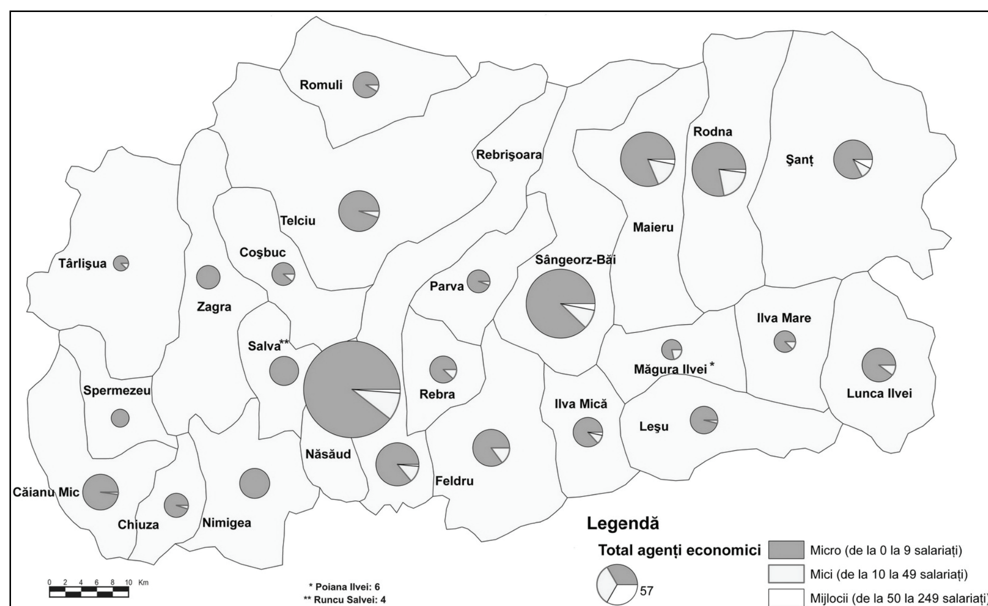

Fig. 164. Țara Năsăudului. Agenții economici după numărul de salariați – decembrie 2006

După acest criteriu numeric, *oraşul Năsăud este un pol de rangul I din punct de vedere economic, Sângeorz-Băi este de rangul II; Maieru şi Rodna sunt de rangul III şi Şanț (având în vedere şi cele patru firme mijlocii) este un pol de rangul IV*. De o importanță teritorială asemănătoare sunt Rebrişoara, Feldru şi Telciu, iar Căianu Mic este singurul centru cu relevanță economică comparabilă în arealul vestic al regiunii.

Cei mai mulți *agenți economici micro*, după criteriul numărului de salariați, se aflau, la sfârşitul lui decembrie 2006, în cele două oraşe ale regiunii. Se evidențiază

un areal nordic şi nord-estic unde sunt grupaţi cei mai mulţi agenţi economici micro, un al doilea areal, vestic, cu numărul cel mai mic al acestor agenţi economici, şi unul sud-estic, în care valorile medii din partea inferioară a ierarhiei predomină.

Agenţii economici mici sunt grupaţi în arealul central-estic, o enclavă alcătuită din comunele Rebra şi Parva întrerupând continuitatea acestei concentrări economice, la fel ca şi în cazul agenţilor economici micro.

Dezvoltarea economică a regiunii năsăudene este mai evidentă prin *regionarea agenţilor economici mijlocii*, aceştia fiind concentraţi în jumătatea nord-estică a Ţării Năsăudului, alături de Năsăud, Rebrişoara şi Ilva Mică. După acest indicator, nivelul oraşului Năsăud este asemănător cu cel al comunei Şanţ.

În afara acestor aşezări, în regiune nu există agenţi economici mijlocii. Se pune în evidenţă şi o clară *disparitate intraregională*: la vest de oraşul Năsăud, dezvoltarea economică a celor din sectorul privat este redusă comparativ cu arealul estic al regiunii. De asemenea, jumătatea nord-estică este mai dezvoltată decât cea sud-estică.

Majoritatea unităţilor economice din Ţara Năsăudului, conform bilanţului contabil de la sfârşitul anului 2006, se încadrează în categoria celor micro (88,53%), fiind urmate de cele mici (9,92%) şi de cele mijlocii (1,55%). În regiunea năsăudeană, *nu există nici o unitate economică încadrabilă în clasa celor mari*. Cele mai multe unităţi economice micro (de la 0 la 9 salariaţi[1088]) se înregistrează în ruralul năsăudean, 709, comparativ cu 433 unităţi în cele două oraşe (numărul unităţilor economice din această grupă, în oraşul Năsăud, este dublu faţă de numărul celor din Sângeorz-Băi). În ordine descrescătoare a numărului de unităţi economice micro din ruralul năsăudean, enumerăm comunele: Maieru, Rodna, Rebrişoara, Telciu, Căianu Mic, Şanţ, Feldru, Lunca Ilvei, Nimigea, Salva, Ilva Mică, Leşu, Rebra, Romuli, Chiuza, Zagra, Parva, Coşbuc, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Spermezeu, Târlişua, Poiana Ilvei, Runcu Salvei.

Numărul unităţilor economice mici este aproape dublu în rural (83) faţă de urban (45), iar oraşul Sângeorz-Băi (15) este depăşit, în ierarhia numărului de unităţi, de două comune: Rodna (20) şi Maieru (16). Ierarhia continuă descrescător cu comunele: Rebrişoara, Feldru, Şanţ, Lunca Ilvei, Ilva Mică, Măgura Ilvei, Rebra, Telciu, Coşbuc, Ilva Mare, Romuli, Căianu Mic, Chiuza, Leşu, Parva, Târlişua. În comunele Nimigea, Poiana Ilvei, Runcu Salvei, Salva, Spermezeu şi Zagra, nu există nici o unitate economică mică.

Unităţi economice mijlocii sunt în următoarele oraşe şi comune, dispuse în ordine descrescătoare: Sângeorz-Băi, Năsăud, Şanţ, Maieru, Rodna, Ilva Mică şi Rebrişoara.

Ierarhia oraşelor şi comunelor năsăudene, în funcţie de numărul total al unităţilor economice, este următoarea: Năsăud, Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Rebrişoara, Telciu, Şanţ, Feldru, Căianu Mic, Lunca Ilvei, Nimigea, Ilva Mică, Salva, Leşu, Rebra, Romuli, Chiuza, Zagra, Coşbuc, Parva, Ilva Mare, Măgura Ilvei,

[1088] Precizări metodologice. Includerea agenţilor economici în grupe de mărime are în vedere numărul de salariaţi, astfel: unităţile micro – cu până la 9 salariaţi; unităţile mici – între 10 şi 49 de salariaţi; unităţile mijlocii – între 50 şi 249 de salariaţi; unităţile mari – cu peste 250 de salariaţi (Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 144).

Spermezeu, Târlişua, Poiana Ilvei şi Runcu Salvei[1089]. În tabelul de mai jos (tabelul 36), prezentăm procentele deținute din totalul unităților economice de fiecare clasă de mărime a acestora, pe oraşe şi comune.

Tabel 36. Ponderea agenților economici activi din economia Țării Năsăudului, pe clase de mărime, după numărul mediu de salariați (%)

Oraş/comună	Tipul unității economice după numărul mediu de salariați (%)		
	micro (de la 0 la 9)	mici (10 la 49)	mijlocii (50 la 249)
Năsăud	89,47	9,29	1,24
Sângeorz-Băi	87,80	9,15	3,05
Căianu Mic	97,73	2,27	0,00
Chiuza	95,00	5,00	0,00
Coşbuc	88,89	11,11	0,00
Feldru	85,11	14,89	0,00
Ilva Mare	87,50	12,50	0,00
Ilva Mică	86,67	10,00	3,33
Leşu	96,15	3,85	0,00
Lunca Ilvei	89,74	10,26	0,00
Maieru	81,37	15,69	2,94
Măgura Ilvei	78,57	21,43	0,00
Nimigea	100,00	0,00	0,00
Parva	94,44	5,56	0,00
Poiana Ilvei	100,00	0,00	0,00
Rebra	88,00	12,00	0,00
Rebrişoara	85,94	12,50	1,56
Rodna	78,00	20,00	2,00
Romuli	91,30	8,70	0,00
Runcu Salvei	100,00	0,00	0,00
Salva	100,00	0,00	0,00
Spermezeu	100,00	0,00	0,00
Şanț	82,69	9,62	7,69
Telciu	94,74	5,26	0,00
Târlişua	87,50	12,50	0,00
Zagra	100,00	0,00	0,00

Se poate constata că procentul firmelor mijlocii este mai mare în mediul urban decât în cel rural, asemenea situației firmelor micro. Cu toate acestea, diferențele dintre urbanul şi ruralul năsăudean sunt nesemnificative din acest punct de vedere. 88,91% dintre firmele micro, după numărul mediu de salariați, îşi au sediul în urbanul năsăudean (89,47% din totalul firmelor din Năsăud şi 87,80% dintre cele din Sângeorz-Băi sunt micro), precum şi 9,24% dintre cele mici şi 1,85% dintre cele mijlocii (se observă o diferențiere, în acest caz, între cele două oraşe năsăudene:

[1089] Ultimele două au devenit comune în 2005.

3,05% din totalul firmelor din Sângeorz-Băi sunt mijlocii, pe când, în Năsăud, doar 1,24%). Pentru întreaga regiune năsăudeană, ponderea deținută de cele trei tipuri de firme, după numărul mediu de salariați la sfârşitul anului 2006, este similară cu ponderile urbanului. Astfel, în Țara Năsăudului, 88,53% sunt agenți economici micro, 9,92% sunt mici şi 1,55% sunt mijlocii (figurile 165-168).

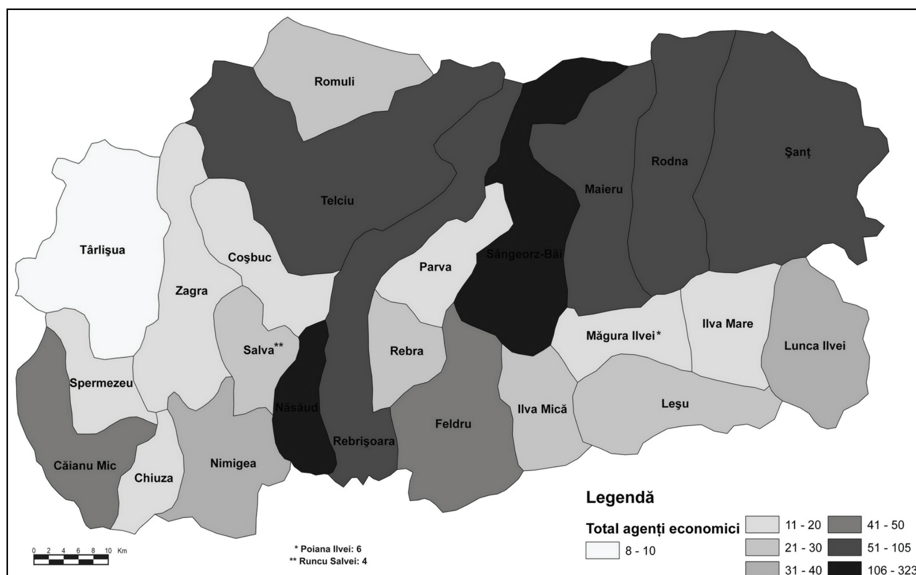

Fig. 165. Țara Năsăudului. Agenții economici după numărul de salariați - decembrie 2006

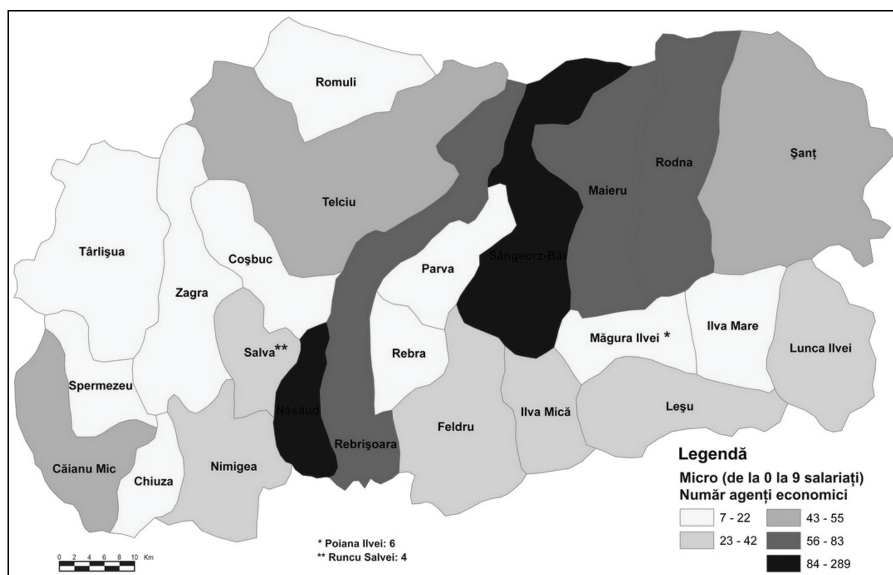

Fig. 166. Țara Năsăudului. Mărimea agenților economici după numărul de salariați – micro (de la 0 la 9 salariați) – decembrie 2006

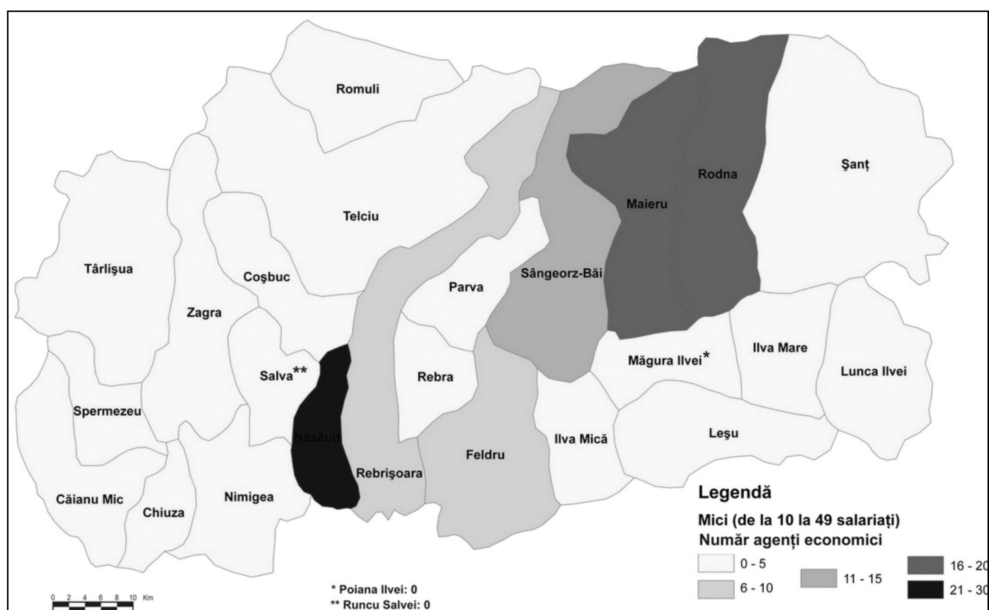

Fig. 167. Ţara Năsăudului. Mărimea agenţilor economici după numărul de salariaţi – mici (de la 10 la 49 salariaţi) – decembrie 2006

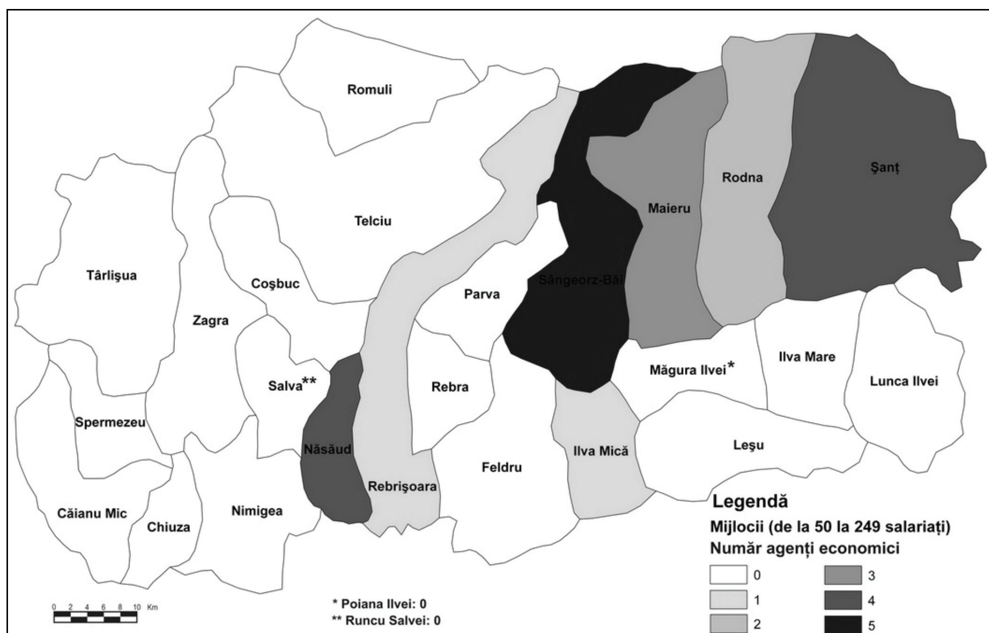

Fig. 168. Ţara Năsăudului. Mărimea agenţilor economici după numărul de salariaţi – mijlocii (de la 50 la 249 salariaţi) – decembrie 2006

Ponderea numărului mediu de salariați din economia Țării Năsăudului pe activități CAEN[1090] *(raportat la Țara Năsăudului)*

- În urbanul năsăudean, o acoperire de 100%, în ceea ce priveşte ponderea numărului mediu de salariați din economia Țării Năsăudului, pe activități CAEN, o au următoarele domenii de activitate: edituri, poligrafie şi reproducere pe suporți a înregistrărilor (alte activități de editare); fabricarea substanțelor şi a produselor chimice (fabricarea săpunurilor, detergenților şi a produselor de întreținere); industria metalurgică (producția metalelor prețioase); industria de maşini şi aparate electrice (producția de componente electrice pentru motoare şi vehicule n.c.a.); recuperarea deşeurilor şi resturilor de materiale reciclabile; captarea, tratarea şi distribuția apei; poştă şi telecomunicații; activități auxiliare intermedierilor financiare; alte activități de servicii personale.*Într-o ordine descrescătoare a ponderii numărului mediu de salariați aparținând urbanului, din economia Țării Năsăudului, pe activități CAEN*, se ierarhizează următoarele domenii de activitate: intermedieri financiare (cu excepția activităților de asigurări şi ale caselor de pensii) (93,75%); tranzacții imobiliare (90,91%); fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice (90,48%); fabricarea articolelor de îmbrăcăminte; aranjarea şi vopsirea blănurilor (fabricarea de articole de îmbrăcăminte pentru lucru; fabricarea altor articole de îmbrăcăminte (exclusiv lenjeria de corp); fabricarea de articole de lenjerie de corp; fabricarea altor articole de îmbrăcăminte şi accesorii n.c.a.) (88,17%); activități recreative, culturale şi sportive (85,71%); învățământ (81,82%); fabricarea produselor textile (75,81%); tăbăcirea şi finisarea pieilor; fabricarea articolelor de voiaj şi marochinărie, a harnaşamentelor şi încălțămintei (75%); eliminarea deşeurilor şi a apelor uzate; salubritate şi activități similare (75%); comerț cu ridicata şi cu amănuntul, întreținerea şi repararea autovehiculelor şi a motocicletelor; comerț cu amănuntul al carburanților pentru autovehicule (72,73%); activități anexe şi auxiliare de transport, activități ale agențiilor de turism (70%); hoteluri şi restaurante (60,77%); industria de maşini şi echipamente (fabricarea altor maşini şi utilaje agricole şi forestiere; fabricarea maşinilor-unelte portabile acționate electric; fabricarea altor maşini-unelte n.c.a.) (60%); alte activități de servicii prestate în principal întreprinderilor (54,55%); comerț cu ridicata şi servicii de intermediere în comerțul cu ridicata (cu excepția autovehiculelor şi motocicletelor) (50,57%); comerț cu amănuntul (cu excepția autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (50,21%); producția de mobilier şi alte activități industriale n.c.a. (38,61%); construcții (35,31%); producția şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze şi apă (33,33%); fabricarea altor produse din minerale nemetalice (28,57%); informatică şi activități conexe (25,00%); transporturi terestre; transporturi prin conducte (24,11%); industria alimentară şi a băuturilor (16,37%); industria construcțiilor metalice şi a produselor din metal (exclusiv maşini, utilaje şi instalații) (13,39%); sănătate şi asistență socială (2,82%); fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepția mobilei; fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (11,66%); agricultură, vânătoare şi servicii anexe (10,81%); alte

[1090] Codul CAEN - Lista domeniilor de activitate (CAEN = prezentarea schematică a clasificării activităților din economia națională).

activități extractive (extracția pietrei pentru construcții, extracția pietrei calcaroase, ghipsului şi a cretei, extracția pietrişului şi nisipului) (6,67%); silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (1,42%).

- În ruralul năsăudean, 100% din ponderea numărului mediu de salariați din economia Țării Năsăudului, pe activități CAEN, îl dețin următoarele domenii de activitate: fabricarea celulozei, hârtiei şi a produselor din hârtie (fabricarea hârtiei şi cartonului ondulat şi a ambalajelor din hârtie sau carton); industria de echipamente pentru radio, televiziune şi comunicații (producția tuburilor electronice şi a altor componente electronice; producția de emițătoare radio-televiziune, echipamente şi aparate telefonice şi telegrafice). *Într-o ordine descrescătoare în această ierarhie, se situează următoarele sectoare:* silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (98,58%); alte activități extractive (extracția pietrei pentru construcții, extracția pietrei calcaroase, ghipsului şi a cretei, extracția pietrişului şi nisipului) (93,33%); agricultură, vânătoare şi servicii anexe (89,19%); fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepția mobilei; fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (88,34%); sănătate şi asistență socială (87,18%); industria construcțiilor metalice şi a produselor din metal (exclusiv maşini, utilaje şi instalații) (86,61%); industria alimentară şi a băuturilor (83,63%); transporturi terestre; transporturi prin conducte (75,89%); informatică şi activități conexe (75%); fabricarea altor produse din minerale nemetalice (71,43%); producția şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze şi apă (66,67%); construcții (64,69%) etc.

Sintetizând, la nivelul sistemului regional năsăudean, *ponderea numărului mediu de salariați din economia Țării Năsăudului, pe activități CAEN,* se prezintă astfel: fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepția mobilei, fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (30%); comerț cu amănuntul (cu excepția autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (18%); silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (10%); fabricarea produselor textile (10%); construcții (6,5%); industria alimentară şi a băuturilor (6,2%) etc.

În anul 2006, ponderea numărului mediu de salariați, pe domenii de activitate, din totalul numărului mediu de salariați din urbanul năsăudean (raportat la urbanul năsăudean) este structurată astfel: comerț cu amănuntul (cu excepția autovehiculelor şi motocicletelor), repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (23,95%); fabricarea produselor textile (21,19%); fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice (14,28%) etc.

Ponderea numărului mediu de salariați, pe domenii de activitate, din totalul numărului mediu de salariați din ruralul năsăudean (raportat la ruralul năsăudean) se structurează astfel: fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepția mobilei, fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (41,84%); silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (16,2%); comerț cu amănuntul (cu excepția autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (13,78%); industria alimentară şi a băuturilor (8,17%) etc.

6.4.2.2. Semnificaţia cifrei de afaceri

Dezvoltarea economică a Ţării Năsăudului este reflectată de ponderea cifrei de afaceri pe care agenţii economici dintr-o unitate administrativ-teritorială o deţin din cifra de afaceri a regiunii. La sfârşitul anului 2006, oraşul Năsăud se afla în top, cu 35,44%, observându-se *o grupare a aşezărilor dinamice economic în jumătatea nord-vestică şi în partea centrală a regiunii* (enclavizat apar doar comunele Rebra şi Parva, pe Valea Rebrei). Cu excepţia comunei Coşbuc, toate comunele şi cele două oraşe, de-a lungul Someşului Mare, poziţionate în partea nordică a regiunii, sunt cele mai dinamice economic. Toate celelalte comune năsăudene aduc doar până la 2,5% din cifra de afaceri a Ţării Năsăudului. La nivelul ruralului năsăudean, se evidenţiază două areale: unul mai puternic economic format din trei comune: Maieru, Rodna şi Şanţ, şi unul în care comunele contribuie cu 5,01 până la 10% din totalul cifrei de afaceri a ruralului năsăudean.

Ponderea cifrei de afaceri, pe ramuri ale economiei naţionale, din totalul cifrei de afaceri din Ţara Năsăudului

- O reprezentare de 100% din ponderea cifrei de afaceri a urbanului năsăudean din totalul cifrei de afaceri din Ţara Năsăudului, revine următoarelor domenii de activitate: fabricarea substanţelor şi a produselor chimice (fabricarea săpunurilor, detergenţilor şi a produselor de întreţinere); industria metalurgică (producţia metalelor preţioase); industria de maşini şi aparate electrice (producţia de componente electrice pentru motoare şi vehicule n.c.a.); recuperarea deşeurilor şi resturilor de materiale reciclabile; captarea, tratarea şi distribuţia apei; poştă şi telecomunicaţii; intermedieri financiare (cu excepţia activităţilor de asigurări şi ale caselor de pensii); activităţi auxiliare intermedierilor financiare şi alte activităţi de servicii personale. Urmează, într-o ordine descrescătoare: închirierea maşinilor şi echipamentelor, fără operator şi a bunurilor personale şi gospodăreşti (99,45%); activităţi recreative, culturale şi sportive (99,31%); fabricarea articolelor de îmbrăcăminte; aranjarea şi vopsirea blănurilor (fabricarea de articole de îmbrăcăminte pentru lucru; fabricarea altor articole de îmbrăcăminte (exclusiv lenjeria de corp); fabricarea de articole de lenjerie de corp; fabricarea altor articole de îmbrăcăminte şi accesorii n.c.a.) (99,09%); industria de maşini şi echipamente (fabricarea altor maşini şi utilaje agricole şi forestiere; fabricarea maşinilor-unelte portabile acţionate electric; fabricarea altor maşini-unelte n.c.a.) (98,1%); fabricarea produselor textile (94,93%); tranzacţii imobiliare (92,78%); învăţământ (90,17%); edituri, poligrafie şi reproducerea pe suporţi a înregistrărilor (alte activităţi de editare) (89,98%); fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice (84,56%); comerţ cu ridicata şi cu amănuntul, întreţinerea şi repararea autovehiculelor şi a motocicletelor; comerţ cu amănuntul al carburanţilor pentru autovehicule (75,86%); eliminarea deşeurilor şi a apelor uzate; salubritate şi activităţi similare (68,2%); comerţ cu amănuntul (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (66,48%); alte activităţi de servicii prestate în principal întreprinderilor (64,47%); informatică şi activităţi conexe (62,02%); hoteluri şi restaurante (49,41%); activităţi anexe şi

auxiliare de transport, activităţi ale agenţiilor de turism (49,31%); construcţii (39,87%); comerţ cu ridicata şi servicii de intermediere în comerţul cu ridicata (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor) (38,63%); producţia de mobilier şi alte activităţi industriale n.c.a. (34,77%); transporturi terestre; transporturi prin conducte (29,42%); fabricarea altor produse din minerale nemetalice (20,92%); tăbăcirea şi finisarea pieilor; fabricarea articolelor de voiaj şi marochinărie, a harnaşamentelor şi încălţămintei (16,97%); industria construcţiilor metalice şi a produselor din metal (exclusiv maşini, utilaje şi instalaţii) (15,26%); industria alimentară şi a băuturilor (11,5%); sănătate şi asistenţă socială (11,46%); alte activităţi extractive (extracţia pietrei pentru construcţii, extracţia pietrei calcaroase, ghipsului şi a cretei, extracţia pietrişului şi nisipului) (7,98%); silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (4,23%); fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepţia mobilei; fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (2,95%); producţia şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze şi apă (2,43%); agricultură, vânătoare şi servicii anexe (0,27%).

- *În ierarhia ponderii cifrei de afaceri, pe ramuri ale economiei naţionale, din totalul cifrei de afaceri din Ţara Năsăudului, cu focalizare asupra ruralului năsăudean,* se află următoarele domenii de activitate: agricultură, vânătoare şi servicii anexe (99,73%); producţia şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze şi apă (97,57%); silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (95,77%); alte activităţi extractive (extracţia pietrei pentru construcţii, extracţia pietrei calcaroase, ghipsului şi a cretei, extracţia pietrişului şi nisipului) (92,02%); fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepţia mobilei; fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (90,12%); sănătate şi asistenţă socială (88,54%); industria alimentară şi a băuturilor (88,5%) etc.

- *Structura cifrei de afaceri, pe ramuri ale economiei naţionale, în Ţara Năsăudului – ierarhizare:* fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepţia mobilei; fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (19,54%); comerţ cu amănuntul (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (16,48%); comerţ cu ridicata şi servicii de intermediere în comerţul cu ridicata (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor) (12,42%); silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (7,39%); fabricarea produselor textile (6,57%); fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice (6,55%) etc.

- *Ponderea cifrei de afaceri, pe ramuri ale economiei naţionale, din totalul cifrei de afaceri din urbanul năsăudean* evidenţiază următoarea ierarhie: comerţ cu amănuntul (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (24,53%); fabricarea produselor textile (13,97%); fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice (12,41%) etc.

- *Ponderea cifrei de afaceri, pe ramuri ale economiei naţionale, din totalul cifrei de afaceri din ruralul năsăudean* se prezintă astfel: fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepţia mobilei; fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale (31,81%); comerţ cu ridicata şi servicii de intermediere în comerţul cu ridicata (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor)

(13,77%); silvicultură, exploatare forestieră şi servicii anexe (12,79%); comerţ cu amănuntul (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti (9,98%); industria alimentară şi a băuturilor (6,74%) etc.

În clasamentul *primilor o sută de agenţi economici după cifra de afaceri în anul 2005*[1091]*, din judeţul Bistriţa-Năsăud, regiunea năsăudeană este reprezentată de 14 firme*. Acestea sunt incluse, cu menţionarea locului în ierarhia respectivă, în tabelul de mai jos (tabelul 37):

Tabel 37. Locul agenţilor economici din Ţara Năsăudului în ierarhia primilor o sută, din judeţ, după cifra de afaceri (în 2005)

Nr. crt.	Locul în ierarhie	Denumire agent economic şi localitatea	Cifra de afaceri (mii RON)	Salariaţi
1.	17	M.I.S.-GRUP SRL (Anieş)	31320	198
2.	24	SILVANIA INTERNATIONAL PROD SRL (Anieş)	25517	197
3.	27	SĂLĂUŢA SRL (Coşbuc)	18593	45
4.	28	SCALA DESIGN SRL (Năsăud)	16890	10
5.	31	SOMPLAST SA (Năsăud)	15594	168
6.	33	INTEX SA (Năsăud)	15048	198
7.	47	BISTRIŢA AURIE SRL (Şanţ)	11679	167
8.	56	AXA NC COMEXIM SRL (Năsăud)	10351	25
9.	68	INFLUENT SRL (Năsăud)	8810	28
10.	70	FRASINUL SRL (Maieru)	8624	79
11.	82	PEROMEX-BN SRL (Năsăud)	7945	150
12.	90	VIFA-TEHNO COM SRL (Sângeorz-Băi)	7326	22
13.	99	ELIADA CONSULTING SRL (Valea Mare)	6362	74
14.	100	DEFAPLAST INVEST SRL (Feldru)	6325	25

Topul primilor cinci agenţi economici activi din oraşele Ţării Năsăudului, după cifra de afaceri[1092], sunt următorii*:*

- Năsăud: SCALA DESIGN SRL (fabricarea de articole confecţionate din textile (cu excepţia îmbrăcămintei şi lenjeriei de corp); INTEX SA (fabricarea altor articole de îmbrăcăminte şi accesorii n.c.a.); SOMPLAST SA (fabricarea plăcilor, foliilor, tuburilor şi profilelor din material plastic); INFLUENT SRL (comerţ cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse nealimentare); AXA NC COMEXIM SRL (comerţ cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse nealimentare);

- Sângeorz-Băi: HEBE SA (hoteluri); PANLACTO-VICTOCRIS SRL (hoteluri); FOREST-GOSEN SRL (comerţ cu amănuntul al carburanţilor pentru autovehicule); ZANOBETTI SRL (fabricarea de pulovere, veste şi articole similare tricotate sau croşetate); RENEGADE SRL (intermedieri în comerţul cu produse diverse);

- Căianu Mic: PARAGRAF SERVCOM SRL (alte transporturi terestre de călători, pe baza de grafic); RETEGAN-SAVA SRL (comerţ cu amănuntul în

---

[1091] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 161.

[1092] Datele sunt valabile pentru decembrie 2006.

magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); FARMALEXMED SRL (comerț cu amănuntul al produselor farmaceutice); PUGNAFLOR CONSTRUCT SRL (construcții de clădiri şi lucrări de geniu); GHIOCELUL PRODCOM SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun);

- Chiuza: MUFLONUL PROD SRL (activități de servicii pentru creşterea animalelor, cu excepția activităților veterinare); OVI-AGROSORT SRL (extracția pietrişului şi nisipului); AGRIFIMEC SRL (transporturi rutiere de mărfuri); FERMA BIZON SRL (activități de servicii pentru creşterea animalelor, cu excepția activităților veterinare); FALDO R.V. PROD COM SRL (comerț cu amănuntul al fructelor şi legumelor proaspete);

- Coşbuc: SĂLĂUȚA SRL şi VESTMAN PROD SRL (ambele active în comerțul cu ridicata al materialului lemnos şi de construcții); TRANSEXPRESS SRL (fabricarea de articole confecționate din textile, cu excepția îmbrăcămintei şi lenjeriei de corp); MIORIȚA SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); VALEA SĂLĂUȚEI COM SRL (baruri);

- Feldru: DEFAPLAST INVEST SRL (fabricarea plăcilor, foliilor, tuburilor şi profilelor din material plastic); SONIL IMPEX SRL (fabricarea pâinii; fabricarea produselor proaspete de patiserie); LEOMINA AGROPROD SRL (transporturi rutiere de mărfuri); DAMASC IMPEX SRL (fabricarea produselor de morărit); RADIX FLOR-GRAPINI SRL (fabricarea produselor lactate şi a brânzeturilor);

- Ilva Mare: VALEA ILVEI SRL (silvicultură şi exploatare forestieră); IVĂNEASA SRL şi ALDOSTARLUX SRL (ambele în tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); FARMACIA MIRU SRL (comerț cu amănuntul al produselor farmaceutice); VASILIU ILVEANCA SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse nealimentare);

- Ilva Mică: SHERWOOD INDUSTRY SRL; DONAROM BIS-GRUP SRL; CIOCĂNITOAREA SRL (toate trei active în tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); SOM-VAL COM SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); ADNA-SAN LUX SRL (activități de întreținere şi curățare a clădirilor);

- Leşu: UNIGALVED SRL şi PIETROSUL SRL (ocupate în tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); TUC BAGIU SRL (silvicultură şi exploatare forestieră); MARINIS-STAR SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); PORUMBELUL PRODCOM SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului);

- Lunca Ilvei: ELIEZER PROD SRL (fabricarea produselor lactate şi a brânzeturilor); LUX NISTOLIM SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); GREEN GOLDEN TUR SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); BIRTEVAS CONSTRUCT SRL (construcții de clădiri şi lucrări de geniu); FORVIGALUS SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului);

- Maieru: M.I.S-GRUP SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); FRASINUL SRL (silvicultură şi exploatare forestieră); INSTAL-ELECTROMAYER SRL (tratarea şi acoperirea metalelor); FOREST PRAGMATIC SRL şi VALEA SECII SRL (active în tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului);

- Măgura Ilvei: PETROMOBEX IMPEX SRL (tăierea, fasonarea şi finisarea pietrei); ANDEZITUL SA (extracţia pietrei pentru construcţii); TAVCOST IMPEX SRL (tăierea, fasonarea şi finisarea pietrei); BUIA CONSTRUCŢII SRL (construcţii de clădiri şi lucrări de geniu); ACCENT COSTIMAR SRL (tăierea, fasonarea şi finisarea pietrei);

- Nimigea: SOCIETATE COOPERATIVA DE CONSUM DE GRADUL 1 şi LA LEONUŢ COM SRL (ambele active în comerţ cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); VELUR LUX PROD SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); TOSTSAS COM SRL şi FLORO-LUX SRL (ambele active în comerţ cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun);

- Parva: SCARFACE SRL (comerţ cu ridicata al altor produse); DARMARIPAN COM SRL (comerţ cu ridicata al materialului lemnos şi de construcţii); LEMN CONSULT SRL (intermedieri în comerţul cu material lemnos şi de construcţii); PALTINFOR SRL şi FINPETRI CONST SRL (cu activitate în tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului);

- Poiana Ilvei: ŞOTROPA LEONMAR SRL (comerţ cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); BATI VARVARI SRL (selecţia şi plasarea forţei de muncă); POIANA CONSTRUCT SRL; IZVORUL CONSTRUCT SRL; ARGAUDI SRL (ultimele trei având activitate în construcţii de clădiri şi lucrări de geniu);

- Rebra: DIMEX-2000 COMPANY SRL (silvicultură şi exploatare forestieră); GIRONIC STAR COM SRL (transporturi rutiere de mărfuri); TRANS-IOAN SRL (transporturi rutiere de mărfuri); RUS-EUROPAN SRL (fabricarea pâinii; fabricarea produselor proaspete de patiserie); PABLO-TRANS SRL (transporturi terestre de călători, ocazionale);

- Rebrişoara: EXIMTIANI SRL (alte transporturi terestre de călători, pe bază de grafic); PET & ADY TRADING SRL (fabricarea alcoolului etilic de fermentaţie); LUX DON TUR SRL (transporturi terestre de călători, ocazionale); GRUP MINOHAUS SRL (lucrări de instalaţii tehnico-sanitare); VILACTIL PRODCOM SRL (fabricarea produselor lactate şi a brânzeturilor);

- Rodna: FITART-PLAST SRL (comerţ cu ridicata al produselor chimice); G & B LUMIDAN SRL (fabricarea produselor lactate şi a brânzeturilor); DORIS AGROCONS SRL (alte mijloace de cazare); TORENTE SRL (comerţ cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse nealimentare); CUPAMARCU PRODCOM SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului);

- Romuli: LEMNGRIG-MOLD SRL, FAGMORES IMPEX SRL şi GOOD-FOREST SRL (toate trei cu activitate în tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); TELCI MOLID SRL şi IVNIST COM PROD SRL (ocupate în silvicultură şi exploatare forestieră);

- Runcu Salvei: SPICU A.V. PROD SRL (comerț cu ridicata al produselor lactate, ouălor, uleiurilor şi grăsimilor comestibile); BILANVIS SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); DÎNCU COM SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); IZA POP SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului);

- Salva: SPICU A.V. PROD SRL (comerț cu ridicata al produselor lactate, ouălor, uleiurilor şi grăsimilor comestibile); MOHINGAB SRL (comerț cu ridicata al fructelor şi legumelor); MITRUS SRL (transporturi terestre de călători, ocazionale); COSMISTAR SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); ONU-IVS SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun);

- Spermezeu: CONSTRUCȚII TEODOR SRL (comerț cu ridicata al materialului lemnos şi de construcții); SPERMEZANA TRANS SRL (transporturi terestre de călători, ocazionale); BOCA - MEDIVET SRL SPERMEZEU (activități veterinare); CRELANSA SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); MEDIFITOFARM COM SRL (comerț cu amănuntul al produselor farmaceutice);

- Şanț: SILVANIA INTERNAȚIONAL PROD SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); BISTRIȚA AURIE SRL (silvicultură şi exploatare forestieră); ELIADA CONSULTING SRL (silvicultură şi exploatare forestieră); MONTANA-IUGAN SRL (tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului); PROEMA FOREST SRL (alte mijloace de cazare);

- Telciu: DOCE & HUBER SRL, EXPLOLEMN SRL, CARUSELUL SRL, DRAGOI FOREST SRL şi DAN LEMNFOREST SRL (toate cu activitate în tăierea şi rindeluirea lemnului; impregnarea lemnului);

- Târlişua: SOCIETATE COOPERATIVA DE CONSUM DE GRADUL 1 (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); DANYANI EURO-TRANS SRL (transporturi rutiere de mărfuri); TRANS COM POP SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); UNICFLOR-MARK SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); CAMICONSTRUCT SRL (construcții de clădiri şi lucrări de geniu);

- Zagra: VICTRANS SRL (fabricarea altor produse din lemn); NEL & TRAI FOREST SRL (silvicultură şi exploatare forestieră); SOCIETATE COOPERATIVA DE CONSUM DE GRADUL 1 (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun); NIRVANA STAR SRL (fabricarea produselor de morărit); ZIDMARIOS SRL (comerț cu amănuntul în magazine nespecializate, cu vânzare predominantă de produse alimentare, băuturi şi tutun).

6.4.2.3. Semnificația diverselor domenii de activitate pentru economia năsăudeană

În funcție de numărul de salariați și cifra de afaceri, prezentăm importanța diverselor domenii de activitate pentru economia năsăudeană:

Agricultură, vânătoare, silvicultură

Deşi în domeniul de activitate *Agricultură, vânătoare şi servicii anexe*, sunt ocupați mulți locuitori ai Țării Năsăudului, mai ales cei din mediul rural, acest domeniu este reprezentat doar de salariați din Chiuza, Rodna, Năsăud, Leşu şi Lunca Ilvei. După cifra de afaceri, Chiuza şi Rodna, se mențin, în ierarhie, pe primele locuri, fiind urmate de Nimigea, Năsăud şi Lunca Ilvei.

Silvicultura, exploatarea forestieră şi serviciile anexe sunt reprezentate, printr-un *număr mare de salariați*, de Maieru (217 salariați), Şanț (186), Rebra (42), Ilva Mare (41), Rebrişoara (19), Leşu, Romuli, Sângeorz-Băi, Rodna, Ilva Mică, Chiuza, Lunca Ilvei, Telciu şi Târlişua. *După cifra de afaceri*, primele locuri sunt ocupate de cele trei comune cu numărul cel mai mare de salariați – Şanț, Maieru, Rebra – alături de Sângeorz-Băi, Rebrişoara, Romuli, Ilva Mare, Zagra, Leşu, Chiuza, Rodna, Telciu, Lunca Ilvei, Târlişua şi Ilva Mică.

Pescuitul şi piscicultura

Pescuitul, piscicultura şi serviciile anexe: deşi este menționat, în datele statistice, un agent economic din Sângeorz-Băi (ZMS AQUA INVEST SRL), acesta nu este reprezentat nici prin salariați, nici prin cifra de afaceri.

Industria extractivă

Industria extractivă este reprezentată, în regiunea năsăudeană, prin salariații din *alte activități extractive* (pentru Țara Năsăudului, activități din această categorie se referă la: extracția pietrei pentru construcții; extracția pietrei calcaroase, a ghipsului şi a cretei şi extracția pietrişului şi nisipului). Într-o ierarhie descrescătoare a *numărului mediu de salariați*, această ramură este reprezentată de Măgura Ilvei (32 persoane), Maieru (15), Rodna (12), Chiuza, Sângeorz-Băi şi Rebra. *După cifra de afaceri*, pe primul loc, este Chiuza, urmată de cele două comune care se aflau pe primele locuri ca număr de angajați – Măgura Ilvei, Maieru – şi de Sângeorz-Băi, Rodna, Rebra şi Năsăud. Deşi la numărul de salariați, pentru Năsăud, nu este menționată nici o persoană (caz frecvent şi pentru alte ramuri ale economiei năsăudene), oraşul figurează, conform bilanțului contabil, cu o anumită cifră de afaceri.

Produse ale industriei prelucrătoare

Industria alimentară şi a băuturilor are *salariați* în Rodna (75), Feldru (73), Rebrişoara (54), Năsăud (33), Lunca Ilvei (33), Maieru (22), Sângeorz-Băi (22), Rebra (10), Telciu, Zagra, Romuli şi Nimigea. *După cifra de afaceri*, în ordine descrescătoare, sunt Rodna, Rebrişoara, Feldru, Lunca Ilvei, Năsăud, Maieru, Rebra,

Sângeorz-Băi, Telciu, Zagra, Romuli, Nimigea, Spermezeu şi Coşbuc. Se observă o suprapunere, pe primele locuri, a aşezărilor în care această ramură industrială este bine reprezentată, ca număr mediu de salariaţi, cu unităţile cu o cifra mare de afaceri.

Fabricarea produselor textile este prezentă, prin *numărul de salariaţi*, în Sângeorz-Băi (354 salariaţi), Rodna (87), Năsăud (69), Feldru (23), Coşbuc (15) şi Rebrişoara (10). Cea mai mare *cifră de afaceri* o au unităţile economice din Năsăud, urmate de cele din Sângeorz-Băi, Coşbuc, Rodna, Feldru, Rebrişoara şi Căianu Mic (aceasta din urmă nu figurează cu un anumit număr de salariaţi).

Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte; aranjarea şi vopsirea blănurilor (pentru regiunea năsăudeană, din această categorie, sunt prezente următoarele: fabricarea de articole de îmbrăcăminte pentru lucru; fabricarea altor articole de îmbrăcăminte, exclusiv lenjeria de corp; fabricarea de articole de lenjerie de corp; fabricarea altor articole de îmbrăcăminte şi accesorii n.c.a.) este reprezentată, prin *numărul mediu de salariaţi*, de trei aşezări năsăudene: Năsăud (230), Feldru (31) şi Sângeorz-Băi (1). *După cifra de afaceri*, ierarhia este similară, cu menţiunea că, pe locul trei, este plasată comuna Rodna, pentru care nu se menţionează numărul de salariaţi, urmată de Sângeorz-Băi.

Tăbăcirea şi finisarea pieilor; fabricarea articolelor de voiaj şi marochinărie, a harnaşamentelor şi încălţămintei se practică în Năsăud (6) şi Căianu Mic (2). Căianu Mic se află, însă, pe locul întâi după cifra de afaceri.

Fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepţia mobilei; fabricarea articolelor din împletitură de pai şi alte materiale are *salariaţi* în Şanţ (477), Maieru (294), Rodna (168), Sângeorz-Băi (136), Ilva Mică (127), Telciu (95), Lunca Ilvei (64), Năsăud (54), Romuli(52), Leşu (48), Ilva Mare (35), Parva (22), Feldru (13), Rebrişoara (13), Zagra (9), Nimigea (7), Coşbuc (6), Runcu Salvei, Rebra, Salva şi Chiuza. Pe primele şase locuri, se regăsesc, *după cifra de afaceri*, unităţi economice din aceleaşi comune care se situau pe locuri similare, după numărul mediu de angajaţi, în această ramură: Şanţ, Maieru, Rodna, Sângeorz-Băi, Telciu, Romuli, Năsăud, Lunca Ilvei, Leşu, Ilva Mare, Zagra, Parva, Feldru, Rebrişoara, Rebra, Runcu Salvei, Coşbuc, Nimigea, Chiuza şi Salva.

*Fabricarea celulozei, hârtiei şi a produselor din hârtie (*cu referire doar la *fabricarea hârtiei şi cartonului ondulat şi a ambalajelor din hârtie sau carton)* se realizează în Rebrişoara (4 salariaţi).

*Edituri, poligrafie şi reproducerea pe suporţi a înregistrărilor (*în subcategoria *alte activităţi de editare)* se află la Sângeorz-Băi (20 salariaţi). *După cifra de afaceri*, Sângeorz-Băi se situează pe primul loc, întrucât în Rebrişoara, în aceeaşi ramură, s-a înregistrat o anumită cifră de afaceri, chiar dacă nu s-a raportat numărul mediu de angajaţi (în datele statistice, se menţionează 0 salariaţi).

*Fabricarea substanţelor şi a produselor chimice (*în subramura *fabricarea săpunurilor, detergenţilor şi a produselor de întreţinere)*: Sângeorz-Băi (4).

Fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice este bine reprezentată de agenţii economici din Năsăud (285 salariaţi), Feldru (25), Coşbuc (4) şi Rodna (1). O ierarhie similară se păstrează şi *după cifra de afaceri*, excepţia fiind dată de Salva, situată pe locul trei, deşi nu apare cu un anumit număr de salariaţi.

Fabricarea altor produse din minerale nemetalice: Măgura Ilvei (47 salariați), Rodna (32), Năsăud (30), Sângeorz-Băi (2) şi Coşbuc (1), iar, *după cifra de afaceri*, Măgura Ilvei, Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi şi Coşbuc.

Industria metalurgică (prezentă prin *producția metalelor prețioase*) este prezentă printr-o unitate economică de la Sângeorz-Băi (2 salariați).

Industria construcțiilor metalice şi a produselor din metal (exclusiv maşini, utilaje şi instalații): Maieru (96 salariați), Năsăud (17), Rebrişoara (11), Feldru (2) şi Şanț (1). Ierarhia aşezărilor este identică după cifra de afaceri.

Industria de maşini şi echipamente (reprezentată prin *fabricarea altor maşini şi utilaje agricole şi forestiere; fabricarea maşinilor-unelte portabile acționate electric; fabricarea altor maşini-unelte n.c.a.*): este prezentă în Năsăud (3 salariați) şi Rebrişoara (2). *După cifra de afaceri*, ordinea este identică.

*Industria de maşini şi aparate electrice (*reprezentată prin *producția de componente electrice pentru motoare şi vehicule n.c.a.*): Năsăud (175 salariați).

Industria de echipamente pentru radio, televiziune şi comunicații (producția tuburilor electronice şi a altor componente electronice; producția de emițătoare radio-televiziune, echipamente şi aparate telefonice şi telegrafice): Rebrişoara (3 salariați) şi Rebra (2). Aceeaşi ordine după cifra de afaceri.

Industria de aparatură şi instrumente medicale, de precizie, optice şi fotografice, ceasornicărie (producția de aparatură şi instrumente medicale) nu este reprezentată nici printr-un anumit număr de salariați sau o cifră de afaceri, ci printr-o unitate economică din satul Rodna, comuna omonimă: DENTAL-ZIFLO SRL.

Producția de mobilier şi alte activități industriale n.c.a.: Năsăud (32 salariați), Şanț (21), Maieru (16), Rebrişoara (11), Feldru (8), Sângeorz-Băi (7), Rodna (3), Ilva Mare (2) şi Telciu (1). Cu câteva excepții, *după cifra de afaceri*, ordinea aşezărilor, cu unități economice ocupate în această ramură, este aceeaşi: Năsăud, Şanț, Rebrişoara, Feldru, Maieru, Sângeorz-Băi, Ilva Mare, Rodna şi Telciu.

Recuperarea deşeurilor şi resturilor de materiale reciclabile: Năsăud (8 salariați)

Energie electrică şi termică, gaze şi apă

Producția şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze şi apă: Maieru (2 salariați). *După cifra de afaceri*, este menționat şi oraşul Năsăud, pe locul doi.

Captarea, tratarea şi distribuția apei: Năsăud (77 salariați).

Construcțiile sunt reprezentate la Maieru (99 salariați), Sângeorz-Băi (68), Năsăud (57), Rodna (21), Rebrişoara (14), Căianu Mic (13), Feldru (10), Lunca Ilvei (10), Poiana Ilvei (10), Salva (9), Telciu (8), Măgura Ilvei (8), Nimigea (8), Şanț (7), Ilva Mică (7) şi Târlişua (5). *După cifra de afaceri*: Năsăud, Maieru, Sângeorz-Băi, Rebrişoara, Lunca Ilvei, Şanț, Rodna, Ilva Mică, Măgura Ilvei, Căianu Mic, Telciu, Nimigea, Salva, Feldru, Târlişua, Poiana Ilvei şi Rebra.

Comerţul cu ridicata şi cu amănuntul, repararea autovehiculelor, motocicletelor şi a bunurilor personale şi gospodăreşti

Comerţ cu ridicata şi cu amănuntul, întreţinerea şi repararea autovehiculelor şi a motocicletelor; comerţ cu amănuntul al carburanţilor pentru autovehicule: Năsăud (95 salariaţi), Rodna (38), Sângeorz-Băi (17), Nimigea, Ilva Mică şi Chiuza. *După cifra de afaceri*: Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Chiuza, Ilva Mică şi Telciu.

Comerţ cu ridicata şi servicii de intermediere în comerţul cu ridicata (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor): Năsăud (82 salariaţi), Coşbuc (55), Sângeorz-Băi (51), Rodna (22), Parva (12), Salva (8), Telciu (5), Maieru (5), Şanţ (5), Rebra (4), Lunca Ilvei, Runcu Salvei, Rebrişoara şi Feldru. *După cifra de afaceri*: Coşbuc, Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Parva, Salva, Feldru, Runcu Salvei, Şanţ, Maieru, Spermezeu, Lunca Ilvei, Telciu, Rebra, Rebrişoara şi Căianu Mic.

Comerţ cu amănuntul (cu excepţia autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti: Năsăud (349 salariaţi), Sângeorz-Băi (129), Rodna (122), Maieru (75), Telciu (31), Ilva Mică (28), Lunca Ilvei (26), Căianu Mic (21), Rebrişoara, Nimigea, Salva, Şanţ, Măgura Ilvei, Feldru, Târlişua, Coşbuc, Chiuza, Zagra, Ilva Mare, Romuli, Parva, Leşu, Rebra, Runcu Salvei, Poiana Ilvei şi Spermezeu. *După cifra de afaceri*: Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Maieru, Şanţ, Lunca Ilvei, Telciu, Căianu Mic, Chiuza, Rebrişoara, Măgura Ilvei, Ilva Mică, Nimigea, Salva, Ilva Mare, Feldru, Târlişua, Romuli, Zagra, Coşbuc, Leşu, Rebra, Spermezeu, Parva, Poiana Ilvei şi Runcu Salvei.

Hoteluri şi restaurante

Hoteluri şi restaurante: Sângeorz-Băi (162 salariaţi), Rodna (58), Năsăud (27), Şanţ (13), Lunca Ilvei (10), Telciu, Ilva Mică, Leşu, Feldru, Salva, Coşbuc, Rebra, Maieru, Nimigea, Rebrişoara, Măgura Ilvei şi Ilva Mare. *După cifra de afaceri*: Sângeorz-Băi, Rodna, Şanţ, Năsăud, Lunca Ilvei, Telciu, Feldru, Coşbuc, Ilva Mică, Maieru, Leşu, Ilva Mare, Rebrişoara, Rebra, Nimigea şi Salva.

Transport, depozitare şi comunicaţii

Transporturi terestre; transporturi prin conducte: Rebrişoara (137 salariaţi), Năsăud (67), Rebra (43), Feldru (23), Maieru (16), Căianu Mic (15), Sângeorz-Băi (14), Parva, Salva, Chiuza, Zagra, Rodna, Şanţ, Ilva Mare, Târlişua, Spermezeu. *După cifra de afaceri*, ordinea este următoarea: Rebrişoara, Năsăud, Rebra, Feldru, Chiuza, Sângeorz-Băi, Maieru, Căianu Mic, Salva, Spermezeu, Zagra, Târlişua, Telciu, Parva, Şanţ şi Rodna.

Activităţi anexe şi auxiliare de transport, activităţi ale agenţiilor de turism: Sângeorz-Băi (7 salariaţi), Telciu (2) şi Rebra (1). *După cifra de afaceri*, sunt menţionaţi agenţii economici din următoarele oraşe şi comune: Sângeorz-Băi, Rebrişoara, Rebra, Năsăud, Telciu şi Ilva Mică.

Poştă şi telecomunicaţii: Năsăud.

Intermedieri financiare

Intermedieri financiare (cu excepţia activităţilor de asigurări şi ale caselor de pensii): Năsăud (15 salariaţi) şi Maieru (1).

Activităţi auxiliare intermedierilor financiare: Năsăud.

Tranzacții imobiliare, închirieri şi activități de servicii prestate în principal întreprinderilor

Tranzacții imobiliare: Năsăud (10 salariați) şi Rebra (1). Ierarhia este identică şi după cifra de afaceri.

Închirierea maşinilor şi echipamentelor, fără operator şi a bunurilor personale şi gospodăreşti este prezentă prin menționarea cifrei de afaceri a agenților economici din Sângeorz-Băi şi Spermezeu.

Informatică şi activități conexe: Rodna (3 salariați), Năsăud (2), Maieru (2) şi Târlişua (1). *După cifra de afaceri*: Sângeorz-Băi, Maieru, Năsăud, Rodna şi Ilva Mică.

Alte activități de servicii prestate în principal întreprinderilor: Năsăud (18 salariați), Sângeorz-Băi (6), Ilva Mică (6), Poiana Ilvei (5), Salva, Lunca Ilvei, Rodna, Maieru şi Rebra. Primele locuri sunt identice şi *după cifra de afaceri*: Năsăud, Sângeorz-Băi, Ilva Mică, Salva, Maieru, Poiana Ilvei, Rodna, Lunca Ilvei, Căianu Mic şi Spermezeu.

Învățământ

După numărul de salariați: Sângeorz-Băi (9 salariați) şi Rodna (2). După cifra de afaceri, celor două, se adaugă şi Nimigea.

Sănătate şi asistență socială

Sănătate şi asistență socială: Maieru (12 salariați), Ilva Mică, Năsăud, Nimigea, Spermezeu, Salva, Lunca Ilvei, Căianu Mic, Rodna, Chiuza şi Ilva Mare. Ierarhia este similară şi *după cifra de afaceri*: Maieru, Ilva Mică, Năsăud, Spermezeu, Nimigea, Salva, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Chiuza şi Căianu Mic.

Alte activități de servicii colective, sociale şi personale

Eliminarea deşeurilor şi a apelor uzate; salubritate şi activități similare: Năsăud (3 salariați) şi Lunca Ilvei (1). Se păstrează ierarhia după cifra de afaceri.

Activități recreative, culturale şi sportive: Năsăud (12 salariați), Nimigea (1) şi Rodna (1). *După cifra de afaceri*, sunt relevante doar unitățile economice din Năsăud şi Coşbuc. *Alte activități de servicii personale*: Năsăud.

<u>După cifra de afaceri</u>[1093], unitățile economice dau următoarea *ierarhie a importanței oraşelor şi comunelor năsăudene, pentru economia acestei regiuni*: Năsăud, Şanț, Maieru, Sângeorz-Băi, Rodna, Coşbuc, Rebrişoara, Feldru, Lunca Ilvei, Rebra, Chiuza, Telciu, Măgura Ilvei, Parva, Romuli, Leşu, Salva, Ilva Mare, Căianu Mic, Zagra, Ilva Mică, Nimigea, Runcu Salvei, Spermezeu, Târlişua şi Poiana Ilvei.

6.4.2.4. Concluzii

Caracteristicile economice ale aşezărilor regiunii au impus evidențierea a două areale în evoluție (unul polarizat de Rodna şi altul calat pe Feldru şi Rebrişoara), trei areale în echilibru (zona Ilvelor, a oraşului Sângeorz-Băi şi a Văii Sălăuța), şi unul în involuție, explicabil prin impactul regional scăzut al dezvoltării economice de pe Valea Ilişua, cu efect asupra resursei umane (în special,

[1093] Cifra de afaceri în urbanul regiunii năsăudene, în decembrie 2006, era 276.588.837 RON, rural - 342.967.130 RON şi 619.555.967 RON în Țara Năsăudului.

depopulare). A marca oraşul Năsăud ca areal în evoluţie este surperflu, având în vedere detaşarea acestuia în profil teritorial, din mai multe perspective.

Activităţile comerciale şi exploatarea resursei forestiere susţin economia actuală (tabelul 38), însă, în condiţiile existenţei unor puncte slabe date de tendinţele îmbătrânirii demografice şi chiar a depopulării regiunii. Evoluţia regională pe termen mediu şi lung este, de aceea, imprevizibilă, în contextul unei societăţi româneşti aflate în continuă şi rapidă schimbare.

Tabel 38. Coordonatele economiei Țării Năsăudului pe activități CAEN[1094], conform bilanțurilor contabile depuse la sfârșitul anului 2006

Denumirea activității	Urban			Rural			Țara Năsăudului		
	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)
1[1095]	4	10,81	0,27	33	89,19	99,73	37	0,7	0,89
2[1096]	8	1,42	4,23	557	98,58	95,77	565	10	7,39
4[1097]	5	6,67	7,98	70	93,33	92,02	75	1,4	0,64
5[1098]	55	16,37	11,50	281	83,63	88,50	336	6,2	4,21
6[1099]	423	75,81	94,93	135	24,19	5,07	558	10	6,57
7[1100]	231	88,17	99,09	31	11,83	0,91	262	4,8	4,84
8[1101]	6	75,00	16,97	2	25,00	83,03	8	0,1	0,02
9[1102]	190	11,66	2,95	1439	88,34	90,12	1629	30	19,54
10[1103]	0	0,00	0,00	4	100,00	100,00	4	0,1	0,00
11[1104]	20	100,00	89,98	0	0,00	10,02	20	0,4	0,03
12[1105]	4	100,00	100,00	0	0,00	0,00	4	0,1	0,02
13[1106]	285	90,48	84,56	30	9,52	15,44	315	5,8	6,55
14[1107]	32	28,57	20,92	80	71,43	79,08	112	2,1	1,05
15[1108]	2	100,00	100,00	0	0,00	0,00	2	0	0,03

1094 Conform datelor din bilanțul contabil depus în decembrie 2006.
1095 Agricultură, vânătoare şi servicii anexe.
1096 Silvicultură, exploatare forestieră și servicii anexe.
1097 Alte activități extractive (Extracția pietrei pentru construcții, Extracția pietrei calcaroase, ghipsului şi a cretei, Extracția pietrişului şi nisipului).
1098 Industria alimentară şi a băuturilor.
1099 Fabricarea produselor textile.
1100 Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte; aranjarea şi vopsirea blănurilor (Fabricarea de articole de imbracaminte pentru lucru; Fabricarea altor articole de imbracaminte (exclusiv lenjeria de corp); Fabricarea de articole de lenjerie de corp; Fabricarea altor articole de imbracaminte și accesorii n.c.a.).
1101 Tăbăcirea şi finisarea pieilor; fabricarea articolelor de voiaj şi marochinărie, a harnaşamentelor şi încălțămintei.
1102 Fabricarea lemnului şi a produselor din lemn şi plută, cu excepția mobilei; fabricarea articolelor din impletitură de pai şi alte materiale.
1103 Fabricarea celulozei, hârtiei şi a produselor din hârtie (Fabricarea hârtiei şi cartonului ondulat şi a ambalajelor din hârtie sau carton).
1104 Edituri, poligrafie şi reproducerea pe suporți a înregistrărilor (Alte activitati de editare).
1105 Fabricarea substanțelor şi a produselor chimice (Fabricarea săpunurilor, detergenților şi a produselor de întreținere).
1106 Fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice.
1107 Fabricarea altor produse din minerale nemetalice.

Denumirea activității	Urban			Rural			Țara Năsăudului		
	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)
16[1109]	17	13,39	15,26	110	86,61	84,74	127	2,3	1,37
17[1110]	3	60,00	98,10	2	40,00	1,90	5	0,1	0,02
18[1111]	175	100,00	100,00	0	0,00	0,00	175	3,2	0,47
19[1112]	0	0,00	0,00	5	100,00	100,00	5	0,1	0,02
21[1113]	39	38,61	34,77	62	61,39	65,23	101	1,9	0,72
22[1114]	8	100,00	100,00	0	0,00	0,00	8	0,1	0,10
23[1115]	1	33,33	2,43	2	66,67	97,57	3	0,1	0,02
24[1116]	77	100,00	100,00	0	0,00	0,00	77	1,4	0,20
25[1117]	125	35,31	39,87	229	64,69	60,13	354	6,5	2,49
26[1118]	112	72,73	75,86	42	27,27	24,14	154	2,8	3,77
27[1119]	133	50,57	38,63	130	49,43	61,37	263	4,8	12,42
28[1120]	478	50,21	66,48	474	49,79	33,52	952	18	16,48
29[1121]	189	60,77	49,41	122	39,23	50,59	311	5,7	3,56

1108 Industria metalurgică (Producția metalelor prețioase).
1109 Industria construcțiilor metalice şi a produselor din metal (exclusiv maşini, utilaje şi instalații).
1110 Industria de maşini şi echipamente (Fabricarea altor maşini şi utilaje agricole şi forestiere; Fabricarea maşinilor-unelte portabile acționate electric; Fabricarea altor maşini-unelte n.c.a.).
1111 Industria de maşini şi aparate electrice (Producția de componente electrice pentru motoare şi vehicule n.c.a.).
1112 Industria de echipamente pentru radio, televiziune şi comunicații (Producția tuburilor electronice şi a altor componente electronice; Producția de emițătoare radio-televiziune, echipamente şi aparate telefonice şi telegrafice).
1113 Producția de mobilier şi alte activități industriale n.c.a.
1114 Recuperarea deşeurilor şi resturilor de materiale reciclabile.
1115 Producția şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze şi apă.
1116 Captarea, tratarea şi distribuția apei.
1117 Construcții.
1118 Comerț cu ridicata şi cu amănuntul, întreținerea şi repararea autovehiculelor şi a motocicletelor; comerț cu amănuntul al carburanților pentru autovehicule.
1119 Comerț cu ridicata şi servicii de intermediere în comerțul cu ridicata (cu excepția autovehiculelor şi motocicletelor).
1120 Comerț cu amănuntul (cu excepția autovehiculelor şi motocicletelor); repararea bunurilor personale şi gospodăreşti.
1121 Hoteluri şi restaurante.

Denumirea activității	Urban			Rural			Țara Năsăudului		
	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)	Numărul mediu al salariaților	Ponderea numărului mediu de salariați (%)	Ponderea în structura cifrei de afaceri (%)
30[1122]	81	24,11	29,42	255	75,89	70,58	336	6,2	5,28
31[1123]	7	70,00	49,31	3	30,00	50,69	10	0,2	0,19
32[1124]	1	100,00	100,00	0	0,00	0,00	1	0	0,01
33[1125]	15	93,75	100,00	1	6,25	0,00	16	0,3	0,10
34[1126]	1	100,00	100,00	0	0,00	0,00	1	0	0,01
35[1127]	10	90,91	92,78	1	9,09	7,22	11	0,2	0,09
36[1128]	0	0	99,45	0	0	0,55	0	0	0,05
37[1129]	2	25,00	62,02	6	75,00	37,98	8	0,1	0,04
38[1130]	24	54,55	64,47	20	45,45	35,53	44	0,8	0,43
39[1131]	9	81,82	90,17	2	18,18	9,83	11	0,2	0,04
40[1132]	5	12,82	11,46	34	87,18	88,54	39	0,7	0,22
41[1133]	3	75,00	68,20	1	25,00	31,80	4	0,1	0,00
42[1134]	12	85,71	99,31	2	14,29	0,69	14	0,3	0,11
43[1135]	4	100,00	100,00	0	0,00	0,00	4	0,1	0,00
Total	**1996**		**44,64**	**3439**		**55,36**	**5435**		**100,00**

1122 Transporturi terestre; transporturi prin conducte.
1123 Activități anexe şi auxiliare de transport, activități ale agențiilor de turism.
1124 Poştă şi telecomunicații.
1125 Intermedieri financiare (cu excepția activităților de asigurări şi ale caselor de pensii).
1126 Activități auxiliare intermedierilor financiare.
1127 Tranzacții imobiliare.
1128 Inchirierea maşinilor şi echipamentelor, fără operator şi a bunurilor personale şi gospodăreşti.
1129 Informatică şi activități conexe.
1130 Alte activități de servicii prestate în principal întreprinderilor.
1131 Învățământ.
1132 Sănătate şi asistență socială.
1133 Eliminarea deseurilor şi a apelor uzate; salubritate şi activități similare.
1134 Activități recreative, culturale şi sportive.
1135 Alte activități de servicii personale.

6.5. Infrastructura tehnică a teritoriului

În acest subcapitol, infrastructura tehnică a teritorului este analizată luând în consiederare indicatori ce vizează locuințele populației – dinamica construcțiilor în perioada 2000-2005; rețeaua de apă, canalizare, gaz şi de energie electrică – distribuție spațială; accesul la mediile de informare şi căile de comunicație.

6.5.1. Locuințele populației – dinamica construcțiilor în perioada 2000-2005

Un indicator al calității vieții populației este suprafața locuibilă/locuitor. În anul 2005, se evidențiază două areale cu valori ridicate (pentru regiune) ale acestui indicator (între 15,01-20 m^2/locuitor) (figura 169). Primul este format din comunele Zagra, Chiuza şi Nimigea, şi, al doilea, din comunele Rodna, Măgura Ilvei şi Lunca Ilvei. Pentru majoritatea aşezărilor năsăudene, valoarea acestui indicator variază între 10,01 şi 15 m^2/locuitor, iar valorile cele mai ridicate, de peste 20 m^2/locuitor apar pentru comunele Căianu Mic şi Coşbuc. Suprafața locuibilă/locuință păstrează un model similar cu cel al indicatorului analizat mai sus (figura 170). În ultimii ani, activitatea economică şi nu creşterea populației a dus la creşterea numărului locuințelor date în folosință (tabelele 39 şi 40).

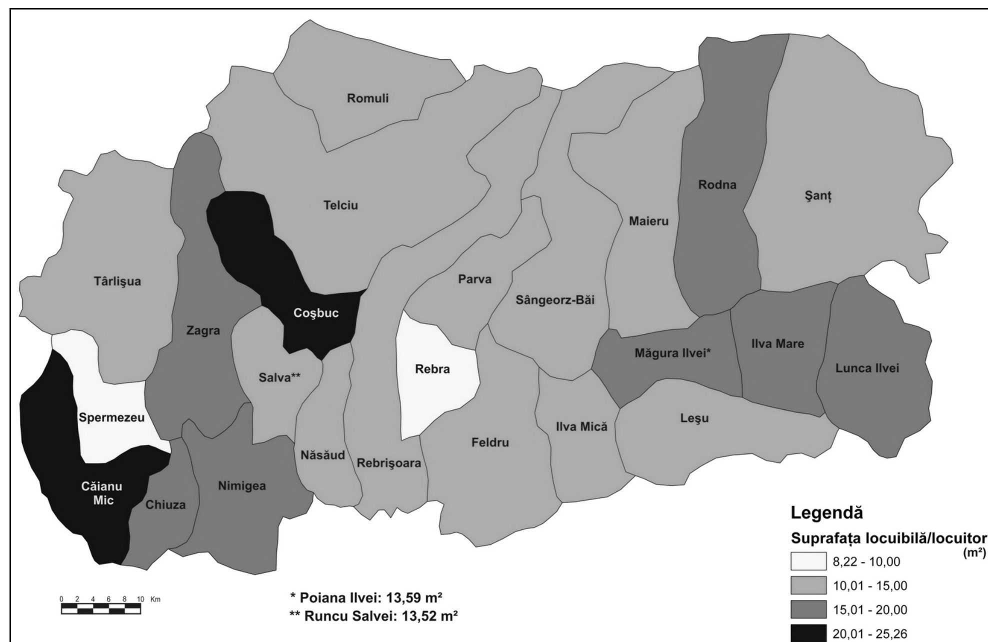

Fig. 169. Țara Năsăudului. Suprafața locuibilă/locuitor în 2005

Tabel 39. Locuințe date în folosință în anul 1995 şi în perioada 2000-2005[1136]

Localitatea	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Total urban Țara Năsăudului	40	33	34	21	26	47	38
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	25	14,80	21,66	4,55	7,81	15,67	9,34
Năsăud	19	8	9	3	10	16	9
Sângeorz-Băi	21	25	25	18	16	31	29
Total rural Țara Năsăudului	130	101	77	113	82	110	167
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului	48,69	42,98	33,92	40,36	32,80	40,74	49,55
Țara Năsăudului	170	134	111	134	108	157	205
% Total Țara Năsăudului din total județ	39,81	29,26	28,91	18,06	18,52	27,54	27,55

Tabel 40. Locuințe existente şi suprafața locuibilă la sfârşitul anului 2005, pe localități[1137]

Localitatea	Locuințe existente (număr)			Suprafața locuibilă (m^2)		
		din care:			din care:	
	Total	Proprietate publică	Proprietate privată	Total	Proprietate publică	Proprietate privată
Total urban Țara Năsăudului	6728	130	6608	297824	4122	293702
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	16,95	8,27	17,33	18,28	8,31	18,59
Năsăud	3850	123	3737	162945	3857	159088
Sângeorz-Băi	2878	7	2871	134879	265	134614
Total rural Țara Năsăudului	28888	196	28692	1294188	7528	1286660
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului	44,68	26,03	44,90	43,87	26,89	440,39
Țara Năsăudului	35616	326	35300	1592012	11650	1580362
% Total Țara Năsăudului din total județ	33,09	14,01	33,53	34,76	15,02	35,10

[1136] Prelucrare după date din Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 127.
[1137] *Ibidem*, p. 128.

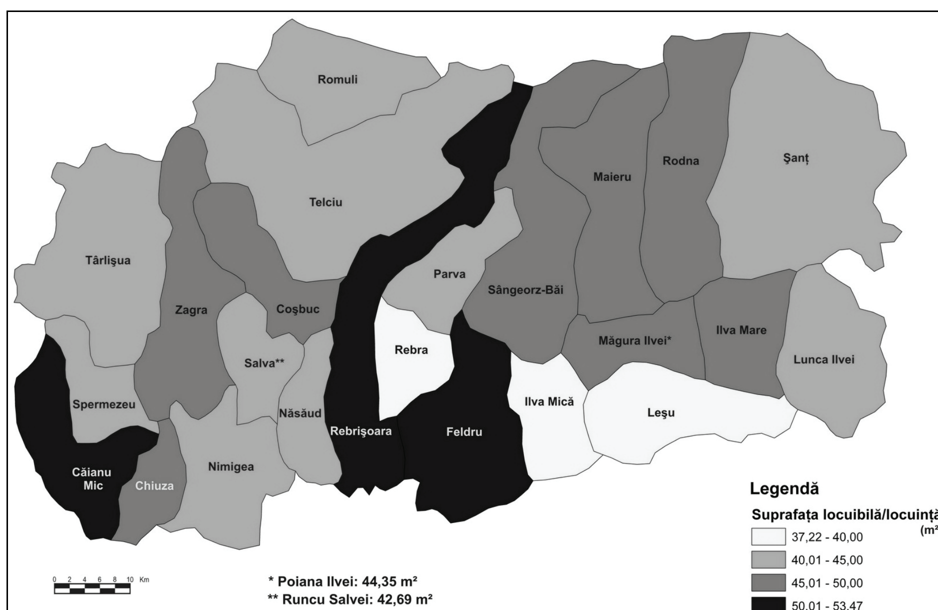

Fig. 170. Țara Năsăudului. Suprafața locuibilă/locuință în 2005

6.5.2. Rețeaua de apă, canalizare, gaz şi de energie electrică – distribuție spațială

6.5.2.1. Alimentarea cu apă

Alimentarea cu apă a oraşului Năsăud se face din râul Rebra, cu un debit instalat de 165 l/s şi debit efectiv de 63,79 l/s. Capacitatea de înmagazinare este de 1600 mc (un rezervor de 1000 mc şi două de 300 mc), lungimea rețelei de distribuție este de 8,336 km. Apa tratată este distribuită şi în localitățile Salva şi Rebrişoara.

Conform studiului de inundabilitate pentru județul Bistrița-Năsăud, cu date din 2002, serviciile de apă în sistem centralizat aveau următoarele caracteristici, pentru cele două oraşe ale regiunii năsăudene:

- *Năsăud*: asigurarea apei la sursă – excedent – 100 l/s; lungimea rețelei de distribuție: - 18,6 km; pierderi în rețea: – 62%; furnizarea apei la utilizatori este continuă; situația stației de tratare: - programul de etapizare aprobat prevede măsuri de modernizare a stației de tratare; capacitatea stației de tratare este de 165l/s; aprecieri asupra calității serviciilor: proiecte pentru îmbunătățirea serviciilor de apă în oraşul Năsăud realizate în ultimii 10 ani: au fost realizate din fonduri proprii o parte din măsurile prevăzute în programul de etapizare pentru protecția calității resurselor de apă, valoarea totală a acestor lucrări fiind estimată la 2.801.430 USD; valoarea lucrărilor realizate reprezintă 174.170 USD; proiecte pentru îmbunătățirea serviciilor de apă în oraşul Năsăud în fază de implementare: nu se cunosc; propuneri de proiecte noi pentru îmbunătățirea serviciilor de apă, cunoscute: pentru perioada 2006-2020, este prevăzută reabilitarea sistemului de alimentare cu apă a localității, al cărei cost a fost estimat la 1.237.500 Euro;

- *Sângeorz-Băi*: asigurarea apei la sursă: - $Q_{med.\ an.}$= 60 l/s; lungimea rețelei de transport şi distribuție: 35,7 km; pierderi în rețea: – 60%; furnizarea apei la utilizatori este continuă; situația stației de tratare: - tratarea apei se realizează prin intermediul aparatului de clorinare de tip SOLVE. Sistemul de alimentare cu apă a localității necesită reabilitare, atât în ceea ce priveşte sistemul de puțuri forate (9 puțuri), cât şi obiectele şi instalațiile aferente acesteia. În acest scop, s-a întocmit un program de etapizare ce urmează a fi aprobat; proiecte pentru îmbunătățirea serviciilor de apă din oraşul Sângeorz-Băi realizate în ultimii 10 ani: nici unul; proiecte pentru îmbunătățirea serviciilor de apă în fază de implementare: nici unul; propuneri de proiecte noi pentru îmbunătățirea serviciilor de apă, cunoscute: extindere alimentare cu apă din sursa Anieş, cu o valoare a investiției de 616211 Euro; extinderea rețelei de canalizare şi a stației de epurare (perioada 2002-2005) în valoare de 916875 Euro.

Situația aprovizionării cu apă, în sistem centralizat, a populației rurale prezintă numeroase disparități. Astfel, ponderea populației racordate la alimentarea cu apă, în 2002, era următoarea: 43,6% din populația totală în Parva, 37,6% în Rodna, 51,3% în Anieş, 48% în Maieru, 40.2% în Telciu, 39% în Salva, 22,2% în Rebrişoara. La 1 iulie 2003, lungimea rețelei de distribuție a apei potabile era de 22,0 km în Năsăud; 35.7 km - Sângeorz-Băi; 15 km - Chiuza; 2,2 km - Ilva Mică; 2 km - Lunca Ilvei; 9 km - Maieru; 4,6 km - Măgura Ilvei; 28,1 km - Nimigea; 7 km - Parva; 2 km - Rebra; 4,5 km - Rebrişoara; 12,5 km - Rodna; 1,8 km - Salva; 18 km – Telciu.

Proiecte/programe privind aprovizionarea în sistem centralizat aflate în derulare există pentru Chiuza, Piatra, Săsarm, Feldru şi Nepos. Lista localităților propuse pentru realizarea de sisteme noi de alimentare centralizată cu apă în județul Bistrița-Năsăud, pentru perioada 2003-2005, include Ilva Mică, Leşu Ilvei, Zagra, Poienile Zagrei, Suplai, Maieru şi Rebra, iar pentru perioada 2006-2020: Spermezeu, Nimigea de Jos, Floreşti, Mocod şi Nimigea de Sus.

Pe lista localităților propuse pentru extindere şi/sau reabilitare a sistemelor de alimentare cu apă (populația rurală) în regiunea năsăudeană, pentru perioada 2003-2005, s-a aflat doar Rodna (pentru extinderea rețelei de alimentare cu apă, iar pentru perioada 2006-2020, localitățile Anieş, Rodna şi Maieru, cu modernizarea stației de tratare de la Anieş.

Lucrări de reabilitare-extindere cunoscute: Năsăud S.C. „G.C.L.” S.A., având obiectivul de extindere şi modernizare a stației de epurare, din fonduri proprii, însă marea majoritate a măsurilor prevăzute în Programul de etapizare nu au fost realizate ddin cauza lipsei de disponibilități financiare.

Spre exemplu, pentru comuna Rebra, alimentarea cu apă se realizează din fântâni şi din izvoare la zi. După 1990, prin asociația „Comunitatea săracă Valea Lungă”, s-au obținut fonduri PHARE şi s-a construit un dig, pe Valea Lungă, care asigură alimentarea cu apă menajeră (întrucât nu au fost instalate filtre) a locuitorilor de pe această vale şi din partea centrală a comunei. De asemenea, rebrenii au captat izvoare şi alimentarea cu apă se realizează prin cădere şi din fântâni.

Rețeaua de alimentare cu apă potabilă este, în general, deficitară, insuficientă sau inexistentă în unele aşezări sau comune (tabelul 41).

Tabel 41. Rețeaua şi volumul apei potabile distribuite în anul 2005[1138]

Localitatea	Lungimea totală a rețelei simple de distribuire a apei potabile (km)	Apa potabilă distribuită consumatorilor (mii mc)	
		Total	din care pentru uz casnic
Total județ	770,2		
Total urban județ	448,2		
Total urban Țara Năsăudului	22	990	588
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului			
Năsăud	22	990	588
Sângeorz-Băi	35,9	354	220
Total rural județ	322	1313	1006
Total rural Țara Năsăudului			
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului			
Chiuza	15,6	12	8
Feldru	46,7	-	-
Ilva Mică	2,2	-	-
Lunca Ilvei	2	24	23
Maieru	9	97	91
Măgura Ilvei	4,6	-	-
Nimigea	28,1	63	56
Parva	7	54	52
Rebra	2	-	-
Rebrişoara	6	41	35
Rodna	12,5	114	95
Salva	3	30	28
Telciu	18	119	110
% Total Țara Năsăudului din total județ			

6. 5. 2. 2. Canalizarea

Conform studiului de inundabilitate pentru județul Bistrița-Năsăud, cu date din 2002, sistemul de canalizare, în mediul urban, avea următoarele caracteristici:

- *Năsăud*: rețeaua de canalizare avea o lungime de 16,2 km, prezentând un grad avansat de uzură. Programul de etapizare cuprinde ca măsură extinderea rețelei de canalizare, cu termen de finalizare: trimestrul III -2004, măsură care a fost realizată în proporție de 24%;

- *Sângeorz-Băi*: lungimea rețelei de canalizare era de 23,7 km.

Ponderea populației racordate la rețeaua de canalizare, în 2002, era de 6,3% în Parva, 14,1% în Rodna, 17,6% în Telciu. La 1 iulie 2003, lungimea rețelei de canalizare era de 16,2 km în Năsăud; 23,7 km - Sângeorz-Băi; 1,2 km - Parva; 0,2 km - Rebra; 4,8 km - Rodna; 1 km - Telciu.

[1138] *Ibidem*, p. 106.

Tabel 42. Rețeaua de canalizare publică în anul 2005, pe oraşe şi comune[1139]

Localitatea	Lungimea totală simplă a conductelor de canalizare (km)	Autovehicule pentru salubritate, autovidanjoare	Autovehicule pentru gunoi
Total urban județ	312,5	5	32
Total urban Țara Năsăudului	41,2	2	3
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	13,184	40	9,375
Năsăud	16,2	1	2
Sângeorz-Băi	25	1	1
Total rural județ	13,3	0	1
Total rural Țara Năsăudului	7	0	1
% rural Țara Năsăudului din ruralul județului	52,63	0	100,00
Parva	1,2	0	0
Rodna	4,8	0	0
Telciu	1	0	1
Țara Năsăudului	48,2	2	4
% Total Țara Năsăudului din total județ	14,79	40,00	12,12

Propuneri de lucrări noi cunoscute, în 2003-2005, erau următooarele: extindere canalizare şi stație de epurare în Năsăud şi Sângeorz-Băi, iar în perioada 2006-2020: Rodna (modernizare stație de epurare şi extindere rețele de canalizare) şi realizarea unui sistem nou de canalizare şi stație de epurare pentru Telciu, Maieru, Ilva Mică, Spermezeu.

Rețeaua de canalizare este prezentă doar în oraşele regiunii şi doar în trei comune, situația acesteia fiind cu mult mai precară decât cea a alimentării cu apă potabilă (tabelul 42).

6.5.2.3. Rețeaua de alimentare cu gaze naturale

Rețeaua şi volumul gazelor naturale distribuite în anul 2005 indică absența acestora pentru regiunea năsăudeană. Totuşi, rețeaua de gaz este introdusă şi în Năsăud (din 2005), dar nu în totalitate, deşi nu se menționează în datele statistice[1140].

6.5.2.4. Alimentarea cu energie electrică

Alimentarea cu energie electrică a zonelor introduse în perimetru se asigură din sistemul energetic național.

Se poate concluziona că infrastructura tehnică a teritoriului se caracterizează prin dotări insuficiente.

6. 5. 3. Accesul la mediile de informare

Accesul la informație este facilitat de existența oficiilor poştale, acestea având o răspândire mai mare, atât în 2002, cât şi în 2005, în jumătatea vestică a Țării Năsăudului.

[1139] *Ibidem*, p. 107.
[1140] *Ibidem, loc. cit.*

Dezvoltarea infrastructurii regiunii este rapidă în privința telefoniei fixe. Comparând numărul celor care au acces la telefonie fixă pentru anii 2002 şi 2005, se remarcă o modificare semnificativă. Dacă în anul 2002, Țara Năsăudului poate fi împărțită într-un areal vestic (figura 171), cu un număr mai mare de locuitori/abonament telefonic (excepție fac Năsăud şi Chiuza) şi în unul estic, în care accesul la telefonia fixă este posibil pentru un număr mult mai mare de locuitori, în anul 2005, nu se mai poate evidenția o astfel de disparitate intraregională (figura 172). Surprinde cazul comunelor Leşu, Ilva Mare şi Chiuza, precum şi a oraşului Năsăud, în care creşte numărul celor repartizați la un abonament telefonic. Renunțarea la telefonie fixă în favoarea celei mobile poate fi o explicație mai ales pentru oraşul Năsăud. În acelaşi timp, se observă scăderea numărului de locuitori pe abonament telefonic pentru majoritatea aşezărilor din arealul vestic al Țării Năsăudului.

Numărul de locuitori la un abonament la radio şi la cel TV relevă aceeaşi tendință de schimbare între 2002 şi 2005 (figurile 175-178) (tabel 44).

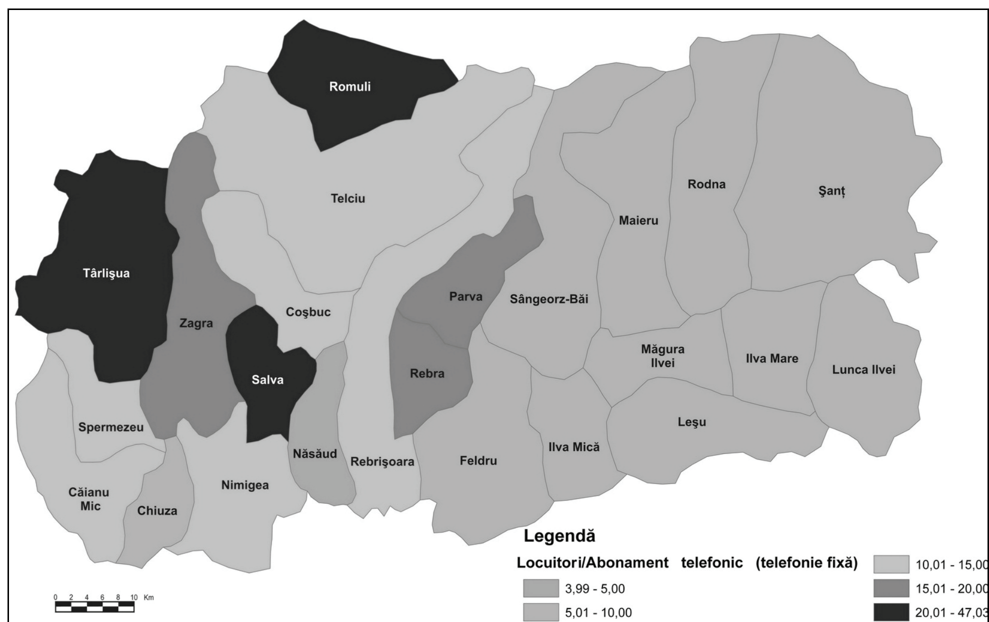

Fig. 171. Țara Năsăudului. Numărul de locuitori/abonament telefonic (telefonie fixă) în 2002

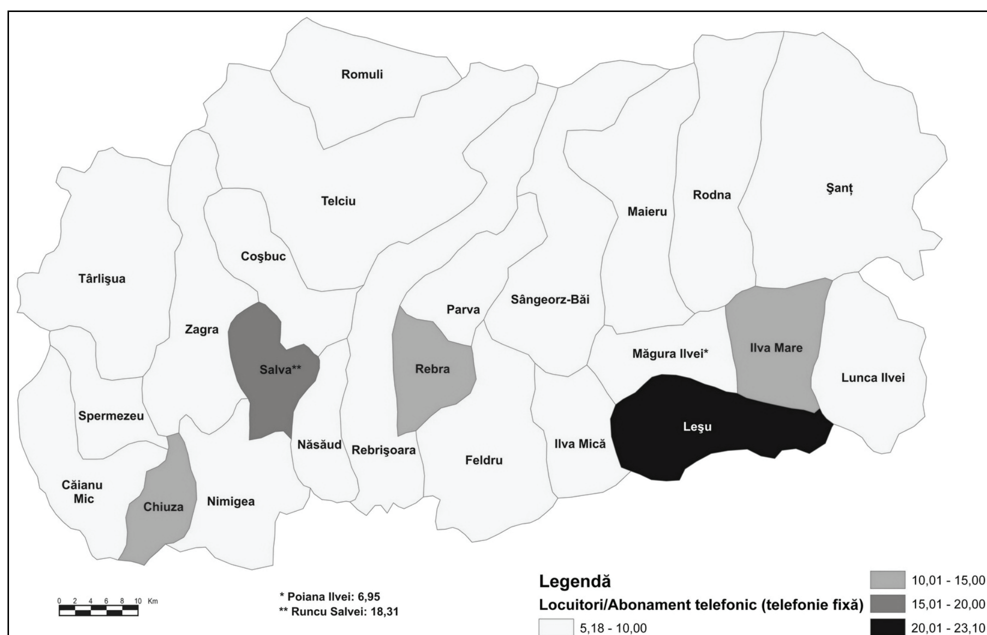

Fig. 172. Țara Năsăudului. Numărul de locuitori/abonament telefonic (telefonie fixă) în 2005

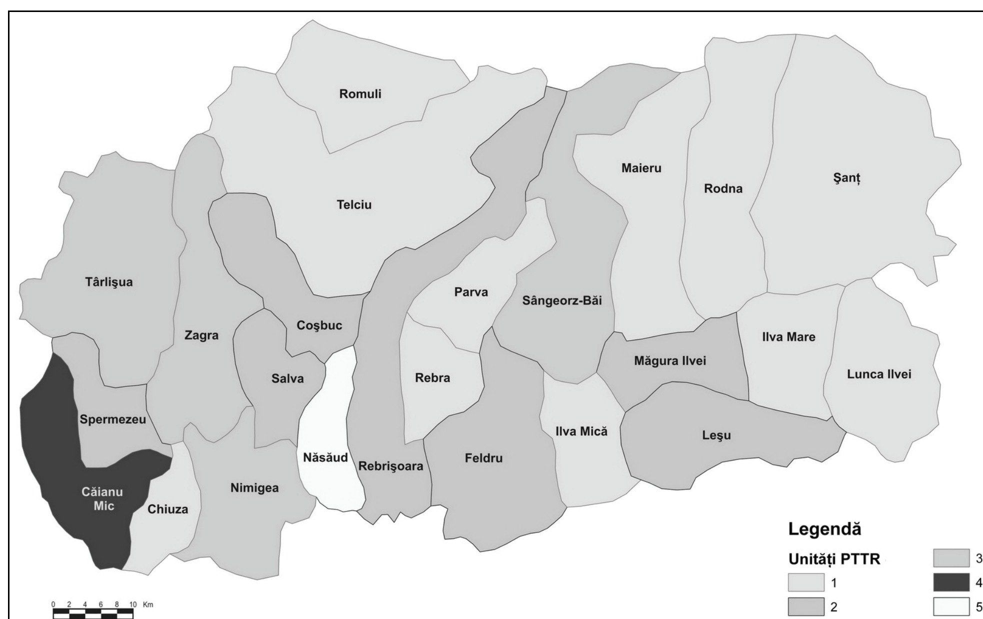

Fig. 173. Țara Năsăudului. Unități PTTR în 2002

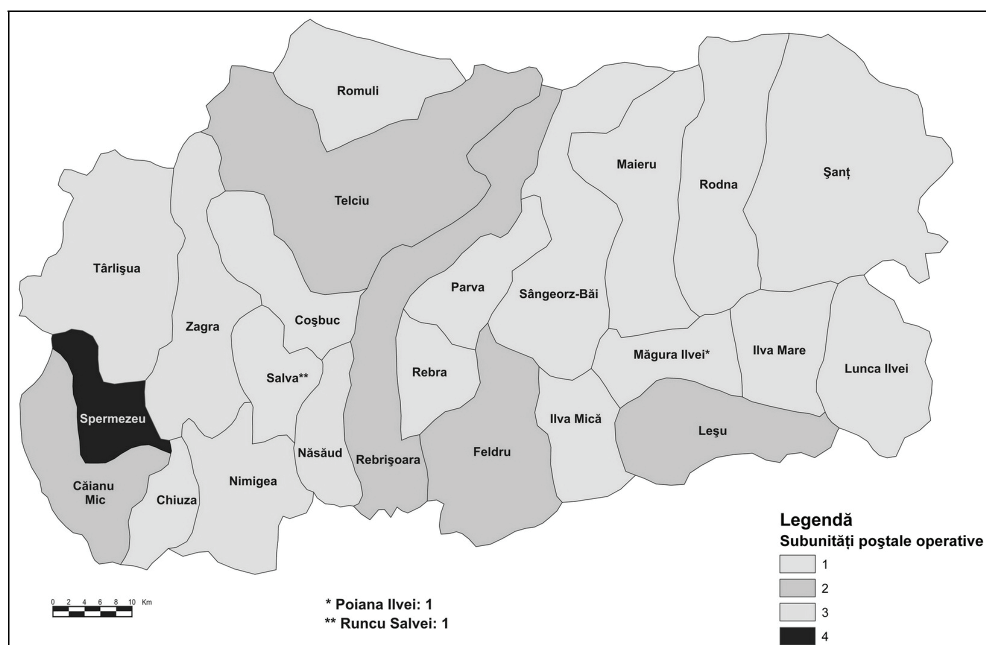

Fig. 174. Țara Năsăudului. Unități PTTR în 2005

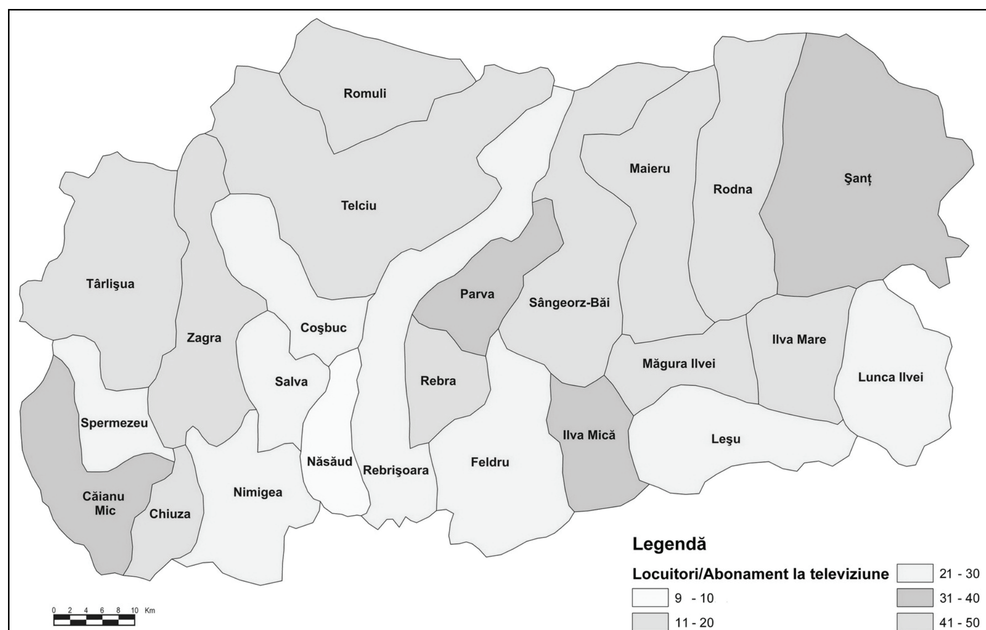

Fig. 175. Țara Năsăudului. Numărul de locuitori/abonament la televiziune în 2002

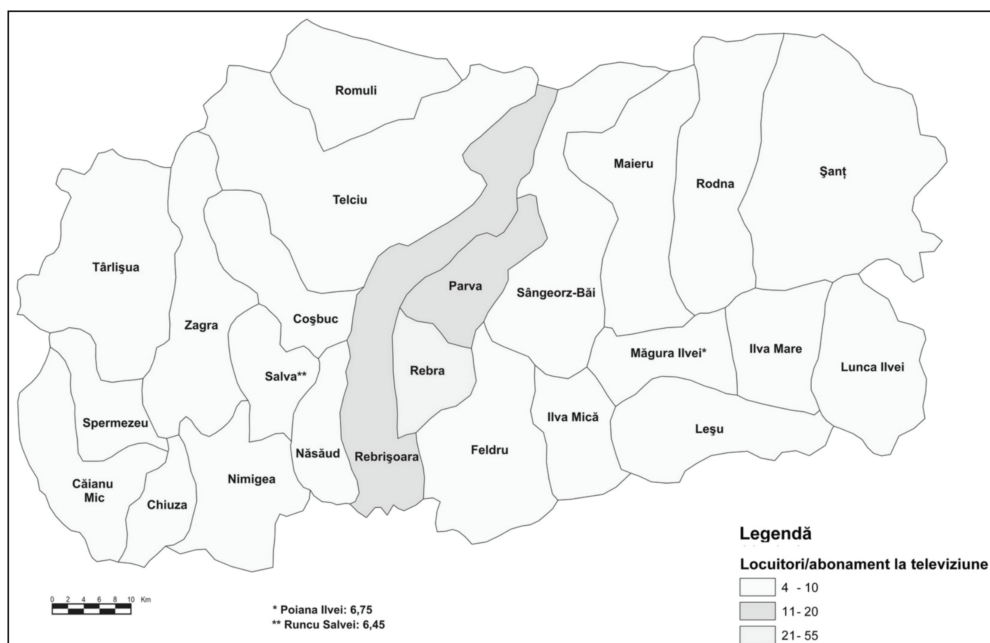

Fig. 176. Țara Năsăudului. Numărul de locuitori/abonament la televiziune în 2005

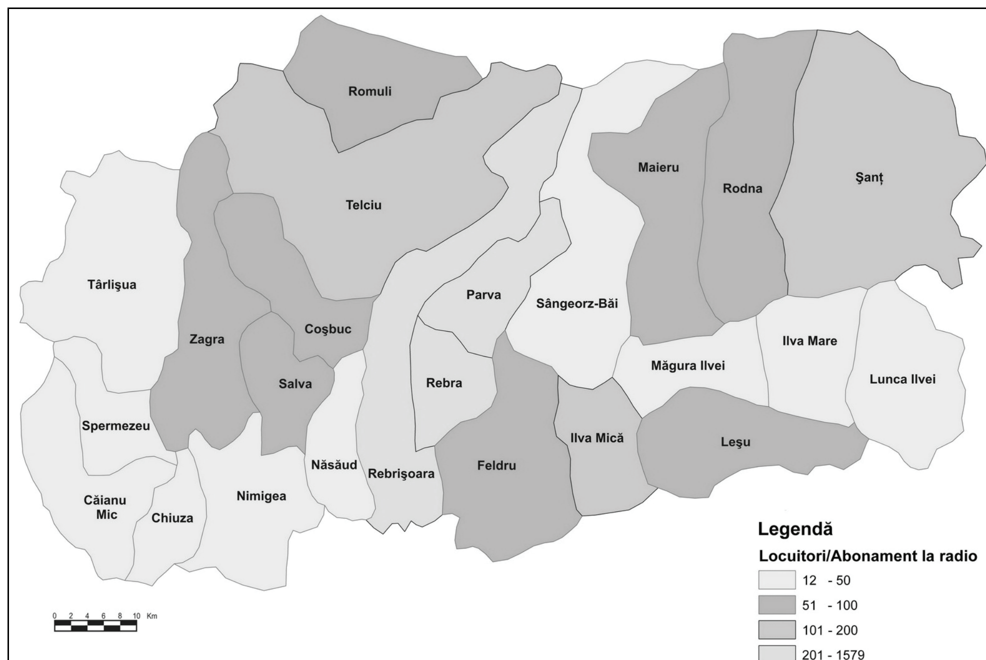

Fig. 177. Țara Năsăudului. Numărul de locuitori/abonament la radio în 2002

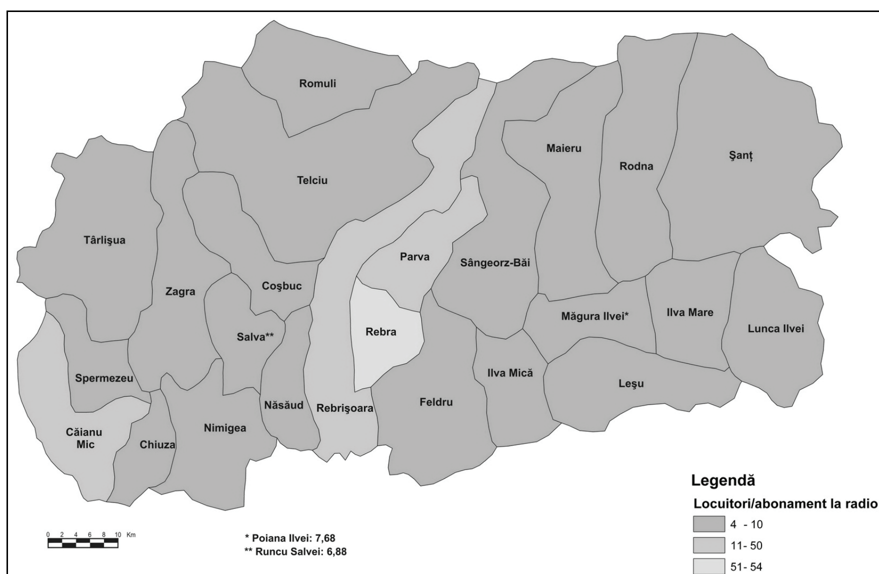

Fig. 178. Ţara Năsăudului. Numărul de locuitori/abonament la radio în 2005

Tabel 43. Poşta şi comunicaţiile în anul 2005, pe localităţi[1141]

Localitatea	Subunităţi poştale operative - total	Abonamente la serviciul telefonic
Total urban judeţ	17	27151
Total urban Ţara Năsăudului	4	3830
% urban Ţara Năsăudului din urbanul judeţului	23,53	14,11
Năsăud	3	2116
Sângeorz-Băi	1	1714
Total rural Ţara Năsăudului	38	11378
% rural Ţara Năsăudului din ruralul judeţului	31,40	45,48
Ţara Năsăudului	42	15208
% Total Ţara Năsăudului din total judeţ	30,43	29,15

Tabel 44. Abonamente la radio şi televiziune în anul 2005, pe localităţi[1142]

Localitatea	Abonamente	
	Radio	TV
Total urban Ţara Năsăudului	4027	4516
% urban Ţara Năsăudului din urbanul judeţului	14,56	14,85
Năsăud	2396	2567
Sângeorz-Băi	1631	1949
Total rural Ţara Năsăudului	11067	12771
% rural Ţara Năsăudului din ruralul judeţului	39,85	42,61
Ţara Năsăudului	15094	17287
% Total Ţara Năsăudului din total judeţ	27,23	28,63

[1141] *Ibidem*, p. 134.
[1142] *Ibidem*, p. 93.

6.5.4. Căile de comunicație

Căile de comunicație asigură legătura dintre Țara Năsăudului, regiunea din sudul masivului, ca de altfel, a întregii Transilvanii, cu Țara Maramureșului, prin Pasul Șetref, iar cu Moldova, prin Pasul Rotunda.

6. 5. 4. 1. Căile de acces rutier

În regiune, există două *drumuri naționale*:

- DN 17C este cel de pe Valea Sălăuței (dinspre Bistrița-Năsăud-Salva-Coşbuc-Telciu-Romuli-Dealu Ştefăniței). DN 17C se desprinde la Bistrița din DN 17 şi traversează Dealurile Bistriței, pe Valea Someşului Mare, spre Salva, apoi urmează Sălăuța, spre amonte, şi trece peste Pasul Şetref în Țara Maramureşului;
- DN 17D (dinspre Beclean-Săsarm-Chiuza-Piatra-Mocod-Salva-Năsăud-Rebrişoara-Feldru-Ilva Mică-Sângeorz-Băi-Maieru-Rodna-Şanț). DN 17 se desprinde la Dej din DN 1C, care urmează Valea Someşului Mare, până la Beclean.

Drumurile județene sunt:

171 – Căianu Mic-Spermezeu-Târlişua-Agrieşel-spre Țara Lăpuşului;

172 – Mocod-Zagra-Suplai;

172D – Ilva Mică-Poiana Ilvei-Măgura Ilvei-Ilva Mare-Lunca Ilvei;

172B – Rebrişoara-Rebra-Parva.

Drumurile comunale au o densitate mare în comparație cu cele județene, fiind prezente pe toate văile regiunii năsăudene (figura 179).

Echiparea teritoriului, la 1 iulie 2003, era următoarea: lungimea străzilor orăşeneşti - total – km Năsăud 36; Sângeorz-Băi 41. În acelaşi an, Năsăud avea 17 km de străzi modernizate şi 18 km pietruite, iar în Sângeorz-Băi, 26 km erau modernizați, iar 15 km pietruiți. Această situație nu este în curs de schimbare, situația fiind aceeaşi în 2005 (tabelul 45).

Tabel 45. Străzile orăşeneşti în anul 2005[1143]

Localitatea	Lungimea străzilor orăşeneşti – km – din care:			Spații verzi (ha)
	Total	Modernizate	Cu îmbrăcăminți uşoare	
Total județ (Total urban)	270	187	80	174
Total urban Țara Năsăudului	77	44	33	67
% urban Țara Năsăudului din urbanul județului	28,52	23,53	41,25	38,51
Năsăud	36	18	18	18
Sângeorz-Băi	41	26	15	49

Județul Bistrița-Năsăud are şase comune – Milaş, Budacul de Jos, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Leşu, Târlişua – care nu sunt legate de reşedința de județ prin drumuri modernizate.

[1143] *Ibidem*, p. 107.

6.5.4.2. Căile de acces feroviar

Conform lui T. Morariu, I. Buta, A. Maier[1144], secolele XIX şi XX sunt recunoscute pentru dezvoltarea reţelei feroviare a Ţării Năsăudului. Calea ferată Salva-Vişeu este construită „în primii ani ai puterii populare, prin brigăzi voluntare de tineret"[1145]. Se observă o convergenţă spre Beclean, în afara regiunii, a căilor ferate: o ramificaţie, de la Beclean, urmează Valea Someşului Mare şi se îndreaptă spre Moldova, trecând prin Ilva Mică, iar o alta se îndreaptă spre Maramureş, trecând prin nodul feroviar de la Salva.

„Drumurile de fier" ce însoţesc căile rutiere din regiunea năsăudeană sunt următoarele: o cale ferată face legătura cu oraşul Beclean şi trece prin Mogoşeni-Floreşti-Nimigea de Jos-Nimigea de Sus-Salva, cu o ramificaţie spre Maramureş, prin localităţile Coşbuc-Telciu-Fiad-Romuli-Dealu Ştefăniţei, şi o ramificaţie spre Ilva Mică, prin Năsăud-Rebrişoara-Feldru. De la Ilva Mică, o arteră feroviară se îndreaptă spre Rodna, prin Sângeorz-Băi şi Maieru, şi o alta spre Lunca Ilvei, prin Poiana Ilvei-Măgura Ilvei-Ilva Mare.

6.6. Impactul activităţilor economice asupra mediului

Diversitatea de domenii economice, precum şi proprietatea privată şi economia de piaţă, au determinat apariţia, în Ţara Năsăudului, a unor probleme legate de mediu şi de poluarea acestuia. În prezent, arealele cu industrii poluatoare, în funcţiune sau dezafectate, de-a lungul Someşului Mare, sunt cele de la Rodna, Parva şi Năsăud.

La nivelul judeţului, s-a constatat că atât cantitatea de masă lemnoasă exploatată, cât şi cantitatea de deşeuri produse au scăzut în 2001, comparativ cu 2000. Activităţile de exploatare şi de prelucrare a materialului lemnos au dus la producerea unor cantităţi însemnate de deşeuri de lemn, respectiv rumeguş, talaş, aşchii, resturi de cherestea şi scânduri şi resturi de scoarţă.

În acest context, de dezvoltare puternică a activităţilor de prelucrare a lemnului, s-a ajuns la apariţia unor probleme legate de poluarea apei, a aerului şi a solului. Unităţile economice, ce desfăşoară activităţi cu posibil impact negativ asupra aerului atmosferic, adică potenţial poluatoare, au crescut ca număr, odată cu trecerea timpului.

6.6.1. Calitatea aerului

Se poate observa o depăşire a concentraţiei maxime admise a substanţelor poluante valabilă doar pentru zona Rodna, pentru amoniac (tabelul 48).

Tabel 46. Valorile pulberilor sedimentabile în perioada 1999-2001

Pulberi sedimentabile	1999	2000	2001	Unitatea de măsură
Năsăud	58,641	86,8896	42,2979	t/kp an
Rodna	66,197	74,1228	43,888	t/kp an
Sângeorz-Băi	61,939	68,7684	54,215	t/kp an

1144 1972, *Judeţul Bistriţa-Năsăud,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, p. 128-130.
1145 *Ibidem*, p. 128.

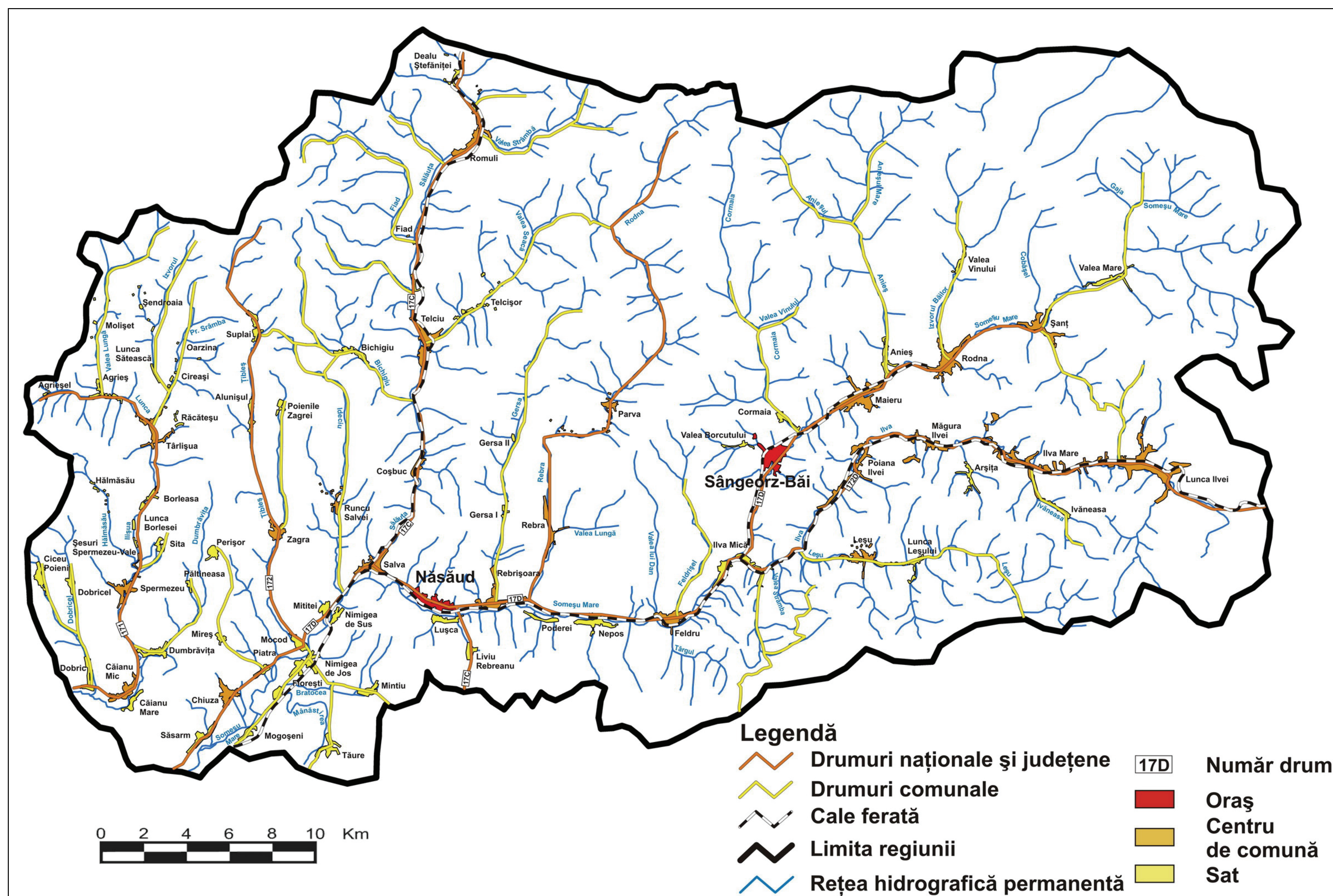

Fig. 179. Țara Năsăudului. Căile de comunicație

Tabel 47. Evoluția indicatorilor anuali de mediu în perioada 1999-2001

Pentru factorul de mediu aer Probe de scurtă durată - 30'		1999	2000	2001	Unitatea de măsură
Năsăud	Dioxid de sulf SO_2	0	0,0002	0,0015	mg/m^3
	Dioxid de azot NO_2	0,0021	0,0187	0,0421	mg/m^3
	Amoniac NH_3	0,0654	0,0983	0,1681	mg/m^3
Rodna	Dioxid de sulf SO_2	0,0002	0,0003	0,0152	mg/m^3
	Dioxid de azot NO_2	0,0026	0,0304	0,0229	mg/m^3
	Amoniac NH_3	0,0356	0,1159	0,0699	mg/m^3

Tabel 48. Calitatea aerului în aşezările năsăudene în anul 2005[1146]

Denumirea zonei	Substanța poluantă (UM)	Durata probei	Concentrați a maximă admisă	Concentrația medie anuală	Concentrația maximă anuală
Năsăud	Dioxid de azot mg/mc	30 min	0,03	0,01087	0,0217
	Dioxid de sulf mg/mc	30 min	0,75	0,00145	0,008
	Amoniac mg/mc	30 min	0,3	0,04245	0,0648
	Pulberi sedimentabile g/mp	1 lună	17	3,35	8,31
Rodna	Dioxid de azot mg/mc	30 min	0,03	0,008392	0,0428
	Dioxid de sulf mg/mc	30 min	0,75	0,001292	0,007
	Amoniac mg/mc	30 min	0,3	0,037967	0,0745
	Pulberi sedimentabile g/mp	1 lună	17	2,65	4,82
Sângeorz-Băi	Pulberi sedimentabile g/mp	1 lună	17	3,62	7,29
Poiana Ilvei	Pulberi sedimentabile g/mp	1 lună	17	2,51	5,12

6.6.2. Calitatea apei

Deşeurile de lemn rezultate în urma prelucrării lemnului (în gatere) sunt reutilizate drept combustibil doar parțial, deoarece rumeguşul este, în mod frecvent, descărcat în râuri. Depozitarea rumeguşului până în momentul reutilizării sale (în sobe cu rumeguş) sau al descărcării în râu, se realizează pe sol, în spații neacoperite.

[1146] Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, *op. cit.*, p. 14.

Datele furnizate de C.N. „APELE ROMANE”-S.G.A. Bistrița-Năsăud arată că tendința de evoluție a calității apei este staționară în perioada 2001-2002.

Majoritatea râurilor din bazinele hidrografice monitorizate în regiunea năsăudeană (tabelul 49), se încadrează în categoria de calitate II a apelor de suprafață, existând doar două excepții (Cormaia, în categoria I, în totalitate, şi parțial Someşul Mare, precum şi Ilişua, în totalitate în categoria III de calitate).

Tabel 49. Calitatea apelor de suprafață în anul 2005[1147]

Bazinul hidrografic	Lungimea totală controlată (km)	Repartiția lungimii pe tronsoane, în raport cu categoria de calitate (km)				
		I	II	III	IV	V
Someşul Mare	119	22	70	24	-	-
Băilor	14	-	6	-	8	-
Anieş	20	-	20	-	-	-
Cormaia	21	21	0	-	-	-
Ilva	51	-	51	-	-	-
Rebra	44	-	44	-	-	-
Sălăuța	44	-	44	-	-	-
Ilişua	52	-	-	52	-	-
Țara Năsăudului	**365**	**43**	**235**	**76**	**8**	**-**
% Țara Năsăudului din total județ	67,84	57,33	79,12	52,41	38,10	-

Conform informațiilor din studiul de inundabilitate al județului Bistrița-Năsăud, cu date din 2002, principalele surse de poluare din Țara Năsăudului sunt: R.A.J.A. „AQUABIS” BN[1148], S.C. „G.C.L.” S.A. Năsăud[1149], Primăria Sângeorz-Băi[1150], R.A.J.A. „AQUABIS” BN - S.A.C. Rodna[1151] şi S.M. RODNA - Iaz Valea Glodului[1152].

Tipurile de poluanți evacuați în apele de suprafață şi în apele subterane sunt următoarele: suspensii, substanțe organice, cloruri, sulfați, calciu, fier, zinc, mangan, cupru, plumb, cianuri, amoniu, azotați, azotiți, detergenți, substanțe extractibile, reziduu fix.

1147 *Ibidem, loc. cit.*

1148 Ape uzate orăşeneşti, cu încărcări specifice apelor uzate menajere şi industriale (industria textilă, de prelucrare a lemnului, alimentară, industria construcțiilor de maşini, industria sticlei, a maselor plastice, teracotă,acumulatori, cabluri,electrice). În cursul anului 2002 au apărut depăşiri la următorii: suspensii, CBO_5, NH_4^+, Fe, Pb, cianuri, zinc, detergenți, azotiți, CCO-Cr, azotați, substanțe extractibile.

1149 Ape uzate orăşeneşti, cu încărcări specifice apelor uzate menajere şi industriale (industria alimentară, industria maselor plastice). În anul 2002 au fost înregistrate depăşiri la următorii indicatori: CCO-Cr, CBO_5, NH_4^+, substanțe extractibile.

1150 Ape uzate orăşeneşti, cu încărcări specifice apelor uzate orăşeneşti. Față de NTPA- 001/2002 apar depăşiri la indicatorii: CCO-Cr, NH_4^+, detergenți, substanțe extractibile.

1151 Ape uzate menajere, cu încărcări specifice acestui tip de ape. S-au înregistrat depăşiri la indicatorii: suspensii, CCO-Cr, CBO_5, NH_4^+, substanțe extractibile.

1152 Ape uzate tehnologice provenite din instalațiile de preparare a minereurilor neferoase şi ape de mină. S-au înregistrat depăşiri la următorul indicator: suspensii.

Conform *Raportului privind starea mediului în județul Bistrița-Năsăud, în luna iulie 2008,* apele de suprafață se încadrează în general în clasele de calitate I şi II (conform Ord. 161/2006) exceptând indicatorul CCO-Mn care se încadrează în clasa III de calitate, pe Someşul Mare aval de SE Năsăud. Azotații se încadrează în clasa de calitate III în aceeaşi locație. Apele reziduale au înregistrat depăşiri ale valorilor limită admisibile conform HG 188/2002 modificată şi completată prin HG 352/2005, la indicatoriul suspensii şi extractibile, la apele reziduale evacuate din SE Năsăud.

În anul 2002, cauzele principale ale evacuărilor de ape uzate, neepurate şi insuficient epurate, sunt: subdimensionarea colectoarelor de canalizare şi a stațiilor de epurare (Năsăud, Sângeorz-Băi); încărcările foarte mari în substanțe poluante ale influentului din stațiile de epurare (în special substanțe organice şi amoniu, pentru apele uzate orăşeneşti), funcționarea necorespunzătoare a stațiilor de epurare din cauza unor tehnologii de epurare neperformante, a întreținerii şi a exploatării necorespunzătoare a acestora (S.C. „Edilitara" S.A. Beclean, S.C. „G.C.L." S.A. Năsăud, Primăria Sângeorz-Băi), precum şi a uzurii echipamentelor stației.

S-au realizat lucrări hidrotehnice speciale (de exemplu, iazuri de depozitare în vederea gestionării deşeurilor) cu risc asupra calității apei:

- *Iaz de decantare Valea Glodului* - aparține Sucursalei Miniere Rodna. Este amplasat pe cursul Văii Glodului, afluent de stânga al râului Someşul Mare, în amonte de localitatea Valea Mare (comuna Şanț). Lucrarea hidrotehnică care realizează retenția este un baraj cu anrocamente la bază, peste care s-a depus steril. Barajul are o înălțime de 40 m şi o lungime de 250 m. Principala funcție a iazului este aceea de decantare a tulburelii rezultate din prepararea minereului de la uzina Făget;

- *Iaz de decantare Anieş* - aflat în conservare, predat prin protocol nr. 6570/26.11.1999 unității S.C. COMINCO S.A. Bucureşti - Sucursala Bucovina Frasin, județul Suceava. Iazul este amplasat pe malul stâng al râului Someşul Mare în localitatea Anieş (comuna Maieru). Acumularea este de tip lateral, închisă cu un dig perimetral, rezultat din procesul de flotație, cu o înălțime de 25 m şi lungime de 900 m.

Principalele poluări accidentale produse în ultimii 12 ani în Țara Năsăudului

S.C. „COMPATRIK" S.R.L. din Rebrişoara, Depozit carburanți Năsăud (2001): poluare accidentală cu produse petroliere, care a afectat Valea Podului (afluent de dreapta al râului Someşul Mare) şi râu Someşul Mare de la Hm = 692 şi aval;

S.C. „TEXTILA" S.A. din Năsăud, Centrala termică: poluare accidentală cu produse pertrolifere, afectând Valea Podului – până la 30 m amonte de confluența cu râu Someşul Mare;

Perimetrul minier Cobăşel: poluare accidentală cu suspensii, Mn, Cu, Fe, Zn şi a afectat Pârâul Fluieroasa, pârâul Cobăşel şi râu Someşul Mare.

*Balastiere se află pe Someşul Mare în trei localități: Salva (*SC INEUL COMPANY NĂSĂUD exploatează în albia minoră, iar stația de sortare-spălare se află în aval perimetru, pe malul drept, în albia majoră); Floreşti (LDP Bistrița, exploatează în albia minoră, iar stația de sortare-spălare se află în dreptul perimetrului pe malul stâng în albia majoră) şi Mogoşeni (ARL Cluj exploatează în albia minoră, iar stația de sortare-spălare se află în dreptul perimetrului pe malul stâng, în albia majoră. În cazul celor trei exploatări, s-a constatat adâncirea albiei şi

mărirea secțiunii de scurgere. Cea mai mare cantitate extrasă s-a înregistrat la Salva, urmată de cea de la Mogoşeni şi de cea de la Floreşti.

6.6.3. Calitatea solului

Substanțele poluante depuse pe sol sunt deşeurile menajere, deşeurile industriale şi dejecțiile animale. Deşeurile menajere sunt compuse din menajer de la populație, menajer de la agenții economici, deşeuri stradale şi din spații verzi, deşeuri din construcții şi demolări. În acest context, se schimbă, uneori, substanțial condițiile de mediu (vegetația, regimul apelor subterane, migrarea geochimică naturală a elementelor, procesele de eroziune).

Pentru factorul de mediu sol, pentru regiunea năsăudeană, sunt relevante probele prelevate din Rodna şi Salva (tabelel 50 şi 51).

Tabel 50. Factorul de mediu sol. Rodna-NV iaz decantor

Indicatori anuali de mediu	1999	2000	2001
PH	6,79	6,93	6,64
Umiditate	18,71	29,94	20,30
Alcalinitate	0,96	0,53	0,88
Amoniu	30,01	-	-
Fosfor	88	81	33
Cloruri	230,62	264,87	371,14
Plumb	60,43	248,48	59,187
Zinc	76,66	297,32	233,6
Cupru	15,83	27,46	15,990
Cadmiu	1,12	0,69	3,1425
Fier	14.264,73	13.640,0	55.925,0
Crom	13,13	7,27	6,665

Tabel 51. Factorul de mediu sol. Salva

Indicatori anuali de mediu	1999	2000	2001
PH	6,98	7,27	7,4
Umiditate	11,78	24,22	18,237
Alcalinitate	1,23	0,61	0,853
Amoniu	20,43	-	-
Fosfor	82,94	50,17	33
Cloruri	206,58	248,45	308,4
Plumb	64,29	108,45	28,435
Zinc	59,57	209,06	14,27
Cupru	9,51	28,59	6,63
Cadmiu	0,55	0,29	0
Fier	3.738,23	10.989,4	2.808,75
Crom	7,29	17,94	6,2

Una dintre cauzele importante de degradare a solurilor o reprezintă activitățile de exploatare minieră care au afectat suprafețe mari în județ (flotația Făget, S. M. Parva-Rebrişoara, S. M. Rodna cu haldele de steril de pe Valea Blaznei şi Valea Mare, iazurile de decantare de pe Valea Glodului, Poiana Ilvei, Măgura Sturzi). Suprafețele afectate necesită, după caz, redarea în circuitul silvic sau agricol, prin reconstrucție ecologică, o parte din aceste halde de steril sau cariere fiind abandonate.

Conform *Raportului privind starea mediului în judeţul Bistriţa-Năsăud, în luna iulie 2008,* din analizele efectuate pentru sol, se constată că s-au înregistrat valori peste cele normale, dar sub pragul de alertă, pentru indicatorul zinc (la prelevarea de suprafaţă şi adâncime în punctul şcoala Knieş; numai la adâncime în punctele aval Maieru şi Sîngeorz-Băi); pentru indicatorul plumb (la prelevarea de suprafaţă şi adâncime în punctul şcoala Anieş; pentru prelevarea de adâncime la Sîngeorz-Băi); pentru indicatorul cadmiu (la prelevarea de adâncime în punctul aval Maieru); peste pragul de alertă, dar sub pragul de intervenţie, pentru indicatorul zinc (la prelevarea de suprafaţă în punctele aval Maieru şi Sîngeorz-Băi); peste pragul de intervenţie pentru indicatorul plumb (la prelevarea de suprafaţă în punctele aval Maieru şi Sîngeorz-Băi).

În ceea ce priveşte evoluţia factorului de mediu sol, comparativ cu valorile obţinute la prelevările anterioare, s-au înregistrat creşteri ale valorilor la zinc (prelevare de suprafaţă - aval Maieru şi Sîngeorz-Băi; prelevarea de adâncime – şcoala Anieş; prelevarea de suprafaţă şi adâncime - amonte Anieş); cupru (prelevarea de adâncime – amonte Anieş şi la şcoala Anieş); plumb (prelevarea de suprafaţă şi adâncime - amonte Anieş); cadmiu (prelevarea de adâncime – aval Maieru; prelevarea de suprafaţă şi adâncime - amonte Anieş). În celelalte puncte de prelevare, valorile au înregistrat scăderi sau au rămas constante.

6.6.4. Depozitarea şi valorificarea deşeurilor

În regiunea năsăudeană, există două dintre cele cinci depozite neconforme din judeţ, unul în Năsăud, care trebuie să îşi sisteze activitatea de depozitare în 2008 (cf HG 349/2005), la finalul anului 2005, având o capacitate disponibilă de 10000 m^3, având o suprafaţă de 0,35 ha la momentul sistării depozitării. Cel de-al doilea depozit este la Sângeorz-Băi, având o capacitate disponibilă, în 2005, de 100000 m^3, cu o suprafaţă de 3,3 ha la momentul sistării depozitării. În oraşul Năsăud, depozitarea deşeurilor se face de către SC GCL SA Năsăud, într-o rampa de 0,8 ha, rampă amplasată foarte aproape de râul Someşul Mare (cca. 80 m). Trebuie precizat că, în condiţii de precipitaţii puternice, există pericolul distrugerii parţiale a lucrărilor de apărare de mal, apa apropiindu-se de depozitul de deşeuri menajere.

Judeţul nu dispune de o rampă ecologică, iar, dintre rampele amenajate existente, nici una nu îndeplineşte toate criteriile impuse pentru amplasare şi exploatare. Pentru reglementarea situaţiei actuale şi pentru rezolvarea depozitării deşeurilor comunelor de pe Valea Someşului, a fost recomandată[1153] realizarea unui depozit ecologic zonal, care să fie amplasat la Năsăud, cu patru staţii de transfer la Beclean, Căianu Mic, Măgura Ilvei şi Sângeorz-Băi. Prin aceasta acţiune, se rezolvă, în mod eficient şi ecologic, depozitarea deşeurilor în această parte a judeţului.

Dezvoltarea sistemelor de management integrat al deşeurilor şi reabilitarea siturilor contaminate (finanţare prin FEDR) este încadrată în Axa prioritară 2. În judeţ, a fost conceput proiectul „Sistem integrat de gestionare a deşeurilor solide în

[1153] Floca, L. Al., *Evaluarea componentelor environmentale în strategia de dezvoltare teritorială pentru Regiunea de Nord-Vest a României*, Universitatea: Babeş-Bolyai Cluj-Napoca – raport de cercetare.

județul Bistrița-Năsăud”, beneficiarul fiind Asociația autorităților publice locale. Stadiul de derulare a lucrărilor la acest proiect este caracterizat astfel: „Pregătirea proiectelor este finanțată prin ISPA; Asistență Tehnica pentru pregătirea de proiecte în sectorul deşeuri (ISPA 2002/RO/16/P/PA/013 – 06), Finalizarea aplicațiilor a fost estimată pentru noiembrie 2006; Lucrările de execuție au fost estimate pentru perioada 2007-2010, Solicitare suport JASPERS în 2006”[1154].

În județul Bistrița-Năsăud, există două unități care se ocupă de recuperarea materialelor refolosibile: S.C. Remat S.A. Bistrița şi S.C. Cristicrin Comserv S.R.L. Năsăud (autorizație de mediu pentru activitatea „Centru de colectare şi recuperare deşeuri feroase şi neferoase”). Capacitățile de reciclare din regiune, pentru deşeuri din plastic, sunt următoarele: S.C. SOMPLAST S.A. Năsăud (Producător de mase plastice, colectează în vederea reciclării PVC şi PE de la alți agenți economici, reciclează şi deşeurile proprii), cu o cantitate maximă anuală de deşeuri care poate fi procesată de 1100 t/an; S.C. PROREM PLAST S.R.L. Năsăud (Colectează şi reciclează deşeuri de PVC, PP şi PE de la alți agenți economici), cu o cantitate maximă anuală de deşeuri care poate fi procesată de 300 t/an; S.C. DEFAPLAST S.R.L. Feldru (Producător de mase plastice; reciclează deşeuri proprii de PE), cu o cantitate maximă anuală de deşeuri care poate fi procesată de 82 t/an.

Cea mai mare parte a deşeurilor municipale colectate prin sisteme centralizate este transportată la depozitele municipale, fără nici un fel de tratare prealabilă eliminării finale. Deşeurile agricole rezultate sunt gestionate corespunzător prin utilizarea lor în totalitate la fertilizarea naturală a terenurilor agricole (dejecțiile animale sunt împrăştiate pe sol, cu rol de fertilizator).

[1154] Ministerul Mediului şi Dezvoltării Durabile, 2007, *Strategia de finanțare a proiectelor din fonduri europene, Regiunea Nord-Vest, 2007-2013*.

IV. CHOREMA REGIUNII. DEZVOLTAREA REGIONALĂ (TRECUT – PREZENT – VIITOR)

7. Chorema regiunii năsăudene

Polarizarea regională internă a Țării Năsăudului este dominată de orașul Năsăud, pe care l-am plasat pe locul I. Acesta este urmat de Sângeorz-Băi, cu un impact polarizator secundar în regiune, fiind concurat atât de Năsăud, cât şi de cei doi centri de polarizare supracomunală şi etnografică din proximitate: Rodna şi Ilva Mică. În regiune, mai există doar doi centri de polarizare etnografică şi implicit mentală, situați în partea vestică a sistemului teritorial (Salva şi Spermezeu), mai deficitară în funcții socio-economice comparativ cu cea estică, având şi influențe maramureşene şi lăpuşene.

Am identificat o axă principală de dezvoltare (pe Valea Someşului Mare) şi două secundare (pe Valea Sălăuței şi pe Valea Ilvei). Există axe de dezvoltare terțiare corespunzătoare fiecărei văi năsăudene, întrucât fiecare poate fi considerată un micro-sistem socio-economic datorită orientării privilegiate a fluxurilor de masă, energie şi informație care au coagulat aşezările. Se poate constata şi existența unei tendințe anizotropice, vizibile pentru axa de dezvoltare principală şi chiar o dublă anizotropie dacă includem în acest model regional şi Valea Sălăuța[1155]. Acest fenomen este valabil şi pentru Valea Ilvei pe care există, ca şi în cazul celor două anterioare, drumuri județene şi o cale ferată importantă.

Relațiile de dependență ale centrelor polarizatoare intraregionale cu centre din exteriorul regiunii sunt foarte importante pentru Țara Năsăudului. Din această perspectivă, polul extraregional Bistrița are o funcție modelatoare pentru toate relațiile intraregionale, în special în cazul orientării fluxurilor economice şi, implicit, ale forței de muncă. De aceea, acest centru de polarizare extraregională a fost considerat de rang I, în contrast cu Cluj-Napoca, cu funcții polarizatoare mai scăzute pentru comnunitățile năsăudene, în comparație cu Bistrița. În acest context, Dej şi Beclean se află pe locul II şi, respectiv, pe locul III, implicând, spre deosebire de Bistrița, dependența zonei vestice şi sud-vestice a regiunii năsăudene. Acesta este şi motivul apariției, în partea sud-vestică, a unei zone de tranziție în ceea ce priveşte trăsăturile de specificitate ale dezvoltării şi ale mentalului năsăudean.

[1155] Cocean, P., Boțan, C. N., 2005, *Regiunea anizotropă a Someşului Mare*, în Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca; Boțan, C. N., Ilovan, Oana-Ramona, 2005, *Valea Sălăuța – spațiu funcțional anizotrop*, în Lucrările Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir”, nr. 26, p. 217-225, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iaşi.

Zona de tranziție nord-vestică are o orientare spre Țara Lăpuşului, orientare ce a diminuat considerabil dependența economică de centrul polarizator principal intraregional şi o oarecare fragmentare a specificității regionale năsăudene din punct de vedere al spațiului mental.

Caracteristicile economice ale aşezărilor regiunii au impus evidențierea a două areale în evoluție (unul polarizat de Rodna şi altul calat pe Feldru şi Rebrişoara), trei areale în echilibru (zona Ilvelor, a oraşului Sângeorz-Băi) şi a Văii Sălăuței), şi unul în involuție, explicabil prin impactul regional scăzut al dezvoltării economice de pe Valea Ilişua, cu efect asupra resursei umane (în special, depopulare). Marcarea oraşului Năsăud ca areal în evoluție este surperflu, având în vedere detaşarea acestuia în profil teritorial, din mai multe perspective.

Într-adevăr, funcțiile regionale şi impactul acestora creionează un sistem teritorial cu mai multe atuuri decât deficiențe, înscrierea acestuia pe o axă a dezvoltării care să păstreze specificul regional fiind posibilă şi chiar pusă în practică de unele comunități năsăudene.

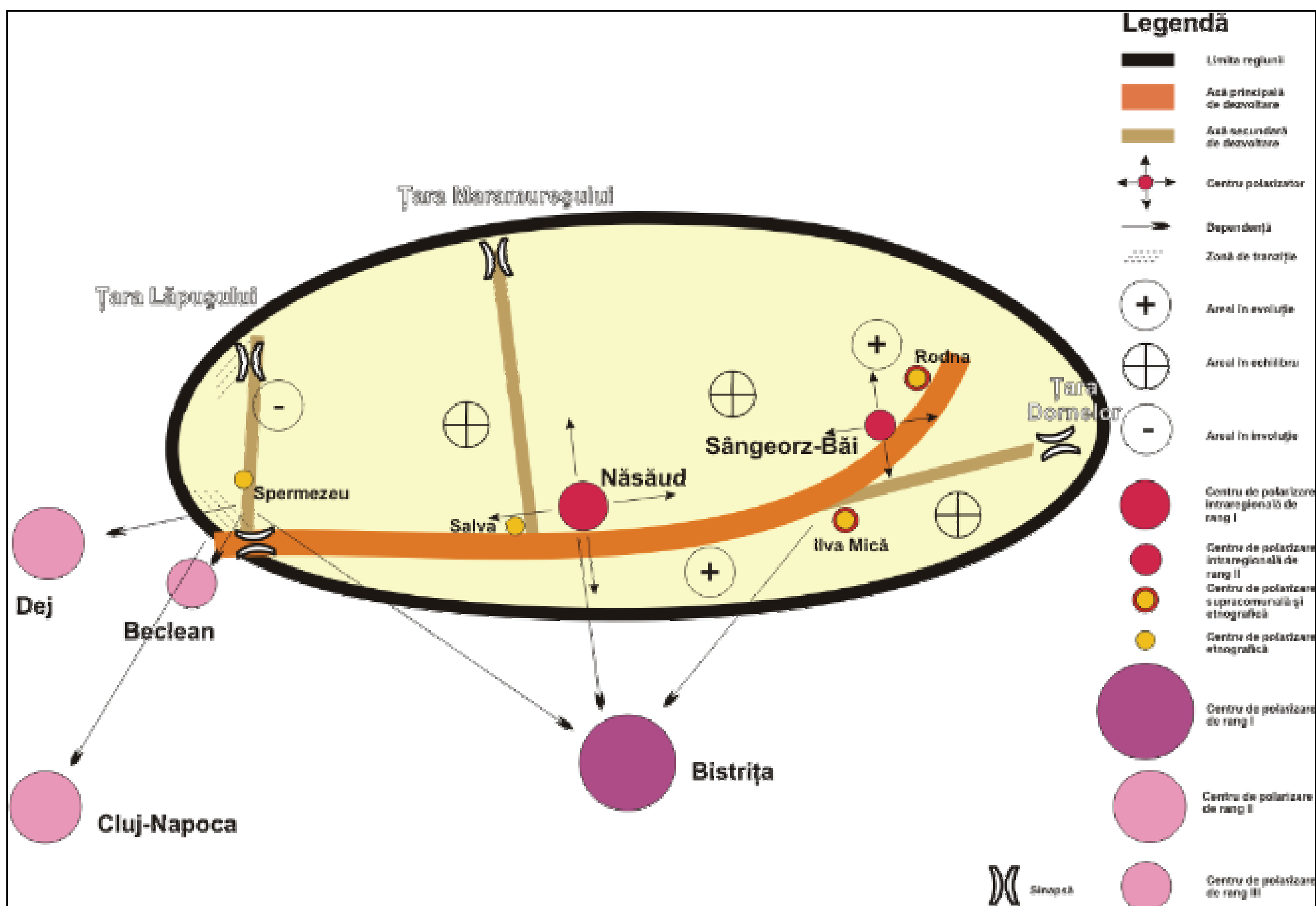

Fig. 180. Țara Năsăudului. Chorema

8. Analiza diagnostic a Țării Năsăudului şi oportunități în dezvoltarea regională

Am realizat analiza diagnostic a Țării Năsăudului după modelul analizei SWOT:

- *Punctele tari* ale regiuni năsăudene sunt: spațiu geomorfologic echilibrat; resurse hidrografice bogate şi de calitate; resurse bogate de ape minerale exploatate şi exploatabile; suprafețe extinse de păşuni şi fânețe; continuitatea locuirii; unitate etnografică; spațiu mental distinct; facilități de comunicare crescute datorită distanței mici între localități; existența unui centru polarizator puternic, Năsăud, comparativ cu oricare dintre celelalte aşezări năsăudene; menținerea unui profil bine conturat al oraşului Năsăud din puncte de vedere educațional (chiar după desființarea învățământului pedagogic) şi trend ascendent susținut în dezvoltarea serviciilor.

- *Punctele slabe* sunt următoarele: populația rurală predomină; emigrare masivă în străinătate; emigrația forței de muncă bine calificate; emigrația tinerilor; sold migratoriu negativ; număr de locuitori în scădere; populație în curs de îmbătrânire; pierderea valorilor comunității tradiționale; insuficiente lucrări pentru prevenirea pagubelor cauzate de inundații; fragmentarea terenurilor agricole; ponderea redusă a arabilului; nemodernizarea practicilor agricole care mențin o agricultură de subzistență; absența agenților economici mari; disparități intraregionale (vest-est) din punct de vedere al caracteristicilor demografice şi al celor de dezvoltare economică; infrastructură inexistentă, insuficientă sau nemodernizată; marginalitate impusă de absența unei axe rutiere importante, în contextul în care transportul feroviar pierde din importanță; viața culturală inexistentă, cu excepția unor date relevante pentru oraşul Năsăud (Maialul elevilor năsăudeni, Ispas, Zilele Năsăudului) şi pentru celelalte aşezări (Fiii Satului, Zilele Feldrului, hramul bisericilor şi mănăstirilor etc.); lipsa de perspectivă în dezvoltare, prin absența unui proiect de dezvoltare regională.

- *Oportunitățile* se constituie din: valorificarea resurselor turistice; valorificarea superioară a resurselor forestiere; investiții în mediul de afaceri regional al celor care au muncit în străinătate; dezvoltarea sectorului terțiar în ansamblu şi investiții în educație, „profitând" de tradiția culturală a Năsăudului (de exemplu, deschiderea unui centru de perfecționare într-o regiune pitorească).

- *Riscurile* sunt induse de: despăduriri necontrolate şi activarea riscurilor geomorfologice, hidrice şi climatice; o populație îmbătrânită sau în curs de îmbătrânire şi feminizarea populației; depopulare intensă în unele areale; rate mari de dependență demografică ca urmare a creşterii duratei medii de viață şi nu

datorită creşterii numărului tinerilor, prin creşterea natalităţii; pierderea din profilul educaţional al Năsăudului; pierderea unei ponderi mari din forţa de muncă, prin emigrare în străinătate sau în alte regiuni din România; scăderea rolului polarizator al oraşului Năsăud în favoarea municipiului Bistriţa şi dezvoltarea puternică a municipiului Bistriţa, cu punerea „în umbră" a funcţiilor urbane ale oraşului Năsăud.

Direcţiile de dezvoltare regională au fost discutate dintr-o perspectivă critică. Spre exemplu, turismul, deşi cu potenţial, este posibil să nu fie o soluţie imediată, ci, mai degrabă, una „amânată", însă asigurând o dezvoltare durabilă. Activităţile comerciale şi exploatarea resursei forestiere susţin economia actuală, însă, în condiţiile existenţei unor puncte slabe date de tendinţele îmbătrânirii demografice şi chiar a depopulării regiunii. Evoluţia regională pe termen mediu şi lung este, de aceea, imprevizibilă, în contextul unei societăţi româneşti aflate în continuă şi rapidă schimbare. Dezvoltarea haotică, tentaculară, este o caracteristică a prezentului, viabilitatea sa neputând fi întrevăzută.

9. Concluzii

Premisele naturale s-au caracterizat prin favorabilitate ce a condiționat locuirea, diversificarea aşezărilor, afirmarea acestora şi individualizarea lor prin specificitate.

Relieful a avut un rol determinant în localizarea aşezărilor. Ceilalți sunt doar factori secundari în condiționare. *Rolul reliefului* a fost dublu: (1) prin expunerea versanților ('față', 'dos') a oferit condiții restrictive sau favorabile pentru practicarea culturii plantelor, dar favorabile creşterii animalelor; (2) refugiu în momente grele ale istoriei locurilor; *clima* nuanțată a influențat favorabil practicarea şi dezvoltarea unor activități economice (spre exemplu, păstoritul); *rețeaua hidrografică* a adăugat asigurării necesarului de apă, funcția de comunicație (Culoarul Someşului Mare; văile râurilor someşene, adică cele care sunt drenate de Someşul Mare); *formațiunile vegetale* dominante: fondul forestier bogat, păşunile şi fânețele au favorizat exploatarea lemnului pentru edificarea gospodăriilor, pentru foc şi pentru comercializare, precum şi practicarea păstoritului pendulator. Deci, în regiunea năsăudeană, funcționalitatea climei, a resurselor de apă, a vegetației, faunei şi a solurilor, a fost orientată de caracteristicile reliefului şi subordonată acestora.

Fiecare dintre componentele spațiului geografic năsăudean, al căror rol în umanizarea teritoriului şi în constituirea şi consolidarea spațiului mental l-am analizat, a fost un factor important în permanentizarea şi dezvoltarea comunităților.

Regiunea năsăudeană s-a individualizat ca „țară", în primul rând, prin oferirea unui spațiu cu cert potențial de habitat, al cărui centru de gravitație l-a constituit Culoarul Someşului Mare. Factorii naturali, constituiți în baza de susținere a componentei demografice şi de habitat (a factorului de acțiune şi interacțiune), au concurat, în mod constructiv, la permanentizarea locuirii şi la individualizarea unei comunități umane cu mentalitate originală, puternică, de supraviețuitori şi de învingători, determinantă şi ea, prin factorii de favorabilitate, pentru funcționalitatea sistemului regional năsăudean, la nivel social şi economic. Suma acestora a individualizat spațiul năsăudean, în care potențialul economic a fost susținut, într-un mod armonios, de resursele naturale şi de activitatea omului.

Potențialul geografic natural năsăudean a fost exploatat echilibrat şi la modul adaptativ de componenta umană, făcându-şi apariția o „cooperare" tradițională, constructivă, între cele două entități ale mediului geografic, ce se intercondiționează evident.

Principala cauză a flexibilității limitelor este apariția modificărilor politice şi socio-economice, care au determinat reorientarea, prin ajustare, a fluxurilor materiale şi spirituale din Țara Năsăudului, ducând la noi comuniuni culturale şi la statornicirea şi fortificarea relațiilor vechi. De asemenea, condițiile naturale şi istorice au impus favorabilități şi restricții, care au condus la individualizarea unui

spațiu cu trăsături de specificitate certă. Mai mult, orașul Năsăud, ca loc de întâlnire și comuniune profundă a locuitorilor de pe văile convergente spre axa Someșului Mare, a „dictat" și a „dirijat" evoluția acestora, astfel încât, melanjul hrănitor, al sufletului omului și al locului, a condus la individualizarea a ceea ce P. Cocean și N. Ciangă[1156] caracterizau ca un spațiu cu o „identitate materială și spirituală distinctă".

Premisele antropice s-au caracterizat prin favorabilitate ce a condiționat locuirea, diversificarea așezărilor, afirmarea acestora și individualizarea lor prin specificitate. A existat un sinergism demografic, în care „memoria pământului" (a locurilor și a oamenilor) a construit un model cultural ușor recognoscibil. Pecetea naturii s-a imprimat adânc în sufletul și mentalul năsăudeanului. Armonia cadrului natural năsăudean, dublată de cea socială, economică, etnografică, diversă, dar unitară, redă Țara Năsăudului ca regiune în care aspectele materiale și spirituale se îmbină și se integrează organic.

Țara Năsăudului este un sistem teritorial regional, întrucât funcționează asemenea unui sistem și are atribute structurale, care derivă din acest mod de funcționare. Modelul structural și funcțional al Țării Năsăudului, ca entitate sistemică polarizată, este dat de configurația dintre relațiile socio-economice din teritoriu, prin relevarea unor rețele de mișcare a materiei, energiei, informațiilor și intereselor. Tiparul spațial și cultural al spațiului năsăudean (cadrul fizic și mental) se regăsește pe toată suprafața „țării", redând-o ca sistem regional. Concluzionăm că Țara Năsăudului este un tip de sistem: adaptativ, controlat, dinamic, cu autoreglare, disipativ etc. Relațiile de tip input-output, dintre regiune și environment, redau sistemul Țării Năsăudului ca fiind deschis, cu posibilitatea creării și întreținerii unei stări de echilibru dinamic, un sistem autoreproductiv.

Lucrarea *Țara Năsăudului. Studiu de Geografie Regională* mi-a oferit posibilitatea de a recurge la o metodologie de factură interdisciplinară, care a permis o analiză de profunzime a spațiului mental năsăudean și a rolului factorilor fizico-geografici și al resursei umane în formarea identității teritoriale năsăudene. Din acest punct de vedere, cartea aceasta poate aduce un element novator în studiul entităților regionale de tip „țară". În al doilea rând, am plecat de la premisa că resursa umană este cea mai importantă pentru dezvoltarea regională. De aceea, acesteia i s-a acordat un spațiu mai extins în economia lucrării. Specificul spațiului mental năsăudean constă tocmai în trăsăturile de specificitate date de populație și de „produsele" acesteia.

Această lucrare poate oferi factorilor de decizie analiza necesară creării unor planuri de amenajare a teritoriului (adaptate diverselor comunități urbane și rurale), care să diminueze disparitățile identificate sau să le înlăture.

[1156] 1999-2000, *op. cit.*, p. 199.

B I B L I O G R A F I E

CĂRȚI

Anderson, B. (2000), *Comunități imaginate: reflecții asupra originii și răspândirii naționalismului*, Editura Integral, București.

Antohi, S. (1994), *Civitas imaginalis. Istorie şi utopie în cultura română*, Editura Litera, Bucureşti.

Antonescu, Daniela (2003), *Dezvoltarea regională în România*, Editura Oscar Print, Bucureşti.

Bacci, M. L. (2003), *Populația în istoria Europei*, Editura Polirom, Iaşi.

Bachiş, Şt. (1977), *Monografia istorică a Comunei Rebra, județul Bistrița-Năsăud, până în secolul al XIX-lea, lucrare de diplomă*, Facultatea de Istorie-Filozofie, secția Istorie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.

Bariț, G. (1874), *Istoria regimentului al II-lea românesc grănițiar din Transilvania*, Römer & Kramner, Braşov.

Bârlea, Eugenia (2004), *Perspectiva lumii rurale asupra primului război mondial*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.

Băeş, R. (2002), *Istoria învățământului silvic năsăudean,* Editura *Dimitres*, CCD Bistrița-Năsăud.

Băeş, R., Petrehuş, V., Seni, I. (2005), *Istoria poştei năsăudene*, Editura Eikon, Cluj-Napoca.

Benedek, J. (2004), *Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Bernea, E. (1997), *Spațiu, timp şi cauzalitate la poporul român*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Bîrte, V. (1986), *Contribuții la istoricul şcolii din Rebra, județul Bistrița-Năsăud, lucrare pentru obținerea gradului didactic I*, Facultatea de Istorie-Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.

Blache, Paul Vidal de la (1908), *Regions naturelles et noms de pays*, Delgrave, Paris.

Boia, L. (1985), *Probleme de geografie istorică*, Universitatea din Bucureşti.

Boia, L. (1999), *Două secole de mitologie națională*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Boia, L. (2000), *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Bolovan, I., Onofreiu, A. (2003), *Revoluția de la 1848-1849 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice şi demografice*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.

Bolovan, Sorina Paula (1999), *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca.

Borgovanu, V. Gr. (1907), *Amintiri din copilărie (Şcoala primară, românească şi nemțească, preparandia şi gimnaziul), 1853-1873,* Tipografia „A. Mureşianu", Bucuresci-Braşov.

Boşca, M. (1944), *Şcoala trivială din Maierul Năsăudului*, în *Şcoala Românească*, nr. 9-10, p. 581-584.

Breban, V., Canarache, Ana (1974), *Mic dicționar al limbii române*, Editura Ştiințifică, Bucureşti.

Bureacă, I. (2000), *Spre întregirea neamului în ținutul Bistriței şi Năsăudului (oct.-dec. 1918)*, Editura „George Coşbuc", Bistrița.

Buta, I. (1976), *Bistrița-Năsăud, ghid turistic al județului*, Editura Sport-Turism, Bucureşti.
Buta, I., Buta, Ana Aurelia (1979), *Munții Rodnei-ghid turistic* (în colecția *Munții noştri*), Editura Sport-Turism, Bucureşti.
Cândea, Melinda, Bran, Florina, Popescu, Claudia (2006), *Organizarea, amenajarea şi dezvoltarea durabilă a spațiului geografic*, Editura Universității, Bucureşti.
Cândea, Melinda, Erdeli, G., Simon, Tamara (2001), *România. Potențialul turistic şi turism*, Editura Universității, Bucureşti.
Cantemir, D. (1973), *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Catalano, C. (2005), *Hordou-Coşbuc. Studiu monografic. Vol I*, până la 1890, Editura „George Coşbuc", Bistrița.
Chintăuan, I. (1997), *Bistrița-Năsăud, natura şi monumentele sale*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca.
Chintăuan, I. (1998), *Bistrița-Năsăud, ape minerale şi stațiuni,* Bistrița.
Chintăuan, I., Prahase, M. (2004), *Bistrița-Năsăud. Oameni şi locur*i, Supergraph, Cluj-Napoca.
Chitul, Dorina (1994), *Studiul etnografic al zonei Năsăud. Lucrare ştiințifico-metodică pentru obținerea gradului didactic I. Specialitatea Geografie,* Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Biologie, Geografie şi Geologie, Secția Geografie, Cluj-Napoca.
Chorley, R. J., Hagget, P. (1971), *Models in Geography*, Melthuen & Co LTD.
Ciangă, N. (1997), *Turismul în Carpații Orientali. Studiu de geografie economică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ciangă, N. (1998), *Turismul din Carpații Orientali. Studiu de geografie umană*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ciangă, N. (2002), *România. Geografia turismului (Partea întâi)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Claval, P. (1993), *Initiation a la Geographie Regionale*, Nathan, Paris.
Cocean, P. (1993), *România. Ipostaze geografice*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (1995), *Peşterile României. Potențialul turistic*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (1996), *Geografia turismului*, Editura Carro, Bucureşti.
Cocean, P. (1997), *Geografia turismului românesc*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (2002), *Geografie Regională. Evoluție, concepte, metodologie,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (2005), *Geografie Regională. Evoluție, concepte, metodologie*, Ediția a II-a, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (coord.) (2004), *Plan de Amenajare a Teritoriului Regiunii de Nord-Vest,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (coord.) (2004), *Strategia de dezvoltare a microregiunii Tăşnad*, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.
Cocean, P. (coord.) (2006), *Plan de amenajare a teritoriului zonal – PATZ – Periurbanul Municipiului Bistrița*, Editura Prasa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Bojor, Monica (1992), *Valențele funcționale, criteriu de bază în delimitarea regiunilor turistice*, Analele Universității de Vest, 1, Timişoara.
Cocean, P., Dezsi, Şt. (2001), *Prospectare şi geoinformare turistică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Codrea, Măricuța, Puica, Augusta Vasilica (2003), *Salva. Schiță monografică*, Editura Societății Culturale Pro Maramureş „Dragoş Vodă", Cluj-Napoca.
Conea, I. (1935), *Țara Loviştei. Geografie istorică*, Imprimeria Națională, Bucureşti (BSRG, vol. LIII).

Conea, I. (1994), *Destinul istoric al Carpaţilor*, vol. I, Editura Glasul Bucovinei, Iaşi.
Cosma, I., Pop, M., Sabău, N. (1971), *Prin Ţara Năsăudului*, Editura Stadion, Bucureşti.
Coşbuc, G. (1995), *Poezii*, Editura Romhelion, Bucureşti.
Crăciun, B., Bolovan, I. (2003), *Consignation Statistico Topographica Singulorum in Magno Principatu Transylvaniae (Transilvania la 1829-1831)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Crăciun, B., Bolovan, I. (2006), *Cercetările de istoria populaţiei României (1945-2005). Bibliografie selectivă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Crăciun, P., Lupşan, S., Ştefănescu, P. (1979), *Bistriţa-Năsăud (monografie)* – colecţia *Judeţele patriei*, Editura Sport-Turism, Bucureşti.
Cristache-Panait, Ioana (1993), *Arhitectura de lemn din Transilvania*, Editura Museion, Bucureşti.
Csucsuja, I. (1998), *Istoria pădurilor din Transilvania*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cucu, S. V. (2000), *Geografia aşezărilor rurale*, Editura Domino, Târgovişte.
Cucu, V. (1968), *Principalele localităţi de interes turistic din România*, Editura Meridiane, Bucureşti.
Cucu, V. (1995), *România-geografie umană*, Editura Glasul Bucovinei, Iaşi.
Cucu, V. (1998), *România. Geografie umană şi economică*, Editura Printech, Bucureşti.
Cucu, V. (2000), *Geografia aşezărilor rurale*, Editura Domino, Târgovişte.
Culic, Irina (2004), *Metode avansate în cercetarea socială. Analiza multivariată de interdependenţă*, Editura Polirom, Iaşi.
Culic, Irina, Horváth, I., Stan, C. (coord.) (1999), *Reflections on Differences. Focus on Romania*, Editura Limes, Cluj-Napoca.
Daroşi, M. (2004), *Nepos – vatră de legendă. Repere monografice*, Editura George Coşbuc, Bistriţa.
Daroşi, M. (2005), M*onografia bisericii ortodoxe „Buna Vestire” din Nepos*, Editura George Coşbuc, Bistriţa.
Dauphiné, A. (1979), *Épistémologie de la région*, Editura Economica, Paris.
Dauphiné, A. (1979), *Espace, region et systeme,* Economica, Paris.
Desmireanu, I., Doniga,V. T. (1962), *Folclor din Transilvania*, I-II, Editura pentru Literatură, Bucureşti.
Dezsi, Şt. (2004), *Ţara Lăpuşului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca.
Dickinson, R. E. (1976), *Regional Concept: the Anglo-American Leaders*, Routhledge & Kegan Paul, London.
Docea, V. (2000), *Relaţii româno-germane timpurii*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Drăganu, N. (1928), *Toponimie şi istorie*, Cluj.
Drăgoi, M. D. (2001), *Spermezeu. Străvechi sat românesc de la poalele Ţibleşului – monografie istorică*, Editura Limes, Cluj-Napoca.
Dubois, C. G. (1991), *L'identite regionale*, Editura CNRS, Paris.
Dumănescu, Luminiţa (2006), *Transilvania copiilor. Dimensiunea demografică a copilăriei la românii ardeleni (1857-1910)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
Duţu, Al. (1979), *Modele, imagini, privelişti. Incursiuni în cultura europeană modernă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
Duţu, Al. (1982), *Literatura comparată şi istoria mentalităţilor*, Editura Univers, Bucureşti.
Duţu, Al. (1986), *Dimensiunea umană a istoriei. Direcţii în istoria mentalităţilor*, Editura Meridiane, Bucureşti.

Eliade, M. (1995), *Sacrul şi profanul*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Erdeli, G., Ielenicz, M. (coord.) (1999), *Dicționar de geografie umană*, Editura Corint, Bucureşti.
Erdeli, G., Istrate, I. (1996), *Potențialul turistic al României,* Editura Universității Bucureşti, Bucureşti.
Fellmann, J., Getis, A., Getis, Judith (1990), *Human Geography. Landscapes of Human Activities*, Ediția a II-a, Wm. C. Brown Publishers, Dubuque, U.S.A.
Ferreol, J., Jucquois, G. (coord.) (2005), *Dicționarul alterității şi al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iaşi.
Filimon, Luminița (2007), *Țara Beiuşului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.
Filip, A. (1973), *Monografia satului Zagra*, Cluj.
Filip, Ana, Morariu, I. (coord.) (2005), *Salva. Repere monografice*, Editura George Coşbuc, Bistrița.
Filipciuc, I. (2001), *„Miorița" străbate lumea*, p. V-VIII, 1-2, Câmpulung, Bucovina.
Floca, L. Al., *Evaluarea componentelor environmentale în strategia de dezvoltare teritorială pentru Regiunea de Nord-Vest a României*, Universitatea: Babeş-Bolyai Cluj-Napoca – raport de cercetare.
Foucault, M. (1996), *Cuvintele şi lucrurile*, Editura Univers, Bucureşti.
Francastel, P. (1972), *Realitatea figurativă*, Editura Meridiane, Bucureşti.
Gal, T. (2004), *Geoge Vâlsan. Despre educație*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
Gavriliuc, A. (2002), *O călătorie alături de „celălalt". Studii de psihologie socială*, Editura Univerității de Vest, Timişoara.
Georgescu, Maria-Ana (2005), *Sociologie*, Editura Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca.
Ghețău, V. (1979), *Perspective demografice*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Ginzburg, C. (1997), *Brânza şi viermii: universul unui morar din secolul al XVI-lea*, Editura Nemira, Bucureşti.
Girigan, O. (2000), *Feldru, un drept la nemurire*, Editura Vergiliu, Bucureşti.
Glodariu, Eugenia (1998), *Asociații culturale ale tineretului studios român din Monarhia Habsburgică (1860-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Goldiş, V. (1976), *Despre problema naționalităților*, Editura Politică, Bucureşti.
Goldsworthy, Vesna (2002), *Inventarea Ruritaniei. Imperialismul imaginației*, Editura Curtea Veche, Bucureşti.
Göllner, C. (1973), *Regimentele grănicereşti din Transilvania. 1764-1851*, Editura Militară, Bucureşti.
Golopenția, Anton, Georgescu, D. C. (coord.) (1999), *60 sate româneşti. II – situația economică,* Editura Paideia, Bucureşti.
Grapini, L.-I. (2001), *Județul Bistrița-Năsăud. Studiu de Geografie Culturală. Lucrare de diplomă.* Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.
Gravier, J. F. (1970), *La question regionale*, Flamarion, Paris.
Gyémánt, L. (1986), *Mişcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790 şi 1848*, p. 404-431, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Hachi, M. (2005), *Modul de trai al populației Republicii Moldova. Abordare socio-geografică*, Editura ASEM, Chişinău.
Hagget, P. (1990), *The Geographer's Art*, Basil Blackwell, Cambridge, USA.
Hitchins, K. (1987), *Conştiință națională şi acțiune politică la românii din Transilvania*, ediție îngrijită de Pompiliu Teodor, vol. I (1700-1868), Editura Dacia, Cluj-Napoca.
Hobsbawm, E. J. (1997), *Națiuni şi naționalism din 1780 până în prezent: program, mit, realitate,* Editura Arc, Chişinău.

Huntington, S. P. (1998), *Ciocnirea civilizațiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, Bucureşti.
Iacob, Luminița (1995), *Modernizare – europeism*, *vol. II: Percepție, trăire, identitate etnică,* Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iaşi.
Ianoş, I. (1987), *Oraşele şi organizarea spațiului geografic (Studiu de geografie economică asupra teritoriului României)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti.
Ianoş, I. (2000), *Sisteme teritoriale. O abordare geografică,* Editura Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I., Heller, W. (2006), *Spațiu, economie şi sisteme de aşezări*, Editura Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I., Humeau, J.-B. (2000), *Teoria sistemelor de aşezări umane*, Editura Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I., Tălângă, C. (1994), *Oraşul şi sistemul urban românesc în condițiile economiei de piață*, Academia Română, Institutul de Geografie, Bucureşti.
Ianoş, I., Vlăsceanu, G. (1998), *Oraşele României. Mică enciclopedie*, Casa Editorială ODEON, Bucureşti.
Idu, D. P. (1999), *Om şi natură în Carpații Maramureşului şi Bucovinei*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
Iliescu, E. (1968), *Munții Rodnei (călăuza turistului),* Editura Consiliului Național pentru Educație Fizică şi Sport, Bucureşti.
Ilieş, Gabriela (2004), *Țara Maramureşului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca.
Ilieş, M. (2004), *Țara Oaşului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca.
Ilieşiu, I. (1967), *Folclor din Transilvania, vol. III, Poezii şi basme populare din Munții Rodnei*, Editura pentru literatură, Bucureşti.
Ilovan, V. (1998), *Românii din nord-vestul Transilvaniei între 1867 şi 1910*, Editura Răsunetul, Bistrița.
Iordan, I. (1963), *Toponimie românească*, Editura Academiei, Bucureşti.
Irimuş, I. A. (2003), *Geografia fizică a României*, Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca.
Isard, W. (1971), *Methods of Regional Analysis: an Introduction to Regional Science*, MIT Press, Cambridge, USA.
Josan, Ioana (2007), *Țara Silvaniei. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca.
Jurcan, D. (2005), *Identitate şi societate: modele aspiraționale în tranziție*, Editura Eikon, Cluj-Napoca.
Karnoouth, C. (1994), *Românii. Tipologie şi mentalități*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Király, I. (2002), *Moartea şi experiența muririi*, Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca.
Larot, P. (2001), *Dictionnaire de la Mondialisation*, Ellipses.
Le Bon, G. (1990), *Psihologia mulțimilor*, Editura Anima, Bucureşti.
Lemny, Şt. (1990), *Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc*, p. 116-145, Editura Meridiane, Bucureşti.
Liiceanu, G. (1994), *Despre limite*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Lowenthal, D. (2002), *Trecutul este o țară străină*, Editura Curtea Veche, Bucureşti.
Lupşan, S., Onofreiu, A., Avram, G., Mureşan, I., Pupeză, L (2002), *Pădurile județului Bistrița-Năsăud, din cele mai vechi timpuri şi până astăzi*, Editura „Mesagerul”, Bistrița.
Mac, I. (2000), *Geografie generală*, Editura Europontic, Cluj-Napoca.

Magyari-Vincze, Enikö (1997), *Antopologia politicii identitare naţionaliste*, Editura EFES, Cluj-Napoca.
Maior, L. (2004), *Românii în armata habsburgică. Soldaţi şi ofiţeri uitaţi*, Editura Enciclopedică, Bucureşti.
Marga, A. (2006), *Abordarea naţionalismului*, *Identificarea etnică la români*, *Limitele şi dilemele tranziţiei europene*, *Problema identităţilor,* în *Filosofia unificării europene*, p. 281-292, 293-314, 281-292, 335-348, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca.
Marian, S. F. (1995), *Nunta la români, Studiu istorico-etnografic comparativ*, ediţie îngrijită de T. Teaha, I. Şerb, I. Ilieşiu, Editura „Grai şi suflet – Cultură Naţională”, Bucureşti.
Marica, Em. G. (2004), *Satul ca structură psihică şi socială*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
Marinescu, G. (2003), *Cercetări arheologice în judeţul Bistriţa-Năsăud*, vol. I-II, Bistriţa.
Marţian, I. (1933), *Ţara Năsăudului înainte de instituirea regimentului de grăniceri*, Editura Tipografiei „Cultura”, Năsăud.
Mazilu, D. H. (1999), *Noi despre Ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Editura Polirom, Iaşi.
Mălin, M. (1936), *Contribuţii la monografia comunei Maieru*, Năsăud-Cluj.
Mărginean, I. (2000), *Proiectarea cercetării sociologice*, Editura Polirom, Iaşi.
Merlin, P., Choay, F. (1988), *Dictionnaire de l'urbanisme et de l'aménagement*, XIX Grand, P.U.F, Paris.
Mihăilescu, V. (1968), *Geografie teoretică. Principii fundamentale. Orientare generală în ştiinţele geografice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti.
Ministerul Mediului şi Dezvoltării Durabile (2007), *Strategia de finanţare a proiectelor din fonduri europene, Regiunea Nord-Vest, 2007-2013*.
Ministerul Mediului şi Dezvoltării Durabile, Agenţia Naţională pentru Protecţia Mediului, Agenţia pentru Protecţia Mediului, Bistriţa-Năsăud, *Raport privind starea mediului în judeţul Bistriţa-Năsăud, în luna iulie 2008*.
Minshull, R. (1971), *Regional Geography. Theory and Practice*, Hutchinson University Library, London.
Mitu, Melinda, Mitu, S. (1998), *Românii văzuţi de maghiari. Imagini şi clişee culturale din secolul al XIX-lea*, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca.
Mitu, S. (1997), *Geneza identităţii naţionale la românii ardeleni*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Mitu, S. (2000), *Imagini europene şi mentalităţi româneşti din Transilvania la începutul epocii moderne,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Mitu, S. (2006), *Transilvania mea. Istorii, mentalităţi, identităţi*, Editura Polirom, Iaşi.
Mitu, S., Gogâltan, F. (coord.) (1994), *Studii de istorie a Transilvaniei. Specific regional şi deschidere europeană*, Asociaţia Istoricilor din Transilvania şi Banat, Cluj-Napoca.
Mitu, S., Gogâltan, F. (coord.) (1995-1996), *Viaţă privată, mentalităţi colective şi imaginar social*, Asociaţia Istoricilor din Transilvania şi Banat, Cluj-Napoca.
Moldovan, F. (1970), *Obsevaţii geomorfologice în Dealurile Năsăudului*, lucrare de diplomă, Facultatea de Biologie-Geografie, Secţia Geografie, UBB, Cluj-Napoca.
Morariu, T. (1937), *Vieaţa pastorală în Munţii Rodnei*, Societatea Regală Română de Geografie, Bucureşti.
Morariu, T., Buta, I., Maier, A. (1972), *Judeţul Bistriţa-Năsăud,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti.
Mungiu-Pippidi, Alina (1999), *Transilvania subiectivă*, Editura Humanitas, Bucureşti.

Mureşan, Cornelia (1999), *Evoluţia demografică a României. Tendinţe vechi, schimbări recente, perspective (1870-2030)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Mureşan, Cornelia (2005), *Introducere în demografie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Mureşan, Gr. (2003), *Strategia de dezvoltare a comunei Feldru*, Primăria Comunei Feldru.
Mureşan, V. F. (2005), *Satul românesc din nord-estul Transilvaniei la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca.
Mureşianu, M. (1997), *Potenţialul turistic din bazinul superior al Someşului Mare*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
Mureşianu, M. (2000), *Districtul Grănicieresc Năsăudean (1762-1851). Studiu de geografie istorică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Muti, L. (2004), *Rebrişoara – mărturii pentru eternitate*, vol. I-II, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.
Neumann, V. (1986), *Convergenţe spirituale*, Editura Eminescu, Bucureşti.
Neumann, V. (1991), *Tentaţia lui Homo Europaeus. Geneza spiritului modern în Europa centrală şi de sud-est*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
Neumann, V. (2003), *Neam, popor sau naţiune? Despre identităţile politice europene*, Editura Curtea Veche, Bucureşti.
Nicoară, L. (1999), *Geografia populaţiei*, Editura Focul Viu, Cluj-Napoca.
Nicoară, Simona (2000), *Istorie şi imaginar. Eseuri de antropologie istorică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Nicoară, Simona (2002), *Naţiunea modernă. Mituri, simboluri, ideologii*, Editura Accent, Cluj-Napoca.
Nicoară, Simona, Nicoară, T. (1996), *Mentalităţi colective şi imaginar social. Istoria şi noile paradigme ale cunoaşterii*, Presa Universitară Clujeană – Mesagerul, Cluj-Napoca.
Nicoară, T. (1997), *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală şi mentalităţi colective*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Nicoară, T. (2001), *Transilvania la începuturile timpurilor moderne (1680-1800). Societate rurală şi mentalităţi colective*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
Nicoară, T. (2005), *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne (1600-1830)*, vol. II, p. 213-222, 339-341, p. 403-418, Editura Accent, Cluj-Napoca.
Nicolae, I. (2002), *Suburbanismul ca fenomen geografic în România*, Editura Meronia, Bucureşti.
Nimigeanu, V. (2001), *România. Populaţia. Aşezări. Economie*, Editura Universităţii Al.I. Cuza, Iaşi.
Oişteanu, A. (2004), *Imaginea evreului în cultura română*, ed. a II-a, Editura Humanitas, Bucureşti.
Onofreiu, A., Bolovan, I. (2006), *Contribuţii documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, Editura Enciclopedică, Bucureşti.
Onofreiu, Mădălina, Barna, Adriana (2005), *Ştiinţele naturale la Liceul „George Coşbuc” din Năsăud, de la înfiinţare până în 1918*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca.
Pascaru, M. (2003), *Sociologia comunităţilor*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
Pascaru, M. (2005), *Introducere în sociologia regională*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
Patapievici, H.-R. (2004), *Discernământul modernizării. 7 conferinţe despre situaţia de fapt*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Pavelea, T. (2001), *Năsăudul. Repere istorice şi culturale*, Editura George Coşbuc, Bistriţa.

Pavelea, T. (2005), *Societăți culturale năsăudene. Varia*, Arcade.
Pădurean, A., Retegan, A. (2006), *Căianu Mic, în obiectivul cercetării – antologie*, Editura Charmides, Bistrița.
Păiuş, L. (2003), *Monografia comunei Rodna Veche*, vol. I-II, Editura „George Coşbuc", Bistrița.
Păiuş, L., Păiuş, Solomia (2004), *Istoricul învățământului românesc din Rodna Veche*, Editura „George Coşbuc", Bistrița.
Petrea, D., Petrea Rodica (2000), *Turismul rural*, Presa Universitara Clujeana, Cluj-Napoca.
Plăianu, C. (1998), *Chiuza – veche vatră românească şi leagăn al rebrenilor – monografie*, Casa de Editură Viața Creştină, Cluj-Napoca.
Poledna, R. (2001), *Sint ut sunt, aut non sunt? Transformări sociale la saşii ardeleni, după 1945. O analiză sociologică din perspectivă sistemică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Pop, Gr. P. (2000), *Carpații şi Subcarpații României*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Pop, Gr. P. (2001), *Depresiunea Transilvaniei,* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Pop, I. (1999), *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Editura Ardealul, Târgu Mureş.
Pop, I. (1999), *Istoria regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Editura Ardealul, Târgu Mureş.
Popa, N. (1999), *Țara Hațegului. Potențialul de dezvoltare al aşezărilor omeneşti. Studiu de geografie rurală*, Editura Brumar, Timişoara.
Popa, N. (2001), *Țara Hațegului. Studiu de geografie umană*, Editura Universității de Vest, Timişoara.
Popescu, Gh., Pătrăşcoiu, N., Georgescu, V. (2004), *Pădurea şi Omul*, Editura Nord Carta, Suceava.
Porcius, F. (2005), *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului*, editor Liviu Păiuş, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
Posea, Gr. (1962), *Țara Lăpuşului. Studiu de geomorfologie*, Editura Ştiințifică, Bucureşti.
Prahase, M. (2002), *Fragmentarium. Fişe de cultură populară*, Editura Supergraph, Bistrița.
Prahase, M. (2005), *Porecle şi supranume din bazinul superior al Someşului Mare*, Supergraph, Bistrița.
Prahase, M. (coord.) (2003), *Periplu toponomico-istoric. Valea Zăgrii*, Editura Supergraph, Bistrița.
Prahase, M., Rus, G. (1997), *Zagra. O monografie posibilă*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca.
Puşcaş-Covaciu, Angelica (2005), *Țara Chioarului. Studiu de Geografie Regională*, Teză de doctorat, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca.
Radosav, D. (1997), *Sentimentul religios la români. O perspectivă istorică (sec. XVII-XX)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
Radosav, D. (2002), *Arătarea împăratului. Intrările imperiale în Transilvania şi Banat (sec. XVIII-XIX): discurs şi reprezentare*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Rădoane, I., Rădoane, Maria, Ichim, I., Surdeanu, V. (1999), *Ravenele, Forme, procese şi evoluție*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Rebreanu, L. (1986), *Ion*, Editura Cartea Românească, Bucureşti.

Retegan, S. (2002), *Satele năsăudene la mijlocul secolului al XIX-lea. Mărturii documentare*, Editura Accent, Cluj-Napoca.
Retegan, S. (2004), *Reconstrucția politică a Transilvaniei în anii 1861-1863*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ricoeur, P. (2001), *Memoria, istoria, uitarea*, Editura Amarcord, Timişoara.
Rotariu, T., Iluț, P. (2001), *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie. Teorie şi practică*, Editura Polirom, Iaşi.
Rus, D., Bott, Rozica (2000), *Țara Lăpuşului*, Editura Corvin, Deva.
Rus, V. (2001), *Neamuri şi familii rebrene (1750-2000)*, vol. I-II, Editura „Aletheia”, Bistrița.
Rus, V. (2005), *Rezistența anticomunistă în județul Bistrița-Năsăud*, Editura Ioan Cutova, Bistrița.
Rusu, Doina (2003), *Membrii Academiei Române, 1966-1999. Dicționar*, ed. a III-a, Editura Academiei, Bucureşti.
Rusu, I. (1841-1843), *Icoana pământului*, vol. I-III, Tipografia Seminarului, Blaj.
Said, E. W. (2001), *Orientalism. Concepțiile occidentale despre Orient*, Editura Amarcord, Timişoara.
Sandu, D. (2005), *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie*, Editura Polirom, Iaşi.
Sârcu, I. (1978), *Munții Rodnei (studiu monografic),* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti.
Săgeată, R. D. (2004), *Modele de regionare politică-administrativă*, Editura Top Form, Bucureşti.
Sigmirean, I., Nicoară, V. (2005), *Istoria județului Bistrița-Năsăud. Manual pentru curriculum la decizia şcolii*, Editura Nova Didactica, Bistrița.
Sigmirean, I., Onofreiu, A. (2001), *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente şi texte (epocile modernă şi contemporană)*, Editura Răsunetul, Bistrița.
Sohorca, I. (1988), *Datini şi folclor din Sângeorz-Băi*, Sângeorz-Băi.
Sora, V., Hristache, I., Mihăescu, C. (1996), *Demografie şi statistică socială*, Editura Economică, Bucureşti.
Stahl, P. H. (2002), *Cum s-a stins Țara Vrancei. Neruja, sat din Vrancea*, Editura Paideia, Bucureşti.
Stoica, Maricica (2005), *Investițiile şi dezvoltarea durabilă*, Editura Universitară, Bucureşti.
Stugren, B. (1994), *Ecologie teoretică*, Casa de Editură Sarmis, Cluj-Napoca.
Surd, V. (2001), *Geodemografie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Surd, V. (2002), *Introducere în geografia spațiului rural*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Surd, V., Bold, I., Zotic, V., Chira, Carmen-Dorina (2005), *Amenajarea teritoriului şi infrastructurii tehnice*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Şimon, N. (2005), *Corespondență*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Editura SUPERGRAPH, Cluj-Napoca.
Şimon, N. (2007), *Dicționar toponimic*, volum îngrijit de Ioan Mureşan, Adrian Onofreiu şi Mircea Prahase, prefață Adrian Onofreiu, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
Ştefănescu, B. (2004), *Sociabilitate rurală, violență şi ritual. Cartea în practicile oblative de răscumpărare a păcii comunitare, Transilvania, sec. XVII-XIX*, Editura Universității din Oradea, Oradea.
Ştefănescu, P., Ursa, S. (1979), *Bistrița-Năsăud, vatră folclorică,* Editura Sport-Turism, Bucureşti.
Tanco, T. (1973-1993), *Virtus Romana Rediviva*, I-VII, Bistrița.

Tanco, T. (1996), *Academia Română. 1866-1996. Academicieni năsăudeni şi bistriţeni*, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca.
Tanco, T. (1998), *Dicţionar literar al judeţului Bistriţa-Năsăud (1639-1997)*, Editura Virtus Romana Rediviva, Cluj-Napoca.
Todorova, Maria (2000), *Balcanii şi balcanismul*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Totir, C. (2004), *Catalogul dascălilor şi învăţătorilor ucişi în lupta împotriva comunismului, 6 martie 1945-16 decembrie 1989*, Editura George Coşbuc, Bistriţa.
Trebici, V., Ghinoiu, I. (1986), *Demografie şi etnografie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Trencsényi, B. et al. (coord.) (2001), *Nation Building and Contested Identities. Romanian & Hungarian Case Studies*, Region Books-Polirom, Budapesta-Iaşi.
Turliuc, Maria Nicoleta (2004), *Imaginar, identitate şi reprezentări sociale: elementul alogen în mentalul colectiv românesc*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi.
Tutula, V. (2004), *Comuna Telciu (1245-2004), un sat de pe Valea Sălăuţei – Muza lui George Coşbuc. Judeţul Bistriţa-Năsăud. Repere monografice*, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Ureche, L. (2001), *Fondurile grănicereşti năsăudene (1851-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ureche, N. I. (2001), *Monografia comunei Ilva Mare şi a familiei Ureche, ramura Andrei*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
Vallega, A. (1995), *La regione, sistema territoriale sostenibile. Compendio di geografia regionale sistemica*, Mursia.
Varvari, O. (2004), *Comuna Poiana Ilvei până la începutul mileniului III (Pagini de monografie)*, Napoca Star, Cluj-Napoca.
Velcea, I. (1964), *Ţara Oaşului. Studiu de geografie fizică şi economică*, Editura Academiei, Bucureşti.
Velculescu, Cătălina, Guruianu, V. (ccord) (1997), *Povestea ţărilor Asiei. Cosmografie românească veche*, Editura Vestala, Bucureşti.
Vlădică, M. (2002), *Ilveni în vâltoarea vremurilor. File de istorie*, Napoca Star, Cluj-Napoca.
Vlădică, Mircea (2003), *Sângeorz-Băi – veche vatră de credinţă şi cultură românească*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
Vlăduţiu, I. (1973), *Etnografie românească*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.
Vuia, R. (1926), *Ţara Haţegului şi Regiunea Pădurenilor*, Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj, vol.II, Institutul de geografie, Tiparul „Ardealul”, Cluj.
Vuia, R. (1975), *Studii de etnografie şi folclor*, Editura Academiei, Bucureşti.
Vulcănescu, R. (1985), *Mitologie română*, Editura Academiei, Bucureşti.
Wackermann, G. (2002), *Géographie régionale*, Ellipses Edition Marketing S.A., Paris, France.
Weedon, C. (2004), *Identity and Culture*, Open University Press, Cluj-Napoca.
Wolff, L. (2000), *Inventarea Europei de Est. Harta civilizaţiei în Epoca Luminilor*, Editura Humanitas, Bucureşti.
Zaciu, M. (1996), *Ca o imensă scenă, Transilvania...*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti.
Zamfir, C. (1987), *Foclor muzical din Bistriţa-Năsăud*, Editura Muzicală, Bucureşti.
Zotic, V. (2005), *Componentele operaţionale ale organizării spaţiului geografic*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Zub, Al. (coord.) (1996), *Identitate/alteritate în spaţiul cultural românesc*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, Iaşi.

Zub, Al., Antohi, S. (2002), *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie şi metodă în România*, Editura Polirom, Iaşi.
*** (1885), *Grand Larousse Encyclopédique*, Librairie Larousse, Paris.
*** (1921), *Dicționarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ținuturi alipite*, partea a II-a, Cluj.
*** (1962), *Dicționar Enciclopedic Român,* vol. I (A-C), Editura Politică, Bucureşti.
*** (1971-1989), *File de istoria*, Bistrița.
*** (1972-1977), *Arhiva Someşană*, Bistrița.
*** (1975), *Dicționarul explicativ al limbii române*, Institutul de Lingvistică din Bucureşti, Academia Republicii Socialiste România, Bucureşti.
*** (1977), *Bistrița-Năsăud. Studii şi cercetări etnografice* (redactor responsabil N. Dunăre), Bistrița.
*** (1982), *Monumente istorice şi de artă religioasă din Episcopia Vadului, Feleacului şi Clujului*, Cluj-Napoca.
*** (1984), *Geografia României II, Geografie umană şi economică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti.
*** (1985), *Rodna la 750 ani de atestare documentară (1235-1985)*, Partea I şi II, număr îngrijit de Clemente Plăianu şi Ironim Marțian, Cercul Cultural-Istoric Plaiuri năsăudene şi bistrițene, Cluj-Napoca.
*** (1987), *Geografia României, III, Carpații Româneşti şi Depresiunea Transilvaniei* (sub redacția D. Oancea, Valeria Velcea, N. Caloianu, Ş. Dragomirescu, Gh. Dragu, Elena Mihai, Gh. Niculescu, V. Sencu, I. Velcea), Editura Academiei, Bucureşti.
*** (1996), *Electricitate şi electrificare în județul Bistrița-Năsăud*, Editura Tipomur.
*** (1997), *Cântecul de cătănie*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
*** (1998), *Din istoricul telecomunicațiilor şi poştei în județul Bistrița-Năsăud*, Editura Răsunetul, Bistrița.
*** (1999), *Căile de comunicație şi transporturile din județul Bistrița-Năsăud*, Editura Mesagerul, Bistrița.
*** (2000), *Poruncile primăriei Năsăud. Publicațiunile Primăriei din Năsăud din anii 1863-1867. Primar: Locot. Grigore Mihăilaşu, Studiu introductiv, note şi text: Simion Lupşan şi Adrian Onofreiu*, Editura Fundației George Coşbuc, Năsăud.
*** (2002) *Cartea de la Runc*, Editura Aletheia, Bistrița.
*** (2002), *Biserici de lemn din Bistrița-Năsăud*, Supergraph, Cluj-Napoca.
*** (2002), *Cântecul de cătănie*, vol. II, prefață de Ion Cioară, postfață de Ion Cuceu şi Ion Şeulean, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
*** (2002), *Plan Urbanistic General – Comuna Rebra*, Bistrița.
*** (2002), *Virtus Romana Rediviva. Societatea de lectură a elevilor liceului grăniceresc năsăudean – contribuții documentare*, argument, note şi teste transcrise după original de Simion Lupşan şi Adrian Onofreiu, Editura Fundației „George Coşbuc", Năsăud.
*** (2003), *Ilva Mică. O veche aşezare de pe Someş şi Ilva*, Editura „George Coşbuc", Bistrița.
*** (2003), *Leşu şi leşenii. Mărturii pentru neuitare. Repere monografice*, Editura Mesagerul, Bistrița.
*** (2004), *Lunca Ilvei. Repere mpnografice*, Editura Mesagerul, Bistrița.
*** (2005), *Geografia României, V,* Editura Academiei Române, Bucureşti.
*** (2005), *Nestor Şimon. Corespondență*, ediție îngrijită de Onofreiu A., Editura Supergraph, Cluj-Napoca.
*** (2005), *România. Spațiu, societate, mediu*, Editura Academiei Române, Bucureşti.

STUDII ŞI ARTICOLE

Andrei, Mirela (2002), *Clerul parohial şi personalul ecleziastic auxiliar greco-catolic din vicariatul Rodnei în deceniul neoabsolutismului*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 107-144, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Andrei, Mirela (2002), *Preoţimea greco-catolică din Vicariatul Rodnei în prima jumătate a secolului XIX, între public şi privat*, în Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, *III*, p. 114-121, Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Andrei, Mirela (2003), *Începuturile învăţământului năsăudean. Şcolile triviale*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 31-45, Alba Iulia.

Andrei, Mirela (2004), *Autonomia unei biserici. Memorandul vicariatului faroneu al Rodnei din 1882 adresat episcopului de Gherla, Ioan Szabó*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 239-254, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Andrei, Mirela (2005), *Edificii bisericeşti în Vicariatul Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX şi începutul secolului XX*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 187-197, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Andrei, Mirela (2007), *Sinodul vicarial al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea,* în Identitate şi alteritate, IV, Studii de istorie politică şi culturală, Bărbulescu, C., Dumănescu, Luminiţa, Mitu, S., Popovici, V. (editori), p. 19-35, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.

Anuţă, I. (1972), *Nunta în satul Nepos*, în Arhiva Someşană, nr. 1, Năsăud.

Arghiuş, Corina, Arghiuş, V. (2004), *Dezvoltarea durabilă din perspectivă educativă*, în Didactica Geografiei, nr. 2, p. 81-85, Editura Academic, Cluj-Napoca.

Bălai, E. (2002), *Triptic rodnean: autorii de azi în statornică legătură cu trecutul*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 485-493, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Bălăi, E. (2004), *Reflexe istorice, antroponimice şi ale principalelor ocupaţii în toponimia rodneană*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 399-404, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Benedek, J. (1998), *Relaţiile oraş-spaţiu rural. Abordare teoretică*, în Studia UBB, Geographia, XLIII, 1, Cluj-Napoca.

Benedek, J. (2000a), *Spaţiu relaţional sau spaţiu absolut? Consecinţele epistemologice ale unei interpretări greşite*, în Regionalism and Integration: Culture, Space, Development, p. 77-85, Popa, N. (coord.), Editura Brumar, Timişoara.

Benedek, J. (2000b), *Tendinţe actuale în ierarhia aşezărilor rurale din arealul de influenţă al oraşului Bistriţa*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca.

Benedek, J. (2003), *Adaptabilitatea unor teorii ale migraţiei rural-urban la societatea din România. Studiu de caz în zona Bistriţa*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca.

Benedek, J., Bagoly, P. (2005), *Procesul de suburbanizare din România. Studiu de caz, zona suburbană a municipiului Târgu Mureş*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca.

Berceni, R. (2004), *Clăcile – modalităţi de întrajutorare între oameni*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, p. 341-346, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Bichigean, V. (1924), *Trei călători străini despre Valea Someşului*, în Arhiva Someşană, nr. 1, Năsăud.

Bichigean, V. (1925), *Poëmation de secunda legione valahica sub Carolo barone Enzenbergio*, în Arhiva Someşană, nr. 2, p. 13-19, Năsăud.

Bidart, P. (2004), *Realizarea unei lucrări de cercetare în domeniul ştiinţelor sociale*, în Revista 22 (Suplimentul Plus 22), nr. 160, p. 4-5.

Boca, P. (1971), *Vechimea documentară a localităţilor din judeţul Bistriţa-Năsăud. Secolele XII – XIV*, în File de Istorie, vol. I, p. 87-108, Bistriţa.
Boca, P. (1972*), Portul popular din Ilva Mare şi Lunca Ilvei*, în Arhiva Someşan*ă*, nr. 1, Năsăud.
Boca, P. (1973), *Cu privire la conscripţia grănicerilor năsăudeni din 1763-1764*, în Arhiva Someşană.
Boca, P. (1975), *Cu privire la conscripţia grănicerilor năsăudeni din 1763-1764*, în Arhiva Someşană.
Boca, P. (1976), *Populaţia judeţului Bistriţa-Năsăud în conscripţiile şi recensămintele din perioada 1720-1870*, în File de Istorie, vol. IV, p. 306-311, Bistriţa.
Boca, P. (1989), *Structura etnică a populaţiei judeţului Bistriţa-Năsăud la recensământul din 1850-1851*, în File de Istorie, vol. VI, p. 150-170, Muzeul Judeţean Bistriţa-Năsăud, Bistriţa.
Boca, P., Moldovan, I. (1974), *Populaţia judeţului Bistriţa-Năsăud în recensămintele din perioada 1870-1970*, în File de Istorie, vol. III, p. 302-319, Bistriţa.
Bolovan, I. (1998), *Contribuţii la cunoaşterea imaginarului social în revoluţia de la 1848 din Transilvania*, în Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, II, p. 184-207, Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (coord.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Bolovan, I. (2003), *Război şi pace sau despre influenţa violenţei şi a politicilor demografice asupra populaţiei la sfârşitul secolului al XIX şi în primele decenii ale secolului XX*, în Populaţie şi societate. Studii de demografie istorică a Transilvaniei (secolele XVIII-XX), p. 327-339, Bolovan, I., Pădurean, C. (coord.), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Bolovan, I. (2004), *Aspecte privind relaţia politică-demografie în timpul regimului comunist din România*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 285-294, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Boţan, C. N., Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Valea Sălăuţa – spaţiu funcţional anizotrop*, în Lucrările Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir", nr. 26, p. 217-225, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi.
Boţan, C. N., Ilovan, Oana-Ramona, Pop, Ana-Maria (2005), *The Geographical Region and the Desiderata of Sustainable Development,* în Romanian Review of Regional Studies, nr. 1, p. 83-90, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Bulzan, Carmen (2004), *Schimbarea socială în colectivităţile rurale şi efectele ei asupra mentalităţilor (o analiză de sociologie regională)*, în Iluţ, P., Nistor, Laura, Rotariu, T., România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. II, p. 32-43, Editura EIKON, Cluj-Napoca.
Bureaca, I. (1971), *Aspecte ale bejeniei în veacul al XVIII-lea din judeţul Bistriţa-Năsăud*, în File de Istorie, vol. I, p. 151-168, Bistriţa.
Buzilă, Şt. (1933), *Documente bisericeşti*, în Arhiva Someşană, nr. 17, Năsăud.
Câmpan, T. (1975), *Ornamentica arhitecturală populară folosită în zona folclorică Sângeorz-Băi*, în Arhiva Someşană, 3, Năsăud.
Câmpeanu, R. (2003), *Tinerii români la gimnaziile Bistriţei în veacul al XVIII-lea*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 117-121, Alba Iulia.
Chelcea, S. (1991), *Imaginea de sine a românilor*, în Revista de psihologie, 37, nr. 1-2.
Chelcea, S. (coord.) (1985), *Semnificaţia documentelor sociale*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Ciangă, N. (1998), *Turismul rural, factor de conservare şi valorificare a habitatului uman*, SUBB-GG, nr. 2, Cluj-Napoca.

Ciangă, N., Cocean P. (2001), *L'edification du systeme des stations touristique de la Roumanie*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca.
Ciangă, N., Dezsi, Şt. (2005), *Turismul rural – aspecte teoretice şi conceptuale*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 139-144, Cluj-Napoca.
Ciangă, N., Ilovan, Oana-Ramona (2004), *Structural Changes within the Romanian Tourism during the Transition Period*, în Buletinul Societăţii de Geografie din Romania, tom 10 (80), p. 57-62, Special Issue Dedicated to the Congress of the International Geographical Union „One Earth – Many Worlds", Glasgow, 15-20 August 2004, CD Press, Bucureşti.
Ciobanu, A. (2002), *Aspecte metodologice ale identităţii. Perspectiva sociologică*, în Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, III, p. 46-51, Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (1983), *Potenţialul economic al Platoului Poieni (Munţii Metaliferi)*, SCGGG, XXX, Bucureşti.
Cocean, P. (1992), *Metode de amenajare turistică a unor regiuni muntoase din România*, în Studia UBB, 1-2, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (1993), *The Romanian Tourism between 1985-1991,* în Revue Roumaine de Geographie, tome 37, p. 45-52, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Cocean, P. (1997), *Ţara (The Land) – A Typical Geographical Region of Romania*, în Revue Roumain de Géographie, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Cocean, P. (2003), *Tiberiu Morariu şi spaţiul mental năsăudean*, în Tiberiu Morariu. Magistrul Şcolii geografice clujene, îngrijire ediţie P. Cocean, p. 60-63, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (2004), *Structura spaţiului mental românesc*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P. (2004-2005), *Carpaţii ca spaţiu mental arhetipal al poporului român*, în Studii şi cercetări de geografie, p. 79-87, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Cocean, P. (2005), *The Resilience of the Geographical Region,* în Romanian Review of Regional Studies, nr. 1, p. 51-54, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Boţan, C. N. (2005), *Regiunea anizotropă a Someşului Mare*, în Geografia în contextul dezvoltării contemporane, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Boţan, C.N. (2005), *Specificitatea individualizării spaţiale a Ţării Moţilor*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, p. 17-24, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Chiotoroiu, Brânduşa (1990), *Aspecte privind evoluţia habitatelor umane din Dealurile Suplaiului*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Ciangă, N. (1999-2000), *The "Lands" of Romania as Mental Spaces*, în Revue Roumain de Géographie, Tomes 43-44, p. 199-205, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Cocean, P., Cocean, Gabriela (2007), *Cauzele şi efectele viiturii catastrofale de la Târlişua, jud. Bistriţa-Năsăud, din 20 iunie 2006*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, p. 47-54, Editura Prasa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Cocean, R. (2002), *Zonarea funcţională a regiunii de Nord-Vest*, SUBB, 1, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Cocean, R. (2003), *Regiunea de Nord-Vest a României – entitate sistemică de program*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca.
Cocean, P., Cocean, R. (2004), *Critical and Disfavoured Zones in the North-Western Region of Romania*, în Conference Abstract Volume of Europe at the Margins: EU Regional Policy, Peripherality and Rurality (Regional Studies Association), p. 21-22, University of Angers, Angers, France.

Cocean, P., Ilovan, Oana-Ramona (2005), *Trăsăturile spaţiului mental năsăudean,* în Studia UBB, Geographia, nr. 2, p. 3-14, Cluj-Napoca.
Colletis-Wahl, K., Pecqueur, B. (2001), *Territories, Development and Specific Resources: What Analytical Framework?* , în Regional Studies, Vol. 35.5, Special Issue: State Borders and Border Region, p. 449-460, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.
Conea, I. (1935), *Ţara Loviştei. Studiu de geografie istorică*, în Buletinul Societăţii Regale Române de Geografie, anul LIII, Bucureşti.
Constantinescu, Monica (2004), *Asupra importanţei legăturilor slabe în migraţie*, în Iluţ, P., Nistor, Laura, Rotariu, T., România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. I, p. 323-343, Editura EIKON, Cluj-Napoca.
Corbul, V. (1937), *„Versul lui Napoleon Bunăparte" şi încă ceva*, în Arhiva Someşană, nr. 21, p. 572-574, Năsăud.
Cosma, A. (2003), *Căsătoria civilă ca aspect al modernizării: atitudinea bisercilor româneşti din Transilvania faţă de instituirea casătoriei civile, reflectată în „Telegraful român" şi „Unirea" (1892-1896)*, în Tradiţie şi modernizare în societatea transilvăneană, *1850-1918*, p. 192-203, Pavel, T. (coord.), Editura Accent, Cluj-Napoca.
Costea, I. (2003), *În orizontul „paradisului" social. Preocupări istoriografice recente cu privire la nobilimile europene premoderne,* în Tentaţia Istoriei, p. 447-470, Bocşan, N., Ghitta, O., Radosav, D. (coord.), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Counsell, D., Bruff, G. (2001), *Treatment of the Environment in Regional Planning: A Stronger Line for Sustainable Development?*, în Regional Studies, Vol. 35.5, Special Issue: State Borders and Border Region, p. 486-492, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.
Cucu, V. (1992), *Consideraţiuni geografice privind unitatea etnică a României*, în Terra, 24, nr. 1-2, Bucureşti.
Cucu, V., Tălângă, C. (2000), *Transporturile şi sistemele de aşezări din România*, în Terra, XXX, Bucureşti.
Cucu-Oancea, Ozana (2004), *Satul şi temerile sale*, în Iluţ, P., Nistor, Laura, Rotariu, T. (ed.) România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. I, p. 82-94, Editura EIKON, Cluj-Napoca.
Cunha, A., Racine, J. B. (2000) *Sustainable Development, the Quality of the Urban Environment and Governance: Issues in Urban Research, or How to Change to Process of Change*, în Ianoş I., Pumain D. and Racine J.B. (eds.) Integrated Urban System and Sustainability of Urban Life, p. 77-100, Editura Tehnică, Bucureşti.
Dan, Aurelia (2005), *Starea şcolilor de pe teritoriul fostului regiment românesc II de graniţă în perioada absolutistă (1851-1860)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 117-138, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Darabont, Elena, Onofreiu, A. (2002), *Fondurile Grănicereşti Năsăudene. Mărturii documentare*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 225-270, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.
Deică, P. (1980), *Conceptul de regiune în geografia românească*, în Analele Universităţii Bucureşti, XXIX, Bucureşti.
Derrida, J., Roudinesco, Élisabeth (2003), *Pedepse cu moartea*, în Întrebări despre ziua de mâine. Psihanaliză şi deconstrucţie. Convorbiri, traducere Bogdan Ghiu, p. 185-221, Editura Trei, Bucureşti.

Dezsi, Şt. (2006), *Infrastructura de căi de comunicaţii şi transporturi şi rolul lor în funcţionarea sistemului regional al Ţării Lăpuşului*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 2, p. 155-166, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Dezsi, Şt., Bădărău, S., Man, T. (2000), *Câteva consideraţii asupra abordării „ţărilor” ca regiuni geografice funcţionale*, în Popa, N. (coord.) Regionalism and Integration: Culture, Space, Development, p. 405-412, Editura Brumar, Timişoara.

Dietzenbacher, E. (2002), *Interregional Multipliers: Looking Backward, Looking Forward*, în Regional Studies, Vol. 36.2, p. 125-136, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.

Dimache, M. (2004), *Cu privire la patrimoniul forestier şi a evoluţiei sale*, prezentare în cadrul manifestării dedicate Lunii Pădurii 15 martie 2004, Bistriţa, manuscris.

Drăgoi, M. D. (2001), *Ceremonialul înmormântării din Spermezeu*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 405-426, Editura Mediamira, Cluj-Napoca.

Drăgoi, M. D. (2002), *Tradiţionalitate şi repertoriu în jocurile de copii din Spermezeu, Zona Năsăud*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei: Satul tradiţional de ieri, de azi şi de mâine, p. 579-621, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca.

Drăgoi, M. D. (2003), *Ciclul calendaristic în satul Alunişul*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 317-341, Editura Todesco, Cluj-Napoca.

Drăgoi, M. D. (2004), *Credinţe şi rituri în ciclul sărbătorilor calendaristice la Spermezeu*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 375-410, Editura Todesco, Cluj-Napoca.

Drăgoi, M. D. (2005), *Aspecte ale relaţiilor interconfesionale în Transilvania la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 199-207, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Driffield, N., Hughes, D. (2003), *Foreign and Domestic Investment: Regional Development or Crowding Out?* , în Regional Studies, Vol. 37.3, p. 277-288, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.

Dumolard, P. (1980), *Le concept de region: ambiguites, paradoxes ou contradictions*, în Trav. de l'Institut de Geographie de Reims, no. 41-42.

Dunăre, N. (1971), *Judeţul Bistriţa-Năsăud: încadrare şi zonare etnografică*, în File de Istorie, vol. I, p. 179-190, Bistriţa.

Dupront, A. (1998), *Problemele şi metodele unei istorii a psihologiei colective*, în Introducere în istoria mentalităţilor colective. Antologie. Studiu introductiv, selecţia şi traducerea textelor Toader Nicoară, p. 69-78, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Febvre, L. (1998), *Cum să reconstituim viaţa afectivă de altădată. Sensibilitatea şi istoria*, în Introducere în istoria mentalităţilor colective. Antologie. Studiu introductiv, selecţia şi traducerea textelor Toader Nicoară, p. 48-68, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Flament, C. (1997), *Structura, dinamica şi transformarea reprezentărilor sociale*, în Neculau, A. (coord.), Reprezentările sociale. Psihologia câmpului social, p. 128-144, Editura Polirom, Iaşi.

Foley, P., Martin, S. (2000), *Perceptions of Community Led Regeneration: Community and Central Government Viewpoints*, în Regional Studies, Vol. 34.8, Special Issue: State Borders and Border Region, p. 783-787, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.

Fremont, A. (1976), *L'espace vecu et la notion de region*, în Trav. de l'Institut de Geographie de Reims, no. 41-42.

Georgiță, M. (2004), *Încă o istorie a regimentului de graniță de la Năsăud*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 417-437, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Georgiță, M. (2005), *Încă o istorie a regimentului de graniță de la Năsăud (II)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 323-360, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Ghețău, V. (1994), *Tradiția şi impactul său demografic*, în RCS, 1, nr. 1.
Giurgiuca, Al. (1974), *Câteva date în legătură cu confecționarea steagului de nuntă în subzona Năsăud*, în Arhiva Someşană, 2, Năsăud.
Grancea, Mihaela (1998), *Călători occidentali despre atitudinile româneşti în fața morții (1683-1789)*, în Identitate şi alteritate. Studii de imagologie*, II*, p. 74-85, Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (coord.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Grancea, Mihaela (2002), *Considerații pe marginea teoriei străinului şi aplicațiile acesteia în cercetarea istorico-socială. Cazul țiganului*, în Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, *III*, p. 64-67, Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Grancea, Mihaela (2003), *Imaginarul identității şi alterității. Etnoimaginile – repere metodologice şi considerații teoretice legate de rolul relației de călătorie. Studii de caz,* în Tentația Istoriei, p. 203-232, Bocşan, N., Ghitta, O., Radosav, D. (coord.), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Grancea, Mihaela (2006), *Retorica despre moartea eroică în epitaful lui Decembrie '89*, în Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX, volum editat de Mihaela Grancea şi Ana Dumitran, p. 502-525, Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca.
Grancea, Mihaela, Ciobanu, A. (2002), *Criza identitară românească. Discurs istoriografic şi stereotipuri etnoculturale*, în Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.) Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, III, p. 363-378, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Grancea, Mihaela, Sonoc, Al. (1998), *Considerații cu privire la procesul de formare a identităților naționale*, în Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (coord.), Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, II, p. 7-20, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Grapini, P. (1939), *Viața religioasă, socială şi culturală în ținutul nostru*, în Arhiva Someşană, 26, Năsăud.
Grumăzescu, Cornelia (1970), *Opinii privind aplicarea teoriei sistemului în geografia modernă*, în SCGGG, XVII, 2.
Grumăzescu, H. (1965), *Unele probleme de geografie regională*, în Natura, 5.
Grumăzescu, H. (1968), *The Limits of Geographical Regions and Their Determination Criteria*, în RRGGG, 12, 1-2, Bucharest.
Helbig, K. (1994), *Foundations of Anisotropy for Exploration Seismics*, Included in series Handbook of Geophysical Exploration: Seismic Exploration, 22, Rijksuniversity of Utrecht and Free University of Amsterdam, The Netherlands.
Iacob, Luminița (1987), *Etnoimaginea – obiect de studiu interdisciplinar*, în Revista de Psihologie, nr. 2.
Ianoş, I. (1981), *Puncte de vedere privind analiza geografică regională a teritoriului României*, în *SCGGG*, XXVII, Bucureşti.
Ianoş, I. (1993), *Spre o nouă bază teoretică a regiunii geografice*, în SCGGG, XL, Bucureşti.
Iațu, C. (2004), *Fondul locativ din România între tranziție şi schimbări structurale*, în Lucrările seminarului geografic Dimitrie Cantemir, nr. 23-24, p. 243-248, Iaşi.
Idu, P. D. (2003), *Tiberiu Morariu şi şcoala geografică clujeană de etnografie*, în Tiberiu Morariu. Magistrul Şcolii geografice clujene, îngrijire ediție P. Cocean, p. 90-95, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Ilieş, Gabriela (1993), *Tipuri de conotații ale termenului de „țară”*, în RRGP, an 1, nr. 1, p. 31-35, Editura Universității din Oradea, Oradea.
Ilieş, M, Ilieş, Al. (1998), *Oraşele şi drumurile – elemente de legătură şi consolidare a „țărilor” de pe teritoriul României*, în Analele Universității din Oradea, p. 124-132, Editura Universității din Oradea, Oradea.
Ilieş, M, Ilieş, Al. (1999), *Emergența şi evoluția istorică a „țărilor” de pe teritoriul României*, în RRGP, an 1, nr.1, p. 93-97, Editura Universității din Oradea, Oradea.
Ilieş, M, Ilieş, Al., Ilieş, Gabriela (1998), *Tipologia „țărilor” de pe teritoriul României*, în Analele Universității din Oradea, p. 18-23, Editura Universității din Oradea, Oradea.
Ilieş, M. (1999), *„Țările” – regiuni geografice specifice ale României*, în RRGP, an 1, nr. 1, p. 44-49, Editura Universității din Oradea, Oradea.
Ilieş, M., Ilieş, Gabriela (2001), *Premisele naturale ale individualizării Țării Oaşului*, în Analele Universității din Oradea, p. 21-26, Editura Universității din Oradea, Oradea.
Ilovan, Oana-Ramona (2005a), *Aspecte ale migrației din regiunea năsăudeană (județul Bistrița-Năsăud, România), în perioada 1987-2003*, p. 184-1991, în Probleme demografice ale populației în contextul integrării europene, Editura ASEM, Chişinău, Republica Moldova.
Ilovan, Oana-Ramona (2005b), *Coordonatele geodemografice ale unui sistem rural progresiv, în perioada 1990-2002. Studiu de caz: comuna Rebra, județul Bistrița-Năsăud*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1, p. 87-92, Cluj-Napoca.
Ilovan, Oana-Ramona (2005c), *Criterii de delimitare a Țării Năsăudului*, în Comunicări de Geografie, vol. IX, p. 589-594, Editura Universității din Bucureşti, Bucureşti.
Ilovan, Oana-Ramona (2005d), *Disfavoured Zones of Northern Romania*, în Conference Abstract Volume of Regional Growth Agendas (Regional Studies Association), p. 87-88, University of Aalborg, Aalborg, Denmark.
Ilovan, Oana-Ramona (2005e), *Rodna and the Implications of the Disfavoured Zone Status*, în Forum Geografic. Studii şi cercetări de geografie şi de protecția mediului, p. 152-161, anul 4, nr. 4, Editura Universitaria, Craiova.
Ilovan, Oana-Ramona (2006a), *Contemporary Social and Economic Coordinates in the Disadvantaged Areas of Baia Mare, Borşa-Vişeu, and Rodna,* în Romanian Review of Regional Studies, no. 1, p. 95-112, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ilovan, Oana-Ramona (2006b)*, Năsăudului Land in ‘after 1989’ Romania – Between Effervescence and Decline*, în Michalski, T. edition The Geographical Aspects of the Transformation Process in Central and East-Central Europe, p. 161-170, Gdynis-Peplin, Poland.
Ilovan, Oana-Ramona (2007), *Theorising the Lands of Romania as Sustainable Identity Regions*, în Sally Hardy, Lisa Bibby Larsen, Lizzie Ward (ed.) Regions in Focus?, Conference Abstract Volume, p. 50-51, University of Lisbon, Portugal.
Ilovan, Oana-Ramona, Bartha, Adriana (2005), *Resurse forestiere şi industria de prelucrare a lemnului în Țara Năsăudului,* în Surdeanu, V. (editor coord.), Moldovan, F., Ipatiov, F. (ed.) „Geografia în contextul dezvoltării contemporane”, p. 265-274, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ilovan, Oana-Ramona, Boțan, C. N. (2006), *Premise ale abordărilor fizice, umane şi regionale în opera de pionierat a lui Tiberiu Morariu*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 2, p. 217-222, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ilovan, Oana-Ramona, Buciură, I. (2006), *Population Structure on Age Groups in the Land of Năsăud, between 1966-2002 Period*, în Forum Geografic, an 5, nr. 5, p. 120-127, Editura Universitaria, Craiova.

Ilovan, Oana-Ramona, Chitul, Dorina (2006), *Semnificația etnografiei pentru individualizarea Țării Năsăudului*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 2, p. 199-208, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Ilovan, V. (1975), *Unele aspecte ale maselor populare din județul Bistrița-Năsăud, în timpul ocupației fasciste (1940-1944)*, p. 15-34, în Arhiva Someşana (Studii şi comunicări), Năsăud.

Istrate, Marinela (2004), *Relațiile rural-urban în perioada de tranziție*, în Lucrările seminarului geografic Dimitrie Cantemir, nr. 23-24, p. 249-256, Iaşi.

Levy, R. (2005), *Primul val al colectivizării: politici centrale şi implementare regională, 1949-1953*, în Dobrincu, D., Iordachi, C. (ed.) Țărănimea şi puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962), p. 65-82, Editura Polirom, Iaşi.

Lumperdean, I. (1994), *„La longue duree" în mentalitatea şi limbajul grănicerilor năsăsudeni. Repere economico-sociale şi politico-naționale*, în Revista Bistriței, VIII, p. 137-145, Editura „Glasul Bucovinei", Iaşi.

Lupşan, S. (2002), *O vibrantă pagină de solidaritate umană. Aspecte cu privire la sprijinirea de către populația județului Năsăud a locuitorilor din județele Moldovei, loviți de efectele secetei din anii 1946-1947*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 437-456, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Mac, I. (1990), *Specificul spațiului geografic românesc,* în Studia UBB, Geographia, nr. 1.

Mac, I., Petrea, D (1994), *Tranziția şi implicațiile sale în desfăşurarea proceselor geografice*, în Studia Universitatis Babeş-Bolyai, seria geografie, XXXIX, nr. 2, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Mac, I., Sorocovschi, V. (2005), *Critical Environmental Regions*, în Romanian Review of Regional Studies, nr. 1, p. 55-58, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Mac, I., Tudoran, P. (1990), *Etajul supraforestier din munții vulcanici Oaş-Gutâi-Țibleş*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2, Cluj-Napoca.

Marston, A. Sallie, Knox, L. P., Liverman, M. Diana (2005), *World Regions in Global Context: Peoples, Places, and Environments*, 2nd edition, http://vig.prenhall.com/catalog/academic/product/0,1144,0131449753,00.html (accesat 15 ianuarie 2006).

Martin, R., Tyler, P. (2000), *Regional Employment Evolutions in the European Union: A Preliminary Analysis*, în Regional Studies, Vol. 34.7, Special Issue: State Borders and Border Region, p. 601-616, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.

Marțian, I. (1924), *Contribuții la istoricul Rodnei*, în Arhiva Someşană, 1, Năsăud.

Marțian, I. (1927), *Documente bisericeşti*, în Arhiva Someşană, nr. 7, p. 37-75, Năsăud.

Marțian, I. (1928), *Documente bisericeşti*, în Arhiva Someşană, nr. 8, p. 93-103, Năsăud.

Marțian, I. (1929), *Țara Năsăudului*, în Arhiva Someşană, 10, Năsăud.

Marțian, I. (1930), *Raportul locotenentului Friedrich Storch de Arben din 1848-1849*, tradus de Iulian Marțian, în Arhiva Someşană, nr. 12, p. 167-191, Năsăud.

Marțian, I. (2005), *Momente din lupta năsăudenilor pentru emancipare în secolul XVIII*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 49-58, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Marțian, I., Marțian, Veturia (1989), *Date privind istoricul localității Mintiu*, în File de Istorie, vol. VI, p. 207-219, Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, Bistrița.

Matei, A. (1971), *Mărturii noi privitoare la legăturile dintre populația românească din Transilvania şi Moldova la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în File de Istorie, vol. I, p. 109-122, Bistrița.

Matei, C., Matei, Ana, Grozav, A., Gonța, V. (2006), *Prognoza demografică şi importanța ei în elaborarea strategiilor socio-economice*, în Matei C. (coord.), Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova, p. 117-135, Editura ASEM, Chişinău.

Meruțiu, V. (1926), *În anii din urmă*, în Arhiva Someşană, nr. 5, Omagiu lui George Coşbuc, p. 54-57, Năsăud.
Mihăilescu, V. (1964), *Regiune geografică şi regiune economică. Contribuții la precizarea unor termeni fundamentali din geografia regională*, în SCGGG, XI.
Mihăilescu, V. (1968b), *La region geographique comme methode de travail dans les recherches geographiques*, în RRGGG, 12, 1-2, p. 3-7.
Mihăilescu, V. (1970), *Geografie-ecologie, regiune geografică-ecosistem*, în SCGGG, XVII, 2, p. 215-217.
Mihăilescu, V. (1999), *Imaging the Other. An Anthropological Perspective*, în Culic, Irina, Horváth, I., Stan, C. (coord.) Reflections on Differences. Focus on Romania, p. 111-123, Editura Limes, Cluj-Napoca.
Mirescu, C. (1998), *Portul popular din Țara Lăpuşului*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 183-217, Editura Mediamira, Cluj-Napoca.
Mitu, S. (2002), *De la „Imaginea Celuilalt" la geografiile simbolice: trasee metodologice*, în Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.) Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, III, p. 9-21, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Mitu, S. (2002), *Preliminarii metodologice pentru o istorie a imaginilor reciproce româno-maghiare*, în Caiete de antropologie istorică, an 1, nr. 1, p. 37-44, Editura Accent, Cluj-Napoca.
Mitu, S. (2003), *Europa românilor ardeleni (1800-1850): construcții identitare şi utilizări ideologice,* în Bocşan, N., Ghitta, O., Radosav, D. (coord.), Tentația Istoriei, p. 161-175, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Mitu, S. (2004), *Mobilizare politică şi naționalism la Năsăud, în vara lui 1848*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 29-49, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Mitu, S. (2005), *O necesară reparație morală: posteritatea lui Nestor Şimon*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 277-283, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Moise, I. (1997), *Considerații privind rolul modelator al confreriilor carpatice de tineret*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 55-71, Editura Mediamira, Cluj-Napoca.
Moisil, I. (1936), *Vicarul Ioan Marian (1796-1846*), în Arhiva Someşană, 19, Năsăud.
Moisil, I. (1938), *Căpitanul Silvestru Tomi, 1821-1885*, în Arhiva Someşană, nr. 23, p. 505-520, Năsăud.
Moisil, I. (1938), *Conştiința națională şi eroismul grănicerilor năsăsudeni*, în Arhiva Someşană, nr. 24, p. 144-175, Năsăud.
Moisil, I. (1938), *Leontin Luchi, 1809-1897*, în Arhiva Someşană, nr. 23, p. 493-504, Năsăud.
Moisil, I. (1939), *Biografia căpitanului Anton Cosimelli şi opera sa Poemation de Secunda Legione Romanica*, în Arhiva Someşană, Năsăud.
Moisil, I. (1940), *Căpitanul Vasile Popițan 1833-1892*, în Arhiva Someşană, 1940, nr. 27, p. 221-225, Năsăud.
Moisil, I. (2003), *Iuliu Moisil – Amintiri din Năsăudul anilor 1940-1944*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 233-248, Alba Iulia.
Morariu, I. (1933), *Piuăle şi piuăritul în Valea Zăgrii,* în Arhiva Someşană, 17, Năsăud.
Morariu, T. (1929), *Valea Sălăuța şi împrejurimea*, în Arhiva Someşană, nr. 11, p. 104-147, Năsăud.
Morariu, T. (1934), *Material etnografic şi folklor ciobănesc în Munții Rodnei*, Bistrița.
Morariu, T. (an nespecificat), *Civilizația noastră populară şi muzeele etnografice*, Bucureşti.

Moscovici, S. (1997), *Fenomenul reprezentărilor sociale*, în Neculau, A. (coord.), Reprezentările sociale. Psihologia câmpului social, p. 15-75, Editura Polirom, Iaşi.

Mureşan, Cornelia (2004), *Turbulenţe demografice şi dezvoltarea durabilă în România*, în Iluţ, P., Nistor, Laura, Rotariu, T. (coord.) România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. I, p. 243-262, Editura EIKON, Cluj-Napoca.

Mureşan, Gr. (2005), *Aspecte ale dezvoltării durabile – exemple de bună practică în comuna Feldru Bistriţa-Nãsãud –*, p. 16-19, RoADL© Fundaţia Civitas pentru Societatea Civilă şi Centrul de Asistenţă Rurală, available at www.civitas.ro/docs/martie_2005.pdf (accesat în 16 ianuarie 2006).

Mureşianu, M. (1992), *Câteva aspecte privind implicaţiile geografico-economice ale înfiinţării districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2.

Mureşianu, M. (1996), *Câteva aspecte privind implicarea particularităţilor reliefului în geneza şi evoluţia habitatului districtului grăniceresc năsăudean*, în Studia UBB, Geographia, nr. 1-2.

Mureşianu, M. (2000), *Genesis and Changes în the Human Geography of the Năsăud Border District*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2.

Mureşianu, M. (2000), *Geodemographical Characteristics of the Năsăud Border District*, în Studia Geographia UBB, 45, nr. 1.

Mureşianu, M. (2002), *Toponimia geografică – dovadă a vechimii populaţiei autohtone în spaţiul Rodnei*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 413-422, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Muti, L. (2005), *Revista „Vatra” (1935-1940) – publicaţie învăţătorească din judeţul Năsăud*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 439-453, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Naghiu, I. (1936), *Literatură grănicerească necunoscută*, în Arhiva Someşană, nr. 19, p. 105-112, Năsăud.

Naghiu, I. (1937), *De Gerando despre Rodna şi grăniceri*, în Arhiva Someşană, 21, Năsăud.

Nicoară, Simona (2006), *Eroii naţiunii, sfinţi secularizaţi*, în O istorie a secularizării. Avatarurile creştinismului şi triumfalismul mesianismelor noilor ere (sec. XIX-XX), vol. II, p. 138-140, Editura Accent, Cluj-Napoca.

Nicoară, T. (2002), *Sub semnul interdisciplinarităţii. Istoria şi ştiinţele sociale în secolul al XX-lea*, în Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, III, p. 22-45, Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Nicoară, T. (2003), *Între istoria reprezentărilor şi istoria culturală: istoria mentalităţilor de azi,* în Bocşan, N., Ghitta, O., Radosav, D. (coord.) Tentaţia Istoriei, p. 471-497, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Nicolae, I. (2005), *Geografie umană sau antropogeografie? – un punct de vedere*, în Lucrările seminarului geografic Dimitrie Cantemir, nr. 25, p. 297-306, Iaşi.

Nistor, R. I. (2002), *Donaţii făcute muzeului năsăudean*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 457-478, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Oancea, I. D. (1979), *Despre ţară şi ţări*, în St. Cerc. Geol., Geofiz., Geogr., Geografie, T. XXVI, p. 3-12, Bucureşti.

Onofreiu, A. (2002), *Nestor Şimon, istoric al graniţei năsăudene*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 383-411, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Onofreiu, A. (2003), *Nestor Şimon – Omul şi opera*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 383-408, Alba Iulia.

Onofreiu, A. (2003), *Toponimie şi relaţii geografice în Districtul Năsăud,* în Revista Bistriţei, XVII, p. 331-351, Bistriţa.

Onofreiu, A. (2004), *Corespondenţa dintre Vasile Naşcu, Ioachim Mureşan şi George Pop (1861-1866)*, în *Arhiva Someşană,* seria a III-a, III, p. 439-467, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Onofreiu, A. (2004), *Nestor Şimon – manuscrise inedite*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 469-494, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Onofreiu, A. (2004), *Organizarea administrativă a districtului Năsăud (1861-1876)*, în *Centru şi periferie,* p. 249-264, Editura Accent, Cluj-Napoca.

Onofreiu, A. (2004), *Toponimie şi relaţii geografice în Districtul Năsăud*, în *Revista Bistriţei*, XVII, p. 331-354.

Onofreiu, A. (2004), *Toponimie şi relaţii geografice în Districtul Năsăud*, în Revista Bistriţei, XVII, p. 331-354.

Onofreiu, A. (2005), *Aportul Districtului Năsăud la mişcarea naţională românească din Transilvania (1861-1876)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 59-88, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Onofreiu, A. (2005), *Contribuţii documentare privind istoricul Districtului Năsăud (1861-1876)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 361-396, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Onofreiu, A. (2005), *Contribuţii documentare privind realizarea lucrării „Istoria şcoalelor năsăudene"*, în Studii şi cercetări etnculturale, X, p. 251-278, Bistriţa.

Onofreiu, A. (2006), *Graniţa năsăudeană sau perenitatea unei mentalităţi. Perspectivă istoriografică*, manuscris.

Onofreiu, A., Vlaşin, F. (2003), *1938 – Jubileul Liceului Grăniceresc „George Coşbuc" din Năsăud*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 65-92, Alba Iulia.

Otovescu, D. (2004), *Caracteristici sociale ale emigraţiei din România*, în Iluţ, P., Nistor, Laura, Rotariu, T. (coord.) România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. I, p. 293-298, Editura EIKON, Cluj-Napoca.

Pally, Filofteia (2002), *Direcţii de cercetare în antropologia contemporană*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei: Satul tradiţional de ieri, de azi şi de mâine, p. 119-130, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca.

Parker, Brenda (2006), *Constructing Community through Maps? Power and Praxis in Community Mapping*, în The Professional Geographer. Forum and Journal of the Association of American Geographers, vol. 58, no. 4, November, p. 470-484.

Pavel, Cristina Iulia (2002), *Vicariatul Rodnei (1849-1869)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 165-181, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Pavelescu, Gh. (2002), *Umanizarea Carpaţilor*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei: Satul tradiţional de ieri, de azi şi de mâine, p. 55-64, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca.

Pecican, O. (1998), *În orizontul plaiului: Haşdeu şi Blaga*, în Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (coord.) Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, II, p. 348-351, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Pendea, I. F. (2003), *Îndrumător de lucrări practice la Geografie Regională*, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeş-Bolyai," Cluj-Napoca.

Peteanu, Septimia Claudia (2005), *„Protocolulu căsătoriţiloru" din comunitatea Năsăud în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 211-245, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Petri, O. (2004), *Credinţe, practici magice şi povestiri despre fiinţe fantastice în satul Tăure, judeţul Bistriţa-Năsăud*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 361-372, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Pitulac, T. (2004), *Reconfigurare comunitară şi dezvoltare durabilă în România contemporană*, în Iluț, P., Nistor, Laura, Rotariu, T. (coord.) România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. I, p. 157-163, Editura EIKON, Cluj-Napoca.

Plummer, P. (2003), *Modelling Economic Landscapes: A Geographical Perspective*, în Regional Studies, Vol. 37.6/7, Special Issue: Rethinking the Regions, Part 2: The New Geographical Economics, p. 687-698, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.

Poenaru, I. (2003), *Un episod din Revoluția de la 1848 pe Someş*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 357-361, Alba Iulia.

Pop, Aurelia (2002), *Identitate şi alteritate în relațiile interconfesionale din Bistrița-Năsăud în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 197-214, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Pop, Aurelia (2003), *Aspecte ale educației gimnaziale. Examenul de maturitate la gimnaziul din Năsăud 1871-1910*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 47-64, Alba Iulia.

Pop, Aurelia (2004), *Evoluția comunității evreieşti din Bistrița-Năsăud în perioada 1880-1945*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 257-265, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Pop, C. C. (2000), *Resursele naturale şi aspectele contradictorii ale dezvoltării teritoriale în aria geografică a Dealurilor Silvano-Someşene*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2.

Pop, Florina (2004), *Dominația maghiară în județul/comitatul Bistrița-Năsăud (1940-1944)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 267-284, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Pop, P. Gr. (2003), *Cercetarea geografico-umană în activitatea profesorului Tiberiu Morariu*, în Tiberiu Morariu. Magistrul Şcolii geografice clujene, îngrijire ediție P. Cocean, p. 69-77, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Popa, N. (2000), *Identitate, teritorialitate şi prestigiu cultural în spațiul geografic românesc*, în Popa, N. (coord.) Regionalism and Integration: Culture, Space, Development, p. 87-95, Editura Brumar, Timişoara.

Popescu, A. (1999), *Interethnic Stereotypes and Identity Patterns*, în Reflections on Differences. Focus on Romania, Culic, Irina, Horváth, I., Stan, C. (coord.) p. 45-54, Editura Limes, Cluj-Napoca.

Popescu, A. (1999), *Interethnic Stereotypes and Identity Patters*, în Reflections on Differences. Focus on Romania, Culic, Irina, Horváth, I., Stan, C. (coord.) p. 45-54, Editura Limes, Cluj-Napoca.

Porter, M. E. (2003), *The Economic Performance of Regions*, în Regional Studies, Vol. 37.6/7, p. 549-578, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.

Posea, Gr. (1991), *Geografie generală şi regională, refelecții*, în Terra, 1.

Prahase, D. (2002), *Legenda Beneşului. Pactul cu diavolul – între istorie, reprezentări folclorice şi literatură cultă*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 327-367, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Prahase, D. (2003), *O variantă a motivului Don Juan în zona Ilvelor*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 287-320, Alba Iulia.

Prahase, D. (2005), *Cazuri de stabilire a hotarului în județul Bistrița-Năsăud. Influența nudității magice*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 247-273, Editura Mega, Cluj-Napoca.

Prahase, M. (2002), *Filmul documentar „Satul Şanț” – sursă modernă de inspirație monografică*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 319-326, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.

Prahase, M. (2003), *Nicolae Drăganu – Etimolog*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, II, p. 255-257, Alba Iulia.
Preda, Diana (2005), *Controversy over Restructuring Plan for Mining*, http://www.eiro.eurofound.eu.int/about/2005/02/inbrief/ro0502101n.html. (accesat în 1 mai 2005).
Puşcaş, Angelica (2004), *Ţara Chioarului. Geneză şi repere geologo-paleogeografice*, în Studia UBB, Geographia, anul XLIX, p. 19-30, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Puşcaş, Angelica (2006), *Particularităţi „Obşteşti". Impact şi evoluţie în economia agricolă tradiţională*, în Studia UBB, Geographia, anul LI, nr. 1, p. 63-66, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Puşcaş, Angelica, Nicoară, L. (2000a), *Factorul geografic ca premisă în individualizarea istorică a ţărilor*, în Studia UBB, Geographia, nr.1.
Puşcaş, Angelica, Nicoară, L. (2000b), *Similitudini şi deosebiri între conceptul românesc de „ţară" şi cele de „land" şi „pays",* în Studia UBB, Geographia, nr. 2.
Reid, Anne (2004), *Social Identity-Specific Collectivism (SISCOL) and Group Behaviour,* în Self and Identity, 3, 310-320, Taylor&Francis Group, Psycology Press.
Retegan, S. (1992), *Clerul rural românesc din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea: modalităţi de instituire*, în Anuarul Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, XXXI, p. 103-120, Editura Academiei Române.
Rice, Patricia, Venables, A. J. (2003), *Equilibrium Regional Disparities: Theory and British Evidence*, în Regional Studies, Vol. 37.6/7, Special Issue: Rethinking the Regions, Part 2: The New Geographical Economics, p. 675-686, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.
Roşu, Georgeta (1999), *Propaganda ateistă la sate în perioada comunistă şi efectele ei asupra mentalului rural*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 349-371, Editura Mediamira, Cluj-Napoca.
Rotar, M. (2006), *Discursuri, anotimpuri şi explicaţii ale morţii în Transilvania celei de a doua jumătăţi a secolului al XX-lea*, în Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX, p. 355-403, volum editat de Mihaela Grancea şi Ana Dumitran, Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca.
Rotariu, T., Mezei, E. (2004), *Evoluţia structurilor etnice şi confesionale din Transilvania, 1850-2002*, în Iluţ, P., Nistor, Laura, Rotariu, T. (coord.), România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. I, p. 367-380, Editura EIKON, Cluj-Napoca.
Rusu, I. (1971), *Câteva date privind vechea organizare administrativă şi judecătorească a unor teritorii din judeţul Bistriţa-Năsăud*, în File de Istorie, vol. I, p. 123-147, Bistriţa.
Rusu, R. (2000), *Spaţiul de tranzienţă Banato-Crişan*, în Popa N. (coord.) Regionalism and Integration, p. 115-122, Editura Brumar, Timişoara.
Sainsus, V. (2006), *Tranziţia economică şi evoluţia demografică*, în Matei C. (coord.) Impactul migraţiei populaţiei asupra situaţiei demografice din Republica Moldova, p. 7-16, Editura ASEM, Chişinău.
Sandu, D. (2004), *Cultură şi experienţă de migraţie în satele României*, în Iluţ, P., Nistor, Laura, Rotariu, T. (coord.), România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene, vol. I, p. 44-68, Editura EIKON, Cluj-Napoca.
Schuster, E. (2004), *Consideraţii geografico-istorice asupra colonizării saşilor din Transilvania*, în Studia UBB, Geographia, anul XLIX, p. 133-136, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Scott, A. J., Storper, M. (2003), *Regions, Globalization, Development*, în Regional Studies, Vol. 37.6/7, Special Issue: Rethinking the Regions, Part 1: Knowledge, Labour and the Economic Performance of Regions, p. 579-594, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.

Scuturici, Daniela (2001), *Valea Sălăuței. Poziția geografică și influența sa în peisaj*, în Alpii Transilvaniei, nr. 4, p. 26-29, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu.

Seni, I. (2005), *Despărțământul Năsăud în constelația filialelor ASTREI*, în ASTRA ieri şi azi. Realizări şi perspective, vol. III, p. 189-227, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Baia Mare.

Slevoaca, Margarit (2003), *The Restructuring of the Mining Sector*, Geneva, http://www.unece.org/ie/se/pp/coal/slev.pdf. (accesat în 3 mai 2005).

Stângă, I. C. (2004), *Riscul natural – între hazard şi catastrofă,* în Lucrările seminarului geografic Dimitrie Cantemir, nr. 23-24, p. 57-64, Iaşi.

Surd, V. (1991), *Traditional Forms of Organizing Geographical Space în Transylvania. „The Lands”*, în Studia UBB, Geographia, nr. 2.

Szarka J. (2004), *Sustainable Development Strategies in France: Institutional Settings, Policy Style and Political Discourse*, în European Environment (The Journal of European Environmental Policy), 14(1): 16-29.

Şandru, D. (2005), *Colectivizarea agriculturii şi problema agrară*, în Dobrincu, D., Iordachi, C. (ed.) Țărănimea şi puterea. Procesul de colectivizare a agriculturii în România (1949-1962), p. 45-65, Editura Polirom, Iaşi.

Şerdan Orga, Daniela (2000), *De la formele de relief la formele de cultură populară ale satului tradițional românesc*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 343-361, Editura Mediamira, Cluj-Napoca.

Şerdan, Dana (1997), *Simeon Florea Marian - etnobotanist*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 295-305, Editura Mediamira, Cluj-Napoca.

Şerdan-Orga, Dana (2004), *Politica matrimonială în lumea satului românesc refectată în folclor*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, p. 65-86, Editura Todesco, Cluj-Napoca.

Şotropa, V. (1924), *Districtul Năsăudului*, în Arhiva Someşană, 1, Năsăud.

Şotropa, V. (1925), *Pagini memorabile din 1848*, în Arhiva Someşană, nr. 3, p. 1-20, Năsăud.

Şotropa, V. (1926), *Din zilele de sbucium ale anilor 1848-1849*, în Arhiva Someşană, nr. 6, p. 1-15, Năsăud.

Şotropa, V. (1926), *Împăratul Iosif II în Districtul Năsăudului*, în Arhiva Someşană, nr. 4, p. 1-11, Năsăud.

Şotropa, V. (1928), *Minele rodnene*, în Arhiva Someşană, 8, Năsăud.

Şotropa, V. (1929),*Contribuții la istoria şcoalelor năsăudene*, în Arhiva Someşană, 11, Năsăud.

Şotropa, V. (1936), *Năsăudul de altădată*, în Arhiva Someşană, 19, Năsăud.

Şotropa, V. (1937), *Ofițerii şi subofițerii regimentului năsăudean în 1765, 1766 şi 1771*, în Arhiva Someşană, nr. 21, p. 498-508, Năsăud.

Şotropa, V. (1938), *Maiorul Iulian Marțian*, în Arhiva Someşană, nr. 23, p. 445-452, Năsăud.

Şotropa, V. (1938), *Răboaje din trecut, documente din catastifele vechi ale arhivei bistrițene,* în Arhiva Someşană, nr. 1, p. 62-69, Năsăud.

Şotropa, V. (1938), *Revolta Districtului Năsăudean*, în Arhiva Someşană, 22-23, Năsăud.

Şotropa, V. (1938-1939), *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, în Arhiva Someşană, 1938, nr. 24, p. 1-129; 1939, nr. 25, p. 261-375, Năsăud.

Şotropa, V. (1994), *Comandanții regimentului grăniceresc năsăudean*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 92-101, Editura Tipomur, Târgu Mureş.
Şotropa, V. (1994), *Contribuții la istoria revoluției lui Horia*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 64-78, Editura Tipomur, Târgu Mureş.
Şotropa, V. (1994), *Icoane din trecutul Ținutului Năsăudean*, în *Arhiva Someşană (1924-1994),* nr. 28, p. 13-23, Editura Tipomur, Târgu Mureş.
Şotropa, V. (1994), *Românii la Gimnaziul Latino-Catolic din Bistrița*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 47-63, Editura Tipomur, Târgu Mureş.
Şotropa, V. (1994), *Tătarii în Valea Rodnei*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 26-46, Editura Tipomur, Târgu Mureş.
Şotropa, V. (1994), *Zavera din 1821 şi regimentul năsăudean*, în Arhiva Someşană (1924-1994), nr. 28, p. 79-91, Editura Tipomur, Târgu Mureş.
Şotropa, V. (2004), *Pagini de amintiri (Introducere Ina Maria Şuteu)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 495-505, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Ştefan, F. (2002), *Identitate națională şi „forme fără fond" în percepția românilor ardeleni din secolul al XIX-lea (1830-1870)*, în Bocşan, N., Mitu, S., Nicoară, T. (ed.) Identitate şi alteritate. Studii de imagologie, III, p. 352-362, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ştefănescu, B. (2003), *Dimensiunea rituală a structurii comunitare în lumea rurală transilvăneană la începutul epocii moderne*, în Bocşan, N., Ghitta, O., Radosav, D. (coord.) *Tentația Istoriei*, p. 83-118, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ştefănescu, Nicoleta (1972), *Contribuții la cunoaştererea țesăturilor folosite în organizarea interiorului în subzona Năsăud*, în Arhiva Someşană (Studii şi comunicări), p. 205-212, Năsăud.
Ştefănescu, Nicoleta (1972), *Contribuții la cunoaştererea țesăturilor folosite în organizarea interiorului în subzona Năsăud*, p. 205-212, în Arhiva Someşană (Studii şi comunicări), Năsăud.
Ştefănescu, Nicoleta, Nistor, I. (1972), *Organizarea interiorului de casa țărănească în Valea Rebrei*, p. 201-210, în Arhiva Someşană (Studii şi comunicări), Năsăud.
Şuteu, Maria Ina (2003), *Amintiri despre Iuliu Moisil*, în *Arhiva Someşană*, seria a III-a, II, p. 249-255, Alba Iulia.
Tappeiner, G., Holub, H. W., Tappeiner, U., Aschenwald, J. (2002), *The Classification of Rural Areas in the European Context: Some Remarks on the Article of J. R. Blunden, W. T. R. Pryce and P. Dreyer, Regional Studies 32(2)*, în Regional Studies, Vol. 36.2, p. 157-160, Carfax Publishing Ltd, Abingdon, Oxfordshire, UK.
Taubmann, W. (2000), *Urban Poverty in Germany*, în Ianoş I., Pumain D. and Racine J.B. (eds.) Integrated Urban System and Sustainability of Urban Life, p. 235-252, Editura Tehnică, Bucureşti, România).
Tomi, G. (2005), *Ion Ciocan – la 90 de ani de la trecerea sa în neființă*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 285-291, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Tomuța, I. (1929), *Jurnalul locotenetului Ioan Tomuța. 1848-1849*, tradus de Iulian Marțian, în Arhiva Someşană, nr. 10, p. 99-120, Năsăud.
Tutula, V. (2006), *Recensământurile populației în Transilvania în epoca modernă – sursă importantă pentru cunoaşterea fenomenului militar*, în Rotariu, T., Bolovan, Sorina Paula, Bolovan, I. (coord.) Populația României. Trecut, prezent, viitor, p. 300-309, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Ungureanu, Al., Ungureanu, Irina, Donisă, I. (1994), *Les regions geographiques du territoire de la Roumanie*, în Analele Ştiințifice ale Universității A. I. Cuza, Iaşi.

Vaida, L., Suciu, Liliana (2002), *Mărturii privind cultura materială a dacilor în bazinul Someşului Mare*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, I, p. 13-23, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca.
Vâlsan, G. (2004), *Conştiinţa naţională şi Geografia*, în Gal, T.: Geoge Vâlsan. Despre educaţie, p.128-152, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca.
Vădineanu, A. (1997), *Ecotechnie, an European Postgraduate Curriculum. The Information Package*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, http://www.bio.unibuc.ro/ecology/index_rom.html (accesat în 14 octombrie 2005).
Vovelle, V. (1998), *Asupra morţii*, în *Introducere în istoria mentalităţilor colective*, în Antologie. Studiu introductiv, selecţia şi traducerea textelor Toader Nicoară, p. 335-355, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
Vrăsmaş, N. (2005), *Izvoare monografice bârgăoane*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, IV, p. 413-431, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Zamfir, R. (2004), *Relaţia interior-exterior din punct de vedere arhitectural la locuinţa populară din lemn în Transilvania (secolele XVIII-XIX)*, în Arhiva Someşană, seria a III-a, III, p. 329-340, Editura Mega, Cluj-Napoca.
Zotic, V., Puiu, V. (2000), *Conceptul de limită şi rolul acestuia în organizarea spaţiului geografic*, în Popa, N. (coord.) Regionalism and Integration: Culture, Space, Development, p. 107-114, Editura Brumar, Timişoara.
*** (1931), *O voce streină. (Batalionul năsăudean prin Vaţ)*, în Arhiva Someşană, nr. 14, p. 417-421, Năsăud.
*** (1931), *Rapoartele sublocotenentului Malcomes*, în Arhiva Someşană, nr. 14, p. 449-456, Năsăud.
*** (1931), *Soarta maiorului Leon Pop*, în Arhiva Someşană, nr. 14, p. 457-486, Năsăud.
*** (1931), *Ziarul caporalului Mihai Candale*, în Arhiva Someşană, nr. 14, p. 422-439, Năsăud.
*** (1936), *Ziarul sergentului Simion Domide*, în Arhiva Someşană, nr. 19, p. 54-72, Năsăud.
*** (1938), *Comemorări grăniţereşti în Năsăud*, în Arhiva Someşană, nr. 23, p. 486-488, Năsăud.
*** (2003), *Structural Policies and European Territories. Competitiveness, Sustainable Development and Cohesion in Europe. From Lisbon to Gotheburg*, European Union, Regional Policy, Belgium.
*** (2003), *Studiu de inundabilitate pentru cursurile de apă din judeţul Bistriţa-Năsăud.*
*** (2004), *Working for the Regions*, European Union, Regional Policy, Belgium.
*** (2006), *Sustainable Development in the Tisa Hydrographical Basin*, Lucrările Comisiei mixte a Iniţiativei privind dezvoltarea teritorială durabilă în bazinul Tisa (Papers of the Joint Committee for the Initiative Relating to the Sustainable Territorial Development in Tisa Basin), 7 February 2006, Satu Mare - manuscript.
*** 19-23 martie 2001, Mesagerul de Bistriţa*: Sinistraţii din Coşbuc ar vrea să facă diguri; Subprefectul promite transparenţă totală în distribuirea miliardelor pentru inundaţii; OADOR a adus 75 de tone de ciment pentru sinistraţii din judeţ*: http://domino.kappa.ro/guvern/diverse.nsf/Toate/rev-pres-local/$File/03.19-23.2001.doc (accesat în 10 iunie 2005).
*** 20 aprilie-4 mai 2001, Mesagerul de Bistriţa*: Judeţul nu are încă bani pentru coşbuceni*: http://domino.kappa.ro/guvern/diverse.nsf/Toate/rev-pres-local/$File/20.04_04.05.doc (accesat în 10 iunie 2005).

*** 2004, *Gheţurile provoacă inundaţii în Bistriţa-Năsăud*: http://www.curierulnational.ro/?page=categorie&editie=433&cat=2 (accesat în 10 iunie 2005).
*** 26 aprilie 2004, *MMGA avertizează - precipitaţiile din Vest vor aduce depăşiri ale cotelor de apărare ale râurilor*: http://financiar.rol.ro/stiri/2004/04/129724.htm (accesat în 10 iunie 2005).
*** *7000 de disponibilizări in unităţile energetice* (2005), (http://www.ziua.ro/display.php?id=9749&data=2005-04-15&kword=7000+de+disponibilizari+in+unitatile+energetice) (accesat în 2 mai 2005).
*** *Amenajamentele Ocoalelor Silvice Rodna (1992), Sângeorz-Băi (1993), Sălăuţa (1995), Năsăud (1996), Ilva Mică (1996), Beclean (1997). Studii Generale*, Regia Naţională a Pădurilor Romsilva R.A., Institutul de Cercetări şi Amenajări Silvice, Bucureşti.
*** *Environmental Protection, Waters Systems - Cousteau Society*, http://www.cousteau.org/ (accesat în 14 octombrie 2005).
*** *Hotărâre nr. 230 din 4 martie 2003 privind delimitarea rezervaţiilor biosferei, parcurilor naţionale şi parcurilor naturale şi constituirea administraţiilor acestora.* Publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 190 din 26 martie 2003 (http://www.cimec.ro/Monumente/ParcuriNaturale/HG230_MO.htm).
*** *Hotărârea de Guvern nr. 203 din 25 martie 1999 privind declararea zonei miniere Baia Mare, judeţul Maramureş, ca zonă defavorizată*, (in M.Of. no 134 04/01/99), în Superlex - Baza de date a Ministerului Justiţiei, Biblioteca de acte normative a Ministerului Justiţiei http://domino2.kappa.ro/mj/lex2001.nsf/Emitent/FCD9D3D81823F2D4C125675A003C904C?OpenDocument (accesat în 17 septembrie 2005).
*** *Hotărârea de Guvern nr. 204 din 25 martie 1999 privind declararea zonei miniere Borşa-Vişeu, judeţul Maramureş, ca zonă defavorizată*, (in M.Of. no 134 04/01/99), în Superlex - Baza de date a Ministerului Justiţiei, Biblioteca de acte normative a Ministerului Justiţiei http://domino2.kappa.ro/mj/lex2001.nsf/Emitent/BFB17511081464F4C125675A0040B7F6?OpenDocument (accesat în 17 septembrie 2005).
****Agenţia Natională pentru Intreprinderi Mici şi Mijlocii şi Cooperaţie* (ANIMMC) http://www.mimmc.ro/animmc/despre_animmc/ (accesat în 11 octombrie 2005).
*** *Hotărârea de Guvern nr. 640 din 11 august 1999 privind declararea zonei miniere Rodna, judeţul Bistriţa-Năsăud, ca zonă defavorizată* (publicată în M.Of. nr. 388 din 16 august 1999), în Superlex - Baza de date a Ministerului Justiţiei, Biblioteca de acte normative a Ministerului Justiţiei http://domino2.kappa.ro/mj/lex2001.nsf/Emitent/660080FA31149CEBC225680800487869?OpenDocument (accesat în 17 septembrie 2005).

DATE STATISTICE

Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela (2006), *Anuarul demografic al judeţului Bistriţa-Năsăud - 2005*, Direcţia Judeţeană de Statistică Bistriţa-Năsăud.
Chira, M. (coord.), Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela (2006), *Anuarul statistic al judeţului Bistriţa-Năsăud*, Direcţia Judeţeană de Statistică Bistriţa-Năsăud.

Manuilă, S. (1938), *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, vol. I, Sex, stare civilă, grupe de vârstă, gospodării, infirmități, populația flotantă,* Editura Institutului Central de Statistică, Bucureşti.

Manuilă, S. (1938), *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, vol. II, Neam, limbă maternă, religie,* Editura Institutului Central de Statistică, Bucureşti.

Manuilă, S. (1938), *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, vol. III, Știința de carte,* Editura Institutului Central de Statistică, Bucureşti.

Manuilă, S. (1938), *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, vol. IV, Locul naşterii, situația în gospodărie, menaje colective, mărimea gospodăriilor, cunoşterea limbii române, cetățenia, vârsta*, Editura Institutului Central de Statistică, Bucureşti.

Manuilă, S. (1938), *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, vol. V*, Editura Institutului Central de Statistică, Bucureşti.

Rotariu, T. (coord.) (2006), *Recensământul din 1900. Transilvania. Vol. II. Populația după ocupații*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Rotariu, T. (coord.), (1996), *Recensământul din 1850 – Transilvania*, Editura Staff, Bucureşti.

Rotariu, T. (coord.), (1997), *Recensământul din 1857 – Transilvania*, ediția a II-a, Editura Staff, Bucureşti.

Rotariu, T. (coord.), (1997), *Recensământul din 1880 – Transilvania*, Editura Staff, Bucureşti.

Rotariu, T. (coord.), (1999), *Recensământul din 1900 – Transilvania*, Editura Staff, Bucureşti.

Rotariu, T. (coord.), (1999), *Recensământul din 1910 – Transilvania*, Editura Staff, Bucureşti.

Rotariu, T. (coord.), (2002) *Recensământul din 1941 – Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană.

*** *Conscripțiile şi recensămintele din perioada 1720-1870.*

*** (1940), *Recensământul general al populației României din 29 dec. 1930*, IX, Institutul Central de Statistică, Bucureşti.

*** (1956), *Recensământul populației din 21 februarie 1956*, Direcția Generală de Statistică, Bucureşti.

*** (1964), *Jurnalul postului hidrometric Rebrişoara, râul Rebra, bazinul Someşul Mare, bazinul principal Someş*, exemplar 4 din 3 iulie 1964, întocmit de C. Ilie şi V Roman, Comitetul de Stat al Apelor. Institutul de Studii şi Cercetarii Hidrometrice.

*** (1968), *Recensământul populației din 15 martie 1966*, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti.

*** (1980), *Recensământul populației şi al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, Direcția Centrală de Statistică, Bucureşti.

*** (1994), *Recensământul populației şi locuințelor din 7 ianuarie 1992*, Comisia Națională pentru Statistică, Bucureşti.

*** (2001), *Anuarul județean privind starea factorilor de mediu pe anul 2001*, Ministerul Apelor şi Protecției Mediului, Inspectoratul de Protecție a Mediului, Bistrița-Năsăud.

*** (2002), *Anuarul statistic al județului Bistrița-Năsăud*, Direcția Județeană de Statistică, Bistrița.

*** (2002), *Recensământul general al populației din 18 martie 2002*, Comisia Națională pentru Statistică, Bucureşti.

*** *Date de la Agenția de Dezvoltare Regională Nord-Vest,* Cluj-Napoca.

*** *Date de la Direcția Județeană de Statistică*, Bistrița.

*** *Date de la SGA* Bistrița-Năsăud.

OANA-RAMONA ILOVAN, **Țara Năsăudului. Studiu de Geografie Regională** (***The Land of Năsăud. A Study of Regional Geography***)

SUMMARY

The Land of Năsăud. A Study of Regional Geography offered us the opportunity to use an interdisciplinary methodology that made possible a detailed analysis of the mental space characteristic of this region, of the role that the physical-geographical factors and the human resource had, all these contributing to the creation of this "land"'s territorial identity. From this point of view, our thesis brings a new approach in what the study of the "land" type regional entities is concerned. Moreover, this thesis offers the decision factors the necessary analysis at the basis of creating territorial arrangement plans targeting territorial disparities in order to diminish or to make them disappear.

Key words: the Land of Năsăud, region, mental space, regional identity, regional development

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL COORDINATES

1. Theoretical and methodological coordinates

Significance of the theme

The subject of our thesis is a hot spot for Romanian Regional Geography as it is part of a trend initiated by P. Cocean (1997, 2002, 2005), that of capitalising the significance and resources of the "lands" of Romania as mental spaces, in the period of reconsidering the concepts and the object of study for Regional Geography. Moreover, one may notice that for the Land of Năsăud we took into account new perspectives, according to the present discourse of territorial analysis studies.

Methodological and theoretical coordinates

People's self-perception as inhabitants of a region may be interpreted in connection to their belonging to a certain settlement first, and then to the region. Their answers also depended very much on that person's culture.

It was more important to approach a "land" from the perspective of both people and places and subordinating all these to the mental, identity criterion. In most of the previous studies the mental criterion was only an annex of a classical regional study. Thus, this criterion lost ground because of a study dedicated to favourable premises *per se* while one did not take into account their connections to the mechanisms for territorial identity construction.

ESTABLISHING THE LIMITS OF THE LAND OF NĂSĂUD. PRIORITY OF THE MENTAL CRITERION

2. Establishing the limits of the Land of Năsăud

The limits of the Land of Năsăud, determined by the features of its mental space, were established after the following hypothesis was validated: the mental space criterion was the most significant in delimiting this region and all the regional entities of this type (Cocean, 2002, Ilovan, 2007). The "lands" are territorial identity reservoirs, creating a favourable context for identifying functional entities within the action of territorial arrangement and regional development. These regions have a dual structure from a temporal point of view. They are static as a result of maintaining significant attributes for individualising their originality and they are dynamic due to a continuous metamorphosis in what the people's mentality and surface of the region are concerned (sometimes they become larger and this is caused by the spatial diffusion of unique elements and because the human factor is a dynamic one, adding new attributes, as results of his excellence, and selects the old ones, adapting them so that he may offer an answer to his economic, social, and spiritual needs).

Regional territorial identity – ethnographical features and historical evolution. Methodology

Delimiting the Land of Năsăud starting from the mental space, which P. Cocean defined as "the territory where a community and a person belonging to it integrates it into their own scale of existential values. [...] Perceiving and living this space (l'espace perçu, l'espace vecu) are extremely intense and are their means of delimiting from other spaces" (2002, p. 55), determined us to identify the features of a self-assumed image first and then to find the features of the subjective dimension of this identity determined by this self-image. People's identity in the Land of Năsăud is clearly a subjective one (it is difficult to measure one's feeling of belonging to a community and the image that one has about oneself while including himself/herself into the features of the respective community that the same person identifies). Moreover, the existence of an objective dimension of this identity is a controversial issue.

People's identity in the Land of Năsăud was created by several factors working together (physical-geographical, economic, social, administrative, etc.), but it is impossible to measure exactly the significance of each one of them. The only clues (beside discourse analysis of texts written by the people in the region) may be offered through a qualitative analysis of people's perception and, then, we discuss the self-assumed image and identity, the ones they created, and not the measurable ones that result from mixing up several objective analysis criteria (Hobsbawm, 1997).

No matter the subjectivity or the objectivity of the features that form people's identity in the Land of Năsăud, bibliography and the answers to two questionnaires

that we applied with this purpose confirmed and supported the existence of this identity. The people of this region were the creators of *an imagined community* (Anderson, 2000), and therefore, their originality was a built identity and not a natural one, was created and not a "given" one. This idea may be found also in the Romanian geographic literature, with a difference between the mental space of a state or of a province and the ethnographical mental space characteristic of all "land"-type entities: "Ethnographical mental spaces include the territory inhabited by people having the same traditions, customs, folk costumes, etc. They are inhabited by people that created a veritable rural culture, with original features when compared with neighbouring people's culture" [...] "The ethnographical space is, in all, a lived space (l'espace vecu), while provincial space is mostly an imagined one" (Cocean, 2002, p. 58, p. 59).

Studies on provincial mental spaces were written in Romania too, both in the form of books and articles, many of them being written by those with a historical formation, but also by geographers (Mitu, 1997, 2006, Mungiu-Pippidi, 1999, Cocean, 2002, 2004-2005, Cocean, Boțan, 2005, Cocean, Ilovan, 2005, Ilieş, 2005, Ilovan, 2007), but there was no study dedicated exclusively to an ethnographical mental space, and no study in which regional identity was deciphered with the help of those who said that belonged to the respective space.

We discussed three hypostasis of the Land of Năsăud from a spatial perspective, because its physical geographic limits underwent significant changes, although the same settlement nucleus was valid for all three situations: the old Vallis Rodnensis. The existence of these three hypostases of the Land of Năsăud was confirmed by one of those who answered to *Questionnaire 1*. Still, other answers only suggested this interpretation. What they had in common, all these three „lands"/ hypostases was one of the most frequently mentioned features that the people of this region and those that knew them considered to be characteristic of them: free men statute attributed to the inhabitants at all times. These hypostases were the following: The Land of Năsăud before the Năsăud Military Border District (from the 13th century to 1762), Năsăud Military Border District (1762-1851) and the nowadays Land of Năsăud.

In order to identify and understand the nuances used in the people's self-image in the Land of Năsăud, the way they perceived themselves and other saw them was a significant one. "Historical truth" had a less important role. That was why facts were not unquestionable arguments for establishing the limits of the Land of Năsăud while using the mental criterion. The way people interpreted them was the most important one. According to the historical criterion, the limits of the Land of Năsăud should have included either the entire territory of the Năsăud Military Border District or only the settlements of Vallis Rodnensis.

In this study we discussed the features of territorial identity in the Land of Năsăud only for the third spatial hypostasis of this region, from both a chronological and a spatial perspective. History, geography, sociology, and psychology studies facilitated an interdisciplinary approach that was justified if we took into account what we wanted to verify and to demonstrate. Because the

process of establishing the limits of the Land of Năsăud was a difficult one from the beginning, having in view the varied situations brought up by numerous books and articles, as well as people's perceptions upon the space they considered as their own and that belonging to their neighbours, we decided to begin a more demanding approach, and this proved to be both efficient and relevant.

Previous readings, during bibliographical research (written sources were very many for the Land of Năsăud and theory as rich, especially if we took into account interdisciplinary approaches to this subject) led us to researching a contemporary Land of Năsăud, where people's perceptions, their self-identifying as inhabitants of this region and highlighting other as strangers to their spirit was significant. And this was supported by realising the fact that starting from the 13th century (when the names of some settlements or groups of settlements appeared here for the first time) there were three hypostasis of the Land of Năsăud. This reading note was important in our ulterior research, especially during our discussions with those who accepted to answer the questions in *Questionnaire 1*.

We completed bibliographical research with the empirical one, as we applied two questionnaires, the first one having also open questions. Starting from the answers to the first questionnaire, we elaborated a second one that we applied to approximately a double number of participants. We applied the latter in order to study in depth the main lines we discovered after the first questionnaire, and in order to find answers to several unclear aspects and to verify several hypotheses (in this paper we analysed to a large extant only the answers to the first questionnaire and we mentioned our conclusions for the second). We adopted the questionnaire method, frequently used in sociology, as we considered it necessary from the very beginning. We sometimes used also the interview. We think that far from choosing a wrong or inappropriate path for geographical research, taking into account the subject of our research (the people's feeling of belonging to a community), this methods helped us very much to validate the hypotheses of our research.

Inhabitants' identity. Assumed image and the one given by the Other: mentality, behaviour, aspirations, flaws and intraregional identity differences

Values' diversifying always supposes a restructuring process but this obeys old laws and norms, rooted into people's souls and minds. Thus, the new structure of the regional space will be one adapted to tradition and integrated into it, and therefore it does not alienate. Flexibility is more and more obvious in the case of the "lands" as they undergo an adaptation process to new social and economic realities after 1990, and thus one could notice not only a social and economical transition, but also a spiritual one determined mostly by the first.

Identity perceptions between 2005 and 2007

Some of our questions in the beginning targeted the correct establishment of the eastern, southern and western limits of the Land of Năsăud. The northern one, clearly underlined by the mountain barrier (although it was frequently passed, the

obstacle function was stronger) posed no problem. Moreover, the neighbouring Land of Maramureş was clearly delimited.

For *Questionnaire 1*, we received 54 answers between 2005 and 2007. Most of those who answered had university studies. This was an important selection criterion as we took into account the high difficulty of the questions that asked for an open answer. We selected persons that lived in the region or that were born and grew up in the region (in what we supposed in the beginning to be this region – the hypothesis), or others that frequently interacted with the people of the region (with those considered to be the people of this region). Out of those who answered, 32 were men and 22 were women. We did not try to ensure the representativeness of the sample as we considered that the qualitative analysis of the answers was more important, while discovering the common perception and marking the exceptions.

All those who answered to *Questionnaire 1* (54 persons) considered that the Someşul Mare Valley had settlements included in the Land of Năsăud, 50 persons ticked the Sălăuța Valley, 49 the Rebra Valley, 47 the Gersa Valley, 41 the Zagra Valley, 39 the Ilva Valley, 38 the Leşu Valley, 13 the Ilişua Valley, 7 the Bistrița Valley, and 4 the Rosua Valley. Most of the questioned ones did not know where this last valley was. We excluded the last two mentioned valleys from the Land of Năsăud, and we included the Ilişua Valley because, besides the answers we received after the people made their choice, its inclusion was supported by ethnographical arguments (Dunăre, 1971, Drăgoi, 2001, 2002, Ilovan, Chitul, 2006).

To the question *Which are the main three features of the people in the Land in Năsăud?*, 22 of those who answered thought that *pride* was one of the main features of any inhabitant. In 11 cases, pride was placed on the first place, and one time it was the only one mentioned and was extensively commented. Seven times it was mentioned on the second place, and four times it was on the third place. *Diligence* was as well mentioned 22 times, at equality with pride (this appeared under different names). Diligence was mentioned 13 times on the first place, five times on the second place and four times on the third place. In an answer it was mentioned on the fourth place (we added this answer too to the 21 answers that mentioned this feature among the people's three main feature). Diligence was identified also as a feature of Romanians and of the people from Ardeal in the answers to *Questionnaire 2*.

Other features of the people in the region of Năsăud mentioned among the three were the following: *love for church and school; love for culture; common sense; hospitality; honesty and correctness; tradition preservation; conservative mentality; love for fortune and land, cult for land, and property in general;* envy; intelligence; ambition, local patriotism – devotion to the region; skilful people; love and respect for family; firmness; avarice; sometimes they were led by interest to be hospitable; mountain people; party people; stubborn; fatalism flawed their way of thinking; wish to become better in any respect; wish to know more; communicative character; quick adaptation to diverse situations; modesty; timidity; ignorance. At the same time, one person thought that the people of this region were nothing special in comparison to other people of Romania and of the world, while another one realised a typology of the inhabitant of the region: that of the past and that of the present.

The identity conferred to the polarising centre was significant for the self-defining process. When we asked people to give three features of Năsăud town, their answers were varied, but we identified certain coordinates: military border region; education and culture; traditions-ethnography; urbanisation vs. ruralisation; present administration practices; economy; the relation between Năsăud and Bistrița and with other settlements; features that refer to the physical-geographical context; other features. In some answers, they differentiated between the inhabitant of Năsăud town and that of the region (as the name of the region comes from the name of the town, confusions may be frequent: "năsăudean"). Usually, in order to show a flaw of the people of the region, "năsăudenism" was considered some kind of disease.

The hat with peacock feathers was mentioned in most of the answers (36) to the question *Which is the element characteristic to man's folk costume for the area you live in?*. Other man's folk costume elements that were frequently mentioned were the vest with tassels and the belt with beads, and, a lower frequency had the other elements. One of the persons who answered wrote that people no longer wore folk costumes, not even in holidays that this was very rare, while others gave large descriptions of man's folk costume and differentiated between that of the young and that of the old. In what the woman's folk costume was concerned (*Which is the element characteristic to woman's folk costume for the area you live in?*), they mentioned the vest, the stripped woollen skirts and the hat with a small peacock feather, the handkerchief, as well as a certain way of plaiting hair, and certain colours were the most frequent ones. Other answers gave plenty of information about the woman's folk costume in descriptions. Similarly to man's folk costume where the hat with peacock feathers was not characteristic of all the settlements of the region, there were differences also for the woman's folk costume. There were also some cases when no characteristic element could be identified either for man's folk costume or for woman's one.

The question whether *regional pride* was a feature characteristic only of the people of this region or if it was characteristic of any persons (of course, with some exceptions. For the question *What is the explanation for the so-called pride of being an inhabitant of the Land of Năsăud?*, and the originality of the causes, the causes mentioned and discussed in their answers could be synthesised through the following key-words: Military Border District region, free men statute, education (and culture in a larger sense) and people's diligence ("hardworking people").

After analysing people's answers, we drew the following conclusions in what their perceptions were concerned:

- people's regional pride appeared as a result of the contrast between the inhabitants' diligence in Năsăud town and their neighbours' inferiority (those from other settlements) and of those who settled much later in this town ("the strangers", the Other);

- people's regional pride was given by certain features (these varied from one informer to the other, or they did not know exactly which they were) that were considered to be inherited, imprinted in their genetic code. These attributes were considered stronger in Năsăud town, the centre of the military border spirit. Therefore, tradition was the one that determined for many their life in the community, human relationships that were melt into their own microcosm, a space

belonging to the privileged, of the ones that kept and took care of their inheritance and knew its significance full of hope, sacrifice, and success. The forms without substance that were considered features of the present were a leit motif for people's self-perception and of the other about these people, in the context of taking a greater distance from ancestors and past deeds. Past gave light only to show the inhabitants of the region that they carried a heavy load, that of not being able to abandon their empty of meaning present, "inappropriate" (according to some) or superficial, as these people wanted that their ancestors' deeds would legitimate them without having to make any efforts themselves or without having the force to confirm that they could be as good as their glorious forerunners;

- according to others, people's regional pride was a result of their free men statute and of landowners, so capable of taking their own decisions in life and capable of fighting for ideals such as nation and culture, not having to worry about the meanness life that seemed to conquer over the present;

- freedom, land (wealth), people's sacrifice in order to keep these, education during the Military Border District period and their open horizons to all that was new, as well as adopting/imitating what was new and all these leading to a style characteristic of this region, rendered also in folk costumes (peacock feathers on hats), and in people's behaviour. People's pride in the Land of Năsăud, was maintained through the competition and complementarity of these two mentioned above (the historic valances and the ethnographical ones). A poem published in *Arhiva Someşană* magazine showed the way in which the inhabitants from all the settlements of the Military Border District perceived their community. This was a proof of the strong relationship between the people of these settlements and of the solidarity that the military border induced;

- education was another source of regional pride. This maintained and amplified people's pride. Although the education centre of the region was Năsăud town, also the inhabitants of other settlements of the "land", who depended from this point of view on the town, felt that they contributed to educational development too, and this led to their community development;

- an old family ("Comoara"/ "The Fortune", the name of the cemetery in Năsăud town) was proof of family continuity and a will through which the privileged' statute was transmitted;

- according to inhabitants' interests, their pride came from what they selected from the past as representative for their way in life. That was why wealth was, many times, a pride source for peasants, while intellectual inheritance impressed those who invested in education;

- people's regional pride was integrated into their mentality and interior structure as it belonged to a community who gave valuable people or because they recognised themselves in the frame that education imposed to their life style;

- moreover, a possible provincial complex was discussed, as well as the ignorance characteristic of closed or half-closed communities in the mountainous region or there where urbanisation and information fluxes did not get into contact with most of the inhabitants;

- the existence of people's regional pride was not considered real by some and, at the same time, the majority discussed it;

- an explanation synthesis was to be found in one person's answer: free men statute, culture, and the some people's ignorance.

We realised *the profile of the people in the Land of Năsăud* – portrait and self-portrait – commenting the answers we received for 9 and 10 in *Questionnaire 1*. Thus, being *an inhabitant of the Land of Năsăud* supposed: originality, good sense, and responsibility in front of the forerunners; to be the adept or to indulge in a very peaceful living; to have fought for keeping pure Romanian mentality and life style reflected into folk shows and to have succeeded; to be proud about the past and no longer do anything for the present; to transmit and cultivate the voices of the past; the statute of inhabitant of the Land of Năsăud was conditioned by one's place of birth (the genetic criterion); to be guided both by tradition and by new trends; to be proud of one's origins; to observe the unwritten laws of a community that was characterised by good sense, religiosity, and normality; to be Romanian and patriot; to have the will of integrating one's self and to be integrated; the time spent in the polarising centre and in the region invested anybody with this quality, of belonging to the region and of being recognised as such by those you had the genetic ascendant; to have the same values; to have the mentality and behaviour of those living in Ardeal: *Simple, peaceful, that is people of Ardeal* (B.M., man, 38 years old, Năsăud); the statute of belonging to the region was given by origin, property and the place where you were educated (e.g. in Năsăud town); to internalise people's mentality. Some "definitions" of what it meant to be the inhabitant of the region were rather exclusive: those that thought to be, but their ancestors who did not participate to the Military Border District life were considered still strangers and their identity claim was rejected. We discovered the portrait that resulted from most answers in the following characterisation: *Somebody that was free in the past 300 years and got land as an inhabitant of the Military Border District; hungry for culture (see the example of setting up the nowadays "George Coşbuc" College); very conservative, they did not want to sell their property and fought for land* (A. O., man, 58 years old, Năsăud).

They perceived people's *mentality* in the following way: people's superiority manifested through intolerance and exclusion; superficiality and rigidity according to old and now unproductive models, even ones that closed their ways, and thus their refuse to realise valuable and new research on this region; free people's mentality and fighters' mentality; religiosity remained the only one unaffected strongly by communism and by the transition period; the way in which the people in the region became known was influenced by the central role of Năsăud town as a market place and education centre; favourable physical-geographical conditions contributed to people's confidence, to their statute of the privileged, and to their pride; they could identify a mentality characteristic only to the thrifty inhabitants of the region (some considered this syntagm "thrifty inhabitants of the region" a pleonasm); their mentality was loyal to habits imposed by agricultural activities or by what remained from that archaic way of living; although perceived as mountain

people, some said that they were open to new things; one placed the inhabitants of Năsăud town into two categories: those from the apartments' area and the other; the role of the community and Church was still strongly felt either with pleasure or without; their mentality was traditional, conservative, but flexible to a certain degree; they had general-human features and, according to circumstances, some saw one or the other; they valorised some features more; *Their mentality was undergoing change into ....?* (B. D., man, 56 years old, Ilva Mare).

People's *behaviour* had the following features: peaceful; proud; correct; free; hardships determined many to ignore minimum civilised behaviour rules; characteristic of mountain people; with conflicts because of fortune sharing; characteristic of their behaviour was tenacity, and the planning of all actions even if they became passionate when it came to land; they paid respect to and obeyed authorities; the inhabitant of the region behaved differently according to how much one knew him.

People's *aspirations*: *Varied, according to accepted external influences* (A. C., man, 30 years, Năsăud); love for school was frequently mentioned; aspirations differed according to statute (peasants vs. intellectuals); a better living standard; better life for their children; aspirations for wealth were considered important only if this could be showed to others too and appreciated by them. People's aspirations in the Land of Năsăud were perceived either as characteristic of this region or as general-human aspirations.

People's *flaws* were the following: less thrifty despite people's valorisation of this by most of the inhabitants of the region; people had prejudices; proud people; destructive critical spirit; lack of civic spirit; indolence and lack of receptiveness to the new; one considered that the autochthon fund was corrupted by impact of the social and economic changes during the communist period; defects that were determined by poor living standard, etc. One person refused to write about the defects of the people in the Land of Năsăud saying that one should prefer mentioning their qualities.

Out of people's answers to 11, we realised that *inhabitants' main features* were connected to varied happenings that discussed: their desire of keeping land in their own property; their passion for land; their pride as a result of having land; their wise behaviour and tolerance when relating to authorities, the pre-eminence of education in front of any type of wealth; tradition preservation despite any modernisation and efficiency of present way of life and (unconscious) reality distortion though self-praising; the results of the schools in Năsăud; intraregional competition; their communication automatism and humour, their family education and good sense; their belief in God and in a better future; their regionalisms use; their involvement into solving community problems; their lack of empathy and respect when other's problems were in focus; their aesthetic sense or lack of it; their perception of the region between idyllic and realism; their pride and the way it influenced their relations with other people; their local and regional identity; features characteristic both of the people of the region and of Romanians; their opinions were diverse.

Answers to Questionnaire 2 (where most of the questions referred to the inclusion or exclusion of certain peripheral settlements from the Land of Năsăud) confirmed to us the above discussed issues. About the limits of the Land of Năsăud

and about the communes that were part of the Military Border District, in Questionnaire 1, we received the following answer: *the Land of Năsăud should be analysed within its natural geographical-historical limits and for people's behaviour and mentality in the settlements from nearby where the inhabitants were serfs (e.g. Luşca, Prislop, etc.), on the other part of the Someş (that is on the other side of the historical limit of the Land of Năsăud) the explanation is a clear one: geodemographical diffusion from the Land of Năsăud to the respective settlements, after the dismantling of the Military Border District (1851). Population movement generated the beneficial "geobehavioral contamination" phenomena* (A. D., man, 50 years old, Rodna); everything was in a continuous process of change, so no "pure" regional identity existed. Those who answered to *Questionnaire 2* clarified this situation for us. First of all, adherence to regional values and their imitation or the adoption of folk costumes with the well known hat with peacock feathers by those in the Ilişua Valley, together with identical coordinates for the rural spirit and its manifestations, supported including Târlişua, Spermezeu, and Căianu Mic communes in the western part of the Land of Năsăud. These arguments were also true for the settlements in Chiuza commune.

After interviews and my previous research, we drew the following conclusions: the inhabitants of the settlements in the Ilişua Valley and those from the other valleys included in the Land of Năsăud shared only ethnographical elements; the settlements in this valley were not polarised by Năsăud (they had been approximately 30-50 before, but very little even then: people went to Beclean, to Dej or to Cluj-Napoca, and less frequently or even very rarely (e.g. once in five or ten years) to Năsăud). This situation was similar for Bistriţa. Some of them were educated in Năsăud, but plenty of them in Dej or in Cluj-Napoca. There were also exceptions. The people in this valley were confused when asked if they were inhabitants of the Land of Năsăud. They answered they preferred to be considered neighbours of this region or that they were on a transition area. Still, there were some exceptions[1157]. Those inhabitants recognised that they used to go to Năsăud and that they had commune folk costumes, folk beliefs, and economic activities (the last ones were determined by resources), but that was all; the people of this valley knew about the name of the Land of Năsăud for education; these people did not know much about the Military Border District, and what they knew was from books and said that they had nothing to do with it. The inhabitants of the Land of Năsăud believe that this was the main element that determined their regional pride. Some of the inhabitants of the Military Border District, even some from the field area, said that to be from the Land of Năsăud meant being a descendant of those from the military border. That meant that the attribute of being from this region had a larger meaning (despite all these, those from Prislop/Liviu Rebreanu and Luşca were considered part of the Land of Năsăud, as the distance from these two to

[1157] An interesting situation was the one in which in a family from the Ilişua Valley, one believed to be of the region of Năsăud, although having come in the valley from another region of Romania, and insisted that the people of the valley belonged to the "land", while the other who was born in a settlement of that valley said that that was not true and did not want to accept that.

Năsăud was very short, so stronger polarisation, as well as people's clear adherence to the region's values); those from the Ilişua Valley said that they had no doubt that the inhabitants in the Sălăuța Valley and in the Zagra Valley were included in the Land of Năsăud, but they were sceptical about their similar statute; some of the educated ones believed that they were included in the region themselves as it was a great honour (as they said), but the others were surprised to hear me ask them such a question...(if they were included in the Land of Năsăud or not).

We conclude that the Ilişua Valley was part of the Land of Năsăud, but with the above-mentioned restrictions. Otherwise, the inhabitants of the Land of Năsăud, including the people in the Ilişua Valley would be disoriented. The only argument that could not be questioned for including this valley in the Land of Năsăud would be that the inhabitants considered their belonging to the region. But, their answer had two faces: some said that they belong to the region, other said that they were neighbouring it, but had also some influences. Then, those from the valleys that "have no problems" to be included in the region said that the Ilişua Valley was something else, but there were also some exceptions. It was obvious for the Ilişua Valley, from the inhabitants' perception, that it was a transition area inside the Land of Năsăud.

Arguments for including the Ilişua Valley in the Land of Năsăud were the following: sometimes ethnography was more important than the historical facts (as there was proof of the formation of an ethnographical mental space and of social and economic polarisation); ethnography, as a sum of values appeared after a long period (centuries), while the Military Border District, for instance, was a bit over a century; what resisted longer was a certainty; ethnography was crystallised though consent while other phenomena (different regionalisations: the Military Border District, the departments, the counties, the regions) were imposed; supreme values cannot be substituted as it is difficult to find others (e.g. conservative character, religion); as ethnography was filtered in a very long time, despite all hardships, and as a result of adhering to certain values, its pre-eminence in face of any context could not be discussed.

Moreover, we noticed that in most of the cases people's features were overlapping the ones of the people of Ardeal (some of those who answered to the questions of *Questionnaire 2* said that these were the same), while *diligence* was seen as a feature of all Romanians together with *hospitality*. Therefore, at least from the point of view of these two features one cannot talk about regional characteristics. In addition, most of those who answered, with few exceptions, were reluctant when thinking about possible alliances with Hungarians or Gypsies (perception differences were insignificant) and they were more likely thinking about accepting connection with people from abroad (with the Other they did know nothing about!). In what identity was concerned, to be Romanian and Orthodox were on the first places. Few put their identity as people living in the Land of Năsăud on the first place and, many times, this was replaced by that of being an inhabitant of Ardeal or even thought themselves as Europeans most of all. These options trigger our attention to people's level of conservative mentality in the region and about their recent identity options.

Identity perceptions in the inter-war period – a possible explanation for nowadays perceptions

Adherence to the military statute was not a smooth one, but it was motivated by getting back their free men condition that they had lost in front of the Saxon authorities of Bistrița town. This was the moment when recognition for the imperial house started and this gave them back the dignity for which they thought for centuries. Besides Orlat, Năsăud became a centre for Romanian national resistance (Onofreiu, Bolovan, 2006, p. 23), as it was the major state settlement (Onofreiu, Bolovan, 2006, p. 77) and won the statute of old capital of the military border district (Moisil, 1940, p. 223). The combative attitude of the people of the region during the Military Border District while comparing themselves to the Other was a cause of solidarity for this regional community and one with modelling power for their own identity (Nicoară, 2005, p. 404).

When thinking about the period of the Military Border District at present, as in the inter-war period, when the „Arhiva Someşană" was edited, people thought of it as of a Golden Age. The explanation was given by economic, administrative, and especially cultural emancipation of the Land of Năsăud. So, despite personal and collective drama, the dominant perception upon that period was not that of a „troubled time" (Nicoară, 2005, p. 407), but that of an illuminated one. These two aspects (the troubled time and the illuminated one) mixed, and what resulted was a more mature value system for this militarised population and an original mental space (Cocean, Ilovan, 2005).

Nestor Şimon (1862-1915), disappointed with the people of the present and thinking of that period as of a glorious time that must be followed as a duty to the memory of their ancestors, reprimanded his contemporaries: "just do not forget that your ancestors' shadows will punish you" (Şimon, 2005, p. 52). In his letters, Nestor Şimon wrote that he tried to collect any document that might help to write the history of the Military Border District as this would help to know better "the spirit of that time" (Şimon, 2005, p. 215). So, it was clear that that period was characterised by a certain mentality and behaviour in what the people of the district were concerned.

The symbol *Virtus Romana Rediviva* of the Second Border District for infantry (Şimon, 2005, p. 81), offered by Maria Teresa, had the role of fortifying both the imperial power and the people's in the Border District. The power of the latter appeared as a result of the process of strengthening *their identity, characterised by their cultural heritage and Roman military virtues*. At the same time, the purpose was also that of realising a strong and viable bond between the imperial house and its servants, by creating a common origin and, thus, legitimating the leaders.

Iuliu Moisil mentioned the causes that had led to a very strong, living national consciousness of the people in the Land of Năsăud. First, Joseph the Second recognition of people's Roman origin. This was also an explanation for the pride characteristic of both actors (emperor and servants) (Moisil, 1938, p. 144-

145), as well as the visits of the emperor and his relatives. Then, the frequent use of the syntagm *Virtus Romana Rediviva* in military discourse and by the elite was another cause of identity coagulation, and colonel Carol Enzenberg's activity made possible and contributed to people's moral, cultural, and economic emancipation (Moisil, 1938, p. 146) this also leading to the appearance of a certain solidarity.

The same author, in the conclusions to his study on the people's national consciousness and heroism, considered that there were several principles that guided them: protection of their freedom, religion, Romanian language, national identity (although this was not clear to the people of that period either at all or as it was in the inter-war one), care for culture and well-being, this being a synthesis of the exemplary deeds through which the people of the past talked to those of the present: „Out of all these it seems that the ancestors' souls talk to us and encourage us as some kind of mystical forces to cultivate a high national and Christian ideal" (Moisil, 1940, p. 175).

By using the questionnaire method together with the study of bibliography, we reached the following conclusions. First, in this region, the development of a national consciousness earlier than in other Romanian regions, together with the strengthening of a local consciousness was possible as a result of some favourable conditions. The ethnic competition increased the people's pride as they considered themselves among the representatives of the Romanian nation. Taking these into account it is clear that the inhabitant of the Land of Năsăud was not characterised by anything that could come from a genetic inheritance, but the features characteristic of the inheritance that he believed in were the result of a sum of historical conditions that enlighten his path of becoming. Secondly, people's pride was legitimated by the recognition of people's qualities by personalities of the universal history (e.g. by Napoleon, according to local folklore and inter-war works). As a result, the self valorising image was confirmed and therefore it fed continuously this self-perception and regional features/specificity.

Thirdly, at present, the glory of the past and the ethnographical features were the ones that rendered the region as a special place. People's pride consisted of a transfer of the fame and recognition attributed to the town of Năsăud to the people of the present, although this transfer was not considered a correct one. Fourthly, the features that were considered characteristic of the people of the region, as a result of a valorising self-perception, were integrated in the one of the Romanians and, thus, characteristic of any of the regional communities that observed certain social and economic development conditions. Their positive attitude towards work, diligence, was considered the basis for past success and, thus, also the wish to be always in the front row, and to confirm the past though the deeds of the present. So, people's pride was a normal feeling of attaching value to the place and region where they were born. The Năsăud Military Border District and their cultural tradition came to explain local and regional pride.

FAVOURABLE PREMISES FOR THE APPEARANCE OF TERRITORIAL IDENTITY IN THE LAND OF NĂSĂUD

3. Natural premises for individualising the Land of Năsăud

We analysed one of the factors that favoured, directly or indirectly, "the creation" of the landscape uniformity of the region: the relief. Being included into the category of natural premises, characterised by favourability conditioning settlement and its diversifying, its affirming and individualising through specificity, the relief had a determining role, the other physical geographical factors being only secondary.

It was necessary to explain "why a *piece of land*, of territory is more fruitful, more welcoming, more humanised (settled) than another one" (Cocean, 2004, p. 5). Therefore, our approach constituted itself into an answer to the question "how did the natural environment influence the settlement of a territory and the people's continuity within the respective space?"

At the question why did we have to study the natural components of a piece of "land", in order to explain its individualisation as an original region due to the nature of the interrelations and interactions, we received the answer from George Vâlsan: "[…] people's life […] is so multiply related to the physical, physiological, and cultural atmosphere and many times finds an explanation in what the nature offers, in the daily happenings, obstacles and physical opportunities, in the economic richness, in the flows of circulation and in the flows of tradition […]" (Vâlsan, G. quoted by Gal, 2004, p. 155). Secondly, within the attribute of "land", the favourable premises for its appearance (Cocean, Cocean, 2003, p. 21), the ones that led to the character of functionality of the territorial unit wre expressed implicitly.

"Resources" was the most suggestive term in what the purpose of the analysis included into the first stage of the regional study of a "land" was concerned. Namely, the entire edifice of the physical-geographical or natural factors constituted the support basis, the necessary and vital resources for the anthropic activities of a certain territory, activities that were included in a path marked by changes and adaptation so that, in the end, it had the characteristic features of the respective space.

The morphological support, the water resources, the climatic conditions, the vegetation and the fauna as sources of strategic energies (e.g. the woods for shelter and the fauna for food) or as sources of raw materials, the underground resources, all these intermingled and conditioned one another, creating a favourable environment for settling and for the maintenance of the habitat.

We analysed the natural elements according to the opportunities that they provided to the anthropic component, to the man involved into modifying and modelling the landscape for his needs, within the dialectic of struggle and co-operation, creative of a specific life style.

The Mechanism of Creating Features Characteristic of the Land of Năsăud

The Land of Năsăud suggested an ethnographical space by definition, a mental space. The "land" is "[…] a model that cannot be replaced in what the territorial identity is concerned […]" (Cocean, Cocean, 2003, p. 21). To the internal unity of the region one opposed its external differentiation, its individualisation from the neighbouring territories.

Similarly to the creation of a people, the genesis of the "lands" within the Romanian space was favoured by the existence and maintenance of certain conditions creating unity inside the "land" and delimited it from the neighbouring areas belonging to other "lands". We identified two categories of factors: (a) the natural ones – creators of the individualising premises and (b) the mental ones – that maintain the features of specificity and identity. The Land of Năsăud was a half-open mental space, characterised by easy communication with the exterior due to partial mitigation of natural restrictions.

Out of the definitions of the mental space itself as „a territorial fragment […] where the real and the imaginary intermingle organically, becoming a unique and unmistakable entity" (Cocean, 2004, p. 3), the study of the physical-geographical realities, of the role of the natural environment for the spirit and the imagination, it became obvious that: "the geographical and ethnic influences" (Vâlsan, G. quoted by Gal, 2004, p. 135) created the spiritual encounters and communion: "the rivers that break through the mountains and then spread, accompanied by travelled roads […], the quite numerous passes […], even the mountains that each year gather in the shepherds from that hill and from the other, then the people's movements in such diverse and numerous forms: […] the political ones, because of overpopulation, because of pastoral needs, or economic ones, because of famine, of disease or war, […] fairs, religious celebrations, these are some of many examples of continuous unrest, of continuous osmosis and endosmosis, of unifying not only their blood, their language and their customs, but also their consciousness. The newly arrived still have the memory of their homes and do not feel like strangers in the new land as they connect the line between their native village and that of adoption, and so has been created the dense and varied fabric of a single conception of the land/country and of the people" (Vâlsan, G. quoted by Gal, 2004, p. 135).

George Vâlsan, discussing the creating of the national consciousness, highlighted that "the essential geographical element is the land and its aspect" (Vâlsan, G. quoted by Gal, 2004, p. 140) which he included into this notion (of the consciousness of a people). We considered that the same cult for the land created the consciousness of belonging to a certain "land", to a certain mental space that, initially, built itself on man's internalising characteristic features of the physical space, of the natural environment: "[…] as a concrete support is the obscure, the walked upon and fed good land, in whose arms, like in those of a mother, we spend our childhood, our adult age and our old age, rows after rows" (Vâlsan, G. quoted by Gal, 2004, p. 140). One could deduce that the internalising of "your land which is permanently recognised as yours" was to be realised only during several generations, the necessary period for the perpetuation of the unifying material and spiritual common laws.

Therefore, the communion between the man and the perceived and lived space was realised in the beginning through internalising the landscape of the native place: "the memory of the native landscape, long time no see, of the river, of the slope or of the field, of the profile of the remote mountains, of the worked land, awakens within each man's soul an exciting and full of loving harmony song" (Vâlsan, G. quoted by Gal, 2004, p. 141).

Features Characteristic of the Land of Năsăud

The support capacity of the territory, its potential, was the target – "parameter" that we had to identify in relation to the people. From this point of view, we considered significant the characteristic features imposed by land use, by the expansion of the hay field and of the pastures against the forested areas, by the location of the households and by the necessity of settling the neighbouring territories, with an expansion towards the mountainous area, because of the spatial restrictions imposed by the morphology of the micro-basins.

Among the characteristic elements identified for this region and targeting its uniqueness as a territorial entity, significant for the regionalisation of the Land of Năsăud, were the following (Pop, Gr. P., 2001, p. 160-161):

• the right side tributaries of the Someşul Mare drained the entire hilly area (the Ilişua, the Țibleş, the Salva, the Gersa, the Rebra, and the Cormaia);

• the tight connection of the hills to the northern mountainous space (the Țibleş and the Rodna Mountains) through the small depression basins and high altitude passes or gorges;

• the summits of the hills were long and parallel, following the north-south direction;

• the links for communication developed longitudinally along the Ilişua and the Zagra valleys, etc. and along their tributaries, but their transversal ones were more difficult and thus determining the authors of *"Geografia României, III"* to affirm that: "each hydrographical basin has become an individuality in what the aspect of the human settlement groups is concerned" (p. 524);

• the depresionar micro-basins appeared through processes of differential erosion, within zones of geological and geomorphological contact, between the different structures belonging to the Rodna's crystalline and the sedimentary and volcano rocks of the Bârgău and of the Țibleş Mountains (Mureşianu, 1996, p. 140).

The characteristic features of the geographical space in Land of Năsăud derived from the expansion of the "land" on *an alternation of depresionar micro-basins separated by interfluves,* each of them converging toward an important communication axis: the Someşul Mare Corridor and not toward a depresionar area (characteristic of the genesis of a homogenous cultural universe, "associated with an old rural inheritance" – Puşcaş, Nicoară, 2000, p. 132, such as the Land of Maramureş, the Land of Lăpuş, the Land of Beiuş, and the Land of Loviştea, etc.). The space of the Land of Năsăud had a characteristic feature in the alternation of valley – interfluve (depresionar micro-basin – hill), with a convergence toward the macro-hydrographical axis of the Someşul Mare, as a place of the spiritual and material communion of the ones considering themselves as a part of this mental space.

Homogeneity was induced by the interaction of a series of factors: little fragmented relief (the alternation valley – interfluve); easy communication; the presence of two towns (Sângeorz-Băi and Năsăud) located within a convergence and circulation area, thus having a polarising role; the agricultural and pastoral economy; the hydrographical network with a convergent character; the homogeneous climate due to its influences upon the land use and also relatively nuanced from the perspective of the thermal and rainfall features according to the proximity to or distance from the mountains in the north, east, and the south-east.

This natural homogeneity characteristic of the Romanian "lands" (Puşcaş, Nicoară, 2000, p. 133) and implicitly of the Land of Năsăud was relevant when we characterised the people's imaginary itself, the image of the material universe that the man knew and recognised as belonging to his internal structure, feeling "at home" no matter the valley he was on at that particular moment (the Ilişua, the Zagra or the Ţibleş, the Sălăuţa, the Gersa, the Rebra, the Cormaia, the Ilva or the Someşul Mare valley). In conclusion, the unitary morphology of this land's territory, of the landscape, was the first clue for fixing the limits of the region.

What the Land of Năsăud had in common with the other seventeen Romanian "lands" (Cocean, Ciangă, 1999-2000, p. 199-200) was exactly this homogeneity of the physical-geographical space, a feature considered by Angelica Puşcaş and L. Nicoară as defining for this type of region and meant for individualising and facilitating the delimiting of a certain "land" in order to differentiate it from the territories where the elements that triggered homogeneity dissipated down to their disappearance.

Angelica Puşcaş and L. Nicoară considered that in the Northern Alps, the French *pays* "are associated especially to the valleys and to the slopes" (2000, p. 135), and in our opinion this was similar to the Land of Năsăud, one more argument for exemplifying the existence of such a homogenous region.

The Impact of the Relief on Settling the Region

The relief individualised itself as the main determinant factor in the formation of the primary groups of households and, then, of those that constituted themselves through processes of demographic swarming, translation or saltation, phenomena imposed by the existence of certain *narrow areas in the river meadows and terraces* (the last ones appeared only fragmentarily). Thus, we could explain why, as a result of the demographic pressure upon the territory, many inhabitants preferred to move (for example, the migration of Mititel family from Salva and the appearance of the village of Mititei) in areas that offered similar natural conditions to the origin settlement, to their expansion on the sunny slopes and valleys. The relief had a double role: (a) due to the exposition of the slopes ("the face", "the back") it offered restrictive or favourable conditions for practising the cultivation of plants and animal breeding; (b) refuge and shelter during hard times in the history of these places.

Favourable Geomorphological Factors for Settling the Region

The process of identifying the favourable and restrictive factors imposed by the components of the natural environment was realised from the perspective of their impact upon the phenomenon of anthropisation of the Land of Năsăud, upon the preferences or restrictions in choosing the pieces of land for building the households, upon the period (old or recent) for constituting the nuclei of the villages. Vestiges of the old anthropisation of this region were the archaeological discoveries belonging to the superior Palaeolithic.

Characteristic of the settlements of the region was reaching balance from the functional point of view and of resources exploitation. This balance appeared as a result of adaptation to the geomorphological sites.

The analysis of the functional model belonging to the North-West Development Region of Romania, realised in 2003, in a study signed by P. Cocean and R. Cocean, could be applied to the natural premises favourable to communication within the Land of Năsăud and of this region with the neighbouring areas: "The matrix of the relief/landforms and of the hydrography, intensely exploited by the anthropic intervention, frames a network of the access and communication vectors, that is a quite harmonious one and covers the entire region, so that there are no isolated pieces of land, difficult to be integrated into the regional system" (Cocean, Cocean, 2003, p. 22).

The Rodna Mountains that formed the northern limit of the Năsăud Hills ensured a smooth transition down to the hilly compartment, and that meant difficulty in establishing a clear limit between the two. Geographers agreed that the chain of erosion depressions – Telciu (on the Sălăuța Valley), Gersa (on the Gersa or the Luşca Valley), Parva (on the Rebra), and Sângeorz-Băi (on the Someşul Mare Valley) – was the delimiting stripe between the hilly areas and the mountainous ones in the north. These depressions were connected by gorges at a high altitude, but with about 200-400 m lower that the extensions to the south of the Rodna Mountains (*Geografia României,* III, p. 525).

The mountainous chain in the northern, eastern, and south-eastern periphery of the Land of Năsăud bordered *the Ciceu Hills, the Suplai Hills and the Năsăud Hills,* where most of the settlements of the region were. Gr. P. Pop included the Ciceu Hills, the Suplai Hills, and the Năsăud Hills under the name of the Someşul Mare Hills (2001, p. 164).

The contact with the mountains in the north was realised at altitudes of about 1100-1200 m and was highlighted by the exclusive wooded areas, while in the south of the above-mentioned depresionar corridor, the wooded pieces of land and the secondary grasslands alternated, covering lands that were no higher than 850-1000 m (*Geografia României,* III, p. 525). The general orientation of the strata in the Rodna Mountains was north-west – south-east, therefore, the slope of the massif – north-south – was the one that dictated the direction of the valleys and not the way the strata were oriented (Morariu, 1937, p. 9).

The areas having high potential of the support basis were marked by a certain distribution of the settlements and a greater density of the population. The physical-geographical conditions favourable to the individualisation of the

permanent settlements were at the contact of the Rodna Mountains with the Someşul Mare Valley, as well as along the valleys of its main tributaries: the Sălăuța, the Rebra, and the Anieş (*Geografia României,* III, p. 69), while in the mountains, only temporary households existed.

Similarly to the entire Carpathian space, the settlements of the Land of Năsăud presented *three tendencies of the relations between the piece of land chosen by the population for its existence and the relief of the respective piece of land* (*Geografia României,* III, p. 38): during the period of settling the region, the autochthonous settled the lower pieces of land, within the river valleys and at their contact with the forest, while during the allochthonous' periods of colonisation and, previously, during the migration period, the autochthonous started to withdraw "to the places with rather fragmented relief, as well as to the wooded slopes" (*Geografia României,* III, p. 38), starting cutting down the forest. The third phase consisted in people's returning to their initial chosen pieces of land as a result of social and political stability and of the development of the economic activities.

The intensity of the anthropisation phenomenon decreased from the centre of the village to the cultivated land; from the cultivated land toward the pastures and the forest; from the sunny southern "faces" toward the northern arid and cold slopes; still that phenomenon remained active at the periphery of the inhabited space. The optimum exposition to the sun of certain pieces of land determined the appearance of the agricultural activities, of the hay fields, of the permanent and temporary households (e.g. "căsoaie", "stâne" – the sheepfold) (Retegan, 2002, p. 29).

In the mountains, the features of the morphology determined the spreading of the village, the gathering of the households within small depresionar basins being only a tendency of the central inhabited area of the village. The high spreading of the households was obvious in Borleasa, in the Ciceului Hills (Pop, Gr. P., 2001, p. 164-165).

At the contact of the Rodna Mountains with the Someşul Mare Valley generally the first settlements appered: Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, and Şanț, these having a gathered structure type with a tendency for crowding. The place of the "houses in the field", on the cleared areas at the contact with the mountainous zone, was favourable for the perpetuation of the settlements, thus appearing the ones between Telciu and Sângeorz-Băi (*Geografia României,* III, p. 70). The features characteristic of the support basis, at the contact with the Rodna Mountains, conditioned the appearance of two types of settlements from the perspective of the economic activities: the agriculture-forestry-industry settlements (Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Şanț, and Valea Mare) and the forestry-shepherding ones (Parva, Telciu, Telcişor, Romuli, and Dealu Ştefăniței) (*Geografia României,* III, p. 70).

The valleys undergoing a process of accelerated erosion (because of the general inclination of the strata on the north-south direction) and the two levelled surfaces (the 700-750 m and the 500-550 m), with a higher altitude in the east (as a result the Rodna Mountains being raised), favoured the settling and the appearance of the localities exclusively within their perimeter. This was also the reason why households spread within the depression and along the valleys.

The linear structure “induced by the narrowing of the valley and by the massive forests that descend to the proximity of the households” (*Geografia României,* III, p. 70), was recognisable in the case of the following settlements: Fiad, Romuli, and Dealu Ştefăniței, in the Sălăuța Valley. The typical case of the crowded village was Telciu where the Sălăuța Valley, at the confluence with the Telcişor, imposed and enlargement to this sector (*Geografia României,* III, p. 70). Parva and Salva presented somewhat extreme conditions. The most similar with Parva, as life style, was Romuli village. Valea Mare, Dealu Ştefăniței (in the proximity of the Şetref Pass), Telcişor, and Gersa “appeared as a result of the grouping of several households” (*Geografia României,* III, p. 70).

The consequent valleys of the Sălăuța, the Gersa, the Rebra, and the Cormaia, that deepened in the less hard Oligocene rocks, presented several enlargement sectors (such as the one on the Sălăuța Valley, downstream of Telciu village), that alternated with the narrow ones in gritstones. Between the villages of Feldru and Salva, the structural surface on the right of the Someşul Mare, in gritstones and having 15-20º slopes, favoured the agricultural use of the “faces” with a southern exposition (hay fields and agricultural cultures), while the cuestas and the “backs” were still covered by forests.

The Bârgău Mountains presented greater favourability of the physical-geographical elements for living than the other mountains of the Land of Năsăud. The greater anthropisation of these mountains was obvious on their entire surface. The factors that constituted themselves into good conditions for settling were: their lower altitude (low mountains), their high accessibility, the existence of the low summits, of the valleys and of the passes and of the rich woods and resource for hunting (*Geografia României,* III, p. 104).

The Someşul Mare Corridor offered favourable conditions for the settlements on the 3-4 m and 8-12 m terraces in Cristeştii Ciceului and Uriu (Pop, Gr. P., 2001, p. 170). The communities within the larger valley of the Someşul Mare: Năsăud, Rebrişoara, Nepos, Feldru, and Mocod (having more favourable natural conditions) highlighted, as well as in Salva, a stronger agricultural orientation for cultivating the plants due to the greater pieces of arable land in comparison with the hay fields and the pastures. In these mostly agricultural villages, massive deforestation took place and this was reflected in the names of places.

The terraces on the left side of the Someşul Mare offered good locations for the households of Nimigea de Sus, Nimigea de Jos, Floreşti, and Mogoşeni, having an altitude of 3-4 m and 8-12 m, respectively, and thus the above-mentioned localities received a “strategic” position, at a certain distance from the river meadow running the risk of floods, but still having good access to superior qualitative water resources (*Geografia României,* III, p. 524). The potential of the relief was great after the confluence of the Şieu with the Someşul Mare, as the terraces have been preserved on its left side, at identical levels with the inferior ones on the left of the river, upstream from the confluence area.

Another location preferred by the settlements in this region was that of *the accumulation cones* formed by the tributaries of the Someşul Mare (e.g. the villages of Salva, Mititei, Mocod, and Chiuza) in the sector delimiting the Suplai Hills from the Ciceu Hills.

This attractiveness of the potential for the anthropic habitat manifested itself through great exploitation and the appearance of several characteristic activities: forestry, mining and shepherding, as well as of their great spatial and temporal expansion and development. Another proof was the population's permanent numerical evolution. The intensity of the pastoral activity that was favoured by the morphology and the climate of the region, motivated people for inhabiting the villages in the hilly areas to follow an ascendant curve of building their permanent households, closer and closer to the origin of the valleys, up in the mountains, therefore with visible implications in changing the land use, due to cutting the forests and to the enlargement of the arable land.

In conclusion, "the anthropic confluence" (*Geografia României,* III, p. 37) in the Land of Năsăud was favoured by *the complementarity between the hilly area and the mountainous one* and by the existence of *a well represented hydrographical network,* which, beside the significant water resources had also an important economic value (for instance, the cribbing for commercialising the wood) and a strategic one, as communication axes polarised by the Someşul Mare. Ignoring the inherent restrictions, the relief of the Land of Năsăud attracted and not repelled the people, a proof being the old traces of settling this region and the old settlements, having an age that was greater than that attested in the documents that mentioned already permanent and developed localities.

Out of *the favourable components of the morphology and their impact*, we mentioned the following:

→ Due to a certain type of geographical determinism created by the relief, causing a specific orientation of the mass and interest fluxes towards the Someşul Mare Corridor, the three poles of the Land of Năsăud were situated within this corridor, in areas of convergence of the valleys that come from the Bârgău, the Rodna, and the Ţibleş Mountains. The Land of Năsăud was polarised in the form of a fan where the ribs were the main valleys, and the convergence spot was the town of Năsăud. The hydrographical gravity favoured by the Someş (Cocean, Cocean, 2003, p. 22) was completed by the rich woods, by water resources, by the underground ones and by construction materials;

→ The existence of the depresionar micro-basins exacerbated the favourability character and the settling of the region;

→ On the second place in the hierarchy of relief induced favourability for settling the territory, after the micro-depressions, were the river terraces. The best-represented ones were those of the Someşul Mare, from the area of the following settlements: Sângeorz-Băi, Ilva Mică, and Năsăud. Among these, the river meadow terrace and the 2nd one (the 2-3 m and the 8-10 m respectively) were the most favourable for households and for agriculture (plant cultivation). The 3rd terrace of the Someşul Mare was well preserved in the sector between Sângeorz-Băi and Salva (20-22 m);

→ Communications were facilitated by the passes over the Rodna Mountains (the Şetref Pass and the Rodna Pass, also known under the name of Rotunda Pass) and the ones from the Bârgău Mountains (the Ilva Pass and the Tihuța Pass), as well as communication with the Lăpuş Depression. Thus, being surrounded, on three parts (the north-western, the northern, and the eastern) by "land"-type geographical entities: the Land of Lăpuş in the north-west, the Land of Maramureş, in the north, and the Land of Dornele in the east, as well as the "limit" attribute (due to the polarisation of all the fluxes from the valleys of its tributaries) of the Someşul Mare Corridor (from Sângeorz-Băi to Uriu, exclusively, in the Land of Năsăud), all these constituted themselves into favourable factors for the individualisation of a unitary and different geographical space from the neighbouring ones (these also had a strong and well delimited personality as all "lands" had);

→ The natural support basis influenced the development of the anthropic activities while closely correlated with their features. Therefore, the characteristics of the relief potential, of the water resources, of the climatic and biogeographical ones, and of the underground resources, conditioned the appearance of certain laws that were organically mixed into people's mentality.

Relative natural morphologically conditioned isolation – favourability and restrictions

The Land of Năsăud was situated within a protective space, being delimited in the north by the heights of the Țibleş and the Rodna Mountains, and in the southeast by the lower Bârgău Mountains. The attribute of protection was exploited strategically by the autochthonous in order to avoid the contact, most of the times being a disastrous one, with the migratory peoples. The first migratory peoples having destructive incursions in the Land of Năsăud were the pecenegi (902-911) and the cumani (1067-1071). Some authors mentioned the inhabitants' practices in several Romanian villages that disappeared from the southern part of the Land of Năsăud, and who, when the menace of an invasion appeared, closed down the "gates of the dams on the Morii valley (nowadays Rosua), between Dumitra and Şintereag, so that they could flood, in case of danger, the access paths […]" (Marțian, Marțian, 1989, p. 209-210).

Similarly, because of peoples' migrations, the first mention in documents of a settlement of the Land of Năsăud dated back to the 13th century and was about Rodna: in 1241, after the Mongolian-tartar invasion, two Teutonic cavaliers ruling this settlement were mentioned (Marțian, Marțian, 1989, p. 211).

People's withdrawal to the mountainous was caused both by *the migratory people*, and *the fury of the water* that did not allow the settlement of the households in river meadows. These restrictive conditions explained the choice for organising the fairs in the mountains: „the old say that at Ilva, on Bărar, a fair for the cattle of all the people was organised, and it was organised there because in those times the waters were high and the people feared them as well as the Tartars" (Alexandru, Andron, 58 years old, Ilva Mică, 1932, în Morariu, 1934, p. 14).

As a secondary factor in the process of conditioning, beside the geomorphological features, *the forest* was important for at least two main reasons: (1) for shelter and (2) for the exploitation and processing of the wood (in the beginning, "for the wood that cold be processed, for fire, for poles and for wattling, for bushes that could be grazed" - Retegan, 2002, p. 13). The forest, as a strategic place for avoiding the migratory peoples' invasions, had an important role up to the 1717, the year of the last Tartar invasion.

The settling of the habitat and the necessity of settling the neighbouring territories manifested themselves through their expansion to the mountainous area. This was caused by the *spatial restrictions imposed by the morphology of the micro-depressions.* Although the relief was no serious obstacle for development and communication, *difficulties for the spatial extension of the settlements, for the appearance of the households on the terraces, and sometimes also on the slopes* still existed..

The anthropic pressure upon the territory has manifested itself not only upon the geographical one, but upon the agricultural one as well, and this was generally caused by the restrictions imposed especially by the morphological conditions (depresionar micro-basins situated along the narrow valleys, having varied expositions of the slopes), and secondly by the climatic ones (the cold and wet climate caused the narrowing of the vegetation period for plants).

The region of the Land of Năsăud individualised itself as a "land", first of all by offering an area with a sure habitat potential, the morphology of the region having a major role. Its gravity centre was the Someşul Mare Corridor. The natural factors constituted themselves into the support basis of the demographic and habitat components that competed, in a constructive way, for maintaining the settling of the region and for individualising the human community.

Geomorphological features of the Land of Năsăud in the context of the „lands" of Romania

Although seeming simple, the phenomenon of construction and affirmation of the "land" type geographical units is a long process with a structure characterised by a complex of factors and conditionings with simultaneous, successive, and tightly connected actions. At their origin, the two fundamental categories, space and time, collaborated in an obvious manner, under circumstances and under the pressure of the human being, the real artisan of a new, original spatial construction.

The authentic researcher of the changes that the geographical space undergoes knows for sure that the start of any phenomenon has a big importance for its later development, for its orientation. The inertia of the evolutionary processes has become a decisive vector, rarely infirmed in the development and individualising of the respective territorial system.

Latest introspections in functional system-regions, "lands" being such entities beyond any doubt, have confirmed the major role attributed to *the sustenance component*, both in framing the architecture characteristic of the spatial edifice, and its functions. It appears as a sum of all its morphological, climatic, hydrographical,

biogeographical features and of those of the underground resources, as a *sine qua non* condition of the relationship with *the action and interaction component*, meaning man and his desiderata. As a result, we consider that the main key for deciphering the intimate genesis mechanism of each "land", so of the Land of Năsăud as well, consists of illustrating the primary relationships between these two components (on this subject, see also Cocean, Ilovan, 2005, Ilovan, 2005a, 2005b, 2005c, Boțan, Ilovan, 2005, Ilovan, 2006, Ilovan, Buciură, I., 2006, Ilovan, 2007).

A synthesis focusing on the 18 "land" type territorial entities in Romania (Cocean, 2002, 2005, Cocean, Ciangă, 1999-2000), real mental spaces, underlined a series of genetic peculiarities that induced differences. These features took also part in building a complex of factors that ensured the respective territorial organisms their most significant regional "attribute": *peculiarity*.

In this approach, we shall analyse only the way in which the morphological component of the Land of Năsăud has taken part not only in its strong individualisation, but also in determining its original structural and functional features. Thus, in the case of most of the "lands" of Romania, their morphological matrices have similarities: *a larger or smaller depression* (for instance, the small depression of the Săliştea, which hosted for a certain period the Land of Amlaş, or the large Braşov Depression that hosts the Land of Bârsa), *a more or less levelled one* (one should compare the levelled Hațeg Depression with the very fragmented one of the Land of Maramureş). Such a depression is usually surrounded on at least three of its sides by compact mountainous heights that are often inaccessible. The connection between the lower part of this depression and the above-mentioned mountainous edifices is facilitated by piedmont structures or large glacises (e.g. the Budureasa one in the Land of Beiuş is an illustrative example), having the role of harmonising and balancing morphological and physiological contrasts.

Two of the territorial units in the group of "lands" are exceptions to the morphological pattern we described and these are the Land of Năsăud and the Land of the Moți, but each of them is part of a different genetic and evolutionary context.

The Land of Năsăud, lying between the Someşul Mare Valley in the south and the high peaks of the Rodnei and of the Țibleş Mountains in the north, includes three landforms: the valley of the above-mentioned river (a modest one in the context of major geostructures); the eastern and central part of the Someşul Mare Hills, very significant in what their size is concerned, and the southern slopes of the Țibleş Mountains, the southern and western ones belonging to the Rodnei Mountains, and the northern slopes of the Bârgău Mountains, also important according to the criterion of size. In this case, the role of depressions as matrices for a "lands", as nodal, polarising areas, belongs to *the relatively narrow axis of the Someşul Mare Valley* (Cocean, Boțan, 2005, Boțan, Ilovan, 2005, for the anisotropic features of two of the valleys in this region) *heading to the north,* connecting to the mountainous area, the four main branches represented by its tributaries: the Rebra, the Sălăuța, the Țibleş, and the Ilişua. Therefore, the Land of Năsăud received original features becoming a ***"slope land"*** overlapping, down to Beclean, the entire northern slope basin of the Someşul Mare.

In our opinion, the most interesting phenomenon is exactly this location of the "land", *only* on the northern slope, while the southern one is a clear limit that the morphological elements (energy of the landforms, declivity, fragmentation) cannot explain as the values attributed to these geomorphological parameters are to be identified frequently on the right slope of the river as well. In this case, the explanation consists of a sum of factors that, with no special expressivity, still oriented decisively any anthropisation processes and any processes of constituting primary habitats.

Among the rigorous morphological conditions that contributed to the special construction of the Land of Năsăud, including its obvious asymmetry, we underline the shelter function induced by landforms and a certain accessibility induced by some of these landforms.

It is clear that the mountainous slopes in the east, north, and north-west, Ţibleş-Rodna-Suhard-Bârgău, fragmented partially only by the Şetref Pass, became in the Middle Ages (a historical period defined by great migrations and by demographical changes in the entire European continent, and, obviously, also in the region of our country), a maximum protection area, an ideal refuge for the people in the Someşul Mare Corridor. As opposed to what its southern slope could offer from this point of view, in the area of the Bistriţa Hills or in the north-east of the Transylvanian Plain. The shelter function started primarily from the qualities that a forested area had (see also Ilovan, Bartha, 2005).

Secondly, the asymmetry of this "land" may be a result of the different accessibility offered by valley corridors (the Ilişua, the Ţibleş, the Sălăuţa, the Gersa, the Rebra) to penetrating this space, as compared to the front of a cuesta that, although characterised by low altimetry amplitude, requires, in order to provide permanent access, superior infrastructure and effort. It is well known that in the phase when people started building their relationship with their future existential space, valleys had the role of guiding lines, facilitating access inside the respective territory and, therefore, access to knowing and possessing it. This is why we argue in support of the dominant flux orientation from the Someşul Mare Corridor to the north, in opposition to lower fluxes towards the southern slope, with less numerous and not so well organised hydrographical networks.

But, in the case of the Land of Năsăud we surely focus on the influence of another factor with an immediate impact, that, on one hand, facilitated individual's relationship with the substratum, and, on the other hand, in the case of other territories, it induced a certain feeling of inhospitality, acutely felt by a traditional human community when the first habitat cellules appeared. We believe that that decisive factor in flux orientation and for anthropisation was ***slope exposition.*** Thus, while on the right slope of the Someşul Mare, between 10 up to 30 km length, starting with the peaks of the Rodnei and of the Ţibleş and down to the river meadow, it has a southern orientation, and thus it is a sunny slope, a "face", while the left slope, although it is shorter and therefore more easy to be passed, was a "back" type area, with less favourable climate, avoided by settlements. Therefore, the resulting architecture was an asymmetrical one, with a *"land"* stopped in its extension to the south, and spread, like a fan, to the north.

If, in what the low areas are concerned, the closed basin ones, the depressions, for most of the "lands", we identify a well delimited dimensional and functional area, in the case of the Land of Năsăud, its place belongs, beside a leading valley corridor, to a series of small depressions, on one hand, at the contact of the mountains to the hilly area (e.g. Molişet, Şendroaia, Strâmbulici, Bichigiu, and Fiad), and, on the other hand, at the confluence of the I or II order tributaries of the Someşul Mare (such is the case for Târlişua, Dobric, Telciu, and Sângeorz-Băi).

To conclude, to morphological factor, far from having levelling features, generated a mosaic of forms and structures that ensured for the Land of Năsăud diversity and functional polyvalence.

Favourable and restrictive factors reflecting in the genesis of the settlements in the region of Năsăud –geological, geomorphological, administrative, etc. conditions

Both geographers and historians who discussed the evolution of this regional system (e.g. Morariu, 1929, Mureşianu, 1992, 1996, Retegan, 2002) approached the favourable and restrictive factors that had a role in the genesis of the settlements in the Land of Năsăud. The anthropisation of the Land of Năsăud consisted primarily of asymmetric swarming. Population's asymmetric swarming was induced by polyvalent resources, the shelter function and that of accessibility (valleys vs. slopes), as well as by the administrative policy in diverse periods.

Some of the factors responsible for the genesis of the settlements in this region could be easily discovered in *an analysis of toponymy*. N. Drăganu (1928) realised such an analysis. We started from this in order to find proof of the formation and evolution of some of the settlements in this region. The names of the settlements appeared either starting from people's names (for instance, *Borleasa*, derived after a Romanian proper name), or denoted inhabitants' initial choice related to the place they settled, as well as later administrative decisions on moving parts of settlements and changing their name ("clearly Romanian" names are *Piatra, Păltineasa, Larga,* and *Negrileşti*). This was the case of the village *Vărarea* that they moved between 1779 and 1789, from the right bank of the Someş, and they also gave it another name: Nepos. Similarly, *Poiana* village had the following history: "The people of Maier, that had more land here in the clearing, for economic benefits, they settled here and built houses and economic edifices. There were plenty of such settlements, but before the Military Border District appeared there were neither systematised villages and communes nor having independent administration, but everybody considered themselves inhabitants of Maier commune and obeyed its authorities. On their houses, although many, and although they had here even a church and 2 priests, still they considered them to be houses in the field belonging to the people in Maier commune..." (Drăganu, 1928, p. 96).

Although the name of *Rodna* is a testimony of the Slavic-Romanian mining, *Anieş* is a testimony, due to the formation of its name, of the Hungarian mining, while in Romanian, people call the valley hosting this settlement Valea Aurarilor (the Gold Miners' Valley).

The name of *Şanţ* (ditch) village triggers our attention to the function that that place had, that of defending the Rodna Pass and of controlling any mountain paths, and this was why people built a ditch with parapet. Thus, when the people of Rodna went to work on their land on the respective meadow, they said they went "to the ditch". Therefore, the contemporary Şanţ village is, in fact, part of Rodna village, where some of its people settled in former summer households. The same defence function was characteristic of the agricultural land of *Ilva* (the present Ilva Mică) that, later on, transformed into *Leşu* village (*leş,* having a Hungarian origin, means "watch place"), while the Leşu Valley got its name from this settlement.

Documents from 1450 and 1706 showed us, through toponymic interpretation, that people perceived *Năsăud* town as a regional centre as the meaning of the word *Zagra*, derived from the Slavic za-gora, was "over" or "over the mountain", and this means that even in 1450 Năsăud had the functions of a centre: "People's orientation was from Năsăud, the administrative centre, and the hill was the Beleii Hill" (Drăganu, 1928, p. 85).

People's households in the Land of Năsăud were either in a compact inhabited area, especially after the administrative organisation imposed by the Second Military Border District, or scattered over areas that offered protection both against natural risks and against the migratory people. This was the case for the entire region as it was a hilly and a mountainous one. The same narrowing of the lateral groups of households to the present inhabited area determined the organisation of the houses in the inhabited area of Rodna (Mureşianu, 1997, p. 50).

Ilva village*,* the present *Ilva Mică* village, appeared from grouping households of those who exploited the favourable conditions characteristic of confluences, in this case, of the Ilva with the Someşul Mare, as well as of a rich forested area and of the intersection of roads (those ensure connections between the Someşul Mare, the Ilva, the Leşu, and the Bârgău Valley through the Strâmba Pass) and railways (connections with Bucovina and with Rodna).

The appearance of the *Lunca Ilvei* village, attested by documents only in 1909, took place in the 19th c., as a result of people's swarming from neighbouring villages. Forests and mineral water resources increased the attractiveness of the place.

Maieru was a place for animal grazing ("măierîştea") belonging to the people of Rodna, and in time, the former summer households became permanent ones. In the 18th c., *Maieru* gave birth, as a result of administrative organisation during the Military Border District, to the following settlements: *Ilva Mare, Măgura Ilvei,* and *Poiana* (the most recent one). Ştefan Buzilă tells us about the role that the administration had during the Military Border District (1762-1851), for the settlements in the superior basin of the Someşul Mare (M. Mureşianu groups them in a similar manner, 1997): "Poiana became an independent commune with its own administration only after the region was militarised. Once they decided that the Military District Border appeared they also began to move groups of households in the Rodna Valley, according to new administrative laws. [...] it was then that they decided that our village should no longer have its name, but Sân-Iosif (Sân-Iosef) to honour emperor Joseph II" (Drăganu, 1928, p. 97).

Ilva Mare was first mentioned in documents in 1763 and the arriving of "a young man from Maieru seemed to have taken place in 1730, when close to the place he settled was Recelea hamlet, belonging to Rodna (as a result people's swarming) and attached to Ilva Mare, after the appearance of the Military Border District (Mureşianu, 1997, pp. 51-52). Through migration from Maieru, Măgura Ilvei and Arşiţa appeared. *Poiana Ilvei* was a result both of households' migration from Maieru (most of these migrations were from Maieru), and of migration from the settlements in the Ilva Valley (situated upstream and downstream Poiana Ilvei).

A quote from a paper written by Mircea Mureşianu, where he discusses the anthropisation of this territory, is a relevant example of the way swarming took place in the superior basin of the Someşul Mare: "Military administration, according to programme, compelled the people of Leşu village to relocate a large number of their households on the left of the river, with a trend of breaking through the Leştior, thus appearing a nucleus that from that time on has been known as Leşu village. At the same time, as a result of the swarming of certain households upstream, in the corridor area belonging to the Leşu Valley, a second settlement nucleus appeared, still developing from a spatial perspective, called Leşu Luncă. This is a lineal settlement nucleus significant due to its length and different altitudes (from 500 up to over 700 m)" (Mureşianu, 1997, p. 53).

Rodna was first mentioned in a document in 1235, due to the presence of the "gold-silver nests" (Mureşianu, 1997, p. 49). Researchers consider that the area of Rodna is characterised by "centrifugal settling" (Mureşianu, 2000, p. 113), characteristic of the entire region of Năsăud. Thus, Rodna was a matrix-settlement for Maieru and, partially for Anieş, Salva was the same for Coşbuc, Zagra for Poienile Zagrei, Suplai (*Poienile Zagrei* and *Suplai* villages appeared probably at the end of the 15th c. and at the beginning of the 16th c.) (Drăganu, 1928, p. 98, p. 135), and Aluniş. Mititei appeared as a result of migration from Salva and from Telciu. Migration took place by crossing the interfluves. From Şanţ, appeared also Valea Mare. Valea Vinului appeared as a result of colonising foreign miners for the gold and silver mines.

From the point of view of the settlement structure, the typology of the settlements in this region was determined by the morphology of the area which also the administrative organisation and the imperial systematisation obeyed, and the following types (identified by Mircea Mureşianu) appeared: Rebra, Sălăuţa, Zagra, Ilva, and Leşu.

In most of the cases, the direction of settling was from downstream to upstream. Typical settlements for the slope and plateau areas are Sita and Păltineasa (Cocean, Chiotoroiu, Brânduşa, 1990, p. 78). Several exceptions appeared only in what the population's migration appeared caused by restrictive historical conditions: "The current from downstream to upstream was generated by conflicts with the Germans, and that from upstream to downstream because of barbaric hordes and of natural disasters" (Mureşianu, 2000, p. 112). Mircea Mureşianu mentioned the settlement of the region through *saltation and translation movements* (2000, p. 217, maybe after an older study belonging to Pompei Cocean and Brânduşa Chiotoroiu, 1990) (figure 1 and figure 2). Translation supposed enlarging the area for settling, while saltation supposed permanently settling the

houses where people lived only temporarily (for instance, during the summer season when they worked in the field) (for example, for the Suplai Hills, see the paper written by P. Cocean together with Brânduşa Chiotoroiu, 1990).

The documentary attestation of the settlements offered us the opportunity to identify *four phases* (beside the three phases mentioned by P. Cocean and Brânduşa Chiotoroiu, 1990, pp. 77-78, we added an intermediary one, that of the 18th c., characteristic of the settlements along the Ilva Valley, and this was why these two authors did not consider it):

- the 13th-15th c. phase: Săsarm (1292), Chiuza (1292), Mocod (1245), Zagra (1245), Salva (1245), Telciu (1245), Năsăud (1245), Rebra (1245), Feldru (1245), Sângeorz-Băi (1245), Rodna (1235), Ciceu-Poieni (1461), Mogoşeni (1392), Floreşti (1325), Mintiu (1332), Nimigea de Jos (1367), Nimigea de Sus (1392), Luşca (1392), Liviu Rebreanu (1392), Dobric (1456), Căianu Mic (1456), Căianu Mare (1456), Dumbrăviţa (1456), Spermezeu (1456), Piatra (1418), Mireş (1440), Rebrişoara (1375), and Maieru (1440);
- the 16th-17th c. phase: Dobricel (1593), Sita (1576), Borleasa (1597), Agrieş (1562), Perişor (1576), Poienile Zagrei (1547), Mititei (1547), Runcu Slavei (1547), Coşbuc (1523), Suplai (1695), Alunişul (1695), Tăure (1693), Nepos (1440), and Leşu (1696);
- the 18th c. phase: Romuli (1750), Parva (1839), Poienile Ilvei (1760-1762), Măgura Ilvei (1808), Ilva Mare (1552), and Şanţ (1839).

No settlements appeared in the documents of the 19th century.

- the 20th c. phase: Şesuri-Spermezeu Vale (1956), Hălmăsău (1956), Lunca Borlesei (1956), Agrieşel (1909), Răcăteşu (1956), Molişet (1956), Lunca Sătească (1956), Şendroaia (?), Cireaşi (1956), Oarzina (1956), Fiad (1954), Dealu Ştefăniţei (1956), Telcişor (1956), Gersa I (1954), Gersa II (1956), Poderei (1956), Valea Borcutului (1956), Cormaia (1956), Anieş (1954), Valea Vinului (1909), Valea Mare (1909), Lunca Leşului (1956), Arşiţa (1909), Ivăneasa (1956), and Lunca Ilvei (1954).

The documentary mentioning of the settlements of this region and population' s translation and saltation movements, characteristic of its asymmetrical swarming in the appearance of these settlements, facilitated for us the creation of a genetic model of the Land of Năsăud which we rendered in the figure below (figure 1).

Systematisation and remodelling in the case of the settlement nuclei facilitated town and village consolidation and economic development for most of the settlements in this region (Mureşianu, 2000, p. 217). The development of Năsăud town at a totally different level took place after the Military Border District disappeared and these settlements increased both spatially and demographically. According to the economic and demographic criteria, the polarising centres of the region are Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Zagra, and Ilva Mică. Thus, the Land of Năsăud is a plurinodal region where Năsăud is a rank I polarising centre.

Final Arguments and Conclusions

The strengths of the Land of Năsăud have been the following: balanced geomorphological space, rich and quality hydrographical resources, exploited and exploitable rich mineral water resources, large pastures and hayfields, settlement

continuity, ethnographical unity, distinct mental space, high intraregional communication facilities as a result of short distance between settlements, presence of a strong polarising centre, Năsăud, as compared to any of the other settlements of this region, maintenance of a distinct profile of Năsăud town from the educational perspective.

Natural features consisted of favourability that conditioned settlement, diversification of settlements, and their features characterised by originality. The landforms had a determinant role in locating settlements. The other factors were only secondary in terms of imposed restrictions. The *role of landforms* was a double one: (1) slope exposition ('face', 'back') imposed restrictive or favourable conditions for plant cultivation, but predominantly favourable for animal breeding; (2) as shelter during hard times in the history of this region; *climate* favoured practising and developing economic activities (such as sheep breeding); *the hydrographical network* completed the water supply function with the communication one (the Someşul Mare Corridor,the valleys of its tributaries); *vegetation* had the following dominant features: rich forests, pastures and hayfields favoured the appearance and development of wood exploitation for building households, as well as it was used for heating and for selling, also encouraging seasonal movement in sheep breeding; underground resources were dominated by mineral waters and by those favouring mining. Thus, in this region, the functionality of climate, water resources, of vegetation, fauna, and of soils, of the underground resources oriented itself according to the features of landforms, and therefore it was subordinated to these.

Each of the geographical space components in the Land of Năsăud, having a role in humanising this territory and in the birth and consolidation of its mental space, was a significant factor for the permanentisation of the people in this region.

This region developed and individualised as a "land", first of all, by offering a space with certain habitat potential, while its gravitation centre was the Someşul Mare Corridor. The natural factors, constituted in the support base for the demographical and habitat component (for the action and interaction factor) concurred constructively to making permanent settlements and to individualising a community characterised by a an original and strong mentality, determined as well by the above-mentioned favourable factors, for the functionality of this regional system at the social and economic level.

Political, social, and economic changes determined reorienting through adjustment of the material and spiritual fluxes of the Land of Năsăud, making it an original one, starting from physical-geographical conditions that recommend it as a „slope land".

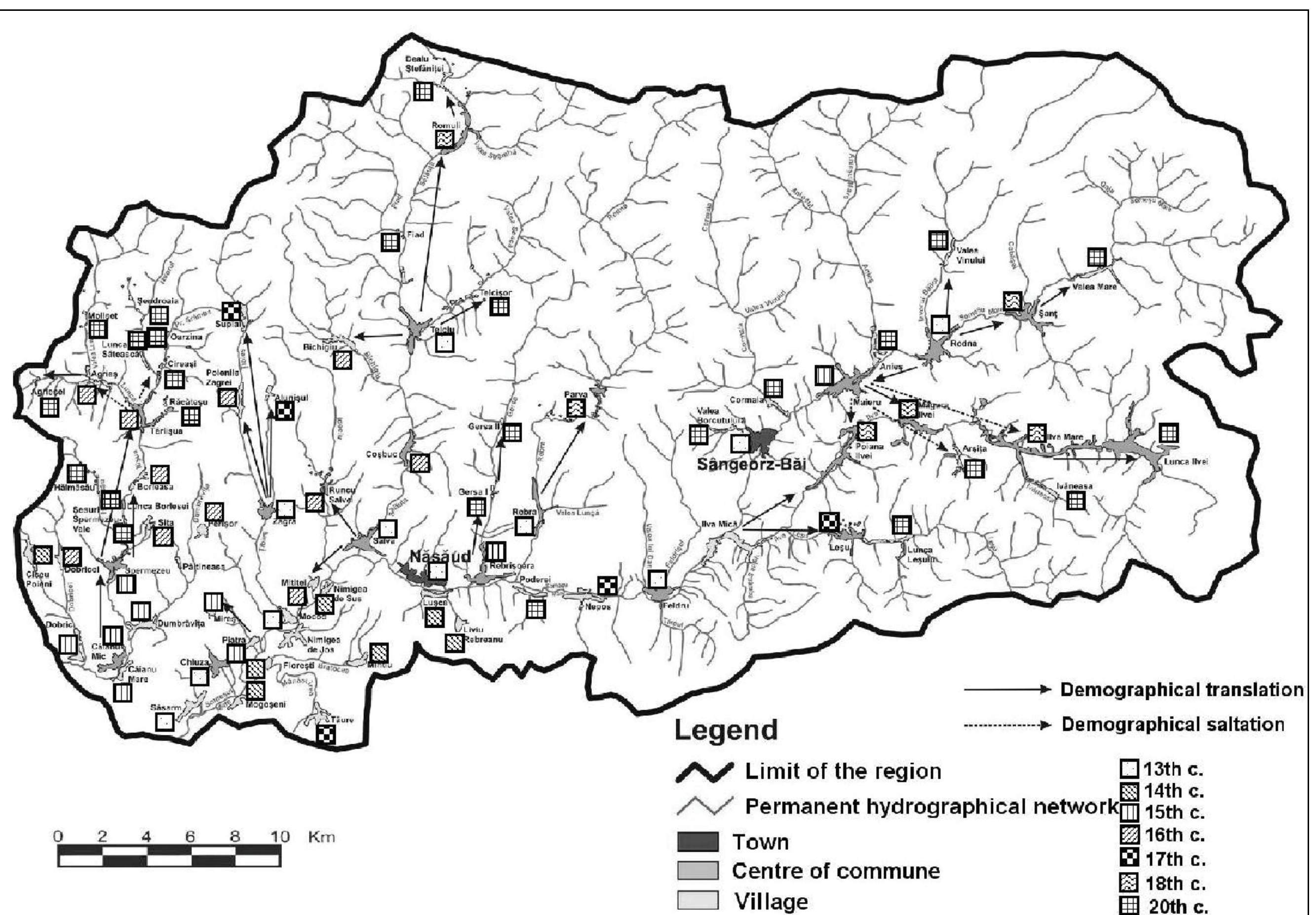

Fig. 1. Asymmetric population swarming. Genetic model of the Land of Năsăud

Biogeographical potential

Vegetation, mainly *the woods*, had an important role for at least two reasons: (1) for its role as a shelter and (2) for wood exploitation and processing. The woods was a strategic place, in parallel with wood exploitation for building households and for heating them, but it was also an important income source. This was also true at present. Wood exploitation and other important resources ensured a proper basis for the development of characteristic architecture and objects in the peasant's household. The river basins of the Anieş, of the Rebra, and of the Cormaia, were still very important for wood exploitation.

Vegetation regionalisation of the Land of Năsăud

This region included two micro-regions:

- *A micro-region with pastures and cultures where there had been woods before, that was woods with Quercus sessiliflora, and with small areas with woods of Quercus sessiliflora and of Fagus silvatica*. This micro-region was in the south-western part of the Land of Năsăud, including the south of the Ciceu Hills and of the Năsăud Hills;

- *A micro-region with pastures in place of the woods with Fagus silvatica, Picea excelsa, etc*. This area hosted small compact *Fagus silvatica* woods. This micro-region overlaped the Ţibleş Mountains, partially the Bârgău Mountains, and most of the Suplai, and of the Năsăud Hills.

The fauna, as a favourable factor for anthropisation, was less representative as its role was not significant in settling the region or in framing a characteristic life style. Still, inhabitants knew the advantages of hunting for food and commerce with fur.

Soil regionalisation of the Land of Năsăud

Soil regionalisation of the Land of Năsăud highlighted the same pattern as in the case of vegetation.

Underground resources and anthropisation of the "land". Mining development

The underground resources (minerals, mineral waters) more than the soil ones were a favourable premise for the development of the first polarising centre of the region: Rodna. Afterwards, Năsăud became the main centre as a result of its strategic position at a convergence spot of all fluxes during the Military District Border period.

Mining was important for the social and economic development of Rodna, as well as of the settlements in its proximity, foreigners' immigration being proof of its statute. We analysed mining in detail in the chapter dedicated to the economy of the region.

4. Geodemographical coordinates of the Land of Năsăud

Population's settling the region – historical and geodemographical coordinates

In order to show how old the settling of the "land" was we took into account archaeological proof and historical documents. The settling of the territory was old: *5,000 years ago*, according to the discoveries in Rebrişoara and in Nepos. *Neolithic pottery* discovered nearby Năsăud, at the place „Pe Lac", was a proof that this region was inhabited. During the Roman period, the border of the Roman Empire was on the line of the following settlements: Căşeiu (Cluj county) – Ilişua – Spermezeu – Zagra – Năsăud – Livezile – Orheiu Bistriței – Monor (Bistrița-Năsăud county) – Brâncovineşti (Mureş county), proving that part of the Land of Năsăud remained outside the empire, belonging to the free Dacians. Later on, in "Anonymus's Chronicle" Gelu's kingdom included a large part of the area of Bistrița-Năsăud county.

Population's dynamics reflected in numerical evolution, natural growth rates and territorial mobility

Maintaining a high demographical level

In 2005, Năsăud and Sângeorz-Băi had over 10,000 inhabitants (Năsăud had the largest number of inhabitants: 10,953). The largest communes (between 6,000 and 8,000 inhabitants) are in the north-west (Maieru and Rodna). Another group of large communes (4,001-6,000 inhabitants) lie in the south-west: Spermezeu, Căianu Mic, and Nimigea. Most of these communes (12) have between 2,000 and 4,000 inhabitants, most of these lying in the east and south-east of the Land of Năsăud. The smallest communes in the region are Coşbuc, Romuli, Runcu Salvei, and Poiana Ilvei (under 2,000 inhabitants).

People's numeric evolution and age structure between 1966 and 2002 correlated to people's dynamics

We started from the premise that the Land of Năsăud is characterised by a trend similar to the one characteristic of whole Romania after 1990: population ageing and a high degree of demographical dependency. Moreover, for the previous period (1950-1989) the region and Romania had similar features from a demographical point of view as the social and economic system underwent the same changes (forced increase of population and the appearance of unbalances between sexes, triggered by the economic profile of the polarising urban centre, as well as economically determined mobility from the rural to the urban area, with impact on people's age structure).

Birth Rate, Death Rate, and Natural Growth Rate

Despite having a *descendent trend between* 1992 and 2002, birth rate in the Land of Năsăud was higher to the one of the county. In this region, birth rate decrease was caused on one hand by *population decrease* with 5,099 persons (-4.28%; at the same time birth decrease led to population decrease, in a vicious

circle), and, and, on the other hand, by *birth number decrease* with 704 persons (-34.1%).

We noticed *a trend of death rate increase* both in the region and in the county. If for the county this increase was 0.8‰, in the Land of Năsăud the increase was of 1.1‰. The increase in the number of deaths in 2002, in comparison to the one in 1992, from 1,100 to 1,175 deaths (+6.8%) was relevant. A comparative analysis of death rates pointed out that in this region it had lower values both in 1992 and 2002 than those of the death rates in the whole county. In the Land of Năsăud, *natural growth rate was higher than that of the county* due to higher birth rates and lower death rates.

During 2000-2002, birth rates were higher in the majority of the settlements at the east of Năsăud town in comparison with those at the west, where Salva and Chiuza had even lower rates (less than 10‰). During this period, birth rates pointed out three areas: *a south-eastern, an eastern, and a northern one* with the highest values in the region. A central area was characterised by lowest death rates (only Rebrişoara commune interrupted this continuity) and *a south-eastern and eastern one* had average (for the Land of Năsăud) death rates. According to natural growth rates in the same period, we divided the region in *a western area* with negative rates in the case of four communes (in the south-west) and positive rates that did not exceed 5‰. *The eastern area* had positive natural growth rates in most of the communes as well as in Sângeorz-Băi town, with a maximum rate in Parva commune (11.6‰).

In 2005, the regionalisation of the Land of Năsăud according to birth rates highlighted *an area in the northern and eastern part*, with high values of this indicator. The population of Sângeorz-Băi and of Lunca Ilvei commune was in the birth rate top. In *the centre of the region* there was another area, but with lower birth rates, varying between 10.01 and 12‰, and in *the west and south-west* birth rates were the lowest in the region (from 6.6 to 8‰) (in Spermezeu, Nimigea, and in Târlişua). Death rates underlined again *the contrast between the western and eastern areas of the Land of Năsăud* (the west was characterised by high death rates, exceeding 10‰ and 15‰ in Zagra, Salva, and Nimigea. At the same time, in the eastern area of the region, where death rates were lower than in the west, birth rates were higher in most of the administrative units).

Making a comparison between the natural growth rates in 2000-2002 and the ones in 2005, we noticed that where the values were positive in 2000-2002, negative values (e.g. Spermezeu, Târlişua, Zagra, Năsăud, etc.) or lower positive values (e.g. Parva, Rebra, Măgura Ilvei, Leşu, Maieru, Rodna, etc.) appeared in 2005 for some administrative units. The regionalisation of the natural growth rate in 2005 drew our attention to *four distinct areas: a western one,* where the values of this indicator were very low*, a central one,* with values between -4.99 and 0‰, and *two areas with positive natural growth in the east.* The highest values of the natural growth in the region (over 5‰) were characteristic of Sângeorz-Băi town and of Parva and Rebra communes.

Immigration, Emigration, and Net Migration Rate

According to the 2000-2002 data, *the highest degree of attractiveness as reflected by the immigration rate* (over 10‰ but not more than 15‰) was characteristic of *Năsăud and of two communes in its proximity, Nimigea and Chiuza*,

Ilva Mare in the east of the region being in the same class. We have identified three compact areas where the values of the immigrants varied between 5.01 and 10.00‰. These were in *the eastern* (Rodna, Şanţ, and Lunca Ilvei), *central-eastern* (Rebrişoara, Rebra, and Coşbuc) and *western parts* (Căianu Mic, Spermezeu, and Târlişua) *of the region*.

Most of the administrative units in the central part of the regional system were in the first category, with the lowest immigration intensity varying from 3 to 5‰. From the west to the east, these were Zagra, Salva, Telciu, Feldru, Parva, Maieru, Măgura Ilvei, and Leşu.

A regionalisation of the Land of Năsăud that "said" more about the social and economic development of the settlements, about the human and community development opportunities, was the emigration rate according to the 2000-2002 data. The number of classes itself was higher (in the one with the highest value we found only Parva commune, with 21.5‰; this commune was also not attractive as we concluded after analysing the immigrants number, mentioned above). The data taken into account for migration did not include external migration except where mentioned otherwise. In the first class, *the lowest number of the departed,* during 2000-2002, the following communes were included: Maieru, Rodna, and Şanţ, and thus a compact area appeared in the east of the region, an area having similar social and economic features (big communes according to the number of inhabitants, having developed economic functions, with public institutions with a polarising role, such as schools, especially in the case of Rodna). In the same class with low intensity of those departed was Feldru commune, having similar attributes to those in the eastern area of the Land of Năsăud.

But, in 2000-2002, half of the communes in the region (11 and Sângeorz-Băi town) had emigration rates varying from 10.01 to 15‰. Except for Parva commune, whose case we have already mentioned, *the central and western parts of the region had high emigration rates* (between 15.01 and 20‰): Năsăud, Rebrişoara, Rebra, Coşbuc, Zagra, Târlişua, and Ilva Mare in the east of the region.

Causes of these territorial mobility rates were diverse, characteristic of each administrative unit: Năsăud and Rebrişoara were more dynamic from an economic perspective. One recognised Feldru as the commune with massive emigration for abroad after 1990, and then the emigration rates decreased while, at present, they are low, and other communes have started to be more mobile. People left in order to have a better life abroad and because they did not have enough jobs in their communities so that they could have lived well on a long term. In Feldru commune, in 2003, emigration rate was 28.5‰ (Mureşan, 2003, p. 25). Out of the departed ones (including external emigration/emigration for abroad), 1780 were men and only 454 were women. This gender unbalanced situation was true for each country where these people were immigrants (1,550 men and 389 women left for Spain, 160 men and 40 women left for Ireland, 40 men and 10 women left for Austria, 20 men and 15 women left for France and Italy and 10 men left for the USA – Mureşan, 2003, p. 25). According to the information collected with a questionnaire (Mureşan, 2003, pp. 84-89) by the mayoralty, when questioned about the father's job, children said that in their community, their fathers worked mainly

for the local private business, for the state-owned sector, and in agriculture, while working abroad was the main activity for most men in Feldru commune (Mureşan 2003, pp. 87-88). The question about the father's age revealed another significant issue: most of them were between 31 and 60 years old, and from those that were under 40, most worked abroad, in the private sector or in agriculture, while those over 45 worked in the state-owned sector (Mureşan, 2003, p. 89).

Another case was that of Târlişua commune. Târlişua commune is a mountainous one, and many people „descended with their residence" either downstream the Ilişua Valley or went further to towns like Beclean, Dej, and to Cluj-Napoca city.

The regionalisation of the Land of Năsăud according to the values of the *net migration rate* was significant for the region's demographic processes. The only communes where the net migration rate was positive in 2002 were Nimigea, Rodna, and Şanţ. Negative net migrations rates, but with values that go down to -4.99‰, were characteristic of Năsăud town and Chiuza, Feldru, Maieru, and Ilva Mare communes. A compact area appeared in the east of the region, including communes with a net migration rate varying from -4.99 to 4.17‰ (Maieru, Rodna, Şanţ, and Ilva Mare). If we enlarge the interval down to -9.99‰, then one notices that *the entire eastern part of the region formed a single class.* It is the case of Feldru commune, of all those on the Ilva and on the Leşu Valleys and of those on the superior line of the Someşul Mare, together with Sângeorz-Băi town.

Comparing the region's two towns, Năsăud despite having a negative net migration rate (-1,3‰), was less affected than Sângeorz-Băi (-5,8‰). Ten communes (Spermezeu, Căianu Mic, Salva, Telciu, Romuli, Rebrişoara, Ilva Mică, Măgura Ilvei, Leşu, and Lunca Ilvei) and Sângeorz-Băi town have a net migration rate varying from -9.99 to -5‰. Parva (-18.5‰) and Rebra, Coşbuc, Zagra, and Târlişua are the most affected by migration, having the net migration rate between -14.99 and -10‰. The Land of Năsăud was characterised by a *negative net migration rate with higher values than that for the Bistriţa-Năsăud County both for 1992 and for 2002* (Ilovan, Buciură, 2006, p. 26).

People's repartition

In 2002, the rural population of the region was 20.4% of the total population of the county and 44.55% of the rural area of the county. Urban population of the region was 6.66% of the county population and 18.4% of the urban one. The population in the Land of Năsăud was 35.08% of the county's.

The surface of the Land of Năsăud is 2,603.74 km^2 and population density was, in 2002, 41.98 inhabitants/km^2, lower than the population density in the county (58.19 loc./km^2).

Geodemographical structures

Demographical structures highlighted the dynamics of the geodemographical processes, but the most important ones for individualising the Land of Năsăud from the human resources perspective were the ethnic and religious structures. These were in close connection with the historical evolution of this region.

5. Coordinates of the urban and rural areas in the Land of Năsăud

Bistrița-Năsăud county, according to administrative organisation on January, 1rst, 2005, had a surface of 5355 km^2, 4 towns (out of which one is a municipium: Bistrița), 58 communes, and 235 villages. Out of these, the Land of Năsăud included, according to the administrative organisation at **30.06.2005 – Năsăud town**: Năsăud, Liviu Rebreanu, Luşca; **Sângeorz-Băi town**: Sângeorz-Băi, Cormaia, Valea Borcutului; **Căianu Mic**: Căianu Mic, Căianu Mare, Ciceu-Poieni, Dobric, Dobricel, Dumbrăvița; **Chiuza**: Chiuza, Mireş, Piatra, Săsarm; **Coşbuc**: Coşbuc; **Feldru**: Feldru, Nepos; **Ilva Mare**: Ilva Mare, Ivăneasa; **Ilva Mică**: Ilva Mică; **Leşu**: Leşu, Lunca Leşului; **Lunca Ilvei**: Lunca Ilvei; **Măgura Ilvei**: Măgura Ilvei, Arşița; **Maieru**: Maieru, Anieş; **Nimigea**: Nimigea de Jos, Floreşti, Mintiu, Mititei, Mocod, Mogoşeni, Nimigea de Sus, Tăure; **Parva**: Parva; **Poiana Ilvei**: Poiana Ilvei; **Rebra**: Rebra; **Rebrişoara**: Rebrişoara, Gersa I, Gersa II, Poderei; **Rodna**: Rodna, Valea Vinului; **Romuli**: Romuli, Dealu Ştefăniței; **Runcu Salvei**: Runcu Salvei; **Salva**: Salva; **Spermezeu**: Spermezeu, Hălmăsău, Lunca Borlesei, Păltineasa, Şesuri Spermezeu-Vale, Sita; **Şanț**: Şanț, Valea Mare; **Târlişua**: Târlişua, Agrieş, Agrieşel, Borleasa, Cireaşi, Lunca Sătească, Molişet, Oarzina, Răcăteşu, Şendroaia; **Telciu**: Telciu, Bichigiu, Fiad, Telcişor; **Zagra**: Zagra, Alunişul, Perişor, Poienile Zagrei, Suplai.

Thus, the Land of Năsăud had two towns (Năsăud and Sângeorz-Băi) and 24 communes, including 71 villages. 8 communes had one village, another 8 had 2 villages, 4 had 4 villages, one commune had five villages and 3 communes had 8 and more villages. Dealul Ştefăniței village in Romuli commune was the most northern settlement of the entire country (47˚37' northern latitude), and Valea Mare, Şanț commune was the most eastern settlement of the county (46˚47' northern latitude).

The region included five of the most important settlements of the county: Năsăud (331 m average altitude), Sângeorz-Băi (430 m), Rodna (524 m), Telciu (391 m), and Ilva Mică (410 m) (along with Bistrița, Beclean, Prundu Bârgăului, Teaca, and Lechința from the other areas of the county).

Demographical size of the urban and rural settlements

Although the classification of the villages in the region underwent no significant changes, population decreased in most of these settlements between the last two censes (in 76% of the settlements). Only in the population of the following villages increased its number: Cormaia, Valea Borcutului, Dobric, Chiuza, Feldru, Ilva Mare, Anieş, Poiana Ilvei, Nimigea de Jos, Floreşti, Mintiu, Rebra, Lunca Borlesei, Şanț, Valea Mare, Poienile Zagrei, and others where population was stationary as in Liviu Rebreanu, Valea Vinului, and in Ivăneasa.

6. Economic coordinates of the Land of Năsăud

This chapter included the economic coordinates of the region which we analysed both in detail and synthetically: *Features characteristic of agriculture; Features characteristic of industry; Features characteristic of the tertiary sector reflected in tourism development potential; Features characteristic of the economy in the Land of Năsăud. Synthesis elements; Technical infrastructure of the territory; Landmarks of the features characteristic of the region.*

Features characteristic of agriculture

From an economic perspective we identified *two micro-regions for the Land of Năsăud:*

- *the area for animal breeding using mountainous pastures* (from the Țibleş and the Rodna Mountains to the limit of the following settlements, including them as well: Suplai, Salva, Rebrişoara, and to the Ilve – including them as well – the Bârgău Mountains).

- *the area for animal breeding for meet and milk, fruit tree cultivation* being another important activity (the south-western and southern parts of the region, up to Rebrişoara).

At the central level, they considered that one needed a policy for getting out of impasse. At the same time, one should have encouraged ecological methods use. Cultivation of plants was secondary.

Animal breeding

In people's households, the dominant component was animal breeding. In 2002, cattle breeding was best represented by mountainous communes: Târlişua and Telciu. There were areas for cattle breeding, with more than 1,500 animals, in the western and in the south-eastern parts (in the communes on the Ilva Valley), and a central area with average values (between 1,000 and 1,500).

Features characteristic of industry

Wood resources and wood industry in the Land of Năsăud

We discussed the role of the wood resources for individualising the Land of Năsăud as well as past and present management from the perspective of sustainable development of this regional system. The role of wood resources was in the process of framing, individualising, and consolidating the Land of Năsăud.

Mining industry

In Romania, after 1990, economic transition and industrial restructuring had different impact on different social and economic systems. Romanian industry had undergone serious decline, a similar evolution being characteristic of the North-West Development Region of Romania and this led to the diminishing of the labour force to a half or to even more.

The typology of the problem-regions in Romania included the disadvantaged areas declared in 1998 for the first time. They were characteristic of regional industry in the north-west of Romania, and one of them was Rodna. This area had an important role in the region and we analysed its social and economic features in detail.

Coordinates for the sustainable development of the Land of Năsăud

Tourism was a direction for the development of the Land of Năsăud. Some of the possible development directions were the following:

- *mountainous tourism* (walks in the mountains, winter sports);
- *cultural tourism*, polarised by the main urban centres and original rural civilisation and culture areas;
- *rural tourism* – to focus also on the development of agro-tourism. Both internal and external tourists would encourage rural tourism, as well as legislative and private initiatives after 1990. Nevertheless, at present, rural tourism was a chaotic one;
- *cure tourism*: Sângeorz-Băi, Valea Vinului, Poiana Ilvei, and Anieş. Other tourism types with potential were: *religious tourism* at Salva, Parva, Poiana Ilvei; *extreme and adventure tourism*: motocross, alpinism, mountain-bike, etc.; *speoturism*; *piscicultural tourism* on the Someşul Mare river and on its tributaries; *scientific tourism* including the educative and didactic components; *transit tourism* by offering accommodation in motels and camps; creation of thematic touristic circuits, as a circuit of the memorial houses would be a successful one; *tourism for reunions and congresses* (the last one had smaller chances because of the long distance to a city or to an airport).

Economic features of the Land of Năsăud - Synthesis

We realised the analysis of the social and economic profile characteristic of the Land of Năsăud while taking into account the main features of the labour force in the region, according to the data of the 2002 census (including: regionalising active population according to activities of the national economy; the importance of diverse economic activities to the inhabitants of the region; the main features of the urban and rural communities from an economic point of view), as well as the main features of the active economic agents in the regional economy, according to statistical data as of December 2006. In this context, we focused on intraregional disparities as resulted from:

- interpreting the significance of the average number of employees, focusing on the percentage of active economic agents in the economy of the Land of Năsăud, on size classes, taking into account the average number of employees and their percentage in the economy of the whole region, on activities in the national economy;
- interpreting statistical data as business figures, focusing on the percentage of the business figure, on branches of the national economy, out of the total business figure in the Land of Năsăud and the top five of the active economic agents in the urban area of the region;
- analysing the importance of diverse economic fields for the regional economy (agriculture, hunting, and forestry; fishing and pisciculture; mining

industry; products of the processing industry; electric and thermal energy, gas, and water; constructions; wholesale and retail commerce, repairment of cars, motorcycles, personal and household goods; hotels and restaurants; transport, depositing, and communication; financial mediatings; real estate transactions, renting and services mainly for factories; education; health and social assistance; other activities of collective, social, and personal services).

Main features of the labour force in the Land of Năsăud - 2002

According to the main features of the labour force in the Land of Năsăud (taking into account the active population's structure on activities of the national economy at the 2002 census), we underlined the urban-rural disparities, as well as the disparities within the rural area, from the intraregional development perspective.

Starting from *the percentage of the active population in the three activity sectors* (figure 2), Năsăud town was a polarising centre for the population occupied in the tertiary and industrial sectors, followed by Sângeorz-Băi which, from this point of view, determined a certain contrast as for this town the percentage of the population occupied in agriculture was similar to the one of those occupied in the tertiary sector in Năsăud. Thus, for these towns, the tertiary and the primary sectors were best represented (the tertiary one in Năsăud and the primary one in Sângeorz-Băi). The active population's occupational structure in Sângeorz-Băi town was similar to those of Rodna and Maieru communes in its neighbourhood, while, the entire "land", was mainly agricultural according to this criterion. The Târlişua, Zagra, and Spermezeu communes, grouped in the western part of the region, were relevant examples in this context.

In most of the communes, *the secondary sector* was as well represented as *the tertiary one*, while the growth of the tertiary sector meant, in most of the cases, an increase of the number of employees in commercial activities. At the same time, the number of those occupied in education and public administration increased the percentage of those active in the tertiary sector.

The active population in the Land of Năsăud was 58,179 persons, most of which came from the rural area, 47,601 (81.82%) and 10,578 (18.18%) from the urban one. According to the active population's percentage on national economy activities, at the regional level, we concluded that the region was a rural one, dominated by agricultural activities. At the same time, the active population's structure underlined the little importance that industry had for occupying the regional labour force (those in the processing industry had under 10%), while other activity fields having certain relevance to the regional economy structure (accounting for more than 3%) were only the commercial ones, constructions, and education. The urban area was dominated by the labour force occupied in agriculture (over a third), the industrial activities being significant for over 20% of the economic active inhabitants, being followed by economic activities identical to the those that were relevant for the entire region: commerce, education, and constructions. Beside the ones mentioned before, for the rural area of the region, forestry and wood exploitation appeared as a plus, but still, agriculture was the defining activity for all rural communities. Below we rendered in a decreasing order the activity fields that were significant for the regional labour force:

- in the Land of Năsăud, the active population's structure, in a decreasing order of the percentage in activities of the national economy, was the following: agriculture – 63.7%; processing industry – 9.26%; wholesale and retail commerce, repairment of cars and goods – 3.56%; constructions – 3.37%; education – 3.16%; public administration – 2.29%; transport and depositing – 2.11%; forestry, wood exploitation and hunting – 1.93%; mining industry – 1.84%; health and social assistance – 1.69%; other activities of collective services – 0.92%; hotels and restaurants – 0.69%; post offices and telecommunications – 0.56%; electric and thermal energy, gas and water – 0.53%; real estate transactions, renting, for mediating services – 0.26%; finance, banking and insurance services – 0.25%; activities of the personnel employed in households – 0.22%; fishing and pisciculture – 0.02%. 0.67% did not declare their activity. Unemployed people looking for their first job accounted for 2.97% of the total active population of the region;

- in the urban of the Land of Năsăud, the active population had the following structure: agriculture – 36.12%; processing industry – 20.64%; wholesale and retail commerce, repairment of cars and goods – 7.72%; education – 5.61%; constructions – 5.42%; transport and depositing – 4.49%; public administration – 3.82%; hotels and restaurants – 2.49%; transport and depositing – 1.90%; other activities of collective services – 1.82%; electric and thermal energy, gas and water – 1.16%; post offices and telecommunications – 0.95%; forestry, wood exploitation and hunting – 0.86%; finance, banking and insurance services – 0.78%; real estate transactions, renting, mediating services – 0.62%; mining industry – 0.49%; activities of the personnel employed in households – 0.38%, and fishing and pisciculture – 0.02%. Activity was not declared by 0.56%, and 4.15% of the active population of the two urban settlements of the region accounted for the unemployed looking for their first job;

- in the rural area of the Land of Năsăud, the structure of the active population was the following: agriculture – 69.83%; processing industry – 6.73%; constructions – 2.91%; wholesale and retail commerce, repairment of cars and goods – 2.64%; education – 2.61%; forestry, wood exploitation and hunting – 2.17%; transport and depositing – 2.15%; mining industry – 2.14%; public administration – 1.95%; health and social assistance – 1.07%; other activities of collective services – 0.72%; post offices and telecommunications – 0.48%; electric and thermal energy, gas and water – 0.39%; hotels and restaurants – 0.29%; activities of the personnel employed in households – 0.18%; real estate transactions, renting, mediating services – 0.17%; finance, banking and insurance services – 0.13%; fishing and pisciculture – 0.03%. 2.71% of the active population in the rural accounted for the unemployed looking for their first job, and 0.7% did not declare their activity.

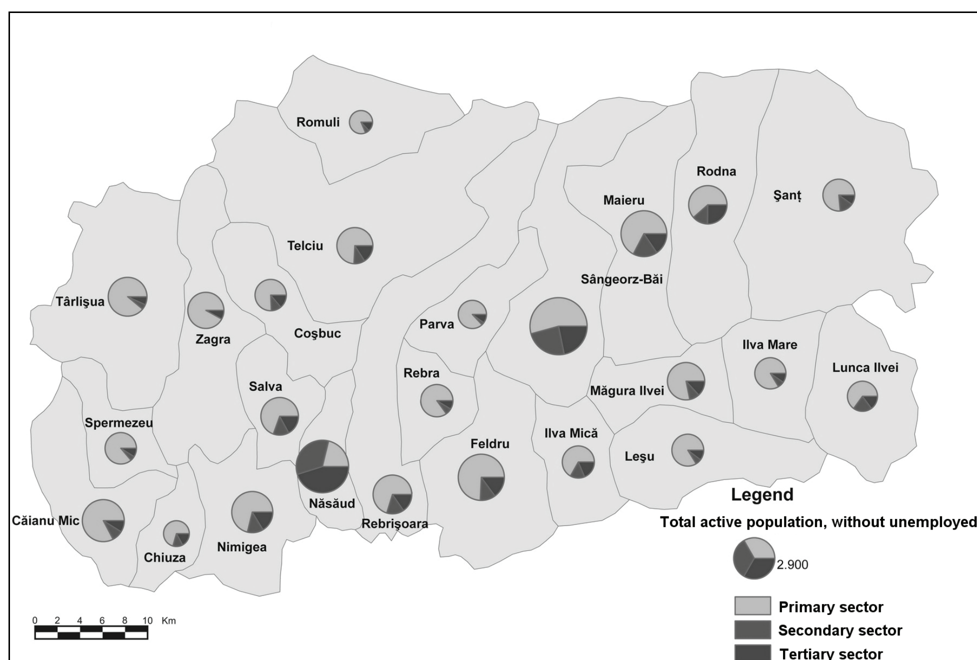

Fig. 2. The Land of Năsăud. Active population's occupational structure in 2002

According to the data of the 2002 census, *most affected communities by the unemployed (unemployed looking for their first job)* were Rodna and Telciu (from 6.01 to 10%), followed by Năsăud, Parva, Maieru, and Ilva Mică. Taking into account this criterion, this region was characterised by values from 0.72 to 3% for most of its administrative units.

Regioning active population on activities of the national economy – 2002

Regioning the active population *occupied in agriculture at the 2002 census offered us the opportunity to identify several areas.* This indicator was relevant in order to get a grasp of the economic life characteristic of the settlements in the rural area, as most of the active population in agriculture involved into this field in their home community. The western area of the Land of Năsăud (Căianu Mic, Spermezeu, Târlişua, and Zagra) accounted for over 80% of the active population. Only Rebra commune, in the centre of the region, accounted for a percentage in the same value class.

Another compact area made of three communes – Măgura Ilvei, Ilva Mare, and Leşu – accounted for 70-80% of the active population occupied in agriculture. Values in this interval characterised the agricultural population in the following communes: Romuli, Parva, and Feldru (the last two ones neighbouring each other).

The highest number of communes was characteristic of the 60-70% interval accounting for agricultural population out of the total active one. Three of them formed a compact area: Chiuza, Nimigea, and Salva, then Telciu and Rebrişoara, and Ilva Mică and Şanţ. Sângeorz-Băi town, together with Maieru and Lunca Ilvei, was

in the 50-60% interval of the agricultural population out of the active one, while Rodna commune and Năsăud had the lowest values according to this criterion and thus they were more representative for the urbanising degree of this territorial unit.

Forestry, wood exploitation and hunting accounted for the features characteristic of the occupational structure of the active population in the eastern part of the Land of Năsăud: Şanţ, Rodna, Maieru, Lunca Ilvei, and Leşu, as well as for the central-northern part of the region, meaning Telciu and Romuli communes, with mountainous features of settlement and of resources. We noticed that in all communes and in the two towns of the region, there was active labour force in this field, but not reaching 2% of the total active population.

A significant percentage of the population occupied in the *mining industry* was characteristic only to Rodna and Maieru communes. The other administrative units did not exceed the 5% threshold.

The processing industry was well represented by the active population of Năsăud town. Regioning population according to the percentage of those occupied in this economic branch was easy as we identified a western area up to 5% of the active population (Căianu Mic, Spermezeu, Târlişua, and Zagra) and an eastern one (Măgura Ilvei and Ilva Mare) accounting for values in the same interval. We noticed two areas where those occupied in the processing industry accounted for values from 5.01 to 10% out of the active population: a western-central one, formed of five communes in the neighbourhood of Năsăud (Chiuza, Nimigea, Salva, Coşbuc, and Telciu) and a south-eastern-central one (Feldru, Ilva Mică, and Leşu).

Taking into account the percentage of the population occupied *in commerce*, the most active ones were Năsăud and Rodna (the latter was stronger than Sângeorz-Băi that infirmed its urban character according to this criterion). Beside Rodna, all the other communes accounted for percentages in the two value intervals of the active population in the inferior part of the hierarchy, in this activity. We identified two areas where communes accounted for values up to 3% of the active population occupied in commerce: a western area, formed of Căianu Mic, Spermezeu, Târlişua, Zagra, and Nimigea, and a southern and south-eastern-central area formed of Parva, Rebra, Feldru, Ilva Mică, Leşu, Măgura Ilvei, Ilva Mare, and Şanţ (this last one in the eastern part of the region). The central area of the region was on a superior part of the hierarchy characteristic of the percentage of population occupied in commerce and was formed by Salva, Coşbuc, Telciu, Rebrişoara, Sângeorz-Băi, and Maieru.

The percentage of population occupied *in education* was relevant in the case of Năsăud, well known as a polarising centre from the educational point of view for the present Land of Năsăud, and, in the past, for the entire county and, especially for the population in the Romanian Military Border District II (1764-1851). Except for several administrative units (communes where the population occupied in education did not exceed 2% of the active population: Târlişua, Spermezeu, Coşbuc, Romuli, and Rebra), all the other in the Land of Năsăud accounted for a percentage of population occupied in this field from 2.01 to 4%.

The importance of the diverse economic activities for the inhabitants of the region

We present the importance of the diverse economic activities for the inhabitants of the region, including towns and communes, in a decreasing order of the active population's percentage for the respective branch:

- *Agriculture*: Zagra (89.15%); Târlişua (87.43%); Spermezeu (85.15%); Rebra; Căianu Mic; Ilva Mare; Leşu; Romuli; Parva; Coşbuc; Feldru; Măgura Ilvei; Nimigea; Rebrişoara; Chiuza; Salva; Şanţ; Ilva Mică; Telciu; Lunca Ilvei; Maieru; Sângeorz-Băi; Rodna (31.80%), and Năsăud (18.58%);

- *Forestry, wood exploitation, and hunting economy*: Telciu (7.55%); Parva (6.71%); Şanţ (6.7%); Lunca Ilvei; Maieru; Leşu; Romuli; Rodna; Ilva Mare; Ilva Mică; Coşbuc; Năsăud; Rebrişoara; Chiuza; Rebra; Sângeorz-Băi; Târlişua; Salva; Măgura Ilvei; Zagra; Spermezeu; Feldru; Nimigea (0.24%), and Căianu Mic (0.17%);

- *Fishing and pisciculture*: Telciu (0.38%); Romuli (0.11%); Năsăud (0.04%); Nimigea (0.03%), and Maieru (0.03%);

- *Mining industry*: Rodna (21.39%); Maieru (5.05%); Măgura Ilvei (4.47%); Şanţ; Ilva Mare; Sângeorz-Băi; Chiuza; Parva; Coşbuc; Năsăud; Ilva Mică; Feldru; Rebrişoara; Spermezeu; Nimigea; Lunca Ilvei; Romuli; Salva; Căianu Mic; Rebra (0.06%), and Telciu (0.04%);

- *Processing industry*: Năsăud (25.88%); Lunca Ilvei (16.27%); Sângeorz-Băi (16.09%); Şanţ; Rebrişoara; Maieru; Rodna; Salva; Ilva Mică; Chiuza; Feldru; Nimigea; Coşbuc; Telciu; Leşu; Ilva Mare; Căianu Mic; Rebra; Romuli; Măgura Ilvei; Parva; Târlişua; Spermezeu (1.26%), and Zagra (0.4%);

- *Electric and thermal energy, gas and water supply:* Năsăud (1.67%); Chiuza (1.58%); Maieru (1.51%); Rebrişoara; Sângeorz-Băi; Salva; Măgura Ilvei; Rodna; Feldru; Lunca Ilvei; Nimigea; Coşbuc; Căianu Mic; Telciu; Ilva Mare; Rebra; Ilva Mică; Zagra; Târlişua; Spermezeu (0.06%), and Şanţ (0.06%);

- *Constructions***:** Sângeorz-Băi (6.43%); Nimigea (5.23%); Măgura Ilvei (5.14%); Maieru; Ilva Mică; Năsăud; Căianu Mic; Coşbuc; Spermezeu; Telciu; Lunca Ilvei; Salva; Feldru; Târlişua; Chiuza; Rebra; Rodna; Ilva Mare; Şanţ; Rebrişoara; Romuli; Parva; Leşu (0.52%), and Zagra (0.4%);

- *Wholesale and retail commerce, repairment of cars and goods*: Năsăud (11.07%); Rodna (6.72%); Sângeorz-Băi (4.82%); Chiuza; Salva; Coşbuc; Rebrişoara; Lunca Ilvei; Telciu; Maieru; Nimigea; Feldru; Şanţ; Parva; Măgura Ilvei; Ilva Mică; Romuli; Căianu Mic; Leşu; Spermezeu; Ilva Mare; Rebra; Târlişua (0.89%), and Zagra (0.76%);

- *Hotels and restaurants*: Sângeorz-Băi (3.53%); Năsăud (1.28%); Rodna (0.99%); Ilva Mică; Telciu; Nimigea; Maieru; Parva; Salva; Leşu; Rebra; Rebrişoara; Lunca Ilvei; Spermezeu; Chiuza; Feldru; Zagra; Şanţ; Romuli; Căianu Mic, and Măgura Ilvei;

- *Transport and depositing*: Ilva Mică (7.2%); Coşbuc (4.71%); Romuli (4.62%); Feldru (3.93%); Salva (3.54%); Nimigea (3.05%); Măgura Ilvei (2.59%); Năsăud (2.48%); Lunca Ilvei; Telciu; Rebrişoara; Ilva Mare; Maieru; Rebra; Rodna; Sângeorz-Băi; Chiuza; Căianu Mic; Leşu; Zagra; Parva; Spermezeu; Târlişua, and Şanţ.

- *Post offices and telecommunications*: Chiuza (1.58%); Năsăud (1.38%); Nimigea (0.94%); Rodna; Spermezeu; Căianu Mic; Sângeorz-Băi; Ilva Mică; Rebrişoara; Ilva Mare; Lunca Ilvei; Telciu; Zagra; Maieru; Târlişua; Salva; Şanţ; Feldru; Leşu; Romuli; Coşbuc; Măgura Ilvei; Parva, and Rebra;

- *Finance, banks, and insurance activities*: Năsăud (1.36%); Ilva Mare (0.48%); Rodna (0.47%); Sângeorz-Băi; Rebrişoara; Chiuza; Salva; Coşbuc; Zagra; Lunca Ilvei; Telciu; Şanţ; Nimigea; Maieru; Spermezeu; Leşu; Ilva Mică; Măgura Ilvei; Târlişua; Căianu Mic, and Feldru;

- *Real estate transactions, renting, and mediating services*: Năsăud (1.06%); Chiuza (0.61%); Măgura Ilvei (0.54%); Rodna; Salva; Sângeorz-Băi; Nimigea; Rebra; Romuli; Rebrişoara; Maieru; Ilva Mare; Coşbuc; Ilva Mică; Căianu Mic; Lunca Ilvei; Şanţ; Feldru; Telciu, and Târlişua;

- *Public administration*: Năsăud (5.27%); Romuli (2.75%); Chiuza (2.72%); Salva (2.71%); Leşu; Rodna; Nimigea; Sângeorz-Băi; Măgura Ilvei; Şanţ; Lunca Ilvei; Rebrişoara; Coşbuc; Telciu; Ilva Mică; Parva; Maieru; Târlişua; Ilva Mare; Feldru; Zagra; Căianu Mic; Spermezeu, and Rebra;

- *Education*: Năsăud (8.14%); Maieru (3.89%); Rebrişoara (3.64%); Rodna (3.54%); Sângeorz-Băi (3.41%); Măgura Ilvei; Chiuza; Salva; Nimigea; Feldru; Leşu; Căianu Mic; Telciu; Parva; Ilva Mică; Lunca Ilvei; Zagra; Şanţ; Ilva Mare; Spermezeu; Coşbuc; Târlişua; Romuli, and Rebra;

- *Health and social insurance*: Năsăud (7.2%); Chiuza (2.89%); Sângeorz-Băi (2.14%); Nimigea; Rodna; Feldru; Salva; Rebrişoara; Telciu; Ilva Mică; Maieru; Parva; Măgura Ilvei; Lunca Ilvei; Căianu Mic; Ilva Mare; Leşu; Romuli; Zagra; Şanţ; Târlişua; Spermezeu; Coşbuc, and Rebra;

- *Other activities of collective services*: Rodna (3.03%); Năsăud (2.34%); Rebra (1.87%); Sângeorz-Băi; Salva; Ilva Mică; Ilva Mare; Rebrişoara; Târlişua; Maieru; Leşu; Nimigea; Chiuza; Căianu Mic; Lunca Ilvei; Parva; Zagra; Telciu; Măgura Ilvei; Spermezeu; Romuli; Coşbuc; Feldru, and Şanţ;

- *Activities of the personnel employed into households*: Maieru (0.66%); Sângeorz-Băi (0.64%); Feldru (0.38%); Parva; Leşu; Spermezeu; Şanţ; Rodna; Nimigea; Târlişua; Ilva Mare; Rebra; Romuli; Telciu; Măgura Ilvei; Salva; Năsăud; Rebrişoara, and Căianu Mic;

- *Undeclared activity*: Spermezeu (2.22%); Lunca Ilvei (1.72%); Telciu (1.59%); Zagra; Feldru; Năsăud; Maieru; Rebra; Târlişua; Nimigea; Leşu; Şanţ; Chiuza; Rodna; Ilva Mică; Măgura Ilvei; Romuli; Rebrişoara; Ilva Mare; Salva; Căianu Mic; Coşbuc; Sângeorz-Băi, and Parva;

- Unemployed: Rodna (9.82%); Telciu (8.18%); Năsăud (5.53%); Ilva Mică; Parva; Maieru; Şanţ; Sângeorz-Băi; Lunca Ilvei; Salva; Măgura Ilvei; Feldru; Chiuza; Zagra; Căianu Mic; Coşbuc; Leşu; Rebrişoara; Nimigea; Târlişua; Ilva Mare; Rebra; Romuli, and Spermezeu.

Features characteristic of the settlements in the Land of Năsăud

According to the three sectors of the national economy, the features characteristic of the national economy were the following:

- the primary sector dominated the economy of the region, and was a defining attribute also for the urban area of the Land of Năsăud (for the latter, Sângeorz-Băi was responsible for its agricultural attribute);

- the secondary sector was insignificant for the labour force of the region, only the average of the two towns accounting for more than a quarter of the labour force in the urban area;

- the tertiary sector was important for the main polarising centre;

- Năsăud town had a mixed character, combining services and industry;

- Sângeorz-Băi town had agricultural and industrial features, while the tertiary sector accounted for the lowest percentage.

Below, we gave a hierarchy of the percentages characteristic of the labour force of the region for the three activity sectors:

- the primary sector: the Land of Năsăud – 69.57%, rural area of the Land of Năsăud – 76.24%, urban area of the Land of Năsăud – 39.12%; Zagra (91.22%); Târlişua (89.02%); Parva (86.96%); Spermezeu; Rebra; Leşu; Ilva Mare; Căianu Mic; Romuli; Măgura Ilvei; Şanţ; Coşbuc; Feldru; Telciu; Nimigea; Chiuza; Rebrişoara; Salva; Maieru; Ilva Mică; Lunca Ilvei; Rodna (61.5%); Sângeorz-Băi (54.28%), and Năsăud (21.17%);

- the secondary sector: the Land of Năsăud – 13.55%, urban area of the Land of Năsăud – 28.4%, rural area of the Land of Năsăud – 10.3%; Năsăud (33.66%); Sângeorz-Băi (23.94%); Lunca Ilvei (20.2%); Maieru; Ilva Mică; Rebrişoara; Şanţ; Salva; Rodna; Nimigea; Chiuza; Feldru; Coşbuc; Telciu; Măgura Ilvei; Căianu Mic; Ilva Mare; Rebra; Leşu; Romuli; Spermezeu; Târlişua (4.21%); Parva (3.06%), and Zagra (0.91%);

- the tertiary sector: the Land of Năsăud – 16.88%; urban area of the Land of Năsăud – 32.49%; rural area of the Land of Năsăud – 13.46%; Năsăud (45.16%); Rodna (25.14%); Sângeorz-Băi (21.78%); Ilva Mică; Salva; Chiuza; Nimigea; Telciu; Maieru; Rebrişoara; Feldru; Lunca Ilvei; Coşbuc; Măgura Ilvei; Romuli; Leşu; Parva; Şanţ; Ilva Mare; Spermezeu; Căianu Mic; Rebra (8.64%); Zagra (7.87%), and Târlişua (6.77%).

Main features of the active economic agents in the regional economy (2006)

Significance of the average number of employees. Intraregional disparities

The analysis of the social and economic profile of the Land of Năsăud, taking into account the main features of the active economic agents in the economy of the region (features rendered by their number of employees and business figure, according to their financial report in December 2006) underlined several intraregional disparities, and also interregional ones. The economic development of the region in recent years, generating new jobs, was in competition with the economic dynamism of the residence municipium of the county: Bistriţa town. The result of a comparison between the opportunities offered by local communities and the strongest centre in the county would always put the + sign, mark of the attractiveness of Bistriţa, and the – sign in the region, as a repulsive space. Thus the risk of labour force drain had favourable conditions for its appearance, exactly in

the proximity of the regional system, as well as in the areas outside the county (Cluj, Bucharest) and abroad, and thus only doubled a situation that was difficult from the perspective of intracounty polarisation.

The percentage of active economic agents in the economy of the Land of Năsăud, according to size classes, after the average number of employees

The economy of the region was dominated by micro firms, on the second place being the small ones, and the middle-sized ones were no more than five in the same administrative unit (figure 3 and table 1).

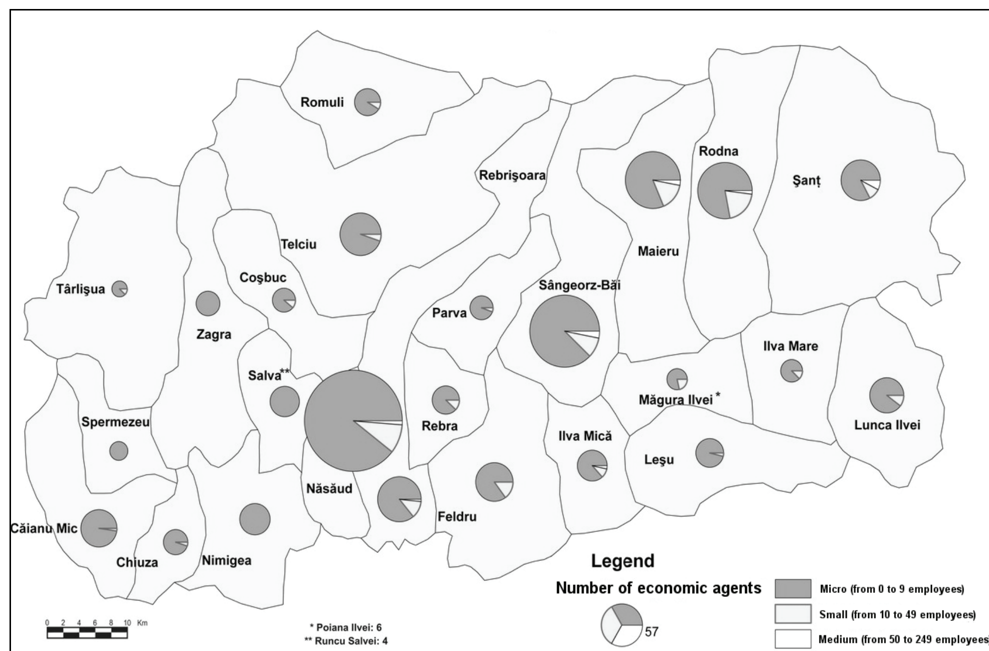

Fig. 3. The Land of Năsăud. Economic agents according to their number of employees, in December 2006

According to the number of economic agents, Năsăud town had the most important role, numeric concentration following a pattern similar to the one for the repartition of the micro firms: in the north-eastern half, in Năsăud, Rebrişoara, and in Telciu. According to this numeric criterion, *Năsăud was a rank I polarising centre from the economic point of view, while Sângeorz-Băi was a rank II one; Maieru and Rodna were rank III economic polarising centres and Şanț (taking into account the four middle-sized firms) was a rank IV centre.* With similar territorial significance we identified Rebrişoara, Feldru, and Telciu, while Căianu Mic was the only economic relevant centre in the western part of the region.

Most *micro economic agents*, according to the number of employees, were present, at the end of December 2006, in the two towns of this region. We identified a northern and north-eastern area where most of the micro economic

agents grouped, a second area, in the west of the region, with the smallest number of these economic agents, and a south-eastern one, where the average values in the inferior part of this hierarchy dominated.

Small economic agents grouped in an eastern-central area, an enclave formed by Rebra and Parva interrupting the continuity of this economic concentration, similarly to the case of the micro economic agents.

The economic development of this region was more obvious through the regionalisation of *the middle-sized economic agents*, as these concentrated in the north-eastern half of the Land of Năsăud, beside Năsăud, Rebrişoara, and Ilva Mică. According to this indicator, the level of Năsăud was similar with that of Şanţ commune.

Except these settlements, in this region there were no middle-sized economic agents. We underlined a clear *intraregional disparity*: to the west of Năsăud town, the economic development of those in the private sector was lower than that of the agents in the eastern area of the region. At the same time, the north-eastern half was more developed than the south-eastern one.

Most of the economic agents in the Land of Năsăud, according to their financial report at the end of 2006, were micro (88.53%), being followed by the small ones (9.92%) and by the middle-sized ones (1.55%). In this region, *there was no economic agent in the class of the big ones*. Most of the micro economic agents (from 0 to 9 employees[1158]) were in the rural area, 709, as compared to 433 units in the two towns (the number of economic agents in this group, in Năsăud, was double than the one in Sângeorz-Băi). In a decreasing order of the number of micro economic units in the rural area, we included the following: Maieru, Rodna, Rebrişoara, Telciu, Căianu Mic, Şanţ, Feldru, Lunca Ilvei, Nimigea, Salva, Ilva Mică, Leşu, Rebra, Romuli, Chiuza, Zagra, Parva, Coşbuc, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Spermezeu, Târlişua, Poiana Ilvei, and Runcu Salvei.

The number of small economic agents was almost double in the rural area (83) as compared to the urban one (45), while Sângeorz-Băi (15) was after two communes in the hierarchy of the number of economic agents: Rodna (20) and Maieru (16). The hierarchy continued, in a decreasing order with the following communes: Rebrişoara, Feldru, Şanţ, Lunca Ilvei, Ilva Mică, Măgura Ilvei, Rebra, Telciu, Coşbuc, Ilva Mare, Romuli, Căianu Mic, Chiuza, Leşu, Parva, and Târlişua. In Nimigea, Poiana Ilvei, Runcu Salvei, Salva, Spermezeu, and Zagra communes there were no small economic agents.

[1158] Methodological support – including economic agents in size classes takes into account the number of employees, thus: micro units – up to 9 employees; small units – from 10 to 49 employees; medium-sized units – from 50 to 249 employees; large units – with over 250 employees (Chira, M. coord., Astalîş, Diana, Buciură, I., Varian, R., Danci, Mirela, 2006, *Anuarul statistic al judeţului Bistriţa-Năsăud*, Direcţia Judeţeană de Statistică Bistriţa-Năsăud, p. 144).

Table 1. Percentage of the active economic agents in the economy of the Land of Năsăud, on size classes, according to the average number of employees (%)

Town/commune	The type of the economic unit according to the number of employees (%)		
	Micro (from 0 to 9)	Small (from 10 to 49)	Medium (from 50 to 249)
Năsăud	89.47	9.29	1.24
Sângeorz-Băi	87.80	9.15	3.05
Căianu Mic	97.73	2.27	0.00
Chiuza	95.00	5.00	0.00
Coşbuc	88.89	11.11	0.00
Feldru	85.11	14.89	0.00
Ilva Mare	87.50	12.50	0.00
Ilva Mică	86.67	10.00	3.33
Leşu	96.15	3.85	0.00
Lunca Ilvei	89.74	10.26	0.00
Maieru	81.37	15.69	2.94
Măgura Ilvei	78.57	21.43	0.00
Nimigea	100.00	0.00	0.00
Parva	94.44	5.56	0.00
Poiana Ilvei	100.00	0.00	0.00
Rebra	88.00	12.00	0.00
Rebrişoara	85.94	12.50	1.56
Rodna	78.00	20.00	2.00
Romuli	91.30	8.70	0.00
Runcu Salvei	100.00	0.00	0.00
Salva	100.00	0.00	0.00
Spermezeu	100.00	0.00	0.00
Șanț	82.69	9.62	7.69
Telciu	94.74	5.26	0.00
Târlişua	87.50	12.50	0.00
Zagra	100.00	0.00	0.00

Middle-sized economic agents were in the following towns and communes, in a decreasing order: Sângeorz-Băi, Năsăud, Şanţ, Maieru, Rodna, Ilva Mică, and Rebrişoara.

The hierarchy of the towns and communes in the region, according to the total number of economic units, was the following: Năsăud, Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Rebrişoara, Telciu, Şanţ, Feldru, Căianu Mic, Lunca Ilvei, Nimigea, Ilva Mică, Salva, Leşu, Rebra, Romuli, Chiuza, Zagra, Coşbuc, Parva, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Spermezeu, Târlişua, Poiana Ilvei, and Runcu Salvei[1159]. In the table below (table 1), we presented the percentages of the total number of economic agents in each value class, in towns and communes. We noticed that the number of

[1159] The last two became communes in 2005.

middle-sized firms was higher in the urban area than in the rural one, as in the case of the micro firms. Despite this, the urban-rural disparities in the region were insignificant from this point of view. 88.91% of the micro firms, according to their average number of employees, were in the urban area (89.47% of the total number of firms in Năsăud and 87.80% of those in Sângeorz-Băi were micro), as well as 9.24% of the small ones and 1.85% of the middle-sized ones (we noticed differences in this case of the two towns of the region: 3.05% of the total number of firms in Sângeorz-Băi were middle-sized, while only 1.24% in Năsăud). For the entire region, the percentage accounting for the three firm types according to the average number of employees, at the end of 2006, was similar to that in the urban area. Thus, in the Land of Năsăud, 88.53% were micro economic agents, 9.92% were small and 1.55% were middle-sized.

The percentage of the average number of employees in the economy of the Land of Năsăud according to CAEN[1160] *activities (taking into account the Land of Năsăud, as a whole)*

- In the urban area of the region, 100% coverage in what the average number of employees in the economy of the Land of Năsăud, on CAEN activities, was concerned, belonged to the following activity fields: publishing houses, polygraphy and reproduction of recordings on support (other editing activities); producing chemical substances and products (soap, detergent, and maintenance products); metallurgical industry (precious metal production); industry for electrical machines and apparatuses (production of electric components for motors and vehicles); collecting waste and rests of recyclable materials; water collecting, treatment and distribution; post and telecommunications; auxiliary activities to financial mediatings; other activities of personal services.

In a decreasing order of the percentage focusing on the average number of employees in the urban area, out of the economy of the Land of Năsăud, on CAEN activities, we identified the following hierarchy of the activity fields: financial mediatings (except activities of insurance of institutions in charge with retirement funds) (93.75%); real estate transactions (90.91%); producing rubber and plastic products (90.48%); producing clothes; fur arranging and dying; producing clothes for work; producing other clothing articles (excluding underwear); producing underwear; producing other clothing articles and accessories (88.17%); relaxing and cultural activities, and sports (85.71%); education (81.82%); producing textile products (75.81%); leather tawing and finishing; producing travelling and leather articles, harnesses and footwear (75%); eliminating waste and waste water; salubrity and similar activities (75%); wholesale and retail commerce, maintenance and repairment for cars and motorcycles; wholesale and retail commerce of fuel for cars (72.73%); transport connected and auxiliary activities, activities of tourism agents (70%); hotels and restaurants (60.77%); industry for machines and equipment (producing other machines and tools for agriculture and forestry; producing electric portable machines

[1160] The CAEN code – the list of activity fields (CAEN = short presentation of the classification on national economy activities).

and tools; producing other machines and tools) (60%); other services mainly for factories (54.55%); wholesale commerce and mediating services in wholesale commerce (except cars and motorcycles) (50.57%); retail commerce (except cars and motorcycles); repairment of personal and household goods (50.21%); producing furniture and other industrial activities (38.61%); constructions (35.31%); producing and providing electric and thermal energy, gas and water (33.33%); producing other products made of non-metallic minerals (28.57%); informatics and connected activities (25.0%); land transport and transport through pipes (24.11%); food and drink industry (16.37%); industry for metallic constructions and for metal products (except machines, tools, and installations) (13.39%); health and social assistance (2.82%); producing wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (11.66%); agriculture, hunting and annex services (10.81%); other mining activities (mining for rocks for constructions, mining for calcareous rocks, for gyps and for chalk, mining for pebbles and sand) (6.67%); forestry, wood exploitation and annex services (1.42%).

- *In the rural area of the Land of Năsăud, 100% of the average number of employees in the economy of the region, on CAEN activities,* belonged to the following activity fields: producing cellulose, paper and paper articles (producing paper and waved cardboard and paper and cardboard packages); industry for radio, TV, and communication equipment (producing electronic tubes and other electronic components; producing radio and TV broadcasting equipment, telephonic and telegraphic equipment and apparatuses). *In a decreasing order in this hierarchy, we identified the following sectors:* forestry, wood exploitation, and annex services (98.58%); other mining activities (mining for rocks for constructions, mining for calcareous rock, for gyps and for chalk, mining for pebbles and sand) (93.33%); agriculture, hunting and annex services (89.19%); producing wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (88.34%); health and social assistance (87.18%); industry for metallic constructions and for metal products (except machines, tools, and installations) (86.61%); food and drink industry (83.63%); land transport; transport through pipes (75.89%); informatics and connected activities (75%); producing other products made of non-metallic minerals (71.43%); producing and supplying electric and thermal energy, gas and water (66.67%); constructions (64.69%), etc.

Synthesising, at the level of the analysed regional system, *the percentage of the average number of employees in the economy of the Land of Năsăud, on CAEN activities,* was the following: producing wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (30%); retail commerce (except cars and motorcycles); repairing personal and household goods (18%); forestry, wood exploitation, and annex services (10%); producing textile articles (10%); constructions (6.5%); food and drink industry (6.2%), etc.

In 2006, the percentage of the urban average number of employees, on activity fields, out of the total average number of employees in the urban area of the region had the following structure: retail commerce (except cars and

motorcycles), repairing personal and household goods (23.95%); producing textile articles (21.19%); producing articles made of rubber and plastic (14.28%), etc.

The rural average number of employees, on activity fields, out of the total number of employees in the rural area had the following structure: producing wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (41.84%); forestry, wood exploitation and annex services (16.2%); retail commerce (except cars and motorcycles), repairing personal and household goods (13.78%); food and drink industry (8.17%), etc.

The importance of the business figure

The economic development of the Land of Năsăud was rendered by the percentage of the business figure that the economic agents in a territorial-administrative unit had out of the business figure of the region. At the end of 2006, Năsăud was in the top, with 35.44%, while *a group of economic dynamic settlements appeared in the north-eastern and central part of the region* (only Rebra and Parva, along the Rebra Valley in the centre). Except Coşbuc commune, all other communes and the two towns in this region, along the Someşul Mare Valley, positioned in the northern part of the region were the most dynamic economically. All other communes in the region accounted only for up to 2.5% of the business figure in the Land of Năsăud. In the rural area, we identified to areas: an economic stronger one including three communes: Maieru, Rodna, and Şanţ, and one where communes accounted for 5.01 up to 10% of the total business figure of the rural area of this region.

Percentage of the business figure, on national economy branches, out of the total business figure in the Land of Năsăud

- A 100% representation of the business figure of the urban area out of the total business figure in the Land of Năsăud, belonged to the following activity fields: producing chemical substances and products (producing soap, detergent, and maintenance products); metallurgic industry (production of precious metals); industry of electric machines and apparatuses (production of electric components for motors and vehicles); recovering waste and rests of recyclable materials; water collecting, treatment, and distribution; post and telecommunications; financial mediatings (except insurance activities of institutions in charge with retirement funds); activities auxiliary to financial mediatings and other activities of personal services. In a decreasing order: renting machines and equipment, without operator and of personal and household goods (99.45%); relaxing and cultural activities, and sports (99.31%); producing clothing articles; fur arranging and dying; producing clothing articles for work; producing other clothing articles, excluding underwear; producing underwear; producing other clothing articles and accessories (99.09%); industry for machines and equipment (producing other machines and tools for agriculture and forestry; producing electric portable machines and tools; producing other machines and tools) (98.1%); producing textile articles (94.93%); real estate transactions (92.78%); education (90.17%); publishing houses, polygraphy and

reproducing recordings on support (other editing activities) (89.98%); producing rubber and plastic products (84.56%); wholesale and retail commerce, maintenance and repairing of cars and motorcycles; maintenance and repairing of cars and motorcycles; retail commerce of fuel and cars (75.86%); eliminating waste and waste water; salubrity and similar activities (68.2%); retail commerce (except cars and motorcycles), repairing of personal and household goods (66.48%); other services mainly for factories (64.47%); informatics and connected activities (62.02%); hotels and restaurants (49.41%); annex and auxiliary transport activities, activities of tourism agencies (49.31%); constructions (39,87%); wholesale commerce and mediating services in wholesale commerce (except cars and motorcycles) (38.63%); producing furniture, and other industrial activities (34.77%); land transport and transport through pipes (29.42%); producing other non-metallic minerals (20.92%); leather tawing and finishing producing travelling and leather articles, of harnesses and footwear (16.97%); industry for metallic constructions and for metal products (except machines, tools, and installations) (15.26%); food and drink industry (11.5%); health and social assistance (11.46%); other mining activities (mining for rocks for constructions, mining for calcareous rocks, for gyps and of chalk, mining for pebbles and sand) (7.98%); forestry, wood exploitation and annex services (4.23%); producing wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (2.95%); producing and supplying electric and thermal energy, gas and water (2.43%); agriculture, hunting, and connected services (0.27%).

- *Within the hierarchy of the percentage of the business figure, on national economy branches, out of the total business number in the Land of Năsăud, focusing on the rural area,* the following activity fields were relevant: agriculture, agriculture, hunting and connected services (99.73%); producing and supplying electric and thermal energy, gas and water (97.57%); forestry, wood exploitation, and annex services (95.77%); other mining activities (mining for rocks for constructions, mining for calcareous rocks, for gyps and for chalk, mining for pebbles and sand) (92.02%); producing wood and wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (90.12%); health and social assistance (88.54%); food and drink industry (88.5%), etc.

- *The structure of the business figure, on national economy branches, in the Land of Năsăud – hierarchy:* producing wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (19.54%); retail commerce (except cars and motorcycles), repairing personal and household goods (16.48%); wholesale commerce and mediating services in wholesale commerce (except cars and motorcycles) (12.42%); forestry, wood exploitation, and annex services (7.39%); producing textile articles (6.57%); producing rubber and plastic products (6.55%), etc.

- *The percentage of the business figure, on national economy branches, out of the total business figure of the urban area in this region* underlined the following hierarchy: retail commerce (except cars and motorcycles), repairing personal and household goods (24.53%); producing textile articles (13.97%); producing rubber and plastic products (12.41%), etc.

Percentage of the business figure characteristic of diverse activities, on national economy branches, of the total business figure of the rural area, was the following: producing wood and cork products, except furniture; producing straw knitted articles and other materials (31.81%); wholesale commerce and mediating services in wholesale commerce (except cars and motorcycles) (13.77%); forestry, wood exploitation, and annex services (12.79%); retail commerce (except cars and motorcycles), repairing personal and household goods (9.98%); food and drink industry (6.74%), etc.

Best five active economic agents in the two towns of the Land of Năsăud, according to their business figure[1161] were*:*

- in Năsăud: SCALA DESIGN SRL (producing textile articles except clothes and underwear); INTEX SA (producing other clothing articles and accessories); SOMPLAST SA (producing plastic boards, plastic sheets, tubes, and profiles); INFLUENT SRL (retail commerce in unspecialised shops, selling mainly non food products); AXA NC COMEXIM SRL (retail commerce in unspecialised shops, selling mainly non food products);

- in Sângeorz-Băi: HEBE SA (hotels); PANLACTO-VICTOCRIS SRL (hotels); FOREST-GOSEN SRL (retail commerce of car fuel); ZANOBETTI SRL (producing sweaters, vests, and similar knitted or crocheted articles); RENEGADE SRL (commerce mediatings with diverse products).

The importance of diverse activity fields for economy in the Land of Năsăud

According to the number of employees and to the business figure, we presented the importance of diverse activity fields for the economy in the Land of Năsăud:

Agriculture, hunting, and forestry

Although many inhabitants of the Land of Năsăud worked in *Agriculture, hunting, and connected services*, especially those in the rural area, this field was represented only by employees in Chiuza, Rodna, Năsăud, Leşu, and Lunca Ilvei. According to their business figure, Chiuza and Rodna, appeared, in this hierarchy on the first places, followed by Nimigea, Năsăud, and Lunca Ilvei.

Forestry, wood exploitation, and connected services were represented by a *large number of employees* in Maieru (217 employees), Şanț (186), Rebra (42), Ilva Mare (41), Rebrişoara (19), Leşu, Romuli, Sângeorz-Băi, Rodna, Ilva Mică, Chiuza, Lunca Ilvei, Telciu, and in Târlişua. *According to their business figure*, the first three places belong to the three communes with the highest number of employees – Şanț, Maieru, Rebra – followed by Sângeorz-Băi, Rebrişoara, Romuli, Ilva Mare, Zagra, Leşu, Chiuza, Rodna, Telciu, Lunca Ilvei, Târlişua, and Ilva Mică.

Fishing and pisciculture

Fishing, pisciculture and connected services, although an economic agent from Sângeorz-Băi (ZMS AQUA INVEST SRL) appeared in our statistical data it was represented neither by employees, nor by any business figure.

[1161] This data were valid for December 2006.

Mining industry

The mining industry was represented, in this region, by employees in *other mining activities* (for the Land of Năsăud, activities in this category refer to rock mining for constructions; calcareous rock, gyps and chalk mining, and pebbles and sand mining). In a decreasing order of *the number of employees*, this branch was represented by Măgura Ilvei (32 persons), Maieru (15), Rodna (12), Chiuza, Sângeorz-Băi, and Rebra. *According to their business figure*, on the first place was Chiuza, followed by the two communes that were on the first places in what the number of employees was concerned – Măgura Ilvei, Maieru – and by Sângeorz-Băi, Rodna, Rebra, and Năsăud. Although, for the number of employees, in the case of Năsăud, the statistical data mentioned nobody (a frequent case also for other branches of the regional economy), this town was represented by business figures for this branch, according to the financial report of the respective economic agents.

Products of the processing industry

Food and drink industry had *employees* in Rodna (75), Feldru (73), Rebrişoara (54), Năsăud (33), Lunca Ilvei (33), Maieru (22), Sângeorz-Băi (22), Rebra (10), Telciu, Zagra, Romuli, and Nimigea. *According to their business figure*, in a decreasing order: Rodna, Rebrişoara, Feldru, Lunca Ilvei, Năsăud, Maieru, Rebra, Sângeorz-Băi, Telciu, Zagra, Romuli, Nimigea, Spermezeu, and Coşbuc. We noticed an overlapping, on the first places, of the settlements where this branch was well represented by the average number of employees with agents with high business figures.

Producing textile articles was represented by a *high number of employees*, in Sângeorz-Băi (354 employees), Rodna (87), Năsăud (69), Feldru (23), Coşbuc (15), and in Rebrişoara (10). The highest *business figure* was characteristic of the economic units in Năsăud, followed by those in Sângeorz-Băi, Coşbuc, Rodna, Feldru, Rebrişoara, and in Căianu Mic (for the last one the number of employees did not appear in our statistical data).

Producing clothes; arranging and dyeing fur (for the Land of Năsăud, out of this category, the following were present: producing clothes for work; producing other clothes, except underwear; producing underwear; producing other clothes and accessories) was represented through *the average number of employees*, by three settlements: Năsăud (230), Feldru (31) and Sângeorz-Băi (1). *According to the business figure*, this hierarchy was similar, only that, on the third place, appeared Rodna commune, where the data did not mention the number of employees, followed by Sângeorz-Băi.

Leather tawing and finishing; producing articles for travelling, leather products, harnesses and footwear were present in Năsăud (6) and Căianu Mic (2). Still, Căianu Mic was on the first place according to the business figure.

Producing wood and cork products, except furniture; producing articles of straw and of other materials: with employees in Şanț (477), Maieru (294), Rodna (168), Sângeorz-Băi (136), Ilva Mică (127), Telciu (95), Lunca Ilvei (64), Năsăud (54), Romuli(52), Leşu (48), Ilva Mare (35), Parva (22), Feldru (13), Rebrişoara (13), Zagra (9), Nimigea (7), Coşbuc (6), Runcu Salvei, Rebra, Salva, and Chiuza.

On the first six places, *according to their business figure*, were economic agents in the same communes that were on similar places according to their number of employees, in this branch: Şanţ, Maieru, Rodna, Sângeorz-Băi, Telciu, Romuli, Năsăud, Lunca Ilvei, Leşu, Ilva Mare, Zagra, Parva, Feldru, Rebrişoara, Rebra, Runcu Salvei, Coşbuc, Nimigea, Chiuza, and Salva.

*Producing cellulose, paper and paper products (*referring only to *producing paper and waved cardboard and paper and cardboard packages)* was present in Rebrişoara (4 employees).

*Publishing houses, polygraphy and reproduction of recordings on support (*in the sub-branch of other editing activities*)* were present in Sângeorz-Băi (20 employees). *According to their business figure*, Sângeorz-Băi was on the first place while in Rebrişoara, in the same field, one declared a certain business figure even though statistical data mentioned no employees.

*Producing chemical substances and products (*in the sub-branch *producing soap, detergent, and maintenance products)*: Sângeorz-Băi (4).

Producing products out of rubber and of other plastic materials was well represented by economic agents in Năsăud (285 employees), Feldru (25), Coşbuc (4), and Rodna (1). A similar hierarchy was valid also *according to the business figure*, Salva being the only exception, as it was on the third place, although statistical data mentioned no employees.

Producing other products out of non-metal minerals: Măgura Ilvei (47 employees), Rodna (32), Năsăud (30), Sângeorz-Băi (2), and Coşbuc (1), and *according to their business figure*, Măgura Ilvei, Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, and Coşbuc.

*Metallurgic industry (*represented by the production of precious metals) was present through one economic agent in Sângeorz-Băi (2 employees).

Industry for metallic constructions and for metal products (except machines, tools and installations): Maieru (96 employees), Năsăud (17), Rebrişoara (11), Feldru (2), and Şanț (1). This hierarchy was identical according to their business figure.

Industry for machines and equipment (represented by *producing other machines and equipment for agriculture and forestry; producing portable electric machines and tools, producing other machines and tools*): was present in Năsăud (3 employees) and in Rebrişoara (2). *According to the business figure*, the order was identical.

*Industry of machines and electric devices (*represented by *production of electric components for motors and cars*): Năsăud (175 employees).

Industry of equipments for radio, television, and communications (production of electronic tubes and of other electronic components; production of radio and television broadcasting equipment, telephonic and telegraphic equipment and devices): Rebrişoara (3 employees) and Rebra (2). The same order was valid according to their business figure.

Industry for medical equipment and instruments, precision, optical and photographical devices, watch making (production of medical equipment and instruments) was represented by neither employees nor business figure, but by an economic agent in Rodna.

Production of furniture and other industrial activities: Năsăud (32 employees), Şanţ (21), Maieru (16), Rebrişoara (11), Feldru (8), Sângeorz-Băi (7), Rodna (3), Ilva Mare (2), and Telciu (1). With several exceptions, *according to their business figure*, the order of the settlements with economic agents active in this branch was the same: Năsăud, Şanţ, Rebrişoara, Feldru, Maieru, Sângeorz-Băi, Ilva Mare, Rodna, and Telciu.

Recovering waste and rests of recyclable materials: Năsăud (8 employees).

Electric and thermal energy, gas, and water supply

Producing and supplying electric and thermal energy, gas, and water: Maieru (2 employees). *According to their business figure*, Năsăud also appeared on the second place.

Water collecting, treatment and distribution: Năsăud (77 employees).

Constructions: Maieru (99 employees), Sângeorz-Băi (68), Năsăud (57), Rodna (21), Rebrişoara (14), Căianu Mic (13), Feldru (10), Lunca Ilvei (10), Poiana Ilvei (10), Salva (9), Telciu (8), Măgura Ilvei (8), Nimigea (8), Şanţ (7), Ilva Mică (7) and Târlişua (5). *According to their business figure*: Năsăud, Maieru, Sângeorz-Băi, Rebrişoara, Lunca Ilvei, Şanţ, Rodna, Ilva Mică, Măgura Ilvei, Căianu Mic, Telciu, Nimigea, Salva, Feldru, Târlişua, Poiana Ilvei, and Rebra.

Wholesale and retail commerce, repairment of cars, motorcycles, and of personal and household goods

Wholesale and retail commerce, maintenance and repairment of cars, motorcycles; retail commerce of fuel for cars: Năsăud (95 employees), Rodna (38), Sângeorz-Băi (17), Nimigea, Ilva Mică, and Chiuza. *According to their business figure*: Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Chiuza, Ilva Mică, and Telciu.

Wholesale commerce and mediating services in wholesale commerce (except cars and motorcycles): Năsăud (82 employees), Coşbuc (55), Sângeorz-Băi (51), Rodna (22), Parva (12), Salva (8), Telciu (5), Maieru (5), Şanţ (5), Rebra (4), Lunca Ilvei, Runcu Salvei, Rebrişoara, and Feldru. *According to their business figure*: Coşbuc, Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Parva, Salva, Feldru, Runcu Salvei, Şanţ, Maieru, Spermezeu, Lunca Ilvei, Telciu, Rebra, Rebrişoara, and Căianu Mic.

Retail commerce (except cars and motorcycles); repairment of personal and household goods: Năsăud (349 employees), Sângeorz-Băi (129), Rodna (122), Maieru (75), Telciu (31), Ilva Mică (28), Lunca Ilvei (26), Căianu Mic (21), Rebrişoara, Nimigea, Salva, Şanţ, Măgura Ilvei, Feldru, Târlişua, Coşbuc, Chiuza, Zagra, Ilva Mare, Romuli, Parva, Leşu, Rebra, Runcu Salvei, Poiana Ilvei, and Spermezeu. *According to their business figure*: Năsăud, Rodna, Sângeorz-Băi, Maieru, Şanţ, Lunca Ilvei, Telciu, Căianu Mic, Chiuza, Rebrişoara, Măgura Ilvei, Ilva Mică, Nimigea, Salva, Ilva Mare, Feldru, Târlişua, Romuli, Zagra, Coşbuc, Leşu, Rebra, Spermezeu, Parva, Poiana Ilvei, and Runcu Salvei.

Hotels and restaurants

Hotels and restaurants: Sângeorz-Băi (162 employees), Rodna (58), Năsăud (27), Şanţ (13), Lunca Ilvei (10), Telciu, Ilva Mică, Leşu, Feldru, Salva, Coşbuc, Rebra, Maieru, Nimigea, Rebrişoara, Măgura Ilvei, and Ilva Mare. *According to their business figure*: Sângeorz-Băi, Rodna, Şanţ, Năsăud, Lunca Ilvei, Telciu, Feldru, Coşbuc, Ilva Mică, Maieru, Leşu, Ilva Mare, Rebrişoara, Rebra, Nimigea, and Salva.

Transport, depositing and communication

Land transport; transport through pipes: Rebrişoara (137 employees), Năsăud (67), Rebra (43), Feldru (23), Maieru (16), Căianu Mic (15), Sângeorz-Băi (14), Parva, Salva, Chiuza, Zagra, Rodna, Şanţ, Ilva Mare, Târlişua, Spermezeu. *According to their business figure*, the order was the following: Rebrişoara, Năsăud, Rebra, Feldru, Chiuza, Sângeorz-Băi, Maieru, Căianu Mic, Salva, Spermezeu, Zagra, Târlişua, Telciu, Parva, Şanţ, and Rodna.

Connected and auxiliary transport activities, activities characteristic to tourism agencies: Sângeorz-Băi (7 employees), Telciu (2) and Rebra (1). *According to their business figure*, data mention economic agents in the following towns and communes: Sângeorz-Băi, Rebrişoara, Rebra, Năsăud, Telciu, and Ilva Mică.

Post and telecommunications: Năsăud.

Financial mediating (except insurance activities of retirement agencies): Năsăud (15 employees) and Maieru (1).

Auxiliary activities to financial mediatings: Năsăud.

Real estate transactions, renting and activities mainly for factories

Real estate transactions: Năsăud (10 employees) and Rebra (1). This hierarchy was identical according to their business figure.

Renting machineries and equipment without operator and of personal and household goods was present in Sângeorz-Băi and in Spermezeu.

Informatics and connected activities: Rodna (3 employees), Năsăud (2), Maieru (2), and Târlişua (1). *According to their business figure*: Sângeorz-Băi, Maieru, Năsăud, Rodna, and Ilva Mică.

Other activities in the tertiary sector mainly for factories: Năsăud (18 employees), Sângeorz-Băi (6), Ilva Mică (6), Poiana Ilvei (5), Salva, Lunca Ilvei, Rodna, Maieru, and Rebra. The first three places were identical *according to their business figure*: Năsăud, Sângeorz-Băi, Ilva Mică, Salva, Maieru, Poiana Ilvei, Rodna, Lunca Ilvei, Căianu Mic, and Spermezeu.

Education

According to the number of employees: Sângeorz-Băi (9 employees) and Rodna (2). According to their business figure, besides these two appeared also Nimigea.

Health and social assistance

Health and social assistance: Maieru (12 employees), Ilva Mică, Năsăud, Nimigea, Spermezeu, Salva, Lunca Ilvei, Căianu Mic, Rodna, Chiuza, and Ilva Mare. This hierarchy was similar *according to their business figure*: Maieru, Ilva Mică, Năsăud, Spermezeu, Nimigea, Salva, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Chiuza, and Căianu Mic.

Other activities of collective, social, and personal services

Eliminating waste and waste water, salubrity and similar activities: Năsăud (3 employees) and Lunca Ilvei (1). This hierarchy was the same according to their business figure.

Activities for relaxation, cultural activities, and sports: Năsăud (12 employees), Nimigea (1), and Rodna (1). *According to their business figure*, relevant economic agents appeared only in Năsăud and Coşbuc. *Other activities for personal services*: Năsăud.

According to their business figure[1162]*,* the economic activities gave the following *hierarchy of the importance of towns and communes in this regional system:* Năsăud, Şanţ, Maieru, Sângeorz-Băi, Rodna, Coşbuc, Rebrişoara, Feldru, Lunca Ilvei, Rebra, Chiuza, Telciu, Măgura Ilvei, Parva, Romuli, Leşu, Salva, Ilva Mare, Căianu Mic, Zagra, Ilva Mică, Nimigea, Runcu Salvei, Spermezeu, Târlişua, and Poiana Ilvei.

Conclusions

The economic features of the settlements in this region underlined two evolution areas (one polarised by Rodna and another including Feldru and Rebrişoara), three balance areas (the Ilvas, that of Sângeorz-Băi town, and that of the Sălăuţa Valley), and an involution area determined by the low regional impact in what economic development was concerned in the Ilişua Valley, with a significant effect on human resource (especially, population loss). We considered it was super flu to mark the area of Năsăud town as an evolution area taking into account that it was highly above the development of other communities from several points of view.

Commerce and wood exploitation supported economy, but under the circumstances of an ageing population and population loss. Therefore, medium and long term regional evolution was unpredictable within a Romanian society characterised by continuous and fast changes.

CHOREME OF THE REGION. REGIONAL DEVELOPMENT (PAST – PRESENT – FUTURE)

7. Choreme of the Land of Năsăud

The internal regional polarisation of the Land of Năsăud was dominated by Năsăud town which we placed on the first place. This was followed by Sângeorz-Băi town which had a secondary polarising impact in the region, as it was in competition both with Năsăud and with the two supracomunal and ethnographic polarising centres in its proximity: Rodna and Ilva Mică. In the region there were other two ethnographic and implicitly mental polarising centres, lying in the western part of the territorial system (Salva and Spermezeu), and a part that was rather problematic in what the social and economic functions were concerned in comparison with the eastern part, having influences both from the Land of Maramureş and from the Land of Lăpuş.

We identified one main development axis in the region (on the Someşul Mare Valley) and three secondary ones (on the Sălăuţa, on the Ilva, and on the Ilişua Valley). Other tertiary development axis corresponded to each valley of the region, as each of them could be considered a social and economic micro-system as a result of privileged orientation of the mass, energy, and information fluxes that

[1162] The business figure in the urban area of the region was: 276,588,837 RON, in the rural area – 342,967,130 RON and 619,555,967 RON in the Land of Năsăud.

coagulated settlements. We noticed also an obvious anisotropic trend for the main development axis and even a double anisotropy trend if we included in this regional pattern also the Sălăuța Valley (Cocean, Boțan, 2005, Boțan, Ilovan, 2006). This phenomenon was also clear for the Ilva Valley where there was, like in the case of the other previous ones, a county road and an important railway.

Dependency relations of the intraregional polarising centres to the centres outside the region were very important for the Land of Năsăud. From this perspective, Bistrița, as an extraregional pole, had a modelling function for all intraregional relations, especially on the orientation of the economic fluxes, and implicitly on the labour force ones. That was why we considered this extraregional polarising centre as a rank I centre. In this context, Dej and Beclean were rank II and rank III respectively, involving, as opposed to Bistrița, the dependency of the western and south-western areas of the region. This was also the reason why in this south-western area there was a transition zone representative for the characteristic features of development and of the people's mentality.

The north-western transition area was oriented to the Land of Lăpuş, an orientation that diminished considerably the economic dependency on the main intraregional polarising centre and caused a certain fragmentation of the mental space features specific to the analysed region.

The economic features of the settlements in the region highlighted two evolution areas (one polarised by Rodna and another including Feldru and Rebrişoara), three balanced areas (that of the Ilva, of Sângeorz-Băi town, and of the Sălăuța Valley), and one in involution as a result of little economic development of the Ilişua Valley, with impact on the human resource (especially depopulation). It was superflu to mark Năsăud town as an area in evolution while taking into account its higher position inside this territory from quite a number of perspectives.

It was a fact that regional functions and their impact created a territorial system with more strengths than deficiencies, as well as its movement on a development axis that would maintain regional features.

8. Diagnostic analysis of the Land of Năsăud and opportunities for regional development. Conclusions

The strengths of the Land of Năsăud were the following: balanced geomorphological space; rich and quality hydrographical resources; rich exploited and exploitable mineral water resources; large pastures and hayfields; continuity of settlements; ethnographical unity; distinct mental space; high communication facilities as a result of small distances between settlements; a strong polarising centre, Năsăud, as compared to any other settlement of the region; maintenance of a well shaped profile of Năsăud from an educational point of view (even after the disappearance of the pedagogical education system) and a permanent ascending trend in tertiary sector development.

Weaknesses consisted of the following: predominant rural population; massive emigration abroad; emigration of the well trained labour force; youth's emigration; negative migratory growth; decreasing population; loss of the traditional community's values; insufficient works for preventing losses as a result of floods; agricultural land fragmentation; little arable land; lack of modernisation of the agriculture which was still a subsistence one; no big economic agents; intraregional (west-east) disparities from what the demographical and economic features were concerned; inexistent, unmodernised, or old infrastructure; marginality imposed by the absence of an important road axis in the context of railway transport losing its importance; inexistent cultural life except several important events for Năsăud (party of the students in the month of May, Ispas, Days of Năsăud) and for some other settlements (Sons of the Village, Days of Feldru Commune, ceremonies of the churches and monasteries, etc.); lack of perspective in development as no significant development project existed.

Opportunities might have been the following: capitalisation of touristic resources; superior capitalising of the woods; investment in the regional business of those who worked abroad; tertiary sector development and investment into education taking into account the cultural tradition of Năsăud (for instance, the appearance of a perfection centre in a picturesque region).

Risks had the following causes: chaotic deforestation; geomorphological, hydrological, and climatic ones; old population or ageing population; feminisation of the population; intense depopulation in certain areas; high rates of demographical dependency as a result of average life span increase and not because of the youth, due to high birth rates; loss of the educational profile of Năsăud; loss of a certain part of the labour force through emigration abroad or to other parts of Romania; decrease of the role of the polarising centre Năsăud in favour of Bistrița municipium and strong development of the latter while shadowing the urban functions of the first.

We discussed *the regional development directions* from a critical perspective. For instance, tourism, although potential existed, it was possible not to be an immediate, but rather a postponed solution, but ensuring sustainable development. Commercial activities and wood exploitation supported present economy but in the context of demographic ageing and population decrease. Regional evolution on a medium and long term was, therefore, unpredictable, in the context of a Romanian society undergoing continuous and fast changes. Chaotic, tentacle development, was a feature of the present region, while its viability could not be decided yet.

CONTENTS

Într-o regiune unde spiritul a fost şi este mereu la el acasă, cu o aură culturală nepereche, studiul despre Ţara Năsăudului, elaborat de o tânără cercetătoare provenind din partea locului, doamna Oana-Ramona Ilovan, nu avea, încă din clipa înfiripării sale, decât şansa de-a fi o reuşită. Abnegaţia, strădania, înverşunarea şi iscusinţa autoarei s-au izbăvit într-o realizare de excepţie, demnă, în domeniul geografic, de demersurile unor mari înaintaşi (şi avem în vedere, în primul rând, pe Tiberiu Morariu, alt „academician" al ţinutului, cu studiile sale despre Valea Sălăuţei sau Munţii Rodnei). Cunoaşterea aprofundată a realităţilor spaţiului năsăudean în proiecţia sa temporală, racordarea la cele mai recente paradigme ale ştiinţei regiunilor şi capacitatea omniprezentă de-a releva esenţialul sunt câteva dintre atuurile autoarei, larg răsfrânte asupra lucrării de faţă.

Prof. univ. dr. Pompei COCEAN

ISBN: 978-606-37-0399-7